Nr. [illegible]
Mitropolia Moldovei și Sucevei
Cota [illegible]

Dr GHEORGHE CIUHANDU

ISTORIA BISERICÉSCĂ

ȘI VIÉȚA LUĬ

CONSTANTIN CEL MARE

DE

EUSEBIU

EPISCOP DE CESAREEA

TRADUSE IN ROMÂNESCE

DE

IOSIF

FOST MITROPOLÍT PRIMAT.

10.310
III - 1520

D. 18141/1951

BUCUREȘTI

TIPOGRAFIA „CĂRȚILOR BISERICEȘTI".

1896.

Viéța și activitatea lui Eusebiŭ de Cesareea.

Cel maĭ însemnat bărbat al bisericiĭ primitive, care s'a ocupat în special cu întocmirea uneĭ lucrărĭ, în care să facă istoricul acesteĭ biserică, e Eusebiŭ, episcop de Cesareea. Pentru meritele sale în direcțiunea acésta el e numit *Herodotul* [1] *creștin* și i s'a dat chiar supranumele de părinte al istoriiĭ bisericescĭ. Eusebiŭ s'a născut în *Palestina* și probabil în anul 267; în tot casul între aniĭ 260—270. Ceĭ d'întâĭ anĭ aĭ tinereții sale 'i petrecu pe pământul bine-cuvîntat al acesteĭ țărĭ, unde e întrodus în cunoscințele religiuniĭ creștine de *Episcopul Meletie* [2] *din Pont*, supra-numit pentru elocința sa «*Mierea de Atica*». Merge apoĭ în *Antiochiea*, unde i se presintă ocasiunea de a asculta savantele și înteresantele comentariĭ asupra Sf. Scripturĭ, făcute de preotul *Doroteŭ* [3], unul din ceĭ d'întâĭ întemeetorĭ aĭ școleĭ teologice din a-

[1]) Herodot, cel întâiŭ istoriograf elin s'a născut în 484 și a murit în 407 înainte de Christos.

[2]) Acest episcop întrecea prin sciința sa profundă și variată pe ceĭ maĭ distinșĭ bărbațĭ din timpul sĕŭ. Pe lângă acésta era înzestrat și cu cea maĭ seducĕtóre elocință, de unde și supra-numele ce i s'a dat și de cea maĭ puternică dialectică.

[3]) Se dice, că întemeetorul acesteĭ școlĭ ar fi însușĭ Doroteŭ († 290). Școla acésta era în luptă cu cea din *Alexandriea*, căcĭ pe când ceĭ din Alexandriea interpretaŭ Sf. Scriptură în mod dogmatic și speculativ, ceĭ din Antiochiea o interpretaŭ în mod exegetic și critic. Misticismul și Alegorismul domniaŭ în școla de Alexandriea.

cest oraș. Se reîntórce iarăși în Palestina și e ridicat la trépta preoției de *Agapie*, episcop de Cesareea. In apropierea luĭ Agapie face cunoscință cu preotul *Pamfiliŭ* [1]), un fórte învețat teolog. Pamfiliŭ dispunea de o bogată bibliotecă, pe care o utilisa împreună cu Eusebiŭ. In special scrierile luĭ *Origen* fură cele d'întâĭ, carĭ atraseră seriósa atențiune a acestor douĭ bărbațĭ de sciință. Pamfiliu întemeiase încă aicĭ o școlă teologică, după modelul celeĭ din Alexandriea și Eusebiŭ fu însărcinat cu esplicarea scrierilor sfinte. In timpul persecuțiunilor luĭ Maximin, Pamfiliŭ e aruncat în închisóre și Eusebiŭ fără nicĭ o temere 'l visitéză în fie-care ḑi lucrând împreună cu el scrierea numită *Apologiea luĭ Origen*. In anul 309, Pamfiliŭ primesce coróna de martir prin tăerea capuluĭ și atuncĭ Eusebiŭ părăsesce închisórea, în care petrecea în timpul din urmă cu scumpul sĕŭ prieten. Pentru strînsa legătură prietenéscă ce a existat între acești douĭ bărbațĭ, din momentul cunóșcerĭ lor, Eusebiŭ, spre a perpetua aducerea aminte a prietenuluĭ sĕŭ a adăogat la numele sĕŭ și numele luĭ Pamfiliŭ, numindu-se Εὐσέβιος Παμφίλου: Eusebiŭ al luĭ Pamfiliŭ, saŭ amic al luĭ Pamfiliŭ. Eusebiŭ a întocmit chiar și o scriere în treĭ cărțĭ pentru a arăta meritele cele marĭ ale acestuĭ bărbat pentru biserică și pe care *Ieronim* o numesce «libri elegantissimi» și care s'a perdut. Iată cum se esprimă Eusebiŭ și in altă scriere a sa pe care o posedăm asupra prea iubituluĭ sĕŭ prieten:

[1]) „Pamfil, ne spune *Ieronim* (de Viris illust. c. 75) era coprins de atâta dragoste pentru scrierile sfinte, în cât scrise cu propria sa mână cea maĭ mare parte din volumele luĭ Origen asupra acestuĭ subiect. Manuscrisele sale se conservă până în ḑilele nóstre în biblioteca din Cesareea. „Ieronim însuși a găsit 25 de volume de comentarĭ ale luĭ Origen asupra celor 12 profețĭ, scrise de mâna luĭ Pamfil. El le conserva cu cea maĭ mare plăcere și credea că posedă bogățiile luĭ *Cresu*. „Și dacă e o mare bucurie, adăogă el, de a poseda o scrisóre de la un martir, ce bucurie maĭ mare póte fi, de cât de a poseda atâtea miĭ de linii, pe care se pare a fi lăsat urmele sângeluĭ sĕŭ!"

«E timpul acum de a face cunoscut posterităților marele și celebrul spectacol al acelora, carĭ aŭ suferit martirul împreună cu Pamfil, al căruĭ nume 'mĭ e atât de scump! Eĭ eraŭ 12 la numĕr și căpeteniea lor era Pamfil, singurul înpodobit cu darul preoției. Acest bărbat s'a distins în întréga sa viață prin practicarea tutulor virtuților: disprețul sĕŭ de lume, caritatea față de ceĭ săracĭ, disprețul tuturor onorurilor lumescĭ, pe care le ar fi putut pretinde, conduita sa severă și demnă de un adevĕrat filosof! El se distingea încă de toți ómenĭi timpuluĭ nostru prin studiul solid al Sf. Scripturĭ și prin munca fără preget spre a'și ajunge țelul, pe care și'l propusese [1]).

După mórtea luĭ Pamfil, Eusebiŭ părăsesce Cesareea. Merge maĭ întâiŭ în Tyr, apoĭ în Egipt, unde e martorul celor maĭ gróznice cruḑimĭ îndreptate contra creștinilor. El însuși e aruncat în închisóre și nu scapă de cât cu multe greutățĭ. In urmă se reintórce în Cesareea și în anul 313 e ales episcop al acesteĭ cetățĭ. I s'a făcut, câți-va anĭ după plecarea luĭ din Egipt, imputărĭ asupra feluluĭ, cum și a dobândit libertatea și anume de către un tovarăș al sĕŭ de închisóre, de episcopul *Potamon* și acésta la conciliul din Tyr ținut în anul 335. Imputarea consta în aceea, că el ar fi renunțat la credințele sale creștine numaĭ și numaĭ că să-i se dea libertatea. Versiunea acésta nu putea fi tocmaĭ adevĕrată, căcĭ un *apostat* n'ar fi putut să fie așa repede ales episcop și nu s'ar fi bucurat de numele de care s'a bucurat el în mijlocul bisericiĭ. Imputarea n'a putut fi născocită de cât din causa favóreĭ de care sĕ bucura el la curtea luĭ Constantin cel mare și din causa obiectivităților, cu care judeca cestiunile religióse. De la ridicarea sa la trépta episcopatuluĭ și până la conciliul de la *Niceea* (325), el nu s'a ocupat de cât cu studiul și cu alcătuirea de lucrărĭ teologice de

[1]) Eusebiŭ: De Martyribus Palaest. liber c 11, vel: Σύγγραμμα περὶ τῶν κατ' αὐτον μαρτυρησαντῶν.

tot soiul. La acest prim conciliŭ ecumenic Eusebiŭ a fost în mare vadă. In sala, unde conciliul și-a ținut ședințele și unde fie care membru 'și avea locul sĕŭ destinat maĭ dinainte, Eusebiŭ a avut primul loc, adică a stat de a drépta împĕratuluĭ. La intrarea în sală a împĕratuluĭ, el a fost salutat de Eusebiŭ [1]) în numele conciliuluĭ aducênd mulțumirĭ luĭ Dumnedeŭ, pentru că a pus în fruntea imperiuluĭ un așa mare suveran. Luĭ Eusebiŭ 'ĭ rĕspunde împĕratul printr'o fórte frumósă cuvîntare, prin care îndémnă la unirea în credință, căcĭ *desbinările în biserică* i se par maĭ periculóse de cât resboiul și revoluțiunea. Cele maĭ importante cestiunĭ cu care s'a ocupat acest conciliŭ sunt: 1) *Sistemul învĕțătuiĭ luĭ Arie*, 2) *Ḍiua serbării Pasceluĭ.*

Cea maĭ însemnată însă din cestiunĭ era învĕțătura luĭ Arie, care sdruncinase biserica, care provocase un spectacol din cele maĭ periculóse și din cele maĭ neplăcute pentru creștinism. Episcopul *Alexandru din Alexandria*, îngrijiat de consecințele învĕțăturiĭ luĭ Arie convocase deja un sinod în 321, la care aŭ luat parte aprópe 100 de episcopĭ, carĭ găsesc învĕțătura luĭ Arie cu totul greșită și în unanimitate 'l condamnă, împreună cu toțĭ aĭ sĕĭ adepți. La rîndul lor aderenții luĭ Arie convócă și eĭ în 323 un sinod în *Bitiniea*, unde aprobă în totul învĕțătura luĭ Arie. Acésta era starea lucrurilor, când Marele Constantin s'a hotărît de a convoca primul conciliŭ ecumenic în *Niceea*. La acest conciliŭ în privința învĕțăturiĭ luĭ Arie, toțĭ membriĭ eraŭ împărțiți în treĭ categoriĭ: a) în *Ortodocși*, b) în *Arienĭ*, c) în *împăciuitorĭ* saŭ *moderați*.

Treĭ formule de simbol s'aŭ presentat. Una de *Osius*, una de *Eusebiŭ al Nicomidieĭ* și una de *Eusebiŭ al Cesareeĭ*.

[1]) Sozomen. Histor. Eccl. lib. I c. 10.

Luĭ Arie i s'a dat cuvîntul și și-a desvoltat întregul sistem al învĕțăturiĭ sale. După el *Iisus Christos* este cea întâiŭ creatură a luĭ Dumnedeŭ. Dumnedeŭ nu ne-a creat pentru el, ci din contră l'a creat pentru noĭ. Dumnedeŭ era la început singur și cuvîntul nu era cu el, dar când a voit să ne creeze, el l'a creat, i-a dat numele de *cuvînt*, de *fiŭ*, de *înțelepciune*, și l'a făcut mijlocitorul creațiuniĭ nóstre. El nu este Fiŭ al luĭ Dumnedeŭ de cât într'un sens moral, în nicĭ într'un cas nu este Dumnedeŭ adevĕrat, ci o creatură a sa. In scurt, tótă învĕțătura sa se reduce la următórele: «ὅτε οὐκ ἦν și Ἐξ οὐκ ὄντων ἐστίν, adică, *era când-va când nu era* și *din nimic* Θελήματι Θεοῦ, prin voința Tatăluĭ.

Afirmațiunile luĭ Arie aŭ produs cea maĭ mare nemulțămire între membriĭ conciliuluĭ. Toțĭ declară, că asemenea afirmațiunĭ sunt blasfemiĭ și că sunt contrariĭ sfintei învĕțăturĭ a bisericiĭ. Acei carĭ susțin asemenea învĕțăturĭ nicĭ numaĭ merită numele de creștinĭ, fiind-că ele duc de a dreptul la *Iudaism* și chiar la *Păgânism* [1]).

Prin urmare formula de simbol a arienilor este respinsă.

In urma explicațiunilor savante date de *Diaconul Atanasie*, membriĭ conciliuluĭ aŭ declarat, că *Fiul este de aceiași substanță* cu Tatăl, că este *consubstanțial* cu El (ὁμοούσιος) *Eusebiŭ de Cesareea* s'a pronunțat la început contra termenuluĭ de *consubstanțial și acésta din causa interpretării greșite ce-ĭ da Sabellius* și *Paul de Samosata*. In special Sabellius susținea, că dacă Fiul ar fi de aceiașĭ substanță cu Tatăl, El n'ar forma de cât o singură persónă cu Tatăl, că substanța divină va fi recunoscută ca divisibilă. Eusebiŭ sciea însă că părinții bisericescĭ s'aŭ servit de termenul *consubstanțial* pentru a exprima adevĕrata învĕțătură și de aceea vĕdênd că și membriĭ conciliuluĭ 'ĭ daŭ a-

[1]). Wladim. Guetée, Hist. de l'eglise, Tom. 3-ième, p. 12.

celaşĭ înţeles, el îl introduce în formula se de simbol, care e aprobată de conciliŭ. Formula luĭ Osius a fost însă adoptată, după ce s'a fixat destul de bine şi în sens ortodox cuvîntul consubstanţial. Arie în urma adoptării acestuĭ simbol e escomunicat şi scrierile sale condamnate la ardere. Toţĭ membriĭ conciliuluĭ aŭ subscris hotărîrile luate, afară de *Arie*, de episcopul *Teona din Marmarica* şi *Secund din Ptolemaida*, carĭ aŭ fost exilaţĭ în Iliria şi de *Eusebiŭ din Nicomidiea* şi *Teogne din Niceea*, carĭ aŭ fost exilaţĭ în Galia, fiind-că n'aŭ voit să consimtă la condamnarea luĭ Arie, cu tóte că primiseră cele-l-alte hotărîrĭ ale conciliuluĭ.

Prin urmare, Eusebiŭ de Cesareea a subscris decisiunile sinodale cu tótă convingerea sa, fiind-că nu se luase nicĭ o hotărîre care ar fi fost contrarie vederilor sale. Am făcut acéstă scurtă descriere a feluluĭ cum s'a deslegat prima cestiune dogmatică în acest conciliŭ spre a se vedea destul de lămurit rolul pe care l'a jucat Eusebiŭ, din causă că i s'a făcut imputarea, că el ar fi subscris formula de simbol curat ortodoxă a luĭ Osius, numaĭ pentru dorul de a vedea linişte în biserică şi de a face pe voia împĕratuluĭ. Cu alte cuvinte, el s'ar fi subscris numaĭ cu inima pe jumĕtate şi fără să părăséscă postul sĕŭ din mijlocul Arienilor [1]). Ce e şi maĭ mult, noĭ avem de la el o epistolă adresată din Niceea, credincioşilor din Cesareea, prin care comunică formula luĭ de simbol şi arată motivele ce l'aŭ determinat de a primi termenul de consubstanţial şi prin acésta se înlătură orĭ şi ce presupunere neîntemeiată. Iată cuprinsul acesteĭ epistole: [2]) «Aveţĭ fără îndoială cunoscinţă, prea scumpiĭ meĭ fraţi, de cestiunile ce aŭ fost tratate în marele conciliŭ de la Niceea, atingĕtóre de credinţa bisericiĭ, căcĭ fama premerge

[1]) Herzog, Real-Enciclop. IV Band. p. 392.
[2]) Euseb. Epist. ad Cæsariensis (Veţĭ încă: Socrat. Hist. Eccl. lib. I. c. 8).

de obiceiŭ notificărĭ. De témă însă, ca nu cum-va povestirea ce vi s'a făcut să nu fie esactă, am crezut de nevoie să vĕ trimit formula credinţiĭ, pe care am propus'o eu maĭ întâiŭ şi acea pe care aŭ promulgat'o episcopiĭ, adăogênd câte-va lămurirĭ la a nóstră. Formula nóstră, citită în presenţa împĕratuluĭ, prea iubit de Dumnezeŭ li s'a părut tutulor bună şi dréptă. Ea era ast-fel întocmită: Cum am primit'o de la episcopiĭ, predecesoriĭ noştri, când am fost introduşĭ în învĕţătură şi când am fost botezaţĭ; cum am învĕţat din sfintele scrierĭ; cum am crezut şi învĕţat toţĭ, fie episcopĭ, fie preoţĭ, aşa credem acum şi vĕ espunem ast-fel credinţa nóstră:

„Credem într'unul Dumnezeŭ, Tatăl a tot puternic, creatorul lucrurilor vĕzute şi nevĕzute;

Şi într'un domn Iisus Christos, cuvîntul luĭ Dumnezeŭ, Dumnezeŭ din Dumnezeŭ, lumină din lumină, viéţă din viéţă, Fiŭ unic, primul născut a tótă creatura, conceput de Dumnezeŭ Tatăl înaintea tutulor vécurilor, prin care tóte lucrurile s'aŭ făcut; şi s'a întrupat pentru mântuirea nóstră şi a trăit printre ómenĭ; şi a pătimit şi a înviat a treia zi şi s'a ridicat la Tatăl şi va veni din noŭ cu mărire şi va judeca viiĭ şi morţiĭ.

Noĭ credem asemenea într'un sfînt Spirit.

Noĭ credem, că fie-care din eĭ este şi subsistă: Tatăl ca adevĕrat Tată; Fiul ca adevĕrat Fiŭ; Sf. Spirit ca adevĕrat Spirit, conform vorbelor, pe care le a pronunţat Domnul Nostru, când a trimis pe discipulii sĕi să predice:“ Mergeţĭ, învĕţaţĭ tóte némurile, botezaţi-le în numele Tatălui, al Fiuluĭ şi al Sf. Spirit. Noĭ declarăm, că cugetăm tot aşa, că avem acéstă credinţă, că am avut'o maĭ înainte şi că vom păstra-o cu statornicie, condamnând şi anatematesând tótă eresia nelegiuită. Încredinţăm că tot-d'auna am cugetat aşa din adâncul inimiĭ, de când am putut să cu-

nóscem aceste adevěruri; că noi cugetăm tot astfel și as tă-dĭ și că vorbim în tótă sinceritatea, în presența luĭ Dumnedeŭ A tot puternicul, a Domnuluĭ nostru Iisus Christos, gata de a vĕ da dovedĭ de credința nóstră și a vĕ convinge că am avut'o tot-d'auna și am învĕțat'o, ca și astă-dĭ". Când am citit acéstă espunere de credință, nimenĭ n'a făcut obiecțiune. Impĕratul, prea iubit de Dumnedeŭ, și a dat cel întâiŭ consimțirea și a declarat, că el credea tot așa și a îndemnat pe tótă lumea de a admite acéstă credință și de a o subscrie, adăogând numaĭ cuvîntul *consubstanțial*. El explică însuși acest cuvînt, expunênd, că nu trebuie să fie înțeles într'un sens material ca și cum substanța divină ar fi fost susceptibilă de împărțire, ceea ce respinge o substanță cu totul spirituală, ci într'un sens divin și mistic. După ce împĕratul a vorbit ast-fel, adunarea adoptă cuvîntul consubstanțial și profesiunea următóre de credință».

După ce citéză simbolul de credință adoptat de conciliŭ și pe care 'l avem astă-dĭ, Eusebiŭ maĭ dă următórele lămuriri: Când s'a presentat acéstă formulă de credință, noĭ n'am lăsat să trécă fără examinare aceia ce s'a dis relativ la expresiunile *„din substanță* și *consubtanțial*". S'aŭ propus asupra acestuĭ subiect maĭ multe cestiunĭ și s'aŭ dat maĭ multe răspunsurĭ. S'a discutat în mod serios asupra expresiunilor propuse. Relativ la cuvintele *„din substanță*, s'a înțeles că ele însemnase, că Fiul venea *de la Tatăl*, dar nu ca o parte a Tatăluĭ. Expresiunea ni s'a părut dréptă, fiind-că exprima sfînta învĕțătură, care constă în acésta, că Fiul vine de la Tatăl, dar că el nu e o parte din substanța sa. De aceea și eŭ am aderat la acésta. Pe lângă acésta. eŭ n'am înlăturat cuvîntul *consubstanțial* pentru dragostea păcĭĭ și pentru a nu mĕ abate de la exacta pricepere a învĕțăturiĭ. Pentru acelașĭ motiv am aprobat și

cuvintele *„născut, nu făcut*, căcĭ se observa, că cuvîntul făcut represintă acțiunea creatóre a luĭ Dumnedeŭ, care făcu tóte lucrurile prin Fiul și că el nu putea să convină acestuĭ Fiŭ, căruia nu trebuia să i se atribue o causă analógă cu aceea a ființelor care aŭ fost făcute prin El; care avea o substanță mult maĭ superióră aceleia a creaturilor, substanță pe care o avea de la Tatăl și după oracolele divine într'un chip misterios, nepriceput și inesprimabil pentru om. Când se dice, că Fiul era *consubstanțial cu Tatăl*, s'a înțeles destul de bine, că comunicațiunea substanțeĭ Tatăluĭ n'avea nicĭ o analogie cu aceea a ființelor însuflețite, a căror substanță e comunicată prin divisiune, împărțire, tóte aceste, carĭ nu pot să convină naturiĭ divine. Cuvîntul *consubstanțial* însemnéză numaĭ, că Fiul n'are nicĭ o asemĕnare cu creaturile, carĭ aŭ fost făcute prin El, dar că El este asemenea Tatăluĭ, prin care a fost născut; că n'are nicĭ o altă esență, nicĭ o altă substanță, de cât aceea pe care a primit'o de la Tatăl.

Când s'aŭ dat tóte aceste explicațiunĭ, am crezut, că trebuie să aprob termenul *consubstanțial*, cu atât maĭ mult, cu cât sciam fórte bine, că el a fost întrebuințat de maĭ mulțĭ părinți vechĭ și de ceĭ maĭ renumiți scriitorĭ spre a explica divinitatea Tatăluĭ și a Fiuluĭ.

Am crezut de datorie de a intra în aceste esplicațiunĭ atingĕtóre de credința, care a fost promulgată la *Niceea*, la care am aderat cu toțiĭ, nu cu ușurință și fără reflexiune, dar după explicațiunile date înaintea prea piosuluĭ Impĕrat însuși și pentru motivele espuse aicĭ, carĭ s'aŭ aprobat de toți.

N'am vĕzut cu dificultate anatema, care urméză formula de credință, fiind-că nu se face alt-ceva, de cât să prescriŭ expresiunĭ streine sfintelor scrierĭ și carĭ causaseră tóte turburările în biserică. In nicĭ una din scrierile inspirate nu se află aceste espresiunĭ: *„A fost un timp*

Impăratul însuși n'ar fi dorit alegerea luĭ Eusebiŭ, deși 'l socotia fórte capabil și demn pentru acest loc, dar nu destul de apt spre a restabili liniștea, atât de scumpă sufletuluĭ sĕŭ. De aceea scrie Antiochenilor ca să alégă un altul, iar nu pe Eusebiŭ; scrie de asemenea și Conciliuluĭ prin care opresce, ca Eusebiŭ să fie transferat din Cesareea și scrie în fine însuși luĭ Eusebiŭ, prin care 'l laudă, că a refusat Episcopiea de Antiochia. [1])

Resultă din aceste frumóse scrisorĭ, că Constantin 'și depunea tot zelul, tótă ființa luĭ pentru asigurarea liniștеĭ în biserică pentru ca ea să-și pótă lua avîntul în desvoltare și înflorire. El era un adevĕrat *șef bisericesc*. Eusebiŭ ne povestesce, că Constantin s'a esprimat o dată, fiind maĭ mulțĭ episcopĭ întruniți la masa sa, că și el este *episcop*. Cuvintele sale ar fi fost acestea: *„Voĭ ați fost pușĭ de Dumnedeŭ episcopĭ, pentru cele din lăuntru ale bisericiĭ, iar eŭ am fost pus pentru cele din afară“* [2]).

Eusebiŭ după cum am maĭ spus iubia fórte mult liniștea bibliotecĭĭ sale, de aceea numaĭ cu mare greutate intra în luptele partidelor religióse și acésta maĭ numaĭ din considerațiunĭ de prietenie față de *neastâmpăratul și Orgoliosul Eusebiŭ de Nicomidiea*. El părăsesce în timpul acesta numaĭ o dată reședința sa episcopală și anume spre a merge la Constantinopol, ca să țină o cuvîntare înaintea Impĕratuluĭ Constantin asupra mormîntuluĭ Domnuluĭ, ce fusese descoperit de curând și care descoperire era considerată ca unul din cele maĭ însemnate evenimente în biserică. [3]).

De la conciliul din Niceea maĭ ales, între Constantin și între Eusebiŭ existaŭ cele maĭ strînse relațiunĭ. Eusebiŭ, póte fi considerat ca un episcop al palatuluĭ împărătesc.

[1]) De Vit. Const. c. LX, LXI, LXII.
[2]) De Vita Const. c. XXII. l. IV.
[3]) De Vit. Const. c. XXXII l. IV.

Impăratul Constantin avea cea maĭ mare încredere în el și 'l considera ca cel maĭ învĕțat bărbat al bisericiĭ, iar Eusebiŭ la rîndul sĕŭ era cel maĭ devotat Impăratuluĭ și căuta tóte mijlócele de a corespunde încrederiĭ ce i se arăta. Numaĭ două exemple pentru confirmarea acesteĭ aserțiunĭ. Impăratul zidise o mulțime de bisericĭ în Constantinopol și voia să aibă câte un exemplar pe pergament din Sf. Scriptură pentru serviciul bisericiĭ și în scopul acesta însărcinéză pe Eusebiŭ printr'o scrisóre ca să-i le procure. [1])

Eusebiŭ compune o scriere asupra *serbăriĭ Pascheluĭ* și trimite un esemplar și luĭ Constantin spre a se iniția maĭ bine în istoricul acesteĭ importante cestiunĭ. Constantin la rîndul sĕŭ se grăbesce de a'ĭ rĕspunde printr'o scrisóre fórte elogiósă pentru Eusebiŭ. [2])

Constantin lucra din tóte puterile sale pentru binele bisericiĭ. Incoragia pe unĭĭ din episcopĭ, mustra pe alțiĭ: tóte numaĭ și numaĭ de a vedea pacea dumnedeéscă pe pământ. In urma descoperirĭĭ sfîntuluĭ Mormînt luase tóte mĕsurile de a înalța pe acel loc o biserică demnă de sfîntul mormînt. Biserica fiind gata, el luase hotărîrea de a merge acolo împreună cu fiiĭ săĭ de a asista la ceremoniea sfințirĭĭ și de a celebra încă și al 30-lea an al domnieĭ sale.

Certurile însă în biserică deveniseră atât de acute, în cât el a trebuit să renunțe la acéstă călĕtorie sfîntă inimiĭ sale și să caute de a restabili maĭ întâiŭ liniștea în biserică. Causatorĭĭ certurilor eraŭ episcopiĭ Arienĭ cu aderenții lor. Cu tóte acestea, invinuirile eraŭ aduse Sf. Atanasie, care ocupase scaunul episcopal de Alexandriea în urma morțiĭ luĭ Alexandru. El era pus înaintea Impăratuluĭ ca causator al tutulor neajunsurilor, al tutulor relelor. S'a decis prin urmare ca să fie judecat. S'a

[1]) De vita Const. c. XXXIV.
[2]) De vita Const. c. XXXV.

convocat în 335 un sinod în Tyr. Președinte al Sinodului a fost ales *Eusebiŭ de Cesareea.* Inainte de a se începe judecarea luĭ Atanasie se ridică episcopul *Potamon*, aderent al sf Atanasie și face următórele observațiunĭ luĭ Eusebiŭ despre care am amintit și în alt loc:

«Cum Eusebiŭ, tu te-aĭ așeḍat aicĭ ca să judecĭ pe Atanasie, care e cu totul nevinovat? E óre posibil acésta? Spune-mĭ, n'aĭ fost tu în închisóre cu mine în timpul persecuțiunilor? Eŭ am perdut un ochiŭ, iar tu eștĭ sănătos și nevătămat! Aĭ eșit tu din închisóre fără ca să nu pĕcătuiesci întru nimic contra consciinției tale?». Eusebiŭ s'a ridicat imediat și s'a retras ḍicênd: «Dacă aveți îndrăsnéla, ca să ne tratați ast-fel în acest loc, se póte cine-va îndoi, că adversariĭ voștri nu spun adevĕrul? Dacă aicĭ sunteți în stare de a exersa o ast-fel de tiranie, ce nu veți face voĭ între ale vóstre?» Atanasie e depus în cele din urmă de acest sinod [1]). Pe când încă membriĭ sinoduluĭ nu se despărțiseră, eĭ primiră ordin din partea Impĕratuluĭ de a se transporta la Ierusalim spre a asista la sfințirea bisericeĭ sf. mormînt. La acéstă ceremonie aŭ luat parte episcopĭ din tóte părțile lumiĭ creștine. Cel maĭ însemnat rol l'a jucat însă cu acéstă ocasiune *Eusebiŭ de Cesareea.* El a ținut o cuvîntare savantă asupra bisericeĭ sf. mormînt și a întocmit chiar o scriere pe care a înaintat'o împĕratuluĭ împreună cu discursul pe care l'a ținut în onórea sa cu ocasiunea serbăreĭ de 30 de anĭ a domnieĭ sale.

Eusebiŭ de Cesareea, bărbatul de aprópe al mareluĭ

[1]) *Sf. Atanasiŭ* era acusat. a) Că ar fi pus imposite ilegale; b) că ar fi conspirat contra împĕratuluĭ; c) S'a presentat înaintea sinoduluĭ o fecióră, care a declarat, că ar fi fost nenorocită de Atanasie, cu tóte că ea arăta pe Preotul *Timoteĭ* ca causator al nenorociriĭ eĭ, în loc de a arăta pe Atanasie: d) că ar fi omorît pe un episcop anume *Arsenie*, cu tóte că s'a presentat însuși înaintea sinoduluĭ, fiind desgustat de asemenea acusare criminală!. Prin urmare o încercare nedemnă!

Constantin, întroducĕtorul luĭ în multe din învĕțăturile creștinismuluĭ móre în vîrstă destul de înaintată și anume în anul 340 [1]), după o păstorie de 27 de anĭ.

Alăturĭ de *Origen*, el a fost unul din ceĭ maĭ învĕțațĭ și productivĭ bărbațĭ aĭ bisericiĭ primitive. Lucrările luĭ sunt de 4 felurĭ: a) *apologetice;* b) *dogmatice și polemice;* c) *exegetice;* d) *istorice.*

a) *Scrierile apologetice.*

1) Προπαρασκευὴ εὐαγγελικὴ (Praeparatio evangelica) o scriere în 15 cărți. In cele dintâĭ 6 cărți, Eusebiŭ arată erorile păgânilor, carĭ aŭ întunecat veritatea revelată și combate aceste erorĭ. In cele din urmă cărți vorbesce despre judaism, despre religiunea, istoria și instituțiunile luĭ, 'l compară cu păgânismul și arată motivele de ce creștinismul 'l consideră superior păgânismuluĭ. Cu un cuvînt tratéză în acéstă scriere despre starea omenirĭ înainte de creștinism.

2) Ἀπόδειξις εὐαγγελικὴ (Demonstratio evangelica) o scriere în 20 de cărți, din care nu avem însă de cât 10. Prin acéstă scriere Eusebiŭ probéză temeiniciea religiuniĭ creștine din efectele eĭ și din profețiĭ. El arată, că creștinismul nu e o religiune, care nu póte fi concepută de cât cu credință órbă și nerațională [2])

3) Un resumat saŭ un conținut analog cu al acestor douĕ scrierĭ cuprind alte douĕ scrierĭ și anume: a) Θεοφανεία în 5 cărți și care ni s'a păstrat numaĭ într'o traducere siriacă și Ἐκλογαὶ προφητικαί (eclogae proheticae) în 4 cărți al căror început s'a perdut.

4) *Adversus Hieraclem*, prin care combate pe *Ieracle*, care cutezase să compare pe Apolon de Tiana cu Iisus Christos, susținênd că și el ar fi făcut minunĭ ca Christos.

[1]) Socrat. Hist. Eccl. lib. II, c. I.

[2]) W. Guettée l. c. p. 302 T. 2. spune relativ de aceste 2 scrierĭ că: „L'antiquité chrétienne n'a rien produit de plus savant".

2) Apologiea luĭ Origen în 6 cărți, pe care a compus'o împreună cu Pamfil. Cea din urmă carte e compusă însă numaĭ de el. Ni s'a păstrat numaĭ cartea I.

b) *Scrierile dogmatice și polemice.*

1) Κατὰ Μαρκέλλου (contra Marcellum) în două cărți, prin care învinuesce pe Marcel de sabelianism.

2) Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Θεολογίας (De ecclesiastica theologia) în treĭ cărți îndreptate tot contra luĭ Marcel.

c) *Scrierile exegetice.*

Aceste scrieri sunt: 1) în mare parte comentariĭ de natură alegorică. Ne-aŭ rămas numaĭ comentariile asupra psalmilor și asupra luĭ Isaia; din cele-l-alte numaĭ fragmente. 2) Maĭ avem și scrieri introductive în sf. Scriptură așa: a) *Topica* saŭ Περὶ τῶν τοπικῶν ονομάτων ντῆς θείας γραφῆς un fel de topografie a Palestineĭ și a Ierusalimuluĭ coprinḑênd și un registru de numele localităților amintite în biblie; b) *Evangelici canones*, un fel de armonie a evangeliilor; c) Ζητήματα καὶ λύσεις în 3 cărți, (Questiones ac solutiones) în care se ocupă cu deslegarea contraḑicerilor de la începutul și sfîrșitul capitolelor evangeliilor.

d) *Scrierile Istorice.*

Pe lângă scrierile apologetice, cele maĭ importante lucrări ale luĭ Eusebiŭ sunt lucrările sale istorice, «carĭ cât timp va exista o sciință a Istorieĭ ele vor asigura nemurire numeluĭ sĕŭ» [1]). Dintre acestea cele maĭ însemnate sunt:

a) Ἱστορία ἐκκλησιαστική (Historia ecclesiastica) în 5 cărți, cea dintâiŭ lucrare în literatura bisericéscă de felul acesta. Fără acéstă lucrare noĭ n'am cunósce maĭ aprópe de loc luptele pe care le a purtat creștinismul în timpul celor

[1]) Herzog, Real-Enclopädie 4 vol. p. 396.

dintâiŭ treĭ secole, cum și cuceririle luĭ în lumea judaică și păgână. De aceea ne spune el însăși «că se rógă luĭ Dumneḑeŭ ca să aibă bunătatee de a'l conduce în acéstă cale pustie, ce nu e bătută de nimenĭ». «Și acéstă lucrare i se pare cu atât maĭ folositóre, cu cât n'a fost întreprinsă până acum de nimenĭ» [1]). Lucrarea acésta a terminat'o Eusebiu înainte de 325, adică de conciliul de la Niceea și e fructul uneĭ activități și incordărĭ deosebite, căcĭ a trebuit să studieze în diferite bibliotecĭ și chiar în archiva statuluĭ, pe care Constantin i-o pusese la dispoșițiune cu o mare bună-voință. b) A doua lucrare e Εἰς τὸν βίον Κωνσταντίνου τοῦ Βασιλέως λόγοι (De vita Constantini) în 4 cărți, compusă în 336 cu scopul de a arăta lumiĭ marile merite ale luĭ Constantin pentru biserica creștină.

Afară de aceste două lucrărĭ, Eusebiŭ a maĭ întocmit a) și Χρονικῶ κανόνων παντοδαπὴ ἱστορία (chronica), care nu e alt-ceva de cât un conpendiu de istoria universală de la crearea lumiĭ până la 325. b) *De laudibus Constantini*, un discurs pe care l'a ținut cu ocasiunea serbăriĭ de 30 de anĭ a domnieĭ luĭ Constantin și c) *De martyribus Palaestinae*, care coprinde relațiunĭ asupra martirilor din timpul luĭ Deoclețian [2]).

Acestea sunt scrierile pe care le posedăm de la Eusebiŭ, fie întregĭ, fie fragmente: de alt-fel după *Ieronim* [3]) scrierile luĭ eraŭ aprópe nenumĕrate. In tóte scrierile sale, el dă probe de un bărbat cu o știință profundă ne spune Foțiŭ [4]), însă stilul lasă de dorit, căcĭ nu e nicĭ plăcut, nicĭ strălucit. Cât privește ideile sale dogmatice, el e un *ortodox fórte sever*, cu tótă amabilitatea pe care o arată aderenților prietenuluĭ sĕŭ Eusebiŭ de Nicomidiea.

[1]) Eusebius. Hist. Eccl. l. I, c. I.
[2]). *Alzog.* Theol. Bibliot. VII p. 227.
[3]) Hieron. De Vir. illustr. c 81.
[4]) Phot. Biblioth. cod. 13.

Acésta este în scurt viéța și activitatea luĭ Eusebiŭ de Cesareea; a acestuĭ bărbat învețat și activ al bisericiĭ creștine primitive; a acestuĭ bărbat, sub a căruĭ împulsiune multe s'aŭ făcut în biserică de către marele împĕrat Constantin !

Dintre scrierile luĭ Eusebiŭ, I. P. S. Iosif Georgian, fost Mitropolit Primat ne presintă cu acéstă în traducere Istoriea bisericéscă și viéța luĭ Constantin, adică cele maĭ importante dintre scrierile luĭ Eusebiŭ. I. P. S. Sa face un mare bine literaturiĭ nóstre teologice și dorim din tot sufletul ca în curând să vedem eșind de sub tipar și alte lucrărĭ de soiul acesta!

Petru Gârboviceanu.

ISTORIA BISERICEĬ

SCRISĂ DE EUSEBIE EPISCOP AL CESARIEĬ.

CARTEA ÎNTÂEA.

CAPITOLUL I.

Planul opereĭ.

Intreprinzênd de a scrie șirul Episcopilor ce aŭ succedat Sânților Apostolĭ, în cursul timpuluĭ ce s'a strecurat de la Mântuitorul până la noĭ; de a însemna ceea ce s'a petrecut maĭ considerabil în Biserică, de a vorbi de ceĭ ce aŭ ocupat Scaunile marelor Cetățĭ; de ceĭ ce aŭ predicat Cuvîntul luĭ Dumnedeŭ, orĭ prin viŭ graiŭ, orĭ prin scris; de aceĭ cari lăsându-se ademeniți prin dulceața doctrinelor nouĭ aŭ căḑut în rătăcire, aŭ întrodus falșe doctrinĭ, și ca niște lupĭ răpitorĭ, aŭ sfâșiat turma Domnuluĭ; de mizeriile ce aŭ copleșit pre Jidovĭ spre pedépsa nelegĭuireĭ ce eĭ aŭ fost comis contra Mântuitoruluĭ; de persecuțiile ce Pagânĭ aŭ dat Religiuneĭ creștine; de aceĭ ce s'aŭ luptat și ș'aŭ vărsat sângele lor pentru apărarea sa; de martirĭ ce am vĕḑut în ḑilele nóstre, și de protecția ce noĭ am primit de la milostivirea dumnedeéscă, am fost nevoit de a începe prin întruparea luĭ Iisus Christos Mântuitorul și

Domnul nostru. De asemenea, 'mĭ cer ertare de îndrăsnéla acesteĭ întreprinderĭ, care este maĭ presus de puterile mele, și a ruga pre Dumnedeŭ de a avea bunătatea spre a mĕ conduce în acest drum pustiŭ, ce nu e bătut de nimenĭ. Nu se găsește acolo nicĭ o urmă alta de cât niște relațiĭ particulare ce ni-aŭ lăsat uniĭ de ceea ce s'a făcut în timpul lor, și care sunt ca niște slabe luminĭ ce se arată în depărtare, și care descoper în mijlocul nopțiĭ drumul ce se póte ține fără primejdie.

Dintre ceea ce aŭ spus în diferite locurĭ din scrierile lor, voiŭ alege ceea ce voiŭ crede a'mĭ putea servi la subiectul meŭ, și le voiŭ aduna ca pe niște florĭ din cari voiŭ face un buchet, mulțămindu-mĕ de a conserva și de a transmite posterității șirul Episcopilor, cel puțin al celor maĭ principalĭ în Bisericile, ce sunt încă astă-dĭ cele maĭ celebre. Acéstă lucrare mi se pare cu atât maĭ necesară, cu cât nu știŭ pre nimenĭ care s'o fi întreprins până acum, și sper că ea va fi fórte folositóre celor ce doresc a cunósce vechimea istorieĭ. Am făcut deja o prescurtare a istorieĭ în Cronica mea, dar voiŭ întinde-o aci maĭ pre larg. Voiŭ începe, cum am dis, prin Miste ul întrupăreĭ și al divinității Mântuitoruluĭ nostru, care este un mister ce întrece spiritul omuluĭ. In adevĕr, cu ce s'ar putea maĭ bine începe istoria Religiuneĭ creștine, de cât cu nascerea luĭ Iisus Christos al căruĭ nume avem onóre de a-l purta, care este o nascere maĭ dumnedeeéscă de cât cum mulțĭ nu vor să crédă.

CAPITOLUL II.

Prescurtare de probele Divinității Fiiului luĭ Dumnedeŭ, și a existenței sale eterne.

Fiind că sunt douĕ naturĭ în Iisus Christos, din care una, prin carea el este recunoscut de Dumnedeŭ, póte fi comparată cu capul trupuluĭ omenesc, și ceĭa-l-altă, ce el a luat pentru a ne mântui, și carea este passibilă, și supusă acelorașĭ infirmităților ca a nóstră, póte fi comparată cu piciórele; dacă vroim a face șirul Istorieĭ nóstre perfect, trebue a o ıncepe prin istorisirea aceĭ ce este maĭ bun și maĭ dovedit în Mântuitorul, și a arata prin acesta

chiar vechimea și mărimea Religiuneĭ creștine celor ce'și închipuesc că ea este fórte nouĕ, și că nu e născută de cât de douĕ dile.

Nu este cuvînt care se pótă esprima cu demnitate origina nicĭ natura luĭ Iisus Christos, fiind că Duhul Sânt dice prin gura unuĭ Profet: *Neamul luĭ cine'l va povesti* (Isaia 53). *Nimenĭ nu cunósce pre Fiĭul fără numaĭ Tatăl, nicĭ pre Tatăl nu'l cunósce nimenĭ fără numaĭ Fiĭul* (Math Cap. XI). Adică numaĭ el înțelege perfect acéstă lumină care este maĭ vechiă de cât lumea, acéstă înțelepciune inteligentă și substanțială carea este maĭ 'nainte de toțĭ vecĭĭ, acest Verb (Cuvînt) care viețuesce de la început, care este Dumnedeŭ, și care este cu Tatăl, care este înaintea tuturor creaturilor vĕdute și nevĕdute, cel întâiŭ născut și Fiĭul unic al luĭ Dumnedeŭ, șeful miliției cerescĭ și nemuritóre, Îngerul Sfatuluĭ celuĭ mare, ministrul planurilor nespuse a Tatăluĭ, carele este cu dênsul și după dênsul, principiul tuturor creaturelor, Fiĭul sĕŭ unic și natural, Stĕpânul, Regele și Dumnedeul tuturor ființelor, carele a primit de la Tatăl domnirea și stăpânirea, primind divinitatea și puternicia. In fine învĕțăm secrete din Scriptură, că *La început era Cuvîntul, și Cuvîntul era la Dumnedeŭ, și Dumnedeŭ era Cuvêntul*, că *tóte printr'ânsul s'aŭ făcut, și fără de dênsul nimic nu s'a făcut, ce s'a făcut.* (Ión, c. I).

Marele Moisi, cel maĭ vechiŭ din Profeți, fiind condus de Duhul Sânt pentru a scrie creațiunea lumeĭ, ne spune, că Autorul tuturor lucrurilor este însușĭ Iisus Christos care este Cuvîntul sĕŭ, producerea creaturelor inferióre, dar când e vorba de a face pre om, el conferează despre acésta cu dênsul dicêndu'ĭ: *Se facem om după chipul și asemănarea nóstră.* (Gen. c. I). Un alt Profet confirmă acest adevĕr, când dice: *Dumnedeŭ a dis și s'aŭ făcut, el a poruncit și s'aŭ zidit* (Ps. 148). El represintă pre Tatăl care poruncește ca un Domn suveran cu o putere absolută; și pre Fiĭul de care vorbim, care execută ca un minister credincios poruncile Tatăluĭ. Toțĭ aceĭ cari de la creațiunea lumeĭ s'aŭ deosebit în virtute și în pietate, ca Moisi acel mare servitor al luĭ Dumnedeŭ, ca Abraam care a trăit înainte de el, fiiĭ sĕĭ, și sânțiĭ Profeți cari aŭ

fost dupĕ eĭ, l'aŭ recunoscut prin ochiul spirituluĭ, și l'aŭ onorat ca pre adevĕratul Fiŭ al luĭ Dumnedeŭ. El n'a încetat nicĭ odată de a face cunoscut pre Tatăl sĕŭ ómenilor. El s'a arătat pentru acésta luĭ Abraam sub forma unuĭ om ordinar, pe când el ședea lângă stejarul luĭ Mambri. Atuncĭ, de și nu vĕdu de cât un om prin ochiĭ trupuluĭ, el se închină luĭ ca Dumnedeuluĭ sĕŭ, îl rugă ca pre Domnul sĕŭ, și mărturisi că'l recunoscea bine, dicêndu'ĭ: *Dómne, cela ce judecĭ tot pământul, aŭ nu veĭ face judecată?* (Gen. 18) Căcĭ dacă rațiunea nu permite de a atribui naturel nemutabile a Tatăluĭ celuĭ a-tot puternic nicĭ o schimbare ce nu recunósce nicĭ un principiŭ, care'l face a se arăta sub forma unuĭ om, nicĭ de a'l crede capabil de a înșela ochiĭ înfățișându-le zadarnice fantome, nicĭ de a ne îndoi de adevĕrul pe care istoria-l raportéză despre acéstă vedenie, care altul póte fi Dumnedeul și Domnul care judecă tot pământul, și care face judecată, și care s'a arătat sub forma unuĭ om, de cât Cuvîntul care este maĭ înainte de tóte creaturile, și de care s'a vorbit în Psalmĭ în acești termenĭ: *Trimi-s'a Cuvîntul sĕŭ și i-a vindecat pre eĭ, și i-a scos din stricăciunile lor* (Ps. 106). Moisi îl numește fórte lămurit, al doilea Domn dupĕ Tatăl, când dice: *Domnul a ploat preste Sodom și preste Gomor iarbă puciósă și foc de la Domnul din cer* (Gen. cap. 19). Scriptura îl numește încă Dumnedeŭ, când s'a arătat luĭ Iacov sub forma unuĭ om, și'l dise: *Se nu se maĭ chieme numele tĕŭ Iacov, ci Israil se fie numele tĕŭ, căcĭ te-aĭ întărit cu Dumnedeŭ.* Iacov numi acest loc *Veaenia luĭ Dumnedeŭ: Am vĕdut pre Dumnedeŭ față către față, și se mântui sufletul meŭ* (Gen. cap. 32). Nu trebue a crede că aceste aparițiunĭ, de care vorbesc cărțile sânte, să fi fost aparițiunĭ de îngerĭ cari sunt miniștri luĭ Dumnedeŭ. Orĭ de câte orĭ îngeriĭ, s'aŭ arătat ómenilor Scriptura n'a acoperit'o. Ea aŭ exprimat lămurit că eraŭ îngerĭ, în loc de a dice că era Dumnedeŭ saŭ Domnul, dupre cum e lesne de a o justifica prin un mare numĕr de texte. Iisus succesorul luĭ Moisi, vĕdêndu'l de asemenea sub forma, și sub aparența unuĭ om, îl numește Șeful armatelor Domnuluĭ, ca conducĕtorul Îngerilor, a Archangelilor, a Puterilor cerescĭ, ca puterea și înțelepciunea

Tatăluĭ care posedă conducerea dupĕ dênsul și Impărăția. Iată cum vorbește Scriptura despre acésta: *Și fu când era Iisus la Ierichon, și căutând cu ochiĭ luĭ vĕdu un om stând înaintea luĭ, și sabia luĭ gólă în mâna luĭ, și apropiindu-se Iisus dise luĭ, al nostru eștĭ, aŭ dintre vrăjmașiĭ noștri? Iară acela dise luĭ, eŭ sunt maĭ marele Voevod al puterei Domnuluĭ. Atuncĭ Iisus a căḑut pre fața luĭ la pământ și se închină luĭ și dise, Stĕpâne ce poronceștĭ robuluĭ tĕŭ? Și Voevodul Domnuluĭ dise cătră Iisus, desleagă încălțămintea de la piciórele tale, pentru că locul pre carele tu staĭ sfânt este.* (Iis. 5). Trebue a observa că acelașĭ este care vorbise luĭ Moisi, fiind că Scriptura întrebuințează în aceste douĕ ocasiunĭ aceiașĭ terminĭ; Domnul vĕḑêndu că Moisi se apropia pentru a vedea, îl chiemă din mijlocul rugului dicêndu: Moisi, Moisi. Acest Profet respundênd: iată-mĕ: Domnul ĭĭ dise: *Nu te apropia, căcĭ locul unde eștĭ tu, sfânt este.* Și el adaose: *Eŭ sunt Dumnedeul părinților voștri, Dumnedeul luĭ Abraam, Dumnedeul luĭ Isaac și Dumnedeul luĭ Iacov.*

Afară de aceste probe ce aduseiŭ, trebue a asculta mărturisirea ce însăși Înțelepciunea face despre o ființă care este vie înainte de creațiunea lumeĭ, și carea a lucrat cu Dumnedeŭ Tatăl la producerea tuturor lucrurilor. Iată cât de lămurit vorbește ea prin gura luĭ Solomon: *Eŭ care sunt Înțelepciunea sălășluiiŭ în Sfat. Mintea și gândul eŭ am chiemat. Al meŭ este Sfatul și înțelepciunea. Prin mine Impĕrații împĕrătesc și Legiuitoriĭ scriŭ dreptate. Prin mine ceĭ marĭ se măresc și ceĭ puternicĭ tac dreptatea.* Ea adaoge: *Domnul m'a zidit pre mine începĕtura căilor luĭ la lucrurile luĭ. Maĭ înainte de veac m'a întemeét din început maĭ înainte de cât a face pământul. Și maĭ înainte de cât a ieși isvórele apelor. Maĭ înainte de a se întări munțiĭ, și maĭ înainte de tóte dealurile m'a născut. Când gătea cerul eram de față cu el când osebia scaunul sĕŭ preste vênturĭ, și când făcea tare pre ceĭ de sus norĭ, și punea isvórele celuĭ de sub cerŭ. Când punea măriĭ cercetarea luĭ și apele nu vor trece*

gura luĭ, și tarĭ tăcea temeliele pământuluĭ. Eram lângă el tocmind. Eŭ eram cu care se bucura, și în tóte ḑilele mĕ veseleam în fața luĭ preste tótă vremea, când se vesela sĕvêrșind lumea, și se vesela întru fiiĭ ómenilor (Pildele luĭ Solomon , cap. 8). Iată ce aveam de ḑis pentru a arăta că Verbul este înainte de tóte creaturele, și că s'a arătat unora.

Se spunem acum pentru ce el nu s'a manifestat altă dată tuturor Națiunelor, precum este manifestat astă-ḑi. Pentru că ómeniĭ din timpul acela nu eraŭ capabilĭ de o doctrină atât de plină de înțelepciune și de virtute. Primul om călcând porunca luĭ Dumneḑeŭ în starea fericită în care fusese creat, deveni supus stricăciunei și morțeĭ, și fiind isgonit din locul curatelor desfătărĭ, căḑu pe acest pământ blestemat. Scoborâtoriĭ sĕĭ fiind maĭ rĕĭ de cât el, afară de unul saŭ douĭ, se dădură la o viață cu totul neregulată și cu totul brutală. Eĭ n'avură nicĭ legĭ nicĭ poliție, și nu avură nicĭ o grije de sciințe, nicĭ de arte. Nu se aplicară nicĭ cum la iubirea înțelepciuneĭ, nicĭ la practica virtuțeĭ. Trăiră ca niște sĕlbaticĭ în pustiurĭ, și înădușiră prin rĕutatea lor semințele rațiuneĭ ce natura aruncase în sufletul lor. Eĭ se urcară la acel esces de nelegiuire, până la a se conrupe, a se ucide și a se mânca uniĭ pre alțiĭ. Eĭ fură atât de insolenți până a ataca pre Dumneḑeŭ, întreprinḑând acel rĕsboiŭ atât de faĭmos al uriașilor, și fortificând pământul contra ceriuluĭ. Dumneḑeŭ care vede tóte întrebuință inundațiile și incendiile, pentru a'ĭ distruge ca pre o pădure sĕlbatică și pentru a'ĭ extermina. El le trimise fómetea, ciuma și resboiul. Aruncă asupra lor fulgerile sale, și se servi către eĭ de cele maĭ violente remediĭ, ca către niște bolnavĭ desnădĕjduiți. Când eĭ eraŭ maĭ toți copleșiți de amorțirea rĕutățeĭ lor, și rațiunea lor era întunecată de aburiĭ uneĭ beției spirituale, Înțelepciunea luĭ Dumneḑeŭ, ce s'a născut înaintea tuturor creaturilor, Verbul, care precede tóte, se arĕtă prin un esces de bunătate, câte odată prin ministerul îngerilor, și câte odată prin sine însuși la unul saŭ la doĭ amicĭ aĭ luĭ Dumneḑeŭ, sub forma unuĭ om, neputênd a o face în alt mod. Când aceștia aŭ aruncat semințe de pietate în spiritul celor-l-alțĭ, și când tótă naț-

țiunea Jidovilor s'a dat la cultul luĭ Dumneḑeŭ, el le dădu prin Moisi, ca unor ómenĭ neculțĭ și cari păstraŭ încă mult din prima lor corupțiune, imagiнĭ și semne de un Sabbat misterios, Circumcisiune, și alte precepte, fără a le da lămurita înțelegere a adevĕrateĭ Religiuni. Indată ce Legea lor fu cunoscută, și începu a se respândi, ca un miros plăcut, printre strĕinĭ, Legiuitoriĭ și Filosofiĭ traseră din ea regulĭ și precepte prin care eĭ îndulciră temperamentul sĕlbatec al popórelor, și'ĭ învĕțară a întreține între eĭ amiciția și pacea. Oameniĭ devenind în acel timp maĭ capabilĭ de a primi lumina, și de a cunósce pre Creatorul lor, Cuvîntul luĭ Dumneḑeŭ, Domnul virtuților, *Cooperatorul* Tatăluĭ în tot binele, se arată la începutul Imperiuluĭ Roman într'un corp de aceiași natură cu al nostru, sĕvêrși în el prin faptele sale și prin suferințele sale ceea ce preḑisese Profețiĭ că va veni în lume un Dumneḑeŭ-Om pentru a face lucrurĭ minunate, și pentru a învĕța cultul Tatăluĭ sĕŭ la tóte Națiunele. Că se va nasce într'un chip extraordinar, că va predica o doctrină nouă, și va face minunĭ surprinḑĕtóre. Că va muri de o mórte straniă, că va învia, și se va înalța la cer.

Profetul Daniil descoperind prin Duhul luĭ Dumneḑeŭ împĕrăția ce el va așeḑa la sfârșitul veacurilor 'ĭ descrie într'un chip potrivit cu slăbiciunea nóstră. *Vedeam*, ḑice el, *până ce s'aŭ pus scaunile, și șeḑu cel vechiŭ de ḑile. Imbrăcămintea luĭ era albă ca zapada, și pĕrul capuluĭ luĭ ca o lână curată. Scaunul luĭ era pară de foc, rótele luĭ foc arḑĕtor. Rîŭ de foc curgea dinaintea luĭ, miĭ de miĭ slujia luĭ, și întunerece de întunerece stătură înaintea luĭ. El puse judecată și cărțile se deschiseră.* Și puțin după acea: *Vedeam*, ḑice el, *și iată Fiĭul Omuluĭ veni cu noriĭ ceruluĭ, merse până la cel Vechiŭ de ḑile, și se opri înaintea luĭ. Și luĭ se dădu stĕpânirea, și cinstea și împĕrăția, și tóte noródele, felurile și limbele vor sluji luĭ. Puterea sa putere vecinică care nu va trece, și impĕrăția luĭ nu va avea sfârșit* (Daniil 7). Este lămurit că aceste vorbe nu se pot raporta la altul de cât la Mântuitorul nostru, de cât la Verbul care este Dumneḑeŭ, și care este cu Dumneḑeŭ din început, și care este numit Fiĭul Omuluĭ

pentru natura omenească, ce a luat în timp. Insĕ fiind că am cules din o altă operă profețiile ce aŭ fost făcute pentru Mântuitorul și am arătat că ele nu se pot înțelege de cât pentru dênsul, nu voiŭ ḑice mai mult aiçĭ despre acésta.

CAPITOLUL III.

Numele de Christos (uns) și de Iisus, cunoscute și onorate de cătră Profeți.

Voiŭ arăta acum că numele de Iisus și de Christos aŭ fost în deosebită veneraţiune între sânții Profeți. Când Moisi, care știuse el mai întâiŭ din toți ómenii, că numele de Christos era un nume plin de glorie și de mărire, a vroit a da semne, și imagini misterióse lucrurilor cerești, dupre acest precept ce primise: *Se faci tóte dupre cum ți s'a arătat pre munte* (Eșire 25), el numi pre preotul cel mare Christos (uns) pentru a da cinste sacrificiuluĭ în sine, care era dupre judecata sa, demnitatea cea mai înaltă ce ar fi fost între ómenĭ. Atât de lămurit recunoscea el că era ceva dumneḑeesc în numele de Christos. Prevĕḑênd de asemenea numele de Iisus prin lumina Duhuluĭ luĭ Dumneḑeŭ, el 'ĭ atribui privilegiĭ singulare; căcĭ acest nume nefiind încă cunoscut între ómenĭ, el îl dădu aceluĭ ce trebuea să'ĭ succeadă în conducerea poporuluĭ, și care în acéstă calitate trebuea să fie imagina și închipuirea Mântuitoruluĭ. In loc de a'l numi Ausé, nume ce'ĭ alesese părinții sĕĭ, el îl numi Isus, și'ĭ făcu prin acésta o mai mare onóre de cât dacă i-ar fi dat diadema, pentru că era închipuirea Mântuitoruluĭ, și era destinat de a da poporuluĭ, dupĕ mórtea luĭ Moisi, cunoscința adevĕrateĭ Religiuni, de care acest mare Profet nu'ĭ arătase de cât umbra prin publicarea Legeĭ. Iată pentru ce el dădu acestor doĭ ómenĭ, cari întreceaŭ pre toți ceĭ-l-alți în virtute și în demnitate, numele Mântuitoruluĭ nostru Iisus Christos, care era cea mai mare onóre ce el putea să le facă. Profeții cari aŭ venit dupĕ aceea aŭ vorbit lămurit de numele luĭ Christos, de neleguirea Jidovilor, și de chemarea gintelor. Iată ce ḑice despre acésta Ieremia: *Duhul este înaintea nóstră. Domnul*

cel uns se prinse întru stricăciunele nóstre, căruia am ḑis, în umbra luĭ vom trăi între Națiuni (Lament. luĭ Ieremie, c. 4). David vorbește despre acésta ast-fel, cu totul cuprins de mirare: *Pentru ce s'aŭ întărâtat neamurile și noródele aŭ cugetat cele deșarte? Stătut-aŭ de față împĕrațiĭ pământuluĭ, și boieriĭ s'aŭ adunat întru una asupra Domnuluĭ și asupra Christosuluĭ luĭ.* El adaoge în persóna, și în numele luĭ Christos însușĭ: *Domnul a ḑis către mine, Fiiul meŭ eștĭ tu, eŭ astă-ḑĭ te-am născut. Cere de la mine și voiŭ da ție Neamurile moștenirea ta, și biruința ta marginile pământuluĭ.* (Ps. 2). Jidovii onoraŭ cu numele de Christos (uns) nu numaĭ pre preoțiĭ ce eraŭ unșĭ cu untul-de-lemn sânt, ci și pre Regiĭ, asupra cărora profețiĭ făceaŭ aceiași ceremonie religiósă, pentru ca să fie asemănările Mântuitoruluĭ, și se pórte întipărirele și semnele puternicieĭ regale a Verbuluĭ dumneḑeesc, care este singurul și adevĕratul Christos (uns) a căruia Impĕrăție se întinde preste tóte creaturele. Cunóștem de asemenea că uniĭ din profeți aŭ fost unșĭ, și că eĭ aŭ fost închipuirĭ ce aŭ representat pre adevĕratul Christos care este Verbul dumneḑeesc, singurul Pontifice al tuturor națiunilor, singurul Rege al tuturor regaturilor, și singurul marele Profet între profeții Tatăluĭ sĕŭ. Despre acésta nu mai trebue alte probe, de cât că nicĭ unul din aceĭ Preoți, din aceĭ Regĭ, nicĭ din aceĭ Profeți cari aŭ fost unșĭ în închipuire, n'aŭ egalat nicĭ odată virtutea, nicĭ puternicia Mântuitoruluĭ și Stĕpânuluĭ nostru. Nicĭ unul, cu orĭ-ce demnitate ar fi fost onorat în timpul unuĭ lung șir de anĭ dintre aceĭ din națiunea sa, n'a dat supușilor sĕĭ numele de Creștinĭ, după numele luĭ Christos pe care eĭ nu'l purtaŭ de cât în închipuire. Nicĭ unul din eĭ n'a primit de la supușii sĕĭ un cult religios. Nicĭ odată popórele n'aŭ mărturisisit o afecțiune atât de puternică pentru nicĭ unul dupĕ mórtea sa, în cât a fi gata de a muri pentru el. Nicĭ odată nimenĭ n'a sguduit ast-fel tóte popórele Universuluĭ, pentru că închipuirea ce purtaŭ toți nu putea avea atâta putere ca adevĕrul ce Mântuitorul cuprindea în sine. De și el n'a primit semnele, și întipăririle exterióre ale sacrificiuluĭ, în sine de și n'a fost scoborâtor, dupre trup, din o se-

minție Sacerdotală, deși n'a fost rădicat pre tron prin mâinile ómenilor de resboiŭ, n'a fost făcut Profet dupre chipul celor vechĭ, și n'a avut nicĭ sarcină nicĭ demnitate între Jidovĭ, totuși el a primit de la Tatăl sĕŭ, nu ornamentele ce se trag din simple închipuirĭ, și din semne, ci pre acele ce isvorăsc din strălucirea chiar a adevĕrului. De și el nu poseda aceleași avantage ca aceĭ ómenĭ de cari vorbiiŭ, el a fost maĭ ales numit Christos de cât eĭ, și ca singurul și adevĕratul Christos (uns) al luĭ Dumnedeŭ el a umplut tótă lumea cu numele sânt și venerabil de Creștin, dând Discipolilor sĕĭ nu închipuirĭ și semne, ci virtuțĭ cu totul curate, o viață cu totul ceréscă, o doctrină cu totul adevĕrată. Ungerea ce el a primit nu e o ungere corporală, ci Duhul dumnedeesc, carele este o curgere din substanța Tatăluĭ, precum ne-o spune Isaiia, dicênd în persóna luĭ Christos: *Duhul Domnuluĭ preste mine, pentru care m'a uns, bine a vesti săracilor m'a trimis, a tămădui pre ceĭ sdrobițĭ la inimă, a predica robilor ertare, și orbilor vedere* (Isaiia, cap. 6). Nu numaĭ Isaiia, ci și David dice, adresându'ĭ cuvêntul sĕŭ: *Scaunul tĕŭ Dumnedeule în veacul veaculuĭ. Toiagul Impĕrăției tale, este toiagul dreptățeĭ. Iubita'ĭ dreptatea și aĭ urât fără de legea, pentru acésta te-a uns pre tine Dumnedeule Dumnedeul tĕŭ cu untul de lemn al bucurieĭ maĭ mult de cât pre partașiĭ tĕĭ.* (Ps. 44). In primul verset, Sânta Scriptură 'l numește Dumnedeŭ In al doilea ea ĭĭ dă un toiag împĕrătesc: și în fine ea declară că el a primit nu o ungere materială și simțită, ci ungerea spirituală a uneĭ bucurĭĭ cerescĭ. Intru care ea înalță cu nesfârșire demnitatea sa maĭ presus de a celor ce n'aŭ primit de cât o ungere corporală pentru a fi închipuirele sale. Acelaș David dice de dênsul într'alt loc: *Dĭ-s'a Domnul Domnuluĭ meŭ, ședĭ dea drépta mea până ce voiŭ pune pre vrăjmașiĭ tĕĭ așternut picióreloг tale.* Și puțin apoĭ după aceea: *Din pântece maĭ 'nainte de luceafăr te-am născut. Juratu-s'a Domnul și nu'ĭ va părea rĕŭ; tu escĭ Preot în veac dupre rânduiala luĭ Melchisedek.* (Ps. 109). Acest Melchisedek este representat de Sânta Scriptură ca Preotul luĭ Dumnedeŭ cel prea înalt, carele n'a fost uns

cu un mir preparat, și carele n'a parvenit la Sacerdoțiŭ prin succesiunea familieĭ sale. Pentru acésta, Mântuitorul este numit Preot și uns dupre rânduеala sa, și nu dupre rânduеala celor ce aŭ primit o ungere exterióră și simțită. Istoria Sântă nu face iarăși nicĭ o mențiune că ar fi fost uns exterioramente de către Jidovĭ, nicĭ că să se fi născut dintr'o seminție Sacerdotală: ci că a eșit de la Dumnedeŭ maĭ 'nainte de luceafăr, adică maĭ 'nainte de producerea Universuluĭ, și că posedă un sacerdoțiŭ etern și nemuritor. Cum că este recunoscut de Christos (uns) obștește de tóte popórele pământuluĭ, fie Grecĭ saŭ Barbarĭ, că este onorat ca un Rege, admirat ca un Profet și glorificat ca un Preot, Fiŭ unic și adevĕrat al luĭ Dumnedeŭ de către Discipoliĭ sĕĭ cari s'aŭ rĕspândit în tótă lumea, și în fine adorat ca Verbul produs maĭ 'nainte de toțĭ veciĭ, acésta dic, este o probă evidentă de puternicia sa spirituală și dumnedeească. Ceea ce e maĭ admirabil este, că cultul ce noĭ ĭĭ dăm constă maĭ puțin în gură de cât în inimă, și se arată încă maĭ mult prin dispositia nóstră interióră de cât prin vorbele nóstre, fiind că suntem gata de a perde viața pentru a face profesiune de numele sĕŭ.

CAPITOLUL IV.

Vechimea Religiuneĭ predicată de Iisus Christos.

Am fost silit de a remarca maĭ dinainte ceea ce am dis, ca nu cum-va uniĭ neconsiderând de cât timpul în care Mântuitorul s'a arătat pre pământ într'un corp muritor, să nu'l ia de un om al ultimilor secolĭ. Voiŭ adăoga acum ceva despre vechimea și bunătatea doctrineĭ sale, pentru a împiedeca bănuială că ar fi străină și nouă, și că ar fi fost întrodusă de către un om ordinar.

Mântuitorul nearătându-se de cât de puțin timp între ómenĭ, dupre cum trebue a o mărturisi, el 'și ridică îndată prin un ordin secret și nespus un popor, ce trebue de asemenea a mărturisi că era noŭ, însĕ cel maĭ numeros, și cel maĭ religios care este pre pământ, și atât de favorisat de protecțiunea luĭ Dumnedeŭ, în cât n'a putut fi exterminat nicĭ învins; și acest popor este numit

poporul Creștin. Un profet prevĕdĕnd prin lumina spiritului luĭ Dumnedĕu, minunata înmulțire a acestuĭ popor fu cuprins de o mare mirare, și strigă: *Cine a audit ca acesta, și cine a vĕdut așa? de a născut pământul într'o dĭ și un popor întreg de odată?* (Isaiia, cap. 66). Acelașĭ profet desemnează numele ce trebuea a fi dat acestuĭ popor când dice: *Ceĭ ce vor urma mie vor avea un nume noŭ, care va fi binecuvêntat pre pământ* (cap. 82). Insă de și este evident că noĭ nu existăm de cât de puțin timp, și că numaĭ numele nostru este cunoscut, este lesne de a justifica că n'am inventat noĭ modul de a viețui de care vorbim, ci de la începutul lumeĭ el a fost consacrat prin practica constantă a acelor ce aŭ fost atât de ferĭciți de a plăcea luĭ Dumnedĕu prin pietatea lor. Fie-care știe că națiunea Jidovilor nu este o națiune nouă, și că tóte cele-l-alte îĭ acordă gloria antichităței. Ea conservă cărțile care vorbesc de un mic numĕr din bĕtrânĭi ce aŭ strălucit în pietate, în dreptate, și în tot felul de virtuțĭ. Unĭĭ aŭ trăit înainte de potop, și alțiĭ pe urmă, precum fiiĭ luĭ Noe și scoborâtoriĭ lor; și maĭ cu sémă Abraam, pre care Jidoviĭ îl respectaŭ ca pre șeful lor. Nu ne vom înșela când vom dice, că toți aceĭ cari urcându-se de la Abraam până la Adam s'aŭ făcut celebri prin pietatea lor, aŭ fost în adevĕr creștinĭ, de și eĭ nu avură numele de creștinĭ. Căcĭ dacă creștinul nu e alt-ceva de cât acela care urmând doctrina luĭ Iisus Christos se dedă la modestie, la dreptate, la răbdare, la pietate, și la cultul unuĭ singur Dumnedĕu, acești marĭ ómenĭ de cari vorbesc, aŭ fost creștinĭ ca și noĭ. Eĭ n'aŭ observat ca și noĭ nicĭ tăerea împrejur, nicĭ Sabatul. Eĭ nu s'aŭ abținut ca și noĭ de la óre-care cărnurĭ, și n'aŭ pădit ca și noĭ diferitele precepte ale Legeĭ ce a dat Moisi Jidovilor pentru a fi închipuirea Evanghelieĭ. Insă eĭ cunoșteaŭ cu tóte acestea pre Mântuitorul, carele, dupre cum am vĕdut, s'a arătat luĭ Abraam, a dat oracolĭ luĭ Isaac, s'a întreținut cu Iacov, și a vorbit cu Moisi și cu profețiĭ cari aŭ fost după dênsul. De acolo vine că în Sânta Scriptură eĭ sunt câte odată onorați cu numele de Uns, precum în acest pasagiŭ: *Nu vĕ atingeți de Unșiĭ meĭ, și întru Proorociĭ meĭ nu vicleniți* (Ps. 104). Ast-fel e lămurit, că Religiunea vechiă ce sânțiĭ prietinĭ aĭ luĭ Dumnedĕu aŭ urmat, este aceiașĭ care a fost predicată de Mântuitorul tuturor popórelor. Că dacă Abraam a primit după mult timp preceptul tăereĭ-împrejur, totușĭ a fost îndreptățit prin credință, dupre cum Scriptura o mărturisește când dice: *Și credu Abraam pre Dumnedĕu, și i se socoti luĭ întru dreptate* (Facerea 15). Fiind decĭ ast-fel maĭ 'nainte de tăerea-împrejur dupre cum dișeiŭ, el primi acéstă făgăduință din gura luĭ Dumnedĕu, adecă a Verbuluĭ (Cuvîntuluĭ) ce i se arătase, că scoborâtoriĭ sĕĭ vor fi îndreptățițĭ în acelașĭ chip cum fusese el îndreptățit: *Și se vor bine-cuvînta* 'ĭ dise, *întru seminția ta tóte limbile pământuluĭ.* (Gen. cap. 22). El 'ĭ făgădui ĭarăși că va fi tatăl uneĭ națiunĭ numeróse, dicêndu'ĭ: *Și se vor bine-cuvînta întru el tóte limbile pământuluĭ* (Gen. cap. 18). Aceste făgăduințe aŭ fost sĕvêrșite întru noĭ, dupre cum e lesne de a o recunósce. Abraam fu decĭ îndreptățit prin credința în Verbul luĭ Dumnedĕu ce i se arătase. Renunțând la superstiția părinților sĕĭ, și la erórea unde era intrat, el recunoscu un singur Dumnedĕu, și'l onoră prin fapte, de virtute de și nu'l onóră prin ceremoniile Legeĭ ce nu fu dată de cât maĭ târdiŭ prin Moisi. El era în acéstă stare când Dumnedĕu 'ĭ făgădui, că tóte limbile și tóte națiunele vor fi bine-cuvîntate în persóna sa. Creștiniĭ ce sunt respândițĭ în tot pământul, reținastă-dĭ prin fapte ce sunt maĭ tarĭ de cât vorbele, aceiașĭ religiune ce a ținut Abraam. Ce greutate e decĭ de a asigura că noĭ avem aceiașĭ credință ca aceĭ vechĭ prietinĭ aĭ luĭ Dumnedĕu, și că acéstă credință ce Iisus Christos ne-a învĕțat, departe de a fi străină saŭ nouă, este singura și adevĕrata? Iată destul asupra acestuĭ subiect.

CAPITOLUL V.

Timpul nascereĭ Mântuitoruluĭ.

După ce am stabilit acest fundament al Istorieĭ Bisericeĭ, s'o începem prin aparițiunea corporală și simțită a Mântuitoruluĭ, și să rugăm pre Tatăl cel vecinic, și pre Cuvîntul dumnedeesc de a ne ajuta a represinta cu cre-

dință adevĕrul. Iisus Christos Mântuitorul și Domnul nostru se născu la Bethleem cetate din Iudea, în timpul primuluĭ recensemînt saŭ înscriere, ce a fost făcută sub Quirin, Guvernatorul Sirieĭ, în anul al patrudecĭ și doilea al domnieĭ Impĕratuluĭ August, și douĕ-decĭ și opt de anĭ de la reducerea Egiptuluĭ, mórtea luĭ Antonie și a Cleopatreĭ, și ruina puterei Ptolemeilor. Iosif, cel maĭ celebru istoric ce este între Jidovĭ, a remarcat acest recensemînt ce fu făcut sub Quirin, și a făcut mențiune de secta Galilenilor ce se ridică în acel timp, și de care și Sântul Luca a vorbit în Faptele Apostolilor, în acești termenĭ: *Dupĕ acésta s'a sculat Iuda Galileanul, în dilele scrierei, și a despărțit norod mult dupĕ dênsul și acelea aŭ perit, și toțĭ câțĭ ascultaŭ pre el s'aŭ risipit.* (Fapt. ap. c. 5). Iosif vorbește despre acésta tot asemenea în cartea opt-spre-dece a Istorieĭ Jidovilor. Quirin, dice el, «carele era un om de fórte mare merit, și carele, «dupĕ ce a trecut prin tóte cele-l-alte trepte de onóre, «fusese ridicat la demnitatea de Consul, fu, dupre cum «am vĕdut, stabilit de către August Guvernator al Syrieĭ, «cu ordin de a face acolo recensemîntul tuturor bunurilor «particulare. Și puțin dupĕ aceea un individ numit Duda, «carele era Gaulonit, și din cetatea Gamala, asistat de «un fariseŭ numit Sadoc, îndemnă pre popor a se rescula, «dicênd, că acest recensemînt nu era alt ceva de cât o «manifestă declarațiune că vroea a'ĭ reduce în robie».

In cartea a doua despre rĕsboiul Jidovilor, el vorbește încă de acest om, în acești terminĭ:

«Un Galilean numit Iuda împinse pre Jidovĭ a se re-«volta, imputându-le că tributul ce plăteaŭ eĭ Romanilor «însemna de a egala pre ómenĭ cu Dumnedeŭ, fiind că'ĭ «recunoșteaŭ de stăpânĭ ca și pre Dumnedeŭ».

CAPITOLUL VI.

Implinirea profețieĭ, prin carea venirea luĭ Mesia era predisă în timpul în care Jidovii vor înceta de a fi guvernați de cătră Regĭ din națiunea lor.

Irod care era strĕin, parvenind în acel timp la Regatul Iudeeĭ, se vĕdu împlinirea profețieĭ spusă de Moisi, prin

care este dis: *Nu va lipsi stăpânitorĭ din semința luĭ Iuda, nicĭ povățuitorĭ din coapsa luĭ până ce va veni cela ce este așteptarea limbelor* (Gen. cap. 49).

Predicerea rĕmânea fără efect în cât timp Jidovii eraŭ guvernați de către Principĭ din Națiunea lor, al căror șir de la Moisi continua încă în domnia luĭ August. Sub acéstă domnie Irod fu cel dintâiŭ, care fiind strein, a fost ridicat de cătră Romanĭ pe tronul Iudeiĭ. El era Iudumeén despre tătăl sĕŭ, și Arab despre muma sa, dupre mărturisirea luĭ Iosif. De vom vroi a crede pre African, Istoric celebru, care a vorbit maĭ exact de dênsul, el era fiiul luĭ Antipator. Acesta era fiŭ al unuĭ óre-care Irod Ascalonit, care servia în Templul luĭ Apolon la Ascalon. Antipator fiind prins de niște tâlharĭ Idumeenĭ, el trăi mult timp între eĭ, neavênd tatăl sĕŭ cu ce sĕ'l rĕscumpere. Find crescut dupre moravurile lor, el intră apoĭ în prietenia luĭ Hircan, Preot al Jidovilor. Irod care trăi în timpul Mântuitoruluĭ era fiul sĕŭ, și acest Irod urcându-se pre tronul Jidovilor, profeția fu gata de a fi împlinită și asteptarea Némurilor de a fi satisfăcută, fiind-că șirul succesorilor luĭ Moisi fusese atuncĭ întrerupt între Jidovĭ. Maĭ nainte de a fi fost dușĭ în robie, și transferați în Babilon eĭ fusese comandați de Regĭ, din cari Saul și David fuseseră ceĭ douĭ dintâiŭ. Maĭ 'nainte de a fi fost comandați de cătră Regĭ, eĭ fuseseră guvernați de către Judecătorĭ, a căror autoritate nu începuse de cât după mórtea luĭ Moisi și a luĭ Iisus succesorul sĕŭ. Când se întórseră din Babilon eĭ se lăsară a se conduce de cătră un mic numĕr de ómenĭ din ceĭ maĭ bunĭ. Autoritatea principală se afla în mâinile Mareluĭ Preot, până ce Pompeŭ, General al armateĭ Romane luă cu forța cetatea Ierusalimuluĭ, și profană templul intrând până în Sanctuar, trimise la Roma pre Aristobol legat cu fiiĭ sĕĭ, el carele prin succesiunea strĕmoșilor sĕĭ exercita în același timp funcțiunea de Rege, și de Preot, dădu Sacerdoțiul luĭ Hircan fratele sĕŭ, și supuse pre Jidovĭ puteri Romanilor. Acest Hircan, care era cel de pe urmă ce succedase la demnitatea de Mare Preot, fiind prins curênd după aceea de către Parthĭ, Irod fu cel dintâiŭ din streinĭ ce fu gratificat de cătră August și de Senatul Regatuluĭ Iudeiĭ. Mântuitorul arĕtându-se în chip vĕdut sub domnia sa, profeția Voca-

ţiuneĭ Gintelor, şi a mântuireĭ lor atât de mult dorită, fu împlinită. De când şirul Principilor din Iuda, adică a naţiuneĭ Jidovilor lipsise, succesiunea demnităţeĭ sacerdotale, care trecuse până atuncĭ fără întrerupere din tată în fiŭ, începu de asemenea a fi turburată. Iosif face despre acésta o mărturisire ne imputabilă, când ḑice, că Irod primind de la Romanĭ Regatul Iudeiĭ, nu maĭ dete puterea Sacerdoţiuluĭ acelora cărora aparţinea prin vechiul drept de familiĭ, ci unor ómenĭ obscurĭ şi despreţuiţĭ, fapt pre care Archelaŭ, fiul sĕŭ 'l imita în acest punct şi pre care Romaniĭ, cari luară Iudeea după Archelaŭ, 'l urmară tot astfel. El asigură de asemenea, că Irod închise, el cel dintâĭ sub pecetea sa, haĭna mareluĭ Preot, fără a'ĭ permite de a o avea în stĕpânirea sa, şi că Archelaŭ şi Romaniĭ făcură după aceia asemenea. N'o ḑic acésta fără scop. O scriŭ pentru a arĕta, că o altă Profeţie fu sĕvârşită încă în timpul, când Mântuitorul începu a se arĕta pre pământ. Căcĭ sânta scriptură numĕrând în cartea luĭ Daniil un numĕr óre care de sĕptĕmânĭ care trebuiaŭ a precede venirea Mântuitoruluĭ, şi despre care am vorbit aiurea ea preḑice, *că dupre acel timp va peri de tot Ungerea între Jidovĭ.* (Dan. 9). Ceea ce a fost evident sĕvârşit la Naşterea Mântuitoruluĭ. Iată ce eram dator a spune pentru a însemna în mod precis împrejurarea timpuluĭ, şi pentru a stabili adevĕrul.

CAPITOLUL VII.

Deosebirea Modurilor cu care este descrisă genealogia Mântuitoruluĭ de către Evangelişti.

Modurile diferite cu care sântul Mateĭ şi sântul Luca aŭ descris genealogia Mântuitoruluĭ, aŭ dat loc maĭ multor persŏne de a crede, că eĭ nu eraŭ de acord între dênşiĭ şi necunóşterea adevĕruluĭ în acest punct a silit pre uniĭ din credincioşĭ a căuta diferite explicaţiunĭ la textele Evangelieĭ lor. Vom arĕta aicĭ tradiţiunea ce am învăţat, şi care este conţinută într'o scrisóre ce Africanul, de care am vorbit maĭ 'nainte, scrise luĭ Aristide, atingĕtóre moduluĭ de a acorda pre Evangelişti, saŭ a mustra opiniunile altora, ca prea forţate şi contrariĭ adevĕruluĭ. El descrie în aceştĭ termenĭ cele ce învĕţase: «Genealogiea Israiliţi-

«lor este câte odată făcută dupre ordinea Natureĭ, şi câte «odată dupre ordinea Legeĭ. Ea este făcută dupre ordinea «Naturiĭ când nu conţine de cât şirul natural şi ordinar «al copiilor ce succed părinţilor lor; şi dupre ordinea Le«geĭ, când un frate iea în însoţire pre cumnata sa pentru «ca să conserve numele fratelueĭ sĕŭ mort. Fiind-că acest po«por incult n'avea încă o speranţă sigură de înviere, el se «silea de a o imita prin un soiŭ de înviere muritóre, con«servând pre cât 'ĭ era posibil numele şi familia ace«lora ce murise fără copiĭ. In Genealogia Mântuitoruluĭ, «copiĭ sunt câte odată representanţĭ ca următoriĭ tatăluĭ lor «dupre ordinea Natureĭ, şi câte odată aparţinênd unuia «dupre Natură, şi ca fiind socotit celuĭ-l-alt dupre lege.

«Evangelia le exprimă în aceste douĕ moduri, şi nu «spune nimic contrar adevĕruluĭ, orĭ că urmĕză succesi«unea naturală; orĭ că se conformă dispositiuneĭ legeĭ. Fa«miliile ce se face a se scoborâ când de la Solomon, şi «când de la Nathan sunt amestecate împreună prin că«sătoriele de a doua óră, şi prin reparaţiunea numeluĭ mor«ţilor.. Ceia ce este cauza că un fiŭ este atribuit când «tatăluĭ ce l'a născut, când aceluĭ de la care n'are de cât nu«mele. Ast-fel nu este nimic contraḑis în Istoria Evange«lieĭ, şi ea scobóră până la Iosif în douĕ moduri, ce sunt «fórte adevĕrate. Pentru a arĕta şi maĭ lămurit ceia ce ḑic, «voiŭ spune diferinţa unuĭa şi a altuĭa. Ceĭ ce numĕră gra«durile dupre Sâtul Mateĭ începênd de la David, şi conti«nuând prin Solomon, găsesc că Mathan, carele a născut «pre Iacov tatăl luĭ Iosit, este al treilea înainte de sfîrşit. «Insĕ aceĭ ce le numĕră dupre sântul Luca, începênd de «asemenea de la David, şi continuând prin Nathan fiul «sĕŭ, găsesc că Melchi care născu pre Heli tatăl luĭ Iosif «este de asemenea al treilea înnainte de sfîrşit: Scopul «nostru fiind de a găsi naşterea luĭ Iosif trebue să arĕtăm «cum era el fiŭ al luĭ Iacov, care se scobora din Solomon «şi din Heli care era descendentul luĭ Nathan. Nathan şi «Melchi carĭ eraŭ din diferite familiĭ şi tot deodată părinţĭ aĭ luĭ «Iacob şi Heli cari eraŭ fraţĭ, aŭ fost strĕmoşiĭ luĭ Iosif. Mathan «şi Melchi luând în însoţire pre aceiaşĭ femee unul dupre al«tul, eĭ aŭ avut copiĭ cari aŭ fost fraţĭ vitregi. Legea ne«oprind a se mărita o femee ce era vĕduvă, saŭ care «fusese repudieată, Matan care se scobora din Solomon «luând în însoţire el maĭ întâĭŭ pre acéstă femee ce se

«numea Esta, avu din ea pre Iacov. Murind Mathan,
«Melchi care se scobora din Natan, și care era din aceiași
«semințe ca și Mathan, de și fu din altă familie, luă
«în însoțire pre vĕduva sa, și avu din ea pre Heli. Ast-
«fel vom găsi că Iacob și Heli frați vitrigĭ eraŭ eșiți din
«diferite familiĭ. Heli murind, Iacob luă pre femeea sa, și
«avu din ea pre Iosif, care fu fiul sĕŭ dupre Natură. Pentru
«acésta este scris: *Iacob a născut pre Iosif.* S. (Mateiu
«Cap. I). El era totuși fiiul luĭ Heli dupre lege, pentru că Ia-
«cob nu luase pre femeea sa de cât pentru a prepetua numele
«sĕŭ. Ast-fel Genealogia, ce face sântul Matheŭ Evangelistul
«prin Iacob dicênd: *Iacob născu pre Iosif,* nu va fi de
«loc distrusă, precum nicĭ aceia ce face sântul Luca dicênd:
«*fiind precum se socotia, fiiŭ luĭ Iosif ce fu fiŭ*
«*luĭ Heli, care fu fiul luĭ Melchĭ.* (Cap. 3). Nu se putea
«exprima maĭ lămurit această Genealogie ca în acest mod
«în care copiĭ se scobóră din părinți dupre lege. Pentru
«acésta făcênd numĕrarea tuturor acestor copiĭ el nu s'a
«servit de cuvêntul *a născut,* de și este continuat ur-
«cându-se până la Adam, care a fost creat de Dumnedeŭ.
«Aceasta ĭarăși nu este lipsită de probe, nicĭ inventată
«dupĕ plăcere, căcĭ părinții Mântuitoruluĭ, orĭ prin planul
«de a arĕta bunătatea extracțiunii lor, orĭ prin singura
«dorință de a ne instrui, ne-aŭ lăsat acéstă tradițiune a-
«devĕrată, că niște tâlharĭ din Idumeea făcênd năvălire
«asupra Ascalonului cetate din Palestina, luară din tem-
«plul luĭ Apolon, care era aprópe de zidurile Cetățeĭ, pre
«Antipatru fiĭul luĭ Irod ce servea în acel templu, și'l adu-
«seră cu restul pădi. Că tatăl ne avênd cu ce plăti res-
«cumpĕrarea fiĭuluĭ sĕŭ, el fu crescut între Idumeĭ, și intră
«pe urmă în prietenia luĭ Hircan, marele Preot al Jido-
«vilor. Că fiind trimis de cătră el în Ambasadă la Pom-
«peŭ, obținu pentru el Regatul Iudeiĭ, din care Aristobul
«fratele sĕŭ usurpase cea maĭ considerabilă parte, și că
«după aceia fu atât de norocit în cât căpătă Guvernămêntul
«Palestineĭ. Acest Antipator fiind ucis din ură de către i-
«nimicĭĭ sĕĭ, Irod fiĭul sĕŭ, succedă și fu pe urmă ridicat
«pe tronul Iudeiĭ, prin o hotărîre a Senatuluĭ, prin stă-
«ruințele luĭ Antonie și ale luĭ August. Că fiiĭ sĕĭ, adică
«Irod și frații sĕĭ, fură tetrarchĭ, multe împrejurărĭ ce să
«găsesc însemnate în Istoria Grecilor, precum și în aceia
«a Jidovilor. Genealogia atât a Jidovilor, ca și a Prose-

«liților, precum a luĭ Achior Amonitul, și a femeieĭ Ruth
«Moabitida, și a Egiptenilor cari se aliase cu Jidoviĭ, fiind
«conservate până atuncĭ în Archivele publice, Irod ce nu
«avea nicĭ un interes la titlurile Israiliților, și care cunoscea
«bine înjosirea extracțiuneĭ sale, arse tóte aceste monu-
«mente publice prin vana speranță că ar putea trece ca
«scoborîtor din o veche noblețĕ, când Jidoviĭ n'ar maĭ
«avea probe pentru a justifica că eĭ se scoboraŭ din Pa-
«triarchĭ, saŭ din proseliți, saŭ din streiniĭ ce eraŭ ames-
«tecați cu Israiliții, și cari fuseseră numiți γειῶραι. Uniĭ
«din eĭ totuși din ceĭ maĭ curioși avură grije de a păs-
«tra memoriĭ ce scrisese eĭ înșiși, saŭ transcrisese din Ar-
«chive, și se glorificară că aŭ conservat prin acésta probe
«despre vechimea familiilor lor. Aceĭ ce aveaŭ onóre de a
«fi uniți prin rudire cu Mântuitorul, și cari eraŭ numiți
«δετοσυνοὶ, eraŭ din acest număr. Și aceștiea fiind eșiți
«din Nazara și din Cocaba, sate din Iudea și rĕspândindu-
«se de acolo în diferite țĕrĭ aŭ adus cu sine Genealogia
«Jidovilor ast-fel cum o traseră din cartea zilelor. Orĭ că
«acésta este așa saŭ altmintrelea, eŭ socotesc nu s'ar
«putea da cuvintelor Evangeliștilor o explicație maĭ lămu-
«rită de cât acésta,și că tóte persónele cu judecată vor
«rĕmânea de acord cu mine. In fine de și nu e sprijinită
«de nicĭ o mărturisire, trebue neapărat a ne mulțumi cu
«acésta, fiind că nu avem alta maĭ bună. Și în sfĕrșit ni-
«menĭ nu s'ar putea îndoi că ceia ce dice Evangelia este
«prea adevĕrat. La finele aceliași scrisorĭ Africanul adao-
«ge ceia ce urmézĕ: Mathan, carele se scoborîse din So-
«lomon, născu pre Iacob. Mathan murind, Melchi carele
«se scoborâse din Nathan născu pre Heli, din aceiaș femee.
«Ast-fel Heli și Iacov eraŭ frați născuți din aceiaș mamă.
«Heli murind fără copiĭ Iacob luă în însoțire pre vĕduva sa,
«și născu pre Iosif, care aparținêndu'ĭ dupre Natură, fu
«atribuit luĭ Heli fratele sĕŭ, dupre lege. Ast-fel Iosif era
«fiul unuea și al altuia.» Iată ce dice Africanul. Evange-
liști făcênd Genealogia luĭ Iosif, aŭ făcut de asemenea pre
aceia a Marieĭ, fiind că ea era din aceĭași semințe, și
că prin legea luĭ Moisi nu era permis persónelor din de-
soebite semințiĭ de a se căsători împreună, ca nu cumva
averea familiilor să trécă de la o semințe la alta.

CAPITOLUL VIII.

I. Cruzimea luĭ Irod contra pruncilor.
II. Mórtea sa.

I. Mântuitorul născêndu-se la timpul ce am spus, în Betleem, cetatea Iudeeĭ, precum o prediseseră Profeții, Magiĭ veniți din Orient întrebară pre Irod unde era cel ce se născuse rege al Jidovilor, pentru că vĕdênd stéua sa, eĭ întreprinseră o călătorie atât de îndelungată pentru a veni să se închine luĭ ca unuĭ Dumnedeŭ. Irod turburându-se de această întrebare, și închipuindu'și că era în primejdie de a perde Regatul sĕŭ, consultă pre învĕțații Națiuneĭ pentru a sci unde era să se nască Christos. Și aflând că după profeția luĭ Michea, trebuea să se nască în Bethleem, trimise de ucise pre toțiĭ pruncii carĭ eraŭ în Bethleem și în tĕrile de prin prejur în vêrstă de doĭ anĭ și maĭ micĭ, dupre vremea pre care o aflase, de la Magi. El spera că și Iisus ar fi cuprins, dupre tótă aparența în aceĭași nenorocire ca ceĭ-l-alțĭ de vêrsta sa, însĕ un Anger descoperind părinților sĕĭ ceia ce trebuia să se întîmple, el fu dus în Egipt, și înlătură cursa ce i se întindea, dupre cum o mărturisește Evangelia.

II. Este cuviincios de a vedea acum în ce mod Irod fu pedepsit îndată de crima ce comisese contra Mântuitoruluĭ, și contra pruncilor de vêrsta sa, și cum dreptatea Dumnedeească, 'l făcu a suferi chinurĭ grozave încă în viéța acésta, de și ele nu fuseră de cât începutul acelor ce'l eraŭ reservate în cea-l-altă. Nu mĭ-ar fi lesne de a spune în ce mod el întunecă strĕlucirea prosperității generale a Regatuluĭ sĕŭ, prin nenorocirile particulare ale caseĭ sale, omorînd pre femeea sa, pre copiĭ sĕĭ, pre rudele sale cele maĭ de aprópe, și pre amiciĭ sĕĭ ceĭ mai intimĭ. Acesta este un subiect ce întrece tot ce se arată maĭ tragic în theatruri, și care a fost tratat fórte pe larg de Iosif în Istoria sa. Cred a raporta aicĭ propriile cuvinte prin care acest Istoric descrie în a un-spre-decea carte despre Antichitățile Iudaice, cum îndată ce el avu cruzimea de a atenta la viața Mântuitoruluĭ și a pruncilor, fu atacat de o bólă trimisă din cer, și urmărit până la mórte. Iată ce dice despre acésta: «Dumnedeŭ vroind a face pre Irod să

«sufere pedépsa nelegiuiriĭ sale bóla sa spori mereŭ. O «căldură lentă ce nu se arĕta de loc pe din afară 'l ar- «dea și 'l mistuia pe din năuntru: Avea o fóme atât de «violentă că nimic nu era de ajuns pentru a'l sĕtura. In- «testinele sale eraŭ pline de bube; colicĭ violente 'l făceaŭ «a suferi durerĭ grozave, picĭórele sale eraŭ umflate și «vinete. Părțile trupuluĭ cele ascunse eraŭ atât de stri- «cate că se vedea eșind de acolo vermĭ. Nervii sĕĭ eraŭ «cu totul retrași. Nu respira de cât cu mare nevoie, și «resuflarea sa era atât de rea, că nimenea nu se putea «apropia de el. Comvulsiunile ce'ĭ agitaŭ tot trupul, 'ĭ dă- «deaŭ o forță neînvinsă. Toți aceĭ ce priveaŭ cu un spi- «rit de milă starea în care se găsea acest nenorocit Prin- «cipe, eraŭ de acord, că acésta era o pedépsă vădută a «luĭ Dumnedeŭ pentru a'l pedepsĭ de cruzimea sa, și de nelegiuirile sale.

Iată ce dice Iosif despre dînsul în Istoria sa, care vorbește cam tot în ast-fel în cartea a doua despre Rĕsboiul Jidovilor. Iată termeni sĕĭ: «Indată după aceea bóla sa «rĕspândindu-se în tóte părțile trupuluĭ sĕŭ, nu era nicĭ «o parte unde să nu simtă durerĭ fórte marĭ și usturătóre. «Frigurile eraŭ fórte tarĭ. El era muncit de o mâncărime «și de o scărpinătură nesuferită, și chinuit de colicĭ fórte «violente. Picĭórele sale eraŭ umflate și vinete: Pântecele «sĕŭ nu era maĭ puțin. Toți nervi sĕĭ eraŭ retrași. Păr- «țile trupuluĭ ce se ascunde cu maĭ multă grijă eraŭ a- «tât de stricate, că se vedea eșind vĭermĭ din ele, și nu «respira de cât cu o extremă greutate. Aceĭ ce'l vedeaŭ «în acéstă stare, și făceaŭ refflexiunĭ asupra judecăților «luĭ Dumnedeŭ, credeaŭ că acésta era o pedépsă, de cru- «dimea sa cătră Iuda și Matias. Insĕ de și era chinuit «de atâtea rele unite împreună, totuși îĭ plăcea viéța și «spera de a se vindeca. Ast-fel nu era remediĭ care să «nu le întrebuințeze, și se duse dincolo de Iordan pen- «tru a întrebuința apele calde de Calliroe, ce se scurg în «lacul Asfaltit, și nu sunt numaĭ medicinale, ci și plăcute «la bĕut. Medicĭi crezură de cuviință de a'l pune într'o «bae de unt-de-lemn cald: însĕ acésta 'l slăbi atât de tare «în cât perdu cunoscința, și'l credură mort. Strigătele celor «ce se găseaŭ de față 'l făcură a'și veni în sine: Și atuncĭ «nădăjduindu-se de vindecarea sa ordonă de a distribui «ómenilor sĕĭ de rĕsboĭ câte cinci deci drahme de

«sónă, sume marĭ Şefilor lor şi amicilor sĕĭ, şi se reîntórsă «la Ierichon. Find aprópe de a muri, acea fiere neagră «ce mistuea măruntaele sale se aprinse ast-fel că'l făcu ca «să ia o hotărîre urîcĭósă. El chĭemă din tóte părţile Iu- «deiĭ pe cele maĭ considerabile persóne, făcu a'ĭ închide «pre toţi în Hipodrom, şi ḑise Salomeei şi luĭ Alexa băr- «batul sĕŭ: Sciŭ că Jidoviĭ vor face marĭ veseliĭ de mór- «tea mea; însĕ de veţi voi a executa ceea ce eŭ doresc «de la voĭ, mórtea mea 'ĭ va sili de vĕrsa lăcrămĭ, şi «înmormêntarea mea va fi celebră. Ceia ce aveţi a «face este că îndată ce'mĭ voiŭ da duhul, să puneţi pre toţi «soldaţiĭ meĭ că să cunjure şi să ucidă pre toţi aceĭa pe «cari ĭ-am închis în Hipodrom, pentru că să nu fie casă «în Iudeea, care să n'aĭbă motiv de a plânge. Şi puţin după «aceia durerile sale şi o tuse mare îl apucară cu atâta violenţă «în cât ne maĭ putând a le suporta, el se hotărî de a «scăpa din ele prin mórte Fiind-că avea obiceiŭ de aşĭ «tăĭa însuşĭ ceĭa ce mânca, ceru un măr şi un cuţit, privi «în tóte părţile să vaḑă de nu era cine-va care să se «împotrivéscă scopuluĭ sĕŭ, şi rĕdică mâna pentru a se «sinucide.»

In fine acelaşĭ Istoric spune, că omorând deja pre doĭ din fiiĭ sĕĭ, omorî încă pe un al treilea, şi muri el în- suşĭ în cele maĭ grozave durerĭ. Această mórte fu o drépt pedépsă de cruzimea ce exercitase asupra pruncilor din Be- thleem, şi cursa ce întinsese Mântuitoruluĭ. Indată ce I- rod muri, un Anger se arĕtă în vis luĭ Iosif ce era în Egipt şi 'ĭ ḑise: *Sculându-te ĭa pruncul şi pre muma luĭ, că a murit ceĭ ce căutaŭ sufletul pruncului.* Evangelistul adaoge ceia ce urméză: *Iar auḑind că Ar- chelaŭ împărăţeşte în Iudeea, în locul luĭ Irod tatăluĭ sĕŭ, s'aŭ temut să mergă acolo; ĭar luând poruncă în vis, s'aŭ dus în părţile Galilei.*

CAPITOLUL IX.

Timpul în care Pilat fu Guvernator al Iudeiĭ.

Acelaşĭ Istoric mărturiseşte că Archelaŭ succedă la Re- gatul Iudeiĭ în virtutea testamentuluĭ luĭ Irod tatăl sĕŭ, confirmat de judecata luĭ August, şi că fiind depus după ḑece anĭ, Filip, junele Irod, şi Lisanie fraţiĭ sĕĭ guvernară

fie care Tetrarchia lor. El ḑeclară de asemenea în cartea a opt-spre-ḑecea a Istorieĭ sale, că în anul al doĭ-spre-ḑe- lea al domnieĭ luĭ Tiberie, pre care August îl alesese de succesor al sĕŭ la Imperiŭ, după ce l'aŭ posedat cincĭ-ḑecĭ şi şépte de anĭ, Pontie Pilat fu făcut Guvernator al Iudeiĭ, unde rĕmase ḑece anĭ, şi maĭ până la mórtea luĭ Tiberie. Ceia ce descoperă lămurit falşitatea actelor ce aŭ fost compuse maĭ târziŭ contra Mântuitoruluĭ, unde patima sa este pusă în al patrulea Consulat al luĭ Tiberie, care fu în al şépte- lea an al domnieĭ sale, ceia ce este contrariŭ celor ce asigură Iosif, că Pilat n'a fost trimis în Iudeea în calitate de guvernator de cât în anul al doĭ-spre-ḑecelea al dom- nieĭ acestuĭ Principe.

CAPITOLUL X

Preoţiĭ ceĭ marĭ în timpul cărora Mântuitorul predică Evangelia sa.

In acel timp, şi dupre mărturisirea Evangelistuluĭ în anul al cincĭ-spre-ḑecelea al domnieĭ luĭ Tiberiŭ, în al pa- trulea an al Guvernământuluĭ luĭ Pilat, şi pe când Irod, Lisanie şi Filip eraŭ Tetrarchĭ în Iudeea, Iisus Christos Mântuitorul şi Domnul nostru fiind în vêrstă aprópe de treĭ-ḑecĭ de anĭ, primi botezul de la Ioan, şi începu a predica Evangelia sa. Sânta Scriptură ḑeclară că el în- deplini această divină funcţiune în timpul în care Ana şi Caiafa exercitaŭ funcţiunea de sacerdoţĭ înalţĭ ceia ce a- rată că el întrebuinţă maĭ puţin de patru anĭ la aceasta. Principalele observărĭ ale Legiĭ fiind atuncĭ abolite, sacer- doţiul nu era maĭ mult conservat în aceleaşĭ familiĭ ca maĭ 'nainte, ci era dat de către guvernatorĭ unor persóne ce nu'l exercitaŭ maĭ mult de un an. Iosif spune în Is- toria sa, că aŭ fost patru cari posedară sacerdoţiul de la Ana până la Caĭafa. «Valerius Gratus, ḑice el: «luă sa- «cerdoţiul luĭ Anna, şi îl dete luĭ Ismail fiul luĭ Fabus, «care fu curênd după aceea depus pentru a pune în locul «sĕŭ pre Eliazar fiul luĭ Anna. Insă după un an 'ĭ luă acéstă funcţie pentru a o da luĭ Simon fiul luĭ Camit care nu o exercită de cât un an, şi fu obligat a o da luĭ Iosif supranumit Caĭafa. Ast-fel este lămurit că timpul predi- căreĭ Mântuitoruluĭ cuprinde ceva maĭ puţin de patru anĭ

în timpul cărora patru Mari Preoți, de la Ana până la Caĭafa, exercitară fie care câte un an sacerdoțiul înalt. Cu dreptate deci arată Sânta Scriptură că Caiafa era în anul patimeĭ Mântuitoruluĭ. Ceia ce servă a confirma arĕtarea ce am făcut despre timpul predicăreĭ sale. La începutul acesteĭ predicări, el chiemă doĭ-spre-ḑece Apostoli, cărora le dĕdu acest titlu de onóre, pentru a'ĭ distinge de ceĭ-lalți discipoli. Cât-va timp după aceea, Domnul alese încă șépte-ḑeci și douĭ alți discipoli, pre cari 'ĭ trimise înaintea luĭ, douĭ câte douĭ, în tóte cetățile și în tóte locurile unde el însuși era să mérgă,

CAPITOLUL XI.

1. Botezul luĭ Ión. 2. Mărturisirea luĭ Iosif pentru Mântuitorul.

1. Sânta Scriptură ne spune încă, că curênd după aceia tênărul Irod porunci de tăie capul luĭ Ión Botezătorul. Iosif se unește cu desăvârșire cu textul Evangelieĭ când vorbește de Irodiada, și istorisește modul cu care Irod lepădă pre femeea sa legitimă, fiica luĭ Areta, Rege al Arabieĭ, pentru a lua în însoțire pre Irodiada ce o rĕpise de la fratele sĕŭ, și cum omorând pre Ión Botezătorul prin complezență pentru acéstă femee el intră în rĕsboiŭ cu Areta, pe a căruĭ fiică o desonorase și perdu tótă armata sa, spre pedépsa crudimeĭ ce făcuse luĭ Ión Botezătorul. El istorisește că era un om fórte drept care dădea un óre care Botez; în care se găsește comform cu ceia ce mărturisește despre acésta Scriptura. El maĭ spune încă că Irod fu lipsit de regatul sĕŭ cu ocasiunea Irodiadeĭ și isgonit cu ea la Vienna, cetate din Galia. Iată cum vorbește el despre acésta în cartea a opt-spre-ḑecea din Istoria sa: «Maĭ mulți Jidovi aŭ crĕḑut, că această înfrân-«gere a armateĭ luĭ Irod era o pedeapsă a luĭ Dumneḑeŭ, «din causa luĭ Ioan supranumit Botezĕtorul. Acesta era «un om de mare pietate, care sfătuia pre Jidovi a îmbră-«țișa virtutea, a face dreptatea și a primi botezul, după «ce se vor face plăcuți lui Dumneḑeŭ, nu numaĭ abți-«nându-se de óre care pĕcate, ci și unind pe lângă cură-«țenia trupuluĭ pre aceia a sufletuluĭ. Ast-fel fiind-că o mare «mulțime de popor mergea după el spre a asculta doc-

«trina sa, Irod temêndu-se ca nu cum-va prin puterea ce «el avea asupra lor să ațâțe vre o rĕscólă, pentru că eraŭ «tot-d'auna gata a întreprinde ceia ce el le-ar porunci, «crĕḑu de datorie a preîntîmpina acest rĕŭ, pentru a nu «avea motiv de a se căi, că a așteptat prea mult a re-«mediea la acésta. Pentru acest cuvênt el îl trimise pri-«sonier în fortăreța din Machera, de care am vorbit «unde fu ucis, și Jidoviĭ atribuiră înfrângerea armateĭ sale «uneĭ drepte pedepse a luĭ Dumneḑeŭ de o faptă atât de «nedréptă.» Iată modul avantagios cu care Iosif vorbește de Ión Botezĕtorul.

2. El face de asemenea mențiune de Mântuitorul în aceiași carte în acești termeni: «In același timp trăia I-«isus care era un om înțelept, dacă totuși trebue a'l con-«sidera simplu ca un om, atât de admirabile eraŭ lucru-«rile sale. El învăța pre ceĭ ce aveaŭ plăcere a fi instruiți «de adevĕr, și fu urmat nu numaĭ de maĭ mulți Jidovi, «ci și de maĭ mulți păgâni. Acesta era Christos. Ceĭ maĭ «principali din națiunea nóstră acusându-l înaintea luĭ Pi-»lat, el 'l rĕstigni pre cruce. Ceĭ ce'l iubise în timpul vi-«eteĭ sale nu'l abandonară nicĭ după mórte. El li se arătă «viŭ și înviat a treia ḑi, dupre cum o preḑisese Profeții, «și că va face maĭ multe alte minuni. De la el aŭ luat Creș-«tinii numele lor, pe cari'ĭ vedem încă astă-ḑi». Un istoric jidov vorbind ast-fel de Ión Botezĕtoul și de Mântuitorul, ce cuvênt maĭ póte rĕmânea pentru scusă celor ce aŭ avut insolența de a compune contra luĭ, actele de care am vorbit. Iată destul asupra acestuĭ subiect.

CAPITOLUL XII

Discipolii Mântuitoruluĭ

Numele Apostolilor Mântuitoruluĭ sunt fórte cunoscute, pentru că se găsesc lămurit arĕtate în Evangelie. Insă nu avem nicăire numele acelor șépte-ḑeci de Discipoli. Se ḑice totuși, că Barnaba, de care adesea-orĭ s'a vorbit în Faptele Apostolilor, și în Epistola Sântuluĭ Pavel către Galateni, era unul din eĭ. Se asigură că Sosten, care scrise cu Pavel către Corinteni, era de asemenea. Cel puțin Climent o spune în cartea a cincea a Instituțiunilor sale, unde ḑice că Chifa, căruia sântul Pavel 'ĭ ḑice, că stătu

împrotivă în fața luĭ Atioch, era unul din ceĭ sépte-ḑecĭ de Discipolĭ, care avea acelașĭ núme ca sântul Petru Apostolul. Se crede de asemenea că Mathia, care fu pus în numĕrul Apostolilor în locul luĭ Iuda, și că acela ce fu ales cu Mathia pentru a fi ridicat la aceĭașĭ onóre era din ceĭ șépte-ḑecĭ. Se pretinde încă că Thadeŭ despre care voiŭ povesti în curênd o istorie ce a venit până la noĭ, era din acelașĭ numĕr. Cine va voi a da atențiune asupra uneĭ bucățĭ din sântul Pavel, va recunóște lămurit că aŭ fost maĭ mult de șépte-ḑecĭ de Discipolĭ aĭ Mântuitoruluĭ (1. Epist. Cor. Cap. 15). El ḑice că după învierea sa *s'a arĕtat maĭ întâiŭ luĭ Chifa, apoĭ celor un-spre-ḑece Apostolĭ. Dupĕ aceea s'a arĕtat la peste cincĭ sute de frațĭ de o dată, din carĭ ceĭ maĭ mulțĭ sunt până acum, ĭară unĭĭ aŭ adormit.* El adaoge, că maĭ pe urmă s'a arĕtat luĭ Iacov ce se crede că a fost discipol și frate al Domnuluĭ. In fine, pentru că afară de ceĭ doĭ-spre-ḑece Apostolĭ eraŭ încă maĭ mulțĭ alțiĭ ce se numeaŭ apostolĭ, din numĕrul cărora era sântul Pavel, el adaoge: *Apoĭ s'a arĕtat Apostolilor tuturor.* Iată care este istoria luĭ Thadeŭ de care am vorbit.

CAPITOLUL XIII

Istoria Regeluĭ de Edessa.

Divinitatea Mântuitoruluĭ și Domnuluĭ nostru făcêndu-se cunoscută tuturor ómenilor prin efectele miraculóse ale puternicieĭ sale, ea atrase o mare mulțime de persóne din țĕrĭ streine și fórte depărtate de Iudeea, prin speranța de a se vindeca de bóle și alte incomodităților de care sufereaŭ. Abgar, care comanda cu multă reputație într'un mic stat dincolo de Eufrat, și care era ținut de o bólă incurabilă, aflând din mărturisirea uniformă a maĭ multora, vindecările miraculóse ce făcuse Mântuitorul, 'ĭ scrise rugându'l de a avea bunătatea de a'l vindeca. Mântuitorul, în loc de a merge la el ĭĭ făcu onórea de a'ĭ rĕspunde și de a'ĭ promite că va trimite pre unul din discipolĭĭ sĕĭ, care'l va vindeca, și'ĭ va procura mântuirea sa, și a celor a'ĭ sĕĭ. El se achită de acéstă făgăduință, căcĭ după Invierea sa și Inălțarea sa, Thoma unul din ceĭ doĭ-spre-ḑece Apostolĭ trimise pre Thadeŭ unul din ceĭ

șépte-ḑecĭ de Discipolĭ să predice Evangelia de la Edessa, și să îndeplinéscă făgăduința Mântuitoruluĭ.

Memoria acestuĭ miracol s'a conservat în registrele de Edessa care conțin Actele luĭ Abgar. Am tras din registre scrisórea sa, și rĕspunsul Mântuitoruluĭ ce le-am tradus din limba Syriacă.

Scrisórea luĭ Abgar Rege de Edessa trimisă prin Anania luĭ Iisus la Ierusalim.

«Abgar, Regele Edessieĭ către Mântuitorul Iisus carele «s'a arĕtat la Ierusalim. Am auḑit de minunele și tămă«duirile ce facĭ, fără a te servi de erburĭ, saŭ alte doc«torĭĭ. Am înțeles că facĭ pre orbĭ să vaḑă, pre ologĭ să «umble, pre ceĭ leproșĭ curățeșcĭ, duhurile necurate goneștĭ «din ceĭ ce pătimesc, pre ceĭ cu bóle netămăduite lecuescĭ «și daĭ viéță morților.

«Aceste minunĭ m'aŭ convins că eștĭ un Dumneḑeŭ, «saŭ Fĭĭul luĭ Dumneḑeŭ pogorît din ceriŭ, pentru, a face «aceste minunĭ. Pentru acésta am îndrăsnit a'ți scrie, a«céstă scrisóre, rugându-te se viĭ să mĕ veḑĭ, și să mĕ «tămăduești de bóla de care pătimesc de mutlă vreme. «Am auḑit că și Iudeiĭ te gonesc și cârtesc pentru mi«nunile tale, și că caută a te perde. Eŭ am aicĭ o cetate «frumósă și rĕsfățată, și măcar că nu este prea mare, ea «ne va fi de ajuns pen ru noĭ amêndoĭ.

Iată scrisórea ce el scrise atuncĭ fiind luminat de o rază a luminеĭ cerești. Cred de datorie a transcrie și rĕspunsul ce 'ĭ făcu Mântuitorul. Rĕspunsul e scurt, dar cu totul plin de virtutea puternică a cuvêntuluĭ sĕŭ.

Rĕspunsul luĭ Iisus, către Regele Abgar

«Fericit eștĭ Abgare că aĭ creḑut în mine maĭ înainte «de a mĕ vedea Căcĭ scris este de mine, că ceĭ ce «mĕ vor vedea nu vor crede întru mine, și ceĭ ce nu «mĕ vor vedea, vor crede și se vor mântui. Cât pentru «dorința ce arĕți că aĭ de a veni să te vĕḑ, eŭ tre«bue maĭ întâĭ a îndeplini în țara acésta tóte lucrurile «pentru care am venit, și după aceasta să mĕ suiŭ către «acela ce m'a trimis, și dacă mĕ voiŭ sui de aicea, 'ți «voiŭ trimite pre unul din ucenicĭĭ meĭ carele te va vindeca

«de bóla de care pătimeştĭ, şi'ţĭ va da viéţă vecĭnică, ţie şi «celor cu tine.

Iată ce este scris în aceste scrisorĭ în limba Syriacă: «După Înălţarea luĭ Iisus la cer, Iuda care se chĭema «şi Thomas, trimise pre Thadeŭ Apostolul, unul din ceĭ «şépte-decĭ de Discipolĭ, carele venind găsdui la Thobie fiul «luĭ Tobie. Sgomotul sosireĭ sale şi minunile ce el făcuse «rĕspândindu-se, se spuse luĭ Abgar că venise un Apostol, «dupre cum Iisus 'ĭ promisese. Thadeŭ începu decĭ a «vindeca prin puterea ce primise de la Dumneḑeŭ, tóte «bólele şi neputinţele spre marea mirare a tótă lumea. «Abgar auḑind de minunile surprinḑĕtóre ce el făcea, şi «de vindecările extra-ordinare ce sĕvêrşa în numele şi pu- «terea luĭ Iisus Christos, cugetă întru sine că acesta era «acela de care Iisus 'ĭ scrisese în aceştĭ termeni: Când «mĕ voiŭ sui la ceriŭ 'ţĭ voiŭ trimite pre unul din uce- «niciĭ meĭ care te va tămădui. Trimiţênd decĭ să chĭeme «pre Tobie la care el şedea 'ĭ ḑise: Am aflat că un om «puternic şi care face multe vindecărĭ cu numele luĭ «Iisus aŭ venit din Ierusalim, şi că locueşte în casa ta. «Tobie 'ĭ rĕspunse, Dómne, a venit în gazdă la mine un «strein care face multe minunĭ. Adă-mĭ'l, ḑise Abgar. «Thobie mergênd la Thadeŭ 'ĭ ḑise: Regele Abgar mi-a «poruncit a te aduce la el, ca să'l tămăduéştĭ. Sunt gata «a merge, rĕspunse Thadeŭ că pentru aceasta am fost tri- «mis aicea. A doua ḑi dis de diminéţă Tobie duse pre «Thadeŭ la Abgar. Când intră la el acest Principe văḑu «ce-va extra-ordinar, şi strălucit pe faţa acestuĭ Apostol, «ce'l sili de a se prosterne pentru a i se închina de care «lucru ceĭ marĭ aĭ curţeĭ ce eraŭ de faţă, şi cari nu vĕ- «ḑuse nicĭ o dată asemenea lucru, fură cuprinşĭ de mirare. «Abgar ḑise luĭ Thadeŭ: Eştĭ tu discipolul luĭ Iisus, Fĭiul «luĭ Dumneḑeŭ, carele mi-a scris, că 'ţĭ voiŭ trimite pre «unul din discipoliĭ meĭ care te va vindeca, şi 'ţĭ va da «viéţă vecĭnică ţie şi celor cu tine Thadeŭ? 'ĭ rĕspunse: «eŭ am fost trimis cătră tine de Domnul Iisus, pentru că «aĭ creḑut într'ênsul; şi de veĭ crede în el şi de acum înain- «te, veĭ vedea tóte dorinţele inimeĭ tale împlinite. Am creḑut «ast-fel întru el, rĕspunse Abgar, că aveam scop de a a- «taca cu mâna armatăpre Jidoviĭ cari l'aŭ rĕstignit dacă n'aşĭ «fi fost oprit de frica puterĭ Romanilor. Thadeŭ ĭĭ ḑise: I- «isus Domnul şi Dumneḑeul nostru a îndeplinit voinţa

«Tatăluĭ sĕŭ, şi după ce a îndeplinit'o s'a înălţat la ceriŭ «la dênsul. Eŭ cred întru el şi Tatăl sĕŭ, ḑise Abgar. Pentru acésta, rĕspunse Thadeŭ, pune mâna mea preste «tine, în numele luĭ Iisus Mântuitorul nostru. Şi pe când «o punea, Abgar fu vindecat de bóla sa. Şi el se mira «că ceia ce auḑise de Iisus Christos şi anume, că vin- «deca bólele fără erburĭ nicĭ doctorĭĭ, se sĕvêrşi în per- «sóna sa prin mijlocirea Discipoluluĭ sĕŭ. El nu fu sin- «gur vindecat ast-fel. Abdeŭ fiiul luĭ Abdeŭ aruncându-se «la picĭórele luĭ Thadeŭ fu vindecat de podagră prin pu- «terea rugăciunilor sale şi punerea mâinilor. Maĭ mulţĭ «alţĭ cetăţenĭ fură ast-fel tămăduiţĭ de suferinţele lor de «către acest Apostol, ce făcea ne încetat minunĭ şi pre- «dica cuvêntul luĭ Dumneḑeŭ. După acésta Abgar ĭĭ ḑise, «tu facĭ Thadeŭ, tóte aceste minunĭ cu puterea luĭ Dum- «neḑeŭ, şi noĭ suntem în admiraţie. Dar te rog să ne «spui în ce chip a venit Iisus pre pământ, şi cu ce pu- «tere a făcut atât de marĭ lucrurĭ ca acelea de care am «auḑit vorbindu-se. Acum nu'ţĭ voiŭ spune nimica, rĕs- «punse Thadeŭ, dar fiind-că am fost trimis aicea pentru «a predica Evangelia, de veĭ bine-voi a aduna mânĭ pre «toţĭ locuitorĭĭ din cetatea ta le voiŭ predica cuvêntul luĭ «Dumneḑeŭ, şi le voiŭ respândi acéstă sĕmânţă de viéţă. «Le voiŭ vorbi de venirea mântuitoruluĭ, de ce a fost «el trimis de Tatăl sĕŭ, şi de misteriile ce el a descope- «rit în lume. Voiŭ vorbi de puterea cu care a lucrat a- «ceste minunĭ. De noua sa doctrină, de micşorimea şi în- «josirea exterióră a umanităţiĭ sale, de chipul cu care s'a «smerit până la mórte de patima şi de crucea la care s'a «supus, de pogorârea sa în iad, de învierea sa, de morţiĭ «ce el a învieat, de ceĭ ce a dus cu sine în ceriŭ suin- «du-se la Tatăl sĕŭ cum şéde de a drépta Tatăluĭ sĕŭ, cum «va veni încunjurat de putere şi de slavă pentru ca să ju- «dece pre ceĭ viĭ şi pre ceĭ morţĭ. In ḑiua următóre Ab- «gar porunci de a aduna pre toţĭ locuitorĭĭ pentru a as- «culta predicarea luĭ Thadeŭ. El porunci de asemenea de «a'ĭ da aur şi argint. Insĕ el nu a voit să priméscă ḑi- «cênd, cum vom lua avutul altuia, după ce am părăsit «pre al nostru? Acestea s'a întîmplat în anul al treĭ sute «patru-ḑecelea. Am creḑut de folos ca să traduc acéstă «relaţiune din limba Syriacă în limba nóstră, şi de a o pune «în Istoria mea».

CATEA A DOUA

PREFAȚA

Am scris în cartea precedentŭ tot ce trebuea a servi ca Prefață la Istoria Bisericeĭ atingĕtor de Divinitatea Verbuluĭ, de vichimea doctrineĭ sale, și de modul de a viețui ce el ne-a învĕțat, atingĕtor de venirea sa, patima sa, și alegerea Apostolilor sĕĭ, și am adus despre aceasta probele ce în treacĕt am putut să daŭ. In această carte voiŭ arăta ceia ce s'aŭ întâmplat de la Inălțarea Sa și o voiŭ lua atât din Sântele Scripturĭ, precum și din alte monumente ce le voiŭ cita la locul lor.

Capitolul Intâiŭ

1. Alegerea luĭ Mathia. 2. Instituțiunea Diaconilor. 3. Martirul iuĭ Ștefan. 4. Instalarea luĭ Iacob pre Scaunul Bisericiĭ de Ierusalim. 5. Predicarea luĭ Thadeŭ la Edessa. 6. Persecuțiunea ațâțată de Jidovĭ. 7. Convertirea luĭ Pavel.

1. Cel dintâiŭ lucru ce făcură Apostolĭĭ, fu de a alege pre Mathia, carele dupre cum am spus era unul din Discipolĭĭ Mântuitoruluĭ, pentru a împlini locul Apostolatuluĭ, din care căzuse Iuda prin crima sa.

2. Eĭ așezară de asemene șapte Diaconĭ de o probitate recunoscută, și după ce au făcut rugăcĭuni s'aŭ impus mâĭnile asupra lor.

3. Stefan ce era din acest numĕr fu cel dintâiŭ care a fost ucis cu pietre de către Jidovĭĭ ce ucisese pre Mântuitorul, și luă el cel dîntâiŭ cununa martyruluĭ, ce

rĕspundea atât de bine la numele sĕŭ, ca și cum n'ar fi fost chirotonit de cât pentru a muri atât de glorios.

4. Iacob, fratele Domnuluĭ, pe care curățenia virtuțeĭ sale făcuse al supranumi Just (drept), fu atuncea pus el maĭ întâiŭ pe scaunul Episcopal al cetățiĭ de Ierusalim. El era fiŭ al luĭ Iosif tatăl luĭ Christos, căruia sânta Scriptură zice că Fecióra 'ĭ fu logodită, și că «*maĭ nainte de a se aduna eĭ s'aŭ aflat avênd în pântece din Duhul Sânt*». (Mat. Cap. 1). Climent o încredințéză în cartea a șasea a Instituțiunilor sale, și mărturisește, că de și Mântuitorul aŭ preferat pe Petru pre Iacob și pre Ión celor-l'alțĭ Apostolĭ, totuși eĭ nu disputară împreună după Inĕlțarea sa pentru a avea guvernământul Bisericiĭ de Ierusalim, ci eĭ 'l cedară luĭ Iacob cu toțiĭ de-acord. El vorbește încă de dânsul în cartea a șéptea în acești termini: «Domnul după Invierea Sa dădu luĭ Iacob supra«numit Just, luĭ Ión și luĭ Petru darul științiĭ, pre care'l «comunicară celor-l'alțĭ Apostolĭ, și aceștia celor șapte«zecĭ de Discipolĭ, din cari Barnaba era unul. Căcĭ aŭ fost «doĭ Iacobĭ, din cari unul supranumit Just fu aruncat «din înălțimea Templuluĭ, și ucis cu o lovitură de pâr«ghie de către un meșteșugar, și cel-l'alt avu capul tăiat.

5. In acelaș timp făgăduința ce făcuse Mântuitorul Regeluĭ Osdroenilor fu îndeplinită. Căcĭ Thoma trimise pre Thadeŭ la Edessa prin mișcarea sântuluĭ Duh, pentru a predica acolo Evanghelia, dupre cum am probat'o maĭ 'nainte prin monumentele ce s'aŭ conservat în acea cetate. Thadeŭ vindecă acolo pre Abgar cu puterea Duhuluĭ luĭ Dumnezeŭ, și făcu minunĭ care umplu de mirare pre toțĭ locuitorĭĭ. După ce i-aŭ dispus la cultul Mântuitoruluĭ prin mărimea faptelor sale, el le predică doctrina sa, în care au rĕmas ne strămutați până acum, conservând tot-d'auna între eĭ semnele deosebite ale bunătățiĭ sale.

6. După martyrul luĭ Ștefan, Jidovii excitând o violentă persecuțiune contra Bisericiĭ de Ierusalim și a tuturor Discipolilor, afară de ceĭ doĭ-spre-zece Apostolĭ, fiind risipiți în Iudeia și în Samaria, uniĭ din eĭ, cum mărturisește sânta Scriptură, înaintară până la Fenicia, la Cipru și la Antiochia, unde neîndrăsnind încă a predica credința Gintelor, se mulțămiră a o predica Jidovilor. Pavel

BIBLIOTECA Mitropolia Moldovei și Sucevei

persecuta atunci Biserica, și intrând în casele credincioșilor, lua de acolo bărbați și femei pentru a umplea temnițele. Filip care fusese Hirotonit Diacon cu Ștefan, și care era unul din Discipolii ce am spus că fusese risipiți, intră el mai întâiŭ în Samaria plin de puterea Spiritului lui Dumnezeŭ, și predică acolo Evangelia. Harul lui Dumnedeŭ 'l susținu ast-fel în îndeplinirea ministeruluĭ sĕŭ, că pe lângă un mare numĕr de alte persóne el atrase la credință pre Simon Magul. Acest Simon câștigase un credit atât de mare între aceĭ pe cari înșelase cu vrăjitoriile sale, în cât credeaŭ că el era cea mai mare virtute a lui Dumnezeŭ. Cuprins de mirare de mărimea minunilor ce făcea Filip cu puterea Dumnedeească, el avu dibăciea de a se preface că crede, și căpătă Botezul. Ceia ce vedem încă și astă-zĭ cu mirare că se practică de către aceĭ ce urmézĕ infama sa heresie. Eĭ se însinuézĕ în Biserică ca o bólă molipsitóre urmând pre autorul lor și conrup pe aceĭ cărora le pot inspira otrava periculósă ce eĭ ascund. Mai mulți fiind descoperiți aŭ fost isgoniți, dupre cum și Simon fu odinióră pedepsit de către Petru. Evangelia făcênd din zi în zi progrese, Providența Dumnezeiască aduse pre un Ofițer al Regineĭ de Ethyopia: căcĭ popórele din acea țară sunt încă și acum guvernate de o femee, care ofițer fiind instruit de către Filip, dupre ordinul ce priimise acest Discipol prin o vedenie fu cel dintâiŭ dintre păgânii ce crezu, și carele întorcêndu-se în țara sa, predică acolo, cum se zice, cunoștința adevĕratuluĭ Dumnezeŭ, și despre venirea Mântuitoruluĭ. Ast-fel el îndeplini Profeția ce zice: *Ethyopia se va supune mai întâiŭ luĭ Dumnezeŭ.* (Ps. 67).

7. Cu tóte aceste Pavel, acest Vas al alegeriĭ, fu stabilit Apostol, nu de către ómenĭ, nicĭ de către un om, ci de către Iisus-Christos și Dumnezeŭ Tatăl sĕŭ care l'aŭ înviét din morți, și chemat prin o vedenie, și printr'o voce din Ceriŭ. (Gal. Cap. 1).

CAPITOLUL II

Tiberie propune Senatuluĭ de a pune pre Mântuitorul în numĕrul Zeilor, și opreste de a persecuta pre Discipolii sĕĭ.

Fiind-că era un obiceiŭ neviolabil observat de către guvernatorĭ, de a înștiința pre Impĕrat de tot ce se întâmpla noŭ și extra-ordinar în întinderea Provincieĭ lor, Pilat nu lipsi de a face cunoscut luĭ Tiberie sgomotul ce se respândise în Palestina privitor la învierea Mântuitoruluĭ, minunile sale, și opiniunea în care maĭ mulți eraŭ de divinitatea sa.

Tiberiu raportă Senatuluĭ ceia ce aflase. Senatoriĭ respinseră affacerea sub pretext că s'a desprețuit vechia Lege a Republicieĭ, prin aceia că nu s'a recurs maĭ în tâiŭ la autoritatea senatuluĭ pentru a'l pune în numĕrul Zeilor. Insĕ în adevĕr doctrina salutariă a Evangelieĭ n'avea nevoe de ajutorul nicĭ de sufragiul ómenilor. Tiberie rĕmase tot în acelaș simțimênt, și nu ordonă nimica contra Religiuneĭ Creștine. Tertulian om fórte savant în Jurisprudența Romană, și fórte celebru între scriitoriĭ Latinĭ, raportează acéstă istorie în Apologia ce a compus în limba latină pentru Religiunea Creștină, și care a fost tradusă în limba gréca. «Pentru a vorbi, zice «el, de originea acestor legĭ, era o vechiă maximă că «nicĭ un zeŭ nu putea fi consacrat de Impĕratul, de n'ar «fi fost maĭ nainte aprobat de către Senat. Marcu Emil «urmă ast-fel pentru Zeul sĕŭ Alburnie. Practica în care «sunteți de a face să atârne existența Zeilor de la vo«ința ómenilor servește fórte mult la causa nóstră. Un «Zeŭ nu va fi Zeŭ de nu va plăcea oamenilor. Trebue «ca el să și-ĭ facă favorabilĭ. Tiberie, în timpul căruea «Religiunea Creștină începu a se arăta pre pămênt, ra«portând decĭ Senatuluĭ cele ce auzise din Palestina pri«vitor la divinitatea Domnuluĭ Nostru, și declarând pe «față că era de părerea ca să fie în numĕrul Zeilor, «Senatul respinse propunerea pentru că n'a examinat'o. «Impĕratul rĕmase în simțimêntul sĕŭ, și amenință de a «pedepsi pre aceĭ ce ar întreprinde de a ponegri pe Creș«tinĭ prin calomniile lor. Providența dumnezeească inspi«rase acest simțimênt luĭ Tiberie, pentru ca adevĕrul E«vangelieĭ ce se născuse sĕ fie rĕspândit fără obstacol «în tot Universul.

CAPITOLUL III.

Progresele minunate ale Evangelieĭ.

Ast-fel acest cuvênt salutar fu respândit de odată ca o rază a sóreluĭ prin forța a tot-puternică a Duhuluĭ luĭ

Dumnedeŭ, și pentru a împrumuta terminiĭ Scripturei: *In tot pământul a eșit vestirea lor, și la margenile lumeĭ cuvintele lor* (Ps. 18). Se vĕdu Biserici rădicându-se în tóte Cetățile, și în tóte satele, și umplêndu-se de un numĕr nenumĕrat de persóne, întocmaĭ cum grănarele se umplu de grâŭ în vremea secerișuluĭ. Aceĭ cari fiind născuți din părinți intrați în rătăcire, și fiind crescuți în cultul demonilor lângezeaŭ acolo ca niște bolnavĭ, fuseră liberați prin doctrina ce le predicară Apostolii, și prin minunile ce eĭ făcură în numele Domnuluĭ și Stăpânuluĭ lor, ast-fel că renunțând la mulțimea nenumĕrată a Idolilor, eĭ începură a recunósce pre singurul Dumnedeŭ care a creat tóte ființele, și a'l cinsti prin tóte datoriele Religiuneĭ ce ne-aŭ învĕțat Mântuitorul. Lumina haruluĭ luminând alte națiuni, și Cornilie primind el maĭ întâĭ darul credinței cu tótă casa sa prin o vedenie din cer, și prin ministerul luĭ Petru la Cessaria, cetate celebră din Palestina, și maĭ mulți Grecĭ din Antiochia cari fuseseră instruiți de cătră discipolii risipiți de persecuția rădicată contra luĭ Ștefan, Biserica din acéstă din urmă Cetate crescu fórte tare prin concursul a maĭ multor profeți și al maĭ multor alți credincioși ce venise de la Ierusalim cu Barnaba și Pavel, și numele Creștin înflori ca o plantă fericită în acéstă țarină roditóre. In același timp, Agab, unul din aceĭ profeți predise o fómete ce era să se întâmple. Iar Pavel și Barnaba fură trimiși la Ierusalim pentru a mângâia acolo pre frații lor prin slujba lor.

CAPITOLUL IV.

Caligula dă Regatul Jidovilor luĭ Agripa și trimite pre Irod în exil.

Tiberie murind după ce a domnit douĕ-decĭ și doĭ de anĭ, Caligula'ĭ succedă, și dădu luĭ Agripa Regatul Iudeiĭ cu Tetrarchiile luĭ Filip și a luĭ Lysania. El dădu încă curând apoĭ și pre aceia a luĭ Irod ce o posedase din timpul morțeĭ Mântuitoruluĭ, și'l isgoni cu femeea sa Irodiada spre pedépsa maĭ multor crime, dupre cum Iosif o mărturisește. Filon om fórte celebru nu numaĭ între noĭ, ci și între Păgânĭ, apăru sub domnia sa. El era Jidov

de națiune, și din una din cele maĭ nobile familiĭ din Alexandria. Operile sale făcu îndestul de cunoscut cât de mult a lucrat el la studiul literaturei sânte. Nu e nevoe de a vorbi de progresele ce el făcuse în filosofie și în literatura umană, fiind că tótă lumea convine, că nimenea altul din secolul seŭ, nu câștigase cunoștinți atât de profunde ca el în doctrina luĭ Platon și a luĭ Pythagora, la care el se aplicase cu deosebire.

CAPITOLUL V.

Filon este trimis în ambasadă de către Jidovĭ la Caligula.

El a descris în cincĭ cărți nenorocirile de care Jidovii fură necăjiți sub domnia luĭ Caligula, estravaganța ce avu acest Impĕrat de a face să fie adorat ca un Dumnedeŭ, și violențele ce el făcu asupra supușilor sĕĭ. Raportând în deosebĭ miseriile Jidovilor, el nu uĭtă de a spune, că a fost trimis ambasador la Roma pentru interesul acelor din Alexandria, și că pledând în presența luĭ Caligula pentru apărarea legilor țĕreĭ sale, nu câștigă alt resultat de cât acela de a fi batjocorit, și de a fi în primejdie ca să'și peardă și viața. Iosif face de asemenea mențiune despre acésta în aceștĭ terminĭ în cartea a opt-spre-decea a antichităților Judaice. «Intâmplându-se în Alexandria o «fórte mare ceartă între Jidovĭ și Grecĭ, eĭ trimiseră din «ambele părți treĭ deputați la Caius, din cari Apion și «Filon eraŭ șefiĭ. Apion acuză pre Jidovĭ de maĭ multe «lucrurĭ, și principalmente de aceea că nefiind atuncea «nicĭ un loc în tótă întinderea Imperiuluĭ Roman unde «să nu se zidească Templurĭ și Altare în onórea Impĕ«ratuluĭ, și unde să nu'l cinstească ca pre un Dumnedeŭ, «Jidovii eraŭ singurii cari refusaŭ de a'ĭ da acéstă onóre, «și de a jura pe numele seŭ, la care adaose tot ce credu «a putea irita maĭ mult pre Caius». Când Filon frate a luĭ Alexandru Alabarque, care era un om de fórte mare merit, și mare filosof, se pregătea a respunde pentru Jidovĭ, Caius 'ĭ porunci de a se retrage, și se umplu astfel de mânie în contra luĭ, că de nu ar fi ascultat cu grăbire el ar fi fost fără îndoĭală ultragiat. Atuncĭ Filon

înturnându-se cătră jidovii ce'l însoțeaŭ le dise: «Acum «noĭ trebue se sperăm maĭ mult de cât tot-déuna, fiind «că Impĕratul fiind atât de iritat în contra nóstră, Dum-«nedeŭ nu va lipsi de a ne fi favorabil».

Filon spune el-însuși tóte împrejurările Ambasadiĭ Sale în cartea ce aŭ compus anume. Nu voiŭ însemna din aceste de cât ceia ce servește la a justifica că nenorocirile ce se întêmplară atuncea Jidovilor eraŭ o dreaptă pedépsă a atentatuluĭ ce eĭ comisese contra Mântuitoruluĭ. El spune maĭ întâĭ că sub domniea luĭ Tiberie, Sejan, care avea mare credit la dênsul făcu tot ce putu pentru a ruina Națiunea Jidovilor. El face de asemene mențiune de turburările ce Pilat, sub guvernământul căruia Mântuitorul fusese dat morțiĭ, ațâță între Jidovĭ vroind a întroduce în Templul lor ce subsista încă atuncea, un cult contrariŭ Legiĭ lor.

CAPITOLUL VI.

Nenorociri întêmplate Jidovilor după atentatul ce eĭ comisese contra Mântuitoruluĭ.

El arată apoĭ cum Caligula succedând la Imperiul Roman după mórtea luĭ Tiberie, tratâ în mod crud pe supușiĭ sĕĭ, și exercită cele maĭ oribile violențe contra Jidovilor ca și contra celor-lalțĭ. Eŭ cred că, nu voiŭ putea face nimic maĭ bine de cât de a transcrie aicĭ propriile sale cuvinte: «Caligula întrebuință o mare asprime contra tu-«turor popórelor, și maĭ cu sémă contra Jidovilor. Ura «de care el era însuflețit contra acesteĭ Națiunĭ, 'l împinse «a'și atribui tóte Oratoriile ce ea avea în Cetățĭ, și înce-«pênd prin acea din Alexandria, el umplu acele Oratoriĭ «cu statuele sale, căcĭ a permite altora se le pună, era «a le pune el însuși. In fine el schimbă acel Templu a-«tât de celebru din Ierusalim care până atuncĭ fusese ne-«violabil, și care fusese tot-déuna un azil sacru, într'un «Templu cu numele sĕŭ, făcêndu-l a se numi Templul «juneluĭ Jupiter». El istorisește într'o altă carte al căreĭ titlu este despre virtuțĭ, o mulțime de alte nenorocirĭ ce se întêmplară sub domnia acestuĭ Principe locuitorilor din Alexandria, și pe care e cu greŭ de ale repeta. Iosif se

unește pe deplin cu el în istorisirea pe care o face relativ de mizeriile de care Jidovii fură împovărați după timpul luĭ Pilat, și după crima ce comiseră contra Mântuitoruluĭ. Iată ce dice el despre acésta în cartea a doua a Rĕsboiului Jidovilor contra Romanilor: «Pilat fiind trimis de «către Tiberie ca Guvernator în Iudea, aduseră nóptea «în Ierusalim drapeluri pe care eraŭ imaginĭ ale acestuĭ «Impĕrat. Jidovii fură de acésta atât de surprinși și atât de «iritați, în cât după treĭ ĝile se făcu o mare turburare, «pentru că eĭ consideraŭ acéstă faptă ca o violare a le-«giĭ lor, ce oprește expresamente de a pune în cetățile «lor vre o figură de ómenĭ saŭ de animale». Orĭ-cine 'și va da ostenélă de a compara aceste cuvinte cu Istoria Evangelieĭ, va recunoaște cu înlesnire, că aclamarea prin care Jidovii protestară în timpul Patimiĭ Mântuitoruluĭ, căḑu curênd asupra capuluĭ lor. Iosif raportéză încă în acești terminĭ o altă nenorocire ce Dumnedeŭ permise pentru a'ĭ pedepsi. «Noĭ avem un tesaur sacru pe care-l «numim Corban, și Pilat ce era atuncĭ la Ierusalim, vroi «a lua baniĭ din el pentru a aduce apă în cetate prin «apeducte, ale căreĭ isvóre sunt depărtate de patru sute «de stadiĭ. Poporul se mișcă ast-fel de acésta, că se a-«dunară din tóte părțile un numĕr fórte mare pentru a «se plânge la el despre acésta. Fiind că nu era greŭ de «a prevedea, căcĭ ar putea veni la o revoltă, el dete or-«din soldaților sĕĭ de a se desbrăca de haĭnele lor de rĕs-«boiŭ pentru a se îmbrăca cu haĭne obștești, a se ames-«teca ast-fel printre popor, și a'l ataca nu cu lovituri de «sabie, ci cu lovituri de bâte îndată ce ar începe a striga. «Lucrurile fiind dispuse ast-fel el dete semnalul de dea-«supra tribunaluluĭ sĕŭ, și soldațiĭ sĕĭ executară ceia ce «li se poruncise. Maĭ mulțĭ Jidovĭ periră uniĭ de lovitu-«rile ce primiră, ĭar alțiĭ fiind înădușiți în îmbulzélă când «vroeau se fugă. O pedépsă atât de aspră umplu de mi-«rare pre restul acesteĭ marĭ mulțimĭ, și revolta se liniști».

Acelaș autor mărturisește, că cetatea Ierusalim fu agitată de un mare numĕr de alte revolte, și că ea nu fu nicĭ odată scutită de turburărĭ până ce fu redusă sub puterea Romanilor prin armele luĭ Vespasian. Iată cu ce mod Dreptatea dumnedeéscă 'ĭ pedepsea pentru crima ce comisese contra Mântuitoruluĭ.

CAPITOLUL VII.

Mórtea violentă a luĭ Pilat.

Nu trebue se omit ceia ce se spune de Pilat care condamnase pre Mântuitorul, că sub domniea luĭ Caligula de care vorbim acum, el căḑu în nenorociriĭ atât de grozave, în cât pentru a scăpa de ele se sinucise cu propria sa mână. Ceia ce fără îndoĭală trebue a fi considerat ca o pedépsă ce Dreptatea dumneḑeéscă ordonase contra nelegiuiriĭ sale.

Acésta este raportat de către autoriĭ Greci, cari aŭ scris Olympiade, și cari aŭ urmat exact ordinea timpuluĭ în povestirea evenimentelor celor maĭ remarcabile.

CAPITOLUL VIII.

Fómetea întêmplată sub domnia luĭ Caligula.

Caligula ne domnind de cât cel mult patru aniĭ, Claudie 'ĭ succedă la Imperiŭ. Maĭ tot pământul fu bântuit sub domnia sa de o crudă fómete, ce a fost raportată de către autoriĭ ceĭ maĭ contrariĭ Religiuneĭ nóstre, și carea a fost preḑisă de către Profetul Agav, de care s'a vorbit în Faptele Apostolilor. (Fapt. Apost. Cap. 11). Autorul ḑicênd, că Discipoliĭ hotărîră în acel timp de a trimite fie care după puterea sa milosteniĭ fraților ce locuiaŭ în Iudea, ceia ce eĭ făcură în adevĕr, trimițêndu-le Preoților din Ierusalim prin mâĭnele luĭ Pavel și a luĭ Barnaba, el adaoge cele ce urméḑă.

CAPITOLUL IX.

Martirul luĭ Iacob Apostolul.

In acelașĭ timp Regele Irod întrebuință puterea sa ca să maltrateze pre uniĭ din Biserică. Așa ordonă mórtea prin sabie a luĭ Iacob fratele luĭ Ioan. Climent spune in cartea a șéptea a Instituțiunilor sale o istorie fórte memorabilă pe care o aflase de la ceĭ ce fuseseră înaintea luĭ. El ḑice că acel ce-l dase judecăței, vḕḑênd că el măr-

turisia cu generositate credința, fu atât de tare mirat de statornicia sa, în cât declară el însușĭ că era creștin. Eĭ fuseră deci duși împreună la supliciŭ, și pe când 'ĭ ducea, el rugă pre Iacob de a-l erta. Iacob oprindu-se puțin 'ĭ ḑise: «Pace ție» și-l îmbrățișă. Apoĭ amêndoĭ aŭ fost omoriți, tăindu li-se capul. Sânta Scriptură spune (Fapt. Cap. 12) încă că Irod vḕḑênd că mórtea luĭ Iacob plăcea fórte tare Jidovilor, prinseră pre Petru, și arestându-l 'l puse în temniță, și l'ar fi condamnat la mórte, și pe el dacă în nóptea înaintea ḑileĭ ce era destinată pentru supliciul sĕŭ, n'ar fi fost liberat într'un chip miraculos de către un ânger, și iconomisit pentru predicarea Evangelieĭ.

CAPITOLUL X.

Irod Agripa este pedepsit de persecuția ce întreprinsese asupra Apostolilor.

Persecuția ce întreprinsese Irod asupra Apostolilor nu rĕmase mult timp nepedepsită, și ângerul executor al Dreptățeĭ dumneḑeeștĭ 'l făcu curênd a suferi pedépsa ce merita pentru nelegiuirea sa. Se spune în Faptele Apostolilor că el se duse din Iudea la Cessaria, și că într'o ḑi de sĕrbătóre arĕtându-se îmbrăcat cu o haĭnă Regală, și șeḑênd pe tronul sĕŭ vorbea înaintea poporuluĭ, care striga în aclamațiunele sale: Este vócea unuĭ Dumneḑeŭ și nu a unuĭ om. Și în acel moment un ânger al Domnuluĭ 'l lovi, și fiind mâncat de vermĭ el muri. (Cap. 12). Este loc de a ne mira de perfecta conformitate ce se întêlnește între Sânta Scriptură și Iosif în istorisirea acestuĭ miracol. Căcĭ ĭată sincera mărturisire ce el face de acest important adevĕr în cartea a nouĕ-spre-ḑecea din istoria sa. «In anul al treilea al domnieĭ sale, el celebră în «Cetatea Cessarieĭ, ce se numea odinióră Turnul luĭ Stra«ton, jocuri solemne în onórea Impĕratuluĭ. Toți ceĭ marĭ, «și tótă noblețа din provincie se găsiră la acea sĕrbă«tóre: Iară a doua ḑi după aceste spectacole, Agripa veni «des de diminéță la Theatru cu o haĭnă al căreĭ fund «era de argint lucrat cu atâta artă, în cât când sórele 'l «bătea cu razele sale strĕlucea de o lumină atât de vie, «că nu-l putea privi cineva fără a fi mișcat de un res-

«pect amestecat cu frică. Atunci aceĭ laşĭ linguşitorĭ, ale «căror discursurĭ otrăvitóre răspândeaŭ un venin mortal «în inima Principilor, începură a striga: Că până atunci «eĭ nu considerase pre Regele lor de cât ca pe un om, «dar că eĭ vedeaŭ acum că se cuvinea a-l onora ca pre «un Dumnedeŭ, şi a-l ruga de ale fi favorabil, fiind că «el părea că nu era ca ceĭa-lalţĭ de o condiţiune muri- «tóre. Agripa suferi acéstă nelegiuire pe care ar fi tre- «buit a o pedepsi fórte riguros.

«Insă îndată rădicând ochiĭ el vĕdu un ânger de-asu- «pra capuluĭ sĕŭ pe o funie întinsă în aer, şi nu avu «greutate de a cunóşte că acel ânger era predicerea ne- «norocireĭ sale, dupre cum fusese odinióră a buneĭ sale «norocirĭ. Atunci el scóse un adênc suspin, şi simţi în «acel moment măruntaele sale sfâşiete de durerĭ nesuferite.

«El se întoarse către amiciĭ sĕĭ, şi le dise: Iată acela «pre care voĭ vroiţĭ a-l face să crédă a fi nemuritor gata «de a muri, şi acéstă necesitate ne evitabilă nu putea fi «o convingere mai grabnică de mincĭuna vóstră. Insă tre- «bue a vroi tot ce Dumnedeŭ vroeşte: Eram prea fericit, «şi nu era Principe a căruĭ fericire ar fi trebuit să pis- «muesc. Isprăvind aceste cuvinte, el simţi durerile sale «sporind încă. 'L duseră în Palatul sĕŭ, şi svonul se răs- «pândi că era gata de a'şĭ da duhul. Indată tot poporul «cu capul acoperit de un sac, dupre obiceiul părinţilor noş- «tri, făcu rugăciunĭ la Dumnedeŭ pentru sănătatea Rege- «luĭ sĕŭ, şi tot aerul răsună de strigăte şi de plângerĭ. «Acest Principe, ce era în cea mai de sus cameră a Pala- «tuluĭ sĕŭ vĕdêndu-ĭ de acolo prosternaţĭ la pământ, nu'şĭ «putu opri lacrămile; şi acele crude durerĭ neîncetând de «cincĭ dile, 'l luară în anul al cincĭ-decĭ şi patrule al vie- «ţeĭ sale, care era al şéptele al domnieĭ sale: Căci el domni «patru anĭ sub Impĕratul Caĭus, dintre care ceĭ dintâĭ treĭ «el n'avea de cât Tetrarchia care fusese a luĭ Filip, şi «se adaogă în anul al patrulea Tetrarchia luĭ Irod; şi în «ceĭ treĭ anĭ ce el domni sub Claudie, acest Impĕrat 'ĭ «dădu şi Iudea, Samaria şi Cesaria».

Iată ce dice Iosif, a căruĭ sinceritate, ce-l face conform cu Istoria sântă, o admir. Şi dacă nu se uneşte cu ea a- supra numeluĭ acestuĭ Rege, totuşĭ se uneşte asupra tim- puluĭ şi a faptuluĭ. Ceĭa ce arată, saŭ că numele a fost

schimbat din greşala scriitorilor, saŭ că acest Rege avea douĕ nume cum s'a întêmplat la maĭ mulţĭ alţiĭ.

CAPITOLUL XI.

Despre înşelătorul Theudas, şi despre ceĭ ce urmase luĭ.

Fiind că Luca în Faptele Apostolilor întroduce pre Ga- maliel, carele deliberând într'un consiliŭ ţinut de către Jidovĭ contra Apostolilor vorbeşte de Theudas, *care maĭ 'nainte de aceste dile s'a sculat, dicênd, cum că el este óre-care mare, lângă care s'a lipit numĕr de bărbaţĭ ca la patru sute.* (Fapt. Apost. Cap. 5). *Insă s'aŭ omorît, şi toţi câţi 'l ascultaŭ pre el s'aŭ risipit şi s'aŭ făcut întru nimică*, este cu cu- viinţă de a vedea ce dice Iosif despre acésta. Iată ce spune el în opera ce am citat: In timpul ce «Fadus era «Guvernator al Iudeiĭ, un fermecător numit Theudas în- «şelă o mare mulţime de popor luându-ĭ tot avutul sĕŭ, «şi înduplecându-o a-l urma până la Iordan, dicênd, că «era Profet, şi că el va opri cu un singur cuvênt cursul «acestuĭ fluviŭ pentru a o face să-l trécă ca pe uscat. El «înşelă ast-fel pre maĭ mulţĭ. Insă Fadus pedepsi pre a- «cest nerusinat, împreună cu aceĭa ce se lăsase a fi în- «şelaţĭ de el, pentru nebunia lor. Căci el trimise asupra «lor câte-va trupe de Cavalerie, care surprinzêndu-ĭ ucise «din eĭ o parte, luară maĭ mulţĭ prisonierĭ, şi pe Theudas «între alţiĭ, căruĭa 'ĭ tăĭară capul şi-l duseră la Ierusalim. «Acelaş Istoric povesteşte apoĭ fómetea ce se întêmplă «sub domnia luĭ Claudie».

CAPITOLUL XII.

Caritatea Eleneĭ, Regina Osdroenienilor.

In acel timp, dice el, se întêmplă fómetea cea mare, ce întristă Iudea, în timpul căria Regina Elena făcu a distribui sĕracilor o mare cantitate de grâŭ ce ea cum- părase din Egipt. Acesta este cu totul conform cu ceia ce este raportat în Faptele Apostolilor, că Discipolii cari eraŭ

în Antiochia trimiseră milosteniĭ prin Pavel și Barnaba celor din Iudea (Cap. 11). Se vede încă într'o mahala a Ierusalimuluĭ ce se numește acum Elie, mărețul mormînt al Eleneĭ, ce se ḑice, că a fost Regină a Adiabenienilor.

CAPITOLUL XIII.

Despre Simon Magul.

Credința fiind primită de tótă lumea, inimicul comun al mântuireĭ ómenilor, se grăbi de a pune Stĕpânire pe Cetatea dominantă, și ducênd acolo pre Simon de care am vorbit maĭ 'nainte, el surprinse prin vrăjile sale un mare numĕr de locuitorĭ.

Iustin care trăi puțin maĭ târḑiŭ după timpul Apostolilor, și despre meritul căruia vom da la locul sĕŭ laudele ce i se cuvin, a vorbit despre el în a doua Apologie ce a adresat-o Impĕratuluĭ Antonin pentru Religiunea nóstră. După ce Mântuitorul, ḑice el, s'a înălțat la cer, demoniĭ produseră niște ómenĭ ce ḑiceaŭ că eraŭ Dumneḑeĭ, cărora fórte departe de a le face vre-un tratament rĕŭ voĭ le-aț dat marĭ onorurĭ, Simon Samarineanul născut într'un sat numit Gitton, făcênd sub domnia luĭ «Clau-«die în Cetatea Imperială maĭ multe farmece prin ajuto-«rul demonilor, el fu recunoscut acolo ca un Dumneḑeŭ, «și onorat ca atare prin o statue pusă între cele douĕ «punțĭ ale Tiberuluĭ cu acéstă inscripțiune: Luĭ Simon "Dumneḑeul cel sânt. Maĭ toțĭ Samarineniĭ și maĭ mulțĭ «de alte Națiunĭ 'l cinstesc ca pre un Dumneḑeŭ, și daŭ «numele primeĭ sale inteligințe uneĭ femeĭ numită Elena «ce-l urméḑă pretutindenea, și care se prostituase mult «timp maĭ 'nainte într'un loc de desfrânare la Tyr, Ce-«tate din Finicia». Ceia ce spune Irineŭ în cartea întâĭa contra Eresielor se acordă cu ceia ce am raportat de Iustin. El descrie în acel loc necurăția moravurilor sale, și nelegiuirea doctrineĭ sale. Este nefolositor de a le raporta aicĭ, fiind că aceĭ ce vor dori ale cunóște, pot vedea operile luĭ Irineŭ, unde descopere origina Ereticilor, neregularea viețiĭ lor, și falșitatea simțimintelor lor. In fine am aflat că Simon fu autorul celeĭ dintâĭ Eresiĭ. Aceĭ cari din timpul sĕŭ până în timpul nostru aŭ făcut profesiune

de secta sa, aŭ imitat tot-déuna pe dinafară modestia și curăția ce face pre creștinĭ atât de recomandabilĭ, și n'aŭ încetat de a recădea în superstițiile Idololatrieĭ, prosternându-se înaintea icónelor sale a statuelor sale și înaintea statuelor Eleneĭ, aducêndu-le tămâe și jertfe, și observând alte ceremoniĭ secrete, a cărora estravaganță și nelegiuire pricinuesc mirare. Fórte departe de a voi să scriŭ aceste abominabile murdării, nu cred ca vre o persónă se pótă vorbi despre acestea dacă are cât de puțină pudóre ne fiind nimic maĭ infam ca acéstă sectă criminală care are deaface cu femeĭ perdute și încărcate de pĕcate, de care ea (secta) abuzéză într'un mod miserabil.

CAPITOLUL XIV.

Petru predică Evangelia la Roma.

Demonul inimic al mântuireĭ ómenilor, și care vecĭnic le întinde curse rĕdică în acel timp pre Simon, acel autor al atâtor nenorociri, pentru a-l opune Sânților Apostolĭ a'ĭ Mântuitoruluĭ. Insă Harul ceruluĭ susținênd pre credincĭoșiĭ sĕĭ miniștri, stinse acel foc eșit din Iad, și smeri îngâmfarea ce se înălța contra luĭ Dumneḑeŭ. Pentru aceia întreprinderile luĭ Simon, nicĭ ale altor ce se arĕtară în timpul Apostolilor nu putură să subsiste. Lumina dumneḑeéscă ce începea a lumina pre ómenĭ, și forța atot-puternică a Verbuluĭ ce însuflețea pre Predicatorĭĭ Evangelieĭ sale, nimiciră planurile acestor nelegiuițĭ.

Inșelătorul de care vorbesc fiind descoperit de Petru în Iudea, și fiind lovit de strĕlucirea extraordinară a acesteĭ luminĭ dumneḑeescĭ, trecu marea și merse în Occident, în cugetarea că n'ar putea nicĭ odată altmintrelea sĕvĕrși ceia ce el dorea. Demonul care domnea imperios în Roma favorisa ast-fel întreprinderile sale în cât i se înalță curênd o statue ca unuĭ Dumneḑeŭ. Insă acéstă falsă prosperitate nu fu de lungă durată, Providența care veghiază neîncetat pentru binele oamenilor trimițênd îndată contra acestuĭ inimic al mântuireĭ lor pre Petru acest mare Apostol, care întrecea pre toțĭ ceĭ-lalțĭ în virtute, care era acoperit de armele luĭ Dumneḑeŭ, și care aduse în Occident lumina Evangelieĭ.

CAPITOLUL XV.

Despre Evangelia luĭ Marcu.

Cuvêntul luĭ Dumnedeŭ fiind anunțat în Roma, înșelătoriile luĭ Simon fură acolo curênd distruse cu autorul lor. Lumina pietățeĭ făcu o impresie atât de vie în Spiritul auditorilor luĭ Petru, în cât nemulțămiți de a fi ascultat doctrina sa, eĭ rugară pre Marcu Discipolul sĕŭ de a le-o lăsa prin scris. Eĭ 'ĭ cerură acest har cu stăruitóre rugăciunĭ până l'aŭ obținut, și până ce el aŭ compus Evangelia ce pórtă numele sĕŭ. Se dice că Petru luminat de Spiritul luĭ Dumnedeŭ se bucură de aprinderea zeluluĭ lor, aprobă opera luĭ Marcu, și permise ca se fie cetită în adunarea credincioșilor. Climent face mențiune de acest fapt în cartea a opta a Instituțiunelor sale, și Papias Episcop de Ierapole o confirmă. Se dice că Petru vorbește de Marcu în prima sa Epistolă ce a scris din Roma, pe care o desemnéză sub numele de Babilon prin aceste cuvinte: *Biserica care este în Babilon și este alésă ca voĭ, și fiul meŭ Marcu vĕ salută.*

CAPITOLUL XVI.

Marcu predică maĭ întâĭ Evangelia în Egipt.

Se dice că Marcu fiind trimis în Egipt predică acolo el maĭ întâĭ Evangelia ce scrisese, și întemeiă acolo cel dintâĭ Biserica din Alexandria. Marele numĕr de bărbațĭ și de femeĭ ce primiră credința se aplicară cu o căldură atât de minunată la exercițiile uneĭ Sânteĭ Filosofiĭ, în cât Filon aŭ crędut de datorie de a remarca exact obiceĭurile lor, adunările lor, ospețele lor, și tot modul de viețuire al lor.

CAPITOLUL XVII.

Istorisirea făcută de Filon despre exercițiile Egiptenilor.

Maĭ mulțĭ cred că Filon fiind venit la Roma sub domnia luĭ Claudie, el conferă acolo cu Petru care predica

Evangelia. Și acésta este cu atât maĭ adevĕrat, că într'o carte ce a compus pe urmă, el descrie lămurit regulile ce Biserica observă încă astădĭ; el represintă cu fidelitate modul de viețuire din cele maĭ aspre dintre noĭ, și'ĭ admiră ca pre niște oamenĭ Apostolicĭ, cari fiind scoborîțĭ din Jidovĭ reținеaŭ încă maĭ multe practice de ale Legeĭ. După ce aŭ protestat în cartea despre viața contemplativă de a vroi se facă o istorisire sinceră a adevĕruluĭ, și de a nu spune nimic de la sine, el mărturisește că numea pre bărbațĭ Therapeuțĭ și pre femeĭ Therapeutice și dă cuvênt pentru care li se dedese aceste nume, saŭ pentru că, ca niște Medicĭ cerești eĭ vindecaŭ de stricăciunea patimilor pre aceĭ ce veneaŭ la eĭ, saŭ pentru că eĭ dădeaŭ necontenit luĭ Dumnedeŭ cultul uneĭ pietățĭ adevĕrate.

Nu e necesar de a căuta cu multă îngrijire dacă li se dedese acest nume, saŭ că-l primise de aiurea, numele de creștin nefiind încă atuncĭ pretutindene în us.

El mărturisește că eĭ renunțaŭ la posesiunea averilor lor abandonându-le celor de aprópe aĭ lor, și că scutindu-se ast-fel de tóte grijile secoluluĭ, eĭ se retrageaŭ la țară, evitaŭ conversația persónelor din lume, ce știaŭ a fi fórte contrariŭ studiuluĭ înțelepcĭuneĭ. Intru acésta mi se pare că eĭ imitaŭ prin ardórea credinței lor Sânta asprime a Prorocilor (Fap. 2). In Faptele Apostolilor se spune că Discipoliĭ Apostolilor vindeaŭ averile lor și aduceaŭ prețul, și 'l împărțea tuturor dupre cum fie-care avea lipsă, ast-fel că nu maĭ eraŭ sĕracĭ între eĭ, pentru că toțĭ aceĭ ce posedaŭ fonduri de moșiĭ saŭ de casă, le vindeaŭ și aduceaŭ prețul pe care-l puneaŭ la picĭórele Apostolilor. Filon dicênd acelașĭ lucru despre Therapeuțĭ adaoge ceia ce urmédă: «Sunt de aceste persóne răspândite în tótă «lumea, Națiunele cele maĭ barbare făcênd aceiașĭ parte «la un bine atât de mare ca și Greciĭ. Sunt totușĭ de «aceste persóne un maĭ mare numĕr în Egipt, și în împre«jurimile Alexandrieĭ, de cât aiurea. Se aleg ceĭ maĭ vir«tuoșĭ dintre eĭ pentru aĭ trimite într'un loc dincolo de «eleșteul Marieĭ, care este ca o țară a Therapeuților, și «care este fórte comodă, atât din causa siguranțeĭ, cât și «din causa temperatureĭ aeruluĭ.

«După ce a descris locuințele lor, el vorbește de bi-

«sericile lor în acești terminĭ. Este în fie-care locuință o «Monastire unde eĭ celebréză singurĭ Sântele mistere, fără «a aduce acolo nimic de bĕut, saŭ de mâncare, nicĭ pen- «tru alte necesităţĭ ale trupuluĭ, ci numaĭ cărţile legiĭ, «profeţiĭ, și imnurĭ propriĭ, a întreține și a crește știința «și pietatea. Vorbind apoĭ de ocupaţiunile lor, ḑice: Eĭ «se exercită la virtute de dimineaţa până seara. Citesc «cărţile sânteĭ lor Filosofiĭ, și le explică alegoric dupre «tradiţiunea Părinţilor lor. Căcĭ eĭ cred că cuvintele nu «sunt de cât imaginĭ și semne de lucruri ascunse ce se «descoperă prin alegoriĭ. Eĭ aŭ de asemenea maĭ multe o- «pere de ale vechilor autorĭ aĭ Religiuneĭ lor, în care a- «devĕrul este învĕlit sub aceste figurĭ, și urmĕḑă aceĭașĭ «metodă». Se pare că acesta este discursul unuĭ om care auḑise explicându-se sânta Scriptură Doctorilor noștri. Póte că prin aceste opere ale vechilor autorĭ el înțelege Evan- geliile și Epistolele Apostolilor unde sunt maĭ multe ex- plicărĭ din profeţĭ, și maĭ cu sémă aceia care este adre- sată Evreilor. Filon vorbește după acésta de Psalmiĭ ce eĭ compun. «Eĭ nu se mulţămesc, ḑice el, de a medita «adevĕrul. Eĭ fac spre lauda luĭ Dumneḑeŭ cântărĭ și im- «nurĭ de tot soiul de versurĭ, și de mĕsurĭ. El spune maĭ «multe alte lucrurĭ în șirul opereĭ sale însă eŭ n'am ales «de cât aceia ce servește a descrie caracterul și modul de «vieţuire al creștinilor. Iară dacă cineva pretinde că a- «ceste cuvinte trebuesc a se înțelege despre alte persóne, «'l rog ca să dea o deosebită atenţiune la acestea, care «fără greutate nu pot fi înțelese de alţiĭ afară de aceĭ de «cari vorbesc. Cumpătarea, ḑice el, este fundamentul «pe care eĭ înalță edificiul celor-lalte virtuţĭ. Nicĭ unul «din eĭ nu bea nicĭ mănâncă de cât după apusul sóre- «luĭ, pentru că eĭ cred, că tótă ḑiua se cuvine a fi în- «trebuințată la studiul înțelepciuneĭ, și că grija trupuluĭ «trebue a fi reservată nopţiĭ. Maĭ mulţĭ petrec treĭ ḑile «întregĭ fără să mănânce, și uniĭ aŭ o atât de mare plă- «cere ca să se nutréscă de înțelepciune, în cât deabia «mănâncă odată în șése ḑile când necesitatea 'ĭ obligă la «acésta. Eŭ sunt fórte convins, că Filon a vorbit în a- «cest loc de ceĭ ce sunt de Religiunea nóstră. Insă dacă «maĭ este încă cine-va care să refuse de a rĕmânea de «acord relativ la acésta, trebue ca el se mérgă la alte

«locurĭ ce urmĕḑă, și care de sigur, nu pot fi înțelese de «cât de creștinĭ. El ḑice, că afară de bărbaţĭ eraŭ și fete «tinere, care conservaŭ virginitatea lor într'o vêrstă îna- «intată, nu de necesitate ca unele din Preotesele Grecilor, «ci din iubirea virtuţiĭ, care despreţuesc plăcerea tru- «puluĭ pentru a gusta din acea a spirituluĭ, și care nu «voesc a naște copiĭ supușĭ morţiĭ, ci a naște producţiunĭ «spirituale și ne coruptibile pe cari le produce sufletul «când este plin de iubirea luĭ Dumneḑeŭ. Puţin după a- «ceia el intră încă maĭ în detaliŭ ḑicênd: Eĭ explică ale- «goric cuvintele Sânteĭ Scripturĭ, căcĭ compară legea cu «un animal și ḑic, că litera este asemenea trupuluĭ, și «sensul sufletuluĭ. Pietatea lor se atașază principalmente «sensuluĭ, și nu privește litera de cât ca o oglindă care «descopere acéstă frumusețe ascunsă».

Ce nevoe e de a vorbi de adunările, de locuințele se- parate ale bărbaţilor și ale femeilor, de practicile ce sunt încă astăḑĭ în us între noĭ, precum rugăciunele și postu- rile ce facem, și maĭ cu deosebire în timpul patimilor Mân- tuitoruluĭ și altele ce nu le facem? Acest celebru autor face o istorisire fórte exactă de aceste practice, când ḑice, că unul singur cântă începutul psalmilor, și că ceĭ-lalţĭ după ce l-aŭ ascultat în tăcere cântă numaĭ sfîrșitul.

Că toţĭ se culcă pe pământ pe pae în acele ḑile; că se abţin de vin și de carne, nebênd de cât apă și ne mâncând de cât pâine, sare și isop. In fine, el descrie ordinea Miniștrilor Bisericeĭ, și maĭ cu sémă demnitatea Episcopilor, care este cea maĭ înaltă din tóte. Ceĭ ce vor voi a cunóște acestea n'aŭ de cât să vadă cărţile sale din cari sĕ vede destul de lămurit, că el n'are scopul de a vorbi, de cât de aceĭ ce aŭ fost după Apostolĭ primiĭ Pre- dicatorĭ aĭ doctrineĭ Evangelieĭ.

GAPITOLUL XVIII.

Catalogul cărţilor ce avem de la Filon.

Acest om rar, care era atât de îmbelșugat în cuvinte, atât de bogat în sentinţe atât de înalt în cugetărĭ, a fă- cut maĭ multe opere asupra Sânteĭ Scripturĭ. El a scris maĭ întâĭ asupra Geneseĭ, și a explicat prin ordine tot ce

este conținut în ea, și a întitulat acéstă operă: Alegorie a legilor sacre. El a explicat afară de acésta în particular óre-care puncte dificile din Scriptură, propunênd obiecțiunele, și adăogênd răspunsurile, și a dat acesteĭ cărțĭ titlul de: Cestiunĭ și de Soluțiunĭ asupra Geneseĭ și asupra Exoduluĭ.

El a compus pe lângă acestea diferite tractate asupra unor subiecte, de conținut deosebit precum, două despre agricultură, două despre beție, despre aceia ce spiritul sobru dorește, și despre ce el desprețuește. Despre confusiunea limbelor, despre fugă și invențiune despre studiul literilor Umane. Despre Moștenitorul lucrurilor dumnedeești, sau despre divisiunea în părțĭ egale și neegale, despre cele treĭ virtuțĭ descrise de Moisi cu cele-lalte, despre schimbarea numelor, și pentru ce numele sunt câte odată schimbate. Și în acéstă carte el declară, că a scris din ambele Testamente; din cel dintâĭ și din cel de al doilea. El a făcut o altă carte despre Transmigrațiune. O alta despre viața înțeleptuluĭ, care are o justiție perfectă, sau despre legile nescrise. O alta despre Uriașĭ. O alta despre Nemutabilitatea luĭ Dumnedeŭ. Adăogațĭ pe lângă aceste cinci cărțĭ, asupra aceia, că visurile sunt trimise de la Dumnedeŭ dupre simțimêntul luĭ Moisi. Iată ce avem din operile ce a făcut el asupra Geneseĭ. Avem încă de la el cinci cărțĭ despre cestiunĭ și soluțiunĭ asupra Exoduluĭ.

Una despre Tabernacol. Una despre cele dece porunci. Patru despre legile particulare ce se rapórtă la cele dece porunci. Una despre animalele destinate sacrificiilor, și felurile sacrificiilor. Una despre recompensele și pedepsele ce sunt propuse în lege atât celor buni cum și celor rĕĭ. Una despre imprecațiunĭ. Afară de tóte aceste cărțĭ este încă una despre Providență, una despre Jidovĭ, una despre omul ce duce viață civilă, una care are pentru titlu Alexandru, saŭ că animalele aŭ rațiune. Una că orĭ cine păcătuește este sclav, și cine se aplică la virtute este liber. Apoĭ este aceia despre viața contemplativă din care am citat bucățile unde se vorbește de viața Discipolilor Apostolilor. Se dice, că a maĭ făcut încă o explicare a cuvintelor evreeștĭ ce se întêlnesc în lege și în profeți. Acelaș Filon venind la Roma sub domnia luĭ Caligula, și compunênd o carte de crimele sale, căria în derisiune

'ĭ dete titlul de virtuți. Se dice că el o ceti în plin Senat după ce Claudie se făcu Imperator, și că el câștigă prin acésta o reputațiune atât de mare, în cât operile sale fură judecate demne de a fi conservate în Bibliotecele publice.

In acelaș timp pe când Pavel se întorcea de la Ierusalim în Illyria, Impĕratul Claudie isgoni pre Jidovĭ din Roma, lucru care a determinat pe Aquilla și Priscilla ca să mérgă cu alțĭ Jidovĭ în Asia, și să rĕmână cu Pavel care întărea credința bisericilor pe cari le întemeĭase în aceste țĕrĭ, dupre cum se spune în Faptele Apostolilor.

CAPITOLUL XIX.

Marea nenorocire întêmplată Jidovilor într'o ḑi a sĕrbătorii Paștelor.

Pe la finele domnieĭ luĭ Claudie se întêmplă la Ierusalim în timpul sĕrbătorii Paștelor o revoltă atât de mare și un tumult atât de straniŭ, în cât treĭ-ḑecĭ de miĭ de Jidovĭ fură sdrobiți la eșire, și veselia Sĕrbătorii fu schimbată într'un doliŭ public, precum Iosif o raportéză destul de clar în acești terminĭ: «Claudie a dat Regatul Iudeiĭ «luĭ Agripa fiul luĭ Agripa, și guvernământul Samarieĭ a «Galileeĭ, și a țĕreĭ ce este dincolo de Iordan luĭ Felix și «după ce a domnit treĭ-spre-ḑece anĭ și opt lunĭ muri, și «lăsă Imperiul luĭ Neron»

CAPITOLUL XX.

Desordinĭ întêmplate la Ierusalim sub Domnia luĭ Neron.

Iosif spune în cartea a două-ḑecea din istoria sa de o altă revoltă provocată de către Preoțiĭ din Ierusalim sub domnia luĭ Neron și Guvernământul luĭ Felix. «Suvera- «niĭ Sacrificatorĭ, ḑice el, intrară atuncĭ în ceartă cu Sa- «crificatoriĭ ordinarĭ, și cu căpeteniile din Ierusalim. Toți «eraŭ însoțiți de ómenĭ armați, pe cari 'ĭ alegeaŭ dintre «ceĭ maĭ turbulenți și maĭ determinați. Eĭ începeaŭ prin «a'și adresa injuriĭ, și veneaŭ apoĭ la lovițurĭ cu petre,

«fără ca nimeni să caute a-i despărți, și se părea că nu mai «era de loc Magistrații în cetate cari să aibă dreptul de «a'i împiedeca a face cu deplină libertate tot ce le plă- «cea. Nerușinarea și cutezarea Marilor Sacrificatori, merse «atât de departe, în cât ei trimiteau pre oamenii lor în «grânare de luau dijmurile ce aparțineau Sacrificatorilor, «din cari unii erau atât de săraci că muriau de fóme, «atât de tare justiția era atunci călcată în picióre prin vio- «lența acelor rĕsvrătitori. Același autor raportéză, că hoții «uciseră, ḑiua amiaḑă mare, trecĕtori în mijlocul cetățeĭ, și că amestecându-se în mulțime cu pumnalele ascunse sub hainele lor, ei loveau pre acei ce se găseau lângă ei, și când căḑeau morți la picĭórele lor, ei arĕtau durere ca și ceĭ-lalți, procedură care 'i-a făcut să rĕmână mult timp necunoscuți. El spune, că ei asasinară ast-fel pre Sacrificatorul Ionathan, și pre mai mulți după aceia, și că frica de aceste violențe deveni mai teribilă de cât chiar însuși pericolul, așteptând fie-care mórtea în tot momentul ca în mijlocul rĕsboiului și al luptelor.

CAPITOLUL XXI.

Despre un Egiptean de care s'a vorbit în Faptele Apostolilor.

«El vorbește puțin după aceia de un Egiptean în a- «ceștĭ terminĭ. In acel timp veni un om din Egipt la Ie- «rusalim, care se lăuda că este profet. El amăgi un mare «numĕr de popor care merse după dênsul în muntele O- «livelor, și năvăli asupra cetățeĭ, ca să o ĭa. Indată ce «Felix se înștiință despre acésta, merse de-i atacă cu un «mare numĕr de ómenĭ de rĕsboiŭ, și cu mai mulți lo- «cuitorĭ cari se luptau cu bravură pentru apărarea pa- «trieĭ lor. Unii din eĭ fură uciși, și alții prinși. Insă acel «înșelător scăpă. Iată ce istorisește Iosif în cartea a doua, «la care e potrivit a adăoga ceia ce este ḑis în Fap- «tele Apostolilor, că un Tribun ḑise luĭ Pavel când Jido- vii rĕḑicară contra luĭ revoltă în Ierusalim, pe când Felix era Guvernator al Iudeiĭ: *Oare nu eștĭ tu Egipteanul, cela ce mai 'nainte de ḑilele aceste te-aĭ sculat asupră, și aĭ scos în pustie pre cele patru mii*

de bărbați brigandi? Iată ce avem de ḑis despre cele ce se întêmplară în timpul Guvernămêntuluĭ luĭ Felix.

CAPITOLUL XXII.

Pavel este trimis din Iudea la Roma, și este achitat de judecătorĭ.

Festus fu trimis de Neron pentru a succeda la guvernămênt luĭ Felix. Sub dênsul Pavel pledând causa sa fu dus legat la Roma. El avea cu dênsul pre Aristarch, pre care-l numește pentru acest cuvênt, în una din Epistolele sale, *cel împreună cu mine robit.* Luca care a scris Faptele Apostolilor, și care le-a sfĕrșit în acest loc, mărturisește că Pavel rĕmase doĭ anĭ întregĭ la Roma, și că predică acolo Impĕrăția luĭ Dumneḑeŭ cu tótă libertatea fără ca niminea să-l împiedece de la acésta. Se ḑice, că justificându-se atuncĭ el plécă din Roma spre a merge să predice Evangelia aiurea, și că revenind după aceia, suferi acolo martirul. Atuncĭ scrise el a doua Epistolă către Timoteĭ, unde vorbește de prima óră când 'și apără singur causa, și de sfîrșitul vieței sale care era aprópe. *Intru apărarea mea cea dintâĭ, nimenea n'a mers cu mine, ci toți m'aŭ părăsit; să nu li se socotéscă lor. Iară Domnul a stătut lângă mine și m'a întărit ca prin mine predicarea să se împlinéscă și să o auḑă tóte neamurile; și m'a mântuit pre mine din gura leuluĭ.* El arată lămurit în acest loc, că a fost scăpat din gura leuluĭ, ca să sĕvĕrșéscă predicarea Evangelieĭ, și prin leŭ el înțelege pre Neron, din causa cruḑimeĭ sale. Puțin după aceia prevĕḑênd sfîrșitul sĕŭ carele era aprópe, el nu mai ḑice Dumneḑeŭ mĕ va mântui din gura leuluĭ, ci, *Domnul mĕ va mântui de tot lucrul rĕŭ, și mĕ va scăpa în Impĕrăția sa cea ceréscă.* Și prediḑênd încă mai lămurit mórtea sa, ḑice: *Că eŭ iată mĕ jertfesc, și timpul despărțireĭ mele s'a apropiat.* In acéstă a doua Epistolă către Timoteĭ el mărturisește că Luca era singur cu dênsul, dar nu mărturisește că l'ar fi asistat întâĭa óră când el pledă causa sa. Pentru acésta Luca isprăvește Istoria Faptelor Apostolilor prin povestirea celor ce se petreceaŭ în timpul când el era cu Pavel.

Am ḍis acésta ca să arăt că Pavel nu suferi martirul, întâia óră când merse la Roma, de care Luca face menţiune; căcĭ se pare, că Neron care era atuncea, de o natură fórte blândă se mulţumi de raţiunele ce-ĭ propuse Pavel pentru apărarea Religiuneĭ nóstre; dar că dedându-se pe urmă la tot felul de cruḍimĭ, el făcu ca să se simţă efectele cruḍimeĭ sale de Apostolĭ precum şi de cei-lalţĭ.

CAPITOLUL XXIII.

Martirul luĭ Iacob, fratele Domnuluĭ.

Pavel apelând la Cesar, şi fiind trimis de către Festus la Roma, J'doviĭ lipsiţĭ de speranţa de a-ĭ omorî în cursa ce-ĭ întinseseră, înturnară turburarea lor asupra luĭ Iacob fratele Domnuluĭ, pre care Apostolii 'l puseseră pe tronul Episcopal al cetăţeĭ Ierusalim. Aducêndu-l deci înaintea poporuluĭ, eĭ voiră a-l sili să renunţe la credinţa luĭ Iisus Christos. Insă în contra aşteptăreĭ lor declarând cu voce tare, şi cu o generósă libertate, că Iisus Christos şi Domnul nostru era Fĭiul luĭ Dumneḍeŭ, eĭ nu putură suferi mărturisirea adevĕruluĭ ce acest mare om, a căruĭ pietate şi virtute eraŭ obştește recunoscute, o făcea, şi-l uciseră în timpul când n'aveaŭ Guvernator, după ce murise Festus. Am citat maĭ 'nainte cuvintele prin care Climent descrie felul morţiĭ luĭ Iacob, şi mărturisește că el fu aruncat din înălţimea Templuluĭ, şi ucis cu o lovitură de pârghie. Hegesip care trăĭa puţin în urmă după timpul Apostolilor, a vorbit despre acésta maĭ exact de cât orĭ cine, în cartea a cincea a Comentariilor sale. «Iacob, «ḍice el, fratele Domnuluĭ, supranumit dreptul, fu însăr-«cinat cu ceĭ-lalţĭ Apostolĭ cu Guvernământul Bisericeĭ. El «fu sânt chiar din pântecele maĭceĭ sale; nu bĕu nicĭ o-«dată nicĭ vin nicĭ orĭ ce altă bĕutură ameţitóre, nu mân-«ca nicĭ odată carne, nu-şĭ tăia părul nicĭ odată; nu «întrebuinţă nicĭ odată nicĭ băĭ, nicĭ parfumurĭ. El intra «singur în Sanctuar, şi nu era îmbrăcat cu haĭne de lână, «ci cu de in. Intrând ast-fel în Templu, el se ruga în «genunchĭ pentru pĕcatele poporuluĭ, şi era atât de sîr-«guitor la rugăcĭune, în cât genunchiĭ sĕĭ se învêrtoşară «ca pelea uneĭ cămile. Mărimea virtuţeĭ sale făcu a-l su-

«pranumi dreptul, şi Oblias, adică apărătorul poporuluĭ, «şi dreptatea dupre cum profeţiĭ o preḍisese de el. Unĭĭ «din cele şépte secte de care am vorbit maĭ înainte, în-«trebându-l care era pórta luĭ Iisus, el le rĕspunse că I-«isus era Mântuitorul, ceia ce fu causa că uniĭ din eĭ cre-«ḍură într'ênsul. Aceĭ din cele şépte secte nu credeaŭ In-«vierea, nicĭ că fie-care trebue se primĕscă după acéstă «viaţă pedepse saŭ recompense dupre faptele sale. Aceĭ din-«tre eĭ cari creḍură, creḍură prin ministerul luĭ Iacob. Maĭ «mulţĭ din principalĭ creḍênd, doctoriĭ legeĭ şi Fariseiĭ se «turburară, ḍicênd că era primeĭḍie ca tot poporul să creaḍă «pre Iisus ca pre Christosul. Adunându-se deci, eĭ ḍiseră «luĭ Iacob, te rugăm de a opri poporul care este preve-«nit de o falsă opiniune că Iisus este Christosul. Convinge «deci pre toţĭ ceĭ ce vin în acéstă cetate la ḍiua Sĕrbă-«torĭĭ Paştelor de a avea pentru Iisus simţiminte conforme «adevĕruluĭ. Noĭ avem toţĭ încredere în tine, şi-ţĭ dăm a-«céstă mărturisire cu tot poporul că eştĭ drept, şi că nu «cauţĭ în faţa ómenilor. Fă ast-fel ca poporul să nu caḍă «în rătăcire pentru Iisus. Căcĭ el urméḍă ca şi noĭ simţi-«mintele tale cu bucurie. Sue-te sus pe Templu, pentru «ca să poţĭ fi vĕḍut şi auḍit de tot poporul care a venit «aicea din tóte triburile, şi chiar din ţĕrile barbarilor pen-«tru celebrarea Sĕrbătorĭĭ. Doctoriĭ legeĭ şi Fariseiĭ pu-«nêndu-l deci pe înălţimea Templuluĭ 'ĭ strigară, dreptule «căruĭa noĭ toţĭ trebue a crede, fiind că poporul este în «eróre pentru Iisus care a fost rĕstignit, declară-ne care «este pórta acestuĭ Iisus. Atuncĭ el le rĕspunse cu voce «tare pentru ce mĕ întrebaţĭ despre Iisus Fĭiul omuluĭ? «El şade în cer dea-drépta suveraneĭ puterĭ, şi va veni «pre noriĭ ceruluĭ. Maĭ mulţĭ fiind întăriţĭ în credinţă prin «acéstă mărturisire a luĭ Iacob, şi începênd a glorifica pre «Iisus, ḍicênd: Mărire şi glorie Fĭiuluĭ luĭ David, doctoriĭ «legeĭ şi Fariseiĭ ḍiseră între eĭ, rĕŭ am făcut noĭ de am «dat ocasiune luĭ Iacob de a mărturisi atât de favorabil «pentru Iisus. Să ne suim sus, şi să-l aruncăm jos, pen-«tru ca poporul să se sperie, şi să nu maĭ créḍă cuvin-«telor sale. Şi îndată începură a striga. O! o! şi dreptul «este în rătăcire? Şi să împlini acéstă profeţie a luĭ I-«saia: «Să legăm pre cel drept, că nu ne este nouĕ de «nicĭ o trébă: drept aceia, rodurile măĭnilor sale vor mânca».

«Suindu-se deci, ei 'l aruncară din înălțimea Templului, «și diseră unii către alții, să ucidem pre Iacob dreptul. «Și fiind că el nu murise de căderea sa, ei începură a'l «ucide cu petre. El era totuși în genunchi, și să ruga di- «cênd: Dómne, Dumnedeule Părinte, iartă-le lor, că nu știu «ce fac. Pe când 'l ucideau cu petre ast-fel, un Sacrifica- «tor din fiii lui Rechab, fiul lui Rechabim cari au fost ono- «rați prin mărturisirea avantagióză ce face Ieremia de virtu- «tea lor le striga cu voce tare, opriți-vě, ce faceți? Dreptul «se rógă lui Dumnedeu pentru voi. Un văpsitor luând bas- «tonul cu care el avea obiceiu de a bate stofele pentru a «le scóte apa, 'l lovi în cap, și ucise pre Martirul. El fu în- «gropat în același loc, și se vede încă un stîlp înălțat pe «mormêntul sĕu aprópe de Templu. Acest Iacob mărturisi «Jidovilor și Grecilor, că Iisus era în adevĕr Christosul. «Vespasian puse curênd asediul înaintea Ierusalimului și «reduse pre locuitori în captivitate.

Iată ce raportéză Hegesip destul de pe larg, și acordându-se tot-déuna cu ceia ce a scris despre acésta Climent. Iacob câștigase o stimă atât de generală prin sânțenia sa, în cât ceĭ mai cu judecată dintre Jidovĭ aŭ credut că cruțimea făcută asupra lui fu unica causă a asediului Ierusalimului. Iosif fără nici o greutate declară dicênd: «Acésta se întêmplă Jidovilor din causa lui Iacob «dreptul frate lui Iisus care a fost Christosul; pre carele «ei 'l ucisese, de și obștește fu recunoscut de un om fórte «bun. In cartea a doua-decea din Istoria sa el vorbește «de mórtea sa în acești termini: Festus murind, Neron «dădu guvernământul Iudeei lui Albin, și Regele Agripa «luă marele pontificat de la Iosif spre al da lui Ananus, «fiiul lui Ananus. Acest Ananus părintele a fost conside- «rat ca unul din ceĭ mai fericiți ómeni din lume: Căci «el se bucură pre cât voi de acéstă mare demnitate, și «avu cinci fiii cari o posedară toți după dênsul, ceia ce «nu s'a întêmplat nici odată altuia. Ananus unul din «ei, de care vorbim acum, era un om îndrăsneț și în- «treprindĕtor și din secta Saduceilor, cari, dupre cum am «spus, sunt ceĭ mai severi din toți Jidovii, și ceĭ mai «riguroși în judecățile lor. El profită de timpul morții lui «Festus, și până ce Albin nu sosise încă, pentru a aduna «un consiliŭ înaintea căruia aduse pre Iacob fratele lui «Iisus numit Christos, și alți câți-va; 'i acuză că aŭ căl- «cat legea, și'i condamnă, de a fi uciși cu petre. Acéstă «faptă displăcu fórte tare tuturor acelor din locuitorii din «Ierusalim, cari aveaŭ pietate, și o adevĕrată iubire pen- «tru paza legilor nóstre. Ei trimiseră în taină la Regele «Agripa pentru a-l ruga să ordóne lui Ananus să nu mai în- «treprindă nimic de asemenea, neputêndu-se erta ceia ce «a făcut. Unii din ei merseră întru întêmpinarea lui Al- «bin, care plecase atunci din Alexandria, pentru a-l in- «forma de cele ce se petrecuse, și a-i raporta că Ananus «n'a putut, nici n'a crezut folositor ca să adune acel con- «siliŭ fără permisiunea sa. El consimți la cele spuse și «scrise lui Ananus cu mânie și cu amenințări de a-l pe- «depsi. Agripa vĕdêndu-l atât de iritat contra lui, 'i luă «demnitatea de pontifice pe care n'o exercitase de cât «patru luni, și o dete lui Iisus, fiiul lui Damneus. Iată ce aŭ dis bĕtrênii de Iacob, căruia se atribue una din Epis- tolele Catolice. Nu trebue totuși a ignora, că mai mulți o resping ca presupusă, pentru că sunt puțini bĕtrêni cari aŭ vorbit de acésta, precum nici de aceia a lui Iuda, care și ea este pusă în numĕrul celor Catolice. Cu tóte acestea ele se citesc în mai multe Biserici.

CAPITOLUL XXIV.

Annien succedă lui Marcu în guvernământul Bisericii de Alexandria.

In anul al optulea al domniei lui Neron, Annien, om de o virtute admirabilă și de o pietate exemplară succedă imediat Apostolului, și Evangelistului Marcu în guvernământul Bisericei de Alexandria.

CAPITOLUL XXV.

Pavel și Petru primesc cununa Martirului în cursul persecuțiunii lui Neron.

Când Neron vĕdu puterea sa întărită, se dete la mari nelegiuiri, și declară rĕsboiŭ Religiunei creștine. Nu este planul meŭ de a face aicea tabloul grozavei sale rĕutăți.

Ceĭ ce doresc a fi informaţĭ despre acésta, pot ceti operile ce aŭ fost compuse într'adins. Cruḍimea sa nu cruţă pre ceĭ maĭ de aprópe aĭ sĕĭ. El puse de omorî pre muma sa, pre femeea sa şi pre alte rude ale sale prin diferite feluri de supliciĭ, ca şi cum ar fi fost inimiciĭ sĕĭ ceĭ maĭ neîmpĕcaţi. Trebuea ca pentru culmea nelegiuireĭ sale să persecute Religiunea.

Tertulian autor latin mărturiseşte despre acésta. «Citiţĭ, «ḍice el, istoriile vóstre şi veţĭ afla din ele, că Neron, «cel întâĭ din toţi Impĕraţiĭ, a persecutat acéstă Religiune «când ea era încă în naşterea sa. Insă noĭ considerăm «ca o onóre, că nevinovĕţia nóstră a început a fi perse«cutată de către un Principe ast-fel ca acesta. Orĭ cine «'l va recunóşte va şti că el n'a putut condamna de cât «binele.

Aces' Principe declarându-se deci el cel dintâĭ contra cultuluĭ luĭ Dumneḍeŭ, vărsă sângele Apostolilor; puse a tăia capul luĭ Pavel, şi a răstigni pre Petru. Adevĕrul acesteĭ istorisirĭ este confirmat prin monumentele luĭ Petru şi ale luĭ Pavel, ce se vĕd încă astăḍĭ în cimitirile din Roma. Caius autor Catolic, care trăia în timpul luĭ Zefirin Episcop de Roma, vorbeşte despre acésta ast-fel n cartea ce a compus contra luĭ Proculus şeful secteĭ Catafrigienilor. Iară eŭ, ḍice el, «pot arĕta trofeele Apos«tolilor. De voiţĭ a le vedea, n'aveţĭ de cât a merge la «Roma, şi la calea de Ostie Veţĭ vedea acolo monumen«tele acelora ce aŭ întemeĭat acéstă Biserică». Dionisie, Episcop de Corint mărturiseşte într'o Epistolă ce a scris către Romanĭ, că aceştĭ doĭ Apostolĭ suferiră martirul în acelaşĭ timp. «Aţĭ amestecat împreună, ḍice el, prin o în«ţeléptă socotinţă pre Romanĭ şi pre Corinteni, ca nişte «plante plantate în ţarina Bisericeĭ prin mâinile luĭ Pe«tru şi ale luĭ Pavel. Eĭ amêndoĭ aŭ semănat împreună «în cetatea nóstră de Corint doctrina Evangelieĭ. Aŭ tre«cut apoĭ amêndoĭ împreună în Italia, şi acolo aŭ sigilat «aceiaşĭ doctrină prin mórtea lor».

Am voit a raporta aceste autorităţĭ pentru a stabili din ce în ce maĭ mult adevĕrul istorieĭ.

CAPITOLUL XXVI.

Jidoviĭ împovăraţĭ de felurite nenorociri declară rĕsboiŭ Romanilor.

Iosif după ce a descris feluritele nenorociri de care Jidoviĭ fuseseră împovăraţĭ, adaogă că maĭ mulţĭ din cele maĭ bune familiĭ fuseră bătuţĭ cu biciul şi răstigniţĭ sub Guvernământul luĭ Florus, în anul al doĭ-spre-ḍecelea al domnieĭ luĭ Neron, care este timpul când începu rĕsboiul. El descrie apoĭ furiósele mişcărĭ de care tótă Siria fu sguduită când locuitoriĭ cetăţilor exterminară pre Jidoviĭ ce locuiaŭ între eĭ, că stradele fură pline de trupurĭ lipsite de onórea înmormêntăreĭ că copiiĭ fuseră aruncaţĭ unul preste altul cu bĕtrêniĭ, că femeele remaseră expuse góle după mórtea lor, că Provincia fu schimbată într'un trist teatru de confusie şi de desordine, în mijlocul căria frica făcea să se aştepte la nenorociri încă maĭ teribile, de cât acele ce sufereaŭ. Iată cum descrie Iosif starea deplorabilă la care Jidovii eraŭ atuncĭ reduşĭ.

CARTEA A TREIA.

CAPITOLUL I.

Despre națiunele cărora Apostolii le-aŭ vestit Evangelia.

Sânții Apostoli și Sânții Discipoli ai Mântuitoruluĭ respândindu-se în tot pământul, Thoma, dupre cum am auḑit de la părinții noștri, avu în partea sa țara Parthilor, Andreĭ pe aceia a Scythilor, și Ioan Asia, unde petrecênd tótă viața sa, muri la Efes. Petru predică Jidovilor risipiți în Pont, în Galatia, în Bithynia, în Capadocia, și în Asia, și ducêndu-se în fine la Roma, acolo fu rĕstignit cu capul în jos, cerênd el însuși, ca o grație, de a muri în acéstă poziție. Ce nevoe e de a vorbi de Pavel, care a predicat Evangelia de la Ierusalim până la Illyria, și a suferit martirul la Roma sub domnia luĭ Neron? Origen raportează tóte acestea în cartea a treia a comentariilor sale asupra Geneseĭ.

CAPITOLUL II.

Primul Episcop de Roma dupĕ Apostoli.

Dupĕ mórtea luĭ Pavel și a luĭ Petru, Lin guvernă cel dintâiŭ Biserica de Roma. Pavel vorbește de el la finele Epistoleĭ ce scrise din Roma către Timotheŭ ḑicênd: *Eubul, Pudens, Lin și Claudia te salută* (Cap. 4).

CAPITOLUL III.

Epistolele Apostolilor.

Epistola luĭ Petru, care este numită prima, e primită de tótă lumea fără opunere, și ceĭ vechĭ s'aŭ servit de

ea în operile lor, fără a face cea maĭ mică îndoială de ea. Pentru aceea ce se numește a doua, n'am aflat, ca ea să fi fost din numĕrul cărților Nouluĭ Testament. Cu tóte acestea, ea n'a încetat a fi citită cu îngrijire, pentru că s'aŭ judecat că ea conținea maĭ multe lucruri fórte folositóre. Este constatat că Actele sale, Evangelia ce pórtă numele sĕŭ, predicarea sa, și revelațiunele sale nu sunt din cărțile Sânteĭ Scripturĭ, pentru că nicĭ un scriitor ecclesiastic, nicĭ vechiŭ, nicĭ modern, nu s'a servit de ele. Voiŭ remarca în șirul acesteĭ istoriĭ, scriitoriĭ ecclesiasticĭ ce aŭ citat locurĭ estrase din cărțile ce sunt generalmente primite, și din acele ce nu sunt primite.

In fine, din tóte operile atribuite luĭ Petru, numaĭ Epistola ce se chiamă prima este recunoscută de adevĕrată de ceĭ vechĭ. Cele patru-spre-ḑece Epistole a luĭ Pavel sunt cunoscute de tótă lumea. Trebue totuși a ști, că uniĭ resping pre aceia cătră Ebreĭ, pentru că Biserica Romană nu crede că ea să fie de la el. Voiŭ spune la locul sĕŭ ce ne-aŭ învĕțat bătrâniĭ despre acésta.

Actele ce s'aŭ publicat sub numele sĕŭ nu trec de adevĕrate. Acest Apostol făcênd mențiune în salutările ce sunt la finele Epistolei cătră Romanĭ de Hermas, despre care se crede că a luĭ este cartea ce are de titlu Păstorul: trebue a se ști că acéstă carte e respinsă de uniĭ, de și alțiĭ o țin fórte n cesară celor ce primesc primile instrucțiunĭ a le Religiuneĭ, și să se știe că este citită public în Biserică, și că ceĭ vechĭ aŭ citat bucățĭ din ea.

Iată ce aveam de ḑis despre cărțile Scriptureĭ, ce sunt primite fără opunere, și despre acele de care este îndoială.

CAPITOLUL IV.

Primiĭ succesorĭ aĭ Apostolilor.

Este lămurit atât din cuvintele luĭ Pavel, cât și din mărturisirea luĭ Luca în Faptele Apostolilor, că acest Apostol predică Evangelia la Neamurĭ, de la Ierusalim până la Illiria, și fundă pretutindenea Biserică. Nu e maĭ puțin evident din Epistola pe care Petru o scrise Jidovilor risipiți în Pont, în Galatia, în Capadocia, în Asia, și în Bitinia, și carea, după cum am ḑis, este generalmente

primită, că el vesti adevĕrul Nouluĭ Testament Jidovilor din aceste Provinciĭ. Insă nu e atât de lesne a arăta pre aceĭ ce fură adevĕraţiĭ lor imitatorĭ, şi cari aŭ fost judecaţĭ demnĭ de cătră eĭ a guverna Bisericile ce întemeĭase, afară de unĭĭ, despre cari Pavel a făcut mărturisire el însuşĭ în Epistolele sale. Este sigur că el a avut un mare numĕr de tovarăşĭ în lucrările sale şi în luptele sale, al căror nume pentru acésta a fost consacrat de el. Luca de asemenea menţionézĕ de ceĭ maĭ celebri. Se ḑice că Timoteĭ fu cel dintâĭ Episcop al Efesuluĭ, şi Tit cel dintâĭ al Candieĭ. Luca născut în Antiochia Medic de profesiune, trăind maĭ mult timp cu Pavel, şi convorbind familiar cu ceĭ-lalţĭ Apostolĭ, a învĕţat de la eĭ, arta de a vindeca bólele sufletelor, ce ne-a lăsat în douĕ cărţĭ însuflate de Duhul Sânt, adică Evangelia sa, ce el mărturiseşte că a scris-o după mărturia acelora cari chiar de la început vĕḑuse lucrurile cu însuşĭ ochiĭ lor, şi cari fuseră Miniştriĭ cuvêntuluĭ sĕŭ; şi Faptele Apostolilor pe cari le-a scris nu ḑupre spunerea altuia, ci ca martor ocular. Se ḑice că orĭ de câte orĭ Sântul Pavel ḑice, ḑupre Evangelia mea, de acesta vorbeşte el. El mărturiseşte însuşĭ că alese pre Crescent dintre Discipoliĭ sĕĭ pentru a-l trimite în Gallia. Am spus deja că Lin, de care el vorbeşte în a doua Epistolă către Timoteŭ succedă el întâĭ luĭ Petru în guvernămêntul Bisericeĭ din Roma. Climent de care acelaşĭ Apostol vorbeşte, ca de un credincios Ministru care împărţea cu el gloria slujbelor sale, şi a ostenelelor sale, fu al treilea care îndeplini acéstă sarcină. In fine, Dionisie de care Luca mărturiseşte că a fost maĭ întâĭ convertit la credinţă prin discursul ce Pavel făcu în Areopag, fu primul Episcop al Ateneĭ, ḑupre mărturisirea unuĭ alt Dionisie Episcop de Corint. Noĭ nu vom lipsi de a însemna, ḑupre ordinea timpuluĭ, pe ceĭ-lalţĭ succĕsorĭ aĭ Apostolilor. Să continuăm acum istoria nóstră.

CAPITOLUL V.

Cel din urmă asediŭ al Ierusalimuluĭ.

Galba şi Othon ne bucurându-se de Imperiŭ de cât un an şi jumĕtate după mórtea luĭ Neron. care domnise treĭ-

spre-ḑece anĭ, Vespasian care se făcuse celebru prin rĕsbóele contra Jidovilor, fu ridicat la Imperiŭ prin sufragiul armateĭ ce comanda în Iudea. Plecând imediat după proclamarea sa spre a se face recunoscut la Roma, el lăsă luĭ Tit fiĭul sĕŭ grija rĕsboiuluĭ contra Jidovilor. După Inălţarea Mântuitoruluĭ contra căruia aceste popóre comisese cel maĭ de pe urmă din tóte nelegiuirile, eĭ întinseră diferite curse pentru a pierde pre Apostolĭ. Eĭ uciseră cu petre pre Stefan. Tăĭară capul luĭ Iacov fiĭul luĭ Zevedeŭ, şi frate luĭ Ioan. Aruncară din înălţimea Templuluĭ pre Iacob primul Episcop al cetăţiĭ lor. Aruncară pre Apostolĭ în diferite primejdiĭ, şi ĭ siliră prin violenţa persecuţiuneĭ lor a fugi din Iudea pentru a anunţa doctrina Evangelieĭ prin puterea celuĭ ce le ḑisese: *Mergênd învĕţaţi tóte popórele în numele meŭ.* Toţĭ credincioşiĭ din Ierusalim eşind pentru a se retrage la Pella, mică cetate dincolo de Iordan, după avertismentul ce maĭ multe persóne de pietate primise, acéstă capitală simţi pedepsele, cu care dreptatea dumneḑeéscă hotărîse de a rĕsbuna crimele ce ea comisese contra Mântuitoruluĭ şi a Discipolilor sĕĭ. Cine va voi a şti mărimea nenorocirilor, de care acéstă naţiune fu împovĕrată, numĕrul femeilor şi al copiilor ce periră prin fier saŭ prin fómete, asediile cetăţilor, extremitatea mizerieĭ la care locuitorĭĭ din Ierusalim fură reḑuşĭ, gróza incendiilor, şi abominaţiunea desolărĭĭ în locul cel sânt ce fusese preḑisă de către profeţĭ, o va putea afla din citirea istorieĭ luĭ Iosif. Este cuviincios de a raporta cuvintele prin care acest celebru Istoric istoriseşte, că treĭ-sute de miĭ de ómenĭ ce se adunase din tótă Iudea pentru a celebra Sĕrbătórea Paştelor fuseră închişĭ în acéstă mare cetate, ca într'o temniţă, pentru a suferi acolo pedépsa ce merită nelegiuirea ce eĭ comisese contra Mântuitoruluĭ, în timpul aceliaşĭ Sĕrbătorĭ. Pentru aceea fără a vorbi de nenorocirele ce eĭ simţiră prin furia armelor, saŭ prin tóte felurile de alte moḑurĭ, nu voiŭ vorbi de cât de fómetea ce dreptatea dumneḑeiască alese pentru a'ĭ pedepsi.

CAPITOLUL VI.

Despre fómetea de care Jidovii fură cuprinşĭ.

Să luăm decĭ cartea a cincea din Istoria rĕsboiuluĭ de Iosif, şi să vedem sîngerósa tragedie ce este represintată

acolo. «Era, ḑice el, deopotrivă primeḑios pentru ceĭ bo-
«gaţĭ de a rĕmânea, saŭ de a voi să fugă, pentru că era
«deajuns ca să fie bogaţĭ spre a da motiv ca să-ĭ ucidă.
«Cu tóte acestea fómetea crescênd din ce în ce, furia tur-
«burărilor creştea de asemenea; şi cu cât mergea înainte,
«cu atât aceste douĕ rele unite împreună produceaŭ efecte
«teribile. Fiind că nu se maĭ vedea grâŭ, aceştĭ inimicĭ
«aĭ patrieĭ lor, cari aprinsese focul rĕsboiuluĭ, intraŭ cu
«forţa prin case pentru a căuta grâŭ. Dacă găseaŭ, eĭ bă-
«teaŭ pre aceia cărora le aparţinea ca pedépsă pentru
«că nu l-aŭ declarat. Dacă nu găseaŭ, ĭ acuzaŭ că l-aŭ
«ascuns, le făceaŭ miĭ de rele pentru a-ĭ sili să mărtu-
«riséscă; şi era de ajuns de a fi sănătos cineva pentru
«a trece în spiritul lor de culpabil de acéstă crimă pre-
«tinsă, cât pentru aceĭ pe cari ĭ vedeaŭ reduşĭ la cea
«de pre urmă extremitate, ĭ lăsaŭ fómeĭ ce-ĭ consuma ca
«să-ĭ scape de pedépsa uciderei. Maĭ mulţĭ bogaţĭ vindeaŭ
«în taĭnă tot avutul lor, pentru o măsură de grâŭ, şi ceĭ
«maĭ puţin înlesniţĭ, pentru o măsură de orz, eĭ se în-
«chideaŭ apoĭ în locurile cele maĭ ascunse ale caselor lor,
«unde uniĭ mâncaŭ aceste grăunţe fără a fi măcinate, ĭară
«alţiĭ le puneaŭ în făină dupre cum nevoea saŭ frica lor
«le permitea. Nu se vedea nicĭ într'un loc mese întinse,
«ci fie-care trăgea de sub cărbunĭ ce se mănânce fără a-şĭ
«da timpul de a lăsa să se cócă.

«Vĕḑutu-s'aŭ vre odată o mizerie atât de deplorabilă?
«Numaĭ aceĭ ce aveaŭ forţa în mână nu o încercase. Toţĭ
«ceĭ-lalţĭ plângeaŭ zadarnic nenorocirea lor. Şi fiind-că
«nu e respect pe care o nenorocire atât de mare ca a-
«ceia a fómeĭ să nu facă a se perde, femeele smulgeaŭ
«pâĭnea din mâĭnele bărbaţilor lor, copiiĭ din mâĭnele pă-
«rinţilor lor, şi ceia ce întrece tótă credarea, mumele din
«mâĭnele copiilor lor. Ceĭ ce făceaŭ ast-fel nu puteaŭ mă-
«car a se ascunde atât de bine ca să nu li se răpéscă
«ceia ce luase de la alţiĭ.

«Căcĭ îndată ce o casă era închisă, prepusul ce se a-
«vea că aceĭ ce eraŭ înlăuntru, aveaŭ ceva de mâncare,
«făcea a sparge uşile pentru a intra în casă, şi pentru
«a le răpi bucăţile din gură. Bĕtrâniĭ ce nu voeaŭ a le
«da eraŭ bătuţĭ, femeele care ascundeaŭ ceia ce aveaŭ
«în mâĭnĭ eraŭ sugrumate, şi fără a avea compătimire de

«copiĭ chiar de aceia ce sugeaŭ, ĭ aruncaŭ pe pământ
«după ce ĭ smulgeaŭ de la sînul mumelor lor. Aceĭ ce
«alergaŭ pentru a răpi ast-fel pâĭnea de la alţiĭ se înfu-
«riaŭ de mânie contra acelor ce mergeaŭ maĭ grabnic de
«cât eĭ, ca şi cum ĭ'ar fi necinstit cu cruḑime, şi nu eraŭ
«chinurĭ care se nu se inventeze pentru a găsi mijlóce
«de a trăi. Spânzuraŭ pe oameni de cele maĭ simţibile
«membre ale trupuluĭ, le înfingeaŭ în carne beţe ascuţite,
«şi-ĭ făceaŭ a suferi alte chinurĭ neauḑite, numaĭ pentru
«a-'ĭ face se mărturiséscă, de aŭ ascuns măcar o pâĭne
«saŭ câţĭ-va pumnĭ de făĭnă. Aceştĭ călăĭ găseaŭ că în-
«tr'o asemenea necesitate, se putea fără cruḑime exercita
«nişte neomeniĭ atât de grozave, şi eĭ adunară prin a-
«cest mijloc ce se mănânce pentru şése ḑile. Eĭ răpeaŭ
«chiar de la ceĭ săracĭ ĭerburile ce le culegeaŭ nóptea în
«afară de cetate cu pericolul vieţeĭ lor, fără a voi măcar
«să asculte rugămintele ce eĭ le făceaŭ în numele luĭ
«Dumneḑeŭ de a le lăsa şi lor măcar o mică parte, şi
«credeaŭ a le face un mare har de a nu-ĭ ucide, după
«ce ĭ-aŭ prădat.

După ce a spus maĭ multe lucrurĭ pe care le las la o parte, el adaoge: «Jidoviĭ vĕḑêndu-se atuncea cu totul în-
»chişĭ în cetate, se desnădĕjduiră de mântuirea lor. Fó-
«metea, ce creştea din ce în ce, prăpădea familiĭ întregĭ.
«Casele eraŭ pline de trupurĭ mórte de femeĭ şi de copiĭ,
«ĭară stradele de cele ale bĕtrênilor. Tineriĭ eraŭ cu to-
«tul umflaţĭ şi lăngesândĭ mergeaŭ clătinându-se la fie-care
«pas în pieţele publice: ĭ-ar fi luat cine-va maĭ mult de
«fantome de cât de persóne viĭ, şi cel maĭ mic lucru ce în-
«têlneaŭ ĭ făceaŭ a cădea. Ast-fel eĭ n'aveaŭ puterea de
«a îngropa pre ceĭ morţĭ: Şi când ar fi avut puterea, to-
«tuşĭ nu s'ar fi putut hotărî la aceasta, atât din causa
«prea mare a numĕruluĭ morţilor, cum şi pentru că nu
«ştiaŭ eĭ înşuşĭ cât timp le rĕmânea lor de trăit. Şi dacă
«uniĭ din eĭ se sforţaŭ de a îndeplini acéstă datorie de
«pietate, mureaŭ maĭ toţĭ achitându-se de acéstă datorie,
«ĭară alţiĭ se târaŭ cum puteaŭ până la locul de îngro-
«pare, pentru a aştepta acolo momentul morţeĭ lor ce era
«atât de aprópe. In mijlocul uneĭ atât de grozave miseriĭ,
«nu se vedeaŭ de loc plângerĭ, nu se auḑeaŭ de loc ge-
«mete, pentru că acéstă grozavă foame de care sufletul

«era cu totul ocupat, înăduşa orĭ ce alte simţiminte. Ceĭ «ce trăiaŭ încă, priveaŭ pre morţi cu ochĭ secĭ, şi buzele «lor cu totul umflate şi cu totul vinete, făceaŭ a se ve«dea mórtea zugrăvită pe feţele lor. Tăcerea era atât de «mare prin tótă cetatea ca şi cum ea ar fi fost îngro«pată într'o adîncă nópte, saŭ că n'ar fi rĕmas nimenĭ «acolo. Intr'o ast-fel de miserie, aceĭ scelerăţĭ carĭ eraŭ «principala causă a eĭ, maĭ cruдĭ de cât fómea şi de cât «fĭarele cele maĭ furióse, intraŭ în acele case devenite «nişte morminte, şi despoeaŭ morţiĭ, răpindu-le până şi «camaşa lor, şi adăogênd batjocura pe lângă o cruдime «atât de spăĭmântătóre, strapungeaŭ trupurile celor ce rĕs«piraŭ încă pentru a încerca dacă sabiile lor eraŭ bine «ascuţite; dar în acelaşĭ timp prin o altă cruдime cu to«tul contrară, eĭ refusaŭ cu despreţ de a ucide pre aceĭ «ce-ĭ rugaŭ să-ĭ omóre, saŭ de a le da săbiile lor pen«tru a se ucide eĭ înşişĭ, spre a scăpa de relele ce fó«metea 'ĭ făcea a suferi. Murinдiĭ dându-şĭ sufletul întur«naŭ ochiĭ spre Templu, şi aveaŭ inima plină de durere «de a lăsa încă în viaţă pre aceĭ scelerăţĭ cari-ĭ profa«naŭ într'un chip atât de grozav. Aceştĭ monştri de ne«legiuire făceaŭ la început a se îngropa morţiĭ cu chel«tuĭala tesauruluĭ public, pentru a scăpa de putórea lor. «Insă neputênd fi deajuns acéstă măsură, eĭ 'ĭ lăsaŭ a fi «aruncaţĭ pre de-asupra zidurilor în văile de prin prejur.

«Gróza ce avu Tit de a le vedea pline de cadavre, «când făcea în cunjurul pieţeĭ, şi strania putrediciune ce «eşea din atâtea trupurĭ, 'l făcu a scóte un adênc suspin. «El ridică mâĭnele spre cer, şi luă pre Dumnedĕu de mar«tor că el nu era causa acestora». După ce a istorisit maĭ multe lucrurĭ ce nu cred a fi necesar de a le tran«scrie, el dice cele ce urmédă: «Aŭ nu 'mĭ se va erta du«rerea pentru că îndrăsnesc a dice, că dacă Romaniĭ ar «fi întêrdiat a pedepsi prin arme niştе atât de marĭ cul«pabilĭ, eŭ cred că pământul s'ar fi deschis pentru a în«ghiţi acéstă miserabilă cetate, saŭ că ar fi fost consu«mată prin focul din cer ca Gomora, fiind-că nelegiuirile «ce se comiteaŭ acolo, şi care aŭ causat în fine perde«rea a tot poporuluĭ sĕŭ, întreceaŭ pre acele ce siliră «dreptatea luĭ Dumnedĕu de a arunca fulgerile sale rĕs«bunătóre asupra aceştеĭ alte detestabile cetăţĭ». Iată încă

ce spune acelaşĭ autor în cartea a şésea: «Pe când aceste «lucrurĭ se petreceaŭ în jurul Templuluĭ, fómetea făcea «o ast-fel de pustiire în cetate, în cât numĕrul acelora «ce ea consuma, era nenumĕrat. Cine ar putea între«prinde de a exprima grozavele miserĭ ce ea pricinuea? «Pe cel maĭ mic prepus că rĕmânea ceva de mâncare «într'o casă, i se declara rĕsboiŭ. Amicĭĭ ceĭ maĭ bunĭ «deveneaŭ inimicĭ pentru a se sili să-şĭ susţină viaţa, cu «ceia ce răpeaŭ unĭĭ de la alţiĭ. Nu se da credământ chiar «murinдilor, când diceaŭ, că nu le maĭ rĕmânea nimic; «ci prin o cruдime maĭ mult de cât barbară, 'ĭ rĕsfoĭaŭ «pentru a vedea de nu cum-va aŭ ascuns asupra lor vre o «bucată de pâine. Când aceşti ómenĭ cărora le rĕmânea «abia figura de ómenĭ, se vedeaŭ amăgiţĭ în speranţa lor «de a găsi ceva cu ce să-şĭ potoléscă fómea, ĭ-ar fi luat «cine-va de cânĭ turbaţĭ, şi cel maĭ mic lucru ce eĭ în«têlneaŭ, 'ĭ făcea a poticni ca niştе ómenĭ beţĭ. Eĭ nu se «mulţumiaŭ de a căuta o singură dată până în tóte un«ghiurile unĭĭ case. Eĭ reîncepeaŭ de maĭ multe orĭ, şi »fómea lor turbată 'ĭ făcea a aduna pentru a se nutri, «ceia ce animalele cele maĭ mârşave ar fi călcat în pi«cióre. Eĭ mâncaŭ până şi pĭelea încălţămintelor lor şi a «scuturilor lor, şi o mână de fân putred se vindea pa«tru attique. Dar pentru ce să mĕ opresc la lucrurĭ ne «însufleţite, pentru a face cunoscut până la ce extremi«tate mergea acéstă spăĭmântătóre fómete, fiind-că am des«pre acésta o probă care este este fără exemplu între «Grecĭ, şi între Naţiunele cele maĭ barbare? O Dómnă «numită Maria fiĭca luĭ Eleazar, şi fórte bogată, venise «cu alţiĭ din satul de Batechar, adică casă de Hisop, spre «a se refugia la Ierusalim, şi acolo fu asediată. Aceştĭ ti«ranĭ sub cruдimea cărora gemea acéstă miserabilă ce«tate nu se mulţumiră de a-ĭ răpi tot ce ea adusese maĭ «preţios, ci 'ĭ luară încă în maĭ multe rînduri şi ceia ce «ascunsese pentru nutrimênt. Durerea de a se vedea ast-fel «tratată o aduse la o desperare atât de mare, în cât după «ce a făcut miĭ de imprecaţiunĭ contra lor, nu fu cu«vinte injuriose care să nu le fi întrebuinţat pentru aĭ «aduce la aceia să o ucidă, însă nu se găsi măcar unul «din aceştĭ tigri, care prin resimţimêntul sĕŭ de atâtea «injurĭĭ, saŭ din compătimire pentru ea, să fi vroit aĭ face

«acéstă grație. Când ea se găsi ast-fel redusă la acéstă «ultimă extremitate de a nu mai putea, ori din ce parte «ca să spere vre un ajutor; fómea ce o sfâșia, și încă «mai mult focul pe care mânia 'l aprinsese în inima sa, «'i inspirară o hotărîre îngrozitóre. Ea smulse pre fiiul «séŭ de la sîn, și-i dise: Copil nenorocit, și a căruĭ ne«norocire nu se póte îndestul deplânge de a fi născut în «mijlocul rĕsboiuluĭ, al fómeteĭ, și al diferitelor facțiunĭ «ce conspiră care de care mai mult la ruina patrieĭ nóstre, «pentru cine te-așĭ conserva? Aŭ dóră pentru a fi sclav «Romanilor, chiar când eĭ ar voi a ne scăpa viața? Insă «fómea nu ne-ar ridica-o ea, mai 'nainte de a càdea în «mâinile lor? Și acești tiranĭ ce ne pun picĭorul pe gru«maz, aŭ nu sunt eĭ mai de temut și mai crudĭ de cât «Romanii și de cât fómea? Aŭ nu e mai bine ca tu să «morĭ pentru a'mĭ servi de nutrimênt, pentru a face să «turbeze acești turburătorĭ, și pentru a mira posteritatea «prin o faptă tragică, ce nu lipsește de cât acésta sin«gură pentru a umplea măsura nenorocirelor, ce fac as«tă-dĭ pre Jidovĭ cel mai nenorocit popor de pre fața pă«mêntuluĭ? După ce a vorbit ast-fel, ea ucise pre fiiul «séŭ, îl fripse în cuptor, mâncă o parte din el și ascunse «pre ceĭa-laltă. Aceĭ nelegiuiți ce nu trăiaŭ de cât din «furturĭ, intrară îndată în casa acesteĭ Dómne, și simțind «mirosul acesteĭ cărnĭ, o amenințară de a o ucide de nu «le va arĕta ceia ce pregătise ea pentru mâncare. Ea le «rĕspunse că-ĭ rĕmânea încă o parte, și le arĕtă apoĭ a«cele triste rămășițe din trupul fiuluĭ séŭ. De și eĭ aveaŭ «inimĭ de bronz, o asemenea vedere le pricinui atâta grózā «în cât să părea ca niște eșiți din minte. Insă ea în fu«ria în care o punea disperarea sa, le dise cu o față li«niștită. Acesta pe care-l vedeți este însuși fiiul meŭ, și «eŭ însu-mĭ mi-am împlêntat mâinile în sângele séŭ. Pu«teți mânca din el, fiind că am mâncat eŭ mai întâĭ. Aŭ «dóră sunteți mai puțin îndrăsneți de cât o femee, și a«veți mai multă compătimire de cât o mumă? Iară dacă «mila vóstră nu vĕ permite de a primi acéstă victimă ce «vĕ ofer, voiŭ isprăvi eŭ de a o mânca. Aceĭ ómenĭ ce «nu știuse nicĭ odată până atuncea ce era umanitatea, să «duseră de acolo tremurând, și orĭ cât de mare fu avi«ditatea lor de a găsi ceva de mâncare, eĭ lăsară rĕmă-

«șițele acesteĭ detestabile cărnĭ pe séma acesteĭ nenoro«cite mume. Sgomotul uneĭ fapte atât de funeste se rĕs«pândi îndată în tótă cetatea. Groza ce simțiră toți de a«césta, nu fu mai puțin mare, ca și când fie-care în par«ticular ar fi comis o asemenea crimă: Ceĭ mai constrînși «de fóme nu doreaŭ nimic mai mult, de cât de a fi scă«pați grabnic de viață, și stimaŭ fericiți pre aceĭ ce mu«rise mai 'nainte de a fi putut vedea saŭ audĭ istorisin«du-se un lucru atât de grozav.

Iată o fidelă pictură a oribilelor pedepse de care furia și nelegiuirea aŭ fost urmate, și de cari Jidovii să ser«vise în contra Mântuitoruluĭ.

CAPITOLUL VII.

Prediceri făcute de către Mântuitorul.

După ce am făcut istorisirea atâtor nenorocirĭ, cred de datorie a raporta cuvintele, prin care Mântuitorul le pre«disese: « *Vaĭ celor ce vor avea în pântece, și celora «ce vor apleca în dilele acelea. Ci rugați-vĕ ca să «nu fie fuga vóstră iarna nicĭ Sâmbăta. Că va fi «atuncĭ necaz mare, care n'a fost din începutul «lumeĭ până acum, nicĭ va fi* (Mat. c. XXIV).

Iosif mărturisește că un milion o sută de miĭ de per«sóne pĭeriră în acest rĕsboiŭ, saŭ prin fer, saŭ prin fó«mete; că turburătoriĭ și tâlhariĭ fiind descoperiți uniĭ prin «alțiĭ, fură pedepsiți dupre cum meritaŭ; că ceĭ mai bine «făcuți, fură reservați pentru a servi de ornament la triumful învingĕtoruluĭ; că tineriĭ cari eraŭ mai sus de vêrsta «de șépte-spre-dece anĭ, fură conduși în Egipt, pentru a «lucra acolo la metaluri; că mulți fură distribuiți în «provinciĭ, pentru a fi expuși în spectacole, saŭ la furia «armelor, saŭ la dinții fiarelor: Și că aceĭ ce eraŭ mai jos «de șépte-spre-dece anĭ, fură aduși în captivitate și vên«duți. Tóte aceste lucruri fură sĕvêrșite în anul al doilea «al domnieĭ luĭ Vespasian, dupre chipul cum le predisese «Mântuitorul, carele vedea viitorul ca presentul, dupre măr«turisirea Evangeliștilor, cari după ce aŭ dis că el plânse «în vederea nenorocirelor ce eraŭ să se întêmple Ierusali«muluĭ, spun că el vorbi în acești termini: *„Că, de aĭ fi*

„cunoscut și tu în ḑiua acésta a ta, cele ce sunt „către pacea ta! Iară acum s'aŭ ascuns de că- „tre ochiĭ tĕĭ. Că vor veni ḑile asupra ta, și vor „pune vrăjmașiĭ tĕĭ șanț împrejurul tĕŭ, și te vor „încunjura, și te vor îmbulḑi de tóte părțile. Și te „vor face întocmaĭ cu pământul pre tine și pre „feciorii tĕĭ întru tine; și nu vor lăsa întru tine „pétră pre pétră, pentru că n'aĭ cunoscut vremea „cercetăriĭ tale». El ḑice încă: *„Că va fi nevoe mare „pe pământ, și mânia luĭ Dumneḑeŭ va veni a- „supra poporuluĭ acestuia. Și va cădea întru as- „cuțitul sabieĭ, și să vor duce robiĭ în tóte nea- „murile. Și Ierusalimul va fi călcat de neamurĭ, „până se vor plini vremile neamurilor“.* (Luca c. XIX). Și el adăogă în fine: *„Când veți vedea Ierusalimul „încunjurându-se de ostași, atunci să știți că s'a „apropiat pustiirea luĭ“.* (Luca c. XXI) Orĭ cine va compara aceste cuvinte a-le Mântuitoruluĭ cu istorisirea. ce a făcut Iosif de acest rĕsboiŭ, va admira fără îndoială cunoștința perfectă ce avea el de lucrurile cele maĭ ascunse. Nu e necesar de a adăoga nimic la istoria nenorocirilor ce s'aŭ întêmplat Jidovilor, de când eĭ aŭ liberat un tâlhar și un ucigaș, de la mórte, pentru a condamna pre autorul vieței. Este drept totuși de a lăuda bunătatea providenței, care a întârḑiat patru-ḑecĭ de anĭ pedépsa lor. In timpul cărora cea maĭ mare parte din Apostolĭ și din Discipolĭ, și maĭ cu sémă Iacob fratele Domnuluĭ, și primul Episcop al cetățiĭ lor, le servea ca a- părare contra mânieĭ luĭ Dumneḑeŭ, și opreaŭ pedépsa lor pentru a vedea dacă nu 'și-ar expia a lor prin pocăință. Această bunătate plină de răbdare, ĭ-a înștiințat de aceste pedepse prin semnele simțite ce a raportat Iosif, și pe care cred de datorie a le descrie aicea celor ce vor lua ostenéla de a ceti istoria mea.

CAPITOLUL VIII.

Preḑicerile cari aŭ precedat rĕsboiul.

«Să deschidem decĭ cartea a șésea a rĕsboiuluĭ Jido- «vilor contra Romanilor, unde Iosif vorbește ast-fel: A-

«cest nenorocit popor e cu atât maĭ mult de plâns, cu «cât dând cu înlesnire credĕmênt unor înșelătorĭ carĭ a- «buzaŭ de numele luĭ Dumneḑeŭ pentru a-l înșela, el în- «chidea ochiĭ, și astupa urechile, pentru a nu vedea, și «a nu auḑi semnele sigure, și înștiințările adevĕrate, «prin care Dumneḑeŭ 'ĭ preḑisese ruina sa. Voiŭ raporta «aicea unele din semne, și din acele preḑicerĭ. O cometă, «ce avea figura uneĭ sabiĭ, apăru asupra Ierusalimuluĭ în «timp de un an întreg. Maĭ 'nainte de a se fi început «rĕsboiul, poporul adunându-se în ḑiua de opt Aprilie, «spre a celebra sĕrbătórea Paștelor, se vĕḑu în óra a noua «de nópte, în timp de o jumătate de óră, în jurul Alta- «ruluĭ și al Templuluĭ, o lumină atât de mare, în cât s'ar «fi creḑut că era ḑiua. Ignoranțiĭ o atribuiră unuĭ bun «augur: însă ceĭ ce eraŭ instruiți în lucrurile sânte, o con- «siderară ca o prevestire de aceia ce se întêmplă pe urmă. «In cursul aceleĭași sĕrbătorĭ, o vacă ce o ducea pentru «a fi sacrificată, născu un mĭel în mijlocul Templuluĭ. «Cam pe la șése óre din nópte, ușa Templuluĭ ce privea «la rĕsărit, și care era de aramă, și atât de grea în cât «douĕ-ḑecĭ de ómenĭ puteaŭ abia ca să o împingă, să des- «chise de sine-însăși, de și era închisă cu fiare gróse, cu «drugĭ de fier, și cu zĕvóre ce intraŭ fórte adînc în pragul «făcut din o singură piatră. Cu puțin în urmă după sĕr- «bătóre, se întêmplă în ḑiua de douĕ-ḑecĭ și șépte a lu- «niĭ luĭ Maĭ un lucru pe care n'am curagiul de a-l ra- «porta, temându-mĕ să nu se ĭa de fabulă, dacă persóne «ce l-aŭ vĕḑut n'ar fi încă în viață, și dacă nenorocirile «ce l-aŭ urmat n'ar fi confirmat adevĕrul despre acésta. «Inainte de rĕsăritul sóreluĭ să vĕḑu în aer în tótă acea «lature, căruțe pline de ómenĭ armațĭ, cutreerând noriĭ «și rĕspândindu-se în préjma cetăților, ca și cum ar voi «a le închide. In ḑiua sĕrbătoriĭ Penticostiĭ Sacrificatoriĭ «fiind nóptea în Templul din lăuntru pentru a celebra «serviciul divin, eĭ auḑiră zgomot, și îndată apoĭ o voce, «care repetă de maĭ multe orĭ: Să eșim de aicea.

«Patru anĭ înainte de începutul rĕsboiuluĭ, când Ieru- »salimul era încă în o profundă pace și în abondență, «Iisus fiul luĭ Annanus ce nu era de cât un simplu țĕran, «venind la sĕrbătórea Corturilor, care să celebréză în toțĭ «anĭ în Templu, în onórea luĭ Dumneḑeŭ, strigă: Glas de

«la Rĕsărit, glas de la Apus, glas din cele patru vên-
«turĭ, glas contra Ierusalimuluĭ și contra Templuluĭ, glas
«contra tinerilor însuraţĭ și a tinerelor măritate, glas con-
«tra a tot poporul. Și el nu înceta ḑi și nópte de a a-
«lerga prin tótă cetatea repetând acelașĭ lucru. Oare-cari
«persóne de distincţiune ne putênd suferi cuvintele uneĭ
«preḑiceriĭ atât de rele, 'l prinseră, și-l bătură cu biciul
«fórte tare fără ca el să ḑică o singură vorbă pentru a
«se apăra, nicĭ a se plânge de un tratament atât de as-
«pru, și repeta necontenit aceleașĭ cuvinte. Atunci Ma-
«gistraţiĭ creḑênd, dupre cum era adevĕrat, că în acésta
«era ceva dumneḑeesc 'l duseră la Albin Guvernatorul
«Iudeeĭ. El ordonă să-l bată cu vĕrgĭ până 'l făcură nu-
«maĭ sânge; dar nicĭ acestea nu putu să scóţă de la el
«o singură rugăciune, nicĭ o singură lacrimă: ci la fie-care
«lovitură ce i se dădea, el repeta cu o voce plângĕtóre
«și lamentabilă: Vaĭ! vaĭ! asupra Ierusalimuluĭ.

Acelașĭ istoric raportéză încă un alt fapt ce se pare maĭ vrednic de mirare, care este: că se găsi în acel timp un oracol în cărţile sânte, prin care Imperiul universuluĭ era promis unuĭ om eșit din Iudea. Și el crede că acest oracol fu împlinit în persóna luĭ Vespasian. Totușĭ este constant că Vespasian nu fu de cât Impĕrat al Romiĭ, și nu suveran al universuluĭ. Acest oracol se raportă deci cu maĭ multă raţiune la Christos căruia i s'a ḑis de că-tre Tatăl: *Cere de la mine și-ţĭ voiŭ da ţie neamurile moștenirea ta și biruinţa ta marginile pământuluĭ*; ps. II. și de care Apostoliĭ aŭ rĕspândit cuvêntul lor până la marginile pământuluĭ.

CAPITOLUL IX.

1. *Laude la adresa luĭ Iosif.* 2. *Catalogul cărţilor sale.*

1. E fórte drept ca să cunóștem pre Iosif, care a con-
tribuit atât de mult la înfrumusețarea Istorieĭ ce facem.
Iată ce ḑice el însuși de nașterea sa, și de familia sa:
«Iosif fiŭ al luĭ Mathatias Jidov de naţiune, scoborît din
«Sacrificatoriĭ din Ierusalim. Am făcut maĭ întâĭ rĕsboiŭ
«Romanilor, și pe urmă am fost obligat de a trata dife-

«rite afaceriĭ cu eĭ». El fu cel maĭ celebru din Jidoviĭ din timpul sĕŭ, dupre chiar judecata Romanilor, cari 'ĭ fă-cură onórea de a ridica Statuea sa în cetatea lor, și de a pune cărţile sale în Bibliotecele lor.

2. El a scris istoria generală a Jidovilor în douĕ-ḑeciĭ de cărţĭ, și istoria particulară a rĕsboiuluĭ lor contra Romanilor, în șépte, atât în grecește cât și în Evreește. El este un istoric fórte vrednic de credinţă. El a făcut douĕ cărţĭ despre vechimea Jidovilor, fórte demne de a fi ce-tite, contra calomniilor luĭ Appion Gramaticul, și ale al-tor câţĭ-va, cari să silise de a descredita vechile obiceĭurĭ ale acesteĭ naţiunĭ El a făcut cel dintâĭ catalogul cărţilor ve-chiuluĭ Testament cari eraŭ primite de către Jidoviĭ fără nicĭ o contestaţie.

CAPITOLUL X.

Catalogul cărţilor sânte făcute de Iosif.

«Se vede, ḑice el, adese-orĭ între noĭ un mare numĕr
«de cărţĭ ce se contrariază. Noĭ n'avem de cât douĕ-ḑeciĭ
«și douĕ care cuprind tot ce s'a petrecut în ceea ce ne pri-
«vește, de la începutul lumeĭ până la acéstă oră, și că-
«rora suntem obligaţĭ de a crede. Cinci sunt de la Moisi
«care rapotéză tot ce s'a întêmplat până la mórtea sa, în
«curs aprópe de treĭ miĭ de anĭ, și șirul scoborîtorilor din
«Abraam. Profeţiĭ cari aŭ succedat acestuĭ admirabil Le-
«gislator, aŭ scris în treĭ-spre-ḑece alte cărţĭ tot ce s'a
«petrecut de la mórtea sa până la domnia luĭ Artaxerxes
«fiul luĭ Xerse Regele Perșilor și cele patru alte cărţĭ
«conţin imnurĭ și cântărĭ făcute spre lauda luĭ Dumne-
«ḑeŭ, și precepte pentru regularea moravurilor noastre.
«S'aŭ scris de asemenea tot ce s'a petrecut de la Arta-
«xerxes până în timpul nostru: însă din causă că n'a
«fost ca maĭ nainte, un șir de Profeţĭ, nu să dă acelașĭ
«creḑĕmênt ca cărţilor de care am vorbit, și pentru care
«noĭ avem un ast-fel de respect, în cât nimenea n'a fost
«nicĭ odată îndestul de îndrăzneţ ca să încerce de a scóte
«afară ceva din ele, de a adăoga, saŭ de a schimba cel
«maĭ mic lucru. Noĭ le considerăm ca dumneḑeeștĭ, le
«numim ast-fel: Noĭ facem profesiune de a le observa

«neviolabil, și de a muri cu bucurie, de va fi nevoe, pen-
«tru a le menține». Eŭ cred că nu va fi fost nefolositor
de a însera aicea aceste cuvinte ale acestuĭ autor.

El a făcut o altă carte pentru a arĕta că rațiunea do-
mină pasiunele. Acéstă carte are de titlu Macabeiĭ, pen-
tru că ea represintă luptele, ce dădură Macabeiĭ pentru
apărarea cultuluĭ luĭ Dumnedeŭ. El mărturisește pe la fi-
nele cărțiĭ a două-decea din Anticitățile Iudaice, că a a-
vut plan de a scrie patru cărțĭ despre Natura luĭ Dum-
nedeŭ, dupre doctrina ce aŭ primit Jidoviĭ de la strĕmo-
șiĭ lor, și de a scrie și legile, și de a arĕta pentru ce ele
permit óre-care lucrurĭ, și opresc altele. El însemnédă
încă afară de acésta câte-va alte opere, la care el a lu-
crat, pentru a arĕta maĭ mult autoritatea cărților, din care
noĭ am extras aceste bucățĭ. Este cuviincĭos de a însera
aicea ceia ce el dice în viața sa, care servește ca Epilog
la cartea a două-decea din Anticitățile Iudaice contra luĭ
Iust din Tiberiada. «Eŭ nu fac, 'ĭ dise el, ca tine; »pen-
«tru că nu mĕ tem de nimic. Din contră am pus isto-
«ria mea în mâĭnele luĭ Vespasian, și a luĭ Tit; când a-
«cest rĕsboiŭ abia se terminase, și când memoria era încă
«cu totul recentă, din causă că conștiința mea mĕ asi-
«gura, că nespuind nimic de cât adevĕrat, ea ar fi a-
«probată de aceĭ ce puteaŭ face mărturisire despre acésta,
«și n'am fost de loc înșelat. Am comunicat-o îndată la
«maĭ mulțĭ, dintre cari majoritatea lor se găsiră în acel
«rĕsboiŭ, din numĕrul cărora fură Regele Agripa, și câți-va
«din ceĭ maĭ de aprópe aĭ sĕĭ. Și Impĕratul Tit el însuși
«a voit ca posteritatea să nu aĭbă nevoe de a lua din-
«tr'un alt izvor cunoștința unor atât de marĭ fapte». Căcĭ
după ce a subscris-o cu propria sa mână, el a poruncit
ca se fie dată publiculuĭ. Regele Agripa mi-a scris de a-
semenea șése-decĭ și două de scrisorĭ care mărturisesc
de adevĕrul lucrurilor ce am raportat. Iosif raportă două
din acĕste scrisorĭ. Iată ce aveam de dis în privința sa.
Să continuăm istoria nóstră.

CAPITOLUL XI.

Simeon succede luĭ Iacob în guvernămêntul Bisericiĭ de Ierusalim.

Se dice că după mórtea luĭ Iacob și luarea Ierusali-
mului, aceĭ din Apostolĭ, din Discipolĭ și din rudeniile

Mântuitoruluĭ, ce eraŭ încă în viață, se adunară ca să
alégă un succesor, luĭ Iacob, și că cu toțĭ în unire alese
pre Simeon fiĭul luĭ Cleopa, de care se vorbește în E-
vangelie. Simeon era vĕr cu Mântuitorul fiind-că dupre
cum remarcă Hegesip, Cleopa și Iosif eraŭ frațĭ.

CAPITOLUL XII.

Perchisițiunea Scoborâtorilor luĭ David.

Se dice de asemenea, că Vespasian ordonă de a căuta
pre ceĭ ce scoboraŭ de la David, pentru ca să nu maĭ
rĕmână nimenea din semința regală, ceia ce excită din
noŭ o crudă persecuțiune în contra Jidovilor.

CAPITOLUL XIII.

Anaclet Succede al treilea la guvernămêntul Bisericiĭ de Roma.

După ce Vespasian se bucură dece anĭ de Imperiŭ,
Tit fiul sĕŭ 'ĭ urmă pe tron. Lin Episcopul Romeĭ mu-
rind în al doilea an al domnieĭ sale, după ce a guver-
nat acéstă Biserică timp de douĭ-spre-dece anĭ, el o lăsă
luĭ Anaclet. Tit ne domnind de cât doĭ anĭ și două
lunĭ, avu pe Domețian fratele sĕŭ de succesor.

CAPITOLUL XIV.

Despre Avilius al doilea Episcop de Alexandria.

In al patrulea an al domnieĭ sale, Annian primul Epis-
cop de Alexandria, muri, după ce a guvernat în timp de
două decĭ și doĭ de anĭ Biserica din acestă Cetate. Avi-
lius 'ĭ succedă în acéstă demnitate.

CAPITOLUL XV.

Despre Climent al treilea Episcop de Roma.

Anaclet murind în al doĭ-spre-decilea an al domnieĭ
acaluiașĭ Impĕrat, după ce a exercitat doĭ-spre-dece anĭ

funcțiunile Episcopatului. Climent, de care Pavel vorbește în acești termen în Epistola către Filipeni: *Cu Climent și cu ceĭ-l-alți împreună lucrătorĭ aĭ meĭ, ale căror nume sunt scrise în cartea vieții*, (cap. 4). 'I succedă.

CAPITOLUL XVI.

Despre Epistola luĭ Climent.

Este minunată Epistola, primită de toți Credincioșiĭ ce acest Climent scrise în numele Bisericiĭ de Roma către aceĭ de Corinth, în privința uneĭ marĭ certe ce se ridicase acolo. Este mult timp de când o citește în public în maĭ multe Biserică. Hegesip face mențiune de acéstă ceartă ce se ivise între Corintheni.

CAPITOLUL XVII.

Persecuția ridicată de Domețian contra Chreștinilor.

Domețian făcênd a simți maĭ multe persóne efectele cruḍimiĭ sale, condamnând fără motiv din ceĭ maĭ considerabilĭ aĭ Imperiuluĭ la izgonire și la mórte, imită în fine furia cu care Neron declarase rĕsboiŭ luĭ Dumneḍeŭ și ne suscită o a doua persecuție, de și Vespasian tatăl sĕŭ nu ne-a făcut nicĭ odată rĕŭ.

GAPITOLUL XVIII.

Despre Ion și revelațiunile sale.

Se ḍice că Ión Apostolul și Evangelistul fu exilat în Insula Patmos, în cursul acesteĭ persecuțiunĭ din causa mărturisireĭ ce el făcuse despre Cuvêntul. Irineŭ vorbind în cartea a cincea contra ereziilor a numĕruluĭ literilor ce compun numele luĭ Antechrist, de care și Ión vorbise în apocalipsul sĕŭ, ḍice următórele: «Dacă numele luĭ «Antechrist ar fi trebuit a fi publicat lămurit în acest «timp ar fi fost preḍis de către acela, care a avut acéstă

«Dumneḍeească revelațiune nu într'un timp depărtat de noĭ, ci pe la finele domnieĭ luĭ Domețian».

Doctrina nóstră era atuncĭ atât de cunoscută în cât Istoriciĭ, cari ne eraŭ ceĭ maĭ contrarĭ, aŭ vorbit de persecuțiunea și de martirurile ce aŭ suferit Credincioșiĭ. Eĭ aŭ însemnat precis timpul, ḍicênd că Flavia Domitilla, nepóta luĭ Flavius Clemens Consul, fu izgonită cu maĭ mulțĭ alțiĭ în insula Pontia, pentru că a mărturisit credința în anul al cincĭ-spre-ḍecilea al domnieĭ luĭ Domețian.

CAPITOLUL XIX.

Domețian ordonă ca să omóre pe scoborâtoriĭ luĭ David.

Este o veche trad țiune, că Domețian poruncind de a ucide pre ceĭ ce eraŭ eșiți din semința luĭ David, scoborîtoriĭ din Iuda fratele Domnuluĭ dupre trup fură denunțați ca eretici, dupre cum Hegesip o spune în acești termenĭ.

CAPITOLUL XX.

Despre rudeniile Mântuitoruluĭ.

«Era încă, ḍice el, în acel timp, rudeniĭ de ale Mân«tuitoruluĭ, strĕnepoți aĭ luĭ Iuda, care era numit fratele «sĕŭ dupre trup. Evocatus aducêndu'i înaintea Impĕra«tuluĭ Domețian care nu se temea maĭ puțin de cât I«rod, de presența luĭ Christos, 'I întrĕbă dacă eĭ eraŭ «scoborîtorĭ luĭ David. Când eĭ 'I respunseră că eraŭ sco«borîtorĭ din David, el 'I întrebă ce avere posedaŭ eĭ, orĭ «în moșie, orĭ în banĭ. Eĭ ḍiseră că n'aveaŭ eĭ amân«doĭ de cât nouĕ miĭ de dinarĭ, nu în banĭ, ci în treĭ«ḍecĭ și nouĕ de stânjinĭ de pămênt, pentru care plăteaŭ «tribut, că acest venit nefiind îndestulător pentru a'I nu«trĭ, eĭ lucraŭ pentru a trăi. El 'I întrebă apoĭ despre îm«pĕrĕția luĭ Christos care era acea împĕrăția, și când «trebuea să se arate el. Eĭ rĕspunseră că acésta nu era o «împĕrăție a pămêntuluĭ, ci a Ceriuluĭ, că acea împĕrăție «nu va veni de cât la sfĕrșitul lumeĭ, când Mântuitorul

«se va arĕta în Gloria sa pentru a judeca viiĭ și morțiĭ,
«și a rĕsplăti fie căruia dupre faptele sale. Domețian nu
«porunci nimic în contra lor după acest rĕspuns. Insă
«despreţuind slăbicĭunea lor, 'ĭ concedie, și opri printr'un
«Edict public cursul persecuțiuneĭ contra credincĭoșilor. Fi-
«ind concediați ast-fel, eĭ guvernară Biserica, fură conside-
«ți ca Martiriĭ și rudeniile Mântuitoruluĭ, și trăiră în pace până
«în timpul luĭ Traian. Iată ce dice Hegesip. Tertulian vor-
«bește de asemenea de Domețian în acești termenĭ: Do-
«meţian care avea o parte din cruḍimea luĭ Neron, în-
«cepu ca și el a persecuta pre Creștinĭ. Dar fiind-că ó-
«meniĭ sunt supuși a schimba simțimêntul, el se căi de
«acésta și rechemă pre acei ce 'i exilase. Domețian mu-
«rind după ce a domnit cinci-spre-ḍece anĭ, Nerva'ĭ suc-
«cedă. Senatul revocă sub domnia sa, onorurile ce el
dedese altă dată luĭ Domețian, și restabili pe aceĭ pre
cari orĭ 'ĭ izgonise, orĭ 'ĭ lipsise de averile lor, dupre cum
e raportat de către Iistoriciĭ timpuluĭ aceluĭa. Aflăm încă
că Ión se întórse atuncea din exilul sĕŭ, și 'și reluă gu-
vernămêntul Bisericiĭ din Efes.

CAPITOLUL XXI.

Despre Cerdon al treilea Episcop de Alexandria.

Nerva murind, după ce n'a domnit de cât ceva mai
mult de un an, Traian îĭ urmă pe tronul Imperial. In
primul an al domnieĭ sale, Avilius care guvernase treĭ-
spre-ḍece anĭ Biserica de Alexandria muri și avu de suc-
cesor pre Cerdon, care fu al treilea Episcop al acesteĭ
Cetăți, de la Annian, Climent guverna atunci Biserica de
Roma și era al treilea Episcop de la Pavel și Petru: Lin
fiind cel dintâiŭ și Anachlet cel al doilea.

CAPITOLUL XXII.

Despre Ignatie al doilea Episcop de Antiochia.

Evodius, primul Episcop de Antiochia, murind, Ignatie
fu al doilea, precum Simon fu de asemenea al doilea de
Ierusalim, după mórtea luĭ Iacob fratele Domnuluĭ.

CAPITOLUL XXIII.

Istorie atingĕtóre de Ión Apostolul.

Apostolul și Evangelistul Ión, care fusese cu duiosie
iubit de Mântuitorul, întorcêndu-se din exilul, la care Do-
meţian 'l condamnase, guverna încă atuncea Bisericile din
Asia dupre cum o aflăm din mărturisirea a douĭ autorĭ
vredniciĭ de credință, cari aŭ apărat tot-d'auna cu tărie
adevĕrul Doctrineĭ Catolice, Irineŭ și Climent Alexan-
drinul. Cel dintâiŭ vorbește în acești termenĭ în cartea a
doua contra eresiilor. «Toți bătrâni cari aŭ convorbit fa-
«miliar în Asia cu Ión, Discipolul Mântuitoruluĭ, mături-
«sesc că aŭ audit de la el ceea ce ḍic eŭ. Și în a treia
«carte, el ḍice încă ceea ce urmézĕ: Biserica de Efes
«care a fost întemeiată de către Pavel, și guvernată de
«Ión până în timpul luĭ Trajan, mărturisește de acéstă
«tradițiune a Apostolilor.

Climent însemnézĕ acelaș timp în cartea ce are pen-
tru titlu: Cine este bogatul care póte fi mântuit, și isto-
risește o istorie fórte necesară celor ce aŭ dragoste pen-
tru lucrurile frumóse. Să luăm cartea și să citim. «As-
«cultați ḍice el, nu o fabulă ci o istorie adevĕrată ce se
«spune de Ión Apostolul. Intorcêndu-se de la Patmos la
«Efes după mórtea tiranuluĭ, el fu rugat de a visita țĕrile
«de prin prejur, pentru a stabili acolo ordinea în Bisericĭ,
«pentru a pune Episcopĭ, și pentru a primi în Cler pre
«aceĭ ce eraŭ însemnați prin duhul luĭ Dumneḍeŭ. Ve-
«nind decĭ într'o cetate, ce nu era prea mare, și al că-
«ria nume este raportat de către uniĭ, și mângâind acolo
«pre Creștinĭ el vorbi Episcopuluĭ, ce avea sarcina de a
«supraveghia peste tot poporul; și presintându'ĭ pre un
«tênĕr, ce era tare cu trupul, plăcut la față, și vioiŭ de
«naturalul sĕŭ, 'ĭ ḍise privindu-l: 'Ți recomand pe acest
«tênĕr pre cât pot să ți'l recomand, și ți'l daŭ ca în de-
«posit în fața luĭ Iisus Christos și a Bisericĭ. Episcopul
«primindu-l, și făgăduindu'ĭ a avea grijă de el, el 'ĭ repetă
«încă acelaș lucru, și'l rugă a doua óră. Ión se reîntórse
«apoĭ la Efes; iară acel episcop luând la el pe acel tê-
«nĕr ce 'ĭ fusese încredințat, 'l nutri și 'l botezĕ. Apoĭ
«'ĭ dete confirmația, ca pecetia Domnuluĭ și perfecțiunea

«virtuției Creștinului, și începu după aceasta a nu «mai avea atâta grijă de el. Ast-fel lăsându-l a trăi mai «mult de cât nu trebuea într'o mare libertate, el fu co- «rupt de către tinerii de vêrsta sa, ce nu cugetaŭ de cât «a se desfăta, carî eraŭ dedați la plăceri și obicinuiți la «tot soiul de vicii. Eî 'l atraseră mai întâiŭ prin ospețe «tratându-l generos, și pe urmă 'l duseră cu eî pentru a «lua nóptea vre-o amantă. După acésta îl îndemnară a în- «cerca împreună ceva mai mare. Ast-fel el se obicinui «puțin câte puțin la tot felul de ecxese, și în acea aprin- «dere a natureî sale, apucând în afară de drumul drept «ca un cal furios ce ia zăbala în dinți, el se aruncă cu «furie în abisul tuturor crimelor. De aceia nerămânându-i «pe viitor nicî o speranță de mântuire, el nu mai cugetă «a face fapte mediocre; ci considerându-se ca perdut cu «desăvêrșire, el se hotărî de a birui încă în cutezare pre «toți ceî-l-alți. Ast-fel că luând cu dînsul pre com- «panionii sĕi, el formă o trupă de tâlharî, și fiind că era «îndrăsneț, el se făcu șeful lor, și deveni cel mai crud «și cel mai nesuferit din toți. Cât-va timp după aceea întâm- «plându-se o ocasiune, chiemă pre Ión în aceiași cetate, «carele dând ordine afacerilor pentru care venise, dise E- «piscopului, dă-mi depositul, ce Iisus Christos și eŭ ți-am «încredințat în presența Bisericii la care tu președi. Epis- «copul mai întâiŭ fu surprins, închipuindu-și că i se ce- «rea cu nedreptul, ceva banî ce nu i se dăduse spre «păstrare, și neputênd nicî crede că ar fi primit ceia ce «nu primise, nicî a nu crede pre Ión carele 'i vorbea.

«Ión adaose apoi că'i cerea pre tênărul, și pre sufle- «tul fratelui sĕŭ ce'i încredințase. Atuncî Episcopul ple- «cându'și ochii, 'i dise cu suspinuri și cu lacrimi: că mu- «rise. Cum! dise Ión, și de ce fel de mórte? El a murit «luî Dumnedeŭ, rĕspunse Episcopul. El a devenit un rĕŭ «un pĕrdut, și ca să dic tot, un tâlhar. Și acum în loc de a fi în Biserică, cum era el s'a suit într'un munte, «unde locuește cu o trupă de ómenî asemenea luî.

«Sfântul Apostol auḑind aceste cuvinte, 'și rupse hai- «nele sale, și scoțênd un adânc suspin, îi dise lovindu-și «capul: de sigur am lăsat în persóna ta un credincios «păzitor al sufletului fratelui tĕŭ. Să mi se aducă un cal «și să mi se dea un călăuz. Și îndată iese cu grăbire

«din Biserică, plécă pe dată se duce la locul de care 'i «se spusese, și fiind prins de către sentinelele tâlharilor «el nu fuge, nu cere viață, ci strigând cu voce tare: pen- «tru acésta, dice el, am venit. Duceți-mĕ la Căpitanul «vostru. 'L duce la acel tênĕr care 'l aștepta mai întâiŭ «cu armele sale. Insă recunoscênd pre Ión ce venea la «el, fiind cuprins de rușine, el începu a fugi. Sfântul îl «urmări din tótă puterea sa, uitând slăbiciunea vêrsteî «sale, și strigând după dînsul, fiiul meŭ, fieți milă de «mine, de ce fugî de mine? Pentru ce fugî de părintele «tĕŭ și de un om bĕtrân, și fără arme? Fiul meŭ aibî «milă de mine, nu te teme, este încă nădejde de mân- «tuirea ta. Voiŭ răspunde eŭ pentru tine luî Iisus Chris- «tos. Voiŭ suferi forte bucuros mórtea pentru tine dupre «cum Iisus Christos a suferit'o pentru noî toți împreună. «Voiŭ da sufletul meŭ pentru al tĕŭ. Stăi! Crede-mĕ. «Iisus Christos m'a trimis la tine. Tĕnĕrul auḑindu-l vor- «bind ast-fel, se opri mai întâiŭ, ținêndu-și ochiî ațintiți «la pământ, apoi rupse armele sale, cuprins de spaimă, «și plângênd cu amar. Si vĕḑênd pre Sântul bĕtrân a «propiindu-se de el, merse de'l îmbrățișă, satisfăcênd «pentru greșalele sale, pre cât putea prin suspinurile sale, «și găsind un al doilea botez în lacrimile sale, avênd «grijă în același timp de a ascunde mâna sa cea dréptă, «ca fiind pângărită de atâtea crime. S-tul Apostol o a- «tinse cu jurământ, că'i va căpăta de la Mântuitorul, prin «rugăciunele sale, iertarea pĕcatelor sale; și punêndu-se «în genunchî înaintea luî, și sărutându-i mâna dréptă în- «susî, ca și cum ar fi fost curățită prin lacrimile poca- «inței, 'l readuse la Biserică. După acésta el aduse luî «Dumnedeŭ neîncetat rugăciunele sale pentru dênsul, se «mortifică cu dênsul prin posturi necontenite, îmblândi «inima sa prin diferite cuvinte din S-ta Scriptură, ca prin «un sânt fermec, și nu se despărți de el, după cum spune «istoria, până ce l'a stabilit în Biserică; arĕtând în per- «sóna sa un mare exemplu de adevĕrată pocăință, un «model ilustru de a doua regenerare, și ca un trofeŭ al «învieriî vĕḑută a sufletuluî seŭ».

Am voit a însera aicea acéstă lungă narațiune luată de la Climent Alexandrinul, atât pentru a face cunoscut un eveniment atât de singular, precum și pentru a face să se imiteze o conduită atât de salutară.

CAPITOLUL XXIV.

Despre ordinea Evangeliilor.

Să vorbim acum de scrierile ce sunt atribuite luĭ Ión, printr'un consimțimênt unanim. Maĭ întâiŭ Evangelia sa este primită de tóte Bisericile ce sunt sub cer. Faptul, că ea a fost pusă al patrulea după cele-l-alte treĭ, nu e lipsit de rațiune. Acești admirabilĭ discipolĭ aĭ Mântuitoruluĭ aveaŭ tóte virtuțile ce îmbogățesc sufletul, dar n'aveaŭ tóte ornamentele ce împodobesc discursul. Eĭ 'șĭ puneaŭ încrederea în ajutorul neînvins, ce primeaŭ de la Invĕțătorul lor, și desprețueaŭ arta și eloquența ómenilor. Eĭ predicaŭ în tot pământul Impĕrăția Ceruluĭ, prin forța atot-puternică a Duhuluĭ Dumnedeesc care'ĭ susținea, și confirmaŭ adevĕrul predicărĭĭ lor prin operațiunea minunilor. Eĭ aveaŭ puțină grijă de a scrie, pentru că se aplicaŭ maĭ numaĭ la predicarea cuvêntuluĭ. Pavel, care era maĭ bogat de cât cei-l-alțĭ în expresiunĭ și maĭ sublim în cugetărĭ n'a lăsat de cât un mic numĕr de Epistole, de și ar fi putut descoperi o mulțime de mistere ce aflase în Cer, unde a fost răpit. Ceĭ doĭ-spre-dece Apostolĭ, ceĭ șapte-decĭ de Discipolĭ, și maĭ mulțĭ alțiĭ, eraŭ de asemenea fórte instruițĭ în adevĕrurile Sânteĭ Religiunĭ. Cu tóte acestea, dintre Apostolĭ n'aŭ fost de cât Matheiŭ și Ioan cari aŭ scris Evangelia, și încă, se crede, că eĭ n'o făcură de cât prin ocasiunĭ particulare ce li se impuseră ca o necesitate. Căcĭ, când Matheiŭ, după ce a predicat Jidovilor, se vĕdu obligat de a merge să predice la alte Națiunĭ, el compuse în Ebreește Evangelia sa, pentru a'și îndeplini și față de eĭ misiunea sa, și pentru a le lăsa înscris în limba lor instrucțiunele pe cari nu putuse a le da prin viŭ graiŭ. Marcu și Luca scriind fie-care Evangelia sa, se ḑice că Ioan se găsi asemenea obligat de a scrie pre a sa, de și el se mulțumise până atuncĭ de a o respândi verbal. Căcĭ citind pre cele-l-alte treĭ, el aprobă tóte adevĕrurile ce eraŭ conținute în ele, și judecă totuși că istorisirea de cele ce făcuse Mântuitorul la începutul predicăreĭ sale, lipsea. Ceea ce este fórte adevĕrat, de óre-ce este lămurit că ceĭ-l-alțĭ treĭ Evangeliștĭ n'aŭ scris de cât aceea ce a făcut Mântuitorul în timp de un an,

și anume, de când Ión Botezătorul fusese aruncat în temniță. Matheiŭ însemneadă în mod precis timpul Istorieĭ sale, când, după ce a vorbit de postul Mântuitoruluĭ, și de ispitirea ce a urmat după acest post, ḑice: *Iar audḑind Iisus că Ión s'a prins, s'a dus în Galileia.*) Cap IV). Marcu ḑice el însușĭ: *Și după ce s'a prins Ión, a venit Iisus în Galileia.* (Cap I). Luca arată acelașĭ timp tot ast-fel, când maĭ 'nainte de a descrie faptele Domnuluĭ nostru, ḑice: *Irod a adaos și acésta preste tóte, și a închis pre Ión în temniță.* (Cap. 3). Se ḑice decĭ, că Ioan întreprinse a scrie Evangelia sa după rugăciunea amicilor sĕĭ, spre a raporta faptele ce făcuse Mântuitorul maĭ 'nainte de a fi fost aruncat în temniță Ioan Botezătorul, și că'l mărturisește el însușĭ prin aceste cuvinte: *Acésta a făcut începătură minunilor luĭ Iisus.* (Cap. 2). Și încă după aceea în șirul narațiuneĭ sale, când vorbind de Ión că boteza la Aennon lângă Salim, ḑice: *Că încă nu era Ión închis în temniță* (Cap. 3). Ión a scris decĭ ceea ce a făcut Mântuitorul înaintea închisorieĭ luĭ Ión Botezătorul, ıar ceĭ-l-alțĭ treĭ Evangeliștĭ n'aŭ scris de cât ceea ce a făcut după aceea, ceea ce nu împedică ca eĭ să fie toți de acord, și aceĭ, ce 'ĭ vor da óre-care atenție, vor putea cu înlesnire a o recunóște. Ión a avut rațiune de a omite Genealogia Mântuitoruluĭ, dupre trup, pentru că ea fusese făcută de Matheiŭ și de Luca, și de a începe prin nașterea sa dumnedeească și eternă, al căreĭ mister se pare că'i-a fost luĭ, maĭ cu deosebire, revelat de cât celor-l-alțĭ. Iată ce aveam de ḑis despre Evangelia luĭ Ión. Am remarcat maĭ înainte ocasiunea prin care Marcu fu obligat a scrie pre a sa. Luca declară motivul ce a avut de a scrie, când ḑice, *de vreme ce mulțĭ s'aŭ apucat a alcătui povestirĭ pentru lucrurile cele ce aŭ fost adeverite întru noi*, a cărora adevĕr 'ĭ era cunoscut, cu o deplină certitudine, el fusese obligat de a face o povestire fidelă, de cele ce aflase în convorbire particulară cu Pavel, și în întâlnirea deasă cu ceĭ-l-alțĭ Apostolĭ, ca nu cum-va se primim opiniunĭ îndoióse, ca adevĕrurĭ sigure. Nu voiŭ ḑice acum maĭ mult despre acésta, reservându-mĕ de a declara în șirul Istorieĭ mele ceea ce ne-aŭ lăsat bătrânĭĭ asupra acestuĭ subiect.

Afară de Evangelia luĭ Ión, ceĭ vechĭ și ceĭ moderni

primesc fără dificultate prima din Epistolele sale. Insă eĭ să îndoesc de cele-l-alte douĕ. Este supusă îndoieleĭ autenticitatea Apocalipsuluĭ sĕŭ, dar vom vedea la locul cuvenit, cum trebue să socotim asupra acestuĭ lucru prin ajutorul autorităţeĭ bătrânilor.

CAPITOLUL XXV.

Despre cărţile Scriptureĭ ce sunt generalmente primite şi despre acele ce nu sunt primite.

Cred de datorie a arăta aci catalogul tuturor cărţilor Nouluĭ Testament, de care am vorbit deja. Trebue a pune în primul rang cele patru Evangeliĭ, la finele cărora sunt Faptele Apostolilor, pe urmă Epistolele luĭ Pavel, apoĭ prima a luĭ Ioan, şi prima a luĭ Petru. Se póte pune în fine de va judeca cine-va de cuviinţă, Apocalipsul luĭ Ión, despre care vom ḑice la locul sĕŭ aceea ce aŭ creḑut bătrâniĭ despre el. Iată cărţile ce sunt primite de un comun consimţimênt. Epistolia luĭ Iacob, Epistolia luĭ Iuda, a doua a luĭ Petru; a doua şi a treia a luĭ Ioan, orĭ că aŭ fost scrise în adevĕr de cătră Evangelistul, orĭ de cătră un altul cu acelaşĭ nume, nu sunt primite de tótă lumea, de şi maĭ mulţĭ se servesc de ele. Trebue a ţinea de falşe, şi a bănui Actele luĭ Pavel, Cartea Pastoruluĭ, Revelaţiunea luĭ Petru, Epistola luĭ Barnaba, şi Instituţiunele Apostolilor. Se póte pune, de va voi cine-va, în acest rang Apocalipsul luĭ Ión, pre care uniĭ 'l şterg din numĕrul cărţilor sânte, iar alţiĭ cred că trebue a fi numĕrat aci. Uniĭ pun în aceiaşĭ ordine Evangelia dupre Ebreĭ, ce place fórte mult Jidovilor, cari aŭ primit credinţa. Iată cărţile, de care este îndoială, şi al căror catalog am creḑut totuşĭ că era necesar de a'l face, pentru ca separând prin autorĭtatea tradiţiuneĭ Bisericeĭ, cele adevĕrate, ce sunt primite de un comun consimţimênt, de acele ce sunt îndoióse, şi care nu sunt primite de cât de cătră uniĭ scriitorĭ, să se pótă maĭ bine cunóşte acestea din urmă, şi chiar altele publicate de către eretici, precum Evangeliile luĭ Petru, a luĭ Thoma, şi a luĭ Mathia; şi Actele luĭ Andreĭ, ale luĭ Ión şi ale celor-l-alţĭ Apostolĭ. Este sigur că nicĭ un succesor legitim al autorităţeĭ sacre a discipolilor adevĕraţĭ aĭ Mântuitoruluĭ n'aŭ făcut menţiune de aceste cărţĭ în operile lor. Modul cu care ele sunt scrise este de asemenea fórte depărtat de simplicitatea, de care aceştĭ sânţĭ întemeetorĭ a'ĭ Religiuneĭ nóstre făceaŭ profesiune. Simţimintele sunt atât de făţiş contrariĭ doctrineĭ Bisericeĭ, în cât nu ne putem îndoi că ele aŭ fost compuse de cătră eretici, şi că în loc de a le privi ca cărţĭ, a căror autoritate este nesigură, trebue a le respinge ca opere, a căror nepietate este manifestă. Să reluăm acum şirul istorieĭ nóstre.

CAPITOLUL XXVI.

Despre Menandru Inşelătorul.

Menandru, succesorul luĭ Simon Magul fu ca o altă săgeată nu maĭ puţin înveninată, ca cel dintâiŭ, de care demonul se servi pentru a perde pre ómenĭ. El era de asemenea din Samaria. Pătrunḑênd încă maĭ înainte de cât dascălul sĕŭ în secretele magieĭ, el făcu minunĭ maĭ surprinḑĕtóre de cât dênsul. El avea insolenţa de a se lăuda că este Mântuitorul trimis de maĭ mulţĭ secolĭ pentru binele ómenilor. El ḑicea că nimenĭ nu putea a se urca maĭ sus de Îngerii creatorĭ aĭ lumeĭ, de nu va învăţa de la el secretele magieĭ, şi de nu va primi botezul sĕŭ; că aceĭ ce sunt atât de fericiţĭ de a'l primi, devin nemuritorĭ chiar din viaţa acésta şi se bucură de vigórea necoruptibilă a uneĭ tinereţĭ eterne. Ceea ce ḑic, se póte vedea în cărţile luĭ Irineŭ. Iustin vorbind de Simon, vorbeşte şi de acesta în aceştĭ terminĭ: «Noĭ ştim că un óre-
«care Menandru, care era de asemenea Samarinean, şi
«născut într'un sat numit Capparatea, discipol al luĭ Simon,
«fu împins de către demonĭ ca să mérgă în Antiochia,
«unde înşelă un mare numĕr dn persóne prin fermecă-
«toriile sale. El făcuse a crede pre ceĭ ce mergeaŭ dupĕ
«el, că eĭ vor fi scutiţĭ de mórte, şi sunt încă ómenĭ din
«acéstă sectă, cari susţin acéstă estravaganţă. Acesta era
«un ager meşteşug al demonilor, cari voeaŭ prin mijlocul
«acestor înşelătorĭ, ce treceaŭ pre din afară de Creştinĭ,
«a descredita şi a face uriciósă doctrina nemurireĭ sufle-
«tuluĭ şi a înviereĭ trupurilor. Insă aceĭ ce s'aŭ pus sub

«protecţiunea unor asemenea mântuitorĭ ca aceştia, aŭ fost «lipsiţĭ de a adevĕrata mântuire».

CAPITOLUL XXVII.

Eresia Ebioniţilor.

Demonul neputênd răpi de la alţiĭ iubirea ce aveaŭ pentru Mântuitorul, i-a prins din altă parte, pe unde el i-a găsit maĭ slabĭ, şi i-a supus nedrepteĭ sale dominaţiunĭ. Ceĭ vechĭ i-aŭ numit Ebioniţĭ; pentru că eĭ aŭ jóse simţiminte despre Mântuitorul, credênd că el nu era de cât un om ordinar, născut din un tată şi din o mumă ca şi ceĭ-l-alţĭ ómenĭ, şi că el nu se deosebise de cât prin virtutea sa. Eĭ ţin observarea legeĭ ncesară, ca şi cum credinţa şi viaţa conformă credinţeĭ n'ar fi deajuns pentru mântuire. Alţiĭ, cari aŭ acelaşĭ nume, aŭ respins estravaganţa acesteĭ opiniunĭ, mărturisind că Mântuitorul e născut din Fecióră prin lucrarea Sântuluĭ Duh, însă eĭ n'aŭ întârdiat de a recădea în nelegiuire, negând că el a fost maĭ 'nainte de toţĭ veciĭ Cuvîntul, şi Înţelepciunea Tatăluĭ. Eĭ nu sunt maĭ puţin lipiţĭ ca şi ceĭ-l-alţĭ de ceremoniile instituite de Moisi. Eĭ resping tóte Epistolele luĭ Pavel, pre care'l privesc ca pre un desertor al legeĭ. Eĭ nu se servesc de cât de Evangelia dupre Evreĭ şi stimează puţin pe cele-l-alte. Eĭ observă Sâmbăta deşi păzesc ca şi noĭ Duminica, în memoria învîereĭ. Eĭ aŭ fost numiţĭ Ebioniţĭ, din causa puţineĭ lor inteligenţe, Jidoviĭ servindu-se de acest nume, pentru a desemna pre săraciĭ, ce sunt reduşĭ a cerşetori viaţa lor.

CAPITOLUL XXVIII.

Despre Cerint.

Am aflat că în acel timp Cerint fu autor al uneĭ alte erezii. Caĭus de la carele am raportat maĭ sus câte-va cuvinte vorbeşte de el în aceştĭ termeni: «Cerint lăudân«du-se a avea revelaţiunĭ ca un Apostol, a întrodus óre«care opiniunĭ monstruóse. El a pretins, că Mântuitorul «va stabili după înviere o Impĕrăţie pre pământ, unde

«locuitorĭi Ierusalimuluĭ se vor bucura de plăcerile tru«puluĭ. Şi acest inimic al Scripturilor adaogă pentru a «înşela pre ceĭ simpli, că acele plăcerĭ vor ţinea o mie «de anĭ». Dionisie care a guvernat în timpul nostru Biserica Alexandrieĭ după ce a vorbit de Apocalipsul luĭ Ioan dupre vechia tradiţiune în a doua carte *de făgăduinţe*, dice de Cerint ceea ce urmĕdă: «Cerint, autorul «eresieĭ numeluĭ sĕŭ, voind a autorisa visurile sale, dice «că Impĕrăţia Mântuitoruluĭ va fi o Impĕrăţie timporală. «Şi fiind fórte grosier şi fórte desfrânat el promite în acea «Impĕrăţie plăcerile simţurilor, tot ce măgulesţe gustul şi «pipăirea, sacrificiĭ, şi serbărĭ necontenite«.

Irineŭ raportă în prima carte contra eresiilor cele maĭ maĭ secrete ale sale opiniunĭ, şi în a treia el povesteşte o istorie remarcabilă pe care a audit-o de la Polycarp, că Ioan intrând într'o dĭ într'o baie, el fugi îndată ce află că Cerint era acolo, şi îndemnă pre ceĭ ce eraŭ cu dênsul de a'l urma, dicênd: «Să eşim afară din acéstă baie în care se află Cerint inimicul adevĕruluĭ, ca nu cum-va baia să cadă preste noĭ».

CAPITOLUL XXIX.

Despre Nicolae şi Sectatoriĭ sĕĭ.

Eresia Nicolaiţilor, despre care Ioan vorbeşte în Apocalipsul sĕŭ, se ivi atuncea şi continuă în curs de cât-va timp. Eĭ se glorifică de a avea de şef pre Nicolae, unul din ceĭ 7 diaconĭ ce fură aleşĭ de către Apostolĭ cu Ştefan, ca să îngrijască de săracĭ. Se dice, că avênd o femee fórte frumósă, şi Apostoliĭ imputându-ĭ gelosia sa după Înălţarea Domnuluĭ, el o aduse înaintea lor, şi consimţi ca acela ce ar voi-o, s'o iea în însoţire. Acéstă faptă pare destul de conformă cu un cuvênt ce i se atribue, că fiecare póte face ce voeşte cu trupul sĕŭ. Nicolaiţiĭ abusând de acéstă faptă, şi de acest cuvênt se dĕdaŭ cu nerusinare la tot felul de desfrânărĭ. Cât pentru Nicolae, am aflat că el nicĭ odată n'a cunoscut altă femee de cât pre a sa, că fiĭcele sale aŭ păzit virginitatea lor tótă viaţa lor, şi că fiul sĕŭ a trăit într'o mare depărtare de plăcerĭ. Ast-fel fapta prin care el aduse pre femeea sa înaintea Apos-

tolilor, de care eĭ 'l acuzaŭ de a fi gelos, nu e de cât un semn de stăpânirea ce ea luase asupra pasiunelor sale, și cuvêntul ce i se atribue că fie-care póte face cu trupul sĕŭ ce'ĭ place, nu însemnează nimic afară de aceea că fie-care trebue a reprima în sine pornirile voluptăței. El nu voea decĭ dupre preceptul Mântuitorului a servi la douĭ Domnĭ, luĭ Dumnedeŭ și plăcereĭ. Se dice de asemenea, că Mathia a învățat că trebue a declara rĕsboiŭ trupuluĭ, și a se servi de el fără a'ĭ acorda nicĭ o plăcere; și că trebue din contra a întări spiritul prin credință și prin știință. Să nu dicem nimic maĭ mult de acești oamenĭ, cari voind a altera adevĕrul s'aŭ risipit fórte grabnic.

CAPITOLUL XXX.

Despre Apostolii cari aŭ fost căsătoriți.

Cu tóte acestea, Climent, dupĕ ce a scris cuvintele ce am citat, face enumerarea Apostolilor cari aŭ fost căsătoriți, cu ocasiunea unora cari condamnaŭ căsătoria. »Póte, «dice el, eĭ vor condamna pre Apostolĭ, căcĭ Petru și Filip «aŭ avut copiĭ, și acest din urmă a avut grijă de a'și «mărita fiĭcele sale. Pavel nu face nicĭ o greutate de a «vorbi de femeea sa în una din Epistolele sale, și de a «dice, că el n'a luat'o cu dênsul pentru a nu aduce nicĭ «un obstacol Evangelieĭ». Fiind-că am intrat atât de mult în acest subiect, voiŭ raporta o istorie pe care însuși Climent Alexandrinul o povestește în cartea a șaptea a scrierilor sale. «Se povestește, dice el, că Petru vĕdênd «pe femeea sa că era dusă la supliciŭ, se umplu de bu«curie pentru că Dumnedeŭ o chiemase la patria sa, și o «îndemnă să móră cu statornicie, dicêndu'ĭ: Femee, adu-ți «aminte de Domnul». Iată care era căsătoria și Caritatea Sânților. Nu am nimic de dis maĭ mult asupra acestuĭ subiect.

CAPITOLUL XXXI.

Mórtea luĭ Ión și a luĭ Filip.

Am vorbit maĭ sus de timpul, și de felul morții luĭ Pavel și a luĭ Petru, și de locul unde trupurile lor aŭ

fost îngropate. Am însemnat de asemenea întru cât-va timpul morțeĭ luĭ Ión. Cât pentru locul îmmormântăreĭ sale, el este însemnat într'o scrisóre a luĭ Policarp, Episcop de Efes, către Victor Episcopul Romeĭ, unde el vorbește de Filip Apostolul, și de fiicele sale în acești termenĭ: «Marĭ «luminĭ s'aŭ stins în Asia, care vor fi ĭarăși aprinse în «diua venireĭ Domnuluĭ, când va veni întru mărirea sa, «și va căuta pre toți Sânții. Vorbesc de Filip unul din «cei doĭ-spre-dece Apostolĭ, ce a murit la Irapole cu doĕ «fiĭce ale sale, care 'și conservaseră virginitatea lor în bă«trânețea lor, și de o alta din fiĭcele sale, care a dus o «vieață cu totul spirituală, și este îngropată la Efes. Ión «care a avut onórea de a se rezema pre peptul Mântu«itoruluĭ, care a purtat un semn de rană pe frunte, care «a fost Preot, Martir și Doctor, este îngropat la Efes». Iată ceea ce privește mórtea lor. Pe lângă acestea, în Dialogul luĭ Caius,, de care am vorbit: Proculus contra căruĭa se face tótă disputa se acordă perfectamente cu ceia ce am raportat, când el dice, că cele patru fiice ale luĭ Filip profețeaŭ la Irapole, unde se vede morméntul lor și acela al tatăluĭ lor. Luca menționézĕ de asemenea în Faptele Apostolilor de fiicele luĭ Filip care aveaŭ darul profețieĭ, și care locuĭaŭ atuncĭ la Cesareia cu tatăl lor. *„Iar a doua dĭ*, dice el, *Venirăm la Cesareia, și „intrând în casa luĭ Filip care era unul din ceĭ „șapte Diaconĭ, am rĕmas la el. Și acesta a„vea patru fete fecióre profetițe*“. După ce am raportat pre cât am putut maĭ exact ceia ce am aflat despre Apostolĭ, despre mórtea lor, despre cărțile ce ne-aŭ lăsat, despre cele-l-alte opere, ce nu sunt Canonice, și care totuși se citesc în maĭ multe Biserică, și în fine despre Apocrifele ce conțin o doctrină cu totul contrarie aceleĭa a Apostolilor, să trecem la istorisirea celor ce urmézĕ.

CAPITOLUL XXXII.

Martirul luĭ Simeon, Episcop de Ierusalim.

Afară de persecuțiile luĭ Neron și ale luĭ Domețian, se dice, că sub domnia luĭ Traian, aŭ fost persecuțiĭ particulare

excitate contra Creștinilor de către locuitorii mai multor cetăți. Și atunci Simeon fiul lui Cleopa, pre care l-am vĕdut mai înainte suindu-se pe scaunul Bisericei de Ierusalim, incunună viața sa prin martir. Hegesip ale cărui mărturisiri le-am raportat adesea ori, ne dă încă una relativă la acest subiect, când după ce a vorbit de óre-cari eretici, el adaoge că ei formară atunci o acusațiune calomniósă contra lui Simeon; că ei 'l făcură a suferi în timp de mai multe dile felurimi de chinuri în ura Religiunei Creștine, în mijlocul cărora el conservă o fermitate de nedescris, ce pricinui mirare judecătoruluĭ sĕŭ, și călăilor sĕi, și că muri în fine de același fel de mórte ca Mântuitorul. Cred de datorie a raporta aici propriile cuvinte ale acestuĭ Scriitor: «Unii din acești eretici, dice el, «denunțară pre Simeon fiul lui Cleopa, ca scoboritor din «seminția lui David și ca creștin. Și ast-fel el suferi mar«tirul la vêrsta de o sută două-dechi de ani, sub Traian «și sub Atticus Consular, Guvernator al Syriei». Același autor asigură că acuzatorii lui Simeon fură prinși ei înșuși în căutarea ce se făcu de Jidovi. Vêrsta înaintată a lui Simeon face probabilă opiniunea celor ce cred că el a putut vedea și audi pre Mântuitorul, și Sânta Scriptură o confirmă, făcênd mențiune de Maria fiica lui Cleopa, al cărui fiŭ am spus că era Simeon. Hegesip mărturisește încă, că scoborâtori din Iuda frați ai Mântuitoruluĭ trăiră până sub domnia lui Trajan, după ce aŭ făcut profesiunea publică de credință sub acea a lui Dometian. «Ei aŭ pre«sidat, dice el, la tótă Biserica, ca Martiri, și ca rudenii «ale Mântuitoruluĭ, și aŭ trăit într'o profundă pace până «la domnia lui Trajan, sub carele Simeon fiul lui Cleopa, «fiind denunțat de către eretici, și dus înaintea lui Atticus «Consular, fu chinuit timp de mai multe dile cu o ast-fel «de violență, în cât fie-care, chiar însuși Atticus se mira, «ca un bĕtrân de o sută două-dechi de ani, să pótă su«feri supliciĭ atât de lungi și atât de crude, dar în fine «el fu rĕstignit». Același istoric descriind starea Bisericeĭ, dice, că ea se conserva atunci ca o fecióră curată, și necoruptibilă, aceĭ ce vroeaŭ a altera curăția credinței, neîndrăsnind încă a eși din obscuritatea retragerilor lor. Insă că, după ce Apostolii fuseră răpiți prin diferite feluri de supliciĭ, și când nu mai rĕmase nici unul din aceĭ ce

învățase adevĕrul din gura Mântuitoruluĭ, falșii Doctori avură cutezarea de a publica erorile lor nelegiuite. Iată mărturisirea ce face Hegesip. Să mergem mai departe.

CAPITOLUL XXXIII.

Trajan oprește de a căuta pre Creștini.

Persecuțiunea se întinse atuncea cu atâta furie asupra credincioșilor, în cât Pliniŭ al doilea celebru Guvernator de Provincie, mirat de mulțimea celor ce sufereaŭ mórtea pentru credință, scrise despre acésta Impĕratuluĭ, și'ĭ făcu cunoscut că el nu'ĭ găsea culpabili de nici o crimă contra pietățiĭ, nici contra legilor și că el nu remarcase nimic în ei, afară de cât aceea, că se adunaŭ des de diminéță pentru a cânta imnuri în onórea luĭ Christos, ca unuĭ Dumnedeŭ, că totuși ei aveaŭ aversiune de adulteriĭ, de uciderĭ și de tóte faptele oprite de legi. Trajan 'ĭ rĕspunse, că să nu se mai caute creștini, dar totuși să'ĭ pedepséscă, când ei vor fi descoperiți. Deși violența persecuțiuneĭ se păru puțin reprimată prin acest decret, cursul ei nu fu însă cu totul oprit, pentru că aceĭ ce nu ne iubeaŭ, orĭ dintre oficerĭ, orĭ dintre popor nu lipsiră de a găsi pretexte, spre a ne turmenta, și spre a face să móră mai mulți creștini în diferite locuri. Acéstă istorie este extrasă din apologetica luĭ Tertulian, din care voiŭ traduce aicea limba latină. «Noi găsim, dice el, că fu oprit de a ne «urmări. Pliniŭ al doilea, Guvernator de Provincie, con«damnând pre câți-va creștini la mórte, și lipsind pre «alții de serviciile lor, fu atât de tare mirat de mulțimea «lor, că neștiind, cum trebuea el să se conducă către ei «pe viitor, credu a fi obligat a consulta pre Impĕratul «Trajan, și a'ĭ face cunoscut că el nu'ĭ găsea culpabili «de nici o altă nelegiuire, de cât de a refusa să sacrifice «deilor; că ei se sculaŭ diminéța pentru a lăuda pre «Christos ca pre un Dumnedeŭ, și că ei opreaŭ de a «comite uciderĭ, adulteriĭ, fraude, perfidii și alte crime. «Atunci Trajan 'ĭ respunse, că el nu trebuea a'ĭ căuta, «dar totuși de a'ĭ pedepsi de se vor presinta de sine însuși».

CAPITOLUL XXXIV.

Despre Evarest, Episcop de Roma.

Climent murind, în anul al treilea al domniei lui Trajan, după ce a predicat timp de nouĕ anĭ cuvêntul lui Dumnedeŭ în Roma, Evarest 'i succedă la ministerul sĕŭ.

CAPITOLUL XXXV.

Despre Iust al treilea Episcop de Ierusalim.

Simeon sfârșind cu fericire viața sa în modul cum l'am vĕdut, Iust, Jidov de națiune, fu înălțat pre scaunul Bisericeĭ de Ierusalim, unde era atuncĭ un fórte mare numĕr de persóne, cari venise de la Circumcisiune a se converti la credință.

CAPITOLUL XXXVI.

Despre Ignatie și despre Epistolele sale.

Polycarp discipol al Apostolilor, și care fusese aședat Episcop de Smirna, de către aceia chiar cari vĕduseră pre Mântuitorul, înflorea atuncea în Asia. Papia Episcop de Irapole era de asemenea fórte celebru în acel timp prin elocința sa, erudiția sa și profunda cunoștință a literilor sânte. Ignatie, al doilea Episcop de Antiochia, după Petru, câștigă asemenea atuncĭ o mare reputație, și numele sĕŭ este încă în deosebită veneratiune între noĭ. Se dice, că el fu dus din Siria la Roma și expus la fiarele sĕlbatice pentru credință. Trecênd prin Asia cu strejariĭ sĕĭ, el întări credința Bisericilor, îndemnând maĭ cu sémă pre creștinĭ a evita erorile ce începeaŭ a se respândi, și a păzi tradițiunile Apostolilor, despre care el judecă necesar de a face mărturisire prin scris, spre a fi maĭ cunoscute. Venind decĭ la Smirna unde era Policarp, el scrise o scrisóre către Biserica de Efes, în care el vorbește de Onisim ce'ĭ era Episcop. El scrisĕ încă o alta către Biserica de Magnesia, cetate aședată pre Meandru. Acéstă Biserică avea atuncĭ de Episcop pre Damas, despre

care vorbește în aceiași scrisóre. El maĭ scrise o alta către Biserica de Tralles, al căreĭ Episcop el dice, că era Polib. In fine scrise una către Biserica de Roma spre a ruga pre creștiniĭ ce o compuneaŭ de a nu se face mijlocitorĭ pentru a'l scăpa de martiriu, și de a nu'ĭ răpi speranța sa. N'am putea face maĭ bine cunoscut simțimintele sale de cât transcriind aci câte-va din cuvintele sale. «Eŭ mĕ lupt, dice el, contra fiarĕlor sĕlbatice pe «mare și pe uscat, de la Siria până la Roma. Sunt legat «dĭ și nópte cu dece leoparzĭ. Ast-fel vorbesc de soldațiĭ «ce mĕ păzesc, la a cărora cruḍime bine-facerile mele nu «fac de cât a crește. Relele lor tratamente mĕ învață, de «și nu mĕ îndreptățesc. Eŭ doresc fiarĕle sĕlbatice ce'mĭ «sunt pregătite, și rog pre Dumnedeŭ ca să le pot vedea «curând. Le voiŭ mângâia pentru ca ele să mĕ sfâșie «maĭ grabnic, și să nu aibă frică de a mĕ atinge, cum «s'a întâmplat în alte ocasiunĭ. Iar dacă ele vor refusa «de a mĕ muşca, le voiŭ întârâta pentru a le porni cu «cu sila asupra mea. Vĕ rog, de a'mĭ erta acest simți«mênt. Eŭ știŭ ce'mĭ este de folos. Incep acum a fi Dis«cipolul Mântuitoruluĭ. Nu doresc nicĭ unul din lucrurile «nicĭ vĕḍute, nicĭ nevĕḍute, numaĭ se mĕ bucur de dênsul. «Năvălescă asupra mea, focul, crucile, fiarĕle sĕlbatice, «dislocarea óselor, contusiunele membrilor, durerile tru«puluĭ, chinurile tuturor demonilor, numaĭ se mĕ bucur «de Mântuitorul». Iată ce scrise el din Asia către Bisericile de care am vorbit. Când fu sosit de la Smirna la Troada, el scrise Creștinilor din Filadelfia și din Smirna, și în particular luĭ Polycarp, Episcop al acesteĭ din urmă cetățĭ, pre care'l cunoștea de un om apostolic, și'l rugă de a avea grijĕ de Biserica sa din Antiochia. In scrisórea către Creștiniĭ din Smirna, el dise un lucru ce nu știŭ de unde'l luase. «Știŭ, dice el, și cred că Mântuitorul a «înviat, și că arătându-se luĭ Petru și celor ce eraŭ cu «el, le dise: *Pipăiți-mĕ și cunóteți că nu sunt duh*». Și atingêndu-se de el, eĭ aŭ crḍut. Irineŭ a știut martirul luĭ Ignatie; și a vorbit de Epistolele sale în acești termenĭ: «Unul dintr'aĭ noștri fiind condamnat, a fost ex«pus la flarĕle sĕlbatice, pentru credință, dise, sunt grâul «luĭ Dumnedeŭ. Voiŭ fi măcinat de dinții fiarĕlor, pentru «a fi făcut o pâine curată. Polycarp face mențiune de

«aceste scrisorĭ în aceea ce aŭ scris Creștinilor din Fila-
«delfia. Vĕ îndemn, le ḑice el, a asculta de maĭ marĭi
«voștri, și a vĕ deprinde a suferi dupre exemplul ce v'aŭ
«dat, nu numaĭ prea fericiții Ignatie, Rufus și Zosima, ci
«încă maĭ mulți alțiĭ dintre noĭ, și maĭ cu sémă Pavel
«și Apostolii, și de a fi convinși că acești marĭ ómenĭ
«nu în zadar aŭ alergat, ci aŭ mers întru credință și
«întru dreptate, și aŭ ajuns la locul pre care Domnul,
«la suferințile căruia eĭ aŭ luat parte, le-aŭ pregătit. Eĭ
«n'aŭ iubit veacul present, dar pre acela care a suferit
«pentru noĭ, și pre care Dumneḑeŭ l'a înviat». El adaoge
apoĭ: «Mi-ațĭ scris, tu și Ignatie, pentru a mĕ ruga ca
«dacă cine-va va merge în Siria, să ducă acolo scrisorile
«vóstre. Voiŭ face-o când voiŭ găsi ocasiunea, și le voiŭ
«duce eŭ însumĭ, séŭ le voiŭ trimite prin un altul. Vĕ
«trimit, cum ațĭ dorit, scrisorile ce Ignatie a scris atât
«mie cât și la alțiĭ. Ele pot se vĕ fie fórte folositóre, pen-
«tru că conțin precepte de credință, de răbdare, și de
«tot ce este propriŭ a crește cultul luĭ Dumneḑeŭ». Iată
ce privește Epistolele luĭ Ignație. Heros fu însărcinat dupĕ
mórtea sa cu Guvernămêntul Bisericeĭ de Antiochia.

CAPITOLUL XXXVII.

Despre alțĭ predicatorĭ aĭ Evangelieĭ, cari aŭ înflorit în același timp.

Quadratus care avea darul profețieĭ ca și fiĭcele luĭ Filip,
și maĭ mulți alțĭ succesorĭ aĭ Apostolilor, imitară atuncĭ
ardórea zeluluĭ lor, înălțând edificiĭ de Biserică ale cărora
fundamente eĭ le plantase, lucrând cu o sîrguință neobo-
sită la predicarea Evangelieĭ, și respândind în tot pământul
semința dumneḑeească a Cuvêntuluĭ. Cea maĭ mare parte
fiind plinĭ de iubirea uneĭ sânte filosofiĭ distribuise ave-
rile lor săracilor, dupre preceptul Mântuitoruluĭ, și mer-
seră să vestească credința la națiunile cele maĭ depărtate.
Dupĕ ce aŭ întemeeat biserică eĭ treceaŭ maĭ 'nainte cu
puterea neînvinsă a haruluĭ, și lucrâud pretutindenea mi-
nunĭ, eĭ atrăgeaŭ popóre nenumĕrate la cunoștința ade-
vĕrateĭ Religiunĭ. Fiind imposibil de a raporta tóte numele
lor, mĕ voiŭ mulțumi de a însemna pre acelea ce s'aŭ
conservat în monumentele publice ale tradițiuneĭ Bisericeĭ

CAPITOLUL XXXVIII.

Despre Epistola luĭ Climent și despre altele ce'ĭ sunt pe nedrept atribuite.

Epistolele luĭ Ignatie de care am vorbit, sunt din acest
numĕr, ca și aceea ce Climent a adresat Bisericeĭ de Co-
rint în numele aceleĭ de Roma, în care raportând nu
numaĭ sentințe, ci adese-orĭ chiar propriile cuvinte din
Epistolia cătră Ebreĭ, el arată că acésta nu este o operă
făcută de puțin timp, și că a avut cuvênt de a o pune
în numĕrul celor-l-alte epistole ale luĭ Pavel. Uniĭ cred,
că acest Apostol scriindu-o în limba sa, ea fu tradusă de
Luca saŭ de Climent. Și acéstă de pre urmă opiniune
pare cu atât maĭ probabilă, cu cât acéstă Epistolă a luĭ
Climent de care vorbesc este scrisă cu același stil, și
conține adese-orĭ aceleași cugetărĭ. E bine de a se ști,
că este o altă Epistolă a luĭ Climent ce nu e primită,
pentru că ceĭ vechĭ nu s'aŭ servit de ea. De asemenea
aŭ apărut de curând opere marĭ, sub numele sĕŭ, precum
dialogul luĭ Petru și al luĭ Appion, ce nu sunt sprijinite
de nicĭ o mărturie din antichitate, și care n'aŭ caracterul
doctrineĭ Apostolilor. Nu e decĭ de cât o Epistolă scrisă
de Climent și care este recunoscută de adevĕrată. Am
vorbit de asemenea de acelea ce sunt în adevĕr scrise
de Ignatie și de Polycarp.

CAPITOLUL XXXIX.

Despre cărțile luĭ Papias.

Nu sunt în totul de cât cincĭ cărțĭ ale luĭ Papias, sub
titlu de *explicație a oracolilor Domnului*, și de care
Irineŭ a făcut mențiune în acești terminĭ: «Papias vechiŭ
«scriitor, discipol al luĭ Ión, și împreună lucrător al luĭ
«Polycarp mărturisește de acésta în cartea a patra a
«opereĭ sale, compusă din cincĭ cărțĭ». Papias vorbind
de sine însuși în prefața sa, nu ḑice, că ar fi vĕḑut pre
Sânțiĭ Apostolĭ, nicĭ că ar fi fost Discipolul lor, însă el
asigură că a primit credința din gura acelora ce convor-
bise familiar cu eĭ. «Nu voiŭ pregeta, ḑice el, de a ex-

«plica ceea ce am învĕțat de la bĕtrânĭ, și ceea ce am «ținut cu fidelitate, și voiŭ mărturisi aicea adevĕrul doc-«trineĭ lor. Căcĭ nu mi-a plăcut nicĭ odată, cum fac maĭ «mulțĭ ca să ascult pre aceĭ ce vorbesc multe, ci pre «aceĭ ce învață adevĕrul; nicĭ pre aceĭ ce daŭ precepte «nouĭ și strĕine, ci pre aceĭ ce urmează pre acele pe cari «ni lea lăsat Domnul. Când am întâlnit pre cine-va care «vĕduse pre ceĭ bĕtrânĭ, am avut tot-déuna curiositatea «de a'l întreba despre ceea ce eĭ aveaŭ obiceiŭ de a «spune, și anume despre ce ḑicea Andreiŭ, Petru, Filip, «Thoma, Iacob, Ión, Matheiŭ. In fine despre ceea ce ḑi-«ceaŭ ceĭ-l-alți discipolĭ aĭ Domnuluĭ; ce învĕțaŭ Aristion «și Ión Preotul. Și eŭ cred că acești ómenĭ, cari vĕduse «pre ceĭ vechĭ m'ar învăța maĭ bine din viŭ graiŭ, de cât «m'aș învăța eŭ însumĭ prin cetirea cărților». Trebue a remarca că el repetă aicĭ de douĕ orĭ numele de Ión. Este lămurit că prin cel dintâiŭ pre care'l pune cu Petru, Iacob, Matheiŭ și ceĭ-l-alți Apostolĭ, el înțelege pre Evangelistul, și'l deosebește de cel al doilea, pre care'l pune afară de numĕrul Apostolilor, 'l numește Preot și nu'l numĕră de cât dupĕ Aristion, fapt care confirmă povestirea celor ce asigură, că aŭ fost în Asia douĭ ómenĭ cu acest nume, și că se vede la Efes mormêntul unuia și al altuia. Acésta era necesar de remarcat, pentru ca să se știe că dacă Apocalypsul nu este al celuĭ dintâiŭ, este cel puțin al celuĭ de al doilea. Papias, de care vorbim, mărturisește că el a învățat cuvintele și simțimintele Apostolilor de la aceĭ cari convorbise cu eĭ, și că a fost Discipol al luĭ Aristion și al luĭ Ión Preotul, a căruia doctrină el o raportează în commentariile sale. Nu cred, că trebue să omit minunile, ce el rapórtă pe credința și mărturisirea celor vechĭ. El ḑice între altele, că fiĭcile luĭ Filip, care cum am arătat deja, locueaŭ la Ierapole cu tatăl lor, l'aŭ asigurat, că un mort înviase în timpul sĕŭ. El istorisește o altă minune fórte considerabilă de Iust, supranumit Barsabas, carele înghițind otravă, nu fu de loc incomodat. Se spune în Faptele Apostolilor, că dupĕ Inălțarea Mântuitoruluĭ, eĭ presintară pe Iust și pre Mathias, și se puseră la rugăciunĭ, pentru ca să le arate Dumneḑeŭ pre carele dintr'acești douĭ va alege în locul luĭ Iuda. «*Atuncea aŭ pus pre doĭ*, ḑice Scriptura, *pre Iosif ce se chĭamă*

Barsabas, care s'a numit Iust, și pre Mathias, și rugându-se aŭ ḑis. Acelaș scriitor spune óre care parabole ale Mântuitoruluĭ, ce se apropie fórte de fabulă, și pe care le-a învĕțat din tradițiune, precum ceea ce povestește despre Impĕrăția luĭ Christos, carea va subsista o mie de anĭ pe pământ după înviere. Ceia ce mĕ convinge că el își închipuise, pentru că n'a auḑit adevĕrurile ce Apostolii explicaŭ sub figurĭ, căcĭ era de un spirit fórte mediocru, precum se arată din operile sale. Cu tóte acestea autoritatea ce câștigase vechimea scrierilor a fost o cursă, care a făcut să cadă maĭ mulțĭ în aceĭași eróre precum Irineŭ și alțiĭ. El a umplut cărțile sale cu feluritele explicațiunĭ, ce Aristion da cuvintelor Mântuitoruluĭ și cu tradițiunile luĭ Ión Preotul, pe care aceĭ ce ar dori să le scie, le pot ceti acolo. Eŭ mĕ voiŭ mulțumi de a insera aci una atingĕtóre de Marcu Evangelistul despre care el face mențiune în aceștĭ termenĭ: «Ión preotul ḑicea, «că Marcu scrisese ceia ce auḑise de la Petru, dar că el «nu raportase lucrurile în ordinea cu care ele fusese spuse «saŭ făcute de Mântuitorul, pentru că el nu'l vĕḑuse nicĭ «odată, și că fusese numaĭ Discipol al luĭ Petru, care pre-«dica Evangelia dupre metoda cea maĭ folositóre celor ce'l «ascultaŭ, fără a observa exact regulele Istorieĭ. Intru a-«cestea Marcu n'a făcut greșală, pentru că el scria lu-«crurile după cum memoria sa 'ĭ-le înfățișa și anume așa «după cum le auḑise, și că n'a spus nicĭ odată nimic «contrar adevĕruluĭ». Acésta este aceia ce ḑice Papias de Marcu. Iată acum ce ḑice el și de Matheiŭ. El a scris Evangelia sa în Ebreește, și fie-care a tradus'o așa cum a putut. Papias se servește adesea orĭ de pasage trase din prima Epistolă a luĭ Ión, și din prima a luĭ Petru. El raportéză de asemenea o Istorie ce este în Evangelia dupre Evreĭ, despre o femee ce a fost acuzată înaintea Mântuitoruluĭ de mai multe pĕcate.

CARTEA A PATRA

CAPITOLUL I.

Episcopii de Roma și de Alexandria sub domnia lui Trajan.

Pe la anul al doi-spre-decilea al domniei lui Traian, Cerdon Episcop de Alexandria muri, și avu de succesor pre Primus, care fu al patrulea Păstor al acestei biserici după Apostoli. Evarest muri de asemenea în acel timp după ce a guvernat opt ani biserica de Roma, și avu de succesor pe Alexandru, care fu al cincilea după Petru și Pavel.

CAPITOLUL II.

Revolta și Rĕsboiul Jidovilor.

Cu cât Biserica și doctrina Mântuitorului făcea noi progrese cu atât miseria Jidovilor creștea din di în di. Ei se resculară în al opt-spre-decelea an al domniei lui Trajan, și-și atraseră mari perderi. Fiind agitați de un rĕu spirit, ei făcură revoltă la Alexandria, în Egipt, și în Cirena contra Grecilor cu cari ei locuiau, și intrară într'un rĕsboiu deschis anul următor în contra lui Lupus, Guvernatorul Egiptului. Ei câștigară de o cam dată óre-care avantage, însă Grecii pe cari'i învinseră s'au retras în Alexandria, și uciseră pre Jidovi pe cari 'i întîlniră acolo. Acei din Cirena găsindu-se singuri sub conducerea lui Lucas făcură stricăciuni în Egipt. Impĕratul trimise contra lor

pre Marcius Turbo cu vase, infanterie și cavalerie. Acest general continuând mult timp rĕsboiul contra lor, trecu un mare numĕr din ei sub ascuțitul sabiei atât din Egipt, cât și din Cirena. Insă Impĕratul temêndu-se ca nu cum-va cei ce iocueau în Mesopotamia să se rescóle ca ceia-lalți, dădu ordin lui Lusius Quietus de a-i alunga din acéstă Provincie. Ei se încăerară împreună, și uciseră un fórte mare numĕr din ei, pentru care spre recompensă fu făcut Guvernator al Iudeii. Istoricii păgâni n'au uitat de a vorbi de acest rĕsboiu.

CAPITOLUL III.

Cărți compuse pentru apărarea credinții sub domnia lui Adrian.

Trajan domnind douĕ-deci de ani fără șése luni, Adrian 'i succese la Imperiu. Quadratus 'i presintă o apologie pe care el o făcuse pentru apărarea Religiunii nóstre, și în contra căreia spiritile cele rele se sforțau atunci de a o descredita. Acéstă operă unde este lesne de remarcat eminența doctriniĭ și curățenia credinții acestui autor, este încă astădi în mâinele nóstre, și a mai multora din credincioși. Se póte judeca cât era de vechie prin aceste cuvinte ce el scrie: «Faptele miraculóse ale Mân«tuitoruluĭ subsistă încă în adevĕrul lor. Bolnavii ce el «au vindecat, morții ce el a înviat, se arătă de când ei au «primit ori sănĕtatea ori viața. Unii din ei sunt încă în«tre noi, de și este deja mult timp de când Domnul s'a «înălțat la cer».

Aristide presintă lui Adrian, ca și Quadratus o apologie pentru creștini, din cari unii au exemplare.

CAPITOLUL IV.

Episcopii de Roma și de Alexandria sub domnia lui Adrian.

In al treilea an al domniei lui Adrian, Alexandru Episcop de Roma, muri, după ce a guvernat dece ani acéstă Biserică, și avu pre Sixt de succesor. Primus, Episcop de

Alexandria, murind în acelaşi timp, şi în al doi-spre-ḑecelea an al Episcopatuluĭ sĕŭ, Iust fu însărcinat cu conducerea acesteĭ Biserică.

CAPITOLUL V.

Episcopiĭ de Ierusalim.

N'am putut găsi precis timpul când Episcopiĭ de Ierusalim aŭ guvernat fie-care acéstă Biserică, pentru că eĭ puţin aŭ trăit. Am găsit numaĭ că eĭ aŭ fost cinci-spre-ḑece, de la început, până la asediul pus înaintea acesteĭ cetăţi, sub domnia luĭ Adrian, şi că fiind toţĭ Jidovĭ de naştere, eĭ îmbrăţişaseră credinţa şi fuseseră judecaţi demnĭ de sarcina Episcopală. Biserica de Ierusalim nu fusese compusă de cât din Jidovĭ, din timpul Apostolilor până în timpul asediuluĭ, sub domnia luĭ Adrian. Insă succesiunea Episcopilor ce veniseră de la circumcisiune, lipsind în timpul acela, este cuviincios de a face un catalog de numele lor spre a le conserva memoria. Cel dintâĭ fu Iacob, care a fost numit fratele Domnuluĭ. Al doilea Simeon; al treilea Iust; al patrulea Zacheŭ; al cincelea Tobie; al şéselea Veniamin; al şéptelea Ioan; al optulea Matias; al noulea Filip; al ḑecelea Senequa; al un-spre-ḑecelea Iust; al doĭ-spre-ḑecelea Levi; al treĭ-spre-ḑecelea Efrez; al patru-spre-ḑecelea Iosif; al cincĭ-spre-ḑecelea şi cel de pe urmă Iuda. In fine, după ce Sixt a guvernat ḑece anĭ Biserica de Roma, el avu în al doĭ-spre-ḑecelea an a domnieĭ luĭ Adrian pre Telesfor de succesor, care fu al şéptelea dupe Apostolĭ, un an şi câte-va lunĭ dupĕ aceia, Eumenie luă conducerea Bisericiĭ de Alexandria. El fu al şéselea în rând. Predecesorul sĕŭ o guvernase un-spre-ḑece anĭ.

CAPITOLUL VI.

Cea de pe urmă luare a cetăţeĭ Ierusalimuluĭ sub domnia luĭ Adrian.

Rescóla Jidovilor contra Romanilor crescênd din ḑi în ḑi, Rufus guvernatorul Iudeiĭ primi trupe de la Impĕra-

tul pentru a reprima insolenţa lor, şi uză atât de crud de biruinţa sa, că uciseră un numĕr considerabil de bărbaţĭ, de femeĭ şi de copiĭ, şi reduse ţara lor sub ascultarea Romanilor. Jidoviĭ eraŭ atuncea comandaţĭ de un şef numit Archochebas, adică Astru. Acesta era un om dedat la brigandagiŭ, şi la ucideriĭ, ce impunea prin ocasia numeluĭ sĕŭ mizerabililor ce-l urmaŭ, făcêndu-ĭ a crede că el era un Astru care trebuea să împrăştie întunecimele releĭ lor norociriĭ. Rĕsboiul aprinḑêndu-se fórte în al opt-spre-ḑecelea an al Domnieĭ luĭ Adrian, şi Romaniĭ îndărătnicindu-se ast-fel la asediul de Bethara, cetate fórte întărită în vecinătatea Ierusalimuluĭ, cea maĭ mare parte din turburătoriĭ periră de fóme şi de sete; şeful lor fu pedepsit cum merita, tot poporul fu alungat, şi i se opri printr'un Edict dat de Adrian de a privi în partea patrieĭ sale, dupre cum se raportéză de către Ariston din Pella. Cetatea Ierusalimuluĭ fiind ast-fel pustiită, şi fiiĭ sĕĭ exterminaţĭ, ea fu umplută de streiniĭ, deveni o colonie Romană, şi fu numită Elia cu numele Impĕratuluĭ ce o biruise. Maĭ mulţĭ Barbariĭ convertiţĭ la credinţă compunênd după aceia Biserica acesteĭ cetăţĭ, Marcu fu cel întâĭ Episcop al eĭ după aceĭ ce eraŭ Jidovĭ de origină, şi cariĭ fusese circumcişĭ.

CAPITOLUL VII.

Despre aceĭ ce publicară în acel timp doctrinĭ false.

Când lumina credinţeĭ luminase tóte popórele, şi Bisericile începură a strĕluci ca niştе astre în lume, inimicul adevĕruluĭ şi al mântuiriĭ, neputênd maĭ mult ataca pre creştinĭ, ca altă dată, prin violenţa persecuţiunilor, schimbă metoda pentru a-ĭ perde, şi recurse la vicleşug, ridicând pre óre-cariĭ înşelătoriĭ, cariĭ pe deoparte făcênd pre dinafară profesiune de doctrina nóstră, abuzaŭ de ceĭ simpli, şi-ĭ prăpăstueaŭ în abisul apostasieĭ, şi împedecaŭ pe de altă parte prin desordinea vieţiĭ lor, ca păgâniĭ, ce nu cunoşteaŭ curăţenia credinţeĭ nóstre, şi a moravurilor nóstre, să nu se convertéscă la Religiunea nóstră. El scóse pre Menandru care eşise el însuşĭ din Simon, un monstru cu douĕ capete şi cu douĕ gurĭ, carele rĕspândi ve-

ninul a două eresiĭ. Vorbesc de Saturnin din Antiochia, și de Basilide din Alexandria, din care unul infectă Siria cu erorile sale, și cel-lalt Egiptul. Irineŭ mărturisește că Saturnin nu predică alte nelegiuirĭ de cât Menandru, pe când Basilide mai adaogă niște fabule extravagante și monstruóse, cărora le dădea numele și aparență de mistere. Același timp produse marĭ ómenĭ cari apărară adevĕrul doctrineĭ, ce Biserica a primit de la Apostolĭ. Noĭ avem încă operile lor în mâinĭ, și mai cu sémă combaterea pe care Agripa Castor o făcu înșelătoriilor luĭ Basilide, în care el ḑice că acest eretic compusese două-ḑecĭ și patru de cărțĭ de comentariĭ, asupra Evangelieĭ, și că întrodusese un Profet numit Barcobas, un altul numit Barcoph și alțĭ câțĭ-va, ce n'aŭ fost nicĭ odată, cărora el le dăduse nume false, pentru a surprinde pre aceĭ ce admiră ast-fel de noutățĭ. El ḑice încă că el învĕța că era indiferent de a mânca cărnurĭ jertfite idolilor, și de a renunța la credință în timpul persecuțiuniĭ. Că el obliga pre Discipolĭ sĕĭ a păzi o tăcere de cincĭ anĭ, ca Pithagoricienĭĭ. In fine el raportéză tóte cele-lalte erorĭ ale sale, și le combate fórte puternic. Irineŭ mărturisește că Carpocrat autorul eresiiĭ Gnosticilor, trăea în același timp. Eĭ nu predicaŭ în secret, ca Basilide, abominațiunele luĭ Simon, eĭ le publicaŭ pe față, și făceaŭ glorie de fermecătoriile lor, de ilusiunele lor, și de visurile lor. Eĭ învĕțaŭ apoĭ; că nu este necurățenie, ca aceĭ ce doreaŭ a ajunge la perfecțiunea misterelor lor, saŭ mai bine a nelegiuirelor lor, să nu aibă oróre de a le comite, căcĭ nu e alt mijloc de a plăcea Stĕpânitorilor lumeĭ, cum 'ĭ numeaŭ eĭ, de cât de a se afunda în cele mai infame voluptățĭ. Demonul ce nu-ĭ place de cât rĕul, se servi de acești miniștri, pentru a supune tiranieĭ sale pre ceĭ simpli, cari voeaŭ a se lăsa se fie înșelați, și pentru a da motiv necredincĭoșilor de a descredita Religiunea nóstră, și de a face tuturor creștinilor imputările, ce nu se cuveneaŭ de cât acestor eretici. De acolo aŭ venit acele negre calomniĭ, că creștiniĭ comiteaŭ incesturĭ cu mumele lor și cu surorile lor, și că mâncaŭ cărnurĭ de animale sufocate. Insă aceste detestabile meșteșugirĭ n'aŭ reușit.

Adevĕrul s'a produs, și s'a arĕtat de sine însuși, în timp ce diferitele înșelătoriĭ a le eresiilor s'aŭ risipit. Gravitatea, modestia Sânțenia Bisericeĭ aŭ strĕlucit în ochiĭ Grecilor și a Barbarilor, și aŭ distrus ast-fel calomniile ce se sforțaŭ de a înegri strĕlucirea curățenieĭ sale, în cât nu mai este nimenea astădĭ, care se îndrăznéscă a le reînoi.

CAPITOLUL VIII.

Scriitoriĭ Bisericești ce apărură în acel timp.

Cu tóte acestea adevĕrul nu lipsi de generoșĭ apărătorĭ ce combătură erórea, atât prin viŭ graiŭ, cât și prin scris. Hegesip, ale căruĭ mărturisirĭ adese orĭ le-am împrumutat spre a descrie lucrurile ce s'aŭ petrecut în timpul Apostolilor, fu unul din ceĭ mai ilustri din acest număr. El a cuprins în cincĭ cărțĭ scrise cu un stil fórte simplu, istoria adevĕrată a predicăreĭ Apostolilor, și a însemnat timpul în care el trăea, vorbind în acești termenĭ de aceĭ ce aŭ înălțat mai întâĭ idolĭ. «Eĭ aŭ zidit mor-«minte și templurĭ, precum se zidește încă astădĭ. Anti-«noüs, sclav liberat al Impĕratuluĭ Adrian a instituit o «combatere în onórea sa, ce se chĭamă încă în ḑilele nó-«stre combaterea luĭ Antinoüs. Adrian a întemeiat o ce-«tate cu numele acestuĭ sclav liberat, și a așezat acolo deviniĭ». Iustin care avea o ĭubire sinceră pentru înțelepcĭunea adevĕrată, era încă atuncĭ aplicat la filosofia Grecilor. El desemnéḑă fórte lămurit timpul, de care vorbim aicĭ, în apologia, ce a presintat Impĕratuluĭ Antonin, în care el scrie ceia ce urméză: «Este cuviincĭos de a vorbi în acest loc de Anti-«noüs, pe care toțĭ l-aŭ adorat de silă și de fricĭ, de și «știaŭ prea bine cine era el, și care era origina sa. El vorbește de asemenea de cel de pe urmă rĕsboiŭ al Jidovilor în acești terminĭ: «Barchochebas șeful revolteĭ Jido-«vilor, descarcă tótă turbarea sa asupra creștinilor, și-ĭ «munci cu felurite chinurĭ, pentru a-ĭ sili se renunțe la «credință». In fine el descrie cu ce mod și cu câtă prudență și judecată el renunță la înțelepcĭunea profană a Filosofilor, pentru a îmbrățișa Religiunea creștină.

«In timpul, ḑice el, când mĕ aplicam la studiul doc-«trineĭ luĭ Platon, aflaĭ acuzațiunele ce se forma contra «creștinilor, și considerând că eĭ desprețueaŭ amenințările «morțiĭ, și tot ce se pare mai teribil ómenilor, judecaiŭ

«că era cu neputință ca ei să trăiască în crimă și în iu-
«birea plăcerilor. Căci aceĭ ce fac a consista fericirea o-
«menéscă în plăcerea voluptăților, se păzesc de a merge
«cu bucurie la mórte. Fórte departe de a se înfățișa la
«mórte de sine însuși, eĭ se silesc a se sustrage de la
«puterea Stĕpânitorilor, și de a conserva viața lor pen-
«tru a continua crimele lor». El povestește în fine, că
«Impĕratul Adrian, primind o scrisoare de la Serenius
Granianus Proconsul, prin carea 'ĭ făcea cunoscut că drep-
tatea nu permitea de a condamna la mórte pernsóne ne-
vinovate, după zvonul nebunesc al poporuluĭ, acest Prin-
cipe scrise luĭ Minucius Fundanus, Guvernator de Asia,
să nu condamne maĭ mult pre nimenea, fără o acusa-
țiune legitimă. Maĭ 'nainte de a raporta acéstă scrisóre,
el vorbește în aceștĭ terminĭ. «De și scrisórea mareluĭ și
«ilustruluĭ Impĕrat Adrian părintele vostru, ne dă drept
«de a vĕ cere să nu fim judecați maĭ mult de cât pres-
«crie legile, noĭ v'o cerem maĭ puțin în virtutea acesteĭ
«scrisorĭ, ce el a avut bunătatea de a scrie în favórea nó-
«stră, de cât în considerația dreptățiĭ care dorește ca a-
«césta să se facă ast-fel. El transcrie apoĭ scrisórea ce
«am tradus'o în grecește.

CAPITOLUL IX.

Scrisórea Impĕratuluĭ Adrian în favórea Chrești-nilor.

«Luĭ Minucius Fundanus. Am primit scrisórea ce mĭ-a
«scris Serenius Granianus, om de o fórte mare conside-
«rațiune și predecesorul vostru. Găsesc că afacerea tre-
«bue să se examineze cu o îngrijire fórte exactă, pentru
«ca Chreștinĭĭ să nu fie de loc supărați fără motiv, și
«să nu se autorize de loc calomnia.

«Dacă locuitorĭĭ Provincieĭ voesc a-ĭ acuza înaintea vós-
«tră, să probeze crimele de care ei ĭĭ acuză.

«Insă nu denunțați de loc dupre discursurĭ vorbite în
«aer, nicĭ dupre strigătele confuse ale poporuluĭ. Luați cu-
«noscință de acuzațiunile ce se vor forma contra lor. De
«vor fi dovediți că aŭ violat legile, pedepsiți-ĭ precum vor
«merita. Insă dacă acuzațiunea este calomniósă, pedepsiți
pre acuzator.

CAPITOLUL X.

Episcopiĭ de Roma, sub domnia luĭ Antonin.

Adrian murind, după ce a domnit douĕ-decĭ și unu de
anĭ, Antonin supranumit piosul 'ĭ succedă. In anul în-
tâiŭ al domnieĭ sale, Telesfor Episcop de Roma muri, după
ce a guvernat această biserică aprópe un-spre-dece anĭ,
și avu pe Higin de succesor. Irineŭ raportéză mórtea sa
și martirul sĕŭ, și mărturisește că Valentin Șef al uneĭ
secte cu numele sĕŭ, și Cerdon, autor al eresieĭ Marcio-
niților, apărură la Roma sub Pontificatul luĭ Higin.
Iată cuvintele sale:

CAPITOLUL XI.

Șefiĭ noilor Secte.

«Valentin sosi la Roma sub Pontificatul luĭ Higin apăru
«în public sub pontificatul luĭ Pius și rĕmaseră aci până
«sub acela al luĭ Anicet. Cerdon, predecesorul luĭ Mar-
«cion, sosind de asemenea în Roma în acelașĭ timp,
«recunoscu erórea sa, și petrecu acolo cât-va timp în cur-
«sul căruța, câte odată învĕța în secret, și câte odată
«se lepăda. In fine fiind convins de reaua sa doctrină,
«el se despărți de comunicarea credincĭoșilor. Irineŭ vor-
«bește ast-fel în a treia carte contra eresiilor. In cea din-
«tâiŭ el dice încă de Cerdon ceia ce urmézĕ. Cerdon dis-
«cipol al luĭ Simon, mergênd la Roma sub Pontificatul luĭ
Higin, care fu al noulea după Apostolĭ, învață acolo, că
Dumnedeul, care este predicat în Lege și în Profeți, nu
este tatăl Domnuluĭ Nostru Iisus-Christos, că unul este
cunoscut și cel-l-alt necunoscut, că unul este drept, și
cel-lalt este bun. Marcion născut în Pont, succedând,
rĕspândi din ce în ce otrava doctrineĭ sale, și adaose la
nelegiuirea hulelor sale. Irineŭ pătrunde adîncimea rătăcirĭĭ
luĭ Valentin, și merge de o caută până în fundul abisu-
luĭ, unde el o ascunde. El dice, că afară de acésta, era
în timpul acela un om numit Marcu, care era fórte sa-
vant în secretele magieĭ. El descrie apoĭ misterile lor pro-
fane și nelegiuite în aceștĭ termenĭ.

«Unii dintre ei pregătesc un pat nuptial, fac ceremonii «monstruóse, și rostesc óre care cuvinte asupra acelor pe «cari 'i inițiază. Ei ḍic că acésta este o căsătorie spirituală «dupre modelul celei din cer. Alții îi aduc la apă, și ḍic «afundându'i înlăuntru: In numele Tatăluĭ necunoscut de «tóte lucrurile; a adevěruluĭ care este de asemenea muma «tuturor ființelor, și în numele aceluĭ ce s'a scoborît în «Iisus.

Unii rostesc óre care cuvinte ebreești pentru a spăimênta mai mult pre noŭii inițiați. Higin murind, după ce a guvernat patru ani Biserica de Roma, Pius 'i succedă. Cladion succedă de asemenea luĭ Eumenie, după ce a guvernat trei-spre-ḍece ani Biserica de Alexandria.

Pius trecênd din acéstă vieață la alta mai bună, în al cinci-spre-ḍecelea an al Pontificatuluĭ sĕŭ, Anicet fu ales pentru a împlini locul sĕŭ. Hegesip ḍice, că el sosi la Roma în timpul acestuĭ Anicet, și că rĕmase acolo până în timpul luĭ Elevterie. Iustin înflorea atunci, predica cuvêntul luĭ Dumneḍeŭ cu o haină de Filosof, și compunea cărți pentru apărarea Credinții. El mărturisește în cartea ce a făcut contra luĭ Marcion, că acest eretic trăia încă în timpul acela. «Noĭ cunoaștem, ḍice el, pre Marcion năs«cut în Pont, care trăește încă și care învață pe Disci«polii sĕi a invoca un alt Dumnezeŭ mai mare de cât «acela care a creat lumea. El a împins prin ajutorul de«monilor un numĕr ne sfîrșit de persóne, a ținea un lim«bagiŭ plin de nelegiuire și de hule, negând că Dumne«zeul care a creat lumea este tatăl Mântuitoruluĭ, și asi«gurând că este un alt Dumnezeŭ mai înalt și mai bun «de cât el. Se dă numele de creștini Discipolilor sĕi, de și «ei sunt în eróre, dupre cum se dă numele de Filosofi «tuturor acelora ce fac profesiune de studiul înțelepciu«nei, de și ei formézā secte diferite, și țin opiniuni con«trarie. El adaoge apoĭ ceia ce urmézā: «Am compus o «carte contra tuturor eresiilor ce aŭ fost vre-odată, și «vĕ voiŭ da-o de citit de vĕ va place». Afară de operile ce el a compus contra păgânilor, a mai compus una pentru apărarea credinței nóstre, și le-a presintat Impĕratuluĭ Antonin, supra numit Piosul, și Senatuluĭ. El locuia de ordinar la Roma. Vorbește de nașterea sa și de calitatea sa în acești termeni, în Apologia sa.

CAPITOLUL XII.

Apologia luĭ Iustin.

«Impĕratuluĭ Tit Aelius Adrian Antonin Piosul; luĭ Ve«rissim fiĭul sĕŭ Filosof; luĭ Lucius fiŭ natural al Filoso«fuluĭ, și fiŭ adoptiv al luĭ Antonin, amator doctrinii; Se«natuluĭ și Poporuluĭ Roman, pentru ómenii carii sunt «persecutați în tótă întinderea pămêntuluĭ, prin o ură «nedréptă, și prin acuzațiuni calomnióse, eŭ Iustin fiĭul «luĭ Prisc și nepot luĭ Bacchius, născut din Napole ceta«tea Sirieĭ și din Palestina, unul din ei vĕ adresézā acest discurs. Același Impĕrat trimise o constituție în Asia, «după rugăciunea creștinilor, ce eraŭ acolo persecutați de «către locuitorĭ. Iată ce coprinde ea.

CAPITOLUL XIII.

Constituțiunea luĭ Antonin în favórea Creștinilor.

«Impĕratul Cesar Marcu Aureliŭ Antonin, August, Ar«menian, mare Pontifice de cinci-spre-ḍece orĭ Tribun, de «treĭ orĭ consul, către locuitorii din Asia, Salutare: Sciŭ «că Ḍeii aŭ grije ca acești ómenĭ să nu rĕmână necu«noscuți. Căci lor aparține mai cu sémă de cât vouĕ de «a pedepsi pre ceĭ ce refuză de a'i adora. Cu cât voĭ «faceți sgomot contra lor, și cu cât îi acuzați de nele«giuire, cu atât mai mult 'i întăriți în simțimêntul lor, și «în hotărârea lor. Ei iubesc mai bine ca să fie denun«țați și condamnați la mórte pentru numele Dumneḍeu«luĭ lor, de cât ca să rĕmână în viață. Ast-fel ei câș«tigă biruința renunțând la viață, mai bine de cât a face «ceea ce voĭ doriți. Este dar cuviincios de a vĕ da avi«surĭ atingĕtoare de cutremurile de pĕmênt ce s'aŭ în«tîmplat, saŭ care duréză încă. Comparați conduita vós«tră în aceste ocasiuni cu aceia pe care o țin Creștinii. «In asemenea împrejurări ei își pun mai mult de cât tot«déuna încrederea lor în Dumnezeŭ, pe când voĭ perdeți «curagiul, nici nu mai aveți grije de cultul Ḍeilor, ca și «când nu'i mai cunóșteți, și persecutați până la mórte

«pre Creștinii cari adoréză un Dumnedeŭ etern. Mai mul-
«ți guvernatori de Provinciĭ scriind tatăluĭ meŭ pentru
«aceĭ de acéstă Religiune, el opri de a'ĭ neliniști, afară
«numaĭ când eĭ ar întreprinde ceva contra bineluĭ Statuluĭ.

«Când mi saŭ scris asupra aceluĭașĭ subiect, am făcut
«acelașĭ respuns. Că dacă pe viitor se va acuza cine-va
«de a fi creștin, voesc ca el să fie achitat, și acuzato-
«rul să fie pedepsit. Acéstă constituție fu publicată la
«Efes, dupre mărturisirea ce face de acésta Meliton E-
«piscop de Sardes, în frumósa apologie ce a adresat Im-
«pěratuluĭ Verus, pentru Religiunea nóstră.

CAPITOLUL XIV.

Despre Policarp, Discipol al Apostolilor

Irineŭ mărturisește că Polycarp merse la Roma, pe când Anicet guverna Biserica acesteĭ Cetăți și că convorbi cu el asupra uneĭ dificultăți ce se mișcase privitóre la celebrarea Sĕrbătoriĭ Paștelor.

El povestește de asemenea în a treĭa carte contra eresiilor, un lucru fórte remarcabil, pe care cred de datorie al adăoga pe lângă ceia ce am spus deja. «Poly-
«carp, dice el, carele nu numaĭ fusese instruit de cătrĕ
«Apostolĭ, și carele convorbise familiar cu maĭ mulți cari
«vĕduse pre Domnul; dar carele fusese aședat Episcop la
«Smirna de către Apostolĭ, căcĭ el a trăit fórte lung timp,
«și a suferit un ilustru martir într'o extremă bătrânețe,
«a profesat tot-d'auna doctrina pe care o învĕțase de la
«Apostolĭ, pe care Biserica o conservă până astă-zĭ, și
«care este singura doctrină adevĕrată. Acésta este ates-
«tată de către bisericile din Asia, și maĭ cu sémă de
«cătrę aceĭ ce aŭ ocupat Scaunul luĭ Policarp după mór-
«tea sa. El meritá maĭ bine fără îndoială de a fi crezut
«de cât Valentin, de cât Marcin, și cei-l'alțĭ autorĭ aĭ
«sectelor nouĭ. El merse la Roma în timpul luĭ Anicet,
«și acolo converti un mare numĕr de eretici predicând
«că doctrina ce învĕța Biserica, era aceĭașĭ pe care o în-
«vĕțase de la Apostolĭ. Sunt și astădĭ încă persóne carĭ
«l'aŭ auḑit povestind că Ión Discipol al Mântuitoruluĭ, în-
«trând într'o bae la Efes, și că vĕḑênd pre Cerint înlă-

«untru, eși afară fără să fi făcut bae ḑicênd: să eșim de
«aicea ca nu cum-va să cadă peste noĭ baia în care se
«află Cerint inimicul adevĕruluĭ. Se ḑice că Marcion a-
«propiindu-se într'o ḑi de Policarp, și ḑicêndu-ĭ, mĕ cu-
«noștĭ ? el 'ĭ respunse, te cunosc de cel d'întâĭ născut
«al luĭ Satan. Iată care era grija și precauțiunea ce a-
«veaŭ Apostolĭi și Discipolĭi lor de a se depărta de ceĭ
«ce alteraŭ adevĕrul, dupre sfătuirea ce dă Pavel când
«ḑice: «*De omul eretic dupĕ una și a doua sfătuire*
«*te ferește, știind că s'a rezvrătit unul ca acesta,*
«*și greșește, fiind singur de sine osîndit.*» (Tit. Cap. 3).
«Este o minunată Epistolă a luĭ Polycarp către Filipenĭ din
«cetirea căria ceĭ ce aŭ grija de mântuirea lor, vor putea
«învĕța de vor voi, care era credința și adevĕrul ce el
«învĕța». Iată ce zice Irineŭ: «Cu tóte aceste Polycarp
se servă în această epistolă cătră Filipenĭ, de óre-care
mărturisirĭ estrase din prima Epistolă a luĭ Petru». To-
tușĭ Antonin supranumit Piosul murind dupĕ ce a dom-
nit douĕ-zecĭ și douĭ de anĭ, Marcu Aureliu Verus, su-
pranumit Antonin 'ĭ urmă cu Lucius fratele sĕŭ.

CAPITOLUL XV.

Martirul lui Polycarp

Violența persecuțiuneĭ sguduind tótă Asia sub domnia luĭ Marcu Aureliu Antonin și Lucius Aelius Verus, Polycarp termină glorios viața sa prin martir. Cred de datorie, a însera împrejurările în acéstă Istorie, dupre cum ele sunt conținute într'o epistolă, a Bisericiĭ de Smirna cătrĕ Biserica din Pont, a le căriĭ propriĭ cuvinte iată-le:
«Biserica luĭ Dumnezeŭ ce este la Smirna cătrĕ Biserica
«ce este la Filomelion și tuturor popórelor Sânteĭ Biserică
«Catholice rĕspândite în tot pământul, misericordia, pacea
«și dragostea luĭ Dumnezeŭ Tatăl, și a Domnuluĭ Nostru
«Isus Cristos să se înmulțéscă între voĭ. V'am scris, fra-
«ților, despre aceĭ ce aŭ suferit martirul, și despre prea
«fericitul Polycarp, care a atins prin mórtea sa perfecțiunea
«credincioșilor».

Maĭ 'nainte de a descrie mórtea luĭ Policarp, eĭ des-
criŭ pe aceia a celor-l'alțĭ Martirĭ, și represintă statorni-

cia cu care suferise chinurile cele mai crude. «Nu era «nimenea, zic ei care să nu fi fost cuprins de mirare vĕ«dêndu-i sfăşiaţi cu lovituri de bice, vĕdêndu-le vinele, ar«terele şi părţile cele mai ascunse ale trupurilor lor des«coperite prin violenţa chinurilor, vĕdênduí culcaţi pe bu«căţi de scoici sdrobite, şi pe ascuţituri de fier; suferind «tot soiul de supliciĭ, şi expuşi în fine la turbarea fiare«lor sĕlbatice. Generosul Germanic se semnală din toţi «ceĭ l'alţi prin dispreţul, ce harul care'l susţinea, 'l făcu «a arăta de mórte. Proconsulul voind a'l îndupleca prin «discursurile sale sfătuindu'l de a avea milă de tinereţea «sa, şi de a se cruţa pre sine, el irită fiarele sĕlbatice pen«tru a eşi mai curênd din acest veac conrupt. Poporul «mirat de statornicia cu care el suferise mórtea, şi de «fermitatea cu care cei-l'alţi Martiri o despreţuiaŭ, strigă, «să se scóţă aceştí nelegiuiţi din lume, şi să caute pe «Policarp. Aceste strigăte excitând tumultul, un óre-care «Quintus Frigian de origină, care venise de puţin timp «din ţara sa, fu spăimântat la vederea fiarelor sĕlbatice «şi a celor-l'alte chinuri ce erau pregătite, şi dori de a'şi «mântui viaţa. El se înaintase spre Tribunal, dupre cum «e dis în aceiaşi scrisóre, cu o presumţiune nesocotită, «în loc ca să se apropie cu o umilită neîncredere în «sine-însuşi. Insă fiind oprit pe dată, el servi de exem«plu de a nu se prăpăstui cu îndrăznélă în primejdie. «Polycarp nu fu de loc sguduit de aceste strigări, cu care «poporul 'l cerea pentru a'l târî la supliciŭ, şi 'şi con«servă tótă liniştea sufletuluí sĕŭ, în mijlocul acesteí e«moţiuní. El avea scop de a rĕmânea în Cetate. Totuşi «se retrase la ţară pentru rugăciunele amicilor sĕĭ.

«Acolo petrecea dilele şi nopţile în rugăcĭuní neconte«nite cu ceĭ ce eraŭ împreună cu el pentru pacea tutu«ror Bisericilor ce sunt pe pământ. Şi acésta era aprópe «singurul exerciţiŭ cu care se ocupa încă mai din'nainte. «Treĭ dile înainte de a fi prins, fiind obosit de somn în «timpul rugăcĭuneĭ, i să păru că vede în vis perina, pe «care, 'şi rezema capul, consumată de odată de foc. Deş«teptându-se îndată, povesti visul sĕŭ la ceĭ ce eraŭ de «faţă, şi le predise că el va fi ars pentru causa luí Iisus «Christos. Deci fiind-că ceĭ ce-l căutaŭ reîndoeaŭ sirgu«inţa şi graba lor, el fu rugat şi ca silit de dragostea fra-

«ţilor sĕĭ a se retrage în un alt loc. Ceĭ ce-l căutaŭ so«siră curênd după aceia, şi prinzênd douĭ copiĭ 'i con«strînse prin violenţa chinurilor, de a-i duce la locul unde «locuia Policarp. Intrând acolo către séră 'l găsiră odih«nindu-se în apartamentul de sus, şi cu tóte că i-ar fi «fost lesne de a scăpa într'o casă vecină, el nu vroi s'o «facă, dicênd, fie voea luí Dumnedeŭ. Aflând că ei intra«seră, el se coborî, dupre cum arată scrisórea, şi-i primi «cu un aer vesel şi plăcut: ast-fel ca admirând vêrsta sa «înaintată, gravitatea sa, şi statornicia sa, ei nu puteaŭ în«destul a se mira că se pune atâta osteneală, pentru a «aresta pre acest venerabil bĕtrên. El porunci să se pună «masa, şi-i rugă de a lua un ospăţ, şi de a-i acorda o «óră de timp pentru a se ruga. Obţinênd acésta, el se «puse la rugăcĭune, şi păru de un zel atât de arzĕtor şi «plin de un har atât de abondent, în cât ceĭ ce eraŭ de «faţă începură a se întrista că, un om de o virtute atât «de rară, şi de o sânţenie atât de înaltă, trebue să su«fere curênd o moarte violentă. Se vorbeşte apoi de el în scrisóre în aceştí terminí: «Când el şi-a isprăvit rugă«cĭunea în carea cuprinsese pre aceĭ ce i-aŭ cunoscut, «marí şi micí, sărací şi bogaţi, puternicí şi slabí, şi în«deobşte pre toţi fiiĭ Bisericeĭ rĕspândită în tot univer«sul, şi când fu timpul de a pleca, 'l puse pre un asin şi-l «duse în cetate în ziua Sâmbeteĭ celeĭ marí. Pe cale găsi «din întêmplare pre Irod Irinarc, şi pre Niceta părintele «sĕŭ, cari luându-l în carul lor se siliră de a-l face să-şi «schimbe simţimêntul zicêndu-i: ce rĕŭ e de a zice Dómne «Cesar, de a jertfi şi de a scăpa ? El nu le rĕspunse ni«mic de o camdată, dar fiind-că ei 'l sileaŭ, el le zise: «Nu voiŭ face nimic din cele ce mĕ sfătuiţi. De necaz «că n'aŭ putut obţine nimic de la el, ei începu a'l înjura, «şi-l aruncară din car cu atâta violenţă, în cât 'şi făcu «o rană la picĭor. Cu tóte acestea el alergă atât de ve«sel la câmpul de luptă ca şi cum n'ar fi avênd nicĭ un «rĕŭ. Tumultul fiind atât de extrem, în cât mai nu se «mai putea distinge de strigările confuse ale poporuluí, «se auzi o voce din cer, în momentul când Policarp in«tră în circ care-i zise: Curagiŭ; Policarp, fiĭ om de i«nimă. Nimenea n'a vĕzut pre acel ce rosti acest cuvênt, «dar mulţi dintre noi l-aŭ auzit. Când el fu dus îna-

«intea tribunalului, se ridică de odată un mare zgomot «de la ceĭ ce-şĭ spuneaŭ unii altora, că Policarp fu prins. «Când el s'a apropiat, Proconsulul 'l întrebă dacă el era «Policarp. Când el rĕspunse că da, el începu a-l sfătui «să se lepede de credinţă, ḑicêndu-ĭ: aĭbĭ puţin respect «de vêrsta ta, şi alte lucrurĭ asemenea ce eĭ s'aŭ obicĭ- «nuit a ḑice. Jură pe norocirea luĭ Cesar, schimbă sim- «ţimêntul, ḑi, scóteţĭ pre nelegiuiţĭ din lume. Atuncĭ Po- «licarp privind cu un ochiŭ grav şi sever poporul ce um- «plea circul întinḑênd mâna, ridicând ochiĭ la cer, şi sco- «ţênd un adînc suspin, ḑise, scóteţi pre ceĭ nelegiuiţĭ din «lume. Fiind-că Proconsulul 'l silia, ḑicêndu-ĭ, jură şi te «voiŭ libera achitat, hulĕşte contra luĭ Christos, el rĕs- «punse, sunt opt-ḑecĭ şi şése de anĭ de când servesc, «luĭ, şi din acel timp el nu mi-a făcut nicĭ un rĕŭ. Cum «a-şĭ putea decĭ huli contra Domnuluĭ şi Mântuitoruluĭ «meŭ! Dar fiind-că Proconsulul continuă a-l sili, ḑi- «cêndu-ĭ, jură pre norocirea luĭ Cesar, el 'ĭ ḑise: fiind-că «mĕ sileştĭ atât de tare de a jura pre norocirea luĭ Ce- «sar, ca şi cum n'aĭ şti cine sunt, 'ţi voiŭ spune curat, «că sunt creştin. Şi dacă doreştĭ să ştiĭ ce este Religiu- «nea creştină dă-mĭ timp de o ḑi, şi te voiŭ informa. «Proconsulul ḑicêndu-ĭ, informéḑă pre popor, el rĕspunse, «nu refuz de a te instrui pre tine, pentru că am învĕ- «ţat a da demnităţilor şi puterilĭ onórea ce nu vatămă con- «ştiinţa: însă pentru popor, nu cred că el merită să-ĭ vor- «besc, nicĭ să mĕ apăr înaintea luĭ. Proconsulul 'ĭ rĕspunse, «am aicea fiare sălbatice, voiŭ porunci să le slobódă con- «tra ta, de nu-ţĭ veĭ schimba simţimêntul. El 'ĭ ḑise, po- «runcĕşte ce 'ţĭ va plăcea, căcĭ eŭ nu-mĭ schimb nicĭ cum «simţimêntul pentru a renunţa la bine, şi pentru a urma «rĕul. Insă eŭ cred, că este lăudabil de a schimba pen- «tru a părăsi rĕul, şi pentru a îmbrăţişa binele.

«Proconsulul adăogênd, dacă despreţueştĭ dinţiĭ fiarĕlor «şi refuzĭ cu îndărătnicie, de a schimba opiniunea, te voiŭ »arde de viŭ. Mĕ ameninţĭ, rĕspunse Policarp, cu un foc «ce nu arde de cât un moment, şi care să stinge îndată, «pentru că tu nu cunoştĭ un alt foc ce este reservat pen- «tru pedépsa nelegiuiţilor la judecata cea vecĭnică. Ce aş- «tepţĭ mai mult, fă ceia ce credĭ de cuviinţă. El ḑise încă «multe altele cu încredere şi cu bucurie, şi faţa sa păru

«luminată de lumina unuĭ har ceresc; ast-fel că, departe «de a fi descurajat prin ameninţările morţeĭ, Proconsu- «lul fu mirat de fermitatea sa, şi trimise Craĭnicul să pu- «blice de treĭ orĭ în mijlocul circuluĭ, că Policarp măr- «turisĕşte că este creştin. Atuncĭ tótă mulţimea păgâni- «lor şi a Jidovilor ce locuiaŭ la Smirna, începură a striga «cu furie, acesta este doctorul Asieĭ, este părintele creş- «tinilor, este distructorul ḑeilor noştri; el este care învaţă «că nu se cuvine a-ĭ adora, şi că nu trebue a le pre- «senta sacrificiĭ. Eĭ rugară apoĭ pre Filip Guvernatorul «de a slobodi leul asupra luĭ. Guvernatorul rĕspunḑênd «că acésta nu-ĭ era permis pentru că spectacolele eraŭ «finite, eĭ începură a striga într'un glas, să se arḑă de «viŭ. Căcĭ trebuĭa să se împlinéscă vedenia ce el avu- «sese şi preḑicerea ce făcuse. Atuncĭ tot poporul alergă «cu mulţimea pe la prăvăliĭ, şi la băĭ, şi aduseră o can- «titate de lemne şi de găteje, ĭar Jidoviĭ alergară cu maĭ «multă ardóre de cât ceĭ-laltĭ, dupre obiceĭul lor. De în- «dată ce rugul fu pregătit el scóse haĭnele sale şi să sili «de a deslega încălţămintele sale, ceia ce n'avea nicĭ o- «dată obiceiŭ de a face, pentru că credincĭoşiĭ se grăbeaŭ «de a se atinge de el pentru stima şi respectul ce aveaŭ «de Sânţenia sa. Se pregăti îndată instrumentele, şi fiind «că voiaŭ să-l lege pironindu-l cu cue, el ḑise, lăsaţi-mĕ «cum sunt. Acel ce-mĭ dă puterea de a suferi focul, 'mĭ «va da statornicia de a sta în picĭóre fără a poticni. Eĭ «nu-l pironiră decĭ cu cue şi se mulţumiră de a-l lega. «El puse însuşi mâĭnele sale îndărăt la spate, şi fiind le- «gat ca un berbece ales din turmă, pentru a fi adus luĭ «Dumneḑeŭ jertfă, el ḑise: Părinte al luĭ Iisus Christos «fiiul tĕŭ bine-cuvêntat şi mult ĭubit, prin mijlocul că- «ruĭa am primit harul de a te cunóşte, Dumneḑeul ân- «gerilor şi al puterilor cereştĭ, Creatorul Dreptilor ce vie- «ţuesc înaintea ta, 'ţĭ mulţumesc pentru că mi-aĭ făcut «onórea de a mĕ pune în acéstă ḑi, şi în acéstă oră în «numĕrul martirilor tĕĭ, şi pentru că 'mĭ daĭ parte la pa- «harul fiiuluĭ tĕŭ, pentru a mĕ învia în trup şi în suflet «la viaţa vecĭnică. Primeşte-mĕ astăḑĭ ca o jertfă plăcută, «şi sĕvêrşeşte întru mine adevĕrul făgăduinţelor tale. Te «laud, te bine-cuvintez, te măresc prin Iisus Christos fiul «tĕŭ carele este Preot în véc, prin carele şi cu carele ţi

«se cuvine mărire întru toți veciĭ în Sântul Duh, Amin. «De abia isprăvi rugăciunea sa, și rostirea celor din urmă «cuvinte, și slugile aprinseră focul. Când flacăra se suise «în aer, se întêmplă un lucru minunat care fu vĕdut de «aceĭ ce fusese judecați vrednicĭ de a-l vedea, și cari fu- «sese destinați pentru a-l raporta altora. Flacăra se re- «trase în jurul Martiruluĭ ca niște părețĭ a uneĭ camere, «și ca o pânză de corabie umflată de vênt; și el păru «în mijloc nu ca un corp ce este consumat, ci ca au- «rul și argintul ce este lămurit în coptor. Noĭ simțirăm «un miros plăcut ca acel de tămâe saŭ de alte aromate «prețióse. Nelegiuiții vĕdênd că focul 'l cruța, porunciră «calăuluĭ de a se apropia, și de a-ĭ înfige sabia sa în «corp, ceia ce fiind făcut, eși din el o atât de mare a- «bondență de sânge, în cât focul se stinse, și tótă lumea «admiră diferența ce este între nelegiuiți și sânți. Nu s'ar «putea nimenĭ îndoi că Policarp, acest Doctor Apostolic «și Profetic din dilele nóstre, acest Episcop al Bisericeĭ «Catolice din Smirna, n'a fost din numĕrul acestora din «urmă. El n'a spus nicĭ o vorbă care să nu se fi îm- «plinit, saŭ nu să va împlini pe viitor. Inimicul ne îm- «pĕcat al ómenilor de bine privind cu un ochiŭ de ge- «losie gloria martiruluĭ sĕŭ, și cununa a căria curăție nes- «tricăcĭósă a virtuțeĭ sale se recompensase, împedecă ca «să-ĭ luăm corpul sĕŭ precum maĭ mulți dintre noĭ o do- «riaŭ, pentru a comunica cu sântele sale reliquiĭ, și în- «demnă pre Niceta tatăl luĭ Irod, și frate a luĭ Dalcés, «ca să mérgă la Proconsul și să-l róge de a ni-l refusa, «ca nu cum-va, diceaŭ eĭ, se părăsim pre cel rĕstignit «pentru a-l adora. Jidoviĭ stăruiaŭ fórte pentru acésta, și «păziaŭ rugul de fricâ să nu luăm corpul, neștiind că noĭ «nicĭ odată n'am putea părăsi pre Mântuitorul carele a «murit pentru rescumpărarea a tótă lumea, nicĭ a da cul- «tul nostru altora de cât luĭ. Noĭ 'l adorăm ca pre fiul «luĭ Dumnedeŭ, și ĭubim pre Martirĭ ca pre Discipoliĭ «și următoriĭ sĕĭ, din causa dragosteĭ ce eĭ aŭ pentru dîn- «sul ca pentru Domnul și stĕpânul lor. Și noĭ dorim din «tótă inima de a fi tovarășiĭ lor. Sutașul vĕdênd înda- «rătnicia lor, arse corpul dupre obiceiŭ, și noĭ adunarăm «ósele, ce ne eraŭ maĭ scumpe de cât pietrele prețióse, «și le închiserăm cu respect într'un loc, unde Dumnedeŭ

«ne va face harul de a ne aduna cu bucurie, pentru a «serba diua martiruluĭ sĕŭ, spre a-ĭ onora memoria, și a «îndemna și pre alțiĭ prin exemplul sĕŭ a imita virtutea sa.

Iată ce aveam de dis despre Policarp, ce primi la Smirna «cununa martiruluĭ cu alțĭ doĭ-spre-dece din Filadelfia. «Numele sĕŭ e atât de celebru în tot pământul, că nu «e necunoscut chiar păgânilor».

Ast-fel fu sfîrșitul acestuĭ om admirabil și Apostolic, du- pre cum ni se arată în epistola credincĭoșilor din Smirna, unde se vorbește și de alțiĭ ce aŭ suferit martirul cu dîn- sul, precum Mitrodor Preot al Secteĭ luĭ Marcion, care fu ars de viŭ, și celebrul Pionius.

Cine va dori să știe, cu ce statornicie mărturisi el că era creștin, cu ce generositate apără credința înaintea Ma- gistraților, și înaintea popórelor, cu ce zel instrui popó- rele, întări pre aceĭ ce eraŭ căduți în timpul persecuțiu- neĭ, și mângâia pre ceĭ închiși; cu ce răbdare suferi mun- cile, însulțările, focul și mórtea, va putea vedea în scri- sórea ce cuprinde Istoria martiruluĭ sĕŭ, ce am inserat-o la rîndul sĕŭ, în culegerea ce am făcut de vechiĭ Martirĭ.

Avem încă astădĭ actele a maĭ mulțĭ alțiĭ, cari aŭ mu- rit pentru credință la Pergam, cetate din Asia în același timp, precum Carp, Papul și Agatonic.

CAPITOLUL XVI.

Martirul luĭ Iustin.

Iustin, de carele am vorbit maĭ 'nainte, presintând în același timp Impĕraților o adoua Apologie, pentru apăra- rea credinței nóstre, primi cununa martiruluĭ prin meș- teșugirea și intrigile Filosofuluĭ Crescentie, carele ducea o viață fórte conformă Secteĭ Cinicilor, de care el făcea pro- fesiune. Mórtea sa fu prețul adevĕruluĭ ce el susținuse contra acestuĭ Filosof, pe care adese-orĭ 'l convinsese în presența maĭ multor persóne. El o prediseše însuși în a- céstă Apologie în acești terminĭ: «Mĕ aștéptă a cădea în «cursa ce mi se va întinde de către vre unul din ceĭ ce «se fac a se chĭema Filosofĭ, și póte Crescentie, care fórte «departe de a ĭubi adevĕrata înțelepcĭune, n'are pasiune «de cât pentru mărirea deșartă, și de a avea picĭoarele

«strînse în panglice. Căcĭ nu trebue a da numele de Fi-
«losof unuĭ om carele vorbește în public despre ceia ce
«nu cunóște, și carele pentru a plăcea poporuluĭ, descrie
«pre creștinĭ ca nelegiuiți și atheĭ, de și nu-ĭ cunóște.

«Căcĭ dacă el condamnă doctrina luĭ Iisus Christos,
«fără să o fi cetit, este maĭ blamabil de cât ignoranții,
«cari se abțin de a vorbi de ceia ce n'aŭ învețat. Dar
«dacă cetindu-o, n'aŭ înțeles-o, saŭ dacă aŭ înțeles-o se
«prefăce de a o condamna, de frică de a fi bănuit că este
«creștin, el este încă mult maĭ rĕŭ și maĭ de disprețuit,
«fiind-că este atât de mult maĭ jos de opiniunea popo-
«ruluĭ, și se lasă atât de tare cuprins de frică. Este cu-
«viincĭos ca să fiți imformați, că propunêndu-ĭ odinióră
«óre-care cestiunĭ, recunoscuiŭ lămurit că el nu știa ni-
«mica, și sunt gata de a-ĭ le propune încă în presența
«vóstră, ceia ce nu este nedemn de îngrijirile și aplica-
«rea unuĭ Impĕrat. Că dacă ați avut óre-care cunoștință
«de întrebările mele și de rĕspunsurile sale, nu mĕ în-
«doesc nicĭ de cum că nu sunteți convinși de ignoranța
«sa, în ceia ce privește Religiunea nóstră. Iar dacă este
«instruit de adevĕr, și nu îndrăznește a-l mărturisi, este
«dovedit, că nu are de cât vanitate, și nu ĭubește de loc
«înțelepcĭunea, fiind-că disprețuește acel frumos cuvênt al
«luĭ Socrat: Că nu e niminea căruia se cuvine a prefera
«adevĕrul». El muri, cum o predisese, prin meșteșugirea
luĭ Crescentie, după cum Tatian om savant în literile u-
mane, care învățase Retorica în tinerețea sa, și care ni-a
lăsat maĭ multe opere, o spune într'o carte contra păgâ-
nilor în acești termenĭ: «Iustin acest om admirabil 'ĭ com-
«pară cu cuvênt cu tîlhariĭ. După ce a spus alte lucruri
«de Filosofĭ, el adaoge ceia ce urmĕdă. Crescentie stabi-
«lindu-se la Roma, întrecu pre toți ceĭ-lalți în avariție, și
«în ĭubirea ce avea pentru băeți. De și el învăța că tre-
bue a disprețui mórtea, el se temea de ea maĭ mult de
cât orĭ de ce, dar o procură prin intrigile sale luĭ Iustin,
ca cel maĭ teribil din tóte relele, din ură că el spunea
liber adevĕrul, și pentru că convingea pre Filosofĭ de a
fi niște parasite și înșelătorĭ. Iată adevĕratul motiv al mor-
țeĭ acestuĭ mare om.

CAPITOLUL XVII.

Martirii de cari Iustin face mențiune în operile sale.

Iustin vorbește în prima sa Apologie de credincĭoșiĭ cari suferise martirul înainte de dînsul, și fiind-că acésta servește la subiectul nostru voiŭ raporta propriile sale cuvinte. «O femee, dice el, ce avea un bărbat fórte vicios,
«și care trăĭa ea însăși cu dînsul într'o mare neorên-
«duĭală, învățând doctrina Mântuitoruluĭ, schimbă conduita,
«și se sili a face și pre bărbatul sĕŭ a imita exemplul
«sĕŭ, vorbindu-ĭ de focul cel vecĭnic care este gătit în
«ceia-laltă viață pentru pedépsa crimelor. Insă în loc de
«a primi sfătuirile sale el continuă în aceleași desordine,
«și-ĭ deveni atât de urîcĭos, că necrezêndu a putea rĕmâ-
«nea în confiență cu un om perdut de desfrênărĭ, și care
«vroea a o silnici să sufere abominațiunĭ contrare natu-
«reĭ, ea se hotărî de a-l părăsi. Cu tóte aceste, rudeniile
«sale cărora le comunicase scopul sĕŭ făcêndu-o să nă-
«dĕjduĭască că el se va schimba, ea rĕmase cu dînsul con-
«tra plăcerilĭ sale. El merse puțin după aceia la Alexan-
«dria, și se afundă maĭ adînc ca nicĭ odată în tot soiul
«de voluptăți, atuncĭ temêndu-se de a participa la crimele
«sale, ea 'ĭ dădu libelul de divorț, și se despărți. A-
«cest om care trebuea să se bucure pentru că ea 'și
«schimbase viața, și pentru că s'aŭ îndreptat de necum-
«pătare la care era odinióră atât de dedată, o acuză de
«a fi creștină de ură de acéstă schimbare ce el nu vroea
«a imita. Ea v'a presintat, Dómne, o suplică pentru a vĕ
«ruga a-ĭ permite de a regula afacerele familieĭ sale, după
«care ea promite de a rĕspunde la acuzare: Și voĭ i-ați
«acordat cererea. Bărbatul ne putênd maĭ mult face ni-
«mic contra eĭ, întórse turbarea sa contra luĭ Ptolomeŭ
«care o învățase adevĕrurile Religiuniĭ creștine, făcu de
«a-l pune în temniță prin un Sutaș din amiciĭ sĕĭ, și a-l
«întreba dacă era creștin; Ptolomeŭ care ĭubea adevĕrul,
«și care nu era capabil de a-l ascunde prin cea maĭ mică
«mincĭună, mărturisind că era creștin, Sutașul 'l ținu mult
«timp în închisóre, 'l făcu a suferi marĭ chinurĭ, și în fine
«'l duse înaintea Judecătoruluĭ Urbicius, care 'l întrebă

«din nou dacă era creștin. Ptolomeŭ nu se rușină de a «mărturisi că făcea profesiunea unii doctrinĭ, și unii Re«ligiunĭ de la care aștepta toată fericirea sa. Căcĭ cine «négă că este creștin, o négă orĭ pentru că blaméză creș«tinismul, orĭ pentru că recunóște că duce o viață ne«demnă de un creștin, ceia ce nu póte să se întîmple «unuĭ creștin adevĕrat. Urbicius poruncind de a duce pre «Ptolomeŭ la supliciŭ, Lucius care era și el creștin miș«cat de indignațiune de nedreptatea acesteĭ sentințe, ’ĭ «dise cu îndrăznélă, ce rațiune este de a condamna la «mórte pre un om ce nu e nicĭ adulter, nicĭ ucigaș, nicĭ «tîlhar, nicĭ culpabil de nicĭ o altă crimă, și care n’a fă»cut alt ceva de cât de a mărturisi că este creștin ? A«cest mod de a judeca este contrar blândeții guvernă«mêntuluĭ Impĕratuluĭ, a fiuluĭ sĕŭ Filosoful, și a Sena«tuluĭ. Atuncĭ Urbicius în loc de a-ĭ rĕspunde, ’ĭ dise, mi «se pare că și tu eștĭ creștin. Lucius mărturisind că era «creștin, el porunci de a-l duce și pre el la supliciŭ. De«parte de a se plânge de condamnare, el recunoscu că ’ĭ «era fórte recunoscĕtor de a-l scăpa de o dominațiune «atât de nedréptă, ca aceia a Principilor ce guvernaŭ atun«cea Imperiul, pentru a-l trimite la Dumnedeŭ carele este «un Domn și un Părinte plin de bunătate. Un al treilea «presintându-se, fu condamnat de asemenea. Dupĕ ce Ius«tin aŭ făcut acéstă istorisire, el adaoge cuvintele ce am «raportat deja: «Mĕ aștept a cădea în cursa ce mi se în«tinde de către vre unul din ceĭ ce se fac a se chĭema «Filosofĭ.

CAPITOLUL XVIII.

Despre Operile luĭ Iustin.

El ne-a lăsat mai multe opere fórte folositóre și pline de o doctrină cerésca, pe care ceĭ ce vor dori a se instrui de adevĕrurile Religiuniĭ nóstre le pot ceti, și de care mĕ voiŭ mulțumi de a face aicea catalogul. Cea dintâĭ operă a sa este o apologie adresată Impĕratuluĭ Antonin supranumit Piosul, fiilor sĕĭ și Senatuluĭ pentru apărarea pietățiĭ creștine. A doua este altă apologie asupra aceluiașĭ subiect, adresată Impĕratuluĭ Antonin, supra numit Verus,

succesorul aceluĭa de care am vorbit. A treia este o carte contra Grecilor, unde el tratéză mai multe cestiunĭ agitate între noĭ și Filosofĭ, atingĕtóre de natura demonilor. A patra este o carte contra Grecilor, întitulată Refutațiune. A cincea este un tractat despre Monarchia luĭ Dumnedeŭ, unde el se servă de mărturisirĭ nu numaĭ ale Creștinilor ci și ale păgânilor. A șésea este o carte întitulată Psalmistul. A șéptea este o reculegere a sufletuluĭ, unde el propune diferite opiniunĭ ale Filosofilor, pe care promite de a le combate într’o altă operă, și de a propune pre a sa. A opta este o conferință în formă de dialog ce a avut la Efes cu Trifon cel maĭ celebru din Jidovĭ din timpul acela, unde el descrie cu ce chip lumina haruluĭ ’l atrase la cunoscința credințiĭ, cu ce ardóre el se dĕduse la studiul Filosofieĭ, și la căutarea adevĕruluĭ, și unde el arată conspirațiunea ce făcură Jidoviĭ pentru a înăduși doctrina Mântuitoruluĭ. Fórte departe, le dise el, de a vĕ căi de nelegĭuirile ce ațĭ comis, voĭ ațĭ ales persóne pe care le-ațĭ trimis de la Ierusalim să publice în tot pământul, că să ridicase o sectă nelegiuită de Creștinĭ, și să rĕspândéscă calomniile, pe care aceĭ ce nu ne cunosc s’aŭ obicĭnuit a le debita. Și ast-fel ne mulțumiți de a fi nedrepți, voĭ ațĭ atras, pe cât ațĭ putut, tóte popórele în nedreptatea vóstră. El mărturisește acolo că în timpul sĕŭ darul Profeției era încă destul de ordinar în Biserică. Vorbește de asemenea și de Apocalipsul luĭ Ión, pe care ’l atribue Evangelistuluĭ. Raportéză maĭ multe pasage din Profeți și acuză pre Jidovĭ că le-aŭ suprimat. Sunt maĭ multe din cărțile sale încă în mâinile credincĭoșilor. Tóte operile sale aŭ fost în o stimă atât de mare, și în o veneratiune atât de mare, în cât Irineŭ citéză adesea-orĭ din ele mărturiĭ, precum în cartea a patra contra heresiilor, unde vorbește ast-fel: «Iustin a dis «minunat de bine în cartea contra luĭ Marcion, că n’ar «crede nicĭ chĭar pe Mântuitorul, dacă el ar predica pre «un alt Dumnedeŭ, de cât pre acela care a creat lumea» Și în a cincea, unde dice, că Iustin a avut cuvênt de a spune că înainte de venirea Mântuitoruluĭ, demonul n’a cutezat a porni hule contra lui Dumnedeŭ, pentru că el nu era încă asigurat de propria sa condamnare. Am voit a face enumĕrarea Operilor acestuĭ mare personagiŭ, pentru

a îndemna la cetirea lor pre ceĭ ce vor dori a se instrui de adevĕrurile Religiuneĭ nóstre.

CAPITOLUL XIX.

Despre aceĭ ce aŭ guvernat în acel timp Bisericile de Roma și de Alexandria.

In al optulea an al domnieĭ luĭ Marcu Aureliu, Anicet muri după ce a guvernat un-spre-ḑece anĭ Biserica de Roma. Și avu pre Sotir de succesor. Celadion muri de asemenea după ce a guvernat patru-spre-ḑece anĭ Biserica de Alexandria, și avu de succesor pre Heros.

CAPITOLUL XX.

Despre aceĭ ce aŭ guvernat Biserica de Antiochia în același timp.

Theofil era atuncĭ pe scaunul Bisericeĭ de Antiochia al căreĭ episcop era al șéselea de la Apostolĭ. Cornilie succesor luĭ Heros fusese al patrulea, și Heros succesor luĭ Cornilie, al cincilea.

CAPITOLUL XXI.

Scriitorii Bisericești ce aŭ înflorit în același timp.

Hegesip, de care am vorbit pe larg în cărțile precedente înflorea atuncĭ în biserică, ca și Dionisie Episcop de Corinth, ca și Pinitus Episcop de Creta, ca și Filip Apolinarie, Meliton, Musan, Modest și Irineŭ, ale căror opere, în cari s'aŭ conservat adevĕrata tradițiune a doctrinĭĭ Apostolilor, aŭ venit până la noĭ.

CAPITOLUL XXII.

Despre Hegesip, și despre aceĭ de cari el a făcut mențiune.

Cele cincĭ cărțĭ de Comentarĭĭ, ce ne-a lăsat Hegesip, cuprind probe ilustre de curățenia credinței sale. El scrie

în acele cărțĭ că în timpul uneĭ călătorĭĭ ce făcu laRoma, el discută cu maĭ mulțĭ Episcopĭ, și recunoscu că eĭ țineaŭ toțĭ aceĭașĭ doctrină. După ce a vorbit de Epistola luĭ Climent către Corinthenĭ, el adaoge ceea ce urméză: «Bi«serica de Chorinth a rĕmas tare în adevĕrul credinței până «în timpul luĭ Primus, am conferit cu el mergênd la Roma. «Când sosiĭ acolo, am locuit la Anicet, al cărui Diacon era a«tuncĭ Eleutherie. Sotir succedă luĭ Anicet, și Eleutherie luĭ «Sotir. In fie care Biserică se ține aceĭașĭ doctrină, care este «cuprinsă în Lege, în Profeți și în predicarea Mântuitoruluĭ. «El descopere origina eresiilor ce se ridicară în timpul sĕŭ «și vorbește de acésta ast-fel. După ce Iacob supranumit «Iust suferi martirul după exemplul Mântuitoruluĭ, și pen«tru apărarea cuvêntuluĭ sĕŭ, Simon vĕrul sĕŭ, fiul luĭ «Cleopa, fu ales în considerația acesteĭ înrudirĭ, pentru «a conduce în calitate de Episcop pre credincĭoșiĭ aces«teĭ Cetățĭ. Atuncĭ se chĭemă Biserica Fecĭóră, pentru că «ea nu fusese încă conruptă prin zădarnice discursurĭ. «Thabutis se sili el cel dintâĭŭ de a o conrupe, din ură «pentru că n'a fost ales Episcop. El fu din una din cele «șépte secte, ce eraŭ rĕspândite între poporul Jidovesc și «anume din aceia din cari fu și Simon, de unde a ve«nit Simoniacĭĭ; Cleobius, de unde a venit Cleobianienĭĭ; «Dositheŭ, de unde aŭ venit Dosithanienĭĭ; Gortheŭ de «unde aŭ venit Gorthenienĭĭ; Masbotheŭ de unde aŭ ve«nit Masbothenienĭĭ; de acolo aŭ venit și Menandrienĭĭ, «Marcioniții, Carpocratienĭĭ, Valentinienĭĭ, Basilidianienĭĭ, «Saturnilienĭĭ, și toțĭ aceĭ ce aŭ introdus doctrinĭ nouĭ. «Din aceștia s'aŭ scoborît falșiĭ Christoși, falșiĭ Profeți, «falșiĭ Apostolĭ, cari aŭ rumpt unitatea Bisericiĭ, întrodu«când erorĭ contra luĭ Dumneḑeŭ și Mântuitorul. El face «și numĕrarea sectelor ce împărțeaŭ pre Jidovĭ. Era, ḑice »el, diferite opiniunĭ între fiiĭ luĭ Israil, contra tribuluĭ luĭ «Iuda, și contra luĭ Christos. Eraŭ Esseenĭĭ, Galilienĭĭ, He«morabatiștiĭ, Masboteenĭĭ, Samarinenĭĭ, Saduceĭĭ, Fari«seĭĭ. El ḑice în restul operilor sale o mulțime de alte «lucrurĭ fórte considerabile, din care am raportat maĭ «înainte cea maĭ mare parte. El citéză bucățĭ din Evan«gelia dupre Ebreĭ, ceea ce arată că era Jidov convertit. «El spune încă maĭ multe tradițiunĭ de ale Jidovilor, ce «nu sunt scrise. Nu numaĭ el, ci și Irineŭ, și toțĭ ceĭ

«vechĭ numesc Paremiile luĭ Solomon o înțelepcĭune, care «cuprinde preceptele tuturor virtuților. In fine vorbind de «cărțile apocrife, mărturisește, că sunt unele din ele scrise »de ereticiĭ din timpul sĕŭ.

CAPITOLUL XXIII.

Despre Dionisie, Episcop de Chorinth, și despre cărțile sale.

Să vorbim acum de Dionisie, Episcop de Chorinth, carele nemulțumit de a veghea la mântuirea popórelor, ce eraŭ încredințate conducereĭ sale, voi a comunica fructul lucrărilor sale credincĭoșilor celor-l-alte Biserici, prin scrisorile ce le scrise el. Este una către Lacedemonienĭ, care este o explicațiune a doctrinĭĭ ortodoxe, și o sfătuire la unitate și la pace. Este una către Atenienĭ, care e proprie a excita credința în inimile lor, și aĭ face a trăi dupre regulile Evangelieĭ, de unde se păreaŭ că eĭ s'ar fi depărtat fórte tare, de când Publius Episcopul lor suferise martirul, pentru apărarea Religiunĭĭ nóstre. El vorbește în acéstă scrisóre de Quadratus, carele fiind ales pentru a îndeplini locul luĭ Publius, adună pre credincĭoșiĭ risipiți, și reaprinse focul credinței lor, care începea a se stinge. El mărturisește de asemenea în aceiașĭ scrisóre, că Dionisie Areopagitul fiind convertit la credință prin predicarea luĭ Pavel, dupre cum se arată în faptele Apostolilor, el fu cel dintâiŭ Episcop al Athenilor. Este o altă epistolă de la dênsul către locuitoriĭ din Nicomidia, unde combate erorile luĭ Marcion, și stabilește adevĕrul doctrineĭ Catholice. A scris încă o scrisóre către Biserica din Gortina, și către cele-l-alte biserici din Candia, în care el face marĭ laude luĭ Filip Episcopul lor, și face o mărturisire fórte avantagióză virtuțiĭ lor, și îĭ prevestește de a se păzi de viclesugurile ereticilor. In o altă scrisóre ce a scris către Biserica Amastrienilor, și către cele-l-alte Bisericĭ din Pont, el mărturisește că a scris'o după rugăciunea luĭ Bachilide și a luĭ Elpist. In acéstă scrisóre el explică o mulțime de locurĭ din Scriptură, vorbește anume de Palmas Episcopul lor, le dă povĕțuirĭ privitóre la maritagiŭ și la Castitate, și ordonă de a primi în biserică

pre pĕcătoșiĭ ce se întorc de la orĭ ce pĕcat ar fi, și chiar de la eresie.

Afară de aceste scrisorĭ, el scrise o alta către Gnosienĭ, în care el sfătuește pre Pinitus Episcopul lor a nu impune credincĭoșilor înpovorătórea sarcină a înfrânăreĭ și de a avea în privire slăbicĭunea maĭ multora. Este și rĕspunsul luĭ Pinitus, unde după ce a dat marĭ laude luĭ Dionisie, și a mărturisit o profundă admirațiune de virtutea sa, îl rógă de a da pe viitor un nutrimênt maĭ solid popórelor sale, și de a le scrie alte scrisorĭ, care să cuprindă instrucțiunĭ maĭ perfecte, ca nu cum-va, de nu vor lua nicĭ odată de cât lapte, să nu îmbătrânéscă în infirmitatea și în lăngesirea copiilor. Se póte vedea în acéstă scrisóre ca într'un tablou, curățenia credinței luĭ Pinitus, grija ce avea el de înaintarea spirituală a poporuluĭ ce era încredințat conducerĭĭ sale, eloquența sa, și rara capacitate în sciința bisericeĭ. Este încă o scrisóre a luĭ Dionisie Episcop de Chorinth către Romanĭ, și către Sotir Episcop de Roma, în care el aprobă fórte obiceiul păzit de către Romanĭ de la primele persecuțiunĭ până în timpul nostru.

«Incă de la începutul Religiuneĭ nóstre, le dice el, «v'ați obicĭnuit a da tot felul de ajutorurĭ credincĭoșilor. «Ați alinat sărăcia tuturor bisericilor prin bine-facerile ce «le-ați trimis, ați dat fraților ce lucréză la metalurĭ, tot «ce le era de trebuință. Și ast-fel ați păzit neviolabil a«cest laudadil obiceiŭ, ce l'ați luat de la strămoșiĭ voș«tri. Sotir Episcopul vostru, departe de a'l strica saŭ de «a'l micșora, l'a crescut și l'a întărit, făcênd a distribui milos«teniile destinate la alinarea credincĭoșilor, și mângâind prin «dulcéța discursurilor sale, cu duioșia unuĭ părinte, pre frații «ce merg la Roma». El face de asemenea mențiune în acéstă scrisóre, de epistola luĭ Climent către Corinthenĭ, și mărturisește că se citea în Biserică dupre vechiul obiceiŭ. «Am so«lemnisat, dice el, sânta Duminică, și am cetit scrisórea ce ni-a «scris Climent, și o vom ceti tot-d'auna ca și pre cea «dintâĭŭ ce ni-a scris Nouĕ însine, și cetindu-le nu vom «lipsi nicĭ odată de precepte fórte salutarie. Este cu cu«viință de a remarca, că el însciințéză că scrisorile sale «aŭ fost conrupte. Am scris, dice el, câte-va scrisorĭ după «rugămintea fraților noștri, însă ele aŭ fost falșificate de

«către slugile demonuluĭ, cari aŭ tăĭat din ele în câte-va «locurĭ, și aŭ adăogat în altele. De aceia asupra lor s'aŭ «rostit acéstă funestă sentință, Vaĭ vouĕ! Nu trebue decĭ «a ne mira dacă textul Sânteĭ Scripturĭ a fost conrupt de «către falșificatorĭ, fiind că eĭ n'aŭ cruțat opere de auto- «ritate maĭ puțin considerabilă». Este încă o scrisóre a luĭ Dionisie, Episcop de Corinth către Chrisofora femee credincĭósă, unde el'ĭ dă povățuirĭ fórte folositóre.

Iată ce aveam de dis de operile sale.

CAPITOLUL XXIV.

Despre Theofil Episcopul Antiochieĭ.

Theofil, despre care am dis maĭ 'nainte că a fost ridicat pe scaunul Bisericiĭ de Antiochia, a lăsat treĭ cărți, ce sunt adresate luĭ Autolic și care conțin o instrucțiune de credința nóstră. Este o altă carte de dênsul contra eresieĭ luĭ Hermogen, unde el se servă de óre care locurĭ estrase din Apocalips. Este încă una în formă de cathechism. Fiind că ereticiĭ din acel timp amestecaŭ neghina erorilor lor în grîul doctriniĭ Apostolilor, Păstoriĭ se sileaŭ de a smulge acéstă neghină din câmpul Bisericiĭ, câte odată avertisând pre credincĭoșĭ de a lua séma, câte odată conferând cu aceĭ falșĭ doctorĭ, și combătându'ĭ prin viŭ graiŭ, câte-odată combătêndu'ĭ prin scris. Theofil de care vorbesc s'a distins în acéstă luptă prin o carte ce ne-a lăsat contra luĭ Marcion, și care este încă astă-dĭ în mâinile nóstre.

Maximin 'ĭ succedă și fu al șéptelea care guvernă Biserica de Antiochia de la Apostolĭ.

CAPITOLUL XXV.

Despre Filip și despre Modest.

Filip de care am aflat din epistolele luĭ Dionisie, Episcop de Corinth, că a fost Episcop de Gortina, scrise contra luĭ Marcion, ca și Irineŭ și Modest. Insă acest din urmă descoperi cu maĭ multă subtilitate de cât ceia-l-alțĭ, vicleșugurile și erorile acestuĭ eretic. Maĭ mulțĭ alțiĭ aŭ lucrat asupra acestuiași subiect, și operile luĭ sunt conservate cu mare grije de către credincioșĭ.

CAPITOLUL XXVI.

Despre Meliton, și despre aceĭ de care el a făcut mențiune.

Meliton, Episcop de Sardia, și Apolinarie Episcop de Ierapole fură fórte celebri în acel timp. Eĭ compuseră amêndoĭ Apologiĭ pentru apărarea Religiuneĭ nóstre, și le presentară Impĕratuluĭ. Voiŭ face aicea catalogul operilor lor care aŭ ajuns până la noĭ. Sunt douĕ cărțĭ de Meliton atingĕtóre de Pascĭ, una despre modul de viață al Profeților, una despre Biserică, una despre Duminică, una despre natură și creațiunea Omuluĭ, una despre ascultarea ce simțurile datoresc credinției, una despre trup, despre suflet, și despre spirit, una despre botez, una despre adevĕr, despre credință, și despre genealogia Mântuitoruluĭ, una despre profeție, și despre ospitalitate, una care are de titlu cheia, una despre diavol și despre Apocalipsul luĭ Ión, una despre Intruparea verbuluĭ. Cea de pe urmă este apologia adresată luĭ Antonin. La începutul cărțiĭ despre Pascĭ, el însemnează timpul, în care a scris'o.

Iată în ce chip vorbește: «In timpul când Paulus Ser- «vilius era guvernator de Asia, și când Sagoris suferi «martirul, să ridică la Laodicea o mare contestație a- «tingĕtóre de celebrarea sĕrbătoriĭ Pasceluĭ, cu ocasiunea «căruia am scris acéstă carte». Climent Alexandrinul face mențiune de acéstă carte în aceia pe care a compus'o asupra aceluĭași subiect, și mărturisește, că n'a scris pre a sa de cât cu ocasiunea aceștia. In cartea cea adresat Impĕratuluĭ, el vorbește de aceia ce s'a făcut în timpul sĕŭ contra creștinilor. «Persónele de pietate, dice el, «sunt astă-dĭ persecutate în tótă întinderea Asieĭ cu maĭ «multă furie de cum a fost vre odată. Ceĭ maĭ nevinovațĭ «sunt despoiațĭ de averile lor prin insolența denunțiatori- «lor, cari sub pretext de edicte intră ziua și nóptea prin «case, și răpesc tot ce găsesc. «Și ceva maĭ jos dice: «Dacă aceste lucrurĭ se fac din ordinul vostru, n'avem

«nimic de dis, căcĭ un Principe atât de drept ca voĭ «nu póte ordona nimic nedrept. Şi noĭ nu suntem su- «pĕraţĭ a muri ast-fel. Cu tóte acestea vĕ cerem un har, «şi anume acela, ca să luaţĭ cunoştinţă de afacere, şi să «judecaţĭ dacă autorii acestor violenţe merită mórtea, saŭ «o altă pedépsă, saŭ dacă trebue să rĕmână în linişte şi «în pace. Iar dacă acest noŭ edict ce nu s'ar fi putut face «contra celor maĭ neîmpăcaţĭ inimicĭ n'a fost hotărît în «consiliul vostru, noĭ vĕ rugăm, de a nu permite maĭ «mult, să fim expuşĭ la aceste brigandage. Dupĕ ce a spus «şi alte lucrurĭ pe care le las, el adaogă. Secta, de care «noĭ facem profesiune, a înflorit maĭ întâĭ între streinĭ, «şi n'a început a se arĕta, ca o fericită predicere pre pă- «mênturile ascultării vóstre, de cât în timpul domnieĭ luĭ «August predecesorul vostru. De atuncĭ s'a vĕdut tot-dé- «una crescênd din ce în ce prosperitatea Imperiuluĭ, ce-l «veţĭ poseda pe viitor, cu Principile fiiul vostru, dupre do- «rinţele publice ale tuturor ómenilor de bine; numaĭ să «menţineţĭ Religiunea nóstră, care s'a ridicat şi confir- «mat cu dominaţiunea luĭ August, şi care n'a fost maĭ «puţin favorisată de cât cele-l-alte de cătră Impĕraţiĭ pre- «decesoriĭ voştri. Urmarea neîntreruptă a fericitelor succese, «ce s'aŭ întîmplat Imperiuluĭ, fără ca fericirea sa să fi «fost turburată de nicĭ o disgraţie, de când Religiunea «nóstră, ce s'a născut cu el, a sporit în sînul sĕŭ, este «o probă evidentă, că ea contribue puternic la mărimea «şi la gloria sa.

«Dintre Impĕraţĭ nu sunt de cât Neron şi Domeţian, «cari fiind înşelaţĭ de către óre-cari înşelătorĭ, aŭ răspân- «dit contra nóstră calomniĭ, care aŭ găsit dupre obiceiŭ «óre-care credare între popor. Insă prea piosiĭ voştri pre- «decesorĭ aŭ îndreptat ignoranţa acestuĭ popor, şi aŭ re- «primat prin edicte publice cutezarea celor ce ar între- «prinde, de a ne face vre un rĕŭ tratament. Adrian strĕ- «bunul vostru a scris în favórea nóstră luĭ Fundanus Gu- «vernatorul Asieĭ, şi la maĭ mulţĭ alţiĭ. Impĕratul, părin- «tele vostru în timpul când împărţiaţĭ cu el grijile guver- «nămêntuluĭ, a scris locuitorilor din Larissa, din Tesalo- «nic, din Atena, şi în fine tuturor popórelor din Grecia, «pentru a reprima revoltele şi tumulturile, ce să ridicase «contra nóstră. Opiniunea în care suntem că nu judecaţĭ

«de noĭ maĭ puţin echitabil, nicĭ maĭ puţin favorabil pre- «cum judeca el, ne face a spera harul ce vĕ cerem».

Iată ce dice Meliton în cartea de care vorbesc. La în- ceputul culegerii sale, el face catalogul cărţilor Vechiuluĭ Testament care sunt primite de tótă lumea fără nicĭ o con- testaţie. Cred de datorie a insera în acest loc. «Meliton «către fratele sĕŭ Onisim, salutare: Dragostea ce aĭ pen- «tru Dumneḑeŭ şi pentru adevĕr, îndemnându-te adese «orĭ a mĕ ruga de a face o culegere de ceia ce este în «Lege şi în profeţĭ atingĕtor de întruparea Verbuluĭ, şi «de Religiunea creştină, şi a-mĭ mărturisi o mare dorinţă «de a şti numĕrul, şi ordinea cărţilor Vechiuluĭ Testament, «m'am păzit de a-ţĭ refusa cererea. Cunoştinţa ce am de ar- «dórea credinţeĭ tale, de zelul ce aĭ pentru a învĕţa a- «devĕrurile Evangelieĭ şi pentru a lucra maĭ cu sémă la «mântuirea ta, m'aŭ făcut a întreprinde o călătorie în O- «rient, şi de a mĕ transporta chiar la faţa loculuĭ, unde «s'aŭ sĕvêrşit misterele şi s'aŭ publicat, şi unde am aflat «care sunt cărţile Vechiuluĭ Testament, de care 'ţĭ trimit «catalogul ce urméză: cincĭ cărţĭ ale luĭ Moisi, Genesa, «Eşirea, Leviticul, Numerile, Deuteronomul, Iisus-Navi, Ju- «decătorii, Ruth, cele patru cărţi ale Impĕraţilor, cele douĕ «cărţĭ Paralipomena, Psalmiĭ luĭ David, Paremiile luĭ So- «lomon, Inţelepciunea, Eclesiastul, Cântarea Cântărilor, Iov, «Isaia, Ieremia, o carte a celor douĭ-spre-ḑece Profeţi Da- «niil, Ezechiil, Esdra. Am făcut din tóte aceste extrasurĭ «pe care le-am divisat în şése cărţi.

CAPITOLUL XXVII.

Despre Apollinarie, Episcop de Ierapole.

De şi e în mâinele maĭ multor persóne, un mare nu- mĕr din cărţile compuse de Apollinarie, totuşi n'aŭ că- ḑut în mâinele mele de cât acestea ce urméḑă: Un dis- curs adresat Impĕratuluĭ. Cincĭ cărţĭ contra păgânilor, douĕ despre adevĕr, douĕ contra Jidovilor. Acela ce a scris contra eresiĭ Catafrigienilor, ale cărĭi fundamente arunca atuncĭ Montan cu falşiĭ sĕĭ profeţi, şi de unde eşiră maĭ pe urmă stranii desordine, şi grozave tumulturĭ.

CAPITOLUL XXVIII.

Despre Musan, și despre operile sale.

Musan, de care am vorbit maĭ sus, ne-aŭ lăsat un tractat fórte elegant, adresat óre-căror creștinĭ, ce căduse în eresia Encratiților, ce atuncĭ se născuse, și care maĭ pe urmă a fost fórte pernicĭósă. Se ḑice, că Tațian a fost autorul eĭ.

CAPITOLUL XXIX.

Despre Tațian și eresia sa.

Era însușĭ acest Tațian discipol al admirabiluluĭ Iustin martirul, și de care el a vorbit atât de avantagios în termenĭ ce am raportat. Cele ce ḑic le aflăm de la Irineŭ, carele în prima carte contra eresiilor, vorbește de eresia luĭ Tațian în acești terminĭ. «Encratiții scoborîți de la Sa«turnin și de la Marcion învețaŭ, că nu e permis de a «contracta maritagiŭ, găsind prin acésta a blama opera «luĭ Dumneḑeŭ, și condamnând în mod tacit distincțiu«nea sexelor ce el a stabilit pentru a conserva natura. «Eĭ opreaŭ de asemenea de tóte vietățile, recunoscênd «rĕŭ bunătatea Creatoruluĭ, care ne-a acordat întrebuin«țarea lor. Eĭ négă încă, că primul om este mântuit, și «acésta este o estravaganță care a fost puțin dupĕ aceia «inventată între eĭ, de către Tațian discipolul luĭ Iustin. «In cât timp el a rĕmas sub conducerea unuĭ atât de ex«celent Invețător, n'a vorbit nimica de asemenea, însă «dupĕ martirul sĕŭ, el se despăți de Biserică, și fiind um«flat de vanitatea unuĭ doctor, ca și cum ar fi întrecut «pre toțĭ ceĭ-lalți în cunoștință, el compuse corpul monstruos »al uneĭ doctrinĭ streine, inventând vêrste nevisibile ca Va«lentin, și asigurând ca Saturnin și Marcion, că marita«giul nu e nimica alt ceva de cât o conrupțiune și un a«dulter. El puse la îndoĭală de asemenea mântuirea luĭ Adam. Iată ce ḑice Irineŭ. Severie declarându-se dupĕ aceia pentru acéstă eresie, și întinḑêndu-o fórte mult, ea fu numită cu numele sĕŭ. Aceĭ ce o urmédă să servesc de Lege, de Profețĭ, și de Evangeliĭ, însă eĭ le explică

dupre opiniunile lor particulare. Eĭ resping Epistolele luĭ Pavel și Faptele Apostolilor. Tatian care a fost primul autor al eresieĭ a compus un lanț de patru Evangeliștĭ, ce se găsește încă în mâĭnele a câte-va persóne. Și ḑice, că el a avut cutezanța de a schimba stilul luĭ Pavel, și de a pune Epistolele sale în termenĭ maĭ eleganți. El a lăsat maĭ multe opere, din care cea maĭ eloquentă și maĭ folositóre este contra Păgânilor, unde arată că Moisi și Profețiĭ sunt maĭ vechĭ ca orĭ și ce autor grec.

CAPITOLUL XXX.

Despre Bardesane, Sirian, și despre cărțile ce el a compus.

Maĭ multe eresiĭ ridicându-se în Mesopotamia sub domnia aceluiaș Impĕrat, Bardesane Sirian de națiune, om subtil și eloquent, compuse în limba sa dialoguri contra luĭ Marcion, și contra autorilor celor-l-alte secte, și diferite alte opere ce aŭ fost traduse în grecește de către unĭi din discipoliĭ sĕĭ, a cărora vigóre cu care el susținea adevĕrul Religiuniĭ nóstre, 'ĭ atrăsese un fórte mare numĕr. Intre operile sale este un excelent dialog despre destinată. Se ḑice că el făcu maĭ multe altele despre persecuțiunea ce se pornise în acel timp contra Bisericiĭ. El fu maĭ întâĭ discipol al luĭ Valentin, însă desaprobând maĭ târḑiŭ simțimintele sale, el 'l convinse de maĭ multe imaginațiunĭ estravagante și fabulóse, fără ca cu tóte acestea să se fi îndreptat în totul de erorile ce le învețase în șcóla sa. Sotir Episcop de Roma muri în acel timp.

CARTEA A CINCEA

PREFAȚA

Sotir Episcop de Roma, murind, dupĕ ce a guvernat opt anĭ acéstă Biserică, Elefterie fu al doĭ-spre-ḑecelea de la Apostolĭ, care succedă la demnitatea sa în al șépte-spre-ḑecelea an al Domnieĭ luĭ Antonius Verus, în care an o violentă persecuțiune fiind ridicată contra nóstră de către locuitoriĭ din maĭ multe cetățĭ, se póte judeca raționabil, din ceia ce se întîmplă într'o singură provincie în care numĕrul celor ce aŭ suferit martirul în tot pămêntul fu fórte mare. Istoria acésta a fost conservată în monumentele publice, ca o istorie demnă de a nu fi nicĭ odată uĭtată. Am înserat actele întregĭ în culegerea ce am făcut de martirĭ, de unde se póte nu numaĭ învĕța adevĕrul de cele ce s'aŭ petrecut atuncĭ, dar încă a trage marĭ exemple de pietate. Voiŭ alege din ele și voiŭ transcrie aicea ceia ce mi se va părea propriŭ pentru subiectul meŭ. Ceĭ-l-alțĭ Istorici n'aŭ scris de cât luptele, victoriile, trofeele, faptele marĭ ale căpitanilor, și ale soldaților ce aŭ împlântat mâînele lor în sânge pentru conservarea țĕrilor lor, și a avereĭ lor. Insă eŭ care fac istoria unuĭ stat ceresc și Dumnḑeesc, n'am a istorisi de cât rĕsbóe sânte, care tind la o pace spirituală, de cât lupte întreprinse pentru apărarea nu a unor posesiunĭ trecĕtóre ale acesteĭ lumĭ, ci ale adevĕruluĭ care este maĭ vecĭnic, de cât trofee ridicate contra puterilor celor nevĕḑute. de cât cununĭ nemuritóre și nestricăcióse.

CAPITOLUL I.

Despre ceĭ ce aŭ murit în Galia, pentru apĕrarea credinței sub domnia luĭ Verus.

Galia a fost câmpul de luptă, unde se dădură aceste atacurĭ. Ea are douĕ Mitropoliĭ celebre, Lion și Vienna, printre care trece Ronul care udă tótă țara de prin prejur. Bisericile din aceste cetățĭ scriseră către Bisericile din Asia și din Frigia istoria martirilor lor. Cred a nu putea face nimic maĭ bine, de cât dea raporta propriile lor cuvinte. «Servitoriĭ luĭ Iisus Christos cari locuesc la Vienna și la «Lion cetățĭ din Galia, către frațiĭ din Asia și din Frigia «cari aŭ aceĭași credință și nădejdie aceiași rescumpărare, «pace, har și glorie din partea luĭ Dumnḑeŭ Tatăl, și a «luĭ Iisus Christos Domnul nostru. După o prefață pe care «o las, eĭ încep narațiunea lor în aceștĭ tremenĭ N'am «putea exprima, și nu credem ca cine-va să pótă scrie «cât a fost de violentă persecuțiunea ce noĭ am suferit «aicĭ; cât de înveninată a fost turbarea păgânilor con«tra credincĭoșilor, și cât aŭ fost de crude muncile ce «Martiriĭ aŭ suferit. Inimicul comun a făcut tóte sforță«rile sale contra nóstră și a trimis pre Slugile sale pen«tru a ne face să simțim maĭ dinainte o încercare din vi«olențele ce el va exercita când va veni sfêrșitul lumiĭ. «Ni se opri maĭ întâiŭ de a ne arĕta în piețele publice «în băĭ, și nicĭ într'un loc. Insă harul luĭ Dumnḑeŭ se «luptă pentru noĭ și susținu slăbicĭunea nóstră. El ridică «ómenĭ fermĭ și nestrămutațĭ ca niște colóne, cari atra«seră asupra lor prin forța lor tótă turbarea demonuluĭ «și cari suferiră tot soiul de insulte și de suplicĭ. Eĭ des«prețuiră aceia de care lumea se teme maĭ mult, și trecu «prin tot ce e maĭ teribil pentru a merge la Iisus Chris«tos. Eĭ aŭ arĕtat lămurit prin faptele lor, că nu sunt «vrednice pătimirile vremiĭ de acum către mărirea cea vi«itóre care se va descoperi întru noĭ. Eĭ aŭ suferit maĭ întâĭ tot «ce furia unuĭ popor iritat póte inventa maĭ crud contra «unor inimicĭ neîmpăcațĭ. Aŭ fost batjocoriță, târâțĭ, bă«tuțĭ uciși cu pietre, închiși. Aŭ fost aduși în piețele pu«blice, de către Tribunul jandarmilor și de Magistrații «poporului, interogațĭ în public, și după ce aŭ mărturisit

«că eraŭ Chreştinĭ, aŭ fost puşĭ în închisóre până la ve-
«nirea Guvernatoruluĭ Apoĭ aduşĭ înaintea luĭ, şi fiind-că
«el întrebuinţa asupra lor tot soiul de cruḍimĭ, unul din
«fraţĭ numit Vetius Epagatus, arĕtă câtă dragoste avea
«el către Dumneḍeŭ şi pentru aprópele. El ducea o viaţă
«atât de aspră, că egala într'o mare tinereţe, meritul ce
«Zacharia n'a avut de cât într'o vêrstă fórte înaintată.
«El mergea ca şi dînsul în tóte poruncile Domnuluĭ într'un
«mod ne imputabil. Era grabnic a servi pre aprópele,
«plin de zel şi de duhul luĭ Dumneḍeŭ. Avênd nişte ca-
«lităţĭ atât de eminente, el nu putu suferi fără indignare
«nedreptatea cu care ne condamna, şi ceru permisiune
«de a vorbi în favórea nóstră, şi de a arăta că nu eram
«vinovaţĭ nicĭ de atheism, nicĭ de nelegĭuire. Abia îşĭ
«deşchise gura, şi fiind-că era fórte cunoscut, se ridică
«în contra luĭ un mare strigăt din partea acelora ce eraŭ
«împrejurul tribunaluluĭ. Judecătorul neputênd suferi rugă-
«cĭunea sa, de şi 'ĭ recunoscu tótă dreptatea, în loc de
«a i-o acorda 'l întrebă numaĭ, dacă era Chreştin. El rĕs-
«punse tare şi lămurit că era chreştin, şi îndată fu pus
«în numĕrul Martirilor. Judecătorul îl numi ca prin de-
«risiune advocatul chreştinilor. Insă el avea de advocat pe
«Duhul sânt al căruĭ har se rĕspândea în el, cu maĭ
«multă abondenţă de cât nu se rĕspândise nicĭ odată în
«Zacharia, fiind-că el îĭ da curagiul de a se expune la
«mórte pentru apărarea fraţilor sĕĭ. El fu un adevĕrat
«Discipol al Mântuitoruluĭ care urmă Mieluluĭ pretutinde-
«nea unde merse. Apoĭ începu a recunóşte pre ceĭ ce e-
«raŭ Chreştinĭ. Unĭĭ din eĭ făcură profesiune publică de
«credinţă, cu o generósă libertate. Alţĭĭ se găsiră prea
«slabĭ pentru a da o luptă atât de mare, şi nepregătin-
«du-se la acésta îndestul de bine căḍură nedând prin că-
«derea lor de cât o nemângâiată durere, şi împuţinară
«ast-fel ardórea acelora cari nefiind încă prinşĭ, mergeaŭ
«în urma Martirilor pentru a le servi, de şi n'o puteaŭ
«face acésta de cât cu o mare greutate. Noĭ eram toţĭ ca
«atârnaţĭ de frică în necertitudinea confesiuneĭ. Nu dóră
«că ni-am fi temut de muncĭ, dar ne ḍiceam, ca nu
«cum-va vre unul din noĭ să caḍă la sfêrşit sub violenţa
«lor. Se lua în fie-care ḍi maĭ mulţĭ pentru a împlini
«numĕrul de ḍece cari căḍuse. Se arestă ast-fel ceĭ maĭ

«considerabilĭ din ambele Biserică, cari aşeḍaşe acolo or-
«ḍinea şi poliţia. Judecătorul poruncind public să se facă
«o exactă cercetare de noĭ toţĭ, prinseră pre unĭĭ din
«sevitori nóştri, cari eraŭ păgânĭ şi cari fiind plinĭ de
«duhul demonuluĭ, şi temêndu-se de a suferi muncile ce
«vĕḍuse că aŭ suferit credincĭoşiĭ, depuseră fals după
«stăruinţa soldaţilor, cum că noĭ făceam ospeţe de ale
«luĭ Thiest, că luam plăcerĭ de ale luĭ Oedip, că comi-
«team abominaţiunĭ ce nu e permis nicĭ de a gândi,
«nicĭ de a spune, şi care n'am putea crede că cine-va
«vre odată să fi voit a face Când aceste negre ca-
»lomniĭ fură rĕspândite în public, tótă lumea se irită
«cu o ast-fel de furie contra nóstră, în cât ceĭ maĭ de
«aprópe aĭ noştri cari odinióră ne tratase cu óre care
«moderaţiune din respectul înrudireĭ, deveniră ceĭ maĭ
«înfuriaţĭ. Atuncĭ vĕḍurăm împlinirea acestuĭ cuvênt al mân-
«tuitoruluĭ. *Va veni vremea ca tot cel ce va ucide*
«*pre voĭ, să i se pară că aduce jertfă luĭ Dum-*
«*neḍeŭ*. Numĕrul şi cruḍimea muncilor ce suferiră sân-
«ţiĭ Martirĭ, sunt maĭ pre sus de tot ce am putut spune.
«Demonul făcu tóte sforţările sale pentru a scóte vre o
«hulă din gura lor. Turbarea Guvernatoruluĭ, a soldaţilor
«şi a poporuluĭ se desbărcă cu ultimul exces asupra luĭ
«Sanctus Diaconul, născut la Vienna, asupra luĭ Maturus
«carele, de şi nu era de cât neofit, nu înceta de a lupta
«cu bărbăţie pentru apărarea credinţeĭ, asupra luĭ Atha-
«lus născut la Pergam, care a fost tot-d'auna stâlpul şi
«sprijinitorul Bisericeĭ nóstre şi asupra luĭ Blandin, în
«persóna căruea Mântuitorul a arĕtat că ceia ce este maĭ
«prost, şi maĭ despreţuit în ochiĭ ómenilor, este sublim,
«şi excelent înaintea luĭ prin dragostea care dă probe de
«puternicia sa. Căcĭ în loc ca să tremurăm toţĭ de frică,
«şi ca stĕpâna sa dupre lume care era în numĕrul
«sânţilor Martirĭ şi carea lupta generos cu eĭ pentru a-
«părarea credinţiĭ, să se teamă din causa delicateţeĭ tru-
«puluĭ sĕŭ, nu cum-va să nu aĭbă putere de a susţine
«cu statornicie că era Chreştină, ea fu plină de un cura-
«giŭ atât de neînvins în cât călăiĭ după ce s'aŭ succe-
«dat pe rînd de diminéţă până în séră pentru a o munci
«fură siliţĭ a mărturisi că eraŭ învinşiĭ, şi că eĭ nu
«puteaŭ maĭ mult să'ĭ facă nimic. Eĭ se miraŭ pentru că

«ea respira, încă de și trupul sĕŭ fu sfĕșiat și străpuns «de tóte părțile, și protestaŭ că fără a întrebuința atâtea «muncĭ diferite ce ea suferise, una din cele maĭ micĭ era «de ajuns pentru a o face să móră. Acéstă prea fericită «tînĕră fată relua nouĭ puterĭ orĭ de câte orĭ reînoea «profesiunea credinței sale, și găsea alinarea și repaos a «repeta sunt Creștină, și nu să face nicĭ un rĕŭ între «noĭ. Sanctus suportă de asemenea tóte muncile cu o «statornicie maĭ mult de cât omenéscă, și când în mij- «locul celor maĭ crude suplicĭi, nelegiuiții îl întrebaŭ în «speranța de a scóte prin violența durereĭ vre un cuvênt «nedemn de el, în loc de a respunde la întrebările lor, și «de a spune saŭ numele sĕŭ, saŭ țara sa, sunt liber, «saŭ sunt sclav, el nu rĕspundea nimic alt ceva, de cât, sunt «Chreștin. Acesta era unicul sĕŭ rĕspuns la întrebările «ce i se făcea de numele sĕŭ, de țara sa, de familia sa, «și Păgânii nu putură nicĭ odată smulge alt cuvênt din «gura sa. Acéstă fermitate nestrămutată, adăogând furia «Judecătoruluĭ sĕŭ și a călăilor sĕĭ, ei 'i aplicară plăgĭ «de metal înfocate pe părțile cele maĭ delicate, și maĭ «simțibile. Aceste părțĭ fură arse. Insă el rĕmase tot-d'auna «în picĭóre, și fu rĕcorit prin o apă vie ce eșa din sânul «Mântuitoruluĭ, ca dintr'un isvor nesecat. Trupul sĕŭ era «tot acoperit de semnele muncilor ce suferise, nu era de «cât rană și contusiunĭ. Dar era asemenea o minune de «răbdarea Domnuluĭ nostru care suferea în persóna sa, «care nimicea puterea inimiculuĭ și care arĕta prin un «exemplu simțit că nu este frică unde este dragostea Pă- «rinteluĭ, nicĭ durere unde e vorba «de gloria Fiiuluĭ.

«Nelegiuiții reîncepênd după câte-va ḑile al munci, în «credință, că membrele sale vinete și umflate, ce nu «puteaŭ suferi nicĭ cea maĭ mică atingere, n'ar putea «nicĭ odată suferi nouĭ suplicĭi, saŭ că dacă ar muri prin «excesul durereĭ, vederea morțeĭ sale, ar sgudui pre toțĭ «cei-l-alțĭ, trupul sĕŭ se sculă ĭarăși în contra așteptărĭĭ «lor, trase puterĭ din cruḑimea lor, reluă mișcarea și funcțiu- «nele sale ordinare. Ast-fel harul schimbă acéstă a doua «persecuțiune în remediu, și îl vindecă prin durerea mun- «cilor, prin care eĭ voeaŭ a'ĭ ridica vieața. Demonul care «credea că a învins cu totul pe Bibliada, pentru că ea «renunțase la credință, ca alțiĭ câți-va, vroi a încununa

«condamnarea sa prin calomnie, și o puse la muncĭ din «noŭ, pentru ca rănită și slăbită cum era de căderea sa, «să depună în contra nóstră. Insĕ acéstă violență nu servi «de cât a o deștepta din profunda sa amorțire. Muncile «ce exercitară călăiĭ asupra sa, o făcură a-și aminti de «focul iaduluĭ, și ea le ḑise, cum ar mânca Chreștiniĭ «copiĭ, eĭ cari nu 'și permit a mânca sânge de animale. «Ea mărturisi apoĭ că era Chreștină, și fu pusă în nu- «mĕrul Martirilor. Răbdarea credincĭoșilor tocind ascuți- «tul instrumentelor persecutorilor lor, Demonul inventă «alte mașinĭ, și făcu de'ĭ închise într'o temniță întunecósă. «Li se puse picĭórele în gros, și le întinseră până la a «cincea gaură, și 'ĭ făcu a suferi tóte relele ce pot intra «în spiritul acelora cărora Demonul le inspira turbarea «sa. Maĭ mulțĭ fură înădușiți de aerul cel rĕŭ al temni- «țeĭ, și Dumneḑeŭ voi ca eĭ să móră ast-fel pentru glo- «ria sa. Alțiĭ cariĭ fusese munciți cu atâta exces, în cât «se credea că orĭ ce îngrijire s'ar lua pentru eĭ nu s'ar «putea nicĭ odată vindeca, trăiră în temniță, fără a fi a- «sistați de către ómenĭ, ci întăriți ast-fel de Domnul, în «cât eĭ însuși întăreaŭ și mângâeaŭ pre cei-l'alțĭ. Tinerĭ «prinși de puțin timp, și ale căror trupurĭ nu fusese slă- «bite prin violența muncilor, nu putură suporta incomo- «ditățile închisorilor fără a muri. Prea fericitul Pothin E- «piscop de Lion în vêrstă maĭ mult de nouĕ-ḑecĭ de anĭ «al căruĭ trup era atât de slab, că de abia putea res- «pira, însă al cărui suflet era susținut prin o dorință ar- «ḑĕtóre de Martir, fu tîrît înaintea Judecătorilor.

«Trupul sĕŭ, dupre cum am spus, era împovorat sub «greutatea anilor și a bólelor, însă sufletul sĕŭ conserva «o vigóre minunată pentru că era destinat a face să tri- «umfe Iisus Christos. Când soldații 'l aduseră la Tribunal «când Judecătoriĭ sosiră acolo, și popórele ridicaseră vocea «lor contra luĭ, ca și cum ar fi fost Iisus Christos, el făcu o gene- «rósă protesiune de credința nóstră. Guvernatorul între- «bându-l care era Dumneḑeul Creștinilor, el rĕspunse veți «ști, dacă veți merita de a o ști. Indată el fu târât și «bătut ca batjocură. Ceĭ maĭ de aprópe 'ĭ dădură lovituri «de picĭóre și de pumnĭ, fără a avea nicĭ un respect de «vêrsta sa. Ceĭ maĭ depărtați aruncară asupra luĭ tot ce «găsiră sub mâinile lor. In fine nu fu niminea care să

«nu se témă de a nu fi culpabil, dacă ar lipsi de al maltrata.
«'L duse pe jumătate mort în închisóre, unde muri după
«două ḑile. Se vĕḑu atuncea o minunată conduită a luĭ
«Dumneḑeŭ, și un efect fórte rar și fórte extraordinar
«al nesfêrșiteĭ sale misericordiĭ. Aceĭ ce renunțase la
«credință fură inchiși în închisorĭ, ca și aceĭ ce o mărtu-
«risise. Aceștĭ din urmă fură arestați în calitate de Chre-
«știnĭ, fără să 'ĭ acuze de nicĭ o crimă. Ceĭ dintâiŭ, de-
«parte de a trage vre un fols din apostasia lor, fură a-
«restați ca criminalĭ, ucigași și chinuiți maĭ crud de
«cât ceĭ-l-alți. Aceia eraŭ mângâiați prin dragostea luĭ
«Dumneḑeŭ, prin bucuria mărturisiriĭ lor, prin nădejdea
«rĕsplătirilor vecĭnice, pe când aceștia eraŭ întristați prin
«imputările consciinței lor. Nu era nimic maĭ lesne de
«cât de aĭ remarca când treceaŭ, căcĭ uniĭ aveaŭ bu-
«curia zugrăvită pe fața lor, și acéstă bucurie purcedea
«de la gloria ce harul mărturisireĭ lor le câ tigase. Lanțurile
«lor chiar le serveaŭ de ornament ca niște ceaprazurĭ la
«chia uneĭ mirese. Eĭ respiraŭ mirosul Mântuitoruluĭ și
«acest miros era atât de plăcut, în cât s'ar fi crediut că
«eĭ eraŭ parfumați de un parfum ordinar. Cei-l-alți din
«contra eraŭ trișt, posomorâți și abătuți. Eĭ eraŭ afară
«de acésta desprețuiți de către Păgânĭ, ca niște mișeĭ,
«cari renunțase la calitatea gloriósă de Chreștin, pentru
«a se acuza eĭ însuși de ucigași. Miserabila stare la care
«eĭ eraŭ reduși, contribuea maĭ cu sémă a confirma pre
«credincĭoși, ast-fel că aceĭ ce eraŭ prinși din noŭ, măr-
«turiseaŭ că eraŭ Chreștinĭ fără a pregeta, și fără a fi
«sguduiți prin ispitirele Demonuluĭ. Iată ce adăogă eĭ maĭ
«pe urmă în aceeași scrisóre. Martiriĭ muriră în diferite
«chipurĭ, cari fură ca atâtea culorĭ și florĭ, cu cari eĭ
«împodobiră cununa ce voeaŭ a înfățișa luĭ Dumneḑeŭ.
«Era fórte drept că acești Atleți neînvinși, care se lup-
«tase și câștigase victoriĭ să se bucure de cunună. Ma-
«turus, Sanctus, Blandina și Attalus fură duși la Amfi-
«theatru, pentru a fi expuși acolo la fiarele sĕlbatice într'o
«ḑi care fusese aleasă înadins pentru eĭ. Maturus și Sanc-
«tus trecură prin tot soiul de muncĭ, ca și cum n'ar fi
«suferit nimic maĭ înainte, saŭ maĭ bine ca niște învin-
«gĕtorĭ cari infrânsese deja pre inimic. Eĭ se luptară pen-
«tru a lua cununa; eĭ fură bătuți cu lovituri de bice;

«sfâșiați de fiare și suferiră tóte chinurile ce plăcu po-
«poruluĭ de a cere în furia sa, ce se exercita asupra lor.
«In fine fuseră puși pe un scaun de fer, și arși de vĭ
«și eĭ simțiră un miros nesuferit ce eși din membrele
«lor consumați. Insă tóte aceste supliciĭ nu eraŭ capabile
«de a alina pre popor.

«Turbarea sa nu era de loc satisfăcută de nu va slăbi
«statornicia lor. Cu tóte acestea eĭ nu putură scóte din
«gura luĭ Sanctus alt cuvênt de cât acest cuvênt ordinar
«prin care mărturisea necontenit că era Chreștin. In fine
«fiind-că respiraŭ încă după o lungă luptă eĭ fură ucișĭ
«și serviră ḑiua aceea de spectacol lumiĭ, în loc de spec-
«tacolile ordinare ale Amfitheatruluĭ. Blandina fu legată
«la un stâlp pentru a fi sfâșiată de fiare. Fiind-că era
«legată în formă de cruce, și să ruga necontenit, acest
«spectacol reîndoia ardórea celor ce se luptaŭ cu dênsa
«pentru aceeași causă în același câmp, și le arĕta în
«persóna sa prin ochiĭ credinții pe acela ce bine-voise a
«fi pironit pre Cruce, pentru ca să arate celor ce vor
«crede în el, că cine suferă aicĭ pe pământ pentru dèn-
«sul, se va bucura de o viață vecĭnică cu Dumneḑeŭ Pă-
«rintele sĕŭ. Fiarele neatingênd'o, ea fu adusă ĭarăși în
«temniță și reservată pentru o altă luptă, pentru ca bi-
«ruind pe șarpele în atâtea ocasiunĭ diferite, ea să facă
«sigură condamnarea ce rosti Dumneḑeŭ odinióră con-
«tra luĭ, și să ridice curagiul fraților sĕĭ, prin exemplul
«rar al generosităței cu care, orĭ cât de slabă și despre-
«țuită era dupre lume, ea se îmbrăcase cu puterea ne-
«învinsă a luĭ Iisus Christos, biruise pre inimicul în tóte
«ocasiunile, și luase cununa.

«Attalus fiind cerut cu stăruință de popor, el apăru
«cu liniștea ce'ĭ dădea curățenia consciinței sale, exerci-
«țiul virtuții sale, și libertatea cu care făcuse tot-d'auna
«profesiune între noĭ de a spune adevĕrul. Primblându-l
«împrejurul Amfiteatruluĭ cu o tabelă înaintea luĭ, pe
«care era scris: Iată acest Attalus Chreștin, poporul intră
«în furie. Insă Guvernatorul aflând că el era Cetățean
«Roman, porunci de a'l duce ĭar în temniță cu ceĭ-l-alți,
«scrise Impĕratuluĭ despre afacerea lor și așteptă rĕspun-
«sul. Cu tóte acestea timpul ce se strecură nu le a fost
«nefolositor; căcĭ rĕbdarea lor atrase misericordia Dum-

«neḑeească, și membriĭ Bisericiĭ, cari murise prin apostasie, primiră de la ceĭ ce rĕmaseră viĭ prin credință, comunicarea acesteĭ vieți. Martiriĭ făcură har celor ce nu avusese curagiul de a fi Martiri, și Biserica care este tot de odată Fecióră și Mumă fu plină de bucuria de a primi viĭ în sânul sĕŭ pre aceĭ ce eșise de acolo morți. Aceĭ ce renunțase la credință, fură ca formați și însuflețiți din noŭ în sânul acesteĭ sânte mume, prin îngrijirea Martirilor. Eĭ învățară a face profesiune publică de doctrina salutară pe care fusese atât de slabĭ de a o renega. Și fiind-că Dumneḑeŭ nu voește mórtea pĕcătosuluĭ, ci să se întórcă și să fie viŭ, de îndată ceĭ ce primiră nouĭ puterĭ cu o nouĕ viață, apărură înaintea Tribunaluluĭ Guvernatoruluĭ căruia Impĕratul rĕspunsese ca să se tae capul celor ce ar mărturisi, că sunt Chreștinĭ, și să se achite aceĭ ce l'ar nega. In timpul unuĭ tîrg ce e fórte celebru în acéstă țară, și unde se face un minunat concurs de diferite națiunĭ. Guvernatorul porunci de aduse pre prea fericiții Martiri pentru aĭ traduce înaintea poporuluĭ. Interogându-ĭ, el condamnă pre Cetățeniĭ Romanĭ a avea capul tăiét, și pre ceĭ-l-alți a fi expuși la fiarele sĕlbatice. Iisus Christos primi o glorie de mărturisirea atât de puțin așteptată de Păgânĭ, de la aceĭ cari chiar de la început renunțaseră la credință. I-aŭ interogat parte cu scop de a'ĭ achita. Insă când eĭ mărturisiră că eraŭ Chreștinĭ, fură puși cu restul Martirilor. Aceĭ ce n'aveaŭ cea maĭ mică urmă de credință cel maĭ mic respect pentru curățenia haineĭ ce se primește la Botez; cea maĭ mică témă de judecățile reduse tabile ale luĭ Dumneḑeŭ, rĕmaseră afară ca fiiĭ pierdării cari d-sonoraŭ prin schimbarea lor, Religiunea ce îmbrățișase. Toți ceĭ-l-alți se adunară la Biserică. In timpul când se examina afacerea lor, Alexandru, Frigian de națiune, Medic de profesiune, care era stabilit de mult timp în Galia și care era fórte cunoscut prin ardórea dragostiĭ sale, și prin aprinderea zeluluĭ cu care predica ca un Apostol adevĕrurile Religiuneĭ nóstre, le făcu semn ca să mărturiséscă înaintea Judecătorilor, credința ce o negase. Se vedea pe fața sa dorința ce avea în inimă, și greutatea ce simțea pentru aĭ naște din noŭ luĭ Iisus Christos. Poporul iritat pentru că aceĭ

ce renunțase la credință, o mărturiseaŭ, începu a striga contra luĭ Alexandru, și al acuza de a fi causa schimbăriĭ lor. Guvernatorul întrebându'l îndată cine era el rĕspunse că era creștin, și fu condamnat la a fi expus fiarelor sĕlbatice. In ḑiua următóre el fu adus cu Attalus, pre care Guvernatorul îl condamnase la acelașĭ supliciŭ, pentru a mulțămi poporul. Dupĕ ce amêndoui suferise în Amfiteatru tóte chinurile ce póte inventa cea maĭ ingeniósă cruḑime, eĭ avură capul tăĭat. Alexandru nu ḑise nicĭ un cuvênt și nu scóse nicĭ un suspin, întreținêndu-se necontenit cu Dumneḑeŭ în fundul inimeĭ sale.

«Attalus fiind pus pe scaunul de fer și ars, ḑise în latinește poporuluĭ, arĕtând fumul nesuferit ce eșea din trupul sĕŭ: ceia ce faceți voĭ este în adevĕr a mânca ómenĭ. Insă noĭ nu'ĭ mâncăm, nicĭ nu comitem altă crimă. Fiind-că l'aŭ întrebat, care era numele luĭ Dumneḑeŭ, el rĕspunse, Dumneḑeŭ n'are nume ca un om. Către séră Blandina și Pontic tînĕr în vêrstă de cinci spre-ḑece anĭ pe cari 'ĭ ținuse tot-d'auna de față pentru aĭ spăimênta prin vederea muncilor celor-l-alți Martiri primiră ordin de a jura în numele zeilor păgânilor. Insă disprețul ce eĭ arătară față de acești ḑeĭ, excită atât de tare mânia poporuluĭ în cât neavênd nicĭ compătimire pentru vêrsta unuĭa, nicĭ respect pentru sexul cel-leĭ-alte 'ĭ făcu a suferi tot soiul de supliciĭ, silindu-ĭ necontenit, în zadar de a jura. Pontic fiind susținut prin îndemnările ce'ĭ făcea sora sa în fața Păgânilor chiar, muri în mijlocul muncilor. Prea fericita Blandina rĕmase cea de pe urmă ca o generósă mumă ce îndemnase pre fiiĭ sĕĭ la luptă, și cari 'ĭ trimise victorioși la Dumneḑeŭ, reintră în câmpul de luptă unde eĭ semnalase curagiul lor, și alergă cu bucurie pentru a'ĭ ajunge, ca și cum ar fi fost dusă la patul nupțial, în loc de a fi condusă la supliciŭ și de a fi expusă la dinții fiarelor. Dupĕ ce a fost bătută cu vergĭ, sfêșiată de dinții fiarelor, pusă pe scaunul de fer, închisă într'o rețea și expusă unuĭ taur care o aruncă de maĭ multe orĭ în aer, fără ca ea să simtă nimic, din causa ardóreĭ credințiĭ sale, a fermității nădejdiĭ sale, și a atențiuneĭ cu care ea se întreținea cu Dumneḑeŭ, avu în fine capul tăiét. Păgânii

«mărturisiră eĭ însuşĭ, că nicĭ odată o persónă de sexul «sĕŭ nu suferise atâtea muncĭ. Cruḍimea lor nu fu totuşĭ sa-«tisfăcută, şi furia ce le inspira demonul, se descărcă a-«supra trupurilor Sânţilor.

«Ne fiind în destul de raţionabilĭ, pentru a avea ruşine «că aŭ fost învinşĭ, Guvernatorul şi poporul deveniră maĭ «animaţĭ contra nóstră pentru ca să plinéscă acest cuvênt «din Scriptură:

«*Cel ce face strâmbătate, maĭ facă strâmbătate, «şi cel drept maĭ facă dreptate.* (Apoc. Cap 22). Eĭ arun-«cară câinilor trupurile celor ce murise în temniţă şi le păḍiră «ḍi şi nópte, ca nu cum-va noĭ să le dăm onórea înmormân-«tărĭĭ. Eĭ păziră de asemenea capurile şi rĕmăşiţele ce «cruţase focul şi fiarele. Uniĭ scrâşneaŭ din dinţi con-«tra morţilor, şi turbaŭ de necaz de a nu putea maĭ «mult să'ĭ muncească; alţiĭ făceaŭ batjocurĭ sîngeróse, şi «dădeaŭ marĭ laude ḍeilor lor. Ceĭ maĭ puţin înfocaţi şi «cari se păreaŭ a avea óre-care compătimire de nenoro-«cirea nóstră, ḍiceaŭ ca prin imputare, unde este acum «Dumneḍeul lor, şi la ce le-a servit Religiunea lor pe «care aŭ preferat'o vieţeĭ lor? Noĭ aveam, totuşĭ o părere «de rĕŭ fórte simţită de a nu putea da înmormântare «trupurilor Sânţilor. Păgâniĭ le păzeaŭ atât de exact, ca «şi cum le-ar fi fost un mare avantagiu de a le vedea «expuse ast-fel, în cât nu puteam nicĭ a le lua în tim-«pul nopţiĭ, nicĭ a le căpăta prin banĭ, saŭ prin rugăcĭune. «După ce aŭ ḍis ceva pe care o las, eĭ adaogă ceea ce «urméză După ce trupurile Martirilor aŭ fost expuse «şase ḍile, şi desonorate prin tot soiul de ultragiĭ, ele «fură arse de către nelegĭuiţĭ, şi cenuşa fu aruncată în «Ron, pentru ca să nu rĕmână din ele nicĭ o rĕmăşiţă «pre pământ. Eĭ făcură ast-fel, ca şi cum ar fi putut «întrece puterea luĭ Dumneḍeŭ. Eĭ nu vor maĭ avea, ḍi-«ceaŭ eĭ, după acésta nădejdea învierеĭ, pe care se ra-«zimă când introduc o nouă Religiune, despreţuesc mun-«cile, şi merg atât de veselĭ la mórte. Să vedem dacă «eĭ vor învieа, şi dacă Dumneḍeul lor va avea puterea «de a'ĭ ajuta, şi de a'ĭ scóte din mâĭnile nóstre.

CAPITOLUL II.

Remediile de care sânţiĭ Martirĭ se serviră pentru a vindeca pre ceĭ ce căḍuse în timpul persecuţiunеĭ.

Se póte judeca din cruḍimea acesteĭ persecuţiunĭ, ce suferi Biserica atuncĭ în Galia, şi ceia ce suferĭ ea în cele-l-alte părţĭ ale Imperiuluĭ. Cred de datorie a transcrie încă aicĭ un loc din aceiaşĭ epistolă, de unde se va recunósce mărimea dragosteĭ şi a duioşieĭ Martirilor.

«Credincioşiĭ imitatorĭ ai luĭ Iisus Christos, carele avênd «natura luĭ Dumneḍeu, n'a creḍut ca să fie pentru el o usur-«paţie de a fi egal luĭ Dumneḍeŭ, nu luară calitatea de «martirĭ, nu voiră a permite ca noĭ să le-o dăm prin viu «grai sau prin scris, şi când le-o dădeam, ei ne mustrau cu «asprime, de şi suferiseră martirul nu o dată sau de două «orĭ, ci de maĭ multe orĭ, şi fuseseră străpunşĭ de lovituri, «sfâşiaţĭ de fiare sălbatice, arşĭ de foc. Eĭ dădeaŭ cu bucu-«rie acest titlu luĭ Iisus Christos, ca credinciosuluĭ şi ade-«vĕratuluĭ martor al credinţeĭ nóstre, întâiuluĭ născut din «morţĭ, luĭ Christos şi Domnuluĭ vieţiĭ spirituale şi dumne-«ḍeeştĭ. Vorbindu-ne apoĭ de ceĭ ce murise în muncĭ, eĭ ne «ḍiceau, aceĭ pe cari Iisus Christos a bine-voit a'ĭ chema, «după ce aŭ mărturisit credinţa, şi a cărora mărturisire a «bine-voit a pecetlui prin mortea lor sunt asemenea adevĕ-«raţĭ Martirĭ.

«Insă noĭ nu suntem de cât niştе simpli mărturisitorĭ. «Eĭ ne rugaŭ apoĭ cu lacrîmĭ a face rugăciuni necontenite «luĭ Dumneḍeŭ, pentru a obţine, ca să isprăvească întru eĭ «lucrul ce începuse cu atâta fericire. Şi apoĭ, adevărata pu-«tere a martiruluĭ se arĕta în tóte faptele lor, în libertatea «cu care eĭ vorbeaŭ Păgânilor, în o atitudine liniştită, şi care «în răbdare chiar era îndrăsnéţă. Era frica luĭ Dumneḍeŭ, «de care eraŭ plinĭ, cari 'ĭ împedica de a primi calita-«tea de Martirĭ ce fraţiĭ lor le ofereaŭ. Şi puţin maĭ jos: «Eĭ se umileaŭ sub puternica mână, prin care eĭ sunt «acum înălţaţĭ. Eĭ ertaŭ şi deslegaŭ pe tótă lumea, ne «acuzând nicĭ legând pe niminea. Eĭ rugaŭ pe Dumneḍeŭ «pentru persecutoriĭ lor, ca Stefan, acest desăvêrşit Mar-«tir, ḍicênd: Dómne nu le socoti lor pĕcatul acesta. Că

«dacă Ștefan se ruga pentru cei ce'l ucideaŭ cu petre,
«cu atât mai mult credem că el se ruga pentru frații sĕi.
«In fine ei adaogă ceea ce urméză. Ei avură încă o mare
«luptă de dat contra demonului prin dragostea fraților
«lor, și pentru a'l face ca să dea înapoi pre acei ce el
«credea că i-a înghițit. Căci departe de a se înălța prin
«mândrie mai pre sus de acei ce căduse în timpul per-
«secuțiunei, ei le comunicaŭ cu o dragoste de mamă,
«ceia ce le lipsea din bunurile cerești. Plângeaŭ pentru
«ei, și se rugaŭ luĭ Dumnedeŭ de a le înapoia viața, pe
«care le-o înapoe în adevĕr, și pe care ei o comuni-
«că altora. Ei s'aŭ întors victorioși la Dumnedeŭ; aŭ
«iubit pacea, ni-aŭ recomandat'o, s'aŭ dus cu ea la Dum-
«nedeŭ fără a lăsa durere mumei lor, nici desbinare între
«frații lor, și fără a le lăsa alt-ceva de cât bucurie, unire,
«și dragoste». Am judecat că ar fi folositor de a raporta
acéstă mărturisire de duioșie a Martirilor către acei ce
căduse, pentru a rușina asprimea cu care unii aŭ tra-
tat mai pe urmă pre membrii luĭ Iisus Christos.

CAPITOLUL III.

Vedenia pe care o avu în vis Martirul Attalus.

Este în aceĭași scrisóre o altă Istorie fórte remarcabilă pe care nimenea precum sper, nu va găsi rĕŭ ca s'o în-serez în acest loc. «Unul din Martirĭ de care am vorbit «Alcibiade, trăĭa cu o asprime atât de mare, că nu mânca «de cât pâine, și nu bea de cât apă. Fiind-că el păzea «tot aceĭași înfrânare și în închisóre. Attalus după prima «luptă ce dădu în Amfiteatru, avu revelațiune, că Alcibiade «nu făcea bine de a refuza să mănânce cărnurĭ, ce «Dumnedeŭ a creat, și de a scandalisa pre ceĭ slabĭ. Al-«cibiade cedă la acéstă revelațiune, și de atunci mâncă «din tot soiul de cărnurĭ mulțumind luĭ Dumnedeŭ. Căci «harul nu se despărțea de ei, și Duhul sfânt locuea în-«tru ei pentru aĭ conduce». Montan, Alcibiade și Theo-dor fură considerați în acel timp de mai mulți credincioși din Frigia ca profeți, și opiniunea lor era cu atât mai probabilă că harul profeției dură încă în mai multe Bise-ricĭ. Cérta aprinzêndu-se puțin între ei asupra acestuĭ

subiect, frații carii eraŭ în Galia, făcură în favórea lor o mărturisire plină de pietate și de dreptate. Și le trimi-seră mulțime de epistole ce eraŭ scrise de Martirĭ în temniță pentru credincioșii din Asia și din Frigia, și pen-tru Elevtherie Episcop de Roma, prin care ei recoman-daŭ pacea și unirea Bisericilor.

CAPITOLUL IV.

Martirii recomandă pre Irineŭ luĭ Elevtherie.

Aceĭași Martirĭ recomandară pre Irineŭ, atunci Preot al Bisericei din Lion, luĭ Elevtherie Episcop de Roma, și făcură despre el o mărturisire fórte avantagiósă într'o scrisóre concepută în acești termeni:

«Noi dorim Elevtherie scumpul nostru Părinte, să fiți «tot-d'auna sănĕtos și să vĕ bucurați în Dumnedeŭ. Am «rugat pre Irineŭ fratele și colegul nostru, de a lua os-«teneală să vĕ aducă scrisórea nóstră. Noi vĕ rugăm de «a'l considera ca pre un om plin de dragoste și de zel «pentru Testament, și pentru Legea nouĕ a Mântuitoru-«luĭ. Dacă am fi convinși că demnitatea contribue la me-«rit, vi l'am fi recomandat de mult timp, ca pre un per-«sonagiŭ ridicat la onórea Sacerdociuluĭ». Este óre neces-sar de a transcrie aicea Catalogul Martirilor, de cari este vorbit în acéstă scrisóre, și din cari unii aŭ avut capul tăĭat, alții aŭ fost expuși la fiare sĕlbatice, iar alții aŭ murit în închisóre? Este óre nevoe de a raporta numele acelora ce rĕmaseră în vieață, după ce aŭ mărturisit ge-neros credința? Cine va avea curiositatea de aĭ afla n'are de cât să cetiască culegerea ce am făcut de Martirĭ. Tot ce am istorisit acum, se întêmplă sub domnia luĭ Antonin.

CAPITOLUL V.

Plóie activă prin rugăciunile Chreștinilor sub domnia Impĕratuluĭ Marcu Aureliu.

Se dice, că pe când Marcu Aureliu fratele sĕŭ făcea rĕsboiŭ Germanilor și Sarmaților, armata sa fu atât de tare strînsă de sete, că nu scia ce remediu să aducă la

acésta. Atunci Soldații legiunii Melitina, a căror credință a fost tot-d'auna celebră din timpul acela, îngenunchind la pământ pentru a se ruga dupre obiceiul Chreștinilor, spre marea mirare a inimicilor, ei atraseră asupra lor vijelii și tunete care'i puseră în fugă, iar asupra armatei Romane o ploie dulce care'i recori și potoli setea sa. Acésta istorie a fost de o potrivă raportată de către Păgâni și de către Chreștini, cu acésta deosebire, că aceia care n'aveau lumina credinței, s'au mulțumit de a însemna acest rar evenement, fără a-l atribui rugăciunilor nóstre, iar aĭ noștri cari erau perfectamente sinceri, i-au exprimat causa adevărată. Apolinarie unul dintre ei mărturisește, că acésta legiune fu pe urmă numită de Impĕratul, legiunea fulminantă. Tertulian face aceĭași mărturisire în Apologia adresată de el Senatului pentru apărarea Religiunei nóstre; și pentru a confirma adevĕrul acestui fapt, el asigură că se vedea încă în timpul sĕu o scrisóre a Impĕratului Marcu Aureliu prin care el mărturisește că armata sa care era în primejdie de a muri de sete fu conservată prin rugăciunile Creștinilor, și dice, că acest principe amenință de a pedepsi cu mórte pre ceĭ ce ar întrepinde de aĭ acusa. El adaoge apoĭ ceĭa ce urmézĕ:

«Care sunt decĭ legile ce n'au fost publicate contra «nóstră de cât de către nedrepți, de către nelegiuiți, și de «către cruzi, care n'au fost observate, nicĭ de Vespasian, «de și el a învins pre Jidovĭ, nicĭ de Trajan, de și el «a fost exact până la superstiție, nicĭ de Antonin nicĭ «de Verus». Fie-care va judeca de acésta cum 'i va plăcea. Să continuăm Istoria nóstră. Pothin suferind Martirul cu ceĭ-l-alți în vĕrstă maĭ mult de nouĕ-decĭ de anĭ, Irineu fu înălțat pe scaunul Bisericeĭ de Lion. El fusese discipol al luĭ Policarp în tinerețea sa.

CAPITOLUL VI.

Episcopi de Roma.

In cartea a treia contra eresiilor, el face catalogul Episcopilor de Roma, de la Apostoli până la Elefterie. Iată vorbele sale: Prea fericiții Apostoli întemeind și ridicând acéstă Biserică' i dădură conducerea luĭ Lin, de care Pavel

vorbește în Epistola către Timoteiu. Anachlet 'i succedă și luĭ Anachlet Climent, care vĕdĕnd pre Apostoli și convorbind cu eĭ, avea încă predicarea lor și doctrina lor cu totul presintă; precum și maĭ mulți alțiĭ cari fusese de asemenea Discipolii lor. O mare neînțelegere se născuse în timpul sĕu între Credincioșii din Corinth; Biserica de Roma le scrise pentru a'i pune de acord, pentru a redeștepta credința lor, și pentru a reaminti în eĭ tradițiunea Apostolilor. Și puțin apoĭ el adaoge: «Evarest succedă «luĭ Climent; Alexandru luĭ Evarest; Sixt luĭ Alexandru; «Telesfor, care muri martir, luĭ Sixt; Higin luĭ Telesfor; «Pius luĭ Higin; Anicet luĭ Pius; Sotir luĭ Anicet; Elefte«rie, care este acum al doĭ-spre-ḑecelea de la Apostoli, luĭ «Anicet. Acest șir de Episcopi a conservat până la noĭ «tradițiunea și doctrina Apostolilor».

CAPITOLUL VII

Darul minunilor ce era încă între Credincioși.

Iată ce remarcă în trécăt Irineu în cele cincĭ cărți ce a compus spre a combate eresiile din timpul sĕu, și ceia ce el remarcă este conform cu ceia ce am scris maĭ 'nainte. El mărturisește în cartea a doua că puterea de a face minuni se conservase încă în unile Biserici. «Ereticiĭ, dice «el, nu pot învia morții, precum Mântuitorul a învieat «morți, și însuși Apostolii prin rugăciunile lor. Adesea-orĭ «s'a întêmplat că adunarea Sânților făcĕnd în ocasiuni «particulare posturi și rugăciuni, Dumneḑeu a acordat «pietățeĭ lor persóne pe cari le chemase la el, și a dat «vieață trupurilor ce erau lipsite de vieață. După ce a «vorbit de altele, el dice ceia ce urmează: Că dacă eĭ «vor avea cutezarea de a pretinde că ceia ce a făcut «Domnul n'a fost de cât o ilusiune, noĭ le vom pune «înainte mărturisirile Profeților cari au prediș ceia ce el «a făcut, și le vom arĕta că el a fost Fiĭul unic al luĭ «Dumneḑeu. De acolo vine, că adevĕrații sĕĭ Discipoli «fac minuni pentru binele ómenilor, dupre puterea pe «care el le-o dă. Uniĭ alungă demoniĭ din trupurile ce le «posedă, decĭ și aceĭ ce au fost scăpați de demoni, cred «în misterile nóstre și rĕmân în Biserică. Alțiĭ cunosc și

«predic viitorul. Alții tămăduesc pre bolnavi, punêndu-și «mâinile pre ei. Unii din ei aŭ învieat morți, cari aŭ «trăit apoi mulți ani între noi. Ce voiŭ dice mai mult? «Nu e cu putință a face numĕrarea harurilor și a daru- «rilor ce Biserica rĕspândită în tot pământul, comunică «gratuit, în numele lui Iisus Christos care a fost rĕstig- «nit pre cruce sub Pontie Pilat, și fără a înșela, nici a «lua bani de la niminea. El dice încă într'un alt loc: «Noi scim, că mai mulți din frații noștri aŭ darul Pro- «feției, că vorbesc mai multe limbi prin Duhul lui Dum- «nedeŭ, că descoper gândurile cele mai secrete ale ini- «milor, și că explică misterele». Iată ce aveam de dis, pentru a arĕta, că harul de a lucra minuni, era încă câte odată dat în acel timp celor ce eraŭ demni de a'l primi.

CAPITOLUL VIII.

Catalogul cărților Scripturei tăcut de Irineŭ.

Find-că am promis de la începutul acestei Istorii, de a raporta locurile din scrierile vechilor Scriitori ai Bisericei în cari aŭ vorbit de cărțile sântei Scripturi, să nu omitem ceia ce a dis despre acésta Irineŭ. Iată mai întâiŭ cum vorbește el de Evangelii.

«Matheŭ a scris Evangelia sa în Ebreește, între Ebrei «pe când Petru și Pavel întemeiaŭ Biserica din Roma «prin predica lor. După mórtea lor, Marcu discipol și «interpret al lui Petru, scrise Evangelia ce predicase «acest Apostol; precum Luca, care urmase pre Pavel, «scrise de asemenea pre aceia, pe care o audise predi- «cându-se de el în călătoriile sale. Ión Discipolul mult iubit «al Domnului, care se rezemase pre pieptul sĕŭ, scrise «de asemenea pre a sa la Efes cetate din Asia». Iată ce dice Irineŭ în a treia carte contra eresiilor, pe care adesea ori am citat-o. In cartea a cincea, el vorbește astfel de Apocalipsul lui Ión, și de calculul literilor numelui lui Antechrist. «Lucrurile fiind ast-fel, și acest numĕr gă- «sindu-se în exemplarele cele mai vechi, și cele mai co- «recte; ceĭ ce aŭ vĕdut pre Ión, mărturisesc, și rațiunea «chiar ne învață, că numĕrul fiarei este însemnat dupre

«modul de al numĕra a Grecilor, în literile numelui sĕŭ». Și puțin mai jos, el dice: Noi nu voim a ne pune în primejdie de a spune nimic cu ușurință atingĕtor de numele lui Antechrist. Căci dacă numele sĕŭ ar fi trebuit să fie declarat în acest timp, el ar fi fost exprimat de către acela care a avut revelațiune. In adevĕr acéstă revelațiune nu e atât de veche, fiind făcută mai în dilele nóstre, pe la finele Domniei lui Domițian. El vorbește de prima Epistolă a lui Ión, din care citează mai multe locuri, și din prima a lui Petru. El mărturisește nu numai că a citit, dar că a și aprobat Cartea Pastoruluĭ, scriind ast-fel. Scriptura bine a dis, *credeți înainte de tóte că nu e de cât un Dumnedeŭ care a creat și dispus tóte ființele.* El citéză texte de la înțelepciunea lui Solomon, precum este acela când dice, vederea lui Dumnedeŭ ne dă nestricăciune, și nestricăciunea ne apropie de el. El raportéză cuvintele unuĭ vechiŭ Preot din timpul Apostolilor, al căruĭ nume 'l tace, și explicațile ce el a dat sântei Scripturi; face de asemenea mențiune de Iustin Martirul, și de Ignatie și citéză texte extrase din operile lor. Promite de a face o carte înadins contra lui Marcion, și de a'l combate prin argumente estrase de la el însuși. Vorbește de versiunea celor șépte-dechi în în acești termeni: «Dumnedeŭ s'a făcut om, și Domnul «ne-a mântuit dând semnul Fecióreĭ». Nu precum dic uniĭ astă-di, cari intreprind de a da explicațiile lor cuvintelor sântei Scripturi, o tênĕră persónă va zămisli și va naște un fiŭ, dupre versiunea lui Theodotion din Efes, și a lui Aquila din Pont, amêndouĭ Jidovi Proseliți, pe cari i-aŭ urmat Ebionienii cari dic, că Mântuitorul era fiiul lui Iosif. El continuă puțin după aceia a vorbi de același subiect în aceiași termeni. Inainte de a fi stabilit Romnii Imperiul lor, și când Macedonenii eraŭ Stĕpânii Asieĭ Ptolomeŭ fiul lui Lagus, dorind a îmbogăți Biblioteca de Alexandria, cu cărțile cele mai considerabile ce ar fi fost între cele-l-alte Națiuni, rugă pre locuitorii din Ierusalim, de ai traduce în grecește Cărțile sântei Scripturi. «Find- «că eĭ eraŭ încă atuncea supuși puteriĭ Macedonenilor, «eĭ 'i trimiserĕ șépte-dechi de bătrâni fórte cunoscĕtori în «ambele limbi, pentru a satisface dorința lui Dumnedeŭ «voind ast-fel. Acest Principe voind a încerca fidelitatea

«lor,, și temêndu-se ca să nu altereze adevĕrul textuluĭ «ce eĭ traduceaŭ, le ordonă de a lucra fie-care separat «la traducerea aceloraș Cărți. Când eĭ fură adunați și «comparară traducerea lor în presența luĭ Ptolomeŭ, per-«fecta conformitate ce se găsi, făcu a se arĕta Gloria luĭ «Dumnedeŭ, și a recunóște că scriptura purcede din Du-«hul sĕŭ. Este cu atât maĭ puțin motiv a ne m ra de a-«ceasta, că sânta Scriptură fiind abolită, în timpul celor «șapte-deci de anĭ, când poporul Jidovesc rĕmăsese în «captivitate, când se reîntórse la Ierusalim, în timpul luĭ «Artaxerxes Regele Persieĭ, Esdras sacrificator din semin-«ția luĭ Levi, inspirat de Duhul luĭ Dumnedeŭ, făcu din «noŭ tóte cărțile profeților, și publică a doua óră Legea «luĭ Moisi. Iată ce dice Irineŭ.

CAPITOLUL IX.

Episcopiĭ de Alexandria sub Domnia luĭ Comod.

Impĕratul Antonin murind, după ce a domnit nouĕ-spre-dece anĭ, Comod 'ĭ succedă. In primul an al Domnieĭ Sale, Iulian fu ridicat pe scaunul Bisericiĭ de Alexandria pe care Agripin guvernase douĭ-spre-dece anĭ.

CAPITOLUL X.

Despre Panten.

Panten om fórte recomandabil prin eminența doctrinĭi sale, învĕța atuncea sânta scriptură în școla din Alexandria, care este încă astă-dĭ atât de celebră. El ar fi fost ridicat în studiul Filosofieĭ Stoicilor și se zice că ardea de un zel înfocat pentru propagarea cuvêntuluĭ luĭ Dumnedeŭ. că merse de a'l predica până în Orient și la Indiĭ. Aci el găsi Evangelia luĭ Matheĭ, ce se crede, că ar fi fost dusă acolo de către Bartolomeŭ. El fu însărcinat după aceia, de a învĕța în Alexandria, unde el descoperi atât prin viŭ graiŭ cât și prin scris, tesaurile doctrineĭ cerescĭ.

CAPITOLUL XI.

Despre Climent Alexandrinul

Climent care avea acelaș nume cu acel vechiŭ Episcop de Roma, Discipol Apostolilor, înflorea în acel timp în Biserica de Alexandria. El vorbește tot de Panten ca de dascălul sĕŭ, în cărțile Instituțiunilor sale, și mi se pare că'l desemnéză încă în cărțile sale unde face enumerarea acelora pe cari el i-aŭ învĕțat. «N'am compus, «dice el, acéstă operă din vanitate, nicĭ pentru a câști-«ga glorie. N'am lucrat la acésta de cât pentru a alina «memoria mea în bătrânețile mele și pentru a conserva «tot-d'auna vie imagina doctrinĭi ce am învĕțat de la a-«cele prea-fericite personage, din care unul era din Ionia, «altul din marea Grecie, altul din Coelesyrie, altul din E-«gipt, altul din Assyria și altul din Palestina. Cel din «urmă pre care l'am găsit, după ce l'am căutat în re-«tragerea sa în Egipet, era primul în merit. Acești marĭ «ómenĭ conservând doctrina ce o primise de la Sânțiĭ «Apostolĭ, Petru, Iacob, Ión și Pavel, ca niște fiĭ de la «Părințiĭ lor, de și se întâmplă adese orĭ că Părințiĭ aŭ «fiĭ, ce nu le sémănă, aŭ seměnat'o în sufletele nóstre «ca o sĕmânță cerésc ă.

CAPITOLUL XII.

Episcopiĭ de Ierusalim.

Narcis, a cărui memorie este încă astă-dĭ în mare veneratiune între noĭ, guverna atuncea Biserica de Ierusalim. El era al cincĭ-spre-decilea Episcop al acesteĭ Cetăți, de la asediul ce ea susținuse sub domnia luĭ Adrian și de când acéstă Biserică fusese compusă din păgânĭ convertiți la credință, pe când în începutul sĕŭ ea nu fusese compusă de cât din Jidovĭ. Primul Episcop convertit din păgânism fu Marcu, după el Cassian, Publius apoĭ: Maxim, Iulian, Caïus, Simmaque, un alt Caïus, un alt Iulian, Capiton, Valens, Dolichin și în fine Narcis care fu al treĭ-decilea de la Apostolĭ.

CAPITOLUL XIII.

Despre Rodon și despre desbinarea Marcioniților.

In acelaș timp Rodon, carele era originar din Assia și carele fusese instruit la Roma de către Tatian, de care am vorbit mai 'nainte, compuse mai multe opere contra luĭ Marcion, unde el raportéză desbinarea ce supravenise între aceĭ din acéstă sectă, vorbește de autoriĭ desbinăriĭ, și combate erorile lor. Iată ce ḑice el despre acésta. «Eĭ nu sunt de acord între dênșiĭ, pentru că eĭ țin opi-«niunĭ ce nu se pot susține.

«Apellis care se glorifica de asprimea vieții sale și a «vêrsteĭ sale înaintată nu recunoscea de cât un principiŭ «și asigura că Oracoliĭ Profeților venise de la un spirit «inimic, întru acésta el urma ilusiunile uneĭ tinere fete «posedată de demonĭ, numită Filumena.

«Ceĭ-l'alți precum Potit și Basilic aŭ introdus douĕ «principiĭ în acelaș mod pre cum Marcion le introdusese «înaintea lor și urmând acestuĭ lup din Pont, fără a pu-«tea ca și dênsul a descurca o materie atât de încurcată «și atât de dificilă, eĭ s'aŭ aruncat în estravaganțe și aŭ «admis douĕ principiĭ fără probă nicĭ fondament. Alțiĭ «împinșĭ încă mai departe prin violența tempesteĭ și al «căror șef era Syneros, dupre cum chiar aceĭ aĭ secteĭ «o mărturisesc, aŭ admis până la treĭ naturĭ. Acelaș «Rodon mărturisește că avu odată conferință cu Apellis. «Bătrânul Apellis ḑice el, intrând într'o ḑi în conferință «cu noĭ, fu convins că a spus multe lucrurĭ nepotrivite. «De aceia ḑicea el, că nu trebuia a examina atât de «scrupulos ceia ce fie-care crede, ci a'l lăsa în libertatea «simțimêntuluĭ sĕŭ. El rĕmânea de acord că aceĭ ce pu-«neaŭ nădejdea lor în Iisus Christos rĕstignit pe cruce, «puteaŭ fi mântuiți, numaĭ să facă fapte bune. Insă el «ḑicea, dupĕ cum am remarcat deja, că nu e nimic atât «de obscur ca natura luĭ Dumeḑeŭ. El nu recunoscea de «cât un principiŭ, dupre cum nu e de cât unul dupre «doctrina nóstră. Dupĕ ce a raportat tot șirul opiniunilor «sale, el adaogă acésta. Intrebându-l într'o ḑi, cum putea «el pronunța că nu e de cât un principiŭ: el 'mĭ ḑise, «că Profețiile se distrug, pentru că ele sunt nu numaĭ

«false în sine însĕșĭ, dar și contrariĭ unele altora: că el «nu știea cum, nicĭ pentru ce nu e de cât un principiŭ «și că avea totuș înclinare a crede, că nu e de cât u-«nul. Conjurându'l de a'mĭ declara adevĕratul sĕŭ simți-«mênt, el adaogă cu jurămênt, că nu știea cum nu e «de cât un Dumneḑeŭ care n'a fost născut, și că totuș «el credea că acésta era așa. Eŭ 'mĭ bătuĭ joc de rĕs-«punsul sĕŭ, și 'l luaiŭ în rîs că lăudându-se de a fi «doctor, el nu putea proba doctrina sa». In aceĭaș carte ce a dedicat'o luĭ Callistion, el mărturisește că a fost in-struit la Roma de Tațian, care el asigură că a făcut o carte de cestiunĭ, în care promite a explica ceia ce e mai obscur în Scriptură, și Rodon promite el însuș de a re-solva cestiunile luĭ Tațian. El a făcut și un comentar a-supra opereĭ celor șase ḑile. In fine acest Apellis a por-nit nelegiuirĭ contra Legeĭ luĭ Moisi, și a avut isolența de a scrie contra Scriptureĭ, și de a pretinde că 'ĭ arĕtă greșalele.

CAPITOLUL XIV.

Profeții falșĭ aĭ Catatrigienilor.

Inimicul Bisericeĭ luĭ Dumneḑeŭ, care ĭubește rĕul, și urăște binele, și care nu lasă de loc a scăpa ocasiunea ca să întindă curse ómenilor, a ridicat noĭ monstrĭ de eresie al căror venin a fost rĕspândit în Asia, în Fri-gia prin înșelătorĭ, cari publicaŭ că Montan era parachletul (mângâitorul), și că douĕ femeĭ ce 'l urmaŭ, din care una se numea Priscilla și cea-l-altă Maximilla eraŭ Profețite.

CAPITOLUL XV.

Schisma luĭ Blast.

Alțĭ inovatori apărură la Roma, și infectară acolo mai multe persóne pe rĕtăcirile lor. Unul de asemenea Florin, și altul Blast. Eĭ țineaŭ cam aceleaș maxime, de și le debitaŭ separat.

CAPITOLUL XVI.

Despre Montan și de falșiĭ sĕĭ Profeți.

Dumnezeŭ care nu părăsește nicĭ o-dată apărarea ade-vĕruluĭ sĕŭ, ridică contra Catafrigienilor pre Apollinarie

Episcop de Ierapole, de care am vorbit deja, și pre alți ómeni celebri în doctrină și în eloquență. Scrierile lor ne procură o materie îmbelșugată pentru a continua Istoria nóstră. Unul din ei mărturisește că a combătut adese ori pre acești eretici prin viu graiu. Căci iată cum vorbește el despre acésta la începutul operii sale. «De și m'ai în-«demnat de mult timp, scumpul meu Avircius Marcel, de «a scrie contra erorilor lui Miltiade, m'am îndoit dacă «trebuia să întreprind această lucrare saŭ din vre o di-«ficultate ce a'și fi găsit a distruge minciuna și a stabili «adevĕrul, ci de frica ce am avut de a nu fi acusat că «voesc să adaog cel mai mic lucru la cuvintele Evange-«lieĭ, la care am învĕțat din însăși Evangelie, că nu e «permis, nicĭ de a adăoga, nicĭ de a tăia.

«Dar, fiind, nu de mult timp, la Ancyra cetate din «Galatia, găsiŭ acolo Biserica turburată, nu de noua Pro-«feție, cum eĭ o numesc, ci de falșa Profeție, dupre cum «vom arăta-o în urmă și vorbiiu timp de mai multe zile, «dupre harul ce Dumnedeŭ mi-a dat, asupra tot ce se «dice pentru a o susține, așa în cât, întăriĭ pe credincioși «și rușinaĭ pe eretici. Preoții acesteĭ Biserici mĕ rugară «în presența lui Zotia Otren, fratele nostru, și colegul nos-«tru la Sacerdociŭ de a le lăsa prin scris discursul ce «făcusem; însă în loc de a le acorda cererea pe dată, «le-am promis de a'l scrie în liniște, și de a'l trimite lor. «Dupe ce a spus încă alte lucruri în exordiŭ, el descrise «pre autorul eresieĭ în acești terminĭ: Iată care a fost ori-«gina conspirațiuneĭ lor contra Bisericiĭ și a desbinăriĭ ce «a făcut eĭ acolo. Este în Mysiea aprópe de Frigia un sat «numit Ardaba, unde Montan de puțin timp convertit la «credință dădu motiv asupra luĭ de acusare inimiculuĭ, «prin o ambițiune excesivă, și prin o dorință desordo-«nată de primele sarcinĭ (slujbe), pe când Gratus era gu-«vernator al Asieĭ. Fiind decĭ plin de spiritul Demonuluĭ «și agitat de furie, el începu a debita noutăți primejdióse, «și estravagante nelegiute contra tradițiuneĭ Bisericiĭ. Uniĭ «amintindu-și de porunca ce ne a făcut Domnul cu ame-«ninţărĭ de a ne păzi de profețiĭ mincinoși, 'l conjurară «ca pre un posedat de a tăcea, și de a nu mai turbura «popórele. Alțiĭ ca umflați de darul profețieĭ, și ca cum «nu 'și-ar mai aminti de semnele ce mi-a dat Domnul

«pentru a recunóște pre falșiĭ Profeți îndemnară pre acest «înșelător de a vorbi. Demonul înșelându'ĭ prin acéstă «meșteșugire, și făcându'ĭ a perde credința, ridică două «femeĭ pline de același spirit de eróre, care debitară ace-«leași erorĭ ca Montan. Acest spirit dicea câte odată celor «ce'l ascultaŭ cu plăcere, că eĭ eraŭ fericiți, și'ĭ umplea «de zadarnice nădejdĭ, și câte odată 'ĭ mustra pentru ca «să arăte că el nu cruța viciul. Nu era de cât un mic «numĕr de Frigienĭ infectați de acéstă eróre. Pentru a-«césta duhul cel rĕŭ îndemna pre aceĭ ce eraŭ plinĭ de «el, de a înegri prin grozave calomniniĭ Biserica Catho-«lică, din ură că a refusat de a'l priimi, și pentru că cre-«dincioșiĭ din Asia, adunându-se de mai multe orĭ pentru «a examina doctrina sa, o declarase nelegiuită, și scosese «din comuniunea lor pre aceĭ ce o priimeaŭ. Acelaș Scrii-«tor întrebuințând prima carte a operiĭ sale la combate-«rea acestiĭ eresiĭ, raportează în a doua felul morțeĭ ace-«lor ce fusese autorii eĭ. Fiind-că eĭ ne acusă, dice el, «de a ucide Profețiĭ, pentru că n'am priimit Profețiile în-«șelătorilor lor pe cari, pretind că aŭ fost promiși de «Domnul, eŭ 'ĭ conjur în numele luĭ Dumnedeŭ de a'mĭ «spune, dacă de când Montan și femeele ce l'aŭ urmat, «aŭ început a debita visăriile lor, vre unul din secta lor «a fost persecutat de Jidovĭ saŭ a fost dat morțiĭ de că-«trĕ nelegiuiți. Nicĭ unul din eĭ n'a fost rĕstignit pe cruce «pentru numele luĭ Iisus-Christos. Nicĭ o femee n'a fost «bătută cu biciul, saŭ ucisă cu petre în Synagoguri. Se «dice că Montan și Maximila aŭ murit de o mórte fórte «deosebită de acestea. Căci se asigură, că s'aŭ spânzurat «eĭ însuși, fie-care la timpul lor, și că aŭ perit de ase-«menea ca Iuda. Se pretinde încă că Theodot, acest mi-«nunat promotor al profețiiĭ lor, pocăindu-se de spiritul de «eróre fu ridicat de el în aer, și prăpăstuit apoĭ într'un «chip mizerabil. Se zice că aceasta s'a întâmplat ast-fel; «însă fiind-că noĭ n'am vĕzut nimica, nu îndrăsnim a în-«credința că acésta așa a fost. Póte că Montan, Theodot «și Maximila au murit ast-fel. Póte să și fi murit și alt-«fel. Același scriitor istorisește în aceiași carte, că niște «sânți Episcopi voind a convinge pre spiritul cel rĕŭ ce «vorbea prin gura Maximileĭ, eĭ fură împiedecați de cătrĕ «uniĭ ce'l favorisaŭ. Iată cuvintele sale: să nu'mĭ dică

«spiritul Maximileĭ dupre cum e raportat în cartea luĭ «Asterius Urbanus, mĕ alungă din Staul ca și cum aș «fi un lup. Eŭ nu sunt un lup, ci sunt Verbul, Spiritul, «Puternicia Să arate puternicia sa, și s'o facă cunoscut «Sânților Episcopĭ cari aŭ voit s'o examineze, luĭ Zotica, «Episcop de Comana, și luĭ Iulian Episcop de Apamia, «cărura Themison și alțiĭ i-aŭ închis gura pentru a'l îm- «pedeca de a'ĭ convinge de înșelătorie pre acest spirit. «Dupe ce a înserat maĭ multe alte lucrurĭ în aceiașĭ carte, «pentru a combate falsele profețiĭ ale Maximileĭ, el însem- «nézĕ timpul în care a scris, și raportézĕ predicerile ce «ea făcuse de resbóele și de desordinile ce trebuea să se «întêmple. El combate chiar acéstă predicere în aceștĭ «terminĭ: Falșitatea acesteĭ predicerĭ aŭ nu este cu totul «manifestă, fiind-că sunt maĭ mult de treĭ-spre-zece anĭ «de când acéstă femee a murit și de atuncea n'a fost «rĕsboiŭ nicĭ general, nicĭ particular, și că creștini s'aŭ «bucurat din contra, din mila luĭ Dumnezeŭ, de o pro- «fundă pace». Vorbim în a treia carte contra acelora ce aveaŭ vanitatea de a pretinde că acéstă sectă a avut mar- tiriĭ sĕĭ, el dice ceia ce urméză: «Neputênd nimica rĕs- «punde la argumentele prin care i- am convins de a fi «în rătăcire, eĭ aŭ recurs la martyriĭ lor, pretinḑênd că «statornicia cu care eĭ aŭ suferit mórtea, este o probă «sigură de puternicia spirituluĭ profețieĭ, ce era întru eĭ. «Insă acésta nu servă de nimica, dupre înțelesul meŭ, «pentru a stabili adevĕrul simțimintelor lor. Căcĭ maĭ «mulțĭ ereticĭ se laudă tot ast-fel că aŭ avut martiriĭ, și «pentru acésta noĭ nu rĕmânem de acord că adevĕrul să «fie din partea lor. Marcioniții pretind a avea între eĭ «Martiriĭ aĭ luĭ Iisus-Christos, și cu tóte acestea ei nu «mărturisesc pre Iisus-Cristos dupre adevĕr». Și puțin maĭ jos el aduce proba ce urméză: »Când adevĕrații cre- «dincioșĭ sunt chiemați la martyriĭ, și sunt pușĭ cu Mar- «tiriĭ din Frigienĭ, eĭ evită comunicarea lor de frică de a «aproba spiritul luĭ Montan și al femeilor sale, cum s'a «întâmplat în ḑilele nóstre la Apamia, Cetate pe Meandun, «Martirilor Gaius și Alexandru născuți în Eumenie.

CAPITOLUL XVII

Despre Miltiade și scrierile sale.

El vorbește în aceiașĭ carte de un scriitor numit Mil- tiade, care combătuse acéstă eresie: căcĭ dupĕ ce a ra- portat câte-va cuvinte de ale acestor ereticĭ, el ḑice ceia ce urméză: «Găsind tóte acestea în una din cărțile lor, «compusă contra luĭ Miltiade fratele nostru, care a făcut «o operă înadins, pentru a arăta că un Profet nu trebue «să vorbéscă în extaz nicĭ afară de sine; am făcut des- «pre acésta o prescurtare. El face apoĭ în aceiașĭ carte e- «numerarea Profeților nouluĭ Testament, între cari pune «pre Ammiad și pre Quadratus. Falsul Profet, ḑice el, «vorbește într'un fals extaz plin de cutezare și de furie, «și ignoranța sa se schimbă în nebunie. Eĭ n'ar putea «arĕta nicĭ odată că în vechiul saŭ în noul Testament «vre un Profet să fi fost agitat de un asemenea spirit. «Eĭ nu vor arĕta-o nicĭ de la Agab, nicĭ de la Iuda, nicĭ «de la Silas, nicĭ de la fiĭcile luĭ Filip, nicĭ de la Qua- «dratus, nicĭ de la maĭ mulțĭ alțiĭ, cari n'aŭ avut nicĭ o «comunicație cu eĭ. El continuă apoĭ a'ĭ combate ast-fel. «Fiind-că eĭ publicaŭ că femeile din secta luĭ Montan aŭ «succedat la darul Profeției, de care Quadratus, și Am- «miad fusese plinĭ, să ne arate eĭ cari sunt aceĭ ce aŭ «succedat luĭ Montan și femeilor sale.

«Căcĭ darul Profeției trebue a se conserva în Biserică «până la venirea Mântuitoruluĭ, dupre mărturisirea Apos- «toluluĭ. Insă de și sunt patru-spre-zece anĭ de când a «murit Maximila, eĭ n'ar putea arĕta între eĭ nicĭ un Pro- «fet de la mórtea eĭ». Iată ce zice el. Și apoĭ acest Mil- tiade de care el vorbește, ne-a lăsat o carte contra Pă- gânilor, și o alta contra Jidovilor, afară de Apologie pe care a adresat'o Impĕraților pentru apărarea Religiunĭ nóstre.

CAPITOLUL XVIII

Combaterea rătăcirilor Catafrigienilor făcută de Apollonius.

Apollonius scriitor eclesiastic a combătut într'o Operă înadins eresia Catafrigienilor ce subsista încă în timpul sĕŭ,

și a examinat din cuvênt în cuvênt falsele lor profeții, și moravurile autorilor Sectii lor. Iată cum vorbește el de Montan. «Viața și doctrina acestuĭ noŭ doctor arată în«destul de lămurit cine era el. El a învețat a rupe ma«ritagiul și postul. A dat numele de Ierusalim la douĕ «micĭ sate din Frigia, Pepusa și Timion, pentru a atrage «acolo poporul. El a așezat ómenĭ pentru a percepe banĭ «sub numele de oblațiunĭ.

«Aŭ promis recompense celor ce ar predica doctrina «sa, pentru ca ea să se rĕspândéscă prin interesul ce «procura mijlócele de a întreține desfrânarea lor. Vor«bind apoĭ de femeele ce urmase pe Montan, el zice: am «arĕtat, că de îndată ce aceste Profețite fură pline de «spiritul ce le poseda, ele părăsiră pre bărbații lor. Este «decĭ o înșelătorie de a ține, dupre cum făcură eĭ, că Pri«scila era Fecióră. El adaoge după aceasta, aŭ nu oprește «Scriptura pre Profeți de a lua banĭ și darurĭ? Cum dar «nu voiŭ respinge pe o Profețită, ce vĕd că a luat aur, «argint și stofe bogate? Vorbind maĭ pe urmă de aceia «pe care Catafrigienii 'ĭ onoraŭ ca pe niște Confesorĭ, el «scrie acésta. Themison ce ascundea avariția sa sub un «pretext onest, nu putu conserva calitatea de Confesor. «Căcĭ dând banĭ pentru a eși din temniță, în loc de a «se umili de lașitatea sa, el se înalță ca un Martir, și «întreprinse de a scrie o epistolă Catholică ca un Apos«tol, de a învĕța pre ceĭ ce eraŭ maĭ bine instruiți de «credință de cât el, de a favorisa noutățile, și de a ține «discursurĭ pline de nelegiuire contra Domnuluĭ, a Apos«tolilor și a Bisericii. Făcênd dupe ácéstă mențiune de «aceĭ ce eraŭ considerați în acéstă sectă ca Martirĭ, el «adaogă pentru a nu începe a vorbi de un numĕr atât «de mare de persóne, să ne rĕspundă Profeția de Ale«xandru, cu care ea face adesea orĭ ospețe, care se la«udă de a fi Martir, și care este onorat ca ast-fel de că«tră maĭ mulți. Nu e nevoe ca să'ĭ descrim hoțiile sale, «nicĭ alte crime ale sale, a căror probe sunt conținute «în actele publice. Să ne spună ea carele din douĭ iartă «pĕcatele celuĭ-l'alt. Aŭ Profetul iartă hoțiile Martiruluĭ, «orĭ Martirul iartă avariția Profetuluĭ? Căcĭ în loc dupre «cum Domnul ne-a poruncit de a nu poseda nicĭ aur, «nicĭ argint, și de a nu avea nicĭ chiar douĕ haine, noĭ

«vom arĕta că aceĭ ce trec de Profeți și de Martirĭ între «eĭ, iaŭ banĭ nu numaĭ de la bogați, ci și de la săracĭ, «de la vĕduve și de la orfanĭ. Iar dacă eĭ pretind a fi «nevinovați în acest punct, să se arate și să confere cu «noĭ, pentru că dacă vor fi convinși să se îndrepteze pe «viitor. Căcĭ trebue a examina faptele unuĭ Profet, ca și «fructele sale, și din fructe se judecă calitatea arboreluĭ. «Alexandru (căcĭ este important ca fie-care să știe adevĕ«rul) a fost judecat la Efes de către Emil Frontin guver«natorul Asieĭ, nu pentru că a făcut profesiune de Re«ligiunea Chreștină, ci pentru că a furat, după ce a re«nunțat la credință. Luând pe urmă numele de Creștin «el fu pus în libertate, și înșelă pre Credincioșii Cetățiĭ. «Cu tóte acestea el nu fu priimit la comunicarea Bisericiĭ, «de unde era, pentru că el continua hoțiile sale. Ceĭ ce «vor dori a fi pe deplin informați de afacerea sa, o pot «vedea în registrele Grefiĭ din Asia. Cu tóte acestea Pro«fetul care a trăit cu dênsul maĭ mulți anĭ se preface de «a o ignora. Insă dovedind pre Alexandru de crima de «care era acusat, noĭ dovedim și pe Profetul de falșitate. «Ne-ar fi lesne de a arĕta acelașĭ lucru de maĭ mulți «alțiĭ dintre eĭ. Dacă eĭ se încred în nevinovăția lor să «sufere examenul. El vorbește încă într'un alt loc din a«ceiașĭ carte în acestĭ terminĭ, despre Profețiĭ pe care Ca«tafrigienii 'ĭ laudă atât de tare. Dacă eĭ tăgăduesc că Pro«fețiĭ lor aŭ primit darurĭ, să mărturiséscă că eĭ nu sunt «Profeți dacă aŭ primit; și atuncĭ noĭ vom arĕta prin o «mulțime de exemple că acésta este adevĕrat. Trebue a «examina faptele și fructele unuĭ Profet. Spuneți'mĭ un «Profet 'și văpsește óre pĕrul, 'și frécă óre ochiĭ cu an«timoniŭ, are grije de a se împodobi, jócă el în cărți, îm«prumută cu camătă? Să ne rĕspundă francamente, dacă «tóte aceste fapte sunt permise saŭ nu, și atuncĭ voiŭ a«rĕta că eĭ le-aŭ făcut». Și apoĭ Apollonius mărturisește, că în timpul când el scrise acéstă Operă, era patru-zecĭ de anĭ de când Montan inventase falșa sa profeție. El ada«ogă încă că Zotic, de care face mențiune Scriitorul pe care l'am citat maĭ 'nainte, supravenind pe neașteptate, în timpul când Maximilla se prefăcea că rostește profeții la Pepusa, el voi a confunda spiritul de care era agitată, însă că el fu împedecat de cătră unii cari eraŭ în ace-

leaşĭ simţiminte ca ea. El face de asemenea menţiune de Traseas, care suferi în timpul acela Martirul. In fine raportéză ca o veche tradiţiune, că Mântuitorul oprise pe Apostoliĭ sĕĭ de a eşi din Ierusalim înainte de doui-sprezece anĭ. El se servă de óre-care locurĭ estrase din Apocalipsul luĭ Ión, şi mărturiseşte că acest Apostol a înviat un mort la Efes prin puterea ce Dumneḑeŭ ’ĭ dăduse. Cartea sa conţine un mare numĕr de alte argumente, prin care el combate puternic acéstă eresie.

CAPITOLUL XIX.

Judecata dată de Serapion contra eresieĭ Catafrigienilor

Serapion ce se crede că a succedat în acel timp luĭ Maximin în Guvernământul Bisericeĭ de Antiochia, vorbeşte de scrierile ce compuse Apolinarie contra eresieĭ Catafrigienilor, şi ’l numeşte în scrisórea sa către Caric, şi către Pontic. Iată termeniĭ sĕĭ. «Vĕ trimit scrisorite «prea fericituluĭ Apolinarie Episcop de Ierapole, pentru a «vĕ face cunoscut cu câtă execraţiune aŭ respins fraţiĭ «noştri ce sunt rĕspândiţĭ în tótă lumea acéstă falşă şi «nouĕ profeţie. Este în josul acesteĭ scrisorĭ a luĭ Sera«pion subscrierĭ a maĭ multor Episcopĭ. Este unul între «alţiĭ, a căruea semnătură este concepută în aceştĭ ter«menĭ: Eŭ Aurel de Cirene Martir, doresc ca să fiţĭ să«nĕtoşĭ. Şi un altul a căruea semnătură este ast-fel: Eŭ «Elius Publius Iulius Episcop de Develta, Colonie a Tra«cieĭ, atestă în numele luĭ Dumneḑeŭ, carele este viŭ «în Cer, că prea fericitul Sotas de Anchiala a voit a iz«goni demonul din Priscila, şi a fost împedecat de la acésta «de către ipocriţĭ». Este în aceĭaşĭ scrisóre maĭ multe alte subscrierĭ de Episcopĭ.

Iată ceia ce priveşte pre aceştĭ eretiĉĭ.

CAPITOLUL XX.

Operile compuse de Irineŭ contra Schismaticilor din Roma.

Irineŭ a scris un mare numĕr de epistole contra celor ce conrupeaŭ la Roma regulile sânteĭ Biserićĭ. El a

scris una luĭ Blast atingătóre de schismă, o alta luĭ Florin atingĕtóre de monarchie, séŭ, că Dumnezeŭ nu este autorul rĕuluĭ, dupre cum acest Florin era cu falşitate convins. El făcu încă dupĕ aceia în favórea sa o carte atingĕtóre de numĕrul de opt, când ’l vĕḑu intrat în rătăcirea luĭ Valentin. El declară în acea carte că priimise întâea tradiţiune a Apostolilor, şi adaogă la fine o notă însemnată ce găsesc fórte de cuviinţă de a o însera aicea. Iată termeniĭ: Vĕ conjur în numele Domnului nostru Iisus-Christos, şi al glorióseĭ sale Veniriĭ când va judeca viĭ şi morţiĭ, voĭ care veţĭ transcrie acéstă carte, de a confera cu exactitate copia Vóstră cu exemplarul, de a o corige, şi de a transcrie la fine şi acéstă conjuraţiune. «N’am «voit a omite acéstă parte atât de importantă, care con«ţine un exemplu ce noĭ datorim a avea tot-deauna îna«intea ochilor, de sîrguinţa şi de exactitudinea acestor «bătrânĭ cari aŭ fost atât de celebri prin Sânţenia lor. «El declară în scrisórea către Florin că convorbise odi«nióră în mod familiar cu Policarp. Iată vorbele sale. A«céstă doctrină scumpul meŭ Florin, ca să ḑic cu maĭ «puţină forţă de cât voiŭ putea, nu e o sănĕtósă doctrină. «Ea este contrară acelia ce învaţă Biserica, şi atrage în «nepietate pre ceĭ ce o ţin. Ereticiĭ înşuşĭ ce sunt în a«fară de Biserică, n’aŭ îndrăsnit nicĭ o dată a o susţine. «Sânţiĭ Preoţĭ ce aŭ fost înainte de noĭ, şi cari fusese «Discipoliĭ aĭ Apostolilor, nu ne-aŭ predat’o de loc. Fiind «încă tînĕr, v’am vĕḑut în Asia inferióră la Policarp, fă«cênd tot posibilul vostru pentru a vĕ pune bine în spi«ritul sĕŭ. Căcĭ ’mĭ amintesc maĭ bine de ceia ce am în«vĕţat în acel timp, de cât de ceia ce am învĕţat de puţin «timp, pentru că ceia ce se învaţă în tinereţe, se lipeşte «maĭ tare de spirit, şi nu se uită maĭ nicĭ o dată. Am «conservat ideea loculuĭ unde prea-fericitul Policarp se obicĭ«nuise a ţine discursurĭ, de modul cum intra acolo şi «eşia, de presenţa sa, de aerul sĕŭ, şi de talia sa. Pot «raporta discursurile ce făcea poporuluĭ istorisirea con«vorbirilor ce avusese cu Ión şi cu ceĭ-l-alţĭ cari vĕḑuse «pre Domnul, şi de ceia ce eĭ ’ĭ spusese de doctrina sa «şi de minunile sale, care se acorda perfectamente cu «ceia ce citim în Sânta Scriptură. Dumneḑeŭ mi-a făcut «graţia de a asculta tóte aceste lucrurĭ cu o atenţiune

«extraordinară, de a le scrie nu pe hârtie, ci în inima «mea, și de a le repeta necontenit. Pot asigura înain- «tea luĭ Dumnedeŭ, că dacă acest prea fericit preot suc- «cesor al Apostolilor ar fi audit doctrina ce învĕțațĭ, el «și-ar fi astupat urechile, și ar fi strigat dupre obiceiul «sĕŭ. Dómne! la ce timpurĭ m'aĭ reservat ca să sufer a- «ceste lucrurĭ, și or de ar fi fost în picióre, orĭ ședênd, «el ar fi fugit îndată». Ceia ce dic se póte confirma prin scrisorile ce el a scris, saŭ cătră Bisericile din vecinătatea sa, pentru a întări credința lor, saŭ óre căror credincioșĭ în particular pentru a redeștepta devoțiunea lor, și a'ĭ înștiința de datoria lor.

CAPITOLUL XXI.

Modul în care Apollonius suferi martirul la Roma.

Noĭ ne bucurăm de o liniște destul de profundă sub domnia luĭ Comod, și Dumnedeŭ dându'ĭ prin harul sĕŭ pacea tuturor Bisericilor de pre pământ, și atrase prin cuvêntul sĕŭ popóre nenumĕrate la cunoștința adevĕrateĭ Religiunĭ. Insă inimicul mântuireĭ ómenilor neputênd suferi grăbnicia cu care familiile cele maĭ distinse din Roma, fie prin nascere fie prin bogățiĭ, veneaŭ a se supune Evangelieĭ, întrebuință diferite mașinĭ contra nóstră și ridică o acusațiune luĭ Apolonius om celebru prin eminența doctrineĭ sale, și încă maĭ mult prin curățenia credinței sale. Ministrul demonuluĭ întreprinzênd acéstă afacere, într'un timp când nu era permis de a ne acusa, fu condamnat de către Perennius la mórte. Prea-fericitul martir fiind rugat de către acelașĭ Judecător de a da cuvênt de credința sa Senatuluĭ, el o făcu prin un discurs fórte elegant, și pentru că era încă atuncĭ o lege, prin care era oprit de a absolvi pre creștinii ce fusese acusațĭ, afară numaĭ dacă eĭ nu ș'ar schimba simțimêntul, el avu capul tăiat. Ceĭ ce vor dori a sci întrebările ce ce i se făcu și respunsurile sale, și cu ce chip el apără Religiunea nóstră în plin Senat, vor putea-o afla prin citirea culegerĭ ce am făcut de actele Martirilor.

CAPITOLUL XXII.

Episcopiĭ celebri din timpul acela.

Eleutherie murind, în al șeselea an al domnieĭ luĭ Comod, după ce a stat treĭ-spre-dece anĭ pe Scaunul Bisericiĭ de Roma, 'ĭ succedă Victor. Iulian murind în acelaș timp, după ce a condus dece anĭ Biserica de Alexandria, fu ales Dimitrie pentru a ocupa locul sĕŭ. Serapion, de care am vorbit maĭ nainte, era atuncĭ pre Scaunul Bisericiĭ de Antiochia, al căreĭ episcop era al optulea de la Apostolĭ; Theofil pe acela al Cesarieĭ din Palestina și Narcis pe acela de Ierusalim. Bacchyl guverna în acelaș timp Biserica de Corinth cetate din Achaïe și Policrat Biserica de Efes, cetate din Asia. Trebue creduĭ, că cele-l-alte scaune eraŭ ocupate de asemenea de alțĭ păstorĭ celebri. Insă eŭ nu vorbesc aicĭ de cât de aceĭ, cari ni-aŭ lăsat opere în care eĭ, saŭ aŭ apărat, saŭ aŭ luminat adevĕrurile sânte ale credinței.

CAPITOLUL XXIII.

Cestiunea privitóre la celebrarea Sĕrbătorii Paștelui.

Făcêndu-se atuncea o mare contestație asupra cestiuniĭ, că tóte Bisericile din Asia întemeiate pe o veche tradițiune, credeaŭ, că trebuea a se celebra serbătórea Pascelui, în a patru-spre-decea dĭ a luminiĭ, care era aceiașĭ, în care Jidoviĭ obicĭnuesc a mânca mielul pascal, și de a înceta de a posti, orĭ-care ar fi fost dĭua sĕptămânĭ; în loc că tóte cele-l-alte Bisericĭ observaŭ un alt obiceiŭ întemeiat pe tradițiunea Apostolilor, de a nu înceta postul de cât în dĭua învieriĭ Mântuitoruluĭ, Episcopiĭ se adunară pentru a o decide. Eĭ convenirĕ cu toțĭ, că nu trebue să întrerupă postul, nicĭ să celebreze misterul învieriĭ de cât Duminica, și făcură cunoscut acésta în tótă lumea. Avem încă astă-dĭ scrisórea ce întocmiră asupra acestuĭ subiect Episcopiĭ de Palestina, presidațĭ de Theofil al Cesarieĭ și Narcis de Ierusalim. Avem și pre cea de la Roma, semnată de Victor Episcop al acestiĭ Cetățĭ. Avem pre aceia

a Episcopilor de Pont, presidați de Palmas, ca cel mai vechiu. Avem pre aceia a Bisericilor din Galia, care eraŭ conduse de Irineŭ. Avem pre aceia a Bisericilor de Osroëna, și a țĕrilor dimprejur. Afară de acestea avem pre aceia a luĭ Bacchyl Episcop de Corinth, și a mai multor altora, cari fiind de aceiași părere, luară aceiași hotărâre.

CAPITOLUL XXIV.

Opunerea Episcopilor din Asia.

Episcopiĭ de Asia, presidați de Polycrat, susțineaŭ din contra, că trebue a să observa obiceiul lor. El esplică vechia tradițiune în scrisórea ce trimise luĭ Victor, și Bisericeĭ Romane, în acești terminĭ:

«Noĭ observăm neschimbat aceiași ḍi fără a adăoga «ceva saŭ a micșora. Marĭ luminĭ s'aŭ stins în Asia, care «vor începe a strĕluci în presența Domnuluĭ, când va veni «din cer plin de glorie și de mărire, și va învia pre «toți sânții. Vorbesc ast-fel de Filip, unul din ceĭ douĭ-«spre-ḍece Apostolĭ, care a murit la Ierapole, de douĕ din «fiĭcele sale, care a conservat fecioria lor; de o alta care «a avut darul profețieĭ, și care a murit la Efes; de Ión «care a avut onórea de a se rezema pre peptul Domnuluĭ, «care a fost Doctor, Episcop și martir, și care purta un «semn de rană pe frunte, și care de asemenea a murit «la Efes; de Polycarp, Episcop de Smyrna și martir, de «Traseas Episcop de Eumenie și martir, care se odihnește «la Smyrna. Ce voiŭ ḍice de Sagaris, Episcop și martir «care se odihnește la Laodicea? Ce voiŭ ḍice de prea «fericitul Papir, de Meliton eunc, care a fost tot-dé-»una plin de Sântul Duh, și care aștéptă la Sardia ve-«nirea Domnuluĭ și învierea gloriósă? Eĭ toți aŭ celebrat «serbătórea Pasceluĭ, în a patru-spre-ḍecea ḍi a Luminiĭ «dupre Evangelie, fără a se depărta de la regula credinței. «Eŭ Polycrat, care sunt cel mai mic dintre voĭ, o păzesc «de asemenea, urmând tradițiunea ce am primit de la «ceĭ de aprópe aĭ meĭ, căcĭ am avut șapte rude Episcopĭ, «și eŭ sunt al optulea. Eĭ toți aŭ celebrat serbătórea Pas-«celuĭ, în ḍiua în care Jidoviĭ încetéză de a mânca pâinea «dospită. Eŭ, ḍic, fraților, care am șase-ḍecĭ și cincĭ de «anĭ în Domnul, care adese orĭ am stat la vorbă cu maĭ

«mulțĭ din frațiĭ noștri, ce sunt rĕspândițĭ în tot pămên-«tul, care am citit Sânta Scriptură, nu sunt mișcat de «amenințările ce mi se fac. Alțiĭ maĭ marĭ de cât mine «aŭ ḍis, că trebue a asculta pre Dumneḍeŭ maĭ mult de «cât pre ómenĭ». (Faptele Apost. cap. 5).

Vorbind apoĭ de Episcopiĭ ce eraŭ de față, când el scria acéstă scrisóre, și carĭ eraŭ în același gând ca el, adaoge: «Aș putea vorbi de Episcopiĭ cari sunt aicea, și «pe cari 'i-am adunat, dupre cum ațĭ dorit. Dacă aș spune «tóte numele lor, ațĭ vedea că eĭ sunt în mare numĕr. «Eĭ aŭ venit la mine cu tótă nevrednicia mea, și aŭ a-«probat scrisórea mea, în credința, că nu în zadar am «pĕrul cărunt, și că am petrecut tótă viața mea în ser-«viciul Domnuluĭ».

Dupĕ acésta Victor Episcop de Roma, caută a despărți din corpul Creștinilor, pre tóte Bisericile din Asia, ca înrolate într'o falșă doctrină, și declară de excomunicați pre toți credincioșiĭ acestor Biserici. Excomunicarea nu fu aprobată de toți Episcopiĭ, și eĭ 'l rugară de a întreține pacea, unirea și dragostea. Avem încă scrisorile, prin care eĭ 'l mustră cu multă tărie. Irineŭ scriind în numele credincioșilor, ce avea sub conducerea sa în Galia, susține că misterul învieriĭ trebue a fi celebrat Duminica. Insĕ însciințéză pre Victor, cu respect, de a nu înlătura de la comunicare pre Bisericile, care păzea o veche tradițiune ce ele primise.

Dupĕ ce a spus maĭ multe alte lucruri, el adaoge ceea «ce urméză: «Nu e vorba numaĭ de ḍiua, în care trebue «a se celebra serbătórea Pasceluĭ, ci și de modul în care «trebue a posti. Uniĭ cred a nu fi obligați să postéscă de «cât o ḍi, alțiĭ douĕ, și alțiĭ maĭ multe. Uniĭ numeră pa-«tru-ḍecĭ de óre în ḍilele în care postesc. Acéstă deose-«bire în modul de a posti, este veche, și n'a fost întro-«dusă în ḍilele nóstre. E probabil, că ea s'a întărit prin «puțina îngrijire ce aŭ pus Prelațiĭ de a instrui în acest «punct pre credincioși, și de a'ĭ îndrepta din simplicitatea «și ignoranța lor. Cu tóte acestea eĭ aŭ întreținut pacea «între dênșiĭ, dupre cum noĭ o întreținem, și diferința «posturilor lor n'a făcut de cât a confirma uniformitatea «credinței lor. Cred de datorie a nu omite o istorisire ce «face el pe urmă. Iat'o: Anicet, Pius, Hygin, Telesfor, Sixt,

«și ceĭ-l-alțĭ Preoți, ce aŭ condus înaintea luĭ Sotir, Bi-«serica ce păstoriți, n'aŭ observat nicĭ odată obiceiul de «a celebra serbătórea Pasceluĭ, în a patru-spre-ḑecea ḑi «a Luminiĭ, nicĭ aŭ permis de a o celebra în acea ḑi «celor ce eraŭ sub conducerea lor. Eĭ n'aŭ încetat de a «întreține pacea cu aceĭ ce păzeaŭ acest obiceiŭ, când «eĭ aŭ venit din acele țĕrĭ la Roma, și s'a vĕḑut dife-«rința practicilor lor; maĭ mult, când eĭ eraŭ toți adunați «în aceiași cetate, nimenea n'a fost înlăturat de la co-«municare pentru acest motiv. Deși preoții cari v'aŭ pre-«cedat n'aŭ păzit acest obiceiŭ, eĭ trimiteaŭ Eucharistia «preoților, cari 'l păzeaŭ. Prea fericitul Polycarp, venind «la Roma în timpul luĭ Anicet, și avênd óre-cari neînțe-«legerĭ cu dênsul asupra altor puncte, eĭ se înțeleseră «îndată fără a se opri mult asupra acestuia. Căcĭ Anicet «nu putu convinge pre Polycarp de a înceta ca să cele-«breze serbătórea Pasceluĭ, în ḑiua în care el o celebrase «tot-déuna cu Ión discipolul Domnuluĭ, și cu ceĭ-l-alțĭ «Apostolĭ, cu cari el convorbise în mod familiar. Și Po-«lycarp nu se sili de a convinge pre Anicet ca să urmeze «practica sa, pentru că el ḑicea, că era obligat de a ține «practica Preoților, cari fusese înaintea luĭ. Ast-fel eĭ rĕ-maseră în comunicare unul cu altul, și Anicet făcu pre «Polycarp a celebra în locul sĕŭ prin onóre, și eĭ se «părăsiră în pace, și uniĭ și alțiĭ, atât aceĭ ce observaŭ «a patru-spre-ḑecea ḑi a lumineĭ, precum și aceĭ ce n'o «observaŭ, remânênd uniți în tótă Biserica».

Iată părerile și sfaturile ce dădu Irineŭ, pentru a sta-bili pacea în Biserică, el care era atât de pacĭnic cum o mărturisește numele sĕŭ. El nu scrise numaĭ luĭ Victor, ci încă și la maĭ mulțĭ alțĭ Episcopĭ asupra acestuĭ subiect.

CAPITOLUL XXV.

Cum se uniră Episcopiĭ în privința celebrării Serbătorii Pasceluĭ.

Episcopiĭ din Palestina, adică Narcis și Theofil, de cari am vorbit deja, Cassius de Tyr, Clarus de Ptolemaida, și ceĭ-l-alțĭ ce se adunaseră cu eĭ, dupĕ ce aŭ vorbit pe larg în scrisórea lor de tradițiunea ce eĭ primiseră de la

Apostolĭ, atingĕtóre de celebrarea serbătórii Pasceluĭ, o închee cu acești terminĭ: «Aveți grijă să se trimită la «tóte Bisericile copiĭ de pe scrisórea nóstră, pentru ca să «nu ni se atribue greșala acelor ce aŭ căḑut în eróre. «Vĕ declarăm de asemenea că noĭ celebrăm Serbătórea «Pasceluĭ în aceiași ḑi când se celebréză în Alexandria, «și că noĭ ne scriem unul altuia pentru a o celebra în «aceiași ḑi».

CAPITOLUL XXVI.

Operile luĭ Irineŭ.

Afară de scrisorile și cele-l-alte opere ale luĭ Irineŭ de care am vorbit, avem de la dênsul încă o carte fórte scurtă dar fórte necesară: despre știința contra Păgânilor. O alta adresată luĭ Marcian care conține probele doctrineĭ prædicată de Apostolĭ. O alta în care sunt cuprinse dife-rite discuțiunĭ, și în care citéză bucăți estrase din epis-tola către Ebreĭ, și de la înțelepciunea luĭ Solomon. Și apoĭ Pertinax urmând luĭ Comod și neconducênd impe-riul de cât șase lunĭ, Sever îĭ urméză.

CAPITOLUL XXVII.

Operele altor scriitorĭ din același timp.

Avem încă în mâinĭ operile maĭ multor scriitorĭ eccle-siasticĭ, ce sunt tot atâtea probe de sîrguința lor. Avem comentariele luĭ Heraclit asupra Apostoluluĭ, un volum de Maxim asupra acesteĭ cestiunĭ atât de comună, de unde purcede rĕul, și asupra aceia, că materia a fost creată; un commentariŭ de Candid, și un altul de Appion asupra operiĭ exaimeron (celor șase ḑile), o carte de Sixt relativă la înviere, o alta de Arabien asupra unuĭ alt su-biect, și maĭ multe altele de diferiți autorĭ, despre care însă nicĭ timpul nicĭ numele nu am putea însemna în mod precis, pentru că ele nu s'aŭ exprimat în scrierile lor; putem numaĭ asigura, că doctrina lor este sănĕtósă și ortodoxă, fiind-că scim, că ea nu conține de cât o expli-cație credinciósă a sensuluĭ adevĕrat al Sânteĭ Scripturĭ.

CAPITOLUL XXVIII.

Despre Sectatorii lui Artemon, despre moravurile lor, și despre cutezarea ce aŭ avut eĭ de a conrupe Sânta Scriptură.

Se găsește într'o scriere a unuia din acești autorĭ, făcută contra eresieĭ luĭ Artemon, ce Pavel de Samosata s'a silit de a o reînoi în ḑilele nóstre, o narațiune fórte proprie a avea loc în Istoria nóstră. Acest autor voind a proba că eresia acelora ce asigură că Iisus Christos nu era de cât un om, era nouă, vorbește ast-fel: «Eĭ «aŭ cutezarea de a spune, că ceea ce eĭ țin și în«vață a fost ținut și învĕțat de toți ceĭ vechĭ, și chiar de «însuși Apostolĭ, că adevĕrul doctrineĭ lor a fost conser«vat până în timpul luĭ Victor, care a fost al treĭ-spre«ḑecelea Episcop de Roma de la Petru, și că acest adevĕr «n'a fost conrupt de cât în timpul luĭ Zefirin succesorul «luĭ Victor. Ceea ce eĭ spun ast-fel ar avea póte óre-care «aparență de adevĕr, dacă n'ar fi nimicit maĭ întâiŭ prin «autoritatea Sânteĭ Scripturĭ, și apoĭ prin mărturisirea «unora din frațiĭ noștri, cari aŭ scris înainte de timpul «luĭ Victor, fie contra păgânilor, fie contra ereticilor, pen«tru apărarea Religiuneĭ nóstre. Aceĭ de cari vorbesc sunt: «Iustin, Miltiade, Tatian, Climent și maĭ mulțĭ alțiĭ cari «aŭ stabilit în operile lor adevĕrul divinităței luĭ Iisus «Christos. Aŭ dóră este cine-va care să nu știe că Irineŭ, «Meliton și maĭ mulțĭ alțiĭ aŭ învĕțat în tóte scrierile lor, «că Iisus Christos era adevĕrat Dumneḑeŭ, și adevĕrat «om? Psalmiĭ și imnurile compuse încă de mult timp de «credincioșĭ, aŭ nu conțin ele, că Iisus Christos este Cu«vêntul luĭ Dumneḑeŭ, și că el însuși este Dumneḑeŭ? «Dacă acéstă doctrină a fost predicată de atât de mult «timp în Biserică. cum să póte face ca doctrina lor, «care este cu totul contrară să fi fost învĕțată până în «timpul luĭ Victor? Cum îndrăsnesc eĭ a inventa acéstă «calomnie contra luĭ Victor, eĭ cari știŭ de sigur că el a «excomunicat pre Theodot curalariul, primul autor al a«cesteĭ eresiĭ? Căcĭ dacă Victor ar fi fost în credința lor, «dupre cum eĭ aŭ cutezanța, de a o spune, pentru ce «aŭ excomunicat el pre Theodot, care a introdus acest

«simțimênt?» Iată în ceea ce privește pre Victor. Dupĕ ce a condus ḑece anĭ Biserica de Roma, el avu pre Zefirin de succesor în al noulea an al domnieĭ luĭ Sever. Acelaș scriitor raportéză în aceiași carte o istorie întêmplată în timpul luĭ Zefirin: «Voiŭ reaminti, ḑice el, în «memoria fraților noștri, un fapt important ce s'a întâm«plat între noĭ, și carele, de s'ar fi întâmplat locuitorilor «din Sodoma, ar fi putut, dupre cum o cred, să'ĭ ducă «la pocăință. Un martir, numit Natalis, care a trăit în «ḑilele nóstre, fiind amăgit de meșteșugirile luĭ Asclepiodot, «și ale luĭ Theodot bancherul, cari eraŭ discipolĭ luĭ «Theodot Curelariul, care ca primul autor al acesteĭ erorĭ, «saŭ maĭ bine al acesteĭ estravaganțe, fu depărtat de «Biserică prin autoritatea Episcopuluĭ Victor; el să lăsă «a fi amăgit de eĭ ca să primêscă să'l facă episcop al «secteĭ lor, promițêndu-ĭ o sută cinci-ḑecĭ de dinarĭ ce i «s'ar da pe lună. Dupĕ ce a intrat în partidul lor, el fu «adesea orĭ înștiințat în vis de a se separa de eĭ. Căcĭ «Domnul nostru Iisus Christos, care e plin de milostivire, «nu vroea a permite ca un om care mărturisise numele «sĕŭ, și care mărturisise adevĕrul despre patima sa, să «se piardă afară din Biserică. Insă, dorința de a conserva «primul loc de care se bucura între eĭ, și iubirea de a«vere, care a fost causă a perderiĭ multora, făcêndu'l a «negligea aceste avertisemente, el fu bătut o nópte întrégă «de Ângerĭ, ast-fel că sculându-se dis-de-diminéță, și a«coperindu-se cu sac și cu cenușe, veni de se aruncă la «piciórele luĭ Zefirin, a Cleruluĭ și a Poporuluĭ, și mișcă «ast-fel prin lacrimile sale și prin vederea ranelor sale, «compătimirea Bisericeĭ, care imitează dragostea Mântui«toruluĭ, și obținu permisiunea de a fi restabilit în com«municare.

«Să adăogăm la acésta, ceea ce ḑice acelaș autor des«pre acești ereticĭ. Eĭ aŭ avut îndrăsneala de a conrupe «Sânta Scriptură; de a respinge regula vechiĭ credințe, și «de a nesocoti pre Iisus Christos căutând raționamente «subtile pentru a sprijini nelegiuirea lor, în loc de a căuta «cu îngrijire adevĕrul cărților sacre. Când li se obiectéză «un text din Sânta Scriptură, eĭ examinéză dacă se póte «face din el un silogism, și desprețuesc știința Bisericiĭ, «pentru a studia geometria, și nu învață de cât a măsura

«pământul, fără a'şi da osteneală de a cunósce pre acela «ce s'a pogorât din Cer. Unii dintre ei studiază neconstenit pre Euclid, admiră pre Aristot şi pre Theofrast, şi «onoréză cu deosebire pre Galien. Nu e deci necesar de a «lua multă ostenélă, pentru a arăta că ei sunt fórte de«părtaţi de credinţă, fiind-că ei abuzează de ştiinţele şi «de a artele necredincioşilor, pentru a stabili erórea lor, şi «conrup simplicitatea cărţilor sânte, prin subtilitatea raţio«namentelor lor. De acolo a venit insolenţa ce aŭ avut «ei de a întreprinde să schimbe Scriptura, şi de a se «lăuda, că aŭ îndreptat'o. Cine va voi a recunósce ade«vĕrul acestei imputări ce le fac, n'are de cât să'şi dea «ostenéla ca să caute mai multe din exemplarile lor, şi «comparându-le împreună, va recunósce că ele nu se po«trivesc de loc. Este sigur, că exemplarele lui Asclepiodot «nu sunt de loc conforme cu acele ale lui Theodot. Şi «nu e mare greutate de a găsi mulţime de aceste exem«plare, pentru că discipolii lor aŭ avut mare grije de a «le transcrie pentru a avea corecţiunele, saŭ mai bine «conrupţiunile dascălilor lor. Apoi, exemplarele lui Hermofil «nu sunt de loc conforme cu acelea ale celor-l-alţi doui «ce i-am numit. Acele ale lui Apollinid nu sunt chiar «între ele conforme, şi fie-care póte observa diferinţa ce «este între cele dintâiŭ şi cele de pe urmă ce el a conrupt. «Temeritatea acestei întreprinderi este atât de extraordi«nară, că n'aş putea crede, că n'o recunosc ei însuşi. «Căci, saŭ nu cred ei că Sânta Scriptură a fost inspirată «de Duhul Sânt, şi ei sunt necredincioşi, saŭ că îşi în«chipuesc a fi mai luminaţi de cât acest dumnedeesc Duh, «şi sunt posedaţi de demonul. Căci ei nu pot nega că «n'aŭ conrupt Scriptura, fiind-că exemplarele sunt de mâna «lor, că nu le-aŭ copiat dupĕ exemplarele acelora ce le-aŭ «dat primele instrucţiuni ale Religiunii, şi ei n'ar putea «să arate de unde le-aŭ luat. Unii dintre ei nu ş'aŭ dat «ostenéla de a corupe Sânta Scriptură. Ei aŭ respins ab«solut legea, şi Profeţii, şi sub pretext de pietate s'aŭ «prăpăstuit în abisul nepietăţii».

CARTEA A ŞASEA

CAPITOLUL I

Persecuţia ridicată contra Chreştinilor sub domnia lui Sever.

Impĕratul Sever ridicând o crudă persecuţie contra Bisericei, (an 202) nu fu mai nici o cetate, care să nu fi avut martirii sĕi. Insă Alexandria avu un aşa de mare numĕr de martiri cum alta n'a avut. Cei mai generoşi apărători ai Religiunei nóstre, fură aduşi acolo din Egipt şi din Thebaida, ca în câmpul de bătălie, unde răbdarea lor învinse tóte sforţările inimicilor credinţei, triumfă în faţa turbărei lor şi a supliciilor lor, şi primi din mâna lui Dumnedeŭ cununa nemuririi şi a glorii.

Leonida, tatăl lui Origen se distinse în acéstă combatere, unde el avu capul tăiat. Fiul sĕŭ arătă de atunci o dragoste atât de vie pentru adevĕrurile Evangeliei, şi câştigă un renume atât de mare între credincioşi, în cât cred de datorie a vorbi de el aici mai pre larg.

CAPITOLUL II.

Educaţia lui Origen.

Ar trebui o carte anume pentru a descrie tótă viaţa sa. Eŭ nu voiŭ însemna de cât principalele împrejurări, ce voiŭ trage, din scrisorile şi din alte opere ale acelora ce l'aŭ cunoscut cu deosebire, şi cari trăesc încă astă-zi. Totul a fost minunat în Origen, până şi copilăria sa. Fo-

cul persecuției aprinḑêndu-se contra Bisericeĭ în al șase-spre-ḑecelea an al domnieĭ luĭ Sever, și în timpul când Laetus era guvernator de Egipt și de Alexandria, și când Dimitrie, succesorul luĭ Iulian, era Episcop acesteĭ Cetățĭ, în el se născu o dorință atât de puternică de a suferi martirul, în cât el căuta ocasiunea. Și ar fi fost răpit, fără îndoială de ardórea zeluluĭ sĕŭ, dacă Dumneḑeeasca Providență ce 'l reserva pentru binele maĭ maĭ multor persóne, nu l'ar fi moderat prin mijlocul mumeĭ sale. Ea 'l conjură maĭ întâĭŭ prin respectul ce'ĭ datorea, de a n'o părăsi. Insĕ când vĕḑu că temnița tatăluĭ sĕŭ reîndoia nerăbdarea ce avea de a suferi martirul, ea 'l împedică de a eși din casă ascunḑêndu-ĭ hainele. Ne putênd atuncĭ face alt-ceva, el scrise părinteluĭ sĕŭ spre a'l îndemna de a rĕmêne tare în credință: «Tatăl meŭ, 'i ḑise el, iubi-«rea ce aveți pentru noĭ să nu vĕ facă de a schimba «simțimêntul». Iată o fidelă imagină a perfecteĭ pietățĭ ce avea el încă din frageda tinerețe a sa. De atuncĭ el se aplică la studiul Sânteĭ Scripturĭ cu o sîrguință de necreḑut. Leonida tatăl sĕŭ 'l făcu de a citi înaintea celor-l-alte profane, și 'l obligă de a învăța în fie-care ḑi câteva pasage. El nu se mulțumea de a'ĭ sci vorbele. El se silea de a'ĭ pătrunde înțelesul, și încurca adesea orĭ pre tatăl sĕŭ prin chestiunile ce'ĭ propunea asupra locurilor celor maĭ dificile. Leonida 'l mustra de îndrăsneala sa, și 'ĭ ḑicea de a se mulțumi cu simpla idee, ce dădeaŭ cuvintele Scripturiĭ, fără a întreprinde de a aprofunda dificultățĭ ce eraŭ maĭ presus de vêrsta sa. Insă el simțea o bucurie neasemănată în adîncul sufletuluĭ sĕŭ, și mulțumea luĭ Dumneḑeŭ, unicul autor a tuturor bunurilor, că ĭ-a dat un ast-fel de fiŭ. Se ḑice că el intra adesea orĭ în camera sa pe când dormea, și că'l săruta pe piept cu respect, ca pre un templu, unde se afla Sântul Duh, și se credea fericit că a contribuit de a-l aduce în lume. Iată ce se povestește de tinerețea luĭ Origen. Când tatăl sĕŭ a luat cununa martiruluĭ, el rĕmase în vêrsta de șépte-spre-ḑece anĭ cu muma sa și șése frațĭ aĭ sĕĭ. Averea tătăluĭ fiind confiscată, și tótă familia redusă la o extremă necesitate, dumneḑeeasca providență avu grijă de subsistența lor. O Dómnă de neam și fórte bogată, 'l luă în casa sa, unde avea un om celebru numit Pavel,

născut la Antiochia, care favorisa pre ereticii din Alexandria. Origen arătă chiar din acel timp grija ce avea de a conserva curățenia credinței sale. Căcĭ de și era obligat de a trăi cu acest om, a căruĭ reputație ce avea de a fi fórte eloquent, atrăgea neîncetat un mare numĕr, atât de eretic, cum și de credincĭosĭ, el evita tot-d'auna de a se ruga luĭ Dumneḑeŭ împreună cu dînsul, obeservând cu religiositate regula Bisericiĭ, și mărturisind, cum ḑice el însușĭ în órĭ care loc, orórea ce trebue a avea cine-va de falsa doctrină. Incepênd, încă fiind în viață tatăl sĕŭ de a studia literile, el continuă pe urmă cu atâta aplicațiune și cu atâta devotament în cât ajunsese de a fi în stare să le predea și altora și ast-fel căpăta din profesiunea sa ajutorurile necesare de a trăi destul de bine într'o vêrstă, unde nu era obligat la mare cheltueală.

CAPITOLUL III.

Despre modul cu care predica cuvêntul luĭ Dumneḑeŭ fiind încă tênĕr.

Fiind-că nu maĭ era nimenĭ atuncea la Alexandria, pentru a instrui pe Catecumenĭ, retrăgêndu-se toțĭ aceĭ ce ar fi putut s'o facă de frica persecuțiunĭĭ, câțĭ-va păgânĭ merseră la Origen în timpul când el învĕța literile precum o istorisește el însușĭ, spre a învĕța din gura sa, adevĕrurile Religiuneĭ nóstre. El mărturisește, că cel dintâĭŭ fu Plutarch, a căruĭ viéță curată și Sântă fu însemnată cu martirul. Al doilea fu Heraclas fratele luĭ Plutarch, carele făcênd marĭ progrese sub dênsul, în studiul adevĕrateĭ înțelepcĭunĭ, fu considerat ca demn de a fi ridicat pe scaunul Bisericeĭ de Alexandria, după mórtea luĭ Dimitrie. Origen n'avea de cât opt-spre ḑece anĭ, când învĕța pre Catecumenĭ, și el făcu atât de marĭ progrese în acéstă însărcinare în timpul persecuțiuneĭ ce fu ridicată contra Bisericeĭ în timpul guvernămêntuluĭ luĭ Aquila în cât el deveni fórte renumit între credincĭoșĭ, prin ajutorurile ce dragostea sa făcu fără osebire, atât Martirilor pre care o cunoscea, precum și acelora pe care nu-'ĭ cunoscea. El mergea dupĕ dênșiĭ nu numaĭ în temnițe și și înaintea tribunalelor, unde sta cu eĭ de vorbă, ci până

și la locul chinuiriĭ lor. Generósa libertate cu care el îĭ îmbrățișa și le da sărutarea de pace, ațință atât de tare contra luĭ furia păgânilor, că eĭ l'ar fi ucis cu petre, dacă Dumnedeŭ nu l'ar fi păzit de acéstă primejdie. Nu s'ar putea spune de câte orĭ el simți efectele protecțiuneĭ sale contra întreprinderilor necredincĭoșilor, cari neputênd suferi ca el să atragă în fie-care ḍi mulțime de persóne la credință încunjurară adesea orĭ casa sa armați fiind, și 'l obligară de a'și schimba locuința de maĭ multe orĭ. Insă în aceste schimbărĭ de locuință, el era tot-d'auna același avea tot-d'auna acelaș zel pentru Religiune, și arăta că curățenia moravurilor sale se acordaŭ perfect cu adevĕrul discursurilor sale. Exemplul sĕŭ îndemna un mare numĕr de persóne a'l imita, și 'ĭ atrăgea o mulțime atât de considerabilă de Catecumenĭ, cu instrucțiunea cărora Dimitrie Episcopul de Alexandria, îl însărcinare singur pre el, în cât recunoscênd că nu putea îndeplini acéstă sarcină, și a continua în același timp a preda gramatica, el renunță la acéstă profesiune ca la o profesiune nefolositóre pentru mântuire și contrară studiuluĭ Sântelor Scripturĭ. Pentru a nu fi în sarcina niměnuĭ, el vêndu o mulțime de cărțĭ, ce avea, de autorĭ profanĭ, și se mulțumi cu patru obolĭ (banĭ) ce'ĭ dedea pe fie-care ḍi cel ce le cumpărase; el petrecu maĭ maĭ mulțĭ anĭ în exercițiile acesteĭ religióse Filosofiĭ, lipsindu-se de tot ce póte servi în tinerețe de nutriment pasiunilor; el postea și lucra tótă ḍiua; întrebuința cea maĭ mare parte a nopțeĭ în citirea Sânteĭ Scripturĭ, nerezervându-și de cât partea cea maĭ mică pentru somn, și ne dormind de cât pe pământ; el credea că se cuvine a observa cu exactitate ceea ce ne-a învățat Domnul, când nĭ-a recomandat de a nu avea de cât o haină, de a nu purta încălțăminte, și de a nu ne îngriji de ḍiua de mâine. El suferea frigul și goliciunea cu o statornicie ce era maĭ pre sus de vêrsta sa, și admira pe amicĭĭ sĕĭ, pentru dragostea ce mărturiseaŭ pentru sărăcie.

Maĭ mulțĭ cari 'l vedeaŭ suportând nișteĭ lucrărĭ atât de marĭ pentru gloria Evangelieĭ, doreaŭ cu pasiune de a'ĭ face parte din averile lor. Insă eĭ nu putură face nimic pentru a slăbi din asprimea sa ordinară.

Se ḍice că umbla maĭ mulțĭ anĭ în picĭórele góle, fără a pune nicĭ odată încălțăminte. El se abținu fórte mult

timp de vin și de alte nutrimente, ce nu sunt absolut necesarie la conservarea sănĕtățeĭ, ast-fel că stomacul sĕŭ fu în pericol de a fi cu totul slăbit. O virtute atât de exemplară ca acésta, nu lipsi de a găsi imitatorĭ. Ea atrase până și Filosofĭ păgânĭ, sub conducerea sa. Eĭ învĕțară de la dênsul principiile credinței nóstre, și unĭĭ dintre eĭ făcură atât de însemnate progrese în acéstă școlă în cât ajunseră până la cununa martiruluĭ.

CAPITOLUL IV

Discipolii lui Origen, cari suferiră martyrul

Plutarch de care am și vorbit, fu cel d'intâiŭ. Origen nepărăsindu'l nicĭ odată, când îl duse la locul de muncă puțin a lipsit să nu fi fost ucis de cătrĕ cetățenii ce'l acusaŭ de a fi causa morțiĭ sale. Insă el fu încă scăpat de acest pericol prin îngrijirele dumnedeeșteĭ providențe. Seren fu al doilea din discipoliĭ luĭ Origen, care suferi martirul, dupĕ Plutarch, Eraclide fu al treilea, și Heron al patrulea. Acești doĭ din urmă avură capul tăiat. Al cincilea fu un alt Seren, carele suportând felurite muncĭ cu o statornicie neînvinsă, avu de asemenea capul tăiat. Heraida femee, ce nu era încă de cât Catecumenă, găsi botezul sĕŭ în foc unde 'și dădu duhul, dupre cum Origen o spune însuși.

CAPITOLUL V

Despre Potamiana

Al șaptelea fu Basilid care duse la muncĭ pre renumita Potamiana. Memoria acesteĭ prea fericite fecióre este încă onorată în țară, și popórele de acolo istorisesc cu admirațiune luptele ce ea susținu pentru apărarea castitățiĭ sale, contra acelor cărora frumusețea sa născuse iubire pentru ea, și grija ce ea avu de a conserva virtutea sa, care este frumusețea sufletuluĭ, și muncile cu care credința sa fu încercată înainte de a primi cununa martiruluĭ în mijlocul foculuĭ, unde ea ea fu consumată cu Marcela muma sa. Se ḍice că Judecătorul numit Aquilla

chinuindu-o în mod crud, o amenință de a o da desfrânării gladiatorilor. Fiind că ea medita profund asupra acesteĭ amenințăriĭ, o sili de a declara cugetarea sa, și ea făcu un rĕspuns ce se păru nelegiuit necredincioșilor. Indată unul din soldați numit Basilid, o apucă spre a o conduce la supliciŭ. Insă fiind-că poporul ce o înconjura 'ĭ făcea confusiune prin insultele sale, el reprimă nerușinarea lor, și'ĭ arătă multă blândețe și umanitate. Ea recunoscu onestitatea sa și'ĭ promise de se ruga pentru el luĭ Dumnedĕŭ pre carele ea adora, și de a obține în curând recompensa sa. Dupĕ aceasta ea fu confundată puțin câte puțin de la picióre până la cap într'o căldare plină de smólă topită, și suferi cu statornicie martirul. Cât-va timp dupĕ aceia companionii luĭ Basilid silindu'l de a jura el răspunse că nu'ĭ era permis, pentru că era Chreștin. Eĭ credură maĭ întâiŭ că glumea, dar când el 'i-aĭ asigurat despre aceasta serios, eĭ 'l duseră înaintea judecătoruluĭ, carele întrebându-l porunci de a'l pune în fiare. Credincioșii mergênd a'l cerceta în temniță, el le dise că Potamiana i s'a arătat treĭ dile dupĕ martirul sĕŭ, că i-a pus o cunună pe cap, și l'a asigurat că ea obținuse de la Dumnedĕŭ rugăciunea ce făcuse în favórea sa, și că dupĕ puțin timp el va eși din acéstă viață. Priimind pecetea Domnuluĭ din mâna fraților, el mărturisi numele sĕŭ în diua viitóre, și i se tăiĕ capul. Se dice că maĭ mulți alți locuitorĭ din Alexandria cărora Potamiana li se arĕtase în timpul somnuluĭ lor, îmbrățișară credința în acelașĭ timp.

CAPITOLUL VI.

Despre Clement Alexandrinul

Clement care succedase luĭ Panten, învĕța încă atuncea pre Catecumenii din Alexandria, și Origen fusese discipolul sĕŭ în tinerețe. El face în prima carte a lucrărilor sale un calcul al timpurilor, ce'l sfârșește la mórtea împĕratuluĭ Comod, ceea ce a arĕtat că el a compus acéstă operă sub domnia luĭ Sever.

CAPITOLUL VII

Despre un alt Scriitor numit Iuda.

Un alt scriitor numit Iuda, vorbind în acelașĭ timp de cele șapte-decĭ de sĕptămânĭ ale Prorocieĭ luĭ Daniil, continua calculul sĕŭ până la al decelea an al Domnieĭ luĭ Sever. Credincioșiĭ eraŭ atuncĭ atât de miraț de violența persecuțiuniĭ, în cât acest scriitor era convins că venirea luĭ Antichrist, de care se face atât de adesea orĭ mențiune în Scriptură, era aprópe.

CAPITOLUL VIII

Fapta îndrăsnéță a luĭ Origen

Origen învĕțând pre Catecumenii din Alexandria, făcu o faptă ce se părea că provine dintr'o ardóre imprudentă a tinereții, dar care totușĭ arĕta o mare probă de credință, și de înfrânarea sa. Căcĭ interpretând în mod literal acest cuvênt al Mântuitoruluĭ: *sunt fameni, cari singuri s'aŭ scopit pre sine pentru Impĕrăția Cerurilor*, el îl săvârși în persóna sa, pentru a evita orice bănuială, și a convorbi ast-fel maĭ liber nu numaĭ cu bărbațiĭ, ci și cu femeile ce învĕța. El se sili de a ține acéstă faptă în secret, însă ea fu știută. Când Dimitrie Episcopul de Alexandria o află, fu cuprins de o extremă mirare, și admirând curățenia credinții sale el 'l îndemnă de a reîndoi sîrguința sa pentru instrucțiunea noilor credincioșĭ. Iată care fu prima sa dispositiune. Dar când maĭ pe urmă vĕdu că reputația sa creștea din dĭ în dĭ, el își schimbă simțimêntul, și prin o jósă gelosie, la care ómeniĭ sunt fórte supușĭ, el făcu o seriósă circulară la toțĭ Episcopiĭ pentru a publica și a condamna fapta sa. Ceĭ maĭ celebri din Palestina, adecă aceĭ din Cesaria și din Ierusalim, judecând pre Origen demn de cele maĭ întâiŭ sarcinĭ ale Bisericeĭ, 'ĭ puseră mâinile și'ĭ conferiră darul Preoțieĭ. Fiind-că numele sĕŭ devenea în tóte dilele maĭ celebru, și reputațiunea de înțelepciunea sa și de virtutea sa se rĕspândea în maĭ multe locurĭ, Dimitrie ce nu'ĭ putea face nicĭ o imputare alta, merse de căută acéstă

faptă a tinereții sale pentru a'l blama, și ajunse până a defăima pre acel cel ridicase la Sacerdoțiŭ. Insĕ acésta nu se întâmplă de cât mai târdiŭ căci în timpul de care vorbesc acum, Origen se ocupa neîntrerupt cu funcțiunile sale, și învĕța ḑiua și nóptea adevĕrurile Religiunei nóstre, pre acei ce veneaŭ la el, spre a se instrui. Cu tóte aceste Sever domnind opt-spre-ḑece ani, Antonin Fiiul sĕŭ 'i succedă. (an 122). In acel timp Alexandru, care se semnalase în timpul persecuțiunii, și care dupĕ ce a mărturisit cu îndrăsnélă, numele luĭ Iisus Christos, fusese preservat de mórte prin îngrijirile Providinței, fu ridicat pe Scaunul Bisericei de Ierusalim, de și Narcis predecesorul sĕŭ era încă în viață.

CAPITOLUL IX.

Minunile făcute de Narcis.

Credincioșii din acéstă cetate povestesc despre Narcis lucrurĭ fórte minunate, pe care eĭ le țin de la o vechie tradițiune a traților lor. Eĭ spun că untul de lemn lipsind Diaconilor în ajunul sĕrbătoriĭ Paștelui, și poporul fiind fórte mâhnit pentru acésta, Narcis porunci aprinḑĕtorilor de candele, de a merge să scóță apă dintr'un puț din vecinătate, și de a 'ĭ-o aduce; acésta fiind executată, el făcu rugăciunile sale asupra apeĭ cu o credință vie, și porunci de a o turna în candele, și că atuncea ea se prefăcu în unt-de-lemn, și că se păstréză încă până astă-zĭ o parte, pentru a conserva memoria uneĭ minunĭ atât de marĭ. Se spun o mulțime de alte împrejurărĭ fórte minunate de faptele sale și de vieața sa. Iată una din cele maĭ însemnate. Niște sceleraț neputând suferi vigórea și fermitatea sa, și temându-se de a fi prinș și pedepsiț de crimele ce le imputa conștiința lor, se hotărâră de a forma contra luĭ o calomniósă acusațiune. Pentru a face să se créḑă, că ea era adevĕrată, eĭ o confirmară cu jurĕmênt. Unul se jură să fie ars de viŭ, dacă minte; altul să piară de o bólă contagiósă; și altul să'și piardă ochiĭ. Insă cunoștința ce credincioșii aveaŭ de virtutea și de sânțenia luĭ Narcis, 'ĭ împedecă de a da creḑare, nicĭ acusațiunii, nicĭ jurămintelor lor. Acest prea-fericit Episcop neputênd

suferi nedreptatea acesteĭ acusațiunĭ, și dorind de mult timp de a se bucura de liniștea singurătățiĭ, se retrase la țară unde petrecu maĭ multĭ anĭ. Dreptatea dumneḑeéscă nu rĕmase nelucrătóre, ci ea pedepsi curênd dupĕ aceia pre calomniatorĭ, cu acelĕșĭ pedepse la care eĭ se devotase singurĭ prin falsele lor jurăminte. Cel d'intâiŭ fu ars într'o nópte cu tótă familia în casa sa ce luase foc din o scântee. Cel de al doilea fu consumat de o bólă ce'ĭ acoperise trupul de la cap până la picióre. Cel de al treilea fiind martor la pedépsa tovarășilor sĕĭ, și temându-se de efectele teribile ale rĕsbunăriĭ ceruluĭ, mărturisi crima sa, și fu cuprins de o căință atât de adâncă în cât plânse neîncetat până ce'și perdu vederea.

CAPITOLUL X.

Episcopiĭ de Ierusalim

Narcis retrăgându-se ast-fel, fără ca nimenea să știe unde era, Episcopiĭ Bisericilor vecine aleseră pre Dius pentru a împlini locul sĕŭ. Acest Dius ne ocupându'l de cât fórte puțin timp, Germanion 'ĭ succedă, și acestuia Gordius. Narcis apărênd de odată, ca cum ar fi înviat, fraților 'l rugară de a relua conducerea Bisericiĭ sale. Căci nu era nimenea, care să nu'l admire atuncea maĭ mult de cât tot-deauna, atât din causa asprimiĭ vieței ce dusese în retragerea sa, cum și de justificarea glorióză, ce Dumneḑeŭ făcuse de nevinovăția sa prin pedeapsa exemplară a acusatorilor sĕĭ.

CAPITOLUL XI.

Despre Alexandru.

Narcis neputând îndeplini funcțiunele sarcineĭ sale pastorale, din causa extremeĭ sale bătrânețe, Alexandru, episcop uneĭ alte Bisericĭ, fu înștiințat prin o revelațiune ce avu în vis, de a veni să'l ajute. Acest Alexandru plecând odinióră din Capadocia, unde fusese ridicat la demnitatea de Episcop, pentru a veni să facă rugăciunile sale la Ierusalim, și să visiteze sântele locurĭ fraților acesteĭ Bise-

ricĭ 'l priimiră cu multă iubire, și nu'ĭ permiseră de a se mai întórce în țara sa, căcĭ și eĭ înșiĭ avuseseră o revelațiune, și ceĭ mai eminenți în sânțenie auḑiseră o voce care'ĭ înștiința de a merge afară de porțile cetățiĭ spre a priimi pre episcopul, ce Dumnezeŭ le destinase. Credincioșiĭ din Ierusalim, ascultând de acea voce și cu consimțimêntul episcopilor Bisericilor vecine, obligară pe Alexandru d'a rĕmânea cu dênșiĭ. Este sigur că Alexandru vorbește în scrisorile sale cătrĕ antinoiți, cari scrisorĭ se păstréză până astă-zĭ, de demnitatea episcopală ce el a posedat împreună cu Narcis. La sfârșitul uneĭ scrisorĭ se găsesc aceste cuvinte: «Narcis care a guvernat înainte de «mine acéstă biserică, și care este unit cu mine prin co-«municarea rugăcĭunilor, fiind în vêrstă de o sută șése-«spre-ḑece anĭ, vĕ salută, și vĕ îndeamnă cu mine a nu «avea toți de cât același simțimênt. Serapion episcopul «de Anțiochia murind, Asclepiad care se făcuse fórte ce-«lebru între credincioșĭ prin statornicia cu care el măr-«turisise credința în timpul persecuțiunii, 'ĭ succedă în «conducerea acesteĭ Biserici. Alexandru vorbește de chi-«rotonia sa în scrisórea către locuitoriĭ de Antiochia în «acești termenĭ. Alexandru servitorul luĭ Dumneḑeŭ, și «captiv a luĭ Iisus Christos, către prea fericita Biserică de «Antiochia, salutare în Domnul nostru. Dumneḑeŭ a mic-«șorat greutatea lanțurilor mele în temnița mea, de când «am aflat că Asclepiad, om fórte recomendabil prin me-«ritul credințiĭ sale, a fost ridicat prin ordinul dumne-«ḑeescĭi providențe pe scaunul episcopal a prea Sânteĭ «Vóstre Biserici. El mărturisește că a trimis scrisórea «sa prin Climent. V'am trimis, ḑice el pe la sfârșit, a-«céstă scrisóre, Domnilor fraților meĭ, prin prea-fericitul «Preot Climent, om de o virtute încercată, pe care 'l cu-«nóșteți deja, și'l veți cunóște încă mai bine pe viitor. «Cât timp prin permisiunea luĭ Dumneḑeŭ, a fost între «noĭ, el a lucrat necontenit la întărirea și sporirea sân-«teĭ Biserici.

CAPITOLUL XII

Despre Serapion și despre cărțile ce avem de la el.

Este probabil că sunt opere de Serapion în mâinele maĭ multor persóne, dar nu sunt și în ale mele. Noĭ

n'avem de cât pre aceia ce el a adresat luĭ Domnin, care se lepădase de credință, pentru a urma superstiția Jidovilor, pre aceia ce el făcu pentru doĭ eclesiasticĭ, din cari unul se numia Pontie și cel-l-alt Carique, câte-va scrisorĭ, o alta ce a făcut despre Evangelia luĭ Petru, în favórea unora a Bisericiĭ de Rosse, cari se lăsase a fi infectați de erorile acesteĭ Evangeliĭ. Iată ce ḑice el: «Noĭ priimim, «fraților, doctrina luĭ Petru și a celor-l'alți Apostoliĭ, cu «același respect ca și doctrina luĭ Iisus-Christos. Insă res-«pingem pre aceia ce le este fals atribuită, și pe care «ceĭ vechĭ n'aŭ recunoscut'o. Când am venit la voĭ, am «crezut că mergeți toți pe adevĕratul drum al credințiĭ. «Și fiind-că nu citisem atuncĭ Evangelia ce se înfățișa «sub numele luĭ Petru, ḑic, pentru că numaĭ acéstă carte «pune desbinarea, să se citéscă. Dar recunoscênd ceia «ce am aflat pe urmă, că ceĭ ce o înfățișaŭ, ascundeaŭ «erorile lor, mĕ voiŭ grăbi de a veni să vĕ vĕḑ. Știŭ «acum de ce opiniune și de ce sectă era Marcian, care «intră în contradicțiunĭ vĕḑite, și care nu se acordă cu «el-însuși. Imprumutând acéstă Evangelie de la predece-«sorii sĕĭ cari o citise cu multă sîrguință, și examinându-o «am găsit că ea conține maĭ multe lucrurĭ ce sunt con-«forme cu doctrina Mântuitoruluĭ, și unele iarăși ce sunt «contrarie, și care aŭ fost adăogate acolo.

CAPITOLUL XIII

Operile luĭ Climent.

In cât privește pre Climent, sunt opt cărți din lucrările sale pe care le-a publicat sub titlul de comentariile adevĕrateĭ Filosofiĭ. Sunt opt altele despre Instituțiile sale, în care raportéză și esplică tradițiunile ce Panten dascălul sĕŭ priimise de la ceĭ vechĭ. Este încă o altă carte de dênsul, care este o exortație cătrĕ Păgânĭ. Sunt treĭ despre Pedagog. Este o alta sub acest titlu, care este bogatul care póte fi mântuit; una despre sĕrbătórea Paștelor; una despre post; una despre vorbirea-de-rĕŭ. Afară de acestea, este o exortație la răbdare, adresată neofiților. In fine este una, care are ca titlu, regulă Eclesiastică, saŭ contra acelor ce urméză rătăcirile Jidovilor, adresată

luĭ Alexandru de care am vorbit. In cărțile sale, el nu se mulțumește de a raporta locurĭ din Scriptură, el raportéză încă și ceia ce este bun în operile păgânilor, explică opiniunile lor diferite, combate erorile Heresiarchilor, povestește diferite istorii, și cuprinde o varietate minunată de însemnărĭ asupra tot felul de științe, astfel că acest titlu de lucrărĭ convine de minune subiectuluĭ. El, citéză în acéstă operă passage trase din óre-care cărțĭ ce nu sunt în general aprobate, precum: de la înțelepciunea luĭ Solomon, de la înțelepciunea luĭ Iisus fiul luĭ Syrac, din epistola către Ebreĭ, din epistolile luĭ Climent, din a luĭ Varnava, și a luĭ Iuda. El citéză și cartea luĭ Tatian contra Barbarilor, și vorbește de Chronologia luĭ Marcian. Afară de acesta citéză istoriciĭ Jidovĭ, pre Filon, Aristobul, Iosif, Dimitrie, Eupolem, cari probéză într'un mod atât de neînvins că Păgâniĭ nu aŭ nicĭ un autor atât de vechiŭ ca Moisi. In prima din cărțile sale, care sunt pline de erudiție, el vorbește de sine însuși, și mărturisește că a fost apópe de timpul primilor succesorĭ aĭ Apostolilor. El promite în aceleași cărți de a compune un Comentariu asupra Geneseĭ. Mărturisește în cartea ce a făcut despre Sĕrbătórea Paștelor, că a fost rugat de amicĭĭ sĕĭ de a scrie tradițiunile ce le învĕțase de la ceĭ vechĭ. Vorbește în aceiași carte de Meliton, de Irineŭ și de câți-va alțiĭ, și raportéză explicațiile ce ei aŭ dat cuvintelor sânteĭ Scripturĭ.

CAPITOLUL XIV.

Cărțile Sânteĭ Scripturĭ, din care Climent are citațiunĭ.

El face în cartea Instituțiunilor, o prescurtare din vechiul și noul Testament, fără a omite operile asupra cărora este contestație. Citează acolo epistolile luĭ Iuda, și a luĭ Varnava, cele-l-alte epistoliĭ catolice, Apocalipsu luĭ Petru. Asigură că epistola către Ebreĭ este de Pavel, dar că fiind scrisă de el în ebreește, ea a fost tradusă în grecește de Luca, și că ea are același stil ca Faptele Apostolilor. El aminteșe că nu fără cuvênt Pavel nu pune numele sĕŭ în frunte, de frică ca nu cum-va aversiunea ce aveaŭ Jidoviĭ de

persóna sa, să'ĭ împedece de a primi doctrina sa. El adăogă apoĭ ceea ce urmeadă: «Pentru că, precum ne dicea o-«dinióră un prea fericit Preot, Domnul fusese trimis către «Jidovĭ în calitatea de apostol de Dumnedeŭ cel atot-pu-«ternic, Pavel care fusese trimis către neamurĭ, n'a vroit «prin respect a se numi apostol al Jidovilor, cărora el «nu predica de cât ca prin óre-care prisosință». Climent raportéză în aceleași cărțĭ ceea ce audise de la ceĭ vechĭ de ordinea Evangeliilor. El spune că acele ce conțin genealogia Mântuitoruluĭ aŭ fost scrise cele maĭ dintâiŭ. Și adaogă că aceea a luĭ Marcu a fost scrisă cu ocasiunea predicării luĭ Petru. Căcĭ acest Apostol predicând la Roma prin Duhul luĭ Dumnedeŭ, ceĭ ce'l audise rugară pre Marcu de a alcătui doctrina sa prin scris, ceea ce făcu, și o dădu acelora ce o ceruse. Petru însciințându-se despre acésta rĕmase indiferent fără a se opune acestuĭ plan, și fără a'l favorisa.

Cât pentru Ión când a citit pre cele treĭ Evangeliĭ, și a recunoscut că doctrina ce privește omenirea Mântuitoruluĭ, era îndestul de explicată, el întreprinse prin însuflarea Duhuluĭ luĭ Dumnedeŭ, de a scrie o alta maĭ spirituală si maĭ înaltă. Iată ce dice Climent. Și apoĭ Alexandru vorbește într'o scrisóre către Origen de Clement Alexandrin, și de Panten ca de amicĭĭ sĕĭ particularĭ. «Este voea «luĭ Dumnedeŭ, dice el, că amiciția care precum știțĭ, «s'aŭ format între noĭ sub conducerea bătrânilor noștri nu «numaĭ rĕmâne neviolabilă, dar încă devine din ḑi în ḑi «maĭ strânsă. Noĭ recunóscem de părințĭ pre aceĭ prea-«fericiți ómenĭ cari ne-aŭ precedat, și pe cari trebue să «le urmăm curând, pre Panten dascălul meŭ, pre Climent «de asemenea dascălul meŭ, ce mĭ-a servit mult, și pre «alțĭ câți-va, prin mijlocul cărora, scumpul meŭ frate, am «avut binele cunoscinteĭ vóstre». Adamantius, acesta era numele luĭ Origen, scrie că dorind a vedea Biserica de Roma, ca cea maĭ veche din Bisericĭ el merse acolo pe când ea era condusă de Zeferin, și după ce a rĕmas acolo cât-va timp, se reîntórse la Alexandria, unde se ocupă necontenit cu instrucțiunea catecumenilor, dupĕ rugăciunea luĭ Dimitrie, care era încă atuncĭ episcop al acesteĭ cetățĭ.

CAPITOLUL XV.

Despre Heraclas.

Când Origen a recunoscut că 'ĭ era cu neputință de a se bucura de liniștea necesară, pentru a medita asupra adevĕrurilor sânte ale Scripturei, și pentru a le explica părțile grele, și a instrui în același timp pre Catecumenii ce veneaŭ la el de dimineață până 'n séră, pentru a învĕța primele principiĭ ale religiunei nóstre, el despărți pre discipoliĭ sĕĭ în douĕ clase, dădu pre ceĭ maĭ înaintațĭ unuia din amiciĭ sĕĭ fórte dibacĭ și fórte aplicat la studiul Sânteĭ Scripturĭ, și care avea chiar óre care cunoscințe superficiale de Filosofie, anume Heraclas și el rĕmâne numaĭ cu oparte din eĭ.

CAPITOLUL XVI.

Aplicațiunile luĭ Origen de a studia Sânta Scriptură.

Origen se aplică la studiul Sânteĭ Scripturĭ cu o aplicațiune atât de mare în cât învĕță limba ebraică, cumpără cărțile autentice ce Jidoviĭ aŭ în ebreește. Că afară de versiunea celor șapte-decĭ de Interpreți, și cele treĭ versiunĭ atât de comune a luĭ Aquilla, Symmaca și Theodotion și care sunt în mâĭnele a tótă lumea, el maĭ găsi douĕ altele, ce rĕmăseseră ascunse în întunerec de mult timp, și pentru că el nu le scia autorul, se mulțumi de a aminti că găsise una la Nicopole, aprópe de promontoriul luĭ Actium, și cea-l-altă în alt loc. Adăogând pe lângă cele patru versiunĭ ordinare a Psalmilor, nu numaĭ o a cincea și o a șasea, ci o a șéptea, el remarcă la începutul uneĭa ca ea fusese găsită într'un poloboc la Ierichon, sub domnia luĭ Antonin Caracalla, fiul luĭ Sever. Reunind tóte aceste versiunĭ într'un singur corp, și divisându-le în versete, le puse față 'n față una de alta cu textul ebreesc, și le numi hexaple. El dispuse apoĭ versiunile luĭ Aquilla, Symmaca și Theodotion cu aceea ale celor șéptedecĭ și le numi Tetraple.

CAPITOLUL XVII.

Despre Symmaca.

Este bine de a se sci că Symmaca unul din interpreții de care am vorbit, era Ebionit. Acești eretici dic că Iisus Christos nu era de cât un om ordinar, născut din Iosif și din Maria, și că e o obigațiune de a observa Legea luĭ Moisi, precum am remarcat'o în cărțile precedente. Avem încă astă-zĭ comentariile acestuĭ Simmaca, unde el întreprinde de a combate Evangelia Sântuluĭ Matheŭ, și de a stabili acéstă eresie. Origen mărturisește că el avu un exemplar din aceste comentariĭ, și o altă operă de a luĭ Symmaca asupra Sânteĭ Scripturĭ, de la o femee numită Iuliana, care moștenise aceste cărțĭ.

CAPITOLUL XVIII

Despre Ambrosie.

In timpul acela Ambrosie care ținea la erórea luĭ Valentin, fiind convins prin puterea predicăreĭ luĭ Origen, și luminat de o rază a luminei cerești, făcu profesiunea de adevĕrul catolic învĕțat în Biserică. Maĭ mulțĭ alțĭ ómenĭ învĕțațĭ se duseră la dênsul în urma svonuluĭ reputațiuneĭ sale, pentru a face probă de capacitatea sa, în înțelegerea Scripturiĭ: era și un mare numĕr de eretici și de Filosofĭ, care îl ascultaŭ cu atențiune, și cari învĕțaŭ de la el nu numaĭ doctrina Bisericeĭ, ci și științele profane. El făcea lecțiunĭ de Filosofie acelor din discipoliĭ sĕĭ, cari aveaŭ maĭ multă vivacitate și pătrundere de cât ceĭ-l-alțĭ și după ce le dedea precepte de Geometrie și de Aritmetică, le explica opiniunile diversilor secte, și le citea operile celor vechĭ, asupra cărora făcea observațiunĭ, astfel că între păgânĭ chiar, el era în reputație de a fi un excelent filosof. El îndemna pre ceĭ maĭ leneșĭ și pre ceĭ maĭ slabĭ la studiul literilor, asigurându-ĭ că ele 'ĭ-ar favorisa mult pentru înțelegerea Scripturei. Și pentru acésta el ținea, că studiul Filosofieĭ și al științelor profane 'ĭ era absolut necesar.

CAPITOLUL XIX.

Mărturisirĭ favorabile făcute luĭ Origen de către chiar Păgâniĭ

El făcu în acésta un progres cu totul extraordinar, de care ceĭ maĭ învĕțațĭ filosofĭ din timpul sĕŭ aŭ făcut mărturisirĭ avantagióse, saŭ dedicându'ĭ operile lor, saŭ supunêndu-le judecățiĭ sale, dupre cum un discipol supune ceea ce a făcut, la judecata dascăluluĭ sĕŭ.

Dar ce este nevoe de a raporta altă mărturisire de cât aceea a luĭ Porfirie, carele scriind în Sicilia maĭ în timpul nostru contra Religiuneĭ nóstre, și întreprinḑênd de a combate Sânta Scriptură, atacând pre înterpreți prin injurii, ne putênd a'ĭ combate prin rațiune? El laudă în acéstă operă pre Origen, pe care mărturisește că l'a cunoscut în tinerețea sa, deși are în scop de a'l blama, orĭ în locurile unde mărturisește adevĕrul, când nu'l póte ascunde; orĭ în acele unde spune neadevĕruri, când crede a le putea spune nepedepsit. Câte odată el condamnă Religiunea sa, și câte odată admiră suficiența sa. Iată cuvintele sale: «Uniĭ avênd scop nu de a renunța la ne«pietatea cărților Jidovilor, ci de a le lumina obscuritatea, «aŭ făcut recurs la explicațiĭ forțate și puțin naturale, «prin care eĭ pretind maĭ puțin a apăra acéstă doctrină «strĕină, de cât a susține pre a lor proprie. Căcĭ expli«când într'un sens figurat cuvintele cele maĭ simple ale «luĭ Moisi, și descoperind în ele mistere fórte ascunse, «eĭ întunecă spiritul prin falșa lumină ale acestor ilusiuni». Apoĭ adaoge maĭ jos ceea ce urméză: «Un om pe care «l'am cunoscut în tinereța mea, ne dă un exemplu re«marcabil de acest mod neobicĭnuit de a scrie. Este Origen, «care a câștigat o mare reputație prin operile sale, și al «cărui nume este fórte renumit între aceĭ din secta sa. «Fiind discipol a luĭ Ammonius, unul din ceĭ maĭ savanți «filosofĭ din timpul nostru, el făcu însemnate progrese «sub conducerea sa, dar cu tóte aceste părăsi modul de «viață al dascăluluĭ sĕŭ. Căcĭ în loc că Ammonius fiind «crescut în Religiunea creștină de părinți ce făceaŭ pro«fesiune de ea reluă pre aceea ce este autorisată de legĭ, «îndată ce a câștigat óre-care cunoștință de filosofie, și

«fu capabil de a se conduce pre sine însușĭ; Origen fiind «născut păgân, și fiind instruit în tinereța sa de științele «Grecilor, el avu cutezarea de a renunța la religiunea sa, «pentru a urma superstiția barbarilor. Cât pentru mora«vurile sale el a trăit ca creștin, și contra dispositiuneĭ «Legilor, iar cât pentru opiniunile sale, el amestecă fabule «printre doctrina ce învață Grecĭĭ despre Natura luĭ Dum«neḑeŭ. El citea neîncetat pre Platon, Numenius, Crône, «Appollofan, Longin, Moderat, Nicomach, și pre alți Pita«goricienĭ. El avea de asemenea fórte adeseorĭ în mânĭ «cărțile luĭ Chérémon Stoicianul și ale luĭ Cornutus, unde «învățând metoda de a explica alegoric doctrina cea maĭ «secretă a vechilor filosofĭ, el o aplică la cărțile Jidovilor». Iată ce ḑice Porfirie în a treia carte ce el a compus contra creștinilor. Ceea ce el spune de suficiența și capacitatea luĭ Origen este fórte adevĕrat. Insă ceea ce adaoge despre schimbarea sa, și de aceea a luĭ Ammonius este fórte fals, și trebue a ne mira cu atât maĭ puțin de acésta că este ca imposibil de a scrie contra adevĕruluĭ Religiuneĭ nóstre, fără a spune neadevĕruri. Origen fusese crescut de părințiĭ sĕĭ în Religiunea creștină, și a rĕmas tot-déuna în ea. Cât pentru Ammonius, el de asemena a conservat până la cea maĭ de pre urmă resuflare simțimintele adevĕrateĭ filosofiĭ, precum mărturisesc despre acésta operile ce a lăsat, și între altele, cartea ce compusese pentru a arăta perfecta conformitate ce este, între doctrina luĭ Moisi, și aceea a Mântuitoruluĭ. Iată ce aveam de ḑis atât pentru a combate înșelătoriile luĭ Porfirie, cât și pentru a arăta cât era de dibaciŭ Origen în științile profane. El vorbește însușĭ de acest studiŭ în una din scrierile sale, și se justifică contra acelor ce'l acusaŭ că aŭ pus prea mult timp întru acésta. Iată vorbele sale: «Când m'am «dedat cu totul la studiul cuvêntuluĭ luĭ Dumneḑeŭ, și «reputația numeluĭ meŭ se rĕspândise în lume, și ea a«trase în jurul meŭ un mare numĕr de eretică și de filo«sofĭ, am crediut că sunt dator de a mĕ informa exact «atât de erorile ce unĭ aŭ inventat, cum și de progresul «ce alțiĭ se laudă că aŭ făcut în căutarea adevĕruluĭ. Am «imitat în acest punct atât pre Panten, predecesorul meŭ, «care a lucrat mult pentru a învĕța sântele adevĕrurĭ a «le Religiuneĭ nóstre pre un mare numĕr de persóne, și

«care era fórte dibaciŭ în filosofie, și în științele profane, «cât și pre Heraclas care acum este între Preoții Bisericiĭ «de Alexandria, și pe care'l vĕduiŭ întâia dată în școla «unuĭ profesor de filosofie, ce ascultase deja cincĭ anĭ, «maĭ nainte de a fi început eŭ a lua vre-o lecție. Și în «loc că până în acel timp, el purtase tot-déuna haĭna «ordinară, el luă atuncĭ haĭna de filosof, ce a păstrat «tot-déuna de atuncĭ, și rĕmase necontenit aplicat la ci- «tirea cărților de filosofie». Iată cu ce mod Origen se scusă că s'a ocupat cu studiul știinților profane. Pe când el, locuia în Alexandria, sosi acolo un soldat cu scrisorĭ trimise de către Guvernatorul de Arabia către Dimitrie episcopul acesteĭ cetăți, și către Guvernatorul de Egipt, prin care el 'ĭ ruga de a i'l trimete, pentru ca să explice doctrina sa. Fiind decĭ trimis în Arabia, și făcênd acolo aceia pentru care fusese trimis, se reîntórse la Alexandria, unde izbucnind un mare rĕsboiŭ maĭ târdiŭ, el credu că nu era siguranță de a rĕmânea acolo, și nicĭ chiar în Egipt, și veni de se aședă la Cesaria. De și nu era încă preot când sosi acolo, Episcopiĭ 'l rugară de a predica și de a explica Sânta Scriptură, precum se pare din scri- sorile ce Alexandru episcop de Ierusalim, și Theoctist episcop de Cesaria scriseră luĭ Dimitrie episcop de A- lexandria, în care scrisorĭ eĭ se justificau de acest fapt, ast-fel: «Cât pentru aceea ce ne ziceți că nu s'a auĭit «nicĭ odată ca un laic să fi predicat în presența unuĭ «episcop, noĭ ne mirăm că sunteți atât de departe de «adevĕr. Căcĭ toți aceĭ ce sunt creduți capabilĭ de a con- «tribui la înaintarea spirituală a credincioșilor, sunt rugați «de sânțiĭ episcopĭ de a predica poporuluĭ, precum Evelpie «fu rugat de Leon la Larandia, Paulin de Celsie la Iconia, «Theodor de Atticus la Sinnada. Este probabil că acésta «se observă în alte locurĭ, de și noĭ nu scim despre a- «césta nimic de sigur». Iată cu ce mod Origen era onorat încă din tinerețea sa de episcopiĭ depărtați. Insĕ Dimitrie scriindu'ĭ pentru a'l rechiema la Alexandria, și trimițênd diaconĭ pentru a grăbi întórcerea sa, el se reîntórse la Alexandria și'șĭ reluă funcțiunile sale ordinare.

CAPITOLUL XX

Scriitoriĭ renumiți din acel timp.

Era în acel timp mulțime de clericĭ fórte renumiți prin

eminența docriniĭ lor, a căror scrisorĭ s'aŭ conservat în Biblioteca ce a făcut Alexandru episcop de Ierusalim în acéstă cetate, din care noĭ am estras materia principală a Istorieĭ nóstre. Berylle episcop de Bostra în Arabia, a fost unul din ceĭ maĭ iluștri. El ni-a lăsat afară de scri- sorile sale maĭ multe opere însemnate. Ipolit episcop al uniĭ alte cetăți ni-a lăsat de asemenea maĭ multe. Avem încă o conferință ce Caius, om fórte eloquent avu la Roma în timpul luĭ Zeferin contra luĭ Proclus apărătorul ere- sieĭ catafrigienilor, în care combătând temeritatea ce aveaŭ eĭ de a produce cărțĭ apocrife, el face catalogul episto- lilor luĭ Pavel, și nu numĕră de cât treĭ-spre-ḑece fără a cuprinde și pre aceia către Ebreĭ, pe cari uniĭ din Ro- manĭ nu cred încă până astă-ḑĭ a fi de la acest Apostol (an. 217).

CAPITOLUL XXI.

Episcopiĭ din acel timp. (Anul 219).

Antonin domnind șapte anĭ și jumĕtate, Macrin 'ĭ urmă. Acest Macrin ne domnind de cât un an, un alt Antonin luă guvernămêntul Imperiuluĭ. In primul an al domnieĭ sale, Zeferin muri, dupĕ ce a stat opt-spre-ḑece anĭ pe scaunul Bisericiĭ de Roma. Calist 'ĭ urmă și netrăind de cât cincĭ anĭ, avu pre Urban de succesor (an. 222). Antonin ne posedând de cât patru anĭ suverana putere, Alexandru se urcă pe tronul Imperiuluĭ. Asclepiad episcop de Anti- ochia murind sub domnia sa, Filet fu însărcinat cu con- ducerea acesteĭ Biserică. Mammea, muma Impĕratuluĭ Alexandru, principesă de o pietate rară, auḑind vorbindu- se de Origen, a căruĭ reputație era fórte mare atuncea, dori de a'l cunóște, și de a profita de profunda cunoș- tință ce câștigase de sânta Scriptură. El stătu cât-va timp la ea, și dupĕ ce 'i a explicat sântele adevĕruri a cre- dinței nóstre, unde gloria luĭ Dumneḑeŭ strălucește cu lumină, se întórse la Alexandria, și acolo se ocupă cu funcțiunea sa ordinară de a instrui pre Catecumenĭ.

CAPITOLUL XXII

Operile luĭ Ipolit.

Ipolit compuse în acel timp maĭ multe opere, și între

altele, una atingétóre de sĕrbătórea Paștelor, unde face o tablă pentru sése-spre-ḑece anĭ. Calculul timpurilor ce el face, merge până la primul an al domnieĭ Impĕratuluĭ Alexandru. Cele-l'alte opere ce ne rĕmân de la el sunt: un comentariŭ asupra creațiunii de șase ḑile; un altul asupra aceia ce urmédă imediat creațiunea; o carte contra luĭ Marcion; o explicație a cântăriĭ cântărilor; un comentariŭ asupra câtor-va capitole din Ezechiil; o carte atingétóre de sĕrbătórea Paștelor; combaterea generală a eresurilor, și alte óre-care opere ce sunt în mâinile a tótă lumea.

CAPITOLUL XXIII.

In ce mod se aplică Origen a scrie asupra sânteĭ Scripturĭ, și cum fu ridicat la Sacerdociŭ.

Origen începu în acel timp a compune comentariĭ asupra Scripturiĭ, dupre stăruința luĭ Ambrosie, carele ne mulțumit de a'l îndemna a întreprinde acéstă lucrare, 'i procură în deajuns tot ce era necesar pentru a o susține. El avea maĭ mult de șépte ómenĭ, cari scrieaŭ sub dictarea luĭ rênd pe rênd. Avea cel maĭ puțin tot atâția ómenĭ, cari făceaŭ copiĭ, afară de o mulțime de fete, care scrieaŭ fórte bine. Ambrosie contribuea cu generositate la cheltuélă, și stimula ardórea cu care Origen se sârguea la un plan atât de lăudabil. In acel timp Pontian succedă luĭ Urban, care condusese opt anĭ Biserica de Roma, și Zeferin luĭ Filet episcop de Antiochia. Origen fiind atunci obligat de a face o călătorie în Achaïe, pentru afacerile Bisericiĭ, trecând prin Palestina, el priimi la Cesaria chirotonia de Preot prin punerea mâinilor Episcopilor din acele țĕrĭ. Am vorbit maĭ pre larg în a doua carte despre apărarea turburărilor ce născu chirotonia sa, și despre aplicarea neobosită cu care el lucra la explicarea cărților sacre.

CAPITOLUL XXIV.

Cărțile ce a compus Origen în Alexandria.

Se cuvine de a aminti că el compuse în Alexandria cele cincĭ prime cărți din comentarul sĕŭ asupra sântuluĭ Ión, dupre cum o mărturisește el însuși în a șasea. Nu ne maĭ rĕmâne acum de cât douĕ-ḑecĭ și douĕ cărți din tóte acele ce el compusese asupra acesteĭ Evangeliĭ. In a noua carte din douĕ-spre-ḑece, ce a compus asupra Genesiĭ, el asigură că a isprăvit pre cele opt prime în Alexandria, precum și comentariile asupra celor douĕ-ḑecĭ și cincĭ primĭ Psalmĭ, și asupra plângeriĭ luĭ Ieremia, din care nu maĭ sunt de cât cincĭ cărți ce s'aŭ conservat până în timpul nostru. El vorbește acolo de douĕ cărți ce el făcuse despre înviere. Afară de aceste compuse, la Alexandria, douĕ cărți de principiĭ, și ḑece de tapiseriĭ, cum se pare din însemnările scrise din mâna sa.

CAPITOLUL XXV.

In ce mod el compune catalogul cărților vechiuluĭ și nouluĭ Testament.

Explicând primul Psalm, el face ast-fel catalogul cărților vechiuluĭ Testament: «Trebue a se ști că sunt douĕ-ḑecĭ și douĕ «de cărți a vechiuluĭ Testament, care este acelașĭ numĕr cu «numĕrul literilor limbeĭ ebraice. Și apoĭ adaoge: Iată cele «douĕ-ḑecĭ și douĕ de cărți dupre Ebreĭ. Intâia este a«ceea ce noĭ numim Genesa, și pre care Ebreiĭ numesc «Bereșit a primuiuĭ cuvênt, care însemnează la început. «A doua este Exodul (Eșirea) pre care Ebreiĭ numesc Vel«lesmoth, adică, aicĭ sunt numele. A treĭa este Leviții, pe «care Ebreiĭ numesc Vaicra, adică, el este chemat. A pa«tra este Numerile, ce Ebreiĭ numesc Hammisphecodim. «A cincea este Deuteronomul, pe care Ebreiĭ numesc Elle«habdabarim, adică, iată cuvintele. A șasea Iisus fiul luĭ «Navi, în Ebreește, Jehosue bennun. A șéptea Judecătoriĭ «și Ruth, care între Jidovĭ, este cuprins într'un singur «volum, și numit Sophetim. A opta este întâĭa și a doua «carte a Impĕraților cuprinsă într'un volum, ce eĭ numesc «Samuël, adică, chemat de Dumneḑeŭ. A noua este a «treĭa și a patra a Impĕraților, pe care și eĭ le-aŭ cuprins «într'un volum, și numit Vommelech David, adică Impĕ«rat David. A ḑecea este întâĭa și a doua a Paralipome«non, pe care le-aŭ pus încă într'un volum, și numit Ha«jamin, adică cuvintele ḑilelor. A unŭ-spre-ḑecea este prima

«și a doua a luĭ Esdra, ce nu fac de cât un volum la Jidovĭ și «care este numit Esra adică, ajutor. A douĕ-spre-ḑecea este «cartea Psalmilor în ebreește Sepher Tehilim.A treĭ-spre-«ḑecea Proverbiile luĭ Solomon, în ebreește Misfoth. A patru-«spre-ḑecea Eclesiastul, în ebreeste Cocheleth. A cinci-«spre-ḑecea Cântarea Cântărilor, în ebreește Sirhasirin. A «șase-spre-ḑecea Isaia, în ebreește Iesaïe. A șépte-spre-ḑecea «Ieremie cu Lamentațiile și scrisórea ce sunt la eĭ într'un «volum, și pe care 'l numesc Irmia. A opt-spre-ḑecea este «Daniil, ce ebreiĭ îl numesc cu acelașĭ nume. A nouĕ-«spre-ḑecea este Ezechiel, pre care ebreiĭ numesc Ieczehel. «A douĕ-ḑecea este Iob, căruĭa ebreiĭ nu ĭ-aŭ dat alt nume. «A douĕ-ḑecĭ și una este Ester, pre care ebreiĭ numesc «tot ast-fel).

«Afară de Catalogul tuturor acestor cărți, sunt acele «a Macabeilor, care aŭ de titlu Sarbet, Sarbaneel».

Iată ce scrie Origen în cartea ce am citat: «In primul «din Comentariile sale asupra Sântuluĭ Mateŭ, el nu re-«cunósce de cât patru Evangeliĭ conform Catalogului pri-«mit și aprobat în Biserică. Am aflat, ḑice el, din tradiți-«une, că biserica ce este răspândită în tótă lumea, nu pri-«mește de cât patru Evangeliĭ. Cea dintâiŭ fu scrisă în E-«breește în favórea Jidovilor, convertiți la credință d e Ma-«teŭ, carele fiind maĭ întâĭŭ vameș, și primitor de im-«posite, fu pe urmă Apostol al luĭ Iisus Christos. A doua «este aceea a luĭ Marcu, carele o scrise dupre cum o «predicase Petru. Și pentru acésta Petru 'l recunóște de «fiĭul sĕŭ la finele Epistolieĭ sale Catolică, prin aceste «cuvinte: *Inchină-se vouĕ Biserica din Babilon cea «împreună alésă, și Marcu fiĭul meŭ.* (Prima Epis-«tolie cap. 5).

«A treĭa Evangelie este aceea a luĭ Luca, ce fu scrisă «în favórea Gintelor, și aprobată de Pavel. Cea de pe urmă «este aceea a luĭ Ión.

«In a cincea carte a Comentariilor sale asupra acesteĭ «după urmă Evangelie, el vorbește ast-fel de Epistoliile «Apostolilor. Pavel, pre care Domnul 'l-a făcut demn mi-«nistru al nouluĭ Testament, nu dupre literă, ci dupre «spirit, carele a predicat Evangelia de la Ierusalim până «la Iliria, n'a scris la tóte Bisericile pe care le-a învĕ-«țat, și n'a scris de cât în puține cuvinte la acelea cărora «a scris.

«Petru pe care Biserica luĭ Iisus-Christos, pe care por-«țile iaduluĭ nu o vor birui, este sprijinită ca pe temelia «sa, n'a lăsat de cât o scrisóre care este în general pri-«mită. Să mărturisim, dacă voițĭ, că aŭ o adoua, despre «care totușĭ nu tótă lumea este de acord. Ce vom ḑice «de acela, care a avut onórea de a se rezema pe sînul «Domnuluĭ? El n'a scris de cât o Evangelie, deși măr-«turisește că ar fi putut scrie maĭ multe cărțĭ de cât n'ar «fi încăput în tótă lumea, și Apocalipsul sĕŭ.

Insă i s'a fost poruncit de a păzi tăcerea și de a nu face să se audă vocea a șapte tunete. El a scris și o Epis-tolie fórte scurtă. Să fiŭ de acord, dacă voițĭ, că a scris încă alte douĕ. Insă nu recunóște tótă lumea ca să fie de el. De abia amêndouĕ împreună aŭ o sută de rînduri. In fine iată judecata ce dă el de Epistolia către Ebreĭ în Omiliile ce a făcut despre acésta. El ḑice că ea nu are decadența de stil, ce Apostolul recunóște însușĭ că el are, și că ea este scrisă cu o mare eleganță, osebit că ea conține sentințe fórte înalte, și care nu sunt întru ni-mic inferióre acelor ce se găsesc în Epistolile care sunt în adevĕr de Pavel; despre care toțĭ ceĭ ce vor citi epis-tolile Apostolilor cu óre-care atențiune, vor rĕmânea lesne de acord. După ce aŭ spus alte lucruri ce le las, iată ce adaoge: » Cât pentru mine, eŭ cred că sensul și cugetă-«rile sunt ale apostoluluĭ, dar că alegerea și dispositia «termenilor, sunt de un altul, carele a vroit a întinde și »a explica ceia ce învățase de la dascălul sĕŭ. Pentru a-«césta Bisericile care țin, că este de Pavel nu trebuesc a «fi blamate de acésta, pentru că bătrânii n'aŭ spus fără «temeiŭ că ea era de dênsul. Eŭ cred totușĭ că numaĭ «Dumnḑeŭ știe cine este adevĕratul autor. Unii din scri-«itorĭ, a cărora Opere aŭ ajuns până la noĭ, o atribue luĭ «Climent episcop de Roma, și alțiĭ luĭ Luca, care a scris «Evangelia și faptele apostolilor.

CAPITOLUL XXVI.

Despre modul în care Heraclas fu făcut episcop de Alexandria.

In al ḑecelea an al domnieĭ Impĕratuluĭ Alexandru, Origen plecând din Alexandria pentru a merge la Cesaria

lăsă luĭ Heraclas grija de a instrui pre catecumenĭ. Dimitrie murind după ce a stat timp de patru-decĭ şi treĭ de anĭ pe scaunul acesteĭ cetăţĭ, Heraclas ’ĭ succedă. Firmilian era în acelaş timp episcop de Cesariea Capadocia.

CAPITOLUL XXVII.

In ce mod Origen fu considerat de cătră maĭ mulţĭ Episcopĭ.

El avea o opiniune atât de înaltă de meritul luĭ Origen, în cât ’l învită de a veni la Biserica sa pentru binele spiritual al popórelor sale, şi merse el însuşĭ la dênsul până în Iudeea, pentru a profita de luminile sale, şi de doctrina sa. Alexandru episcop de Ierusalim şi Teoctist episcop de Cesaria în Palestina, considerându’l amêndouĭ ca pre dascălul lor, ’ĭ permiseră de a explica Sânta Scriptură, şi de a predica cuvêntul luĭ Dumneḑeŭ.

CAPITOLUL XXVIII.

Persecuţie ridicată contra Bisericiĭ sub domnia luĭ Maximin.

Impĕratul Alexandru fiind ucis în al treĭ-spre-ḑecelea an al domnieĭ sale Maximin ’ĭ succedă. Ura (an 238), de care el era însufleţit contra familiĭ luĭ Alexandru, unde eraŭ maĭ multe persóne ce făceaŭ profesiune de religiunea Chreştină, ’l împinse a porunci de a executa la mórte pre toţĭ păstoriĭ bisericiĭ. In acel timp Origen compuse o carte despre martir, şi o adresă luĭ Ambrosie şi luĭ Protoctet preot din Cesaria, cari amêndouĭ fuseseră în marĭ primejdiĭ, şi câştigase multă glorie în timpul acesteĭ persecuţiunĭ. Ea fu liniştită curênd după aceia, ne domnind Maximin de cât treĭ anĭ. Origen vorbeşte încă despre aceasta în a douĕ-decĭ şi una carte din comentariile sale asupra Evangelieĭ sântuluĭ Ión şi în scrisorile sale.

CAPITOLUL XXIX.

In ce mod Fabian fu ales prin ordinul luĭ Dumneḑeŭ episcop de Roma.

Gordian succedând luĭ Maximin la imperiŭ, Pontian, după ce a condus şase anĭ biserica de Roma, muri, şi avu pre Anteros de succesor. Anteros murind el însuşĭ după o lună, Fabian fu ales spre a’ĭ succeda. Se ḑice că venind de la ţară la Roma cu óre-carĭ din amicĭĭ sĕĭ, el fu pus din ordinul secret al luĭ Dumneḑeŭ, contra aşteptărĭĭ a tótă lumea, pe scaunul acesteĭ Biserică. Căcĭ credincioşĭ adunându-se pentru a face alegerea, şi maĭ mulţĭ aruncând deja ochiĭ asupra óre căror persóne considerabile prin nobleţa lor, fără ca nimenĭ să cugete cât de puţin la Fabian, o porumbiţă, sub figura căreia sântul Duh se pogorâse odinióră, apăru de odată şi se opri pre el. Poporul mişcat de acest spectacol, şi împins de duhul luĭ Dumneḑeŭ, strigară de odată toţĭ într’un glas, că el era vrednic de a ocupa scaunul vacant, şi’l luă pentru a’l pune pe el. Zebin episcop de Antiochia, murind în acelaş timp, Vavila ’ĭ succedă. Heraclas, fiind ridicat dupre cum am spus, pe scaunul Bisericiĭ de Alexandria după mórtea luĭ Dimitrie, care’l ocupase patru-decĭ şi treĭ de anĭ, Dionisie, discipolul luĭ Origen, fu ales pentru a instrui pre catecumenĭ.

CAPITOLUL XXX.

Discipoliĭ luĭ Origen

Pe când Origen continua a învĕţa la Cesaria sântele adevĕrurĭ ale religiuniĭ nóstre, maĭ mulţĭ nu numaĭ din ţară, ci şi din provinciĭ maĭ depărtate, veneaŭ cu mulţimea pentru a învĕţa doctrina sa. Ceĭ doĭ maĭ însemnaţĭ fură Theodor, care se chema şi Grigorie, şi care fu unul din ceĭ maĭ celebri episcopĭ din timpul nostru, şi Athenodor fratele sĕŭ. Origen recunoscênd că eĭ eraŭ cam prea legaţĭ de studiul doctrinĭĭ Grecilor şi al Romanilor, se sili de a le inspira iubirea uneĭ filosofiĭ maĭ înaltă, şi de a’ĭ îndemna la citirea sântelor litere. Ascul-

tându'l timp de cinci ani ei făcură atât de mari progrese sub conducerea sa, în cât fură considerați demni de a fi făcuți episcopi a două biserici din Pont, deși erau încă fórte tineri.

CAPITOLUL XXXI.

Despre Africanus.

Africanus autorul cărților întitulate Cestele, fu fórte renumit în acel timp. Există o scrisóre de la el către Origen, în care se îndoește de adevĕrul istoriei Susannii, spusă de Daniil, și la care Origen a făcut un rĕspuns fórte pe larg. Sunt iarăși de dênsul cinci cărți de Chronologie, care e o operă fórte exactă și fórte desăvêrșită în care el mărturisește că a mers la Alexandria, unde fusese atras prin reputația lui Heraclas, care fu ridicat prin rarul sĕu merit dupre cum am vĕdut, pe scaunul Bisericei acestei Cetăți. Se află încă o scrisóre de Africanus către Aristide, atingĕtóre de modurile diferite, cu care Marcu și Luca spun genealogia Mântuitorului, și unde el le acordă împreună prin o tradițiune ce o învĕțase de la cei vechi, si pe care am înserat'o în prima carte a acestei Istorii.

CAPITOLUL XXXII.

Cărțile compuse de Origen în Cesareia, Cetate din Palestina.

Origen compuse în acel timp Comentariile sale asupra lui Isaia, și asupra lui Ezechiil. Avem trei-dĕci de volume asupra a trei părți din Isaia până la vedenia fiarelor cu patru picióre în pustie. Avem două-dĕci și cinci asupra lui Ezechiil, care este tot ce a scris asupra acestui Proroc. El le-a isprăvit la Atena, unde a început Comentariul sĕu asupra Cântări Cântărilor, și unde făcu pre cele cinci dintâiu cărți, isprăvind pe urmă pre cele-l-alte cinci la Cesareia. N'așĭ putea face aici un catalog exact de Operile sale. Ar trebui să întreprind pentru acésta o scriere înadins. Am făcut'o chiar deja în viața lui Pamfilie, Preot și martir ,unde pentru a arĕta ardórea cu care el se aplica

la studiul Sânteĭ Scripturi, am vorbit de operile atât ale luĭ Origen, cum și ale altor Autori bisericești, pe care le cercetase cu o îngrijire extraordinară. Ceĭ ce vor dori să știe tot ce a scris Origen, vor putea afla prin citirea acesteĭ scrieri.

CAPITOLUL XXXIII.

Rătăcirea lui Berille.

Berille Episcop de Bostra în Arabia, de care am vorbit mai înainte, se depărtă de adevĕrul Bisericeĭ, pentru a urma o doctrină streină. El avu îndrăsneala de a spune că Invĕțătorul și Domnul nostru n'avea înainte de întruparea sa divinitatea, și că el nu subsista de cât prin divinitatea părinteluĭ sĕu. Mai mulți Episcopi întreprinzĕnd de a'l combate, Origen fu rugat de a convorbi cu dênsul și el o făcu cu multă delicateță și blândețe, pentru a recunóște simțimintele sale. Când a descoperit rătăcirile sale, el 'l făcu a le vedea atât de lămurit, în cât 'l readuse fórte ușor pe calea adevĕruluĭ. Avem încă astă-dĭ în mâinele nóstre scrierile luĭ Berille, și actele Sinódelor, ce aŭ fost adunate contra luĭ, cu argumentele de care se servi Origen pentru a'l combate. Las la o parte aicĭ multe lucrurĭ, ce ne-a lăsat bătrâniĭ despre acest celebru Scriitor, pentru că socot că ele nu servesc subiectuluĭ nostru. Ceĭ ce vor vroi să fie informați despre acestea, le vor putea vedea în apologia, ce prea fericitul martir Pamfilie a făcut pentru apărarea sa și la care am contribuit cu ceva pentru a risipi nedreptatea acusatorilor sĕĭ.

CAPITOLUL XXXIV.

Despre Impĕratul Filip (an. 244).

Impĕratul Gordian murind dupĕ ce a domnit șése anĭ, Filip 'ĭ succedă cu fiul sĕu cu același nume. Se dice, că acest Principe fiind Chreștin, vroi a asista cu poporul la rugăciunile ce se făceaŭ în Biserică în ajunul sĕrbătoriĭ Paștelor, dar că episcopul nu vroi a'ĭ-o permite până ce nu'și va mărturisi pĕcatele sale, și până ce va fi pus în rêndul penitenților. Episcopul care știea că el era culpabil

de mai multe crime, nu s'a sfiit de a lucra ast-fel. Se ḍice de asemenea, că Impĕratul se supuse cu umilinţă la ordinile sale, şi arătă prin faptele sale, cât era de atins de frica luĭ Dumneḍeŭ.

CAPITOLUL XXXV.

Despre Dionisie episcop de Alexandria.

In al treilea an al domnieĭ sale, Heraclas episcop de Alexandria murind, dupĕ ce a ocupat timp de şase-spreḍece anĭ scaunul acesteĭ bisericĭ, Dionisie fu ales spre a'l ocupa dupĕ el (an 246).

CAPITOLUL XXXVI.

Despre alte Opere ale luĭ Origen.

Fiind-că religiunea nóstră creştea atuncea din ḍi în ḍi, şi biserica se bucura de o profundă pace, Origen care avea maĭ mult de şase ḍecĭ de anĭ, şi care câştigase prin un lung exerciţiŭ, o minunată facilitate de a vorbi, permise ca să se scrie omeliele sale, ceia ce nu vroise nicĭ odată să facă maĭ înainte. El compuse în acel timp opt cărţĭ pentru a combate cartea ce făcuse Celsie filosoful epicurian contra religiuneĭ nóstre. Compuse încă douĕḍecĭ şi cincĭ de cărţĭ asupra Evangelieĭ sântuluĭ Matheiŭ, şi o explicaţie acelor douĭ-spre ḍece Prorocĭ, din care nu ni-aŭ rĕmas de cât douĕ-ḍecĭ şi cincĭ de cărţĭ. Există o scrisóre de el către Impĕratul Filip, o alta către Impĕrăteasa Severa femea sa, şi maĭ multe către diferite persóne, pe care le-am adunat într'o singură carte, de témă să nu se risipéscă. Afară de acestea el a scris un mare numĕr către Fabian episcop de Roma, şi către alţĭ episcopĭ pentru a le arĕta curĕţenia credinţiĭ sale. Am vorbit fórte pe larg de tóte acestea în a şasea carte a Apologieĭ sale.

CAPITOLUL XXXVII.

Diferendul iscat între Arabĭ

Unĭĭ publicară în acelaşĭ timp în Arabia, o doctrină cu totul contrară adevĕruluĭ, ḍicênd că sufletul móre cu tru-

pul, şi că va învia împreună cu el. Un Sinod fiind adunat asupra acesteĭ chestiunĭ, şi Origen fiind chemat acolo, el vorbi cu atâta putere contra autorilor acesteĭ erorĭ, încât îĭ sili de a'şĭ schimba părerea.

CAPITOLUL XXXVIII.

Eresia Helcesaiţilor

Se ridică încă atuncĭ o altă eresie, adică aceea a Helcesaiţilor. Dar se vĕḍu sfĕrşindu-se maĭ în acelaşĭ moment când se vĕḍu născêndu-se. Origen vorbeşte despre acésta în aceştĭ termenĭ, în Omilia asupra Psalmuluĭ opt-ḍecĭ şi doĭ. «A venit un altul de curênd, care a avut fórte bună «opiniune de el însuşĭ, şi care a creḍut că póte apăra «nepietatea Helcesaiţilor, ce s'aŭ ridicat contra Bisericiĭ. «Vĕ voiŭ descoperi erórea eĭ ca nu cum-va să vĕ lăsaţĭ «a cădea în ea fără a o cunóşte.

«Aceĭ din acéstă sectă resping maĭ multe cărţĭ din «Scriptură, cu tóte acestea eĭ se servesc de óre care «pasage trase atât din vechiul Testament cât şi din E«vangeliĭ. Cât pentru Pavel eĭ nu primesc nicĭ una din «Epistolile sale.

Eĭ ḍic că este o acţiune indiferentă de a renunţa la credinţă, şi că într'o ocasiune silită, un om înţelept va renunţa din gură, de şi nu renunţă din inimă. Eĭ presintă o carte ce pretind a fi pogorâtă din cer, şi asigură că cine va crede ceia ce conţine ea, va primi ertarea pĕcatelor într'un alt mod dupre cum a dat'o Iisus Christos

CAPITOLUL XXXIX

Persecuţiunea ridicată contra Bisericeĭ de către Decie; relele ce suferi Origen (an 150).

Filip nedomnind de cât şépte anĭ, Decie persecută Biserica din ură pentru dênsul. Fabian suferind martirul la Roma în timpul acesteĭ persecuţiunĭ, Cornilie fu ales spre a împlini locul sĕŭ. Alexandru Episcop, de Ierusalim, fiind adus a doua óră înaintea tribunaluluĭ Judecătorilor

și făcêndu-se fórte celebru prin fermitatea cu care el susținu în presența lor adevĕrul Religiuneĭ nóstre, fu aruncat în temniță la Cesareia unde și muri. Mazabon 'ĭ succedă. Vavila Episcop de Antiochia murind de asemenea în temniță după ce a mărturisit cu îndrăznélă credința, Fabius fu însărcinat după el cu conducerea acesteĭ Biserici. Origen a făcut în scrisorile sale o istorisire pe atât de exactă pre cât și sinceră, de tóte intrigile ce puse în mișcare turbarea demonuluĭ contra sa în timpul acesteĭ persecuțiunĭ, de temnița unde a fost închis, de lanțurile cu care fu încărcat, de butuciĭ unde'ĭ puse picĭórele, de cruḍimea cu care i le strânse până la a patra gaură, de amenințările ce i se făcu de a 'l arde de viŭ, de alte muncĭ ce Judecătorul îl făcu a suferi fără a vroi totuși ca el să móră prin violența lor, și de discursurile ce făcu atunci pentru mângâerea Credincĭoșilor.

CAPITOLUL XL.

Despre aceia ce se întêmplă în timpul acesteĭ persecuțiunĭ luĭ Dionisie episcop de Alexandria.

Dionisie episcop de Alexandria istorisește ast-fel, într'o scrisóre contra luĭ German, ceia ce i se întêmplă: «Vor«besc ca înaintea luĭ Dumneḍeŭ, și el știe că spun ade«vĕrul, și că eŭ n'am fugit de sine singur, ci din porunca «sa. Edictul persecuțiunĭĭ fiind publicat de către Decie, «Sabin trimise pre Frumentarius ca să mĕ caute. Eŭ 'l «așteptaiŭ patru ḍile în casa mea, în timpul cărora el «mĕ căuta la țară, pe drumurile și trecerea rîurilor unde «credea că eram ascuns, saŭ că trebuea să vin. El avea «ca o legătură pe ochĭ, care'l împedeca de a găsi casa «mea, unde el nu putea crede că aș fi, de óre-ce per«secuțiunea era ridicată contra mea. Dumneḍeŭ porun«cindu'mĭ de a mĕ retrage după a patra ḍi, și pregătin«du-mĕ de drum contra așteptăreĭ a tótă lumea, plecaĭ «cu servitorul meŭ și maĭ mulțĭ din fraților noștriĭ. Fără «îndoială fui condus din un ordin particular al Providen«țeĭ pentru că maĭ pe urmă nu fuĭ nefolositor unora. El «istorisește apoĭ în acești terminĭ, ceia ce i se întâmplă «după retragerea sa. Către séră fuseĭ prins de soldații îm«preună cu aceĭ ce eraŭ cu mine, și dus la Taposiris. «Dumneḍeŭ permise că Thimoteiŭ nu se găsi atunci cu «noĭ, și nu fu arestat. Când se reîntórse acasă, nu ne «maĭ găsi acolo, și nu găsi de cât soldați cari o păziaŭ. «Puțin maĭ pe urmă, el adaogă. Voiŭ represinta întru «adevĕr ordinea admirabilă a purtărĭĭ de grije a luĭ Dum«neḍeŭ asupra nóstră. Pe când Timoteiŭ fugea fórte tur«burat, și ca afară de sine, se întîlni cu un păgân, care'l «întrébă pentru ce fugea ast-fel. Acest păgân ce mergea «atuncea la o nuntă, intră în sala unde se făcea ospĕ«țul tótă nóptea, dupre obiceiul țăreĭ, și istorisind nun«tașilor ceia ce aflase, eĭ alergară îndată la noĭ, scoțênd «marĭ strigăte. Soldațiĭ ce ne păzeaŭ, avênd frică și fu«gind, eĭ ne găsiră culcați pe paturile nóstre. Dumneḍeŭ «'mĭ este martor, că în momentul ce'ĭ vĕḍuiŭ, am cre«ḍut că eraŭ tâlharĭ, și fiind culcat cu o simplă cămașă «de pânză, le presintaiŭ restul hainelor mele. Insă în loc «de a le lua, eĭ 'mĭ porunciră de a mĕ scula în grabă «și de a pleca. Recunoscênd atunci motivul pentru care «eĭ veniseră, începuĭ a'ĭ ruga de a se retrage, saŭ, dacă «ar vroi să mĕ îndatoréscă, să prevină datoria soldaților, «și să'mĭ tae capul. Pe când 'ĭ conjuram ast-fel, cu marĭ «strigărĭ, dupre cum știŭ ceĭ împreună cu mine la su«ferințele mele, eĭ mĕ siliră de a mĕ scula. In loc de «a'ĭ asculta, mĕ aruncai îndărăt. Insă eĭ mĕ luară de «picóre și de mâinĭ și mă târâră. Caĭus, Faust, Petru și «Pavel mĕ urmară, și fură martorĭ la tóte acestea. Apu«cându-mĕ eĭ mĕ duseră afară din acéstă mică cetate, și «mĕ puseră pe un asin.

CAPITOLUL XLI.

Despre aceĭ ce aŭ suferit martirul la Alexandria.

Iată ce spune de sine-însuși Dionisie episcopul de Alexandria. Insă în scrisórea către Fabius episcopul de Antiochia, el vorbește ast-fel despre aceĭ ce aŭ suferit martirul la Aexandria:

«N'a fost Edictul Impĕratuluĭ Decie, care a ridicat per«secuțiunea contra nóstră. Ea începuse cu un an maĭ

«înainte. Un poet a fost care a ridicat în contra nóstră «poporul, și care'l făcu a apăra vechia superstiție, ce credu «a nu o putea mai bine apĕra de cât vĕrsând sângele «nostru. Eĭ prinseră mai întâiŭ pe un bătrân numit Ma«tras, pe care 'l siliră a huli. Insă, pentru că el n'a voit «a face acésta, eĭ îl bătură cu lovituri de bâte, 'i îm«punseră fața cu trestii ascuțite, și'l uciseră cu pietre «într'o mahala. Ei duseră apoi pre o femee credinciósă «numită Quinta, la templul Idoluluĭ lor, și o siliră de a «se închina luĭ. Când ea a refusat cu desgust și cu gróză, «eĭ o legară de picióre, o târâră pe pietre și pe bolovani «prin tótă cetatea, și o bătură cu biciul preste tot tru«pul până la mahala unde o uciseră cu pietre. Apoĭ in«trară cu mulțimea în casele Chreștinilor, 'i smulseră cu «violență, 'i târâră afară, 'i despuiară, jefuiră cele mai «bune din mobilile lor, arseră pre acele ce nu eraŭ de «nicĭ o valóre, cu aceiași libertate ca și cum ceta«tea ar fi fost expusă la jaf. Frații noștri se retraseră «cu tóte acestea, și vedeaŭ prădându-li-se averea lor «cu aceĭași bucurie ca aceea de care vorbește Pavel. «Numaĭ unul a fost, pre cât știŭ, carele căḑu în mâi«nele lor și se lepădă de credință. Eĭ luară atunci pre «Apolonia acea admirabilă Fecióră, și îĭ sdrobiră dinții «prin violența loviturilor ce'ĭ dădură în obraz. Apoĭ aprin«seră un foc mare în afară de cetate, și o amenințară «de a o arunca în foc de nu va huli împreună cu dênșiĭ. «Scusându-se de acésta, și fiind lăsată în libertate, ea se «aruncă singură pre sine în foc, unde îndată fu consu«mată. Eĭ găsiră pre Serapion în casa sa, 'l munciră cu «cele mai crude chinuri, 'i sdrobiră trupul și în fine 'l «prăpăstuiră. Noĭ nu îndrăsném a merge nicĭ ḑiua nicĭ «nóptea pe strade, nicĭ în piețele publice, pentru că tot «poporul striga, că cine va refusa de a huli, va fi ars de «viŭ. Acéstă persecuțiune durând fórte mult timp, ea fu «urmată de o rebeliune, și de un răsboiŭ civil, prin care «aceĭ ce ne combătuse cu atâta furie se armară contra «lor-înșile. Atunci am respirat puțin. Insă liniștea fu curênd «schimbată în furtună. Edictul fiind publicat contra nós«tră, vĕḑurăm lucruri vrednice de mirare ce a predis «Domnul, și capabile, de ar fi cu putință, de a amăgi până «și pre ceĭ aleși înșuși. Terórea fu extremă. Mai mulți

«din ceĭ mai cu vaḑă înaintară cu frică. Ceĭ ce aveaŭ «servicii publice se arĕtară de obiceiŭ pentru a le exercita. «Ceĭ-l-alți fură tratați cu sila de către aceĭ ce'ĭ cunoș«teaŭ de a fi Chreștinĭ Unĭ eraŭ palidĭ și tremurândĭ, «ca cum ar fi mers nu pentru a jertfi Idolilor, ci pentru «a fi jertfiți eĭ înșiși; ast-fel că poporul își bătea joc că «eĭ n'aveaŭ curagiul, nicĭ de a sacrifica, nicĭ de a muri. «Alții înaintară cu îndrăsnélă către Altar, și asigurară că «n'aŭ fost nicĭ odată Chreștinĭ. Ei eraŭ din numĕrul a«cela de care Mântuitorul a ḑis, că e fórte cu greŭ să «se mântuiască. Restul se punea de partea unora saŭ «altora, de care am vorbit, saŭ căutaŭ să fugă, și unii «din acești din urmă fură prinși. Aŭ fost dintre eĭ cari «după ce aŭ rĕmas mai multe ḑile în temniță, se lepă«dară de credință, mai 'nainte de a fi duși înaintea Ju«decătorilor. Alții după ce aŭ suportat chinurile cu óre care «statornicie, fură slăbiți prin amenințările celor ce le pre«gătea. Prea fericiții stâlpĭ aĭ Domnuluĭ, ceĭ rezemase pre «temelia nemișcată a credinții, rĕmaseră fermĭ, și nestră«mutați, și fură marturĭ îndrăsneți aĭ adevĕruluĭ Impĕră«ției sale. Iulian fu cel dintâiŭ. Era un om bolnav de «podagră, care nu putea nicĭ merge, nicĭ sta pre picióre. «El fu adus cu alți doĭ ce'l purtaŭ. Unul din aceĭ doĭ, «se lepădă mai întâiŭ de credință. Cel-l-alt numit Cro«nion, și supra numit Euné, mărturisind pre Iisus Christos «cu Iulian, fură pușĭ pre cămile, și bătuți cu biciul de-a «lungul a tótă Cetatea, care precum știți este fórte mare «și în fine arșĭ pe un rug arḑênd ce aprinsese poporul. «Un soldat numit Besas, care servise a'ĭ conduce la su«pliciŭ, și care alungase pre aceĭ ce'ĭ insultaŭ cu ocărĭ, «fu dus înaintea Judecătorilor în strigătele confuse ale mul«țimeĭ, ce se ridica contra luĭ. Luptând ca un viteaz «atlet, pentru apĕrarea causeĭ Domnuluĭ 'ĭ se tăie capul. «Un altul născut din Africa, numit Macarie, adică fericit, «și care era în adevĕr fericit, pentru că avea harul luĭ «Dumneḑeŭ, nefiind mișcat de tot ce'ĭ ḑisese Judecă«torul, pentru a'l face să se lepede de credință, fu ars «de viŭ. După acésta, Epimaque și Alexandru fură scoși «din o temniță întunecósă unde fusese mult timp în lan«țurĭ. Apoĭ fură crud bătuți cu biciul, sfâșiați cu unghiĭ «de fier, și în fine arșĭ în var nestins. Patru femeĭ

«suferiră cu eĭ martirul. Cea d'intâiŭ, care era o fecióră «numită Ammonarion, fiind lung timp chinuită din po- «runca Judecătoruluĭ, pentru că ea 'ĭ ḑisese, că nu va «face nicĭ odată nimic din ceea ce el dorea, ea 'şĭ ţinu «cuvêntul, şi fu dusă la supliciŭ. Mercuria femee vene- «rabilă prin vêrsta sa, Dionisia muma a maĭ mulţĭ copiĭ, «pentru cari avea totuşĭ încă maĭ puţină dragoste de cât «pentru Dumneḑeŭ, şi o alta Ammonarion avură capul «tăiat, fără a fi suferit maĭ nainte alte chinurĭ, pentru «că Judecătorul avea ruşine de a le chinui zadarnic, şi «de a fi învins de către niştе femeĭ. Cea d'intâiŭ Ammo- «narion suferise tóte muncile. Heron, Ater şi Isidor egip- «ténul fură aduşĭ înaintea Judecătoruluĭ, cu un tênĕr de «cinci-spre-ḑece anĭ numit Dioscor. Judecătorul se sili «maĭ întâiŭ de a'l înşela prin discursurile sale, ca pre «cel maĭ simplu, şi de a'l slăbi prin muncĭ, ca pre cel «maĭ slab; însă el resistă deopotrivă la violenţa mun- «cilor cât şi la dulceaţa discursurilor. Cei-l-alţĭ fiind crud «bătuţĭ cu biciul, şi suferind cele maĭ grozave muncĭ cu «o statornicie neînvinsă, eĭ fură în fine arşĭ. Dioscor, «ce se făcuse admirat prin înţelepcĭunea rĕspunsurilor sale, «fu liberat de Judecătorul care'ĭ ḑise, că în consideraţia «vêrsteĭ sale, el ĭĭ dădea puţin timp pentru a'şĭ schimba «ideile. El rĕmase însă între noĭ, şi Dumneḑeŭ îl reservă «pentru o altă luptă maĭ celebră. Nemesion, născut de «asemenea în Egipt, fiind pe nedrept acuzat că ar fi fost «dintr'o bandă de tâlharĭ, şi îndreptăţindu-se înaintea su- «taşuluĭ, fu pe urmă acuzat de a fi Chreştin, şi dus în- «cărcat de lanţurĭ la guvernator. Acest Judecător fórte «nedrept muncindu'l odată maĭ mult de cât pre tâlharĭ, «'l arse cu eĭ, şi ast-fel el avu fericirea de a avea acéstă «conformitate cu Mântuitorul, de a muri cu dênsul îm- «preună cu tâlhariĭ. O trupă de soldaţĭ, şi anume, Am- «mon, Zenon, Ptolemeŭ, Ingenuus, şi bătrânul Theofil «stând înaintea Tribunaluluĭ Judecătoruluĭ, vĕḑură că un «om acuzat de a fi Chreştin, era gata de a nega, şi în- «dată eĭ 'ĭ făcură semn din ochĭ şi din mână, şi apoĭ «din tot trupul, ast-fel că eĭ fură remarcaţĭ. Insă, maĭ «nainte de a înainta cine-va pentru a'ĭ aresta, eĭ se a- «propiară de Tribunal, şi se presintară eĭ înşişĭ, mărtu- «risind că eraŭ Chreştinĭ. Guvernatorul şi cei-l'alţĭ Jude-

«cătorĭ fură miraţĭ de îndrăznéla cu care eĭ se ofereaŭ «morţiĭ. Eĭ eşiră ast-fel plinĭ de bucurie că aŭ mărturi- «sit cu atâta îndrăznélă pre Iisus Christos, şi că aŭ tri- «umfat prin puterniciea credinţiĭ lor.

CAPITOLUL XLII

Alţĭ Martirĭ de cari a vorbit Dionisie.

«Maĭ mulţĭ alţiĭ aŭ fost sfăşiaţĭ în bucăţĭ de către Pă- «gânĭ în oraşe şi în sate. Voiŭ raporta aicea un exemplu. «Iscurion se ocupa cu afacerile unuĭ om de bună con- «diţie, ĭĭ porunci de a jertfi Idolilor, şi el refusând de a'l «asculta în acest punct, 'l maltrată, şi neputênd câştiga «nimic prin relele sale tratamente, 'ĭ făcu injuriile cele «maĭ simţitóre, prin carele, neputênd mişca fermitatea «sa, 'l ucise înfigêndu'ĭ un par în pântece. Ce nevoe e «de a vorbi de o mulţime nenumerată de persóne, cari «aŭ murit de fóme, de sete, séŭ de frig prin munţĭ şi «prin pustie, saŭ cari aŭ fost ucişĭ de tâlharĭ, saŭ mân- «caţĭ de fiare selbatice? Aceĭ cari rĕmân, sunt marturĭ «credincioşĭ de alegerea ce făcuse Dumneḑeŭ de eĭ prin «harul sĕŭ, şi de biruinţa ce eĭ aŭ câştigat prin credinţa «lor. Nu voiŭ raporta aicĭ de cât un exemplu pentru a «face să lumineze adevĕrul. Un bătrân numit Cheremon, «Episcop de Nilus, fugind cu femeea sa pe un munte din «Arabia, n'a maĭ venit îndărăt, şi fraţiĭ noştri nu l'aŭ «putut găsi nicĭ odată, cu tótă sîrguinţa ce aŭ pus de a'l «căuta. Maĭ mulţĭ aŭ fost prinşĭ de Sarrasinĭ pe acel «munte, şi aduşĭ în captivitate, din cari unĭĭ s'aŭ rĕscum- «parat cu banĭ, iară alţiĭ sunt încă în mâĭnile lor. Vĕ «scriŭ tóte acestea, prea iubitul meŭ frate, pentru a vĕ «face cunoscut ce persecuţie aŭ fost contra Bisericiĭ nós- «tre, a căriea mărime şi violenţă o înţeleg maĭ bine ca «nimenea altul aceĭ ce aŭ şuferit'o. El adaoge apoĭ ceea «ce urméză. Şi apoĭ sânţiĭ Martirĭ cari sunt acum cu «Iisus Christos întru Impĕrăţia sa, şi cari vor judeca «cu dênsul lumea, aŭ primit pre aceĭ ce căḑuse în «timpul persecuţiunĭĭ, şi cari jertfise Idolilor, şi crеḑênd «că pocăinţa lor ar putea fi plăcută celuĭ ce iubeşte maĭ «bine întórcerea pĕcătosuluĭ de cât mórtea sa, i-aŭ primit

«favorabil, i-aŭ admis împreună cu eĭ, și aŭ suferit ca eĭ «să se róge, și să mănânce cu dênșiĭ. Ce conduită ne «sfătuiți voĭ de a ținea în privința lor? Ce trebue să fa«cem noĭ? Urma-vom óre socotința sânților Martirĭ, con«firma-vom noĭ sentința ce eĭ aŭ dat, saŭ mai bine harul «ce eĭ aŭ acordat tratând pre acești penitenți cu blândețe, «saŭ face-ne-vom noĭ judecătorĭ sânților Martirĭ, exami«na-vom noĭ sentința lor, saŭ o vom casa? resturna-vom «noĭ ceea ce eĭ aŭ așeḑat? Face-vom noĭ injurie blândețiĭ «lor, și aprinde-vom noĭ mânia luĭ Dumneḑeŭ?»

CAPITOLUL XLIII.

Despre Novat, despre eresia sa și de moravurile sale.

Iată ce a scris cu plan Dionisie Episcop de Alexandria, în privința acelor ce căḑuse în timpul persecuțiuniĭ, pentru că Novat preot al Bisericiĭ Romane ridicându-se contra lor cu îngâmfare, le răpia tótă speranța de mântuire, orĭ și ce ar face pentru a capăta ertarea fapteĭ lor, și de și ar mărturisi-o cu umilință, și ar avea o sinceră căință. Ast-fel el se făcu șef al secteĭ celor ce se chiemaŭ eĭ înșășĭ Purĭi (curațiĭ). Un sinod de șapte-ḑecĭ de Episcopĭ, și de un mai mare numĕr de preoți și de diaconĭ, fiind adunați la Roma asupra acestuĭ subiect, și mai multe alte adunărĭ de Episcopĭ fiind făcute și în alte țĕrĭ, se hotărîĭ ca Novat și ceĭ ce se ridicase cu dênsul pentru a trata pre frații lor cu atâta cruḑime, să fie scoșĭ din Biserică, iar aceĭ ce căḑuse, să fie mângâéți prin remediile mântuitóre ale pocăinteĭ. Avem în mâinĭ scrisórea luĭ Cornilie, Episcop de Roma, către Fabius Episcop de Antiochia, unde raportéză ceea ce aŭ fost hotărât în Sinodul Roman, și hotărîrile Episcopilor de Italia și de Africa. Avem și scrisorile luĭ Ciprian, și ale celor-l-alțĭ Episcopĭ de Africa ce se adunase cu el, scrise în latinește, prin care se pare că eĭ rĕmăseseră de acord, de a veni în ajutor celor ce căḑuse în ispită, și de a excomunica pre Novat și pre ceĭ de partidul sĕŭ. «Sunt alte douĕ «scrisorĭ de Cornilie pe lângă acele ale luĭ Ciprian, prin «una din care el raportéză ceea ce se hotărâse în Sinodul «de Roma, și în ceia-l-altă descrie spiritul și moravurile

«luĭ Novat. Voiŭ însera aicĭ ceva din ele, pentru ca aceĭ «ce vor citi Istoria mea, să pótă cunósce caracterul a«cestuĭ eretic. Iată decĭ descrierea ce face despre el. Vĕ «voiŭ spune cum Novat, acest om inimos ardea de mult «timp de dorință de a fi Episcop, a ascuns ambițiunea «sa desordonată sub vălul sânteniei Mărturisitorilor, pe «carĭ'ĭ atrăsese în interesele sale. Maxim, Preot al Bisericiĭ «nóstre, și Urban, amêndouĭ fórte renumiți prin stator«nicia cu care eĭ aŭ mărturisit de douĕ orĭ credința îna«intea Păgânilor, apoĭ Sidonius și Celerin, din cari cel de «pe urmă a suferit cele mai crude chinurĭ prin puterea «haruluĭ, și care susținênd slăbiciunea trupuluĭ sĕŭ prin «fermitatea credinței sale, a învins pre inimicul. Toți acești «ómenĭ, ḑic, cunoscêndu'l și descoperind meșteșugirile sale «și înșelătoriile sale, minciunile sale și sperjuriile sale, «caracterul sĕŭ sĕlbatic, și depărtat de tot felul de blân«deță, s'aŭ lepădat de amicița sa și aŭ revenit la Bise«rică. Eĭ aŭ arătat în presența Episcopilor, a preoților, și «a mai multor laicĭ, rĕutatea ce el ascundea sub apa«rența uneĭ falșe umilințe. Eĭ aŭ plâns nenorocirea în «care căḑuse de a se despărți de Biserică, pentru că aŭ «fost înșelați prin vicleșugurile acestuĭ înșelător. Puțin «mai jos el adaoge. Noĭ am vĕḑut, prea iubitul meŭ frate, «o schimbare admirabilă întâmplată într'un moment în «persóna sa. Acest om care jurase cu jurăminte minci«nóse că n'avea de loc ambițiune pentru demnitatea E«piscopală a apărut de odată Episcop. Acest doctor, «acest apărător al disciplinii Bisericiĭ, vroind a usurpa «Episcopatul, la care Dumneḑeŭ nu'l chiemase, 'și asocià «doĭ ómenĭ perduți, și'ĭ trimise într'un unghiŭ al Italieĭ «pentru a înșela treĭ Episcopĭ fórte simpli și fórte igno«ranți, asigurându'ĭ că trebuea să vină la Roma, pentru «a liniști cu ceĭ-l-alțĭ Episcopĭ o neînțelegere ce se năs«cuse acolo. Când eĭ venirĕ la Roma, el puse de furĕ «închiși de cătră nisce rĕĭ asemenea luĭ pe la ḑece óre «din ḑi, și dându-le de bĕut cu exces, 'ĭ sili de a'l sânți «Episcop prin o chirotonie zadarnică și imaginară, și'și «atribui ast-fel fórte nedrept demnitatea Episcopală, la care «n'avea nicĭ un drept. Unul din aceĭ Episcopĭ reveni puțin «după aceia la Biserică, mărturisind greșala cu lacrimĭ și «cu suspinurĭ. Noĭ 'l primirăm la comuniunea laică, după

«rugăciunea a tot poporul. Hirotonirăm doĭ Episcopĭ în «locul celor-l-alțĭ douĭ, și'ĭ trimiserăm la Bisericile lor. «Acest generos apărător al Evangelieĭ, nu scia că nu este «de cât un Episcop în acéstă Biserică Catolică, de și nu «ignora că nu sunt de cât patru-decĭ și patru de Preoți, «șépte Diaconĭ, șépte Ipo-diaconĭ, patru-decĭ și doĭ de A«colithĭ, cincĭ-decĭ de Exorciștĭ, Citeți și Portarĭ, o mie «cincĭ sute atât vĕduve cât și sĕracĭ și bolnavĭ, cărora «bunătatea și misericordia luĭ Dumnedeŭ le dă cu abun«dență tóte de care aŭ nevoie. Acéstă mulțime atât de «numerósă și atât de necesară Bisericiĭ, atât de bogată «prin îngrijirile Dumnedeeștieĭ Providențe, și restul popo«ruluĭ al căruĭ numĕr nu s'ar putea spune, nu l'aŭ pu«tut întórce de la întreprinderea sa desperată, nicĭ a'l face «a reveni cu noĭ. Dupĕ ce a spus alte lucrurĭ pe care le «las el adăogă apoĭ. Să vedem cum prin ce viață, și prin «ce conduită a pretins el a ajunge la demnitatea epis«copală. Aŭ dóră pentru că a fost crescut în Biserică, «și pentru că a dat lupte, și a încercat primejdiĭ pen«tru apărarea sa? Nicĭ de cum. El n'a făcut nicĭ odată «profesiune de credință, de cât cu ocasiunea tiranieĭ ce «exercita asupra luĭ demonul ce l'a posedat lung-timp. «Pe când exorciștiĭ aveaŭ grije de el, căḑu într'o bólă «fórte primejdiósă, și find-că se credea că era aprópe de «a muri, i se dădu botezul, dacă totușĭ, se póte ḑice că «acesta a fost un botez adevĕrat. Dupĕ aceia el se vin«decă, nu se mai observă în persóna sa, ceia ce trebue «să se observe după regulile Bisericiĭ, și el nu priimi «nicĭ de cum ungerea din mâinile episcopuluĭ. Neprii«mindu-o, cum a putut el priimi sântul Duh? El ḑice «încă mai pe urmă. In timpul persecuțiuniĭ, el a negat «de frică și din o prea mare dorință, de a'șĭ conserva «viața, că a avut onórea de a fi preot. Căcĭ fiind rugat «de Diaconĭ, de a eși din camera, unde se închisese, «spre a merge să asiste și să sfătuească pre credincioșĭ, «departe de a se pleca la rugăciunea lor, el se retrase «plin de mânie, și le declară că nu vroia mai mult a fi «Preot, și că avea planul de a face profesiune de o altă «Filosofie. Despre alte lucrurĭ ce nu e necesar de a transcrie «aicea, el continuă ast-fel. El a părăsit Biserica, unde «priimise botezul și chirotonia de preot prin o favóre par-

«ticulară a episcopuluĭ ce'ĭ puse mâinile. Căcĭ fiind-că tot «clerul, și maĭ mulțĭ din popor se opuneaŭ la acéstă «chirotonie, ḑicênd că nu era permis de a priimi în cler «pre aceĭ cari ca dênsul fusese botezați în patul lor, «episcopul îĭ rugă de a consimți ca numaĭ acesta singur «să fie chirotonisit». El istorisește apoĭ în aceștĭ terminĭ cea maĭ enormă din tóte crimele sale. «Distribuind după «sânta Jertă o parte din prescură la fie-care credincios, «el 'ĭ silea de a jura în loc de a face rugăciunea de «mulțumire obicinuită, și ținênd mâna lor unde era păr«ticica din prescură cu amêndouĕ mâinile sale, le ḑice, «acestea sunt propriile sale cuvinte: jurăm'ĭ pe trupul și «pe sângele Mântuitoruluĭ nostru Iisus Christos, că nu veĭ «părăsi nicĭ odată partidul meŭ, pentru a te întórce cu «Cornilie. Și ast-fel aceștĭ nenorociți nu puteaŭ a se co«munica până ce nu va fi făcut maĭ nainte imprecațiunĭ «contra lor înșile, și că în loc de a ḑice, amin, primind «sânta pâine, n'ar fi ḑis, nu mĕ voiŭ întórce maĭ mult «cu Cornilie. El scrie încă maĭ jos ceia ce urmĕză. Să «știți că el este acum maĭ singur și că cea maĭ mare «parte din frați l'aŭ părăsit și aŭ revenit la Biserică. Prea «fericitul Moisi, care a luat de puțin timp cununa mar«tiruluĭ, recunoscând temeritatea, și nebunia sa, s'a despăr«țit de el și de ceĭ cincĭ Preoți cari se dedeseră afară «ca și el din Biserică».

La finele scrisoreĭ sale, el spune numele episcopilor cari se adunaseră la Roma, pentru a condamna pre Novat, și a celora cari neputênd veni acolo, confirmaseră condamnarea prin sufragiul lor. Iată ce conține scrisórea luĭ Cornilie episcop de Roma către Fabius episcop de Antiochia.

CAPITOLUL XLIV

Istoria luĭ Serapion spusă de Dionisie episcop de Alexandria.

Dionisie episcop de Alexandria scriind către acelașĭ Fabius episcop de Antiochia, după ce a vorbit de penitență, și de aceĭ ce suferise martirul pentru apărarea credinței, 'ĭ spune o faptă minunată, care merită de a avea

loc în Istoria nóstră. «Vĕ voiŭ propune, ḑice el, un exem-«plu ce am vĕḑut. Aveam între noĭ un vechiŭ credin-«cios numit Serapion, ce dusese tot-d'auna o viaţă exem-«plară. Dar căḑênd în idolatrie, şi jertfind demonilor în «timpul violenţeĭ persecuţiuneĭ, el ceru adesea orĭ ertare, «fără ca nimenea să vroiască a'l asculta. Maĭ pe urmă «căḑênd bolnav, rĕmase treĭ ḑile fără glas şi fără sim-«ţire. In ḑiua a patra venindu'şĭ în simţire, chiemă pre «nepotul sĕŭ şi'ĭ ḑise: Până când vor să mĕ ţină aicea? «să mi se dea ertarea, şi te rog să'mĭ trimiţĭ un preot. «După acésta iarăşĭ perdu graiul. Copilul alergă să caute «pre preot. Insă era nóptea, şi preotul era bolnav. Dar «fiind-că eŭ poruncisem ca să se dea ertare bolnavilor «cari ar cere-o, şi maĭ cu sémă celor ce ar fi cerut'o «fiind sănĕtoşĭ, pentru ca să móră în speranţa de a fi «mântuiţĭ, preotul 'ĭ dădu o părticică din Eucharistie, cu «ordin de a o muia în apă, şi de o pune în gura bol-»navuluĭ. Copilul se întórse, şi înainte de a fi ajuns a-«casă, bătrânul revenindu'şĭ în simţire, 'ĭ ḑise: fiule, iată «că aĭ venit, preotul n'a putut veni, fă ceia ce el ţi-a «poruncit, şi lasă-mĕ să mĕ duc din acéstă viéţă. Co-«pilul muie părticica din Eucharistie, o puse în gura bol-«navuluĭ care muri maĭ îndată dupĕ ce a primit'o. Aŭ nu «se pare lămurit că Dumneḑeŭ 'l conservase în vieaţă «până ce a obţinut ertarea greşaleĭ sale, şi că fiind re-«conciliat cu Biserica, el priimi recompensa faptelor sale «celor bune?

CAPITOLUL XLV.

Scrisórea luĭ Dionisie către Novat.

Să vedem în ce chip acelaşĭ Episcop scrie luĭ Novat, care turbura Biserica de Roma, şi care arunca greşala schismeĭ asupra unor óre-cari ce'l obligase de a se despărţi de comuniunea lor. «Dionisie către Novat fratele sĕŭ. «Salutare. De este adevĕrat, cum ḑiceţĭ, că v'aţĭ despărţit «fără voe de comunicarea credincioşilor, veţĭ arăta-o lă-«murit revenind la ea de sine-vĕ. Trebuea a suferi tóte, «pentru a nu rupe unitatea Bisericiĭ, şi n'ar fi fost maĭ «puţină glorie a suferi martirul pentru acest lucru, de

«cât a'l suferi pentru a nu jertfi idolilor. Dupĕ socotinţa «mea ar fi fost chiar maĭ multă glorie. Căcĭ în loc că «Martirul ordinar nu sufere chinurile şi mórtea de cât «pentru mântuirea sa, acel ce'l sufere pentru a împedica «schisma, 'l sufere pentru mântuirea a tótă Biserica. Dacă «totuşĭ veţĭ putea face ast-fel, fie prin convingere saŭ «alt-mintrelea, ca fraţiĭ cari s'aŭ despărţit de Biserică, să «reintre în sînul eĭ, meritul vostru va fi maĭ mare de «cât greşala vóstră. Şi în loc că acésta nu vĕ va fi im-«putată, cea-l'altă va fi înălţată prin laude extraordinare. «Iar dacă nu veţĭ putea aduce pre fraţiĭ voştri la acéstă «reconciliare, aveţĭ grije cel puţin de a vĕ mântui sufle-«tul. Doresc ca să fiţĭ sănĕtoşĭ în Domnul nostru, şi să «iubiţĭ pacea

CAPITOLUL XLVI.

Alte scrisorĭ ale luĭ Dionisie Episcop de Alexandria.

Iată scrisórea ce Dionisie Episcop de Alexandria a scris luĭ Novat. El scrise o alta în Egipt despre pocăinţă, unde propune conduita ce el crede că trebue a se ţine către acĕĭ ce aŭ căḑut în idolatrie în timpul persecuţiuneĭ, şi distinge gradurile crimelor. A făcut de asemenea o carte specială despre pocăinţă, pe care a adresat'o luĭ Conon Episcop de Hermopole. A scris încă o scrisóre către po-porul sĕŭ din Alexandria, în carea 'l mustră cu asprime de greşalele sale. Pe lângă acestea el a adresat o carte despre martir luĭ Origen; o scrisóre către Credincioşiĭ Bisericeĭ de Laodicea, care era condusă de către Telimi-dru, asupra pocăinţiĭ, şi una către Armenĭ, al căror Epis-cop era Meruzane. Afară de acestea a făcut rĕspuns luĭ Cornilie Episcop de Roma, care 'ĭ scrisese contra luĭ Novat. El mărturiseşte în acest rĕspuns, că fusese învitat de că-tre Helenus Episcop de Tarsa în Cilicia, de către Firmi-lian Episcop de Capadocia şi de către Theocist Episcop de Palestina de a se găsi la Sinodul de Antiochia, unde unĭĭ vroeaŭ a încerca să susţină schisma luĭ Novat. El spune de asemenea că a aflat că Fabius Episcop de Antiochia murise, şi că Dimitrian fusese ales pentru a o-cupa locul sĕŭ. El vorbeşte de Episcopul de Ierusalim,

în acești termeni. Alexandru a murit cu sânțenie în temnița unde fusese închis pentru credință. El trimise prin Hipolit o scrisóre către Credincioșii din Roma atingétóre de datoria unuĭ Diacon; o alta despre pace și despre pocăință; o alta către Cofensoriĭ cari favorisaŭ partidul luĭ Novat; alte douĕ către aceiașĭ Confesoriĭ dupĕ ce eĭ aŭ revenit la unitatea Bisericeĭ. In fine el a scris maĭ multe altele, din care aceĭ ce iubesc operile sale, și aceștia sunt în mare numĕr, pot trage un fórte însemnat folos. Tot acest Episcop ne va da materia cărțiĭ a séptea a Istorieĭ nóstre, prin povestirea ce el a făcut în scrisorile sale, de cele maĭ remarcabile evenimente, ce s'aŭ întâmplat în timpul sĕŭ.

CARTEA A ȘAPTEA

CAPITOLUL I.

Rĕutatea luĭ Decie și a luĭ Gallus. (an 251)

Impĕratul Decie fiind ucis cu copiĭ sĕĭ, maĭ nainte de a fi împlinit al doilea an al domnieĭ sale, Gallus 'ĭ succedă. In acest timp Origen muri în vêrstă de șépte-decĭ de anĭ. Dionisie Episcop de Alexandria vorbește de Decie în acești termenĭ, într'o scrisóre către Hermammon: «Gallus nu recunoscu greșala luĭ Decie, și nu vĕdu ceea «ce a fost causa ruineĭ sale. El se lovi de o pétră ce «era înaintea ochilor sĕĭ. In mijlocul celeĭ maĭ marĭ pros«perităților a afacerilor sale și pe când totul 'ĭ reușia dupĕ «dorințele sale el persecută pre sânțiĭ cari se rugaŭ luĭ «Dumnedeŭ pentru sănĕtatea sa, și pentru gloria sa, și se «lipsi de fructul rugăciunilor lor, isgonindu'ĭ afară din Im«periul sĕŭ.

CAPITOLUL II.

Despre aceĭ ce guvernară în acel timp Biserica de Roma

Cornilie Episcop de Roma murind, dupĕ ce a guvernat acéstă Biserică aprópe treĭ anĭ, Lucius fu ales spre a ocupa locul sĕŭ. Insă ne ocupându'l de cât opt lunĭ, avu pre Ștefan de succesor. Dionisie episcop de Alexandria 'ĭ scrise maĭ multe scrisorĭ asupra uneĭ marĭ contestațiĭ, ce se mișcară în acel timp, pentru a ști dacă tre-

buea să dea botezul celor ce se converteaŭ de la orĭ-ce eresie ar fi fost, pentru că vechiul obiceiŭ era de a nu'ĭ primi de cât prin punerea mâĭnilor și prin rugăcĭuniĭ.

CAPITOLUL III

Despre opiniunea ce Ciprian susținea cu maĭ mulțĭ alțĭ episcopĭ, că trebuea a'ĭ boteza de a doua óră.

Ciprian Episcop de Cartagena, susținu el cel dintâiŭ cu maĭ mulțĭ alțĭ Episcopĭ, că nu trebuea a'ĭ primi de cât curățindu'ĭ prin un noŭ Botez, ceea ce Ștefan găsi fórte rĕŭ, pentru că el era convins că nu trebuea a aduce nicĭ o schimbare la tradiunea contrarie care era în us de îndelungat timp.

CAPITOLUL IV.

Scrisorĭ ce întocmi asupra acestuĭ subiect Dionisie episcop de Alexandria.

Dionisie Episcop de Alexandria, 'ĭ scrise maĭ multe scrisorĭ asupra acestuĭ subiect, și 'ĭ mărturisi că, de când persecuțiunea maĭ slăbise, toțĭ Episcopiĭ condamnase inovațiunile luĭ Novat, și se unise între eĭ. Iată cuvintele sale.

CAPITOLUL V.

Pacea Bisericeĭ.

«Să știțĭ, fratele meŭ, că tóte Bisericile rĕspândite în «Orient și în cele-l-alte țĕrĭ cele maĭ depărtate, care se «despărțise, s'aŭ unit și că Episcopiĭ precum și Dimetrian «de Antiochia, Theoctist de Cesareia, Mazaban de Ieru«salim, care a succedat luĭ Alexandru, Marin de Tir, »Heliodor de Laodicea care a succedat luĭ Thelimidru «Helenus de Tarsa, Firmilian de Capadocia, și ceĭ-l-alțĭ «din aceeașĭ provincie, căcĭ nu numesc de cât pre ceĭ «maĭ iluștri de teamă să nu fac o numĕrare prea lungă «și prea supărăcĭósă, simțesc o bucurie necredută de pacea

«ce s'a dat Bisericeĭ contra așteptăreĭ lor, și toțĭ nu aŭ «de cât un acelașĭ simțimênt. Siria și Arabia pe care voĭ «ațĭ alinat prin milosteniile vóstre, și ațĭ mângâiat prin «scrisorile vóstre, Mesopotamia, Pontul, Bithinia, și în fine «tóte Provinciile, se bucură și laudă pre Dumnedeŭ de «pacea și unirea ce s'a stabilit între frațĭ».

Și apoĭ Ștefan murind, dupĕ ce a guvernat doĭ anĭ Biserica de Roma, îĭ urmă Sixt. Dionisie Episcop de Alexandria 'ĭ scrise o a doua scrisóre despre Botez. El îĭ vorbește ast-fel de simțimêntul luĭ Ștefan și a celor-l-alțĭ Episcopĭ: El scrisese de Helenus, de Firmilian, și de ceĭ-l-alțĭ Episcopĭ de Cilicia, de Capadocia și de cele-l-alte țĕrĭ dimprejur, că nu va maĭ avea împărtășire cu dênșiĭ, pentru că eĭ botezaŭ a doua óră pre ereticĭ. «Considerați, vĕ «rog, importanța acesteĭ afaceri. Căcĭ aflu că s'a hotărît «în marĭ Sinóde, că ereticiĭ ce vor reveni la Biserica Ca«tolică, vor fi maĭ întâiŭ puși în rêndul Catecumenilor, «și apoĭ vor fi spălați de necurăția aluatuluĭ lor în apa «botezuluĭ. Eŭ i-am scris, și 'l am rugat în favórea lor».

Și puțin maĭ jos: «Făcusem altă dată un rĕspuns scurt, «și acum am făcut unul maĭ lung, cătrĕ prea iubițiĭ noș«tri Colegĭ Dionisie și Filimon cari sunt de părerea luĭ «Ștefan». Iată destul asupra acestuĭ subiect.

CAPITOLUL VI.

Eresia luĭ Sabellius

El informează pre Sixt în aceeașĭ scrisóre de progresul ce făceaŭ Sabelieniĭ în acel timp. «Am făcut, îĭ dice el, «o scrisóre fórte lungă și fórte întinsă, dupĕ care vĕ tri«mit o copie privitóre la o doctrină plină de nelegiuire «și de hulă, ce s'a rĕspândit la Ptolomaida, cetate din «Pentapole contra a tot-puterniculuĭ Dumnedeŭ Tatăl Dom«nuluĭ nostru Iisus Christos, contra Fiuluĭ sĕŭ unic și «întâiul născut maĭ 'nainte de toțĭ veciĭ, carele s'a fă«cut om, și contra Sântuluĭ Duh». Maĭ mulțĭ îmĭ scrisese despre nelegiuirea acesteĭ doctrine, și maĭ mulțĭ din frațiĭ noștri venise a conferi despre acésta cu mine.

CAPITOLUL VII.

Despre erórea ereticilor, despre o vedenie ce a avut Dionisie Episcop de Alexandria, și despre regula ce ĭ-a fost descoperită.

Acelaș Dionisie Episcop de Alexandria, tratéză încă acéstă materie în a treia scrisóre ce a scris despre botez către Filimon preot al Bisericiĭ din Roma. «Am studiat, «ḑice el, cărțile și tradițiunile ereticilor, și m'am pângă- «rit pentru un puțin timp prin necurățenia cugetărilor «lor. Am tras totuș din acésta profitul de a le combate «în mine însumĭ și de a învĕța să despreţuiesc erórea lor.

«Fiind că uniĭ din fraţiĭ noștri mĕ deturna de la acest «studiŭ, ḑicêndu'mĭ că el pângărește spiritul, observaiŭ «în adevĕr că el spunea adevĕrul; fuĭ confirmat în pla- «nul meŭ prin o vedenie. Auḑiĭ o voce care'mĭ ḑicea: «citește tóte cărțile ce'ți va cădea în mâinĭ. Eștĭ capabil «de a le examina, și prin mijlocul acesta aĭ fost conver- «tit la credință. Priimiĭ acéstă vedenie ca conformă cu- «vêntuluĭ ce ḑice Apostolul celor ce sunt tarĭ, *tóte să «le ispitiți*: (I Tesalon. cap. V). Vorbind dupe aceasta de «maĭ multe eresiĭ el adaogă ceia ce urméḑă. Am învĕțat «acéstă regulă de la Heraclas prea fericitul nostru papă. Căcĭ «el nu primea nicĭ odată pre ceĭ ce reveneaŭ de la óre- «care eresie, când după ce s'aŭ despărțit de Biserică, saŭ «maĭ bine, nedespărțindu-se, eĭ fuseseră alungați pentru «că aŭ ascultat în particular pre autoriĭ relelor doctrine, «până ce eĭ nu spuneaŭ în public tot ce auḑise ḑicêndu-se «de către inimiciĭ adevĕruluĭ. Și el 'ĭ admitea atuncea la «împărtășire fără aĭ boteza din noŭ. Căcĭ eĭ priimise cu «mult timp înainte sântul Duh, prin punerea mâinilor. «După un lung examen a chestiuniĭ el conchide ast-fel. «Am aflat că Africaniĭ n'aŭ introdus acest obiceiŭ, dar că el «a fost observat de către vechiĭ episcopĭ, și autorisat în «maĭ multe sinóde ținute, atât la Iconia cum și la Sinada, «și în alte locurĭ. Cât pentru mine, n'așĭ vroi a combate «simțimêntul lor, a mĕ opune la ceia ce aŭ hotărât, nicĭ «a intra cu eĭ în nicĭ o contestație. Căcĭ scris este; *Să «nu muți hotarele aprópeluĭ tĕŭ, care le-aŭ pus «părinților tĕĭ?* (Deuter. cap. XIX).

A patra scrisóre a sa despre botez este adresată luĭ Dionisie preotul, prin care se pare că era un om fórte savant. In acéstă scrisóre, el 'ĭ vorbește de Novat în a- cești terminĭ.

CAPITOLUL VIII.

Despre eresia luĭ Novat.

«Noĭ avem dreptate de a detesta pre Novatian, pentru «că el a desbinat Biserica, a aruncat pre câțĭ-va credin- «cioșĭ în nelegiuire și în hulă, a introdus o doctrină pri- «mejdióșă, a răpit pe cât a putut blândețea și miseri- «cordia Mântuitoruluĭ, a făcut sântul botez nefolositor, și «a alungat sântul Duh, de și se putu crede, saŭ că a «rĕmas în aceĭ de cari e chestiunea, saŭ de a spera, că «dacă a eșit din eĭ, se va reîntórce curênd.

CAPITOLUL IX

Despre botezul ereticilor. (an 253).

A cincea din scrisorile sale este adresată luĭ Sixt epis- cop de Roma, unde dupĕ ce a vorbit pe larg despre e- reticĭ, amintește o istorie întêmplată în timpul sĕŭ. «Am «nevoe, frate, 'ĭ ḑice el, de sfatul vostru, temêndu-mĕ «să nu mĕ înșel, în decisiunea uneĭ afaceri, asupra căria «am fost consultat. Unul din fraţiĭ noștri, ce trecuse tot- «d'auna de credincios, și carele nu numaĭ înainte de a fi «fost eŭ episcop, dar înainte chiar de a fi fost episcop «prea fericitul Heraclas, trăise tot-d'auna în împărtășirea Bi- «sericiĭ, asistând la ceremonia botezuluĭ, auḑind întrebările «ce se face acelor ce'l priimesc, și rĕspunsurile lor la «aceste întrebărĭ, veni de a se arunca la picĭórele mele «plângênd, și plângêndu-se de nenorocirea sa; și'mĭ ḑise «că botezul ce priimise din mâna ereticilor, nu era ase- «menea cu al nostru, și că nu era nimic comun între «ele. Că acel ce priimise el, era un botez plin de nele- «gĭuire și de hulă. El adăoga că era pătruns de o durere «arḑĕtóre, și că nu îndrăsnea a ridica ochiĭ la cer de «rușine și de regret că a priimit acest nenorocit botez,

«și că mĕ ruga de a'ĭ da pre cel adevĕrat, carele'ĭ va «conferi harul adopțiunii. N'am îndrăznit să fac nimic, «și i-am rĕspuns că îndelungatul timp ce el trăise în îm- «părtășirea Bisericiĭ, trebuea să'ĭ fie de-ajuns; că el a «ascultat adese-orĭ rugăcĭunile, și a rĕspuns, Amin; că «s'a apropiat de sânta masă, că a întins mâna sa pen- «tru a priimi pâinea consacrată, că participase fórte adese- «orĭ la Trupul și Sângele Domnuluĭ nostru Iisus Christos. «L'am sfătuit de a avea curaj, și de a continua tot-d'a- «una de a participa la sânta comunicătură cu credință «și nădejde. Cu tóte acestea el nu se póte mângâia, are «gróză de a se apropia de sânta masă, și de abia se «póte obține de la el ca să asiste la rugăciunĭ».

Este încă o altă scrisóre ce a scris atingĕtóre de botez atât în numele sĕŭ cât și în numele Bisericiĭ sale, către Sixt episcop de Roma, unde el tratează fórte pe larg Cestiunea. Mai este încă una de Lucian, către Dionisie Preot de Roma.

CAPITOLUL X

Persecuțiunea ridicată de Valerian.

Gallus încetând din viață, înainte de a fi posedat Imperiul doĭ anĭ întregĭ, Valerian 'ĭ succedă cu Galian fiul sĕŭ. Se póte citi în scrisórea luĭ Dionisie episcop de Alexandria către Hermammon, ceia ce scrie el despre acest principe. «A fost, dice el, revelat luĭ Ión, i s'a dat gură «care grăea marĭ, și hule, și s'a dat eĭ stăpânire lunĭ «patru-decĭ și douĕ. (Apoc. cap. XII). Se póte recunóște cu ad- «miratiune împlinirea a douĕ părți din acéstă prorocie, în «persóna luĭ Valerian. El a fost maĭ întâiŭ fórte favorabil servi- «torilor luĭ Dumnezeŭ. Impărații ce se crede că a fost «Creștinĭ, nu i-a tratat nicĭ odată cu atâta blândeță, «cum i-a tratat el la începutul domnieĭ sale. Era un «numĕr atât de mare de persóne de pietate în palatul «sĕŭ că se putea lua de o Biserică. Insă stăpânul vră- «jitorilor din Egipt l'a făcut să schimbe simțimêntul, și «l'a excitat la a persecuta și a ucide pre ómenĭ ceĭ maĭ «piosĭ și ceĭ mai sânțĭ, pentru că eĭ distrugeaŭ înșelăto- «riile, și farmecile sale: căcĭ sunt încă, cari prin presența

«lor, prin o căutătură a lor, prin o vorbă, saŭ prin sin- «gura suflare din gura lor, pot risipi meșteșugirile și în- «șelătoriile demonuluĭ. El l'a împins la sacrificiĭ nelegiuite, «și la mistere abominabile, a junghia copiĭ, a'ĭ spinteca «pentru a examina mărunțaiele lor, a sfâșia lucrarea mâĭ- «nilor luĭ Dumnedeŭ, ca cum aceste grozave parucideri «ar fi fost mijlóce pentru a ajunge la fericire. Maĭ pe «urmă adaogă ceia ce urméză: Marcian a recunoscut «fórte bine, și aŭ rĕsplătit pre demonĭ, pentru speranța «ce eĭ 'ĭ dăduse că într'o dĭ el s'ar sui pe tron. In timp «ce a avut însărcinarea de bunurile Impĕratuluĭ, în cali- «tate de Logothet, el n'a făcut nimic nicĭ conform ra- «uniĭ, nicĭ folositor bineluĭ stăpânuluĭ sĕŭ, saŭ statuluĭ «sĕŭ. El a meritat imprecațiunea ce rostește prorocul, când «dice: *vaĭ celor ce prorocesc din inima sa, și ni- «mic nu vĕd.* (Iezechil cap. XIII) Căcĭ el n'a înțeles nicĭ «odată îngrijirea ce Dumnedeésca providență are de guver- «nământul lumiĭ, nicĭ n'a făcut nicĭ odată reflexiunĭ asupra «judecăților luĭ Dumnedeŭ, carele este înainte de tóte, întru «tóte, și preste tóte. Pentru acésta a fost el inimic Bisericiĭ «Catolice, și s'a depărtat de misericordia luĭ Dumnedeŭ, și «de la calea mântuiriĭ, întru acésta el s'a făcut maĭ con- «form cu ceia ce însemnéză numele sĕŭ. El dice încă «ceva maĭ jos. Valerian, pe care Macrian 'l împinsese a «comite aceste crime, a fost expus la o mulțime de în- «juriĭ și de ultrage conform cu ceia ce a dis Domnul prin «gura luĭ Isaiia. *Eĭ aŭ ales căile sale, și urâcĭunile «sale care sufletul lor le-a dorit. Și eŭ voiŭ alege «batjocurile lor, și păcatele lor le voiŭ rĕsplăti «lor.* Macrian ardênd de pasiune de a ajunge la imperiŭ «de și era fórte nedemn de acésta, nu'ĭ luă odórele din «causa defectelor sale corporale, ci făcu a le lua fiĭ sĕĭ «cari trebueaŭ a fi moștenitoriĭ crimelor sale. Căcĭ acéstă «predicere a fost fórte evident împlinită în persóna lor. «*Eŭ sunt cel ce rĕsplătesc păcatele părinților în «fiĭ până la al treilea și până la al patrulea neam «celor ce mĕ urăsc pre mine.* (Ieșire cap. XX).

«Transmițând fiilor sĕĭ pasiunile sale nedrepte, de efec- «tul cărora el nu se putuse bucura, el le-a transmis în «acelaș timp rĕutatea sa și ura de care era însuflețit con- «tra luĭ Dumnedeŭ».

CAPITOLUL XI.

Persecuțiunea suferită de Dionisie episcop de Alexandria și de alți Chreștini din Egipt. (An. 253).

Se póte judeca de mărimea și violența persecuțiuniĭ, ce Dionisie episcop de Alexandria și alți Creștinĭ din Egipt suferiră în acel timp, prin o scrisóre ce el scrise contra unuĭ episcop numit German, care sforța de a înegri virtutea sa. «Mĕ tem, ḑice el, de a fi acuzat de ne-«bunie și de estravaganță, raportând purtarea de grijă «minunată ce providența Dumnedeească a avut asupra «nóstră, de și sunt silit de a o face. Dar fiind-că, dupre «cum ḑice Scriptura «Taĭna împĕratuluĭ bine este a o «ascunde iar lucrurile luĭ Dumnedeŭ a le descoperi mărire «este, (Tobit cap. 12). voiŭ respinge sforțările ce face Ger-«man pentru a mĕ combate. Merseiŭ la Emilian, nu singur «ci cu Maximin preotul, cu Faust. cu Eusebie și cu Chere-«mon Diaconĭ, și cu un Roman care era atuncĭ între noĭ. «Emilian nu'mĭ ḑise de-o-cam-dată, nu faceți adunărĭ, căcĭ «acésta i-ar fi fost zadarnic, și avea alte lucrurĭ maĭ im-«portante a'mĭ ḑice. El voea maĭ mult de a mĕ face să «mĕ lepăd de credință, de cât a mĕ împedeca de a face «adunărĭ. El 'mĭ ḑise decĭ să mĕ lépăd de exercițiile Re-«ligiuniĭ, credênd că atuncĭ când m'așĭ lepăda eŭ, cei-«l'alțĭ ar urma exemplul meŭ. Eŭ n'avuiŭ greutate a găsi «rĕspunsul ce aveam a'ĭ face, *că trebue a asculta «pre Dumnedeŭ maĭ mult de cât pre ómenĭ.* (Fapt. «Apost. cap. V). I-am declarat sincer că nu adoram de cât «pre Dumnedeŭ singur, că nu voiŭ schimba de loc credința, «și că nicĭ odată nu voiŭ înceta de a fi Chreștin. El ne tri-«mise la un sat numit Cefro, apópe de pustiŭ. Voiŭ arăta aicĭ «ce făcurăm, ast-fel cum ele sunt în actele publice. Dio-«nisie, Faust, Maxim, Marcel și Cheremon fiind aduși «înaintea guvernatoruluĭ Emilian, le ḑise: V'am arătat «nu numaĭ prin scris, ci și prin viŭ graiŭ, cu câtă uma-«nitate și blândeță Impĕrațiĭ noștri vĕ tratează. Eĭ v'aŭ «dat puterea de a conserva vieața vóstră, numaĭ să vo-«iți a urma rațiunea și natura, recunoscênd pre Dumne-«deŭ cari păzesce Imperiul, și renunțând la tot ce e «contrariŭ simțimîntelor natureĭ și ale rațiuneĭ. Ce ḑiceți?

«căcĭ n'aș putea crede că voĭ voiți a refuza să vĕ bu-«curați de efectele clemențiĭ lor, nicĭ a vĕ lipsi de binele «ce eĭ voesc a vĕ face. Dionisie rĕspunse: nu toți ómе-«niĭ adoréză pre toți dumnedeii, Fie care adoréză pre «aceia pre cari 'ĭ țin de dumnedeĭ adevĕrați. Iar noĭ, «adorăm pre Dumnedeul, carele a creat tóte ființele, și «carele a dat suverana putere Impĕraților Valerian și Ga-«lian. Noĭ 'ĭ facem neîncetat rugăciunĭ pentru conservarea «și prosperitatea Imperiuluĭ lor. Guvernatorul Emilian res-«punse: Cine împedecă ca să nu adorați pre acel Dum-«nedeŭ cu cei-l'alțĭ cari sunt de asemenea dumnedeĭ prin «natura lor? Căcĭ vi s'a poruncit de a adora pre cei-«l'alțĭ Dumnedeĭ pe cari toți ómeniĭ îĭ cunosc. Dionisie «rĕspunse: noĭ nu adorăm pre alțĭ Dumnedeĭ. Emilian «ḑise: vĕḑ că sunteți nerecunoscătorĭ și nesimțitorĭ, căcĭ «nu cunósțeți clemența Impĕraților către voĭ. Pentru a-«césta nu vi se va permite ca să rĕmâneți în acéstă ce-«tate, ci veți fi trimiși la extremitatea Libieĭ, într'un loc «numit Cefro unde Impĕrațiĭ aŭ poruncit de a vĕ trimite. «Când veți fi acolo, nu veți avea libertatea de a face «adunărĭ, nicĭ de a merge la cimitirĭ. Iar dacă se va «descoperi, că vre unul din voĭ nu s'a dus la locul, unde «voiŭ porunci să mérgă, saŭ va face adunărĭ, nu va lipsi «de a fi pedepsit. Mergeți decĭ unde vi se poruncește de «a merge. Și îndată, el mĕ sili de a pleca, de și eram «bolnav, fără a'mĭ acorda o ḑi de amânare. Cum decĭ «era atuncea în libertatea mea de a face saŭ a nu face «adunărĭ? Și apoĭ adăogă: Noĭ n'am încetat de a face a-«dunărĭ din mila luĭ Dumnedeŭ. Am adunat la Biserică «pre aceĭ ce eraŭ în cetate, de și nu eram de față de «cât cu duhul. Maĭ mulțĭ credincioși atât acei ce ne ur-«mase din Cetate, precum și aceĭ ce venise din Egipt, «s'aŭ adunat împrejurul nostru la Cefro. Dumnedeŭ ni-a «deschis în acel loc calea predicăriĭ cuvêntuluĭ sĕŭ. Maĭ întâiŭ am fost persecutați, alungați cu lovițurĭ de petre. «Dar pe urmă, maĭ mulțĭ Păgânĭ s'aŭ lepădat de Idolĭ, «și s'aŭ convertit. Căcĭ atuncĭ noĭ am rĕspândit în su-«fletele lor sămênța Evangelieĭ, ce eĭ n'o priimise maĭ «nainte. Dumnedeŭ ne transferă curênd aiurea, ca cum «nu ni-a fost trimis acolo de cât pentru a împlini acéstă «slujbă. Emilian se hotărî de a ne trimite într'o țară maĭ

»depărtată și mai pustie. Și împrăștiindu-ne în guverna-
«mêntul Mareoteĭ el ne desemnă fie-căruia un sat pen-
«tru locuința nóstră. Pe mine mĕ puse în drumul mare,
«pentru ca să fiŭ prins cel d'intâiŭ, și dispuse totul ast-
«fel, ca să ne pótă prinde pe toți, când i-ar plăcea. De
«îndată ce mi se porunci de a merge la Cefro, de și nu
«știam unde era acel loc, și de care nu audisem nicĭ o-
«dată vorbindu-se, plecaiŭ îndată plin de bucurie și de
«încredere. Dar când mi se porunci de a merge la țara
«luĭ Collution, aceĭ ce eraŭ de față știŭ în ce disposiți-
«une mĕ găsiiŭ. Deocamdată mĕ supăraĭ. Căcĭ de și acel
«loc ne era maĭ cunoscut de cât Cefro, se dicea totuși
«că acolo nu era de loc Chreștinĭ, și că era plin de tâl-
«harĭ, cu tóte acestea frații noștri mĕ mângâiară că nu
«era departe de cetate. Pentru aceasta, de și Cefro era
«plin de Chreștinĭ ce se retrăsese acolo din Egipt, și că
«am fi putut face acolo numeróse adunărĭ, eĭ 'mĭ diseră
«că am avea avantagiul de a ne bucura de presența a-
«celor ce ne eraŭ maĭ scumpĭ, și care ar putea cu înles-
«nire a veni la noĭ și a rĕmânea cu noĭ. Ceia ce se în-
«têmplă în adevĕr. El istorisește în acestĭ termenĭ ce i
«se întêmplă maĭ pe urmă. Póte că German se laudă că
«a făcut adese orĭ profesiune publică de credință. Póte
«că e în stare el a istorisi tot ce turbarea Păgânilor a
«inventat contra luĭ. Insă póte el óre arĕta ca mine, sen-
«tințele, prin care el a fost condamnat, vinderea averilor
«sale, privațiunea de demnitățile sale, perderea onórei
«lumiĭ, disprețul laudelor decurionilor și a guvernatorilor,
«amenințările, rumorile poporuluĭ, primejdiile, exilul și
«răbdarea în mijlocul a tot soiul de rele și de miseriĭ,
«precum sunt acele ce am suferit sub Decie, sub Sabin,
«și sub Emilian? Unde era atunci German? și ce s'a
«dis de dênsul? Renunț la imprudența ce el m'a silit de
«de a comite, și las acelora din fraților noștri ce sunt pe
«deplin instruiți de adevĕrul celor ce s'aŭ petrecut de a
«le face istorisirea»! (an. 253). Același Dionisie episcop
«de Alexandria vorbește încă ast-fel, de acéstă persecuțiune,
«într'o scrisóre către Domitius și către Didim. «Este de pri-
«sos de a vĕ vorbi în particular de frațiĭ noștri, pentru
«că eĭ sunt în mare numĕr, și că nu sunt cunoscuți de
«voĭ. E de ajuns de vĕ spune în general, că persóne de

«tótă vârsta, și de condițiune, bărbați și femeĭ, copiĭ și
«bătrânĭ, fete și femeĭ fórte în vârstă, soldați și particu-
«larĭ, aŭ fost uniĭ sfâșiați cu lovituri de biciŭ, alțiĭ străpunși
«cu lovituri de sabie, alțiĭ arși, și cari toți aŭ suferit cu
«atâta statornicie aceste chinurĭ, în cât aŭ luat cununa Marti-
«ruluĭ. Un lung spațiŭ de timp n'a fost de ajuns unora pentru
«a'ĭ face plăcuți luĭ Dumnedeŭ și eŭ sunt din acel numĕr.
«Domnul carele dice: *In vreme plăcută te-am as-*
«*cultat pre tine, și în diua mântuiriĭ 'ți am aju-*
«*tat*, m'a rezervat pentru timpul ce este luĭ cunoscut. (Isaia
«cap. 49). Insă pentru că mărturisiții dorința de a fi instruiți de
«starea afacerilor nóstre, ați aflat deja că pe când Suta-
«șul și soldații mĕ conduceaŭ legat împreună cu Caius,
«Faust, Petru și Pavel, óre cari veniți din Mareota ne
«răpiră fără voea nóstră. Eŭ, Caius și Petru furăm lip-
«siți de însoțirea fraților noștri, și închiși într'un loc gro-
«zav și pustiŭ al Libieĭ, departe de treĭ dile de Paretonion.
«Iată ce dice el maĭ jos. Maxim, Dioscor, Dimitrie și Lu-
«cius Preoți s'aŭ ascuns în Cetate, cu scopul de a visita
«în secret pre Frați. Faustin și Aquila bărbați prea cu-
«noscuți se găsesc rătăcind prin Egipt. Nu maĭ rĕmâne
«din Diaconi de cât Faust, Eusebiu și Cheremon; ceĭ-l-alți
«sunt morți de bólă. (an 253). Dumnedeŭ a întărit pre
«Eusebie, de la început, și l'a făcut capabil de a ajuta
«pre Mărturisitorii cari eraŭ în temniță, și de a îngropa
«pre Martirĭ, de și n'o putu face fără așĭ pune în pri-
«mejdie viața. Căcĭ guvernatorul nu cruța încă până acum
«pre nicĭ unul din aĭ noștri, cari sunt aduși înaintea luĭ.
«Pre uniĭ ĭ-aŭ omorît cu cruĭme; pre alțiĭ 'ĭ muncește
«cu cele maĭ aspre chinurĭ; pre alțiĭ îĭ închide în tem-
«niți întunecóse și necomode, și 'ĭ încarcă de lanțurĭ.
«El oprește de a 'ĭ visita, și păzește cu exactitate, ca ni-
«minea să nu le vorbească. Insă Dumnedeŭ nu lasă de aĭ mân-
«gâia necontenit prin îngrijirea și dragostea fraților lor».
Este cuviincios de a aminti că acest Eusebie pre care
Dionisie 'l numește Diacon, fu ales curênd după aceea
Episcop de Laodicea în Siria; și că Maxim, căruĭ 'ĭ dă
calitatea de Preot, 'ĭ succedă la guvernământul Bisericeĭ
de Alexandria; și în fine că Faust care se făcuse renu-
mit prin îndrăsnéla, cu care mărturisise credința, fu re-

servat până la persecuția, ce a suferit Biserica în timpul nostru, în cursul căriea i s'a tăiat capul.

CAPITOLUL XII.

Despre aceĭ ce aŭ suferit martirul în Cesareia din Palestina (an 259).

In timpul acesteĭ persecuțiunĭ a luĭ Valerian, aŭ fost treĭ credincĭoșĭ la Cesareia cetate din Palestina, cari mărturisind cu îndrăsnélă credința, fură condamnațĭ de a fi mâncațĭ de fiare. Cel dintâiŭ se numea Prisc, cel al doilea Malc, și cel al treilea Alexandru. Se ḑice, că fiind-că eĭ locueaŭ la țară, se învinovățiră pre sine-înșișĭ de lenevire, pentru că n'aveaŭ curagiul de a lua cununa martiruluĭ într'un timp când Dumneḑeŭ distribuea recompense celor ce ardeaŭ de dragostea sa. Deliberând apoĭ împreună eĭ merseră la Cesareia, unde muriră în chipul în care am spus. Se ḑice că o femee din secta luĭ Marcion dădu în aceĭașĭ cetate o asemenea luptă.

CAPITOLUL XIII.

Pacea dată Bisericeĭ de Galian.

Valerian fiind curênd dupĕ aceea prins de barbarĭ, și redus în captivitate, Galian începu a se bucura singur de suverana putere, de care usă cu o extremă moderațiune oprind cursul persecuțiuniĭ, care fusese ridicată contra Bisericeĭ, și permițênd Păstorilor sĕĭ de a se ocupa cu funcțiunile lor de tóte ḑilele, prin un edict ce am crediut de datorie al traduce și al pune în Istoria mea, pentru ca fie-care să 'l pótă citi:

«Impĕratul Cesar Publius Licinius Galian, pios, fericit «și august către Dionisie, Pinnas, Dimitrie și către ceĭ-l-«alțĭ Episcopĭ. Am poruncit ca bine-facerile mele și haru-«rile mele să se rĕspândească prin tótă lumea, și ca fie «care să se retragă din locurile consacrate. Voĭ vĕ puteți «servi de acest decret, pentru ca nimenĭ, să nu vĕ tur-«bure pe viitor Aceasta este o favóre ce am acordat deja «de mult timp. Pentru acésta Aurelius Cirinius supra-in-

«tendent al Financelor nu va lipsi de a executa edictul «nostru».

Este încă un alt edict al aceluĭașĭ Impĕrat către alțĭ Episcopĭ, prin care el le permite de a se remite în posesiunea cimitirilor.

CAPITOLUL XIV.

Episcopiĭ renumițĭ din timpul acela.

Sixt era încă pe scaunul Bisericeĭ de Roma. Dimitrian guverna pe acea de Antiochia dupĕ mórtea luĭ Fabius, Firmilian pre aceia de Cesareia în Capadocia, Grigorie și Atenodor fratele sĕŭ, cari fusese amândoĭ Discipolĭ luĭ Origen, guvernaŭ alte douĕ de Pont, Theoctist Episcop de Cesareia în Palestina, murind, Domne, 'ĭ succedă, și acesta murind de asemenea curênd dupĕ aceea, Theoctist, carele a trăit până în timpul nostru, fu ales pentru a ocupa locul sĕŭ. Se ḑice, că și el aŭ fost Discipol luĭ Origen. Himeneŭ, carele a fost fórte renumit până în timpul nostru, fu ridicat pe scaunul de Ierusalim, după mórtea luĭ Mazaban.

CAPITOLUL XV.

Martirul luĭ Marin

Biserica se bucura de o profundă pace, când luĭ Marin Ofițer însemnat prin nașterea sa și a bogățiilor sale, 'i se tăie capul la Cesareia, pentru că a mărturisit numele luĭ Iisus Christos. Este între Romanĭ o onóre la care ceĭ ce pot parveni, aŭ calitate de Sutaș. Una din acele dregătoriĭ fiind vacantă Marin era în drept de a o poseda, și era gata de a lua stăpânirea eĭ, când un altul se presintă înaintea Judecătoruluĭ, acuză pre Marin ḑicênd, că fiind Chreștin, și refusând de a jertfi Impĕraților, el nu putea dupre legĭ a exercita acéstă dregătorie, și că ea 'ĭ aparținea. Judecătorul, numit Acheŭ, fiind mirat maĭ întâiŭ de acéstă acusațiune, întrebă pre Marin de ce religiune era. Când a vĕḑut că el mărturisea că era Cheștin, 'ĭ dădu treĭ ore pentru a delibera. El eși îndată din Pretoriŭ, și

Theoten Episcopul Cetăţeĭ, apropiindu-se de Marin, şi conducêndu'l ca pe nesimţite, până la Biserică vorbind cu el, 'l făcu a intra în lăuntru, şi punêndu'l înaintea Altarului şi rĕdicând pulpana haineĭ sale, 'ĭ arĕtă pre de o parte, sabia ce avea alăturĭ, şi pe de alta, cartea Evangelieĭ, şi 'ĭ ḑise, alege pre care 'ţĭ place maĭ mult din amândouĕ. Marin luând îndată cartea, fără a delibera, Theoten 'ĭ ḑise: rĕmâĭ unit cu Dumneḑeŭ, şi fiind susţinut prin forţa sa cea atot-puternică, stăpâneşte ceea ce aĭ ales. In momentul când eşa din Biserică, Craĭnicul 'l chemă la Pretoriŭ, fiind că timpul ce 'i se acordase trecuse. Fiind deci adus înaintea Judecătoruluĭ, şi arĕtând o credinţă maĭ vie şi maĭ vigurósă de cât maĭ înainte, el fu dus la supliciŭ.

CAPITOLUL XVI.

Istoria luĭ Astirius.

Astirius senator Roman fórte iubit de Impĕraţĭ, şi fórta cunoscut prin splendórea naşterĭĭ sale şi prin strălucirea bogăţiilor sale, câştigă atunci un fórte mare renume prin generositatea ce avu de a lua pre umerĭĭ sĕĭ trupul prea fericituluĭ martir, la mórtea căruia asistase, şi de a'ĭ face onorurile înmormântarĭĭ. Maĭ multe persóne, cari l'aŭ cunoscut cu deosebire, şi cari trăesc încă şi astă-ḑĭ, spun lucrurĭ cu totul minunate despre el.

CAPITOLUL XVII.

Minunile făcute de Mântuitorul la Paneada.

Voiŭ aminti eŭ aicĭ o minune între altele. La Cesaria luĭ Filip, pre care Fenicienĭĭ o numeaŭ Paneada, la picĭórele munteluĭ Panius, se vede isvorul Iordanuluĭ, unde se ḑice că era obiceiul, la ḑiua uneĭ óre-care sĕrbătorĭ, de a arunca o victimă, care prin un efect al puterĭĭ demonuluĭ, dispărea în minut. Astirius asistând la acéstă ceremonie, fu mişcat de compătimire de orbirea poporuluĭ, care admira acéstă minune, şi ridicând ochiĭ la Cer, rugă pre Dumneḑeŭ în numele luĭ Iisus Christos de a

lega pre demonul, care înşela poporul. Abia isprăvise el rugăcĭunea, şi se vĕḑu înotând pre deasupra apeĭ victima, şi acéstă minune nu se maĭ întêmplă de atunci în acelaşĭ loc.

CAPITOLUL XVIII.

Statua pusă de femeea ce a vindecat'o Mântuitorul de curgerea sângeluĭ.

Fiind-că am avut ocasiune de a vorbi de acéstă cetate, nu cred că trebue să omit un lucru fórte însemnat ce se vede acolo. Femeea pe care Mântuitorul a tămăduit'o odinióră de curgerea sângeluĭ era de acolo. Se arată încă casa sa, şi înaintea uşeĭ un monument de vindecarea sa şi de recunoştinţa sa. Este o colonă de piatră, care susţine douĕ statuĭ de bronz. Una este a uneĭ femeĭ ce se rógă în genuchĭ şi cu mâinile întinse. Cea-l'altă este a Mântuitoruluĭ ce stă în picióre, îmbrăcat cu o haină lungă, şi care întinde mâna către acea femee. La picĭórele sale creşte o plantă necunoscută, ce se înalţă până la ceaprazul haineĭ sale, şi care vindecă tot felul de bóle. Am vĕḑut eŭ însu'mĭ acéstă statue, şi nu trebue a se mira cine-va, dacă păgânĭĭ aŭ conservat ast-fel memoria binefacerilor ce aŭ primit eĭ de la Mântuitorul. Acesta era obiceiul lor de a lăsa posterităţiĭ aceste semne de recunoştinţa lor către aceĭ ce'ĭ îndatorase, şi am vĕḑut mulţime de portrete de ale Mântuitoruluĭ, ale luĭ Petru şi ale luĭ Pavel, ce s'aŭ conservat ast-fel până în timpul nostru.

CAPITOLUL XIX.

Scaunul luĭ Iacov episcop de Ierusalim.

Credincioşiĭ din Ierusalim aŭ încă între eĭ scaunul luĭ Iacov, supranumit fratele Domnuluĭ, ce fu aşeḑat de Mântuitorul şi de apostolĭ primul episcop al cetăţiĭ lor, şi eĭ 'l păstréză cu o mare veneraţiune. Ceia ce arată lămurit că Chreştiniĭ atât din seculiĭ trecuţĭ, cum şi din al nostru, aŭ dat tot-d'auna marĭ onorurĭ Sânţilor, pentru dragostea de care eĭ eraŭ cuprinşĭ faţă de Dumneḑeŭ.

CAPITOLUL XX.

Scrisorĭ Pascale de Dionisie Episcop de Alexandria.

Pe lângă tóte scrisorile luĭ Dionisie episcop de Alecsandria, de care am vorbit, el a compus încă și altele, și asupra sĕrbătorii Pasceluĭ, din care una este adresată luĭ Flavius și alta luĭ Domitius și luĭ Didim. El probează în aceste scrisorĭ că nu trebue a se celebra acéstă sĕrbătóre, de cât dupĕ equinopțiul de primă-vară, și face în ele un tabloŭ pentru opt anĭ. El a maĭ scris afară de acestea maĭ multe scrisorĭ în timpul persecuțiuniĭ, atât către fraților sĕĭ preoțiĭ din Alexandria, cum și către alte persóne.

CAPITOLUL XXI.

Revolta întêmplată în Alexandria.

Când persecuțiunea încetă, el se întórse la Alexandria. Insă avu displăcerea de a o vedea curênd dupĕ aceea sfâșiată printr'o revoltă atât de furiósă, și prin un răsboiŭ civil atât de general, în cât nu era nicĭ un chreștin care să nu fi fost intrat în unul saŭ în altul din cele douĕ partide; ast-fel că el maĭ nu putea să vegheze asupra conduiteĭ lor, și nu putu să le vorbească în ḑiua Pasceluĭ de cât prin scrisorĭ, ca cum ar fi fost fórte depărtat.

El descrie acéstă revoltă în aceștĭ termenĭ într'o scrisóre către Hierax episcop al uneĭ cetățĭ din Egipt.

«Nu trebue să vĕ miraţĭ că 'mĭ e greŭ de a întreține «prin scrisorĭ, pre aceĭ ce sunt fórte depărtaţĭ de mine, «fiind-că îmĭ e greŭ de a mĕ întreține și cu mine însumĭ. «Nu aşŭ putea vorbi de cât prin scrisorĭ fraților meĭ, «cari sunt în aceeașĭ cetate ca și mine, și cari îmĭ sunt «pre atât de scumpĭ ca sufletul meŭ; și 'mĭ este maĭ «cu neputință de a le trimite scrisorile mele. E maĭ lesne «de a merge, nu voiŭ ḑice la extremitatea Egiptuluĭ, ci de «a trece din Orient în Occident, de cât dintr'un quartier «a cetățeĭ de Alexandria într'altul. Piața cea mare e maĭ «pustie de cât acea grozavă pustie pe care Israilteniĭ n'o «trecură de cât în douĕ generațiunĭ. Portul este o ima-

«ginĕ a măreĭ ce se despărți în douĕ odinióră, și rĕmase «dréptă ca un perete, pentru a da trecere poporuluĭ luĭ «Dumneḑeŭ, și care îngropă pe Egiptenĭ în aceĭașĭ tre- «cere, căcĭ el a devenit tot atât de roșŭ ca și ea, prin «sângele ce s'a vĕrsat în el. Fluviul care udă cetatea, a «apărut într'un timp tot pre atât de sec ca și pustiul, «unde poporul fu atât de strîmtorat de sete în cât ridică «vocea sa contra luĭ Moïsi, până când un izvor de apă «vie eși dintr'o stîncă de piatră, pentru a'ĭ adăpa, prin «un efect al puterii aceluĭ ce singur face minunile; și în- «tr'alte timpurĭ el s'a rĕvărsat cu o furie atât de mare în «cât a inundat drumurile și pămênturile, și s'a părut a «ne amenința cu un potop asemenea aceluĭa din timpul «luĭ Noe El se varsă în mare cu totul plin de trupurĭ «mórte, și ast-fel cam cum aŭ fost, când Moisi l'a schim- «bat în sânge în presența luĭ Faraon. Cu ce apă ne-am «putea decĭ servi, pentru a curăți apa, care servă ea-însușĭ «a curăți cele-l-alte lucrurĭ? Cum acest vast Ocean ce «vasele cele maĭ marĭ aŭ greutate a trece ar putea el «curăți acéstă mare? Cum acest mare fluviŭ ce ese din «Edem și care adună cele patru brațe ale sale în Geon, «ar spăla el atâtea necurățiĭ? Cum aerul va împrăștia a- «tâțĭ aburĭ negri ce'l întunecă? Exalațiunile pămêntuluĭ, a- «burĭ fluviilor, vênturile mării, negurile porturilor aduc «pretutindenea corupțiunea ce elementele aŭ tras din tru- «purile mórte, de care ele sunt acoperite. Se va mira «cine-va dupĕ tóte acestea, de unde vin bólele contagióse «și morțile subite? De unde vine că nu maĭ este un nu- «mĕr atât de mare de cetățenĭ în Alexandria numĕrând «de la copiĭ până la bătrâniĭ gârboviți, precum era odi- «nióră într'o bătrînețe tare și vigurósă, și că în loc că «în vechile catalóge despre aceĭ ce trebuesc a primi a- «limente publice, nu se punea de cât pre aceĭ ce eraŭ «între patru-ḑecĭ de anĭ și șépte-ḑecĭ, se pune în cele «nouĭ ce se fac astă-ḑi copiiĭ de la vêrsta de patru-spre- «ḑece anĭ până la bătrîniĭ de opt-ḑecĭ de anĭ; și aceste «catalóge se găsesc încă maĭ puțin pline de cum eraŭ atuncĭ? «De unde vine încă că aceĭ ce sunt tinerĭ în adevĕr, se «par bătrânĭ, atât sunt de slăbănogiți de mizerii și de bóle, și «cum să nu tremure cine-va când se vĕd crescênd din «ḑi în ḑi bólele, și micșorându-se numĕrul ómenilor?

CAPITOLUL XXII.

Bóla ce domni în acel timp.

Pesta (ciuma) succedênd răsboiuluĭ, puțin mai nainte de solemnitatea sĕrbătorii Pasceluĭ Dionisie Episcop de Alexandria, o descrise ast-fel, în una din omiliile sale, saŭ din scrisorile sale:

«Cei-l'alți ómenĭ pot a nu lua acest timp pentru un «timp de sĕrbătóre. Eĭ nu'l pot lua pentru un timp de bucurie, «fiind-că tótă lumea plânge, și cetatea resună de gemerĭ «suspinurĭ, prin care se regretă saŭ ceĭ ce aŭ murit, saŭ «ceĭ ce mor. Se póte ḑice că s'a înălțat astă-ḑi un mare «strigăt în Egipt, dupre cum ḑice Scriptura, că s'aŭ înălțat «acolo un strigăt la mórtea celor întâiŭ născuțĭ. Nu e casă «unde să nu fie mort. Și de ar fi vroit Dumneḑeŭ să nu fie de «cât unul în fie-care casă! Acéstă bólă a fost precedată «de alte nenorocirĭ. Am fost alungați din casele nóstre. «Insă numaĭ noĭ singurĭ am fost alungați, n'am lăsat pen«tru acésta de a celebra sĕrbătorile. Tóte locurile unde «am suferit persecuțiune, câmpurĭ, pustiurĭ, corăbiĭ, os«pătării, temnițe ni-aŭ servit de templurĭ pentru a face «adunările nóstre. Insă nu e nimenea care să fi celebrat «sĕrbătórea cu atâta bucurie ca aceia a cărora dragoste «aŭ fost consumată prin martir, și cari aŭ fost priimiți la «ospățul ceruluĭ. Persecuțiunea a fost urmată de un răs«boiŭ și de fómete, și pe când suportasem singurĭ pre «aceia, am suportat și pre acésta împreună cu Păgânii, «cari n'aŭ fost maĭ scutiți de cât noĭ. Insă numaĭ noĭ «singurĭ am fost mângâiați maĭ pe urmă prin pacea ce «ni-aŭ dat'o Mântuitorul, când el a liniștit persecuțiunea. «Am respirat puțin timp, eĭ și noĭ, când rĕsboiul și «fómetea aŭ încetat. Dar îndată a venit pesta, ce li «s'a părut lor, cum ḑice unul din istoriciĭ lor, lucrul «cel maĭ întristător și cel maĭ teribil, care să pótă in«tra în spirit; însă care pentru noĭ a fost ca și cele«l'alte rele un motiv de exercițiŭ și de încercare. Ea «nu ne-a cruțat, de și s'a aruncat asupra Păgânilor cu «maĭ multă furie de cât asupra nóstră. El adaogă acésta «puțin maĭ jos: Maĭ mulți din frații noștri ne îngrijindu-se de

«sănĕtatea lor prin excesul dragosteĭ, ce aveaŭ pentru cei«l'alți, aŭ murit legând ranele bolnavilor, și stând necontenit «lângă eĭ pentru dragostea luĭ Iisus Christos. Eĭ aŭ luat «asupra lor durerile altora, și aŭ atras asupra lor rĕul lor. «Eĭ aŭ vindecat dar aŭ murit eĭ înșiși. Eĭ aŭ devenit în «adevĕr ca excrementul lor, ceia ce nu se ḑicea maĭ na«inte în popor de cât prin mod de civilitate și de com«pliment. Maĭ mulți din frații noștri ni-aŭ fost răpiți ast«fel, din cari unii eraŭ preoți, unii diaconi, și alții eraŭ «ceĭ maĭ pioși din popor. Acest fel de mórte are meritul «sĕŭ, pe care ardórea pietății și tăria credinții nu'l face maĭ «inferior aceluĭ a martiruluĭ. Dupĕ ce aŭ ținut trupurile «sânților în brațele lor, le-aŭ închis gura și ochiĭ, le-aŭ «purtat pre umerii lor, le-aŭ îmbrățișat și sărutat, le-aŭ «spălat, le-aŭ împodobit cu cele maĭ bune haine ale lor, «eĭ aŭ priimit puțin timp după aceia aceleași datorii, de «la alții cari aŭ imitat zelul lor, și dragostea lor. Conduita «păgânilor a fost cu totul contrarie. De îndată ce cine-va «era lovit de bólă, eĭ 'l alungaŭ. Fugeaŭ de presența ru«deniilor lor; 'i aruncaŭ pe jumĕtate morți în strade. Lă«saŭ trupurile fără îngropare de fricĕ de a se bolnăvi, de «care totuși nu le era lesne de a evita contagiunea.

«După ce se restabili liniștea la Alexandria el scrise o «altă scrisóre pascală către credincioșiĭ rĕspândiți în Egipt. «Și altele câte-va dupĕ aceia. Afară de aceste maĭ este «una de dênsul despre Sabat, și o alta, despre modul de «a se exercita. In fine după ce a vorbit de rĕutatea Impĕ«ratuluĭ Decie, și de succesoriĭ sĕĭ într'o scrisóre către «Hermammon, și către frații cari sunt în Egipt, el descrie «ast-fel pacea de care se bucură Biserica sub domnia «luĭ Galian.

CAPITOLUL XXIII.

Despre domnia luĭ Galian

«Trădând pe unul din Impĕrați și luând armele con«tra celuĭ-l'alt, el fu curênd după aceia exterminat cu «tótă familia sa. Galian fu îndată proclamat prin vocea «întreguluĭ popor, ca vechiul și noul Suveran, dupre acest «cuvênt al Proroculuĭ Isaiea. *Cele din început iată*

«*aŭ venit; și cele nouĕ, s'aŭ arătat vouĕ.* (Isaia «cap 24.) Căcĭ dupre cum un nor ce se opune razelor «sóreluĭ 'l întunecă, și se arată în locul sĕŭ, și dupre «cum sórele se arată apoĭ din noŭ, când norul se topește «în plóe saŭ trece de asemenea Macrian care se opusese «Impĕraților, și vroise a se face recunoscut, nu se maĭ «arătă, iar Galian se arătă adevĕrat Impĕrat ast-fel cum «era maĭ nainte. Autoritatea legitimă învingênd slăbiciu- «nea guvernămêntuluĭ precedent se face recunoscută cu «o putere maĭ absolută și maĭ întinsă ca nicĭ odată. El «însemnéză apoĭ prin aceste cuvinte timpul în care scriea. «Vĕd cu bucurie domnia suveranuluĭ nostru. Nelegiuiții, «cari eraŭ odinióră atât de renumiți, s'aŭ nimicit, și Im- «pĕratul nostru iubit de Dumnedeŭ, domnind deja maĭ «mult de șapte anĭ, este în al noulea, în care vom ce- «lebra sĕrbătórea».

CAPITOLUL XXIV.

Despre Nepos și schisma ce el a causat.

Acelașĭ Donisie episcop de Alexandria a scris douĕ cărți despre făgăduințe cu ocasiunea luĭ Nepos episcop al uneĭ cetăți din Egipt, care învĕța că făgăduințele ce sunt conținute în Scriptură, trebuesc a fi împlinite în modul cum le înțeleg Jidoviĭ, și că va fi pre pămênt o domnie de o mie de anĭ, în timpul căreia se va bucura lumea de tóte plăcerile trupuluĭ. El sprijinea opiniunea sa pe autoritatea Apocalipsuluĭ, și dăduse cărțiĭ sale pentru titlu: combaterea Alegoriștilor. Dionisie compuse decĭ, cum am spus, douĕ cărți despre făgăduințele contra luĭ. In cea d'intâiŭ, el arată opiniunea sa. In a doua, el examinéză ceia ce se raporta de Apocalipsul luĭ Ión, și vorbește de Nepos în aceștĭ terminĭ. «Eĭ produc o carte a luĭ Nepos, «de unde el pretind a trage mare folos, ca cum ar fi pro- «bat în ea prin argumente ne învinse, că Impĕrăția Mân- «tuitoruluĭ, va fi trupéscă și pămêntéscă. Eŭ stimez pre «Nepos pentru maĭ multe rațiunĭ, și'l iubesc cu duioșie, «laud sârguința și râvna cu care el s'a aplicat la studiŭl «Scripturiĭ, și la știința cântăriĭ Psalmilor ce place fórte «mult la maĭ mulți credincioși. 'L onorez, dic, măcar

«pentru că a murit. Insă iubesc încă maĭ mult adevĕrul, «și'l prefer înainte de tóte. Noĭ datorim a aproba și a «lăuda fără pismă tot ce este conform cu ea. Dar când «găsim ceva, care'ĭ este contrariŭ, nĭ este permis de a'l «blama. Dacă Nepos ar fi încă în viéță, și ar explica «opiniunea sa prin viŭ graiŭ, o conferință ar fi de ajuns «pentru a'l convinge și pentru a aplana diferendul. Dar «fiind-că cartea sa este publică, fiind-că unii sunt con- «vinși că doctrina eĭ este solid stabilită, și se găsesc a- «cum doctorĭ cari desprețuind Legea și prorocii, neîngri- «jind de a urma Evangelia și epistoliile apostolilor, laud «doctrina acesteĭ cărți ca o doctrină fórte misteriósă și «fórte sublimă, împedic pe ceĭ maĭ simpli dintre credin- «cioșĭ de a avea o înaltă idee de venirea Mântuitoruluĭ, «de învierea trupurilor nóstre, și de schimbarea gloriósă «ce trebue a se face întru noĭ, și le daŭ cugetărĭ jóse, «făcêndu'ĭ a nu spera în Impărăția luĭ Dumnedeŭ, de cât «bunurĭ peritóre și josnice, ast-fel cum sunt acele de care «se bucură lumea în acéstă viéță, sunt silit de a sta «la vorbă cu fratele meŭ Nepos, ca cum ar fi încă presint.

«Dupĕ ce a adăogat alte lucrurĭ ce le las într'adins, el «scrie ceia ce urméză: Când eram în guvernămêntul de «Arsinoe, unde, precum știți acéstă opiniune a fost atât «de tare răspândită în cât ea a desbinat acolo Biserică întregĭ «am adunat pre Preoții și pre Doctoriĭ cari predicaŭ la «țară, și ĭ-am rugat să le fie plăcut, ca acéstă doctrină să «fie examinată în presența tuturor fraților. N'a lipsit de «a mi se opune acéstă carte ca un scut neînvins. Am în- «trebuințat treĭ dile întregĭ de diminéța până séra a o «examina. Admiram atuncĭ blândețea și supunerea frați- «lor noștri, răbdarea lor a mĕ asculta, dorința sinceră ce «aveaŭ de a se instrui și de a cunóște adevĕrul. Fie-care «propunea fără confusie dificultățile sale și îndoelele sale. «Când descopeream falșitatea unĭ opiniunĭ, ne păzeam «maĭ cu sémă de a o susține cu îndărătnicie. Nu evitam «de loc obiecțiunile ce ni se făceaŭ. Ne sileam de a sta- «bili prin probe solide, aceia de care era vorba, și când «ne convingeaŭ prin rațiune, nu aveam nicĭ cum rușine «de a ne supune și de a schimba credința. Noĭ primeam «cu bună credință și cu inima deschisă tot ce recunóș- «team a fi probat prin autoritatea Scripturiĭ. In fine Co-

«racion șeful acesteĭ opiniunĭ se supuse, ne promise în «presența tutulor fraților de a nu o maĭ ține, de a nu «o maĭ învĕța public, și de a nu maĭ vorbi de ea în par«ticular. Nu s'ar putea spune câtă bucurie aduse tuturor «credincioșilor acéstă conferință, și reconciliarea de care «ea fu urmată.

CAPITOLUL XXV.

Despre Apocalipsul luĭ Ión.

El vorbește puțin dupĕ aceia de Apocalips în acești terminĭ. «Unĭĭ din ceĭ ce ne-aŭ precedat, aŭ rĕspins în «mod absolut acéstă carte, și examinându-o din capitol «în capitol de la început până la sfârșit, a arătat că «nu este în ea nicĭ sens nicĭ raționament. Eĭ dic încă, «că inscripțiunea eĭ este falsă, pentru că cartea nu este «de Ión, și că nu este de loc o revelațiune, pentru că «este în ea prea multă ignoranță. Eĭ asigură că nu nu«maĭ acéstă carte n'a fost compusă de nicĭ unul din a«postolĭ, ci nicĭ de către unul din sânțiĭ autorĭ aĭ Bise«riciĭ. Că acésta este o suposițiune a luĭ Cerinthe, carele «făcêndu-se șef de sectă, luă numele luĭ Ión pentru a au«torisa visăriile sale. Că el a crezut că Impĕrăția luĭ Ii«sus Christos ar fi o împĕrăție pământéscă, unde lumea «s'ar bucura de plăcerile simțurilor pe care el le căuta «maĭ presus de tóte, ca unul ce era fórte josnic, și fórte «trupesc, unde s'ar face ospețe și nunțĭ, unde s'ar cele«bra serbărĭ și s'ar oferi sacrificiĭ. Cât pentru mine, «n'aș îndrăzni a respinge în mod absolut acéstă carte, «respectată de maĭ mulțĭ credincioșĭ.

«Eŭ cred că ea conține un sens ascuns și misterios, ce nu «așĭ putea înțelege. Eŭ nu o mĕsor dupĕ slăbiciunea ju«decățiĭ mele. Judec maĭ mult prin credință, și de și nu «o înțeleg, îmĭ închipuesc că ea conține o doctrină fórte «sublimă. Admir ceia ce n'așĭ putea înțelege, în loc de a «o condamna».

Dupĕ ce a examinat tótă cartea Apocalipsuluĭ, și a arĕtat că ea nu póte fi înțelésă dupre sensul natural ce cuvintele presintă spirituluĭ, el adaogă acésta: «Prorocul «isprăvind predicerea sa rostește, că ceĭ ce o vor păzi,

«vor fi fericiți, și va fi și el de asemenea. Fericit, dice «el, este cel ce păzește cuvintele proroceĭ cărțiĭ aceștia. «Și eŭ Ión cel ce vĕd acestea și aud. Nu tăgăduesc că «aŭtorul acesteĭ cărțĭ nu se numește Ión. Mărturisesc că «acésta este lucrarea óre cărui om sânt inspirat de Duhul «luĭ Dumnedeŭ.

«Insĕ nu rĕmân lesne de acord ca să fie Apostolul, «fiĭul luĭ Zevedeŭ, fratele luĭ Iacov autorul Evangelieĭ du«pre Ión, și a uneĭ Epistole Catolice. Judec prin dis«posițiunea și prin stilul ambelor opere, că ele nu sunt «de acelașĭ autor. Cel ce a compus Evangelia și Epistola «Catolică, nu 'șĭ spune numele sĕŭ, și nu vorbește nicĭ «odată de sine. Insă acel ce a scris Apocalipsul, 'șĭ pune «numele la început. Iată începutul:

Apocalipsul și Revelațiunea luĭ Iisus Christos, care Dum«nedeŭ a dat luĭ, ca să arate robilor sĕĭ cele ce trebue «să fie degrab și a arĕtat trimițênd pre Îngerul sĕŭ robuluĭ «sĕŭ Ión, care a mărturisit cuvêntul luĭ Dumnedeŭ și «mărturisirea luĭ Iisus Christos, și câte a vĕdut.

«El scrie încă o scrisóre, și pune numele sĕŭ la înce«put: Ión celor șapte Bisericĭ care sunt în Asia: dar vouĕ «și pace. Insă Ión nu numaĭ că n'a pus numele sĕŭ la «începutul Epistoleĭ sale Catolice, ci a început'o fără nicĭ «o ocolire de cuvinte prin misterul Revelațiunĭĭ dumne«dezeștĭ, dicênd: *Vĕ vestim cuvêntul vieței, ce era «dintru început, ce am auzit, și am vĕzut cu o«chiĭ noștri.* Din causa acesteĭ Revelațiunĭ Mântuitorul «a pronunțat că Petru era fericit când a dis: *Fericit «ești Simone fiul luĭ Iona, că trup și sânge nu ți«aŭ descoperit ție acestea, ci Tatăl meŭ carele este «în Cer.* In cele-l-alte douĕ Epistolĭĭ, ce sunt atribuite «luĭ Ión, numele sĕŭ nu se găsește acolo. Nu e de cât «acela de preot. Insĕ autorul Apocalipsuluĭ, ne mulțumit «că s'a pus numele la începutul operiĭ sale, 'l repetă în «urmă: *Eŭ Ión cel ce sunt și fratele vostru, și «părtaș întru necazul, și întru împĕrăția, și în«tru răbdarea întru Iisus Christos, fost'am în os«trovul ce se chiamă Patmos, pentru cuvêntul «luĭ Dumnedeŭ, și pentru mărturisirea luĭ Iisus «Christos.* Și la finele cărțiĭ, el adaogă încă: *fericit este «cel ce păzește cuvintele prorociiĭ cărțiĭ aceștiea.*

«*Și eŭ Ión, cel ce vĕd acestea și aud.* Trebue decĭ «a crede că autorul acesteĭ cărți se chema Ión, fiind că «el o spune, dar este ne sigur care Ión era. Căcĭ el nu «dice cum e dis în Evangelie, că este discipolul pe care «Domnul a iubit, saŭ acel ce s'a rezemat pre sînul sĕŭ, «saŭ fratele luĭ Iacov, și acel care a vĕdut și a audit «pre Domnul. Dacă ar fi avut intențiune de a se face «cunoscut lămurit, ar fi dis vre una din acestea, dar el «n'a dis nicĭ una, și s'a mulțumit de a se chema fratele «nostru, tovarășul nostru, și martorul luĭ Iisus, și de a «dice că a vĕdut și a audit revelațiunea.

«Eŭ cred că dragostea ce maĭ mulțĭ aŭ avut pentru «Ión apostolul, și dorința ce eĭ aŭ avut de a i se ase- «măna, și de a fi iubiți ca el de Domnul, i-a făcut a lua «numele sĕŭ, precum vedem pre maĭ mulțĭ alțiĭ cari aŭ «luat numele luĭ Petru și al luĭ Pavel. S'aŭ făcut men- «țiune de un alt Ión supranumit Marcu, în faptele apos- «tolilor, pe care Varnava și Pavel îl luase de tovarăș al lor, și «de care s'a dis într'alt loc. Eĭ avĕŭ pre Ión pentru a le «servi de ajutor și de servitor. Nu știŭ dacă este acela «care a scris Apocalipsul, căcĭ nu s'a dis că el ar fi fost «în Asia cu dênșiĭ. Din contră s'a dis că atuncĭ când Pavel «și ceĭ ce eraŭ cu dînsul aŭ plecat din Patmos, eĭ veniră «la Perga în Pamfilia.

«Insă Ión părăsindu'ĭ, se întórse la Ierusalim. Cred decĭ «că este un altul, care a locuit în Asia. Căcĭ se vede două «morminte la Efes, pe care e scris numele de Ión. E «lesne de asemea de a recunóște atât prin diversitatea «sentințelor lor, cât și prin dispositiunea termenilor lor, «că sunt doĭ autorĭ diferiți. Evangelia și Epistolia se a- «cordă, și încep în acelaș chip. Vedem la începutul E- «vangelieĭ: *Intru început era cuvêntul:* și la începutul «Epistolieĭ: *vĕ vestim vouĕ cuvêntul vieții, ce era «dintru început.* In Evangelie se dice: *și cuvêntul «trup s'a făcut, și s'a sălășluit întru noĭ, și am «vĕdut mărirea luĭ, mărire ca a unuia născut din «Tatăl, plin de dar și de adevĕr.* Și în Epistolă a- «celași lucru e repetat în alți termenĭ: *Ce am audit «și am vĕdut cu ochiĭ noștri, și mâinele nóstre «aŭ pipăit. Căcĭ vieața a venit și s'a arĕtat ó- «menilor.* Este ca un început de dispută contra celor

«ce negau că Mântuitorul a luat trup adevĕrat. Și el ada- «ogă într'adins: *și am vĕdut, și mărturisim și ves- «tim vouĕ viața cea vecĭnică, care era la Tatăl, «și s'a arătat noĕ. Ce am vĕdut și am audit «spunem vouĕ.* Ast-fel el se acordă perfect cu sine- «însuși în aceste două opere, fără a se depărta nicĭ o- «dată de aceléși propositiuni și de aceiași terminĭ. Orĭ- «cine le va citi cu atențiune, va găsi adese orĭ și în una «și în alta viața, lumina, depărtarea întunereculuĭ, adevĕrul, «harul, bucuria, trupul și sîngele Domnuluĭ, judecata, ertarea «pĕcatelor, dragostea luĭ Dumnedĕŭ către noĭ, preceptul «dragosteĭ fraților noștri, condamnarea lumeĭ, a diavolu- «luĭ, și a luĭ Ante-Christ, făgăduința sântuluĭ Duh, adop- «țiunea fiilor luĭ Dumnedĕŭ, credința ce Dumnedĕŭ cere «de la noĭ, și numele tatăluĭ și al fiuluĭ de maĭ multe «orĭ repetate. In fine se vede pretutindenea același spirit «și același mod de a scrie. Apocalipsul n'are nicĭ o «asemĕnare, și nu se póte găsi nimic care să aibă ceva «de comun cu cele-l'alte două opere. Nu se pomenește în «Epistolă de Apocalips, nicĭ în Apocalips de Epistolă; în «timp ce în Epistolele luĭ Pavel, se pomenește de revelați- «nile sale, de și el nu le-a scris. Pe lângă acestea, este «mare diferență între stilul Apocalipsuluĭ, și acela al E- «vangelieĭ și al Epistolieĭ. Acest din urmă are nu numaĭ «puritatea limbeĭ grece, ci și eleganța în dispositiunea ter- «menilor și a cugetărilor, fórte departe de a găsi acolo «barbarisme, solicisme saŭ moduri de a vorbi impro- «priĭ. Căcĭ Ión evangelistul primise de la Dumnedĕŭ da- «rul eloquenteĭ ca și acela al științeĭ. Cât pentru cel- «alt autor eŭ rĕmân de acord că el a avut revelați- «unĭ, și primise harul de a cunóște și de a predice «viitorul. Insă găsesc că stilul sĕŭ era al limbeĭ grece «próste și că se găsesc în el câte odată solecisme și «barbarisme. Nu voiŭ face aicea extractul sĕŭ. Căcĭ n'așĭ «vroi să se creadă că scriŭ acésta pentru a ridiculisa și «pentru a insulta, saŭ pentru alt scop de cât de a arăta «diversitatea, ce este între aceste opere.

CAPITOLUL XXVI.

Alte scrisorĭ ale luĭ Dionisie Episcop de Alexandria.

Afară de tóte aceste opere ale luĭ Dionisie Episcop de Alexandria, avem încă un mare numĕr din scrisorile sale,

precum acelea, ce el a scris contra luĭ Sabellius, către Ammon Episcop de Berenice, către Telesfor, și către Eufranor, către Ammon și către Eupor. El a compus de asemenea patru cărți asupra acestuĭașĭ subiect, ce a dedicat luĭ Dionisie Episcop de Roma. Pe lângă acestea avem în mâĭnĭ mulțime de alte scrisorĭ de la el, și mulțime de tractate destul de întinse în formă de scrisorĭ, cum sunt cărțile despre Natură, dedicate unuĭ tênĕr numit Timotheŭ. In scrisórea către Basilide Episcop de Pentapole, el mărturisește că a făcut un commentariŭ asupra începutuluĭ Eclesiastuluĭ. El a scris un mare numĕr de scrisorĭ către acest Basilide. Iată ce aveam de ḑis despre Dionisie Episcop de Alexandria. Să vorbim acum despre ceĭa ce s'a întêmplat în timpul nostru, și să tragem din acésta o conclusiune pentru a'l face cunoscut posterităței.

CAPITOLUL XXVII.

Despre Pavel de Samosata, și despre eresia sa.

Sixt guvernând un-spre-ḑece anĭ Biserica de Roma, Dionisie 'ĭ succedă. Demetrian Episcop de Antiochia, murind în acelașĭ timp, Pavel de Samosata fu ales pentru a ocupa locul sĕŭ. Acest Pavel concepênd simțiminte fórte jóse, și fórte nedemne de Iisus Christos, ca cum n'ar fi fost de cât un om ordinar, Dionisie Episcop de Alexandria, se scusă pentru vêrsta sa înaintată și pentru infirmitățile sale, de a merge la Sinod, și se mulțumi de a scrie opiniunea sa. Toți ceĭ-l-alțĭ Episcopĭ se adunară la Antiochia contra luĭ Pavel, ca contra unuĭ lup ce pustia turma Domnuluĭ.

CAPITOLUL XXVIII.

Episcopiĭ renumiți din acel timp (an 265).

Firmilian Episcop de Cesaria în Capadocia, Grigorie și Atenodor frați, Episcopĭ a douĕ Bisericĭ din Pont, Helenus Episcop de Tarsa, Nicomas Episcop de Iconia, Himeneŭ Episcop de Ierusalim, Theoteen Episcop de Cesaria, Maxim Episcop de Bostra, se găsiră la acéstă celebră a-

dunare, și se făcură acolo remarcați între ceĭ-l-alțĭ. 'Mĭar fi lesne de a numi o mulțime alțiĭ cari asistară la acel Sinod cu Preoțiĭ și Diaconiĭ. Insă e de ajuns că am numit pre aceștia cari eraŭ ceĭ maĭ renumiți. Adunându-se de maĭ multe orĭ, eĭ ținură la fie care ședință conferințe unde Pavel de Samosata se sili încă de a ascunde opiniunea sa, precum Episcopiĭ se sileaŭ de a o descoperi. Dionisie muri în cursul acestuĭ Sinod în al doĭ-spre-ḑecelea an al domnieĭ luĭ Galian, după ce a ocupat timp de șépte-spre-ḑece anĭ Scaunul Bisericeĭ de Alexandria. Maxim fu ales pentru a'ĭ succeda. Galian domnind cinci-spre-ḑece anĭ, avu pre Claudie de succesor, carele nebucurându-se de cât douĭ anĭ de autoritatea suverană, o lăsă luĭ Aurelian.

CAPITOLUL XXIX.

Pavel de Samosata este dovedit și depus (an 271).

Sub domnia sa, un mare numĕr de Episcopĭ se adunară la ultimul Sinod de Antiochia, unde Pavel fu dovedit de a avea o doctrină periculósă, de către Malchion om savant, care învăța Rhetorica, și care fusese înălțat la Sacerdociŭ prin meritul credinței sale. El avu singur dibăcia de a descoperi într'o conferință, ale căreĭ acte sunt încă astă-ḑĭ în mâĭnile nóstre, erorile, ce acest Episcop ascundea cu meșteșugire.

CAPITOLUL XXX.

Scrisórea Sinoduluĭ contra luĭ Pavel de Samosata.

Episcopiĭ adunați scriseră în decomun acord luĭ Dionisie Episcop de Roma, și luĭ Maxim Episcop de Alexandria și trimiseră chiar scrisórea lor în tóte cele-l-alte Provinciĭ, atât pentru a arĕta grija ce eĭ aveaŭ de a conserva puritatea credințiĭ, cât și pentru a descoperi doctrina periculósă a luĭ Pavel de Samosata, și a publica disputele ce fusese făcute contra luĭ, și pentru a descrie viața sa și moravurile sale. Cred de datoria mea a o însera aicĭ în întregul eĭ, spre aducere aminte:

«Luĭ Dionisie, și luĭ Maxim, la toți Episcopiĭ, Preoțiĭ și «Diaconiĭ, și la tótă Biserica care este sub cer, Helenus «Himeneŭ, Theofil, Theoteenu, Maxim, Procul, Nicomas, «Elian, Pavel, Bolan, Protogen, Hierax, Eutichie, Theodor, «Malchion, Lucius, și toți ceĭ-l-alți Episcopi, Preoți și Di«aconiĭ, cari sunt cu noĭ, salutare în Domnul Nostru. Și «puțin după acéstă inscripțiune, eĭ adaogă: Noĭ am scris «Episcopilor celor maĭ depărtați, pentru aĭ ruga de a veni «la Antiochia, și de a aduce remediul cuvenit veninuluĭ «releĭ doctrinĭ. Am scris și luĭ Dionisie Episcop de Alexan«dria, și luĭ Firmilian Episcop de Capadocia de fericită «memorie. Cel dintâiŭ a scris la Antiochia și a adresat «scrisórea Bisericeĭ, fără a saluta pre autorul eroreĭ. Cel «de al doilea a venit de douĕ orĭ la Antiochia, și a «condamnat noua doctrină, precum o mărturisim, fiind «acolo presenți, și precum maĭ mulți știŭ ca și noĭ. Pavel «promițênd de a'șĭ schimba socotința, Firmilian 'l credu, «și speră că afacerea s'ar putea termina, fără ca religiu«nea să sufere nicĭ un prejudiciu, înșelat fiind de perfi«dia unuĭ om, care renegase pre Dumnedeŭ și renunțase «la credință. El trebuea să revină la Antiochia unde noĭ «'l așteptam, și el era deja la Tarsa, când muri. Eĭ des«criŭ viața luĭ Pavel de Samosata. E de prisos de a examina «faptele unuĭ om, care a părăsit regula credinții, pentru «a urma o doctrină streină. Nu e necesar de a spune «că fiind sărac și redus la starea de a cerșetori, că neavênd «avere de la părinții sĕĭ, și necâștigând prin munca sa, «el a adunat bogății imense prin crime, prin amăgirĭ, «și sacrilegiĭ, luând baniĭ celor slabĭ cari suferise óre«care nedreptate, cu promisiunĭ de aĭ protege înșelân«du'ĭ și făcênd un câștig infam sub pretext de pietate. «Nu vom maĭ dice că el are îngâmfarea de a pretinde «la demnitățile lumești, și că 'ĭ place maĭ bine a fi chie«mat Ducenar de cât Episcop; că merge în piețele publice «cu o aroganță de necredut, citind scrisorĭ, și dictând cu voce «tare rĕspunsurile sale înaintea a tótă lumea; că are tot-d'a«una o mulțime de persóne ce'l înconjură, și că face religiu«nea nóstră odiósă prin vanitatea și prodigitatea vieții sale. «Nu e nevoe iarăși de a vorbi de parada și de pompa, «ce el caută în adunările Bisericești, pentru a mira pre «ceĭ simpli și pre ceĭ ignoranți. El ș'a făcut un tribunal,

«nu ca un discipol a luĭ Iisus Christos, ci ca judecătoriĭ «secoluluĭ. Câte odată el lovește cu mâna sa cópsa sa, «și câte odată lovește cu piciorul. El a mustrat cu as«prime și a maltratat cu înjurie pre aceĭ cari în loc de «a'l aplauda, de a salta, de a scóte strigărĭ confuse, as«cultaŭ cu gravitatea și modestia convenabilă caseĭ luĭ «Dumnedeŭ. El a sfâșiat prin invective injurióse pre sânțiĭ «doctorĭ cari aŭ murit, și ș'aŭ dat sieși mărețe laude, nu «ca un episcop, ci ca un sofist și un înșălător. El a în«lăturat Psalmiĭ ce avea obiceiŭ de a se cânta în onó«rea Mântuitoruluĭ, sub pretext că eĭ nu fusese inventați «de cât de puțin timp, și a făcut alțiĭ să se cânte de «către femeĭ spre lauda sa în ḑiua Paștelui, ceia ce a pri«cinuit gróză celor ce i-aŭ audit. El a trimis să se pu«blice aceleași lucrurĭ în profitul sĕŭ înaintea poporuluĭ «de către episcopiĭ din cetățile de prin prejur și de la «țară, și de către preoți îndestul de slabĭ pentru a'l lin«guși. El a refusat de a mărturisi cu noĭ că Fiul luĭ Dum«nedeŭ s'a pogorât din Cer, pentru ca să nu ḑicem acum «nimica maĭ mult de réoa sa doctrină pe care vom ex«pune-o maĭ pre larg în urmă. Noĭ nu pretindem a fi «creduți pre cuvêntul nostru. Ceia ce spunem, este jus«tificat prin actele ce v'am trimis, unde el asigură că «Iisus Christos a eșit din pământ. Cu tóte acestea, aceĭ «ce cântă Psalmĭ în ónórea sa, cari publică laudele sale «înaintea poporuluĭ, asigură că este un înger pogorât din «Cer. Departe de a împedeca aceste estravagante, el le «autorisă prin presența sa, ca cel maĭ îngâmfat din toți «ómeniĭ. Ce vom ḑice de femeile ce el, preoțiĭ sĕĭ și di«aconiĭ sĕĭ întroduceaŭ la dênșiĭ, cum vorbesc ceĭ din «Antiochia? Acésta 'l face a ascunde crime ne suferite, de «care el i-a dovedit, pentru a'ĭ ține prin acésta în de«pendința sa, și că frica ce eĭ aŭ de a fi pedepsiți «dupre cum merită, 'ĭ împedecă de a se plânge de nele«giuirile sale. Pe lângă aceasta el i-a îmbogățit, și a câș«tigat prin acest mijloc afecțiunea acelor ce sunt legați «de interesul lor. Ce este nevoe de a spune tóte aceste «lucrurĭ? Noĭ știm că episcopul și clerul datoresc a da «poporuluĭ exemplul de tot felul de fapte bune. Noĭ cu«nóștem câte persóne aŭ fost, pe care frequentarea aces«tor femeĭ aŭ prăpăstuit în pĕcat, saŭ cel puțin aŭ în-

«cărcat de rele bănueli. Ast-fel chiar când s'ar crede că «el n'a comis nici o crimă cu ele, totuşi el este în gre- «şală pentru că n'a evitat scandalul, şi pentru că n'a a- «vut grije de a nu împinge pre cei-l'alţi în păcat prin exem- «lul său. Căci un om, care a părăsit o femee, care duce «cu sine două ce sunt fórte frumóse şi fórte tinere pre- «tutindenea, unde el merge, şi care petrece tótă viaţa sa «în plăcere şi în ospeţe bune, cum va putea el mustra «pre alţii şi a'i sfătui de a se abţine de la marea fre- «quentare a femeilor, ca nu cum-va, dupre cum este scris, «să cadă în păcat? fie-care plânge în fundul inimei sale «de desordinea acestei conduite, dar nimenea nu îndrăs- «neşte a se plânge de acésta, de frică de a fi supărat «prin tiranica dominaţiune ce el exercită.

«S'ar acusa, fără îndoială, de tóte aceste fapte, un om «care ar face profesiune de religiunea Catholică, şi care «ar fi unit cu noi prin societatea aceleiaşi credinţe, şi prin «exerciţiul aceleiaşi slujbe. Insă nu cred a fi obligat de a «cere cuvênt despre acésta aceluia care s'a lepădat de a- «devĕrata pietate pentru a urma detestabila eresie a lui «Artemas; căci pentru ce am face dificultate de a numi «pre autorul erorilor sale fiind că el îşi face glorie de a «fi discipolul său? Iată ce adaog ei la finele scrisorii lor. «Lepădând de la comunicarea nóstră pre acest om care «a declarat răsboiu lui Dumnedeu, şi care refuză de a «recunóşte greşala sa. Noi am stabilit pre Domne în lo- «cul său, din ordinul lui Dumnedeu, precum credem. El «are tóte bunele calităţi ale unui episcop, şi este fiiul lui «Demetrian de fericită memorie, care a guvernat altă dată «aceiaşi Biserică cu multă reputaţie şi merit. Vĕ facem cu- «noscut acestea într'adins, pentru ca să'i scrieţi, şi să prii- «miţi scrisorile sale. Cât pentru Pavel, se scrie dacă voeşte «lui Artemas, şi să aibă împărtăşire prin scrisori cu acei «ce sunt ca şi dênsul intraţi în aceleaşi erori».

«Pavel lepădându-se deci de credinţă, şi fiind depus, Do- «mne luă guvernământul Bisericii de Antiochia. Insă pen- «tru că Pavel nu vroea a eşi din casa Bisericii, făcu re- «curs la autoritatea Impĕratului Aurelian, care decise afa- «cerea cu multă dreptate, şi care ordonă ca posesiunea «casei să fie lăsată acelora cu cari episcopul de Roma «şi cei-l-alţi episcopi de Italia vor fi în comunicare prin

«scrisori. Ast-fel el fu alungat cu ruşine de către autori- «tatea judecătorilor lumeşti. Iată dispositiunea în care se afla atunci Aurelian în privinţa nóstră. Insă mai pe urmă el 'şi schimbă opiniunea, şi fu împins de către órecare persóne a ne persecuta. Zvonul persecuţiunii ce se pregătea contra nóstră, era deja răspândit pretutindenea, şi acest Principe era gata a semna edicturile, când drep- tatea dumnedeéscă 'i opri mâna, şi arătă lămurit că pu- terea timporală n'a avut nici odată putere asupra Bi- sericii, de cât atunci când Providenţa a permis pentru ra- ţiuni secrete şi ne străbătute pentru a ne îndrepta. Au- relian domnind şése ani, Probus 'i succedă, (an 276) care de asemenea domnind alţi şése ani lăsă Imperiul lui Ca- rus, Carinus şi Numerian fiii săi. Insă de abia 'l pose- dase ei trei ani şi căduu în mâinile lui Diocleţian, (an. 284) şi a celor ce'i fură asociaţi. Sub domnia lor se în- têmplă marea persecuţiune şi distrugerea Bisericilor. Intre acestea Dionisie episcop de Roma, murind ceva mai înainte, după ce a guvernat nouĕ ani acéstă Biserică, Felix fu ales pentru a ocupa locul său.

CAPITOLUL XXXI.

Eresia Manicheilor.

In acelaşi timp Manes care era un adevĕrat furios, cum arată numele său, şi care era plin de turbarea de- monilor, introduse o eresie demnă de ei. El era sălbatic, nesuferit de naturalul său, barbar în faptele sale şi în discursurile sale. Afară de nebunia sa, el avu un orgoliu atât de extrem, în cât pretinse de a fi Christosul, Sântul Duh şi paracletul. El alese ca şi Christos, doi-spre-dece discipoli, pentru a predica noua sa doctrină. Compunêndu-o în Persia din veninul tuturor vechilor erori el o înfăţişă restului lumii, şi ea se respândi după aceia până în tim- pul nostru.

CAPITOLUL XXXII.

Teologii renumiţi din timpul acela.

Felix murind în acel timp după ce a guvernat cinci ani Biserica de Roma, Eutichie 'i succedă. Netrăind mai

mult de cât ḑece luni, el avu pre Caius de succesor, carele a trăit până în timpul nostru și carele guvernând cinci-spre-ḑece ani acéstă Biserică, o lăsă luĭ Marcellin, în timpul căruĭa se întêmplă persecuțiunea. In acelaș timp Timeŭ succedă luĭ Domne la guvernămêntul Bisericiĭ de Antiochia, și avu pre urmă de succesor pre Ciril, pre care l'am vĕḑut. Am cunoscut cu deosebire pre Dorotheŭ carele era sub el Preot al aceleĭaș Biserici, și carele fiind fórte dedat la Studiul Sânteĭ Scripturi, învĕță limba Ebraică. El era fórte savant în literile umane, și se născuse famen. Impĕratul considerându'l ca pre un om extra-ordinar, 'l onoră cu amiciția sa, și 'ĭ dădu însărcinarea cunoscinteĭ Tiruluĭ. L'am auḑit explicând Scriptura în Biserică cu o rară capacitate. Dupĕ mórtea luĭ Ciril, Tirannus fu ridicat pe scaunul Bisericiĭ de Antiochia și în timpul acela maĭ cu sémă, Bisericile fură bântuite. Eusebie, originar din Alexandria, succedă luĭ Socrat în guvernămêntul Bisericiĭ de Laodicea. Afacerea luĭ Pavel de Samosata 'l obligă a pleca din țara sa, de unde venind în Siria, fu reținut acolo de niște persóne pióse. El a fost în timpul nostru ca un tesaur de sânțenie, dupre cum se póte recunóște din cuvintele luĭ Dionisie, Episcop de Alexandria, ce am raportat maĭ sus. El avu de succesor pre Anatolius, care era ca și dênsul fórte virtos, și care era de asemenea din Alexandria. El fu unul din ceĭ maĭ celebrĭ din timpul nostru, nu numaĭ pentru cunoscința literilor umane, ci încă pentru studiul Filosofieĭ, și ajunse la perfecțiunea Artimeticeĭ, Geometrieĭ, Astronomieĭ, Logiceĭ, Fiziceĭ, și a Retoriceĭ. Ceia ce se ḑice că îndemnă pre locuitoriĭ din Alexandria, a'l ruga de a stabili în cetatea lor o școlă pentru a se învĕța Filosofia luĭ Aristot. Se spun mulțime de fapte frumóse ce el făcu la asediul de Bruchion, ca unul din ceĭ maĭ considerabilĭ locuitorĭ din Alexandria. Voiŭ istorisi aicĭ una pentru a servi de exemplu. Grâul lipsind la asediați, ast-fel că eĭ aveaŭ maĭ multă greutate a suporta fómea, de cât a susține atacurile asedianților, el întrebuință acéstă stratagemă, de a trimite la Eusebie ce nu se dusese încă în Siria, și care era de partidul locuitorilor ce tratase cu Romaniĭ, și care nu eraŭ încă asediați, pentru a'l informa de numĕrul acelor ce eraŭ atât de tare strîmtorați de fóme, în cât eraŭ

în primeȷdie de a muri. Eusebie aflând acéstă noutate obținu de la generalul armateĭ Romane pașporturĭ pentru ceĭ ce ar dori să iasă din cetate, și înștiință despre acésta pre Anatolius, care adunând îndată consiliul locuitorilor din Alexandria, le propuse de a se uni cu Romaniĭ. Când el vĕḑu că propunerea sa 'ĭ punea în mânie, le ḑise: «Nu cred că cel puțin veți vroi a despreți sfatul ce vĕ «daŭ de a scóte din cetate persónele nefolositóre, precum «copiĭ și bătrâniĭ, și de aĭ lăsa să mérgă unde le va «plăcea. Căcĭ ce rațiune este de a reține între noĭ ómeniĭ «ce sunt aprópe de a muri? Pentru ce să'ĭ facem noĭ să «piară de fóme, puterile lor fiind aprópe secate? Noĭ nu «v'om avea maĭ mult a nutri de cât pre ceĭ ce aŭ sănĕtate «și vigóre pentru a apăra zidurile nóstre. Atrăgênd prin «argumente tótă adunarea la socotința sa e' făcu nu- «mĕrarea acelora ce nu puteaŭ servi de nimic în cetate, «femeĭ, copiĭ și bătrânĭ, cari ar fi murit de fóme dacă «ar fi rĕmas, și scăpă ast-fel restul. Sub pretextul aces- «teĭ permisiunĭ el scóse în timpul nopțiĭ mulțime de per- «sóne de religiunea nóstră îmbrăcate în haine de femeĭ, «pe cari Eusebie ĭĭ priimi cu bunătate și'ĭ mângâie de «fómea și de ostenéla ce suferise». Cetatea de Laodicea a avut din ordinul luĭ Dumneḑeŭ pre acești doĭ episcopĭ unul după altul, cari venind din Alexandria, eraŭ în Siria puțin după răsboiul de care am vorbit. Cu tóte acestea, de și Anatolius n'a compus un mare numĕr de cărți, se póte lesne judeca de mărimea elocuenteĭ sale și de adâncimea doctrineĭ sale din puținele scrieri, ce ne rĕmân de la el, și cu deosebire din acele ce a făcut pentru a confirma opiniunea sa atingĕtóre de ḑioa în care trebue a se celebra sĕrbătórea Paștelui. Voiŭ da aicea câte-va cuvinte pentru a da despre acésta o idee celor ce vor lua ostenélă a citi istoria mea.

Regulile luĭ Anatolius pentru celebrarea sărbătoriĭ Paștelui.

«Aveți în primul an, Lună nouă a primeĭ luni, care «este începutul cerculuĭ celor nouĕ-spre-ḑece ani dupre «Egipteni în a douĕ-ḑecĭ și șasea a luniĭ Phamenot, iar «dupre Macedoneni în a douĕ-ḑecĭ și două ḑi a luniĭ

«Distri, și cum ar ḑice Romaniĭ, un-spre-ḑece ḑile înainte «de calendele luĭ Aprilie. Și apoĭ în a doĕ-ḑecĭ și șasea «ḑi a luneĭ Phamenot, sórele nu e numaĭ intrat în primul «segment, ci aŭ trecut deja patru ḑile. Se chiamă acéstă «parte prima douĕ-spre-ḑecime; Equinopțiul, începutul lu- «nelor, și a cerculuĭ, punctul unde începe cursul plane- «telor. Și se chiamă partea care precede pre aceasta, fi- «nele lunilor, al doĭ-spre-ḑecelea segment, ultima douĕ-spre- «ḑecime, finile și terminul cursuluĭ planetelor.

«Pentru acésta aceĭ ce pun acolo prima lună, și cari «trag consequență din acésta, că sĕrbătórea Paștelui tre- «bue tot-d'auna a fi celebrată în a patru-spre-ḑecea ḑi «a lunii, se înșală fórte tare, după părerea mea. Acésta «nu este o opiniune ce am inventat eŭ. Este o părere «ce a fost susținută de vechiĭ Jidovĭ, înainte chiar de naște- «rea luĭ Iisus Christos, și confirmată prin practica lor con- «stantă. Ceia ce este lesne de a recunóște prin citirea nu «numaĭ a luĭ Filon, a luĭ Iosif și a luĭ Museŭ, ci încă a «maĭ multor altora maĭ vechĭ, precum a acelor doĭ Agatho- «bules cari aŭ fost supranumiți dascălĭ saŭ maeștri, și a «luĭ Aristobul om excelent, unul din ceĭ șépte-ḑecĭ de «Interpreți, cari traduseră sânta scriptură în Grecește, «dupre dorința luĭ Ptolemeŭ, și a Principeluĭ părintele sĕŭ, «și care dedică însuși acestor principĭ cărțile explicațiunii «legiĭ luĭ Moisi. Toți acești autorĭ renumiți lămurind di- «ficultățile ce se întâlnesc în cartea Exoduluĭ asigură, că «mielul Pascal trebue a fi junghiat la mijlocul primiĭ lunĭ «după Equinopțiul de primă-vară, adică când sórele a «trecut prima parte din cercul sĕŭ, saŭ a zodiaculuĭ cum «'l numesc unĭĭ. Aristobul adaogă că afară de acésta este «absolut necesar, pentru a celebra sĕrbătórea Paștelui, «ca luna să fie în segmentul Equinopțiuluĭ ca și sórele. «Căcĭ fiind-că sunt douĭ segmenți aĭ Equinopțiuluĭ, unul «de primă-vară, și altul de tómnă, și fiind-că acești douĭ «segmenți sunt diametral opușĭ unul altuia, a patru-spre- «ḑecea ḑi a luniĭ fiind destinată la celebrarea solemni- «tățiĭ Pascale, luna va fi opusă sórelui, ast-fel cum se «întêmplă când ea este plină. Sórele va fi decĭ atuncĭ în «segmentul Equinopțiuluĭ de primă-vară și luna în segmentul «equinopțiuluĭ de tómnă. Știŭ că eĭ daŭ un mare numĕr «de alte probe, prin care eĭ pretind a arăta fórte lămurit, că

«trebue a se celebra sĕrbătórea Paștelui și azimile, după «Equinopțiŭ. Insă eŭ nu maĭ propun tóte aceste probe «celor ce nu maĭ aŭ înaintea ochilor vĕlul legiĭ luĭ Moisi, «și cari pot a se instrui în doctrina și în patima Mântu- «itoruluĭ pe care eĭ le vĕd descoperit. Și apoĭ se probézĕ «în mod ne învins prin preceptele coprinse în cartea luĭ «Enoch, că prima lună începe dupre Jidovĭ spre Equi- «nopțiŭ».

Același Anatolius ne-a lăsat ḑece cărți din instituțiunĭ aritmetice și maĭ multe alte opere. prin care se póte re- cunóște cât de mult a lucrat el pentru a se face dibaciŭ în știința Bisericiĭ.

Theotecn, episcop de Cesaria în Palestina, 'l chirotoni, 'l făcu episcop, și'ĭ promise de a'l lăsa succesorul sĕŭ. Eĭ guvernară chiar împreună aceiași Biserică în curs de cât-va timp. Insă fiind învitat la Sinodul ce se ținea la Antiochia contra luĭ Pavel de Samosate, el fu reținut la Laodicea de către credincioșĭ, pentru a împlini locul luĭ Eusebie, episcopul lor, care murise. Ștefan 'ĭ succedă și fu cel de pe urmă episcop al acesteĭ Biserici înainte de persecuțiune. El se făcu maĭ renumit prin studiul filosofiĭ pro- fane, de cât prin zelul Religiunii Creștine, și dovedi în timpul persecuțiunĭ, că departe de a fi un adevĕrat filosof, el nu era de cât un mișel și un ipocrit. Biserica nu căḑu pentru acésta în necredință. Ea fu susținută de către Theodot ce Dumneḑeŭ substitui în locul sĕŭ, și carele rĕspunḑênd perfect la vocați- unea sa și la numele sĕŭ, 'și îndeplini tóte datoriile unui bun episcop. El era cel maĭ iscusit din secolul sĕŭ în medi- cină, care întreprinde de a vindeca bólele trupuluĭ, și n'a- vea asemenea luĭ în aceĭa care se ocupă a vindeca bólele sufletuluĭ, dându-se cu totul cu o bunătate și o dragoste de necreḑut celor ce aveaŭ nevoe de ajutorul sĕŭ. El câș- tigase de asemenea o profundă cunoștință de știința Bise- riceĭ. Când Theotecn episcop de Cesareia în Palestina muri, Agapius 'ĭ succedă și luă o îngrijire extra-ordinară la ali- narea săracilor. In timpul sĕŭ începu a cunóște pre Pam- filie, preot acesteĭ Biserici, om fórte eloquent și care fă- cea profesiune de adevĕrata Filosofie. Nu ar fi o neînsem- nată întreprindere de a vroi a vorbi de tóte excelentele sale calități. Am cuprins într'o lucrare a parte tot ce pri- vește moravurile sale, școla ce a înființat, luptele ce a

susținut în timpul persecuțiunii și cununa ce a luat. El era fără îndoială cel mai excelent și cel mai minunat om ce a fost atunci în acéstă Biserică. Cei mai celebrii ce noi am cunoscut și cari aŭ trăit până în timpul nostru, sunt Pierius preot al Bisericii de Alexandria, și Meletie episcop al Bisericilor din Pont. Pierius trăia într'o sărăcie voluntară, în studiul Filosofiei și în meditarea Sânteĭ Scripturi, ce o explica poporului cu o facilitate fără asemănare, ce o câștigase prin un lung exercițiŭ. Cât pentru Meletie, pre care savanții 'l numeaŭ miere Athică, prin alusiune la numele sĕŭ, era un model isprăvit de tot soiul de științe. Nu s'ar putea nici odată lăuda cu destulă demnitate eloquența sa. Se va ḍice póte că el o primise de la natură. Insă cine ar putea ajunge profunda cunoștință ce el câștigase în tot soiul de materii? Cine va vroi a examina adevĕrul de ceea ce eŭ ḍic, va recunóște că el era fórte profund și fórte subit în tóte artele ce depind de raționament. Curățenia vieței sale nu era mai puțin excelentă. Am fost atât de fericit de a'l vedea ascuns în Palestina timp de șépte ani.

Apoi Himeneŭ Episcop de Ierusalim murind, Zabdas luă conducerea acesteĭ Biserici. Insă murind și el curênd dupĕ aceea, Hermon fu cel de pe urmă pe scaunul Apostolilor înaintea persecuțiunii din timpul nostru. Maxim guvernând Biserica de Alexandria opt-spre-ḍece ani de la mórtea luĭ Dionisie, Theonas 'i succedă. In timpul sĕŭ Achillas fu ridicat la demnitatea sacerdociuluĭ, precum și Pierius, și se făcu fórte celebru în Biserica de Alexandria.

El avea și însărcinarea de a instrui pre Catecumeni, și ducea o viață, a căreia curățenie rĕspundea la eminența științiĭ și la sânțenia Evangelieĭ. Theonas petrecênd nouĕ-spre-ḍece ani în funcțiunile ministeruluĭ sĕŭ, Petru 'i succedă, și petrecu douĭ-spre-ḍece ani în aceĭași funcțiune, unde câștigă o fórte mare reputație.

El guvernă acéstă Biserică treĭ ani înainte de persecuțiune, și petrecu restul într'o mare asprime, fără totuși a înceta de a veghea neîncetat asupra turmeĭ sale. In al nouĕlea an al persecuțiunii i se tăie capul, și luă cununa Martiruluĭ. Vom sfîrși aici șirul succesiunii episcopilor care coprinde 305 ani de la nașterea Mântuitoruluĭ până la persecuțiune. Vom descrie luptele ce fură susținute în timpul nostru pentru apărarea Religiunii.

CARTEA A OPTA

CAPITOLUL I.

Despre cele ce aŭ precedat persecuțiunea ridicată în timpul nostru contra Bisericii.

Descriind în cele șapte cărți precedente șirul episcopilor ce aŭ succedat Apostolilor, cred de datorie a întrebuința cartea a opta de a transmite posterității cele ce s'aŭ petrecut în timpul nostru, și a mĕ aplica la acésta cu o îngrijire particulară. E greŭ de a exprima cu demnitate mărimea stimeĭ și a reputațiuneĭ, unde doctrina adevĕrateĭ pietăți ce Mântuitorul a venit să predice ómenilor, era între Grecĭ și Barbarĭ, și a libertății și a repaosuluĭ de care ne bucuram înaintea persecuțiunii ce a fost ridicată în timpul nostru contra Bisericii. Afecțiunea ce Impĕrații purtaŭ celor de Religiunea nóstră, și onórea ce le făceaŭ de a le da lor guvernămêntul provinciilor, fără a'ĭ obliga de a jertfi, sunt o probă însemnată despre acésta. Ce nevoe este de a vorbi de aceĭ ce eraŭ în curțile principilor și de însuși principiĭ, care permiteaŭ ofițerilor de a'și îndeplini cu femeele lor, copiiĭ lor și cu sclaviĭ lor datoriele religiuniĭ nóstre, de a o exercita în public și în presența lor, și pe cari îi onoraŭ și'ĭ iubeaŭ mai mult de cât pre toți cei-l-alți? Dorotheŭ fu unul din ceĭ mai celebri dintre aceia. El dădu Impĕraților cele mai marĭ semne de devotamentul și de zelul sĕŭ în serviciul lor, ca nimenĭ altul din magistrați, nici din guvernatoriĭ de provincie, și el câștigă de asemenea o mare încredere ca nimenea altul. Trebue a pune alăturĭ de el nu numai

pre ilustrul Gorgonie, ci și pre toți acei cari imitând zelul lor, pentru cuvîntul lui Dumnedeŭ, aŭ avut de asemenea parte la gloria lor. Se vedeaŭ episcopi onorați și iubiți de popóre, și de guvernatorii de provincie. Cine ar putea spune câte persóne veneaŭ pe fie-care di a face profesiune de credință, câte Biserici se înălțaŭ în tóte cetățile-și cu ce concurs popórele aduceaŭ lui Dumnedeŭ omagele lor; ast-fel că vechile zidiri ne mai fiind îndestulătóre pentru a'i încăpea, trebuea a face altele din noŭ? Acest progres și acéstă creștere nu putu fi oprită nici de invidia demonilor, nici de rĕutatea ómenilor, în cât timp poporul lui Dumnedeŭ merită de a avea protecțiunea mâineĭ sale a-tot-puternice. Insă când prea marea libertate, de care ne bucuram, slăbise între noi vigórea disciplinii, când începurăm a ne face răsboiŭ cu armele de cuvinte înjurióse și înveninate, când episcopii animați contra episcopilor, și popórele contra popórelor aținară certuri și desordine; în fine, când rĕutatea și înșelăciunea ajunse la culmea sa, dreptatea Dumnedeéască ridică brațul pentru a ne pedepsi de o-cam-dată ușor, dupre obiceiul sĕŭ și permise ca credincioșii cari făceaŭ profesiunea armelor, să fie ei mai întâiŭ persecutați. Insă pentru că noi rĕmăserăm într'o condamnabilă nesimțire și pentru că în loc de a cugeta de a îmblândi mânia lui Dumnedeŭ, noi adăogarăm crime peste crime, ca cum am fi crĕdut cu nelegiuiții că el nu are nici o grijă de guvernământul lumii, pentru că păstorii noștri, disprețuind sântele regulĭ ale pietății, formară între dênșii certuri și neînțelegeri, întreținură dușmănii și urĭ, și disputară pentru primul rang ca pentru o demnitate lumésca și pentru o putere tiranică. Atunci în fine *Dumnedeŭ a întunecat*, dupre cuvîntul lui Ieremia (cap 2) *cu iuțimea sa pre fata Sionuluĭ, a aruncat din cer pre pământ mărirea luĭ Israil, și nu ș'a adus aminte de cel de sub piciórele sale în ḑioa urgieĭ sale. Sfărâmat' a Domnul tot cornul luĭ Israil, și a prăpădit tóte baricadele sale. Și a surpat aședământul robuluĭ sĕŭ*, dupre cum este predis în psalmi: *spurcat-a în pământ sânțenia luĭ prin sfărâmarea Bisericilor. Stricat'a tóte gardurile luĭ, pus-a tăriile luĭ frică. Jefuitu-l'aŭ pre el toți ceĭ ce călătoriaŭ în*

cale, făcutu-s'a ocară vecinilor sĕĭ. Inalțat'a dreapta celor ce'l necăjesc pre dênsul, întors'a ajutorul sabieĭ luĭ, și nu l'a apărat pre el în rĕsboiŭ. Stricatul a ḑis din curățenia luĭ, scaunul luĭ în pământ l'a surpat. Micșorat'a ḑilele vremiĭ luĭ vĕrsat'a peste dênsul rușine.

CAPITOLUL II.

Dărîmarea Bisericilor.

Tóte acestea s'aŭ sĕvîrșit în timpul nostru, când am vĕḑut cu însuși ochiĭ noștri dărîmându-se Bisericile, arḑându-se în piețele publice cărțile sacre, o parte din Păstorĭ siliți de a se ascunde în mod rușinos, iar alții prinși și expuși la batjocurile și insultele inimicilor noștri. Atunci disprețul a fost rĕspândit asupra principilor noștri după cum a fost predis prin o altă prorocie, și Dumnedeŭ ĭ-a făcut să rĕtăcească afară de cale. Nu cred să'mĭ fi permis de a face istorisirea nenorocirilor ce li s'a întâmplat, nici onest de a povesti certurile și dușmăniile, ce ĭ-aŭ desbinat între dênșiĭ înainte de persecuțiune. Nu voesc a remarca de cât ceĭa ce póte servi de a face să se recunóscă dreptatea suverană a judecăților luĭ Dumedeŭ. Pentru acésta fără a vorbi nici de aceĭ ce aŭ slăbit, prin violența persecuțiuniĭ, nici de aceĭ, ce aŭ făcut naufragiul, și cari s'aŭ prăpăstuit de sine-îșiși în abisul apostasieĭ, nu voiŭ spune de cât ceia ce voiŭ judeca a putea să'mĭ fie folositor, și celor ce vor veni dupĕ noi. Să începem deci a descrie luptele celor ce aŭ mărturisit cu îndrăsnélă de adevĕrul credinții nóstre. In al nouĕ-spre-ḑecelea an al Domnieĭ luĭ Dioclețian, în luna Distri, ce Romaniĭ numesc Mars, puțin mai înainte de timpul Patimiĭ Mântuitoruluĭ, se publică edictele, prin care era ordonat ca Bisericile să fie dărîmate din temelie, cărțile sânte să fie arse, persónele de considerație care ar rĕmânea tarĭ în profesiunea Religiuneĭ Chreștine, să fie acoperite de infamie și că poporul să fie redus în robie. Se publică curênd dupĕ acésta o altă declarațiune ce ḑicea, că episcopiĭ vor fi pușĭ în temniță și constrânșĭ prin tot felul de mijlóce de a jertfi ḑeilor.

CAPITOLUL III

Luptele ce susținură martirii în timpul persecuțiunii

Atunci mai mulți episcopi aŭ suferit crude munci, cu o statornicie neînvinsă. Unii totuși slăbiră de frică. Unii fură sfâșiați cu lovituri de biciu, alții cu unghii de fer. Aŭ fost unii cari aŭ murit în mijlocul muncilor aŭ fost unii cari aŭ isprăvit lupta lor într'un alt mod. Unul, fiind silit de a se pângări prin jertfe criminale, era pus apoi în libertate, ca cum ar fi jertfit, de și nu jertfise. Altul apropiindu-se de Altar fără să fi atins nimic profan, era acusat că a jertfit, și suferea acéstă faslă acusațiune fără a dice nimic. Un altul era aruncat pe jumătate mort. Un altul fiind culcat la pământ, era târât de picióre, și pus în numĕrul acelor ce jertfise. Un altul striga cu glas tare că el nu jertfise, și că desprețuea jertfele. Un altul striga că era Chreștin, și se întărea prin mărturisirea credinții. Un altul protesta că nu numai că n'a jertfit, dar că nu va jertfi nici odată. Ceĭ ce strigaŭ ast-fel, eraŭ loviți în obraz de către soldați ca să tacă. Atât de mult doreaŭ inimicii credinții de a avea cel puțin mângâerea de a face să se creadă, că eĭ obținuse ceia ce pretindaŭ. Insă sforțările lor fură zadarnice.

CAPITOLUL IV.

Renumele ce câștigară sânții Martiri în tótă lumea.

Dacă aș vroi să espun tóte faptele sânților Martiri, unde aș găsi cuvinte? Pot vorbi de mai mulți cari aŭ arătat un minunat uvragiŭ pentru apărarea cultului lui Dumnedeŭ, nu numai în timpul violenții persecuțiunii, ci încă și mai înainte în timpul păcii. Căci demonul, care a priimit de la Dumnedeŭ putere asupra lumii, deșteptându-se ca dintr'un somn adênc, și începênd de la persecuțiunea lui Decie și a lui Valerian, a întinde în taină curse Bisericii și a ataca mai întâiŭ pre ceĭ ce serveaŭ în armată, pentru a slăbi pe urmă mai cu lesnire pre

cei-l'alți, se vĕdu un mare numĕr, ce se lepădă de miliție de cât să se lepede de credință, și cari își reluară ocupațiunele de tóte dilele. Un óre-care general al armatei Romane, căutând pre Chreștinii ce eraŭ între trupele sale, și punêndu-le alternativa saŭ de a păstra rangul lor, ascultând de edictele Impĕraților, saŭ de a'l perde dacă vor refusa de a asculta, mai mulți soldați ai Impĕrăției lui Iisus Christos, preferară mărturisirea numelui sĕŭ tuturor folóselor de care eĭ se bucuraŭ în lume. Mai mulți chiar preferiră mai bine de a perde viața, de cât de a se lepăda de credință, în acel timp când inimicul pietății, mirat de numĕrul cel mare al credincioșilor, nu îndrăsnea încă de a le declara războiŭ, nici a întreprinde de a vărsa sângele lor. Insă după ce se hotărî la un răsboiŭ deschis, nu s'ar putea spune câți martiri se vĕdură în tóte cetățile.

CAPITOLUL V.

Despre ceia ce se întêmplă la Nicomidia

Indată ce edictul contra Chreștinilor fu expus în public la Nicomidia, unul din ceĭ mai însemnați din cetate transportat de ardórea credinții sale, 'l smulse și'l sfâșie înaintea a tótă lumea, ca un edict nedrept și nelegiuit, de și era în cetate douĕ de la Impĕrați, din care unul ținea primul rang, și cel-l'alt al patrulea. Semnalându-se prin o faptă atât de îndrăsnéță ca acésta, el nu lipsi de a suferi crude munci, în mijlocul cărora el arătă până la rĕsuflarea cea mai de pre urmă, o bucurie și o liniște demnă de un suflet nobil.

CAPITOLUL VI.

Despre ceĭ ce eraŭ în Palatul Impĕraților.

Se vĕdură în acel timp iluștri martiri cari dădură cele mai glorióse probe de mărimea curagiului lor, ce nici odată nimenea n'a dat, fie dintre Greci, saŭ dintre alte națiuni barbare, și între alții Dorotheŭ și niște tineri cari serveaŭ la camera Impĕraților. De și eĭ fuseră ridicați de

către acești Principi la înalte demnități, și eraŭ iubiți cu atâta duioșie ca cum ar fi fost proprii lor copii, ei nu încetaŭ de a crede că este un merit mai mare în infamie și în muncile cele mai crude, când cine-va le sufere pentru adevĕrata pietate, de cât în onorurile și în plăcerile lumei. Nu voiŭ spune aicĭ de cât sfârșitul unuia din tre eĭ, pentru ca aceĭ ce vor lua ostenéla a citi istoria mea, să pótă judeca prin exemplul sĕŭ, de sfârșitul celor-l'alți. El fu condus în acéstă cetate înaintea Impĕraților, cari'ĭ porunciră de a jertfi. La refusul ce el făcu 'l ridică în aer, și'l munci crud pentru a'l constrânge de a asculta. Insă rĕmânênd statornic în credința sa în mijlocul muncilor, și fiind atât de sfâșiat în cât i se vedeaŭ tóte ósele, 'ĭ turnară în ranele sale sare și oțet. Statornicia sa ne fiind încă mișcată prin violența durereĭ, aduseră un gratar și foc pentru a'l arde cu încetul, ca să nu móră prea curênd și să scape de crudime. Călăii priimind ordin de a nu înceta de a'l munci până nu va asculta, el rĕmase nestrămutat și triumfă de turbarea lor prin mórtea sa. Ast-fel fu martirul unuia din tineriĭ camereĭ Impĕratuluĭ, numit Petru, a cărui tărie rĕspundea fórte bine la numele sĕŭ. De și martirurile celor-l'alți nu cedédă întru nimic acestuea, le voiŭ omite totuși, ca să nu fiŭ prea lung. Voiŭ spune numai că Dorotheŭ și Gorgonie, dupe ce aŭ suferit lungĭ chinurĭ, fură sugrumați cu mai mulți alți ofițerĭ ai Impĕratuluĭ. Antim episcopul acesteĭ cetăți avu capul tăiat. Focul isbucnind în același timp la palatul Impĕratuluĭ nu se știe prin ce întâmplare, și svonul rĕspândindu-se că Chreștiniĭ ar fi pus focul, un mare numĕr fură condamnați la mórte, uniĭ prin foc, și alțiĭ prin fer. Se dice că acéstă hotărâre de abia fu pronunțată, și se vĕdu o mulțime de necreḍut de bărbați și de femeĭ aruncându-se în foc cu o bucurie și o grăbnicie neasemănată. Aŭ fost iarăși o mulțime mai nenumĕrată de Chreștinĭ, cari fură legați în bărcĭ și aruncați în fundul mărei. Trupurile tinerilor, cari serveaŭ la camera Impĕraților, fiind îngropate cu onórea cuvenită condițiunii lor, fură desgropate din ordinul stăpânilor lor, cari se temeaŭ, ca nu cum-va rĕmânênd în mormintele lor, să nu'ĭ adoreze pe viitor ca pre Dumneḍeĭ. Iată ce se întêmplă la Nicomidia, chiar de la începutul persecuțiunii. Cu tóte

acestea uniĭ întreprinḍênd de a surpa autoritatea suverană la Melitina, regiunea Armenieĭ, și alți câți-va în Siria, se publică un edict, prin care era ordonat ca episcopiĭ să fie pușĭ în temnițe. Nu am cuvinte pentru a exprima ceia ce s'a pus în execuție din acest edict. Temnițile ce nu serveaŭ altă de cât a închide pre ceĭ ce comisese ucideriĭ, saŭ violase sânțenia mormintelor, fură pline de o mulțime de necreḍut de persóne nevinovate, de episcopĭ, de preoțĭ, de diaconĭ, de citeți și de exorciștĭ; astfel că numai rĕmânea loc unde să fi putut pune pre ceĭ vinovați. Un alt edict fiind publicat, prin care era ordonat ca să se pună în libertate ceĭ ce ar vroi să jertféscă, și să se muncéscă prin tot felul de chinurĭ ceĭ ce ar refusa de a o face, nu s'ar putea spune cât de mare fu numĕrul acelor ce suferiră martirul în provinciĭ, și mai cu deosebire în Africa, în Mauretania, în Egipt, și în Thebaida; și câți Egiptenĭ n'aŭ fost cari, fugind din țara lor, suferiră martirul în alte țĕrĭ.

CAPITOLUL VII.

Despre Egiptenii cari suferiră martirul în Fenicia.

Știm că uniĭ se făcură iluștri prin răbdarea lor în Palestina, și alțiĭ la Tir, cetate din Fenicia. Cine ar fi putut vedea, fără admirațiune, statornicia ne învinsă cu care acești generoși apărători ai Religiunii Chreștine, suferiră loviturile de biciŭ, turbarea fiarelor sĕlbatice obicĭnuite a suge sângele omenesc, furia leopardilor, a ursilor, a mistreților, și a taurilor, ce păgâniĭ iritaŭ contra lor cu lănci de fer înferbântate? Am fost martorĭ la luptele lor, și am recunoscut puterea Dumneḍeesculuĭ Mântuitor de care eĭ mărturiseaŭ prin sângele lor, și carele susținea în mod vĕḍut slăbiciunea lor. Aceste fiare sĕlbatice, și atât de obicĭnuite a sfâșia ómenĭ, stăteaŭ lung timp fără a îndrăsni a se apropia de sânțiĭ martirĭ, de și ele se aruncaŭ asupra însuși acelora cari le excitaŭ contra lor. Ele nu se atingeaŭ de acești prea fericiți luptătorĭ, de și eraŭ cu totul golĭ, și de și le provocaŭ din ordinul călăilor; și dacă ele se aruncaŭ câte odată asupra lor,

ele se retrăgeaŭ îndată fără a'ĭ răni, ca cum ar fi fost oprite de puterea luĭ Dumnedeŭ. Slobodiaŭ câte odată douĕ saŭ treĭ una după alta asupra aceluiașĭ martir, și toțĭ se miraŭ că ele 'l cruțaŭ. Nu se putea admira îndestul generositatea îndrăsnéță, și statornicia nemișcată ce eĭ arĕtaŭ în nișteĭ trupurĭ gingașe și delicate. Se vedea un tînĕr maĭ mic de douĕ-decĭ de anĭ, care sta în picióre fără a fi legat, care avea mâinile întinse în formă de cruce, și care ruga pre Dumnedeŭ în acelașĭ loc, pe când urșiĭ și leopardiĭ, cari nu respiraŭ de cât sângele, săltaŭ asupra luĭ pentru a'l mușca, și se retrăgeaŭ imediat, fără a'ĭ fi făcut vre-un rĕŭ. Cei-l'alțĭ, căcĭ eraŭ cincĭ în total, eraŭ expușĭ la un taur furios care arunca în cer pre necredincioșĭ, și'ĭ lăsa pe jumătate morțĭ, și nu îndrăsnea măcar a se apropia de martirĭ. Când el era aținat cu ascuțitul unuĭ fer ferbinte, lovea pămêntul cu piciorul, și se sbuciuma în aer cu córnele sale, și se retrăgea ca cum ar fi fost oprit de o putere nevĕdută. Acest taur ne făcênd nicĭ un rĕŭ martirilor, slobodiră asupra lor alte fiare sĕlbatice, și în fine iĭ străpunseră cu lovituri de sabie și aruncară trupurile lor în mare. Iată lupta ce aceștĭ iluștri Egiptenĭ susținură la Tir pentru apărarea credințiĭ.

CAPITOLUL VIII.

Despre aceĭ ce aŭ suferit martirul în Egipt.

Egiptenii, cari suferiră martirul în propria lor țară, nu meritară maĭ puțin de a fi admirați de cât aceia de cari am vorbit. Un numĕr maĭ nenumĕrat de bărbați, de femeĭ, și de copiĭ desprețuiră acéstă viață muritóre, pentru apărarea doctrini Mântuitoruluĭ. Uniĭ fură arșĭ de viĭ, și alțiĭ aruncați în mare, după ce aŭ fost sfâșiați cu unghiĭ de fer, și după ce aŭ suferit tot felul de alte muncĭ. Alțiĭ înfățișară cu bucurie capul lor călăilor pentru a fi tăiat. Uniĭ muriră în mijlocul muncilor. Uniĭ fură expușĭ la fóme. Uniĭ fură legați pe cruce, saŭ în postura cum se légă de obicinuit criminaliĭ, saŭ cu capul în jos și străpunșĭ cu piróne, și rĕmaseră acolo până ce muriră de fóme.

CAPITOLUL IX

Martiriĭ din Tebaida.

Istoriciĭ nu aŭ cuvinte ca să pótă exprima violența durerilor, și cruḍimea muncilor ce suferiră martiriĭ în Tebaida. Uniĭ fură sfâșiați până la mórte preste tot trupul, cu hârburĭ de óle stricate în loc de unghiĭ de fer. Femeĭ fură legate de câte un picior ridicate în aer cu mașinĭ cu capul în jos, și expuse ast-fel cu atâta cruḍime pre cât și infamie. Oameniĭ fură legați de picióre la crăcĭ de arborĭ, ce le pleca cu mașinile, și rupți, când acele crăcĭ fiind slobodite, reluară situațiunea lor naturală. Aceste violențe fură exercitate în curs de maĭ mulțĭ anĭ, în timpul cărora se omora pe fie-care ḍi prin feluri de muncĭ, câte odată ḍece persóne atât bărbați cât și femeĭ saŭ copiĭ, câte odată douĕ-ḍecĭ, câte odată treĭ-ḍecĭ, câte odată șase-ḍecĭ, și câte odată chiar până la sută. Fiind la fața loculuĭ, am vĕḍut executându-se la mórte un mare numĕr în aceiașĭ ḍi, din cari uniĭ aveaŭ capul tăiat, iară alțiĭ eraŭ arșĭ de viĭ. Ascuțitul săbiilor era tocit de multe ucideri, și călăiĭ, obosiți de a munci pre martirĭ, se schimbaŭ rînd pe rînd. Am fost martor la generósa ardóre, și la nobila nerăbdare a acelor Credincincioșĭ. De abia hotărârea era rostită contra unora, și îndată alțiĭ veneaŭ cu mulțimea a se presinta la tribunal, și a mărturisi că eraŭ Chreștinĭ. Eĭ desprețuiaŭ primejdiile, și'și băteaŭ joc de muncĭ. Eĭ priimeaŭ condamnarea lor cu bucurie, și mulțumiaŭ luĭ Dumnedeŭ până la ultimul moment al vieții lor. De și toțĭ merită de a fi admirați, însă niminea nu merită atât ca aceĭ, cari fiind renumiți în lume prin nobleța familieĭ lor, prin mărimea bogățiilor lor, saŭ prin eminența științeĭ lor, preferară adevĕrata pietate, și credința în Domnul nostru Iisus Christos tuturor acestor avantaje ale secoluluĭ. Celebrul Filorom fu din acest numĕr. El poseda o mare dregătorie, fiind intendent al finanțelor la Alexandria, și dând acolo în tóte ḍilele justiția înconjurat de o trupă de soldați. Fileas episcop de Thmuita fu de asemenea: acesta era un om care trecuse prin tóte demnitățile, care îndeplinise cu reputație tóte funcțiile lumești, și care câștigase o profundă cunoștință

de filosofie. De și acești doui mari ómeni fură rugați de prietenii lor, de rudele lor, de aceĭ ce eraŭ ridicați la demnități, de aceĭ ce le părăsise, și chiar de propriul lor judecător de a avea milă de eĭ înșiși, și de a nu părăsi femeele lor și copiĭ lor, eĭ nu se înduplecară, și dorința de a conserva viața lor, nu fu capabilă de a'ĭ face să lipséscă la obligațiunea de a mărturisi numele luĭ Iisus Christos. Ast-fel rămânênd tarĭ cu o statornicie de filosof saŭ mai bine cu o pietate de Chreștin, și desprețuind cu îndrăsnélă tóte amenințările, și tóte violențele judecătorilor, eĭ avură capul tăiat.

CAPITOLUL X.

Despre aceĭ cari, dupre mărturisirea luĭ Fileas, suferiră martirul la Alexandria.

Fiind că am dis că Fileas era fórte savant în filosofie, să ascultăm mărturisirea ce el face atât de sine însuși, cât și de Martiriĭ din Alexandria. El va vorbi despre acésta mai bine de cât noĭ. Iată terminiĭ scrisori sale către locuitoriĭ din Thmuit: «Prea fericiți Martiriĭ ce locueaŭ «cu noĭ, fiind perfect instruiți de perceptele și de exem«plele ce sunt coprinse în sântele Scripturĭ, opriră cu a«țintire ochiul spirituluĭ lor asupra luĭ Dumnedeŭ, carele «este domnul suveran al creaturilor, și urmând cu sta«tornicie vocațiunnea lor, eĭ se expuseră cu bucurie la «mórte pentru apărarea pietății. Eĭ știeaŭ că Domnul nos«tru Iisus Christos s'a făcut om pentru dragostea nóstră, «pentru a distruge cu totul pĕcatul, și a ne ajuta în că«lătoria ce noĭ facem pentru a ajunge la viața vecinică. «El n'a socotit răpire de a fi întocmaĭ cu Dumnedeŭ. *Ci «s'a nimicit pre sine chip de rob luând, întru a«semĕnarea ómenilor făcêndu-se, și cu închipuire «aflându-se ca omul, s'a smerit pre sine ascul«tător făcêndu-se până la mórte, iar mórte de «cruce. (Filip cap 2).* Pentru acésta acești prea-fericiți «martiri plini de spiritul luĭ Dumnedeŭ, dorind cele mai «bune daruri aŭ suferit de mai multe ori tóte muncile, «ce s'aŭ putut inventa contra lor. Și de și călăiĭ se sfor«țaŭ cari de cari de a le însufla gróza nu numaĭ prin

«violența amenințărilor lor, ci încă și prin cruḍimea mun«cilor lor, eĭ n'aŭ perdut pentru acésta curagiul pentru «că perfecta lor dragoste alunga afară frica. Nu e discurs «care să fie capabil de a exprima generositatea și stator«nicia ce aŭ arĕtat eĭ în mijlocul muncilor. Fiind că nu «era niminea, căruia să nu'ĭ fi fost permis de a'ĭ batjocori, «unii 'ĭ băteaŭ cu toiage, alții cu vĕrgi, alții cu bicele, «alții cu curele de piele, iar alții cu fringhiĭ, fie-care ale«gênd, dupre rĕutatea sa, un instrument particular pen«tru a'ĭ munci. Pre unii 'ĭ legară de stâlpi cu mânile «legate la spate, și le întindea apoi membrele cu mașini. «Dupe aceia 'ĭ muncia cu căngi de fer, nu numaĭ pe la «cóste, cum s'aŭ obicĭnuit de a munci pre aceĭ ce aŭ «comis o ucidere, ci și pe pântece, pe cópse și pe obraz. «Pe unii 'ĭ spânzuraŭ de mână la înălțimea uneĭ galerii, «ast-fel că violența cu care nervii lor eraŭ legați, le era «mult mai simțită de cât orĭ care altă muncă. Câte o«dată 'ĭ lega de stâlpi față în față, unii cu alții fără ca «picĭórele lor să atingă de pământ, ast-fel că greutatea «trupurilor lor strângea fórte tare legăturile pe unde eraŭ «legați. Eĭ eraŭ în acéstă stare silnică, nu numaĭ în tim«pul cât judecătorul le vorbea, saŭ 'ĭ interoga, ci mai «tótă ḍiua. Căcĭ când el părăsea pre unul pentru a in«teroga pre un altul, lăsa pe lângă acel pe care'l pără«sise, soldații pentru a'l observa și pentru a lua séma «dacă excesul durerii n'ar mișca statornicia sa. El po«runcea ca să strângă legăturile lor fără nicĭ o compăti«mire, și de îndată ce ar muri, să'ĭ târască la pământ, «și pentru a scuza o purtare atât de neomenéscă, el ḍicea «că noĭ nu meritĕm a se lua vre o îngrijire pentru noĭ, «și că fie care trebuea a ne privi, și a ne trata ast-fel «ca cum n'am fi fost ómenĭ. Iată al doilea fel de supli«ciŭ ce inventase inimicii noștri după biciuire. Unii după «ce aŭ suferit tóte aceste muncĭ, rĕmaseră încă în butucĭ «avênd picĭórele depărtate până la a patra gaură, ast-fel «că eraŭ obligați de a sta culcați rĕsturnați, ne putênd «a se ține pe picĭóre, din causa semnelor de rane ce le «rĕmăsese din ranele lor. Alții rĕmâneaŭ întinși pe pă«mânt cu totul sdrobiți de lovituri și acoperiți de rane, «și eĭ se păreaŭ mai grozavĭ în acéstă stare, de cât se «arătase chiar în mijlocul muncilor. Unii mureaŭ în muncĭ,

«și rușinaŭ prin răbdarea lor turbarea inimicilor lor. Alțiĭ «fiind readușĭ maĭ morțĭ în temniță mureaŭ acolo după «puțin timp. Unĭĭ fiind tămăduițĭ prin remediĭ, deveniră «maĭ tarĭ prin timpul și prin obicĭnuința ce făcuse de a «suferi. Ast-fel când li se dădu alegerea saŭ a se libera «de persecuție, pângărindu-se prin detestabile jertfe, saŭ «de a avea capul tăiat, eĭ merseră toțĭ la mórte cu bu«curie. Eĭ știeaŭ ce ni s'a poruncit în sântele Scripturĭ, »și că este ḍis: *Ceĭ ce vor jertfi la Dumneḍeĭ stre«inĭ, se vor perde. (Deut cap. 4).* Și în *alt loc: Să «nu aĭ alțĭ Dumneḍeĭ afară de mine. (Eșire cap. 20).* Iată ce acest adevĕrat filosof, și acest sânt martir care ardea de focul sacru a uneĭ dragoste fórte curată, scrise în temniță, puțin maĭ nainte de a fi condamnat, atât pentru a informa pre Credincioșiĭ Bisericiĭ sale de starea persecuțiuniĭ, cât și pentru a'ĭ îndemna a rămânea tarĭ în pietate după mórtea sa care era fórte aprópe. Insă ce nevoe este de a întrebuința atâtea cuvinte pentru a descrie luptele ce martiriĭ succedând uniĭ altora, susținură în tótă întinderea pământuluĭ, fiind că eĭ fură chiar atacațĭ cu mâna armată ca niște inimicĭ declarațĭ?

CAPITOLUL XI.

Despre aceea ce se întêmplă în Frigia

O Cetate din Frigia fu asediată și redusă în cenușe, din ură că locuitoriĭ atât marĭ cât și micĭ, atât magistrațĭ cât și popor făceaŭ profesiune de religiunea Chreștină, și refuzase de a jertfi idolilor. Eĭ fură toțĭ arșĭ de viĭ, bărbațĭ, femeĭ, copiĭ, și muriră invocând numele luĭ Dumneḍeŭ în mijlocul flacărilor. Adauctus, Italian de națiune, ilustru prin strălucirea nașterĭĭ sale, și prin aceea a demnității sale, căcĭ trecuse prin tóte dregătoriile curțiĭ, și exercitase cu o perfectă integritate intendența Finanțelor, însă maĭ ilustru încă prin ardórea pietățiĭ sale, prin care mărturisise de maĭ multe orĭ numele luĭ Iisus Christos, luă cununa martiruluĭ.

CAPITOLUL XII.

Maĭ mulțĭ martirĭ.

Trebue óre să maĭ vorbesc de cei-l'alțĭ în particular, și să descriŭ diferitele felurĭ de muncĭ, ce suferi o mul-

țime nenumĕrată de bărbațĭ și de femeĭ? Unĭĭ avură membrele tăiate cu securĭ ca în Arabia. Alțiĭ avură cópsele sdrobite, ca în Capadocia; alțiĭ fură spânzurațĭ de picióre, și înădușițĭ cu fum, ca în Mesopotamia. Alțiĭ avură nasul, urechile, mâinile, și cele-l'alte părțĭ ale trupuluĭ tăiate, ca în Alexandria. Ce voiŭ ḍice de muncile ce eĭ suferiră în Antiochia, unde unĭĭ fură puși pe grătare și arșĭ cu încetul, nu pentru ca să móră, ci pentru ca să lângezească maĭ mult timp, unde alțiĭ iubiră maĭ mult a pune mâna lor în foc, de cât a se atinge de jertfele nelegiuite ale păgânilor, și unde unĭĭ se aruncară din înălțimea caselor lor, de frica primejdieĭ, și credură a câștiga maĭ mult murind, fiind că eĭ evitaŭ prin acest mijloc de a cădea în mâinile nelegiuiților? Era în Antiochia o Dómnă de o deosebită pietate, și de o minunată tărie de curagiŭ, care era de o ilustră naștere, și care avea marĭ averĭ. Ea fusese constrînsă prin gelosiea și prin relele meșteșugirĭ a óre căror persóne, de a reveni de la țară unde se retrăsese cu douĕ fiĭce ale sale, de o rară frumusețe, pe care le crescuse în religiunea Chreștină,și de a se închide în acéstă cetate. Când ea se vĕḍu căḍută în cursa ce'ĭ întinsese inimiciĭ sĕĭ, ea comunică fiicelor sale extremitatea primejdieĭ unde ele eraŭ reduse, și gróza violențelor ce aveaŭ de temut din partea soldaților, și maĭ cu sémă perderea onóreĭ lor, și spunêndu-le că nu e nimica maĭ grozav de cât de a se supune prin pĕcat la servitudinea demonilor, ea le sfătui de a se încrede în Iisus Christos. Luând câte trele această hotărîre, ele se rugară soldaților de a le permite de a se abate puțin din cale, și obținênd de la eĭ acéstă grație, ele lăsară în jos haĭnele lor, și se aruncaŭ într'un riŭ ce era aprópe, și se înecară. Alte douĕ fete, maĭ surorĭ prin credința lor și prin virtutea lor, de cât prin nașterea lor timporală, amêndouĕ cunoscute prin nobleța familieĭ lor, prin mărimea bogățiilor lor, prin strălucirea frumuseței lor, însă maĭ cunoscute fără comparațiune prin curățenia vieții lor, prin gravitatea moravurilor lor, prin ardórea pietățiĭ lor, fură aruncate în mare prin ordinul nelegiuiților, ca cum pământul n'ar fi fost demn de a le purta. Iată ce se petrecu în Antiochia. Insă ceia ce se petrecu în Pont, nu se póte spune fără ca nescine să tremure de gróză. Unĭĭ avură degetele stră-

punse cu trestiĭ ascuțite. Alțiĭ avură cópsele și cele-l'alte părți ale trupuluĭ arse cu plumb topit. Alțiĭ fură munciți prin nouĭ suplicii, ce judecătoriĭ atât de luminați, și atât de equitabilĭ inventară cari de cari maĭ mult pentru a întrece în cruḍime pre aceĭ ce 'ĭ precedase. In fine persecuțiunea nu încetă până ce aceștĭ nelegiuiți obosind de a vĕrsa sângele și de a comite uciderĭ, declarară că Impĕrații nu doreaŭ nimica maĭ mult de cât de a da semne de clemența lor, de a conserva viața supușilor lor, și că în loc de a ne omorî, eĭ s'ar mulțumi pe viitor de a ne scóte un ochiŭ și de a ne ciunti de o cópsă. Iată favorabilul tratament ce eĭ hotărîră de a ne face. Nu s'ar putea spune câte persóne aŭ fost, care prin efectul acesteĭ blândețe atât de rară și atât de admirabilă avură ochiul drept saŭ smuls cu ferul, saŭ ars cu foc, și câte aŭ fost care avură nervul din dosul genuchiuluĭ drept ars cu un fer înfocat, și care fură pe urmă condamnați la lucrul metalurilor, nu atât pentru utilitatea ce trăgea de la lucrul lor, cât pentru satisfacerea ce aveaŭ de a le munci? N'așĭ putea nicĭ odată descrie tóte faptele lor cele marĭ, și mărturisesc că ele sunt maĭ presus de cuvintele mele. Eĭ se făcură fórte celebri în tótă lumea, prin gloria luptelor lor, și făcură a admira puterea luĭ Dumneḍeŭ, care susținea slăbiciunea lor. Mi-ar fi, nu voiŭ ḍice cu greŭ dar cu neputință de a spune tóte numele lor.

CAPITOLUL XIII.

Episcopiĭ cari aŭ confirmat prin sîngele lor adevĕrul doctrinieĭ ce aŭ predicat.

Intre păstoriĭ Bisericilor, cari aŭ suferit martirul în cetățile cele mai celebre, să vorbim maĭ întâĭ de Antim episcop de Nicomidia, care avu capul tăiat. Lucian preot de Antiochia fu de asemenea unul din ceĭ maĭ iluștri dintre aceĭ ce mărturisiră de împĕrăția Mântuitoruluĭ. Acesta era un om de moravurĭ fórte sânte, care a apărat acéstă împĕrăție, nu numaĭ prin scrierile sale și prin o apologie ce a făcut la Nicomidia în presența Impĕratuluĭ, ci și prin faptele sale. Ceĭ maĭ celebri martirĭ din Fenicia aŭ fost Tirannion episcop de Tir, și Zenobie preot din

Seida, Trebue a adăoga pre lângă eĭ pre Silvan episcop de Emisa, care a fost expus la fiarele sĕlbatice în acéstă cetate cu câți-va alțiĭ. Cei-l'alți doĭ aŭ confirmat la Antiochia doctrina credinții nóstre, prin statornicia răbdăriĭ lor, cel d'intâiŭ fiind aruncat în mare, și cel de al douilea care era fórte iscusit în medicină, avênd cóstele strugite cu unghiĭ de fer. Dintre martiriĭ din Fenicia, Silvan episcopul de Gaza avu capul tăiat cu treĭ-ḍecĭ și nouĕ alțiĭ, la metalurile ce sunt aprópe de Phénos, Peleus și Nilus preoți din Egipt aŭ fost arși cu câți-va alțiĭ în același loc. Nu trebue a trece sub tăcere pe preotul Pamfilie, podóba Bisericiĭ din Cesaria, al căruĭ curagiŭ și fapte glorióse am făcut cunoscut în o altă operă. Dintre aceĭ a cărora dragoste aŭ fost consumată la Alexandria în Egipt și în Thebaida, trebue a vorbi maĭ întâĭ de Petru, episcop de Alexandria, doctor celebru al sânteĭ nóstre religiuni, de Faust, de Dius, și de Amınonius preoți aĭ aceliași Biserici, de Fileas, de Isichie, de Pachomie, și de Theodor episcopĭ a deosebite Biserici din Egipt. Un numĕr maĭ nesfârșit de alțiĭ se făcură celebri prin mórtea lor în Bisericile din acele țărĭ. Nu este al nostru de a întreprinde de a descrie luptele lor; acésta trebue a fi reservată celor ce aŭ avut fericirea de fi marturĭ acelor lupte. Cât pentru mine, am raportat într'o operă a parte chinurile la care am fost de față. Nu voiŭ adăoga aicea de cât douĕ lucrurĭ, de unde sper că aceĭ ce vor lua ostenélă de a citi istoria mea, vor trage un mare folos; revocarea aceia ce se ordonase contra nóstră, și istorisirea celor ce s'aŭ petrecut la începutul persecuțiuniĭ.

Cine ar putea exprima prosperitatea și abondența de care era plin Imperiul, în timp ce aceĭ ce'l guvernaŭ, n'aveaŭ pentru noĭ de cât simțiminte de blândeță și de clemență. Eĭ se bucuraŭ de o pace profundă; și la fiecare ḍece saŭ douĕ-ḍecĭ de anĭ celebraŭ jocurĭ solemne, și făceaŭ veseliĭ publice. In timpul când puterea lor creștea din ḍi în ḍi, eĭ îșĭ schimbară de odată simțimêntul către noĭ, și ne declarară răsboiŭ. De abia expirase primul an al persecuțiuniĭ, și prin o schimbare neașteptată Imperiul lor se vĕḍu pe povârnișul ruiniĭ sale. Cel întâĭ din Impĕrați căḍênd într'o bólă primejdióză, ce'ĭ turbură spiritul el se retrase cu cel de al doilea în viața

de tóte ḑilele. Și Imperiul fu divisat în douĕ părți, ceia ce nu se întêmplase încă până atuncea. Puțin dupĕ aceia Impĕratul Constanțiŭ, principe de un natural fórte moderat, fórte blând cu supușiĭ sĕĭ, și fórte bine dispus către religiunea nóstră, muri, și lăsă autoritatea suverană luĭ Constantin fiul sĕŭ. El fu pus cel dintâĭ de către Păgânĭ în numĕrul dumneḑeilor, și priimi după mórtea sa tóte onorurile ce se putea da memoriĭ sale. Nicĭ odată Principe nu se condusese cu atâta moderațiune, și cu atâta clemență, și nu dusese o viață atât de conformă cu eminența demnității sale. El nu luă nicĭ odată parte la persecuțiile ce ni se făcură. El nu porunci nicĭ odată de a dărîma Bisericile nóstre, nicĭ de a ne face vre un rĕŭ, și muri de o mórte naturală și liniștită. Constantin fiul sĕŭ fu ridicat prin sufragele armateĭ pe tronul ce Dumneḑeŭ, care dispune de Imperiĭ cu o putere absolută, 'ĭ destinase maĭ dinainte. Licinius fu declarat apoĭ Impĕrat de către cei-l'alțĭ Principĭ, cari posedaŭ suverana putere. Maximin, ce nu era de cât Cesar, ne putênd vedea înălțarea sa fără gelosie, se proclamă el însușĭ Impĕrat. Maximian care reluase, cum am vĕḑut, autoritatea absolută, întinḑênd în acel timp o cursă luĭ Constantin, muri de o mórte infamă, și atuncea statuele sale se rĕsturnară maĭ întâĭ, și se dărâmară monumentele ce fusese consacrate pentru gloria sa.

CAPITOLUL XIV.

Moravurile Persecutorilor.

Maxențiŭ, fiul sĕŭ, usurpând la Roma suverana putere, se prefăcu maĭ întâĭ pentru a măgulĭ pe popor, de a admite Religiunea nóstră, de a vroĭ să ne trateze favorabil, și de a întrebuința o maĭ mare clemență de cât predecesoriĭ sĕĭ. Insă curênd după aceia el desmințì frumósele speranțe ce dăduse, se dete cu o furie de necreḑut la tot felul de crime, și se cufundă în desfrânare și nelegiuire. El comise adulteriĭ cu ultima insolență, răpi femeĭ măritate, și le trimese îndărăt bărbaților lor, după ce a abuzat de ele. El nu se mulțumi de a face acest ultragiŭ persónelor mediocre, ci afectă de a o face celor dintâĭ din senat,

astfel că, marĭ și micĭ, Magistrați și popor se temeaŭ de opotrivă de violențele sale. Insă de și gemeaŭ toți în secret fără a îndrăzni să se plângă, el nu evita pentru aceasta efectele cruzimeĭ sale. El poruncì într'o ḑi companiilor gardiștilor sĕĭ, pentru un motiv fórte ușor, să atace poporul, și astfel o mare mulțime fu masacrată în mijlocul Cetățì, de armele nu ale Scithilor, nicĭ ale streinilor, ci chiar ale Romanilor. Nu s'ar putea spune câți Senatorĭ a omorît el pentru a le lua averele, pentru că pe fie care zi pe mai mulțì 'ĭ ucidea pentru falșe acusațiuni. In fine acest tiran încoronă cele-l-alte crime ale sale, prin studierea criminală ce făcŭ secretelor detestabile ale magieĭ, deschiḑênd pântecele femeielor îngreuiate, consultând măruntaele copiilor, spintecând leĭ, pentru a atrage demoniĭ, creḑênd, saŭ că ar întoarce prin ajutorul lor, răsboiul de care era amenințat, saŭ că ar câștiga victoria. Este cu neputință de a exprima extremitatea opresiuniĭ sub care el făcŭ a geme supușĭ sĕĭ, și de a representa orórea fómeteĭ de care eĭ eraŭ bântuiți, fiind sigur că nicĭ o dată nu s'aŭ vĕḑut asemenea.

Maximin, care luase în stăpânire autoritatea suverană din Orient, unindu-se în secret cu Maxențiŭ, cu care era unit maĭ dinainte prin conformitatea moravurilor sale, și a crimelor sale, se sili maĭ întâĭ de a le ascunde. Insă când ele fură descoperite, el fu pedepsit de aceasta dupre cum merita.

Fiind-că de naturalul sĕŭ era timid și superstițios pînă la exces și cu totul dedat la cultul Idolilor, nu era niminea căruia să'ĭ dea atât de marĭ onorurĭ ca înșelătorilor și fermecătorilor. El nu îndrăsnea a întreprinde nimica fără a consulta oracoliĭ. El se hotărì pentru aceasta de a ne persecuta cu o maĭ mare violență cum nu făcuse nicĭ o dată predecesoriĭ sĕĭ, și porunci de a repara templurile ce căḑuse în ruină, și de a ridica altele din noŭ. El puse Preoți Păgânĭ în tóte Cetățele, și așeḑă maĭ pre sus de eĭ un suveran Sacrificator în fie care Provincie, ales de principaliĭ Magistrați, și 'ĭ dădu gardiștĭ. In fine el acordă guvernământul Provinciilor ghicitorilor, ca unor ómenĭ fórte plăcuți luĭ Dumnezeŭ, și le atribui marĭ privilegiĭ. Puțin după aceia el impovoră nu câte-va cetățì, ci tóte Provinciile din Imperiul sĕŭ prin imposite insuportabile, și

prin condamnări nedrepte. El despuia pe cele mai bogate familii, pentru a îmbogăți pe lingușitorii din despuerile lor. El se dădu la o astfel de beție, în cât fiind cu capul plin de vin, dădea adese ori ordine, de care se căea a-doua zi, când se trezea. El avea o pasiune mai puternică pentru lux și pentru plăceri ca nimenea altul, și îndemna prin exemplul său pe oficeri și pe popor la desfrânare. El permise soldaților de a cădea în moleșire și lenevire. El porunci guvernatorilor de Provincii, și generalilor de armată de a exercita asupra supușilor săi tot felul de nedreptăți și de violențe. Ce voi zice de desfrînările sale, și de adulteriile sale? El nu intra nici odată în vre-o cetate fără a conrupe acolo fidelitatea femeilor, și nevinovăția fetelor. Aceste excese grozave 'i reușiră contra tuturor acelor ce nu erau Chreștini; însă aceștiea despreţuind moartea, despreţuiau și cruḍimele sale. Bărbații iubiră mai bine a suferi foamea și setea; a fi străpunși cu ferul; a fi arși cu focul, a avea ochii scoși, membrile zdrobite; a fi aruncați în fundul mării, de cât a se lepăda de cultul lui Dumneḍeu, și a se închina Idolilor. Femeele nefiind, mai slabe de cât bărbații în credință, suferiră aceleași munci, și luară aceleași cununi. Unele din ele fiind răpite, iubiră mai bine a pierde vieața de cât castitatea; mai multe din ele fiind violate de către acest tiran. O Dómnă din Alexandria, care era cea mai ilustră din tóte, atât prin nobleța familiei sale, cât și prin mărimea bogăților sale, triumfă asupra desfrînării sale; După ce a făcut tot ce a putut pentru a o conrupe, el nu îndrăsni a o condamna a avea capul tăeat, de și ea era gata a suferi acest supliciu, pentru că iubirea de care el ardea pentru dânsa, era mai tare de cât cruḍimea sa; De aceia el se mulțumi de a'i confisca averea și de a o izgoni. Mai multe altele neputênd consimți la dorințe infame ale guvernatorilor de Provincii suferiră cu statornicie muncile cele mai teribile și moartea cea mai crudă. Ele se făcură tóte admirate prin curățenia virtuței lor. Insă a fost una la Roma, care se făcu admirată mai mult de cât tóte cele-l-alte. Tiranul Maxentiu, carele era în tóte fórte asemănat lui Maximin, întreprinḍênd de a o viola, și trimițênd pre miniștrii săi pentru a o răpi, deîndată ce ea sciu că bărbatul său, care era guvernator de Roma consimțise ca ei

să o aducă, ea ceru puțin timp pentru a'și lua podóbele sale cele mai bogate, și intrând în camera sa 'și împlîntă un pumnal în sîn. Murind la moment, ea nu lăsă de cât trupul său în mânile soldaților, și prin acest memorabil exemplu, care vorbește mai tare de cât tóte gurile oratorilor, ea publică tuturor ómenilor din secolul său, și la tótă posteritatea, că numai virtutea Creștină este care e ne învinsă și scutită de mórte. Acest deluviu de crime și de cruḍimi inundă în același timp tot pământul prin reutatea acelor doui tirani, din care unul avea stăpânire peste Orient și cel-l-alt peste Occident. Nu s'ar putea niminea îndoi că persecuțiunea care fusese ridicată în contra nóstră, n'au fost unicul său izvor, fiind-că l'am vḙḍut sfârșindu-se deîndată ce pacea și libertatea se dădură înapoi Bisericii.

CAPITOLUL XV.

Nenorociri întêmplate Păgânilor.

In timpul celor ḍece ani ce dură persecuțiunea, Păgânii nu încetară de a se sfâșia prin furia răsboiului civil. Nu era nici o libertate pe mare. Un vas era îndată prins ce se arăta; și se întrebau acei ce erau pe vas, dacă nu veneau de la inimici, și pentru, a'i face să mărturisească, le strępungea cóstele cu ascuțituri de fer, și câte odată 'i ardea séu 'i lega pe cruce. Pretutindeni nu se lucra de cât pentru a se face arme, scuturi, zale, lănci și săgeți. Se echipau flotele, și se aștepta în tot momentul la venirea inimicilor. Pentru culmea nenorocirei, veni desolarea prin fómete și prin ciumă; de care vom vorbi în șirul Istoriei nóstre.

CAPITOLUL XVI.

Sfârșitul persecuțiunii.

Iată tot ce se întêmplă în cursul persecuțiunii. Dar în sfârșit ea fu alinată dupĕ ḍece ani prin bunătatea lui Dumneḍeu, acéstă persecuțiune atât de crudă, și chiar din anul al optulea, ea începu câte puțin a se liniști. Căci

îndată ce Dumnedeŭ ni-aŭ privit cu un ochiŭ favorabil, Principiĭ îşĭ schimbară de odată dispositiunea şi revocară edictele lor. Nu trebue a atribui acest efect clemenţiĭ lor, căcĭ de când eĭ ne declarase războiŭ, căutase din ḑi în ḑi noĭ mijlóce de a ne munci. Insă trebue a'l atribui protecţiuniĭ Domnuluĭ, care ne priimise în har, şi care începea a pedepsi pre autorul relelor ce noĭ suferisem. De şi trebuea ca să suferim aceste rele după ordinul Providenţieĭ, *nenorocirea trebuea a cădea*, dupre Scriptură, *asupra aceluia prin care scandalul venise. (Matheĭ cap. 18)*. El fu decĭ pedepsit prin o dispositiune secretă a ceruluĭ, şi pedépsa începu prin trupul sĕŭ, şi se întinse apoĭ până asupra sufletuluĭ sĕŭ. 'I veni o rană care'ĭ mâncă măruntaele, şi care fiind tótă plină de vermĭ, exala o putóre mortală. Grăsimea ce'ĭ făcuse talia monstruósă, pentru că mâncase maĭ nainte cu prea mult exces, se topise atuncea într'o putredeciune cu totul grozavă de vĕḑut. El porunci a omorî pre medicii sĕĭ, pre uniĭ pentru că arătase óre care delicaleţă, vĕḑênd grozava infecţiune din tóte membrele sale, iar pre alţiĭ puntru că se desnădĕjduise de a'l vindeca.

CAPITOLUL XVII.

Revocarea Edictelor.

In mijlocul uneĭ mizeriĭ atât de deplorabile, el începu a recunóşte crimele ce comisese, făcu reflexiunĭ asupra luĭ însuşĭ, şi mărturisi pĕcatul sĕŭ luĭ Dumnedeŭ Creatorul Universuluĭ. Adunând apoĭ pre ceĭ maĭ principalĭ a'ĭ curţiĭ, le porunci de a face să înceteze persecutiunea. El ordonă îndată de a reclădi Bisericile, unde Chreştiniĭ să pótă a'şĭ îndeplini datoriile religiuniĭ lor, şi a face pentru dênsul rugăciunĭ. Iată edictul ce fu publicat în favórea nóstră în tóte cetăţile. «Impĕratul Cesar Galerius Va-«lerius Maximian neînvins, August, suveran Pontifice, fórte «mare Germanic, fórte mare Egiptiac, fórte mare Thebaic, «fórte mare Sarmatic de cincĭ orĭ, fórte mare Persic, «fórte mare Carpic de douĕ orĭ, fórte mare Armeniac de «ḑece orĭ, fórte mare Medic, fórte mare Adiabenic, Tribun «de douĕ-ḑecĭ de orĭ, Impĕrat de nouĕ-spre-ḑece orĭ, Con-

«sul de opt orĭ, părinte al patrieĭ, proconsul: şi Impĕra-«tul Cesar Flavius Valerius Constantin pios, fericit, ne-«învins, August, mare Pontifice, Tribun de cincĭ orĭ, Im-«pĕrat de cincĭ orĭ, consul părinte al patrieĭ, proconsul. «Si Impĕratul Cesar Valerius Licinien, Pios, fericit neîn-«vins, August, mare Pontifice, tribun de patru orĭ, Impĕ-«rat de treĭ orĭ, consul, părinte al patrieĭ, proconsul; că-«tre aceĭ din provincia sa, salutare.

«Dintre tóte îngrijirile ce am luat pentru binele comun «al supuşilor noştri, şi pentru conservarea Imperiuluĭ, Noĭ «hotărîsem de a restabili tóte lucrurile după primele obi-«ceiurĭ, şi vechia disciplină a strămoşilor noştri. Noĭ «ne-am silit cu deosebire de a face ast-fel ca Chreştiniĭ «ce se depărtase de religiunea şi ceremoniile părinţilor «lor să revină la un simţimênt maĭ bun. Eĭ aŭ avut te-«meritatea şi orgoliul de a se opune regulilor şi practi-«cilor ce fusese stabilite din anticitate, şi póte chiar, prin «aceia din cari se pogorîse: şi fie-care din eĭ alesese legĭ «dupre capriciul sĕŭ, şi făceaŭ adunărĭ particulare. Edic-«tul prin care noĭ ordonasem ca eĭ să observe obiceiu-«rile strămoşilor, lor fiind publicat, eĭ aŭ fost expuşĭ la «marĭ pericole, şi maĭ mulţĭ dintre eĭ aŭ fost executaţĭ «la mórte în diferite moduri. Remarcând decĭ că maĭ «mulţĭ persistând în nebunia lor refusaŭ de a da Dum-«nedeilor nemuritorĭ cultul ce le este datorit, şi nu aveaŭ «maĭ mult libertatea exercitiuluĭ religiuniĭ lor, obicĭnuinţa «ce noĭ am contractat de a face să se simţéscă de toţĭ «supuşiĭ noştri efectele clemenţiĭ nóstre, ne-aŭ îndemnat «a'ĭ trata favorabil, şi a le permite de a face adunările «lor ordinare, fără nicĭ o turburare. Noĭ am făcut cunos-«cut judecătorilor noştri, ce datoresc eĭ să observe în a-«ceastă privinţă. Acéstă indulgenţă de care noĭ usăm că-«tre eĭ 'ĭ obligă de a ruga pre Dumnedeul lor pentru să-«nătatea nóstră, pentru prosperitatea generală a Imperiu-«luĭ nostru, şi pentru siguranţa particulară a familiilor lor».

Am tradus acest edict din latineşte în grecească, pre cât maĭ bine mi-aŭ fost posibil. Nu rămâne maĭ mult de cât a vedea ceia ce s'aŭ întêmplat pe urmă.

SUPLIMENT
LA
CARTEA A OPTA

Ast-fel cum se găsește în unile manuscripte.

Autorul acestuĭ edict fu liberat curênd după aceia de durerile sale prin mórte. Se ḑice că el cel d'intâiŭ ridicase acéstă miserabilă persecuțiune, și că se silise de a întórce de la religiunea nóstră pre soldații din armata sa, și pre ofițerii din curtea sa; că încărcase pre cei-l'alți de confusiune și de infamie; că omorîse pre unii din eĭ, și excitase pre colegii sĕĭ în Imperiŭ a ne declara răsboiŭ. Cred de datorie a nu lipsi de a observa care aŭ fost sfârșitul celor-l'alți principii. Imperiul fiind împărțit între patru Impĕrați, ceĭ doĭ d'intâiŭ prin vârstă și demnitate renunțară la suverana putere doĭ anĭ aprópe după începutul persecuțiunii, dupre cum deja am remarcat'o. Petrecênd restul vieții sale în o condițiune privată, cel dintâĭ fu consumat de o bólă încétă și întristătóre. Cel al doilea se sugrumă, dupre o predicere care ḑicea că acest fel de mórte era pedépsa cuvenită crimelor sale. Cel din urmă din cei-l'alți douĭ care fusese autorul persecuțiunii fu turmentat de durerile de care am vorbit. Constanțiu care'l preceda, fu un principe plin de blândețe și de clemență. El se purtă în tot timpul domnieĭ sale cum trebue să se pórte un bun Impĕrat, făcu bine la tótă lumea, nu luă parte nicĭ odată la violențele ce furĕ exercitate contra Chreștinilor, nu porunci de a dărîma Bisericile lor, și nu ordonă nicĭ odată nimic contra lor. El fu de asemenea fórte fericit în tot cursul vieții sale și muri de o

mórte pacinică. El avu singur fericirea de a lăsa murind, Imperiul luĭ Constantin fiul sĕŭ, principe tórte pios și fórte moderat, carele fiind proclamat de către soldații sĕĭ, imită blândețea și bunătatea de care părintele sĕŭ usase către noĭ. Iată care fu în diverse timpurĭ sfârșitul acestor patru Impĕrați, din cari acela ce am însemnat, publică în favórea nóstră cu cei-l'alți colegĭ a'ĭ sĕĭ revocarea edictelor ce am raportat.

Se găsește în unele manuscripte aceea ce urméză

In al nouĕ-spre-zecelea an al domnieĭ luĭ Dioclețian, în luna Xantique, ce Romanii numesc April, Florian fiind guvernator al Palestinii, puțin înainte de sĕrbătórea Pasceluĭ, se publică de odată un edict prin care se ordona de a dărîma Bisericele, de a arde cărțile sânte, de a lipsi pre oficerĭ de dregătoria lor, și de a reduce în sclavie pre persónele de condițiune de jos, dacă ar continua a face profesiune de Religiunea Creștină. Curênd dupĕ aceia se publică alte scrisorĭ ce coprindeaŭ că Episcopii vor fi puși în temniță, și constrînși prin tóte mijlócele de a jertfi dumnedeilor.

CAPITOLUL I.

Martirul luĭ Procopie, al luĭ Alfeŭ, și al luĭ Zacheŭ.

Dintre Martirii din Palestina, Procopie fiind prins cel dintâĭ, fără să fi fost pus în temniță, fu dus de o cam dată înaintea tribunaluluĭ Judecătoruluĭ, care 'ĭ porunci de a jertfi dumnedeilor. El rĕspunse că nu cunoșcea de cât un singur Dumnedeŭ, căruĭ trebuea a jertfi dupre cum el poruncise. Când 'i s'a poruncit de a jertfi și celor patru Impĕrați, el făcŭ un rĕspuns estras din Omer, ce nu prea plăcu Păgânilor.

Mulțimea Domnilor nu e bună.
Un cap e de ajuns a purta o cunună.

La moment se 'i se tăie capul, a opta ḑi a luneĭ Desius, sĕŭ cum ḑic Romanii, șapte zile înainte de calendele

luĭ Iunie, a patra zi a sĕptĕmânii. El fu cel dintâĭ, care a suferit martirul în Cesaria, cetate din Palestina. Maĭ mulțĭ Episcopĭ aŭ suferit cu bucurie dupĕ dênsul, crude muncĭ în aceiașĭ cetate. Uniĭ totușĭ perdură de o camdată curagiul. Ceĭ ce aŭ rĕmas tarĭ aŭ fost munciți în diferite chipurĭ. Uniĭ fură crud bătuți cu biciul. Alțiĭ fură chinuiți cu unghiĭ de fer. Uniĭ fură încărcați de lanțurĭ, cu o astfel de violență în cât avură mânile deslocate. Insă suferiră toți, cu o răbdare neînvinsă, muncile cu care Dumnezeŭ permise, Păgânilor de a'ĭ încerca.

Unul fiind tîrît la piciórele altaruluĭ, și constrîns a se atinge de jertfele detestabile, era lăsat în libertate, ca cum ar fi jertfit. Un altul ne atingându-se nicĭ cum de tămâe, se retrăgea fără a zice nimica de și păgâniĭ strigaŭ că aŭ jertfit. Un altul era ridicat pe jumătate mort, și aruncat cu ceĭ ce se pângărise prin nelegiuirea jerfelor. Un altul care striga că nu consimțise la ceia ce se cerea de la el să se facă, era bătut cu pumni ca să tacă, atât de mult și cu atâta pasiune doriaŭ acești nelegiuiți ca să se crédă cel puțin că eĭ izbutise la ceia ce doreaŭ. Din tot numĕrul acest mare, n'aŭ fost de cât Alfeŭ și Zacheŭ care aŭ luat cununa martiruluĭ. După ce aŭ fost sfâșiéți cu lovițurĭ de biciŭ și cu unghiĭ de fer; dupĕ ce aŭ fost încărcați de lanțurĭ; dupĕ ce aŭ suferit grozave durerĭ, dupĕ ce a avut piciórele întinse în butuci până la apatra gaură în timp de douĕzecĭ și patru de ceasurĭ, și ne încetat aŭ mărturisit numele luĭ Iisus Christos Domnul și Stăpânul nostru, eĭ avură capul tăiat, ca Procopie, în a șapte-spre-dĕcea dĭ a lunii Dius, care este a cinci-spre-dĕcea înaintea Calendelor luĭ Decembrie dupre Romanĭ.

CAPITOLUL II.

Despre Roman Martirul.

Ceia ce se întêmplă în aceiașĭ dĭ la Antiochia în persónă luĭ Roman Martirul, merită de a fi remarcat. El era născut în Palestina, diacon și exorcist al Bisericeĭ din Cesaria, și venise la Antiochia în timpul când începea a se dărîma Bisericile nóstre. Vĕdênd un numĕr nenumĕrat de bărbați, de femeĭ și de copiĭ, carĭ intraŭ în tem-

plurile Păgânilor, și cari jertfeaŭ, el se apropie de eĭ plin de zelul glorieĭ luĭ Dumnedĕu, și 'ĭ mustră cu glas tare. Fiind arestat la moment, el suferi unul din cele maĭ glorióse martiruri, precum nimenea nicĭ odată n'a suferit. Căcĭ fiind condamnat la foc el ascultă sentința cu bucurie, și fu dus la supliciŭ. Fiind legat la un stâlp, în jurul căruia era o mulțime de lemne; și fiind-că Miniștriĭ așteptaŭ ordinul Împĕratuluĭ care eraŭ de față, el dise unde este focul? Abia rostise acest cuvînt, el fu adus înaintea Împĕratuluĭ, pentru a fi condamnat la un noŭ supliciŭ, care fu de a'ĭ tăia limba, el 'l suferi cu o statornicie care arătă lămurit că slăbiciunea celor ce se luptă pentru a-apărarea pietățeĭ e susținută prin puterea Dumnedeiască, care ușurează durerile lor, și care le dă un curagiŭ neînvins. Nefiind nicĭ de cum mirat, el presentă însușĭ limba sa pentru a fi tăiată, și după aceasta fu pus în temniță, unde fu lung timp muncit. În fine, fiind că se celebraŭ jocurile în anul al douĕ-dĕcilea a domniĭ luĭ Deoclețian, și dupre obiceiŭ, puse în libertate pre cei-l-alțĭ prisonierĭ, însă el rămase singur în butucĭ avênd piciórele întinse până la a patra gaură, și fu sugrumat. El merită de a fi pus în numĕrul Martirilor din Palestina, de și a murit afară din țara sa. Iată ce se întâmplă în primul an al persecuțiuneĭ, a căreĭ furie se descărcă cu deosebire asupra Episcopilor și Păstorilor Bisericeĭ.

CAPITOLUL III.

Despre Timoteŭ, Agapie, Tecla, și alțĭ opt Martirĭ.

Persecuțiunea înfierbântându-se contra nóstră anul următor, în care Urban era guvernator al Provincieĭ, se aduse scrisorĭ de la Împĕratul, prin care se ordona ca tótă lumea să jertfească dumnedeilor. Timoteŭ suferind în acel timp felurite muncĭ la Gaza cetate din Palestina, fu ars de viŭ, și luă prin răbdarea sa cununa martiruluĭ. Agapie și Tecla, care avea acelașĭ nume ca cea veche, de care am vorbit aiurea, dând cu Timoteŭ probe de o statornicie extraordinară, fuse condamnați a fi expușĭ fiarelor. Cine ar fi putut vedea saŭ auḑĭ cele ce se în-

tâmplă în urmă fără a fi coprins de mirare? Pe când Păgânii celebrau jocurile cu solemnitățile obicinuite, se răspândi un svon că Chreștinii carî fusese condamnați, ar fi constrânși de a se lupta cu fiarele. La acest svon șase tineri și anume Timolaus din Pont, Dionisie din Tripoli cetate din Fenicia; Romul, ipodiacon al Bisericii din Diospole, Pausis și Alexandru din Egipt, și un alt Alexandru din Gaza legându-și mânile pentru a arăta că erau gata de a suferi martirul, alergară la guvernatorul Urban, care era atunci la amfiteatru, îi mărturisiră că erau Chreștini, și arătară prin îndrăsneala cu care ei înfruntă pericolul, că acei ce fac profesiune de cultul lui Dumnedeŭ nu se tem de turbarea fiarelor. Pricinuind prin îndrăsneala lor mirare guvernatorului, și celor-l-alți carî erau de față, ei fură duși în temniță. Alți duoi fiind puși cu ei după câte va zile, anume Agapie care mărturisise deja de mai multe ori că era Chreștin, și suferise felurite muncî, și Dionisie care le procura cele de nevoe în temniță, avuiă toți opt capul tăiat la Cesaria în a douĕ-zecî și patru a lunii Distri, adică nouĕ dile înainte de Calendele luneî luî Aprilie. In același timp duoî din Impĕrați, adică cel care ținea primul rang, și acela care ținea al doilea, dimisionând din autoritatea suverană, pentru a duce o vieață privată, afacerile Imperiului cădură în rea stare; răsboiul civil se aprinse între Romanî, și nu putu a fi liniștit, mai 'nainte de a se da pacea Bisericii. Insĕ de în dată ce lumina acesteî păcî a risipit nóptea întunecósă a persecuțiuneî, concordia și liniștea se restabiliră în Imperiŭ, și Romanî viețuiră într'o perfectă unire.

Vom spune acésta mai pre larg în locul sĕŭ. Să continuăm totuși istorisirea ce am început.

CAPITOLUL IV.

Martirul luî Afian.

Maximin luând atuncea frînele Imperiuluî, el ne persecută cu mai multă furie de cât predecesoriî sĕî, ca cum ar fi afectat de a semnala nelegiuirea sa, și ura sa contra luî Dumnedeŭ, unde vom găsi cuvinte pentru a exprima ardórea caritățiî, și generositatea încrederiî cu care

Afian mărturisi că era Chreștin, în timpul când cea mai mare parte din Credincioși simțeaŭ fermitatea lor zdruncinată prin violența persecuțiuniî, când Provinciile eraŭ într'o grozavă confusiune, când fie care fiind ascuns într'o parte saŭ în alta, nu cugeta de cât la mijlócele de a'și asigura scăparea sa? De și nu atinsese încă vârsta de douĕ zecî de anî, el dădu la una din părțile din Cesaria, în presența locuitorilor acesteî cetățî, un minunat exemplu de iubirea ce avea el pentru Dumnedeŭ. El a stătut fórte mult timp la Beryte, unde părinții sĕî care eraŭ fórte bogați, 'l trimesese pentru a învĕța literile. E cu greŭ de a exprima cu cât curagiŭ birui el în cursul aceluî timp pasiunile care se simt mai cu viociune în tinerețe, și fără a se lăsa a se conrupe nicî prin ardórea temperamentuluî sĕŭ, nicî prin relele tovărășieî; el trăi cu stâmpărare, cu dreptate și cu pietate, după cum sunt Chreștinii obligați la aceasta. Și de este necesar de a vorbi de patria sa, și de a da óre care laudă cetățeî care a dat un apărător al credințeî atât de generos, voiŭ face-o bucuros. Pagas, cetate celebră din Licia, era locul unde se născuse acest ilustru tînĕr, când se întórse acolo, după ce a isprăvit studiile sale la Beryte, el nu vroi s i rĕmâe cu părintele sĕŭ și cu rudele sale, de și eraŭ din ceî mai considerabilî aî loculuî, pentru că eî refusaŭ de a face profesiune de Religiunea Chreștină. Insĕ fiind animat de Duhul luî Dumnedeŭ, și plin de dorința uneî înțelepciunî cerești, el desprețui plăcerile simțurilor și onórea lumeî, și fără a se îngriji de mijlócele prin care ar putea subsista pentru că 'și pusese în Dumnedeŭ nădejdea, el eși din casa părintelui sĕŭ, și fu condus ca prin mâna dumnedeiesciî Provedințe la cetatea din Cesaria, unde ea 'i pregătise cununa martiruluî. Rĕmânênd acolo cât va timp cu noi, și adunând fructele ce culesese din cărțile sânte, și întărindu-se prin obicinuința ce contractase acolo a postireî și înfrânăreî, el făcu în fine numele sĕŭ celebru, prin gloria uneî morți, de care nimenea n'a putut fi martor fără a fi fost cuprins de o mare mirare, fiind că chiar aceî ce nu aud de cât istorisirea, nu s'ar putea opri de a admira liniștea sa, libertatea sa, statornicia sa, și mai cu sémă hotărîrea și îndrăzneala sa, care fac pre atâtea excelente calități, ce nu

tâmplă în urmă fără a fi coprins de mirare? Pe când Păgânii celebrau jocurile cu solemnitățile obicinuite, se răspândi un svon că Chreștinii carî fusese condamnați, ar fi constrânși de a se lupta cu fiarele. La acest svon șase tineri și anume Timolaus din Pont, Dionisie din Tripoli cetate din Fenicia; Romul, ipodiacon al Bisericiĭ din Diospole, Pausis și Alexandru din Egipt, și un alt Alexandru din Gaza legându-și mânile pentru a arăta că eraŭ gata de a suferî martirul, alergară la guvernatorul Urban, care era atuncî la amfiteatru, îĭ mărturisiră că eraŭ Chreștinî, și arătară prin îndrăsneala cu care eĭ înfruntă pericolul, că aceĭ ce fac profesiune de cultul luĭ Dumnedeŭ nu se tem de turbarea fiarelor. Pricinuind prin îndrăsneala lor mirare guvernatoruluĭ, și celor-l-alți carî eraŭ de față, eĭ fură dușî în temniță. Alți duoĭ fiind pușî cu ei după câte va zile, anume Agapie care mărturisise deja de maĭ multe orî că era Chreștin, și suferise felurite muncî, și Dionisie care le procura cele de nevoe în temniță, avuiă toți opt capul tăiat la Cesaria în a douĕ-zecĭ și patru a luniĭ Distri, adică nouĕ dile înainte de Calendele luneĭ luĭ Aprilie. In acelașĭ timp duoĭ din Impĕrați, adică cel care ținea primul rang, și acela care ținea al doilea, dimisionând din autoritatea suverană, pentru a duce o vieață privată, afacerile Imperiuluĭ cădură în rea stare ; răsboiul civil se aprinse între Romanî, și nu putu a fi liniștit, maĭ 'nainte de a se da pacea Bisericiĭ. Insĕ de în dată ce lumina acesteĭ păcĭ a risipit nóptea întunecósă a persecuțiuneĭ, concordia și liniștea se restabiliră în Imperiŭ, și Romanî viețuiră într'o perfectă unire.

Vom spune acésta maĭ pre larg în locul sĕŭ. Să continuăm totușĭ istorisirea ce am început.

CAPITOLUL IV.

Martirul luĭ Afian.

Maximin luând atuncea frînele Imperiuluĭ, el ne persecută cu maĭ multă furie de cât predecesoriĭ sĕĭ, ca cum ar fi afectat de a semnala nelegiuirea sa, și ura sa contra luĭ Dumnedeŭ, unde vom găsi cuvinte pentru a exprima ardórea caritățiĭ, și generositatea încrederiĭ cu care

Afian mărturisi că era Chreștin, în timpul când cea maĭ mare parte din Credincioșĭ simțeaŭ fermitatea lor zdruncinată prin violența persecuțiuniĭ, când Provinciile eraŭ într'o grozavă confusiune, când fie care fiind ascuns într'o parte saŭ în alta, nu cugeta de cât la mijlócele de a'șĭ asigura scăparea sa? De și nu atinsese încă vârsta de douĕ zecĭ de anĭ, el dădŭ la una din părțile din Cesaria, în presența locuitorilor acesteĭ cetățĭ, un minunat exemplu de iubirea ce avea el pentru Dumnedeŭ. El a stătut fórte mult timp la Beryte, unde părințiĭ sĕĭ care eraŭ fórte bogați, 'l trimesese pentru a învĕța literile. E cu greŭ de a exprima cu cât curagiŭ birui el în cursul aceluĭ timp pasiunile care se simt maĭ cu viociune în tinerețe, și fără a se lăsa a se conrupe nicĭ prin ardórea temperamentuluĭ sĕŭ, nicĭ prin relele tovărășieĭ ; el trăĭ cu stâmpărare, cu dreptate și cu pietate, după cum sunt Chreștiniĭ obligați la aceasta. Și de este necesar de a vorbi de patria sa, și de a da óre care laudă cetățeĭ care a dat un apărător al credințeĭ atât de generos, voiŭ face-o bucuros. Pagas, cetate celebră din Licia, era locul unde se născuse acest ilustru tînĕr, când se întórse acolo, după ce a isprăvit studiile sale la Beryte, el nu vroĭ să rĕmâe cu părintele sĕŭ și cu rudele sale, de și eraŭ din ceĭ maĭ considerabilĭ aĭ loculuĭ, pentru că eĭ refusaŭ de a face profesiune de Religiunea Chreștină. Insĕ fiind animat de Duhul luĭ Dumnedeŭ, și plin de dorința uneĭ înțelepciunĭ cerești, el desprețui plăcerile simțurilor și onórea lumeĭ, și fără a se îngriji de mijlócele prin care ar putea subsista pentru că 'șĭ pusese în Dumnedeŭ nădejdea, el eși din casa părinteluĭ sĕŭ, și fu condus ca prin mâna dumnedeiescĭĭ Provedințe la cetatea din Cesaria, unde ea 'ĭ pregătise cununa martiruluĭ. Rĕmânênd acolo cât va timp cu noĭ, și adunând fructele ce culesese din cărțile sânte, și întărindu-se prin obicinuința ce contractase acolo a postireĭ și înfrânăreĭ, el făcu în fine numele sĕŭ celebru, prin gloria uneĭ morți, de care nimenea n'a putut fi martor fără a fi fost cuprins de o mare mirare, fiind că chiar aceĭ ce nu aud de cât istorisirea, nu s'ar putea opri de a admira liniștea sa, libertatea sa, statornicia sa, și mai cu sémă hotărîrea și îndrăzneala sa, care fac pre atâtea excelente calități, ce nu

se pot avea fără a fi plin de un zel sincer pentru adevĕrata Religiune, nicĭ fără a fi condus de Duhul luĭ Dumnedeŭ. Maximin ridicând ca un al doilea rĕsboiŭ contra nóstră, în al treilea an al persecuțiuniĭ luĭ Dioclețian, și trimițênd edicturĭ în tóte cetățile, prin care era ordonat guvernatorilor de a face ast-fel ca toțĭ locuitoriĭ să jertféscă, în momentul când Crainicul va face strigarea publică, pentru a aduna pre toțĭ părinții de familie în templurile Idolilor, pe cari Tribuniĭ 'ĭ numea pe fie care pe numele lor, pe când Chreștiniĭ eraŭ agitați prin vâlvórea furiósă a acesteĭ nouă vijeliĭ, acest tĭnĕr eși, fără ca noĭ să fi știut, din casa, unde ședea cu noĭ, și se duse la guvernatorul Urban, și fiind că el era gata de a presinta tămâia Dumnedeilor, el 'l apucă de mână și'l opri. Apoĭ 'l sfătui ca un înțelept consilier cu o gravitate plină de înțelepcĭune, de a renunța la rătăcire, pentru că ómeniĭ n'ar putea face nimic maĭ ridicol, de cât de a părăsi cultul singuruluĭ adevĕrat Dumnedeŭ pentru a presinta jertfe demonilor. Se pare că acest generos tĭnĕr a fost împins la o faptă atât de extra-ordinară, și atât de îndrăznéță prin o putere secretă a luĭ Dumnedeŭ, carele voea a face cunoscut prin acest exemplu, că adevĕrațiĭ Chreștinĭ, departe de a putea fi întorși de la pietate prin amenințărĭ și supliciĭ, trag din chiar amenințările și supliciile o nouă confiență de a publica adevĕrul cu o maĭ mare libertate de cât maĭ nainte, și de a îndemna pre persecutoriĭ lor a renunța la eróre și la superstiție. Acest tĭnĕr dupe o faptă atât de îndrăsnéță, fu luat de soldațĭ, cari 'l tîrîră cu violență, 'l încărcară de lovituri, și'l aruncară într'o temniță. După ce a stat cu picĭórele în butucĭ timp de douĕ-decĭ și patru de óre 'l aduse înaintea judecătoruluĭ, unde el arătă o statornicie neînvinsă de a suferi cele maĭ crude muncĭ. Căcĭ refusând de a jerfi, el avu cóstele străpunse până la óse, și până la măruntae, și fu bătut cu o cruțime atât de extremă, în cât nimenea nu maĭ putea recunóște fața sa. Excesul grozav al acesteĭ muncĭ ne strămutând nicĭ de cum fermitatea sa, călăiĭ, din ordinul judecătoruluĭ, 'ĭ legară de picióre o pânză muiată în unt-de-lemn căreia 'ĭ dădură foc. E cu greŭ de a exprima violența durerilor ce simți acest prea-fericit martir, când flacăra consumând cărnurile sale străbătu

ósele sale, și topi umedelele sale ca céra. Cu tóte acestea departe de a slăbi prin aceste muncĭ, el sili pre călăĭ de a se recunóște învinși, și fu pus iarăși în lanțurĭ. Treĭ dile după aceia, fu adus înaintea judecătoruluĭ pe jumătate mort, și conservând tot aceiași tărie de credință, el fu aruncat în mare. Ceia ce se întêmplă pe urmă, se va părea póte de necredut celor ce n'aŭ fost de față acolo. Nu mĕ pot totuși dispensa de a o consemna posterității, fiind-că aŭ fost acolo atâția marturĭ, câțĭ se găseaŭ atuncĭ la Cesaria. Trupul sântuluĭ martir, de abia fu aruncat în mare, și se ridică o furtună care sgudui tótă cetatea; și îndată trupul fu aruncat de valurĭ în fața uniea din părți. Acest martir al admirabiluluĭ Afian se întêmplă în dioa a doua a luneĭ Xantic, adecă patru dile înainte de Nonele luĭ Aprilie, și a șésea a sĕptĕmâneĭ.

CAPITOLUL V.

Martirul lui Ulpian și al luĭ Edesius.

In acelașĭ timp, și maĭ în aceiașĭ di, un tĭnĕr numit Ulpian, fiind crud bătut cu biciul la Tyr, fu închis cu un câne și un șarpe într'un sac făcut din o piele de boŭ, și aruncat în mare. Conformitatea morțiĭ sale cu aceia a luĭ Afian 'l face demn de un asemenea elogiŭ.

Edesius fratele mumeĭ luĭ Afian, și pre atâta frate dupre spirit ca și dupre trup suferi curênd după aceia un martir ca și al luĭ. După ce a mărturisit de maĭ multe orĭ cu o generositate îndrăsneață că era creștin, după ce a suferit o lungă închisóre și crude muncĭ, după ce a fost condamnat de a lucra la metalurĭ în Palestina, după ce a trăit mult timp ca adevĕrat filosof și a făcut maĭ marĭ progrese ca fratele sĕŭ în studiul înțelepciuneĭ, el făcŭ o faptă atât de îndrăsnéță ca și el. Căcĭ vĕdênd la Alexandria un judecător carele interogând pre Creștinĭ, 'ĭ insulta cu obrăsnicie, carele făcea înjurĭi ne suferite ómenilor gravĭ, și carele da femeĭ virtuóse și sânte fecióre la ómenĭ perdutĭ, pentru a fi prostituate, el se apropie de dênsul cu o liniștire de necredut, și 'l împută cruțimea sa. Indată el fu muncit în diferite chipurĭ, și în fine aruncat în mare ca și fratele sĕŭ.

CAPITOLUL VI.

Martirul luĭ Agapie.

A fost un martir fórte celebru la Cesaria în presența luĭ Maximin, care celebra acolo jocurile solemne în onórea nascereĭ sale, în al patrulea an al persecuțiuniĭ a douădecea dĭ a lunĭĭ Dius, adică douĕ-spre-dece dile înainte de Calendele luĭ Decembrie, a șasea dĭ a sĕptĕmâniĭ. Jocurile trebueaŭ a fi celebrate cu mult maĭ mare strălucire de cât de obicinuit, când Impĕratul era de față; Se producea în amfiteatru fiare sĕlbatice, venite din Ethiopia și din Indiĭ. Se arătaŭ acolo ómenĭ, carĭ se exercitase din tinerețea lor de a face comediĭ, ce nu se puteau vedea fără mirare. Insĕ trebuea ca la jocurile de care vorbesc să se vadă ceva care să fie cu totul noŭ și extra-ordinar. Care fu decĭ acest spectacol? Fu Agapie, carele încă din al douilea an al persecuțiuniĭ fusese expus la fiare cu Tecla, dupĕ cum am spus deja. Fiind maĭ dinainte scos de treĭ orĭ din temniță, și dus cu neomenie în cariere cu criminaliĭ, el fusese iarășĭ trimis de judecătorul și amânat la un alt timp, saŭ că avea milă de tinerețea sa, séŭ că nădăjduea că 'șĭ va schimba simțimêntul. El fu decĭ reservat pentru a fi condus înaintea Impĕratuluĭ, pentru ca să se înplinească în persóna sa cuvêntul Mântuitoruluĭ ce a dis către Apostoliĭ sĕĭ, că veți fi dușĭ la Impĕrați și la Domnĭ pentru numele meŭ. El fu tîrît cu un scelerat ce se dicea că a ucis pre stăpânul sĕŭ. Acest scelerat fiind expus la fiare, primi grația Impĕratuluĭ cam asemenea cum Baraba o priimise în timpul Patimiĭ Domnuluĭ nostru.

Amfiteatrul rĕsună la moment de aclamațiuni în onórea Impĕratuluĭ, pentru că a scăpat viața acestuĭ ucigaș. Acest Principe ordonă a se apropia apoĭ generosul Apărător al Religiuneĭ nóstre, 'ĭ propuse a se lepăda de credință, și 'ĭ oferi în acest cas libertatea. Insĕ el declară sincer că era gata de a suferi tot felul de muncĭ, nu numaĭ cu statornicie, ci și cu bucurie; nu pentru vre o crimă ce ar fi comis, ci pentru adevĕrata pietate. Confirmând îndată rĕspunsul sĕŭ prin faptele sale, el înaintă spre o ursóică ce slobozise în contra luĭ și dupĕ ce a fost sfâșiét în maĭ multe locurĭ, fu dus iarășĭ în temniță, unde trăind încă o dĭ, fu aruncat în mare cu pietre legate de picióre.

CAPITOLUL VII.

Martirul Teodosieĭ, al luĭ Domnin și al luĭ Auxentie.

In al cincelea an al persecuțiuniĭ, dĭua a doua a lunĭĭ Xantic, adică a patra înaintea Nonelor luĭ Aprilie; Intr'o Duminică, Teodosia născută în Tir, care nefiiind în vêrstă de cât de opt-spre-dece anĭ, avea o rară înțelepciune, într'o atât de mare tinerețe, merse la Chreștiniĭ carĭ eraŭ legați aprópe de tribunalul judecătoruluĭ, atât pentru a avea onórea de a'ĭ vedea, cât și pentru a'ĭ ruga, de a'și aduce aminte de dênsa, când eĭ vor fi înaintea luĭ Dumnedeŭ. Ea fu prinsă îndată de către soldați, și adusă înaintea judecătoruluĭ, ca cum ar fi comis o mare crimă. Fiind-că el era plin de o furie órbă și brutală, ordonă de a o muncĭ crud, 'ĭ sfâșie sînul până la óse cu unghiĭ de fer, și fiind-că ea respira încă, și mărturisea bucurie în mijlocul atâtor durerĭ, o aruncă în mare.

Apoĭ condamnă pre toțĭ aceĭ ce mărturisise numele luĭ Iisus Christos la lucrarea metalurilor ce sunt la Fenos în Palestina. In dĭua a cincea a lunĭĭ Dius, saŭ cum calculéză Romaniĭ la Nonele luĭ Noembrie, Silvan care era atuncĭ Preot al Bisericeĭ din Cesaria, unde el mărturisise numele luĭ Iisus Christos, și care pe urmă fu ridicat la demnitatea Episcopală, 'și consumă caritatea sa pastorală prin Martir, fu de asemenea condamnat la lucrarea metalurilor cu alțĭ câțĭ-va, carĭ semnalase zelul lor pentru apărarea adevărateĭ pietățĭ, și a avea maĭ întâĭ închieturele piciórelor arse cu un fer înfocat. Acelașĭ judecător condamnă în acelașĭ timp la foc pre Domnin, care avuse onórea de a mărturisi de maĭ multe orĭ numele luĭ Iisus Christos, și care se făcuse fórte celebru prin generósa libertate, cu care făcuse tot-deauna profesiune de credința nóstră. Fiind că acest judecător era fórte ingenios de a face rĕul, și avea spiritul fecund în invențiuni și în mijlóce de a ataca Religiunea Chreștină, el puse în întrebuințare felurite muncĭ, de care nicĭ odată nu se audise vorbindu-se El condamnă pe treĭ Chreștinĭ de a se bate cu lovituri de mânușĭ de fer unĭĭ contra altora. Expuse la fiare sĕlbatice pre un venerabil bătrân numit Auxentie. Trimise pe maĭ mulțĭ alțĭ de a lucra la

metaluri dupĕ ce i-a făcut famenĭ. Lăsă pre alţiĭ în temniţă, dupĕ ce a încercat răbdarea lor prin felurite muncĭ. Pamfilie cel maĭ scump din amiciĭ meĭ, şi cel maĭ celebru martir din secolul nostru, fu din acest numĕr. Urban vroĭ maĭ întâĭ a încerca capacitatea sa în eloquenţă şi în Filosofie ; 'ĭ poruncĭ apoĭ de a jertfi, la refusul ce făcú, el întrebuinţă asupra luĭ o cruḑime ne auḑită, din care nu câştigă de cât ruşine, făcŭ a sfâşiea cóstele cu unghiĭ de fer prin cea maĭ brutală din tóte barbariele, şi 'l lăsă în temniţă cu ceĭ-l-alţĭ carĭ avuse curagiul de a mărturisĭ numele luĭ Iisus Christos. Se póte judeca prin pedepsele cu care acest crud persecutor al Martirilor, fu pedepsit încă în viaţa aceasta, de severitatea acelora ce dreptatea Dumneḑeiască 'ĭ pregătise în cea-l-altă. Nu trecuse mult timp de când el pronunţase contra luĭ Pamfilie acéstă nedréptă condamnare ce am arătat, când fu desbrăcat de demnităţile sale, şi când aceiaşĭ Providenţă, care cu puţin maĭ 'nainte 'ĭ respectase pe tribunalul, unde el dădea dreptatea înconjurat de gardiştĭ sĕĭ, se vĕḑú încărcat de ruşine şi de infamie de către însuşĭ Maximin, ce 'ĭ dăduse odinióră onoruri extra-ordinare, din causa cruḑimeĭ ce el exercita contra nóstră. După ce a suferit felurite afronturĭ, fu în fine executat la mórte. Nu ating acésta de cât ca în treacăt. Voiŭ găsi póte un loc maĭ nimerit spre a remarca care a fost mórtea persecutorilor noştrĭ, cum a luĭ Maximin şi a miniştrilor tiraniei sale.

CAPITOLUL VIII.

Despre uniĭ Mărturisitorĭ şi despre Martirul luĭ Valentin, şi al luĭ Pavel.

Furtuna persecuţiuniĭ fiind deja mişcată contra nóstră, în timp de şase anĭ cu extremă furie, se alese dintre un numĕr fórte însemnat de Mărturisitorĭ, cari eraŭ în Tebaida într'un loc ce a fost numit Porfirit din causa marmoriĭ ce se scóte de acolo, maĭ o sută de ómenĭ, cu maĭ multe femeĭ şi maĭ mulţĭ copiĭ, pentru a'ĭ trimite la guvernatorul de Palestina. Era atuncea Firmilian, care succedase luĭ Urban, şi carele când a vĕḑut că eĭ mărturisiaŭ cu îndrăsneală numele luĭ Dumneḑeŭ, care a creat

universul, şi al luĭ Iisus Christos Domnul nostru, porunci maĭ întâiŭ a le tăia nervul picioruluĭ stâng cu un fer înfocat, apoĭ de a le sparge ochiul drept cu un fer ascuţit şi în fine de a'l arde până în fund cu un nastur de foc, şi de a'ĭ trimite dupĕ acesta la metaluri, ca să fie acolo consumaţĭ de muncă şi de miserie. Eĭ iar fură singurĭ pe carĭ i-am vĕḑut muncindŭ-se cu felurite chinurĭ. Aceia ce am ḑis că aŭ fost condamnaţĭ a se bate cu mânuşĭ de fer, fură de asemenea munciţĭ ca şi eĭ. Căcĭ pentru că refusară de a primi nutrimentul, ce li se oferea din cheltueala Impĕratuluĭ, şi de a face pe fie care ḑi exerciţiile ordinare, la care se obligă Atleţiĭ, pentru a întreţine forţile, şi curagiul lor, eĭ fură conduşĭ nu numaĭ înaintea guvernatoruluĭ, ci chiar înaintea Impĕratuluĭ Maximin, înaintea cărora mărturisind cu îndrăsneală că eraŭ Chreştinĭ, eĭ suferiră aceleaşĭ muncĭ ca şi ceĭ-l-alţĭ. Puţin dupĕ aceia alţĭ câţĭ va fiind prinşĭ la Gaza, în timpul când se adunaŭ pentru a asculta sânta Scriptură, uniĭ avură nervul picioruluĭ ars, şi ochiul spart, iară alţĭ avură cóstele sfâşiéte cu unghiĭ de fer. O femeie care avea un curagiŭ de bărbat neputênd suferi ameninţarea ce 'i se făcea de a o prostitui, şi condamnând purtarea Impĕraţilor carĭ dădéŭ guvernarea Provinciilor unor ómenĭ atât de cruḑĭ, fu bătută cu biciul, şi apoĭ întinsă pe scândură, şi chinuită cu unghiĭ de fer. Pe când călăiĭ făceaŭ sforţărĭ de necreḑut, pentru a o munci, o alta care conserva ca şi dênsa virginătatea, şi care sub o aparenţă próstă şi despreţuită avea o generositate maĭ pe sus, nu numaĭ de a persónelor de sexul sĕŭ, ci şi de a bărbaţilor ce Grecia a lăudat pentru tot deauna pentru libertatea lor, neputênd suferi cruḑimea, cu care se muncea această sântă femeie, începu a striga în contra judecătoruluĭ, din mijlocul mulţimeĭ unde ea era: până când veĭ trata pre sora mea cu atâta cruḑime? judecătorul cuprins de o furiósă mânie, porunci de a o aresta. Când ea fu adusă înaintea luĭ, şi mărturisi că era Chreştină, el întrebuinţă cuvinte blânde pentru a o convinge de a jertfi. Insĕ refusând de a face acésta, ea fu tirîtă cu sila la piciórele Altaruluĭ. Atuncĭ rămânênd tot aceiaşĭ, ea răsturnă cu piciorul Altarul, şi focul ce era deasupra luĭ. Judecătorul înfuriét ca o fiară sĕlbatică, ordonă de a'ĭ sfâşia cóstele cu o cruḑime maĭ grozavă de

cum nu le sfâșiése la nimenea altul, ca cum ar fi vroit a se sătura din carnea sa. Dar în sfârșit, obosind el însuși de a ordona atâtea munci, și de a le vedea, el condamnă pre aceste două generóse fecióre de a fi arse. Se dice, că una era din Gaza. Cea-l-altă numită Valentina, și pe care toți o cunoșcea, era din Cesaria.

Unde voiŭ găsi cuvinte, pentru a exprima cu demnitate martiriul, de care prea fericitul Pavel fu onorat îndată după acestea? Fiind condamnat a avea capul tăiat, îndată după ce aceste sânte fecióre fuseră arse, el ceru puțin timp la călăi, și obținêndu'l, el înălță vocea sa, și adresându-se la Dumnedeŭ înainte a tótă lumea, 'l rugă de a priimi pre Chreștinĭ în grația sa, și de a le reda pacea și libertatea. Apoĭ îl rugă de a privi pre jidovĭ cu ochiŭ favorabil și de a'ĭ lumina cu lumina credinței, de a trimite același har Samarinenilor, de a risipi întunecimea, de care spiritul Păgânilor era acoperit, și de a'ĭ atrage la adevărata Religiune, și mai cu sémă pre aceĭ ce'l încungiuraŭ. După tóte aceste, o! blândeță și dragoste minunată! el 'l rugă de a erta mórtea sa Impěraților, judecătoruluĭ care 'l condamnase, și călăuluĭ care trebuea să o execute. N'a fost nimenea carele pe când el făcea acéstă rugăciune, să nu fi fost mișcat de compătimire, și să nu verse lacrămĭ, pentru că murea nevinovat. Apoĭ îndată se puse în stare de a fi executat, și presintă capul sĕŭ. El priimi cununa martiriuluĭ, în a două-decea di a lunii Panema, adică opt dile înainte de Calendele luĭ August. O sută trei-decĭ de Discipolĭ a'ĭ luĭ Iisus Christos, care mărturisise cu îndrăsneală numele sĕŭ, avură un ochiŭ spart, și nervul unuĭ picior ars, în Egipt, din ura acesteĭ mărturisirĭ, și fură trimișĭ din ordinul luĭ Maximin, unĭi la metalurile din Palestina, și alțiĭ la acele din Cilicia.

CAPITOLUL IX.

Reînoirea persecuțiunii: Martirul luĭ Antoniu, al luĭ Zebinas, și al luĭ German.

Focul persecuțiuniĭ fiind puțin stins prin sângele atâtor iluștri Martirĭ, și aceĭ care fusese condamnați la lucrarea metalurilor în Tebaida, începênd a se bucura de puțina

libertate și de repaos, acel care primise puterea de a ne persecuta, reintră de odată în furie. Se trimiseră prin tóte Provinciile noĭ Edicte ale Impěratuluĭ Maximin. Indată guvernatoriĭ, și Prefectul Pretoriuluĭ, dădură ordine judecătorilor particulari aĭ cetăților, de a fi gata la executare de a ridica templurile ce cădeaŭ în ruină, de a constrînge pe tot felul de persóne, bărbați, femeĭ, copiĭ, și sclavĭ chiar de a jertfi dumnedeilor, și de a mânca din carnea jertfelor lor, de a conrupe, tóte cărnurile ce ar fi expuse la vêndare, amestecând în ele lucrurĭ ce ar fi fost oferite Idolilor, și de a pune la porțile băilor strejarĭ care să oblige de a jertfi, pre toțĭ aceĭ ce ar vroĭ să intre acolo. Pe când se executa acele ordine crude, pe când noĭ aveam inima strânsă de durere, pe când însuși Păgânii eraŭ desgustați și obosiți de aceste violențe, Mântuitorul însuflă apărătorilor credinții puterea de a despreți amenințările persecutorilor. Treĭ aŭ fost carĭ alergară la guvernator în timpul când el jertfea Idolilor, strigând la el să se lepede de rătăcire, că nu e alt Dumnedeŭ de cât acela, care a creat lumea.

Firmilian întrebându'ĭ cine eraŭ, eĭ rĕspunseră că eraŭ Chreștinĭ, lucru de care acest guvernator înfuriindu-se, porunci de a'ĭ executa la mórte, fără a'ĭ mai pune la muncĭ. Cel dintâiŭ era Preot, și se chema Antoniŭ; cel de al doilea Zebinas, și era din Cetatea Eleuteropole; și cel de al treilea German. Eĭ suferiră martirul în al trei-spredecea di a luniĭ Dius adică la Idele luĭ Noembrie. In aceiași di, fecióra Ernatas născută în Scitopole, fu atât de fericită de a intra în ceata lor. Ea nu s'a presentat de sine însuși, ca dânșiĭ, ci a fost tîrîtă cu sila înaintea judecătorilor. După ce a fost crud bătută cu biciul de către un Tribun numit Maxis, om robust cu trupul, violent de naturalul sĕŭ, conrupt în moravurile sale, și odios la toțĭ care'l cunosceaŭ, care fu înpins la această violență de sine însuși și care, fără să fi priimit ordin de la guvernator, nicĭ de la alțĭ Magistrați, carĭ eraŭ mai pe sus de el, desbrăcă pre această sântă fecióră de la umere până la cingĕtóre, o tîrî în această stare prin tóte piețele și prin tóte stradele din Cesaria, bătêndu-o necontenit. După ce a suferit acest tratament, atât de barbar cu o minunată răbdare, ea fu dusă înaintea Tribunaluluĭ judecătoruluĭ, care o

condamnă a fi arsă de vie. Acest nelegiuit crescênd din ḑi în ḑi în cruḑime, violă până și legile natureĭ, în ura Religiuneĭ nóstre. El porunci de a lăsa trupurile Martirilor expuse ḑiua și nóptea fără îngropare, și puse strejarĭ pentru a le păzi. O trupă de geandarmĭ veghia ne încetat pentru a executa acest ordin brutal, și pentru a împedica ca trupurile să nu fie luate, ca cum aceasta ar fi fost fórte important religiuneĭ păgâne. Cu tóte acestea câinĭi și paserile răpitóre le sfâșieaŭ, și Cetatea era plină de óse și de resturi din membrile risipite. Chiar aceĭ ce nu ne iubeaŭ, mărturiseaŭ că nicĭ odată nu vĕḑuse nimica așa de crud nicĭ atât de grozav, și deplêngeaŭ nu atât mizeria nóstră particulară, pre cât ultragiul făcut natureĭ comune. Acest trist spectacol de trupurĭ sfâșiéte de animale, fu expus pênă sub porțile Cetățiĭ, și urmat de o minune fórte surprinḑétóre, ce nu trebue să o trec sub tăcere. In timpul când aerul era fórte curat și fórte senin, se vĕḑură picăturĭ de apă pe colónele ce sprijinesc galeriile cetățiĭ, și pieţele publice, ca cum pământul orĭ cât e de nesimțitor, ar fi plâns pentru a condamna și pentru a înfrunta asprimea ómenilor. Sciŭ că posteritatea va lua aceasta de o fabulă; dar aceĭ ce aŭ fost marturĭ, nu vor pune nicĭ odată la îndoeală adevĕrul.

CAPITOLUL X.

Martirul luĭ Petru călugĕrul și al luĭ Asclepius Marcionit

In a patru-spreḑecea ḑi a luniĭ următóre, ce noĭ numim Apelé, adică nouĕ-spre-ḑece ḑile înainte de calendele luĭ Ianuarie, câțĭ va Egiptenĭ, ce veniseră înadins din țara lor, pentru a asista pre mărturisitoriĭ din Cilicia fură arestațĭ de soldațiĭ cari păzeaŭ porțile cetățiĭ, și cea mai mare parte dintre eĭ fură condamnațĭ de a avea un ochiŭ spart, și nervul unuĭ picior ars ca și aceĭ pentru cari eĭ veniseră a'ĭ asista. Aŭ fost treĭ, cari fiind puși în temniță în cetatea luĭ Ascalon, dădură probe de o minunată statornicie, și muriră de diferite chinurĭ. Cel dintâiŭ numit Ares, fu ars de viŭ. Cei-l'alțĭ douĭ, din care unul se chiema Probus, și cel-l'alt Ilie avură capul tăiat.

In a un-spre-ḑecea ḑi a luneĭ Audyné, saŭ cum ḑic Romaniĭ treĭ ḑile înainte de Idele luĭ Ianuarie, Petre călugărul supranumit Apselam, născut în satul Ané în teritorul Eleutheropoleĭ fu lămurit la Cesaria ca aurul prin foc, și arătă curăția credinţiĭ sale. El despreţui cu îndrăsnélă mustrările judecătoruluĭ și ale altora cari'l rugară de a avea milă de tinerețea sa, și preferă nădḑejdea ce pusése în Dumneḑeŭ, bunurilor timpurale, și proprieĭ sale vieţĭ. Asclepius ce se ḑicea a fi episcop din secta luĭ Marcian, împins cum credea el de un bun zel, însă care nu era totuși dupre știință, fu consumat pe același rug.

CAPITOLUL XI.

Martirul luĭ Pamfilie, și al altor douĭ-spre-ḑece.

Este timp de a transmite posterităţiĭ, memoria acelora, a cărora dragoste a fost consumată prin un glorios martir, cu Pamfilie, al căruĭ nume 'mĭ este atât de scump. Eĭ eraŭ douĭ-spre-ḑece în numĕr, ca apostoliĭ, și plinĭ ca și dênșiĭ de harul apostolatuluĭ, și de darul prorocieĭ. Pamfilie era întâiul și singurul ridicat la demnitatea Sacerdoţiuluĭ. El se exercitase în tótă viața sa la tot felul de virtuți, fie că se consideră dispreţul și depărtarea ce avea el de tóte onorurile lumeștĭ, saŭ generósa profusiune ce el făcea de averea sa săracilor, saŭ în fine profesiunea uneĭ sânte filosofiĭ în care intrase. El întrecu pre toţĭ aceĭ din timpul sĕŭ prin ardórea, cu care se aplică la studiul sânteĭ Scripturĭ, prin sîrguința lucrărilĭ sale, și prin înclinarea generósă de a îndatora pre toţĭ aceĭ ce aveaŭ recurs la dênsul. Am scris treĭ cărți despre viața sa, la care trimit pre aceĭ ce vor dori de a'l cunóște. Cel al douilea care se făcu însemnat în acéstă luptă, fu un venerabil bătrân numit Valens, diacon al Bisericiĭ din Elia, care făcuse un studiŭ atât de amănunţit asupra Scripturiĭ, în cât o știa de rost și o recitea tot atât de exact, ca cum ar fi citit'o.

Al treilea fu Pavel, născut în cetatea Jamiţilor, om plin de ardóre, carele mai nainte de a suferi martirul făcuse profesiune publică de credinţă, și avuse nervii arși cu un fer înferbântat. Aceștia fiind închiși în temniță timp de

două ani, avură ocasiune de a suferi martirul, când alți credincioși sosiră din Egipt, cari luară cu ei aceiași cunună. Acești Egipteni, cari eraŭ cinci frați, urmând pre mărturisitorii cari fusese condamnați de a lucra la minele din Cilicia, se reîntorceaŭ în țările lor, când fură întâlniți de soldații cari păzeaŭ porțile Cesarieĭ, și întrebați de numele lor, de posițiunea lor și de motivul călătorieĭ lor. Declarând sincer adevĕrul, ei fură legați, conduși inaintea judecătoruluĭ, și puși din ordinul sĕŭ în temniță. A doua di care era a treĭ-spre-dece a lunii Peritius, saŭ cum dic Romanii, patru-spre-dece dile înainte de calendele luĭ Martie, ei fură duși înaintea guvernatoruluĭ Firmilian cu Pamfilie și consoții sĕi. El se sili mai întâiŭ de a slăbi statornicia Egiptenilor prin tot felul de muncĭ, și apoi întrebă pre cel dintâi dintre ei, cum se chiema. In loc de a spune numele ce priimise de la părinții lor, pentru că eraŭ nume luate de la păgânism, ei luară nume de Ilie. de Ieremia, de Isaia, de Samuil și de Daniil, care sunt nume ale adevĕraților Israiliți. Firmilian neînțelegând puterea acestor nume 'i întrebă apoi, de unde eraŭ. Atuncea cel dintâi rĕspunzând tot ast-fel, dise că era din Ierusalim, înțelegând pre Ierusalimul de care vorbește sântul Pavel, când dice: *Ierusalimul cel de sus liber este, care este maĭcă nouĕ tuturor. (Galat cap. 4)* Și în alt loc: *Vĕți, apropiat de muntele Sionuluĭ, și de cetatea Dumnezeuluĭ celuĭ viŭ, Ierusalimul cel ceresc. (Ebrei cap. 12)* Acest judecător care nu avea de cât cugetări jóse și pământești, nu știea care, era acea cetate, nicĭ unde se afla. El porunci decĭ de a'l munci pentru a scóte adevĕrul din gura sa. Acest prea-fericit martir având mâinile legate la spate, și piciórele șchiopătate de violența unor mașini de chinuire, susținu că n'aŭ rĕspuns de cât adevĕrul. Fiind întrebat, care era acea cetate și unde era, el rĕspunse că era patria numaĭ a acelora cari adoraŭ pre adevĕratul Dumnedeŭ, și că ea era în Orient, și la rĕsăritul Sóreluĭ. Făcênd acest rĕspuns, el nu da mai nicĭ o atenție la muncile ce se exercita asupra luĭ, ca cum n'ar fi avut trup, și n'ar fi simțit durere. Judecătorul nu știa ce să gândéscă și se temea, nu cum-va Chreștiniĭ să fi avênd plan de a zidi o cetate și a se fortifica acolo contra Romanilor. Insĕ, când vĕdu

că acest generos martir persista în același rĕspuns, dupĕ ce a fost sfâșiat de loviturĭ, 'l condamnă la mórte. El exercită asupra celor-l-alți aceleași cruzimĭ, și apoĭ ordonă de a'ĭ executa tot ast-fel. Fiind obosit de a'și face zadarnic atâta ostenélă, el se întórse către Pamfilie și consorții luĭ, și pentru că știea că eĭ susținuse deja credința cu o tărie demnă de admirat fără a slăbi prin violența muncilor, el 'ĭ întrebă de nu s'aŭ hotărât a asculta de edictele împĕraților. Ne putênd avea el rĕspuns de la eĭ, de cât că eraŭ Chreștinĭ, el porunci de a'ĭ omorî cu același fel de mórte. Un tînĕr care fusese crescut în casa luĭ Pamfilie îndată ce a aflat de sentința ce sĕ rostise contra luĭ, se presintă pentru a cere să'ĭ fie cel puțin permis de a da îngropare trupurilor lor. Acest judecător care fórte departe de a avea cel maĭ mic simțimênt de umanitate, era mult maĭ crud de cât fiarele cele maĭ sĕlbatice, întrebând îndată pre acest tînĕr, și aflând din mărturisirea sa că era Chreștin, se umplu de turbare, ca cum ar fi priimit o rană mortală, și'l dădu în mânile călăilor pentru ca eĭ să'l facă a simți tóte efectele turbărieĭ lor. Poruncindu'ĭ apoĭ de a jertfi dumnedeilor, și găsindu'l tot atât de puțin dispus a asculta de acéstă poruncă, ca cum ar fi fost de lemn, de piatră, saŭ de altă materie încă maĭ tare, el ordonă de a'ĭ struji cóstele până la óse. Insă vĕdênd că în mijlocul celor maĭ crude muncĭ, el rĕmânea atât de nesimțitor ca cum ar fi fost mort, recunoscu că era de prisos de a'l maĭ munci și ordonă de a'l arunca într'un foc mare. Ast-fel de și el fu intrat cel din urmă în luptă, el ajunse la termen, înainte de stăpânul sĕŭ, pentru că aceĭ ce aveaŭ însărcinarea de a'l omorî, se ocupase cât-va timp cu alt ceva. Se vedea Porfirie, așa se numea acest generos apărător al credinții, care câștigase biruință în tot felul de lupte, și carele fiind acoperit de pulbere și de sângele sĕŭ, mergea cu bucurie la mórte, în haină de filosof, dând amicilor sĕĭ și rudelor sale ultimele ordine cu o liniște demnă de admirat. El conservă același aer al feții, și aceiași liniște de spirit, chiar dupĕ ce a fost legat la stâlp. Focul fiind aprins de jur împrejur îndestul de departe de el, el 'l atrase cu gura sa, și când începu a'l simți, nu dise de cât un cuvênt, pentru a invoca pre mântuitorul în ajuto-

rul sĕŭ, și păzi necontenit tăcerea până la mórte. Un mărturisitor numit Seleucus care purtase odinióră armele, mergênd să spună luĭ Pamfilie noutatea morțiĭ luĭ Porfirie fu atât de fericit de a fi pus el însuși în numĕrul acestor martirĭ. De abia dusese el acéstă noutate și îmbrățișase unul din Martirĭ, când soldațiĭ 'l prinseră și'l duseră înaintea judecătoruluĭ, care la moment 'l condamnară la mórte, ca cum ar fi avut scop de a'l face părtaș glorieĭ luĭ Porfirie, și de a'l face să intre în Cer cu dênsul. Acest Seleucus era din Capadocia. El purtă armele din temnița sa, și se făcu însemnat între consorțiĭ sĕĭ, prin înălțimea talieĭ sale și frumusețea feței sale. El câștigă multă reputație între Chreștinĭ prin generositatea ce avu de a mărturisi numele luĭ Iisus Christos, încă de la începutul persecuțiuniĭ, și prin răbdarea ce avu de a suferi bătăile cu biciul pentru acéstă causă. Renunțând apoĭ la profesiunea armelor, el imită zelul acelor ce se aplic numaĭ și numaĭ la exercițiile pietățiĭ, și veghiă cu atâta îngrijire ca un tutor saŭ ca un părinte la nevoile și necesitățile văduvelor orfanilor, săracilor, bolnavilor, în cât obținu harul vocațiuniĭ la martirul aceluia, carele iubește maĭ mult aceste fapte de charitate de cât mirosul saŭ sângele jertfelor. Este probabil că acest al ḑecelea apărător al Religiuneĭ nóstre muri în aceĭași ḑi în care pórta ceriuluĭ fu deschisă luĭ Pamfilie. Un grav și venerabil bătrân numit Theodul, rudă de aprópe cu Firmilian, și care 'ĭ era fórte scump, atât pentru că era atât de înaintat în vêrstă, în cât avea scoborâturĭ până la al treilea grad, cât și pentru că 'ĭ dăduse în cursul întregeĭ sale vieți probe de afecțiunea sa, mergênd pe urmele luĭ Seleucus, fu dus ca și dênsul înaintea Impĕratuluĭ, care fu maĭ mult iritat de a'l vedea, de cum nu era de a vedea pre alțiĭ. Indată fu legat pe cruce și muri în aceĭași fel ca Domnul nostru. Lipsea încă un martir pentru a împlini numĕrul de douĭ-spre-ḑece. Iulian veni fórte la timp pentru acest sfârșit. Acesta era un strein, carele intrând, află că fusese martirĭ, alergă îndată la locul, unde eraŭ întinse trupurile lor, și aruncându-se asupra lor, le îmbrățișă și le sărută cu respect. Fiind prins de soldațiĭ, ce servise a executa la mórte pre sânțĭ, fu dus înaintea guvernatoruluĭ Firmilian, carele fără a slăbi nimica din cru-

ḑimea sa, 'l condamnă de a fi ars de viŭ. Iulian plin de bucurie că l'aŭ condamnat, mulțumi luĭ Dumneḑeŭ în glas mare că i-aŭ făcut acéstă onóre, și luă cununa ce i se pregătise. El era, cum am ḑis, din Capadocia, fórte recomandabil prin curăția credinței sale, și pietatea moravurilor sale, arḑĕtor la exercițiile religiuniĭ și plin de duhul luĭ Dumneḑeŭ. Iată trupa acelor ce fură judecațĭ demnĭ de a fi consoțiĭ martiruluĭ Pamfilie. Trupurile lor rĕmaseră expuse timp de patru ḑile din ordinul acestuĭ crud guvernator, și păzite de către soldațĭ, pentru ca să fie mâncate de fiare. Insă nicĭ un câine, nicĭ o pasĕre ne apropiindu-se de ele din un ordin particular al Providenței, și contra acelor ce se întêmplă de obicĭnuit, ele fură ridicate întregĭ și îngropate dupĕ obiceiŭ cu îngrijirea și datorile cuviincióse. Pe când tótă lumea vorbea de turbarea, cu care se arĕtase Firmilian atât de tare animat contra acestor Credincioși pe carĭ'ĭ condamnase cu atâta cruḑime, Adrian și Eubul sosiră din Mangona la Cesaria, cu scop de a visita pe mărturisitorĭ. Fiind arestațĭ de strejariĭ porților, și interogațĭ, eĭ mărturisiră sincer adevĕrul, și fură duși înaintea luĭ Firmilian, carele poruncind a li se sfâșiea cóstele cu unghiĭ de fer, 'ĭ condamnă a fi expuși la fiarele sĕlbatice. Douĕ ḑile dupĕ aceia, adică a cincea a luniĭ Distri, séŭ cum ḑic Romanĭĭ, treĭ ḑile înainte de Nonele luĭ Martie, pe când se celebra la Cesaria sĕrbătórea fortuneĭ publice, Adrian fu expus unuĭ Leŭ, și apoĭ strĕpuns cu lovituri de sabie. Eubul fiind rugat de judecătorul, în șaptea ḑi a luniĭ Distri, care era aceia a Nonelor luĭ Martie, de a se pune în libertate jertfind dumneḑeilor, preferă o mórte causată pentru pietatea acestiĭ vieți miserabile, fu expus la fiare, și ucis în fine cu lovituri de sabie. Iată cu ce chip el termină luptele, ce susținură martiriĭ pentru interesul credinței. Nu cred că trebue a omite pedeapsa cu care dreptatea Dumneḑeiască pedepsi nelegiuirea judecătoruluĭ lor? Căcĭ acest Firmilian care'ĭ persecutase cu o furie atât de ne împăcată, avu capul tăiat pentru crimele sale. Iată o istorisire fidelă a martiruluĭ, ce suferiră Chreștinĭĭ în Cesaria.

CAPITOLUL XII.

Păstorii Bisericilor.

Nu cred că trebue a arăta cele ce s'a întêmplat în acel timp, și puțin dupĕ aceia Păstorilor Bisericilor, nicĭ a spune în ce mod părăsind îngrijirea turmeĭ lor eĭ fură întrebuințațĭ prin voea luĭ Dumnedeŭ a pasce caiĭ și cămilele Princepeluĭ. Nu voiŭ arăta aicĭ nicĭ vexațiunile și persecuțiunile ce suferirĕ din partea guvernatorilor de Provinciĭ, și a celor-l'alțĭ ofițerĭ cu ocasiunea ornamentelor și a vaselor sacre. Voiŭ vorbi încă maĭ puțin de ambițiunea unora, de chirotoniile lor temerare și nelegitime, de certurile și contestațiunile Martirisitorilor, de desbinările prin care se sfâșiéră membriĭ ce rĕmâneaŭ Bisericiĭ. Istorisirea tuturor acestor lucrurĭ nu trebue a intra în subiectul ce am ales, și am mărturisit încă de la început că eram fórte depărtat de acéstă cugetare. Ne voind decĭ a pune nimica înaintea ochilor Credincioșilor, de cât ceia ce póte releva onórea Religiuniĭ nóstre, voiŭ întrebuința restul acesteĭ cărțĭ, de a descrie frumósele fapte ale Martirilor, și pacea ce ceriul avu bunătatea de a da Bisericiĭ.

CAPITOLUL XIII.

Martirul luĭ Silvan, al luĭ Ión și al altor treĭ-decĭ și nouĕ.

Pe la finele anuluĭ al șaptelea al persecuțiuniĭ, și la începutul anuluĭ al optulea, aprinderea falșelor acusațiunĭ începu a se alina. Mărturisitoriĭ carĭ lucraŭ la minele din Palestina, se bucuraŭ de o libertate atât de mare, încât rĕdicaŭ Bisericĭ, când guvernatorul, om rĕŭ și crud, precum se arătă din cele ce făcu pe urmă contra Martirilor, sosind acolo, și aflând modul cu care eĭ trăiaŭ, scrise despre aceasta Impĕratuluĭ, și amestecă în scrisórea sa ceia ce'ĭ plăcŭ pentru a înegri nevinovăția lor. Intendentul minelor sosind acolo puțin dupĕ aceia, distribui pre Mărturisitorĭ în maĭ multe grupe, ca din ordinul Impĕratuluĭ, trimite o parte din eĭ în Cypru, o alta la muntele Liban, și risipi pre unĭ în Palestina, unde 'ĭ împovoră cu lucru.

El alese patru din eĭ din ceĭ maĭ aparenți pentru a'ĭ trimite la generalul trupelor ce eraŭ în Țară. Ceĭ doĭ dintâĭ eraŭ Episcopĭ a douĕ Cetățĭ din Egipt, din carĭ unul se numea Peleus, și cel-l-alt Nilus; al treilea era Preot. Patermutius era al patrulea, om fórte cunoscut prin charitatea de care el usa către tótă lumea. Acest general poruncindu-le de a renunța la Religiunea lor, și neputênd obține nimica de la eĭ, porunci de a fi arși. Era un mare numĕr de mărturisitorĭ, carĭ trăiaŭ a parte în țară, și care eraŭ dispensațĭ de lucru din causa bătrâneții lor, a bólelor lor, séŭ a muncilor ce suferise. Cel maĭ considerabil dintre eĭ era Silvan, Episcop, născut în Gaza, care era un perfect model de tóte virtuțile Creștine. Dupĕ ce s'a făcut celebru, mărturisind în tot timpul persecuțiuniĭ numele luĭ Iisus Christos, și susținênd diferite lupte pentru apĕrarea sa, el fu reservat pentru a pecetlui cu sângele sĕŭ martirul tuturor celor-l-alțĭ. Intre Egipteniĭ cari eraŭ cu dênsul, era unul numit Ión, care avea memoria cea maĭ fericită, ca nimenea din secolul sĕŭ. Făcêndu-se remarcat de maĭ multe orĭ prin statornicia, cu care mărturisise că era Chreștin, el avusese nervul unuĭ picior ars, și ochiĭ scoșĭ. Nu'l voiŭ lăuda aicea de curățiea moravurilor sale, nicĭ de modul cu care trăea ca adevĕrat Filosof, pentru că de și el fu fórte recomandabil prin aceasta, el se făcuse încă maĭ admirat prin escelența memorieĭ sale. El scrisese tóte cărțile sacre nu pre lespezĭ de piatră, cum dice dumnedeescul Pavel, nicĭ pre pergament, nicĭ pre hârtie, ce vermiĭ mănâncă și timpul distruge, ci pre lespedile inimiĭ sale, și în sufletul sĕŭ cel fórte curat, astfel că el recita, când vroea, câte odată cărțile luĭ Moisi, câte odată Prorociĭ, câte odată Istoria sfîntă, câte odată Evangelia, și câte odată Epistolile Apostolilor. Mărturisesc că adesea orĭ am fost surprins de o extremă mirare, când l'am vĕdut recitând Scriptura în mijlocul Credincioșilor. Când n'auḍiam de cât vocea sa, credeam că citea dupre obiceiŭ. Insĕ când mĕ apropieam, și când recunoșceam că perdênd vederea, el nu înceta de a rosti oracole, ca un Proroc, nu mĕ puteam opri de a lăuda pre Dumnedeŭ, și de a'ĭ mulțumi fórte umilit. 'Mĭ închipueam a vedea lămurit în persóna sa, că omul nu este ceia ce pare a fi pe din afară, ci este spiritul și inteligența. Căcĭ de și el avea

trupul slăbit de muncĭ, și era lipsit de serviciul simțurilor, el avea maĭ multă știință și maĭ multă lumină de cât ceĭ-l-alțĭ.

Și apoĭ Dumnedeŭ dădea ajutorul mâniĭ sale cea atot-puternică acestor sființĭ ómenĭ, carĭ se exercitaŭ necontenit la rugăciune și la post, și se pregătea a încununa virtuțile lor prin o mórte gloriósă. Inimicul Chreștinilor nepuțênd suferi ca eĭ să se întărească neîncetat prin exercițiul rugăciuniĭ, se silea de a se scăpa de eĭ, și de a'ĭ face să móră. Ceia ce Dumnedeŭ 'ĭ permise, atât pentru ca el să rĕmână în rĕutatea sa, cât și pentru ca eĭ să primească recompensa ce era cuvenită virtuțiĭ lor. Astfel treĭ-decĭ și nouĕ avură capul tăiat în o singură dĭ, din ordinul luĭ Maximin. Iată Martiriĭ ce vĕdu Palestina în timp de opt anĭ de persecuție. Ea începu prin dărâmarea templurilor, și se descărcă cu deosebire asupra Păstorilor. Ea răpi un numĕr nenumĕrat de Credincioșĭ în tóte Provinciile, în Libya, în Egipt, în Syria, și din Orient până în Illiria. Țările cele maĭ depărtate, precum Italia, Sicilia, Galia, Ispania, Mauritania și Africa nu simțiră de cât ceĭ douĭ dintâĭ anĭ efectele rĕsboiuluĭ ce nelegiuirea declarase Religiuniĭ nóstre, Dumnedeŭ bine voind a ajuta simplicitatea credințeĭ lor, și a le acorda pacea. Și apoĭ se întêmplă atuncĭ Imperiuluĭ Roman, de a fi divisat în douĕ părțĭ, ceia ce nu i se întêmplase nicĭ odată. Chreștinĭ ce locueaŭ în una din cele douĕ se bucuraŭ de o pace profundă. Ceĭ ce locuiaŭ în cea-l-altă suferiră un crud rĕsboiŭ. Insĕ când Dumnedeŭ avu bunătatea de a ne privi cu un ochiŭ favorabil, Principiĭ carĭ ne prigonise cu maĭ multă furie; îșĭ schimbară simțimîntul, revocară Edictelele lor, și stinseră focul rĕsboiuluĭ. Nu voiŭ uita de a vorbi de această schimbare.

CARTEA A NOUA

CAPITOLUL I.

Falșa bună voință a luĭ Maximin. (an. 309).

Revocarea Edictelor fu publicată în Asia, și în tóte Provinciile. Insĕ pentru că ea displăcea fórte tare luĭ Maximin, acest Principe nelegiuit și inimic neîmpăcat al Religiuniĭ nóstre, care exercita dominațiunea sa tiranică în Orient, în loc de a face să fie publicată în întinderea Statelor sale, el se mulțumi de a o face cunoscut judecătorilor ca să se abțină de a ne persecuta. Ceia ce el nu făcu de cât de frică de a se opune voințiĭ celor-l-alțĭ Impĕrați, care 'l întreceaŭ în autoritate și în merit. Guvernatoriĭ se însciințară uniĭ pre alțiĭ de intențiunile luĭ Maximin. Sabin prefect al pretoriuluĭ, care este prima demnitate a Imperiuluĭ, scrise despre aceasta o scrisóre guvernatorilor de Provinciĭ, pe care am tradus'o astfel:

«Domniĭ noștri, și prea sfințiĭ noștrĭ Principĭ, luase, de mult «timp, o îngrijire particulară de a readuce la calea cea bună pe «aceĭ ce se abătuse din ea, și de a'ĭ obliga să renunțe la Religi-«unile streine, pentru a adora pre dumnedeiĭ Imperiuluĭ. Insĕ «îndărătnicia unora s'a urcat până la un astfel de exces, încât «desprețuiaŭ ordinele suveranilor lor, și rigórea supliciilor. «Principiĭ noștri judecând că clemența și pietatea lor nu póte «să le permită ca supușiĭ lor să fie expușĭ pentru aceasta la «ultimele pericole, la care uniĭ alergaŭ de sine însușĭ cu «o temeritate plină de orbire, mi-aŭ poruncit de a vĕ scrie, «să nu maĭ turburațĭ pre creștiniĭ ce vor fi surprinșĭ în «exercițiul Religiuniĭ lor, fiind că timpul a făcut a se re-

«cunósce în destul că nu e nicĭ un mijloc de a învinge «îndărătniciea lor. Insciinţaţi deci pre judecătorii şi pre ofiţerii «particulari ai locurilor de a nu mai face nicĭ o perchisiţie».

Guvernatorii Provinciilor fiind deci convinşi că aceasta era intenţiunea Impĕraţilor o comunicară subalternilor lor, şi avură grijă ca ea să fie executată fórte exact. Ast-fel toţi ceĭ ce eraŭ în temniţe, séŭ carĭ lucraŭ la mine, fură puşi în libertate, de şi nu era aceasta în adevĕr intenţiunea Impĕraţilor. Se vĕdu atuncĭ lumina păceĭ succedênd nopţeĭ persecuţiuniĭ, şi creştiniĭ adunându-se în mai mare numĕr ca nicĭ odată. Păgâniĭ surprinşi de o schimbare atât de puţin aşteptată, strigaŭ că trebuea ca Dumnedeul Creştinilor să fie singurul adevĕrat Dumnedeŭ. Ceĭ ce semnalase curagiul lor în timpul violenţiĭ persecuţiuniĭ se arĕtaŭ plinĭ de o minunată îndrăsnélă, pe când acei a căror credinţă fusese slăbită, şi carĭ făcuse un trist naufragiŭ, reveneaŭ cu umilinţă la masa salutară a penitenţiĭ, şi rugaŭ pre aceĭ ce rĕmăsese statornicĭ, de a le întinde mâna. Generoşiĭ apărătorĭ ai Religiuneĭ nóstre scăpaţi de munca de a lucra la metaluri, se reintórseră în ţara lor cântând Imnurĭ de mulţumire, spre marea mirare a acelor ce'ĭ persecutase, ce nu se puteaŭ opri de a'ĭ felicita, nicĭ de ale mărturisi bucuria lor.

CAPITOLUL II.

Perfidia de care fu urmat acest ordin.

Inimicul ómenilor de bine, care cum am dis, exercita tirania în Orient, neputênd suferi acéstă fericită stare în care trăiaŭ creştiniĭ, începu dupĕ trecerea de şase luni a turbura pacea lor oprind, sub nu sciŭ ce pretext, de a se aduna în cimitirii. Pe lângă acésta el puse a'ĭ veni o deputaţie din partea locuitorilor din Antiochia, pentru a'ĭ cere ca o fa óre deosebită, ca creştiniĭ, să nu mai aibă libertatea de a locui în cetatea lor. Teotecnu, om viclean şi violent, care exercita acolo dregătoria de Logofet fu principalul autor al acesteĭ nedrepte persecuţiuni.

CAPITOLUL III.

Statua fabricată în Antiochia.

Acest om rĕŭ atacând prin tot felul de mijlóce pre aceĭ de Religiunea nóstră, urmărindu'ĭ ca pre tâlharĭ şi scelerat, înegrindu'ĭ prin calomniile cele mai grozave, şi fiind chiar causa morţiĭ a unora, şi propuse în fine de a ridica o statuă luĭ Jupiter Filian. Instituind apoĭ ceremoniĭ nelegiuite în onórea sa, şi compunênd oracolĭ falşi, el scrise Impĕratuluĭ, cu scop de a se insinua în bunele sale graţiĭ prin o mişeléscă lingueşire, că acest dumnedeŭ ordonase ca creştiniĭ, ca inimiciĭ ai sĕĭ să fie isgoniţi din cetate, şi din pământurile ce atârnă de ea.

CAPITOLUL IV.

Despre ce s'a ordonat în unele Cetăţi contra Creştinilor.

Acest vicleşug reuşindu'ĭ, judecătoriĭ din cele-l alte cetăţi se hotărâră de a'l imita, şi guvernatoriĭ de provinciĭ cari sciaŭ că aceasta plăcea Impĕratuluĭ, îndemnaŭ pre popóre a cere acelaşi lucru. Impĕratul acordându-le fórte bucuros cererea lor persecuţiunea reîncepu. Maximin stabili preoţi în tóte cetăţile şi alese pentru acest sfârşit pre aceĭ ce îndeplinise cu mai mare reputaţie cele-l-alte dregătoriĭ ale statuluĭ. Eĭ nu lipsiră de a lua cea mai mare grijă de cultul dumnedeilor lor, şi superstiţia luĭ Maximin merse atât de departe până a împinge pre supuşiĭ sĕĭ a ne întinde curse, şi a ne face să perim prin tot felul de căĭ, în credinţa în care eĭ eraŭ, că acesta era cel mai bun mijloc de a câştiga bunele graţiĭ ale stăpânuluĭ lor, şi de a atrage favorile sale.

CAPITOLUL V.

Acte falşe compuse contra creştinilor.

Eĭ compuse acte de opotrivă falşe şi nelegiuite despre cele ce se făcuse în persóna Mântuitoruluĭ sub Ponţiu Pilat şi le trimiseră prin autoritatea Impĕratuluĭ în provinciĭ cu ordin de a le afişa şi de a le publica. Invĕţătoriĭ puseră pre şcolariĭ lor de a le învĕţa de rost şi de a le recita. In acelaşi timp un comandat de trupe luând nisce femeĭ desfrânate din târgul de la Damas, cetate din Fenicia, le sili prin frica muncilor cu care le ameninţa, de a declara

prin un act public că ele fuseseră odinióră creştine, că se pângărise altă dată de crimele ce sĕvârşesc creştinii în Biserică, şi de a adeveri tot ce calomnia cea mai nerușinată s'a obicinuit de a publica, pentru a face Religiunea nóstră odiósă. Declarațiunea acestor femeĭ perdute fu trimisă Impĕratuluĭ, care o publică.

CAPITOLUL VI.

Despre aceĭ ce aŭ suferit martirul în acel timp.

Comandantul trupelor, fu pedepsit curênd după aceia de nelegiuirea sa, prin mórtea violentă ce ș'o procură el însuşi. Guvernatoriĭ de provincie reîncepênd a ne persecuta cu furia lor obicĭnuită, aceĭ ce se făceaŭ mai însemnați în Biserică prin zelul, cu care eĭ predicaŭ Evangelia, fură prinşi şi condamnați la mórte. Din aceştia eraŭ treĭ cari mărturisind că eraŭ creştinĭ, fură expuşi la fiare în Emesa, cetate din Fenicia. Silvan episcop, om de o extremă bătrânețe, şi cari 'şĭ îndeplinise cu tótă demnitatea timp de patru-decĭ de anĭ funcțiunile sacerdoțiuluĭ, fu din acest numĕr. In acelaşi timp, Petru episcop de Alexandria, gloria şi podóba cleruluĭ, care se făcuse fórte recomandabil prin sânțenia vieței sale, şi prin profunda cunoscință ce avea de scriptură, avu capul tăiat din ordinul luĭ Maximin, cu maĭ mulți Episcopĭ din Egipt, când nimenea nu se gândea la aceasta. Lucian, preot al Bisericĭ din Antiochia, fórte stimat pentru severitatea virtuțiĭ sale, şi pentru eminența sciinței sale, fiind la Nicomidia, unde era atuncea Maximin, şi făcênd acolo un discurs pentru apărarea Religiuniĭ nóstre, în presența guvernatoruluĭ, fu pus în temniță, şi apoĭ executat la mórte. In fine acest inimic al virtuțiĭ, ne împovără de atâtea rele în fórte puțin timp, încât acésta a doua persecuțiune ni se păru mult maĭ crudă de cât cea dintâĭ.

CAPITOLUL VII.

Edictele ce fură expuse în public contra creştinilor.

S'aŭ săpat atuncea pe aramă edictele ce Impĕrațiĭ publicaseră contra nóstră, ceia ce nu se făcuse nicĭ odată. Copiiĭ nu recitaŭ alt nimic în şcolĭ, de cât actelele false ale luĭ

Pilat. Voiŭ raporta aicea scrisórea luĭ Maximin, care cum am dis fu săpată pe aramă, şi expusă în public, şi o voiŭ raporta atât pentru a arăta insolența nelegiuireĭ sale, cât şi severitatea dreptățiĭ Dumnedeescĭ, care nu lipseşte nicĭ odată de a pedepsi crimele, şi care îl obligă curênd dupe aceia a schimba simțimîntul şi a revoca ceia ce ordonase contra nóstră.

Copiea scrisoriĭ scrisă de Maximin, în privința decretelor ce se făcuse contra creştinilor în maĭ multe cetați, trasă din o tablă de aramă expusă public la Tyr.

«Intunecimele rătăcireĭ de care spiritul ómenilor era aco-«perit prin un efect al nenorocireĭ lor maĭ mult de cât al «nepietățeĭ lor, fiind în fine împrăştiate cu tótă slăbiciunea «şi cu tótă temeritatea de care eĭ sunt plinĭ, aŭ putut re-«cunósce fórte lămurit îngrijirea ce dumnedeiĭ aŭ bunătatea «de a lua de purtarea lor. Ceia ce mi-aŭ procurat o bucurie «cu atât maĭ simțită cu cât acea îngrijire a făcut să strĕ-«lucéscă zelul de care voĭ ardeți pentru gloria lor, (a dum-«nedeilor). Nu era nimenea care să nu fi fost convins încă «de mult de grija şi respectul cu care voi 'ĭ onorați, nu «prin vorbe zadarnice, ci prin efecte solide, care fac a fi «privită cetatea vóstră ca locul particular unde eĭ aŭ stabilit «locuința lor, şi unde eĭ fac a se simți presența lor prin o «necontenită protecțiune. De îndată ce voĭ ați vĕdut că «nişte ómenĭ plinĭ de o detestabilă vanitate, începeaŭ a «se înmulți şi a se răspândi, şi a aprinde un foc ce se «păruse stins, voĭ ați uitat propriile vóstre interese, şi în «loc de a implora ca maĭ înainte ajutorul nostru în ne-«voile vóstre, voĭ ați făcut recurs la pietatea nóstră ca «la cel maĭ tare sprijin al Religiuniĭ, pentru a opri rĕul «în nascerea sa ceia ce nu mĕ îndoesc că ați fost inspi-«rați de dumnedeĭ. Jupiter care preşede în cetatea vóstră, «care conservă familiile, femeile vóstre şi copiiĭ voştri v'a «făcut să luați această laudabilă hotărâre, şi v'a făcut «a recunósce cât e de folositor cultul dumnedeilor, şi a-«vantagios ómenilor. In adevĕr este óre cine-va atât de «nesimțitor, şi atât de orb pentru a nu vedea că numaĭ «prin ordinul providenței lor şi a bunătățiĭ lor că pă-«mêntul în loc de a înşela speranța plugarilor dă însutit

«semințele ce eĭ i le încredințează ; că rĕsboiul nu schimbă «nicĭ de cum fața lumeĭ; că aerul conservă sănĕtatea «nóstră prin o drĕptă temperatură în loc de a o conrupe «prin o suflare infectată, că vênturile nu ridic tempeste pe «mare ; că exalațiile nu sgudue pămêntul, și nu se des- «chide pentru a înghiți munții, și în fine că nu simțim «nicĭ una din acele calamitățĭ publice ce odinióră eraŭ «fórte dese și fórte ordinare? Este adevĕrat că aceste «calamitățĭ nu ne eraŭ trimise de dumnedeĭ de cât în «ura acestor sceleraților, a căror rătăcire și nelegiuire se rĕs- «pândise în tótă lumea, și o umpluse de confusie și de infamie.

Dupĕ câte va cuvinte pe care le omit, el adaogă următórele:

«Să considere eĭ grâul de care țarinele sunt acoperite, «fânețele de care pămêntul este smălțat; să sĕ vadă cu- «rățenia aeruluĭ. Și fie care să se bucure de aceia că «pietatea cu care voĭ dațĭ dumnedeilor cultul ce le este «datorit, aŭ liniștit puterea luĭ Marte, și vĕ fac a vĕ bu- «cura de fructele păceĭ. Aceĭ carĭ aŭ fost atât de fericiți «de a recunósce rătăcirea lor și de a îmbrățișa adevĕrul aŭ «un motiv maĭ mare de a se bucura de cât ceĭ-l-alți, ca «niște ómenĭ bătuți de tempeste cari aŭ evitat pericolul, și ca «niște bolnavĭ cari aŭ recăpĕtat sănĕtatea lor. Iar dacă «vor maĭ fi încă uniĭ atât de îndărătnicĭ pentru a persista «în rătăcire, să fie isgoniți dupĕ cum o cereți afară din «cetatea vóstră și a teritoruluĭ; pentru ca fiind scăpată de «molipsirea a tot felul de crime, să nu se aplice de cât «la cultul dumnedeilor. In fine, pentru a vĕ arăta cât mi-a «fost de plăcută cererea vóstră, și cât sunt de dispus a face «favoruri ómenilor de bine fără să le ceară, vĕ permit în «considerațiunea acesteĭ pióse hotărîrĭ ce ați luat de a'mĭ cere «tot ce veți pofti. Grăbnicia cu care veți obține-o va fi un «monument etern de pietatea vóstră pe care scoborâtoriĭ «voștri vor sci că noi am recompensat.»

Această scrisóre fiind publicată și afișată în tóte pro- vinciile ea ne răpi speranța de a ne bucura de vre un repaos, și ne făcu a ne teme ca nu cum-va ceĭ aleși să fie slăbiți în credință. In același timp când speranța unora dintre noĭ începea a se rĕci, Dumnedeŭ ne făcu a simți efectele protecțiuneĭ sale, reprimând insolența tiranilor, maĭ 'nainte ca uniĭ din aceĭ ce duceaŭ scrisórea ce am tran- scris, să fi ajuns la cetățile unde'ĭ trimisese.

CAPITOLUL VIII.

Despre rĕsboiul, fómetea și pestilența ce s'a în- têmplat în acel timp.

Iarna petrecêndu-se fără să fi fost ploĭ atât de abon- dente ca de obicĭnuit, se întêmplă o mare fómete, ce fu urmată de ciumă. Afară de ciumă domnea și o altă bólă ce cuprindea tot trupul, și care făcu ca maĭ multe per- sóne să fie în primejdie. Era o bubă inflamantă, ce se chiamă cărbune, care alipindu-se maĭ cu sémă de ochĭ lua vederele la o mulțime de ómenĭ de tot sexul și de tótă vêrsta. Pentru culmea nenorocireĭ tiranul Maximin declară răsboiŭ Armenilor cari de mult timp eraŭ amicĭ și aliați Romanilor, și vroea a'ĭ constrânge de a renunța la Religiunea Creștină și de a adora pre idolĭ. Acest de- luviŭ de nenorociriĭ ce inundară Imperiul, umili orgoliul cu care acest principe se lăuda că domnia sa ar fi scu- tită de urgia Ceruluĭ, spre răsplătire de pietate cu care el onora pre dumnedeĭ și persecuta pre Chreștinĭ. Acésta fu și o predicere și ca un început al ruineĭ sale. El su- feri diverse perderĭ cu armata sa în răsboiul contra Ar- menilor. Supușiĭ sĕĭ fură bântuiți de ciumă, și atât de strîmtorați de fóme, în cât un medimn de grâŭ prețuea douĕ miĭ cincĭ sute de drachme atice. Era o mortalitate atât de mare în cetăți și la țară, în cât se putea șterge maĭ tóte recensămintele ce se făcuse în trecut. Maĭ mulți fură constrânși de a vinde celor bogați copiiĭ lor, aceste daruri prețióse ale căsătorieĭ lor, pentru a avea cu ce trăi. Alțiĭ vîndură pămênturile lor, și fură reduși la o extremă sărăcie. Uniĭ mâncară fân și erburi ce le stricară stoma- cul și ruinară sănĕtatea lor. Dómne de condițiune fură obligate de nevoe a cere milostenie pe strade, cu o pu- dóre și o sfieală care arătaŭ nobleța nașterel lor, și ex- tremitatea mizerieĭ lor. Alțiĭ păreaŭ atât de uscați și atât de slabĭ în cât se puteaŭ lua de niște fantome. Ne avênd puterea de a se susține eĭ cădeaŭ rĕsturnați, și rĕmânênd culcați pe spate cereaŭ o bucată de pâne. De și eraŭ a- própe de a expira, eĭ nu încetaŭ de a striga că muriaŭ de fóme. Ceĭ maĭ bogați mirați de numĕrul sĕracilor, și obosiți de a'ĭ ajuta, se învêrtoșară la vederea mizeriĭ lor

și se temeaŭ de a deveni asemenea lor. Stradele și pieţele publice rĕmaseră timp de maĭ multe ḑile acoperite de trupurĭ mórte, din care unele fură sfâșiate de cânĭ. Ceia ce fu causa că ceĭ ce rĕmăsese în viéţă uciseră pre aceĭ cânĭ, ca nu cum-va să devină turbaţĭ, și să'ĭ sfâșie și pre eĭ înșișĭ. Cú tóte acestea bóla molipsitóre se rĕspândea prin case, și ataca cu deosebire pre ceĭ bogaţĭ pe cari fómetea 'ĭ cruţase. Guvernatoriĭ de provinciĭ, ceĭ maĭ de căpetenie din fie care cetate eraŭ răpiţĭ de o mórte grabnică și repede, ca cum fómetea nu s'ar fi abţinut de a'ĭ ataca, de cât pentru a'ĭ da ciumeĭ. Nu se auḑea de cât plângerĭ și strigărĭ în strade și în pieţile publice. Tótă cetatea rĕsuna de cântărĭ jalnice, și de sunetul acelor triste instrumente prin care tristeţea și durerea aŭ obicĭnuit a se exprima. Mórtea armată de ciumă și de fómete ca de doĕ săgeţĭ înveninate, făcu o devastare atât de spăimântătóre, în cât se vedea adesea orĭ ridicându-se douĕ saŭ treĭ trupurĭ din aceiași casă. Iată care fu recompensa orgoliuluĭ luĭ Maximin, și a decretelor ce cetăţile dăduse contra nóstră. N'aŭ fost de cât Chreștiniĭ cari aŭ arătat charitatea lor în mijlocul atâtor mizeriĭ. Eĭ dădură înmormîntare unuĭ mare numĕr de trupurĭ, de care nimenĭ n'avea nicĭ o grije. Eĭ adunară pre toţĭ săraciĭ din cetate, și le distribuiră pâne, ceia ce le dădu o minunată reputaţiune, și făcu a se publica că eĭ eraŭ singurĭ în buna religiune, și că numaĭ eĭ singurĭ adoraŭ pre adevĕratul Dumneḑeŭ. Cu tóte acestea, acest Dumneḑeŭ, a cărui putere este egală bunătăţiĭ, acest Dumneḑeŭ care nu permisese aceste calamităţĭ publice, de cât pentru a mărturisi indignarea sa contra acelora ce ne persecutase pe nedreptul, ne dădu pacea, pentru a face cunoscut la tótă lumea, că el nu ne-a refusat nicĭ odată protecţiunea sa, și că dacă ne-a pedepsit câte odată, mâniea sa s'a alinat îndată ce noĭ am pus nădejdea nóstră în bunătatea sa.

CAPITOLUL IX.

Mórtea tiranilor și ultimele lor cuvinte

Constantin acest pios Impĕrat, ce am ḑis că a fost fiiul unuĭ alt Impĕrat fórte pios, și Licinius care ţinea după

ḑênsul al doilea rang fiind ridicaţĭ de Dumneḑeŭ, contra a doĭ tiranĭ fórte cruḑĭ și fórte nelegiuiţĭ; Cel dintâiŭ învinse pre Maxentiu contra aștepţării a tótă lumea și'l ucise la Roma: (an. 312), iar Licinius, a cărui estravaganţă nu se arătase încă până atuncea, ucise în mod rușinos pre Maximin în Orient. Constantin care ţinea primul rang, fiind mișcat de compătimire de opresiunea, sub care gemeaŭ Romaniĭ, merse în fruntea armateĭ sale, după ce a implorat ajutorul luĭ Dumneḑeŭ cel a-tot puternic, care a creat universul, și a cuvîntuluĭ etern, fiul sĕŭ unic, Mântuitorul nostru, cu scop de a'ĭ liniști, și de a'ĭ restabili în libertatea, de care se bucuraŭ odinióră strămoșiĭ lor. Maxenţie care se încredea maĭ mult în secretele magieĭ, de cât în iubirea supușilor sĕĭ, nu îndrăsni a eși din Roma, și puse diverse pândirĭ. Insă Constantin, cu ajutorul ceruluĭ, atăcând succesiv treĭ bande din partidul sĕŭ, le învinse fără greutate, și le puse pe fugă. Ast-fel deschiḑêndu'și trecerea Italieĭ el înaintă până la porţile Capitaleĭ. Dar pentru ca să nu fie obligat de a ataca pre tot poporul, Dumneḑeŭ trase pre tiranul afară din cetate, cu lanţurĭ nevĕḑute, și confirmă prin un noŭ miracol, ce făcu în presenţa credincioșilor și a necredincioșilor, vechile miracole ce sunt coprinse în cărţile sânte și care trec de fabule în spiritul unora, de și Chreștiniĭ nu se îndoesc nicĭ cum de adevĕrul lor. Căcĭ dupre cum el îngropă sub valurile mărei roșiĭ, armata și căruţele luĭ Faraon în timpul luĭ Moise, și a vechilor Jidovĭ, de asemenea el făcu a cădea în acești timpĭ pre Maxenţiŭ și soldaţiĭ sĕĭ în fundul unuĭ fluviŭ ce voeaŭ a'l trece pe o punte de lemn; ast-fel se póte ḑice de el cu dreptate. *A căḑut în grópa care a săpat. Intórce-se-va durerea luĭ la capul luĭ, și pre creștetul luĭ nedreptatea luĭ se va pogorî.* Puntea fiind ruptă, vasele se afundară cu ómenĭi cari eraŭ deasupra. Detestabilul tiran căḑu el maĭ întâiŭ ca o masă de plumb, și apoĭ gardiștiĭ sĕĭ, ast-fel că soldaţiĭ cari prin ajutorul Ceruluĭ câștigase victoria puteaŭ cânta precum Israiliţii ce se conduceaŭ de Moisi odinióră, cântară contra luĭ Faraon: *să cântăm Domnuluĭ că cu slavă s'aŭ proslăvit. Calul și pre călărețul, i-aŭ aruncat în mare. Ajutor* și *acoperitor s'aŭ făcut mie spre mântuire.* Și maĭ jos:

Cine este asemenea ție întru dumnedeĭ Dómne? Cine este asemenea ție? Tu ești proslăvit întru sânțĭ, minunat, și cu slavă făcênd minunĭ. Constantin cântând dacă nu din gură, cel puțin din inimă și prin faptele sale, aceste cântărĭ, și altele asemenea în onórea luĭ Dumnedeŭ, de la care el știa că avea victoria sa, reintră ca în triumf în Roma, unde fu priimit în aclamațiile senatuluĭ, ale cavalerilor, ale poporuluĭ, ale femeilor și ale copiilor, cari nu încetaŭ de a'l lăuda, și de a'l chema liberatorul patrieĭ, și autorul prosperității lor. Acest principe, care avea simțimintele uneĭ adevĕrate pietăți săpată adînc în inimă, nu se cuprinse de vanitate de aceste aclamațiunĭ nicĭ de aceste laude; ci atribuind luĭ Dumnedeŭ tótă onórea biruinței, el ordonă a pune trofeul crucĭ în mâna statueĭ, ce'ĭ ridicase Romanĭĭ în locul cel maĭ frequentat din Roma, și gravă la bază acéstă inscripțiune: «Prin virtutea atot puternică a acestuĭ semn salutar, am liberat cetatea vóstră din jugul tiranieĭ, și am redat senatuluĭ și poporuluĭ libertatea și gloria sa». Apoĭ pentru a recunósce harul ce Dumnedeŭ 'l făcuse, el publică împreună cu Licinius a căruĭ spirit nu era încă atuncea conrupt, cum a fost pe urmă, o lege fórte favorabilă și fórte avantagiósă creștinilor, pe care o trimiseră în orient, luĭ Maximin, ce se părea a fi în bună înțelegere cu dânșiĭ, cu noutatea biruinței lor. Acest tiran gemu în fundul inimeĭ sale la citirea scrisoriĭ lor, și nevoind nicĭ a aproba legea lor, nicĭ a o desaproba, de frică de a excita mâniea lor, el scrise în acești termenĭ guvernatorilor de provinciĭ de sub ascultarea sa, presupunênd că aŭ făcut lucrurĭ ce el nu făcuse nicĭ de cum.

Traducțiunea scrisoriĭ tiranuluĭ Maximin.

«Jovius Maximin August, luĭ Sabin. Cred că sciți și fie «care scie deasemenea cum Deocletian și Maximian părinții «noștri și predecesoriĭ noștri vĕdênd că maĭ toți supușiĭ «lor renunțaŭ la cultul dumnedeilor, pentru a intra în secta «creștinilor, ordonară cu fórte mare dreptate, că aceĭ ce «ar fi părăsit Religiunea lor, vor fi contrânși prin muncĭ, «a o relua. Cât pentru mine, când am venit în orient, și «am aflat că maĭ multe persóne, cari puteaŭ servi fórte

«cu folos statuluĭ, fusese isgonite pentru această causă, «am făcut cunoscut judecătorilor de a nu exercita nicĭ o «asprime, ci de a întrebuința sfătuirĭ și măguliri, pentru «a readuce la cultul dumnedeilor pre aceĭ ce se depărtase de eĭ. In cât timp acest ordin a fost executat, maĭ «mulți aŭ fost atrași la vechea Religiune prin blândețea «ce se întrebuința față de eĭ. Ducêndu-mĕ anul trecut la «Nicomidia, locuitoriĭ veniră cu dumnedeĭ lor a mĕ ruga «de a nu permite maĭ mult ca acele persóne să rĕmână «în cetatea lor. Fiind că ședeam că eraŭ în acele cartiere, «un mare numĕr de creștinĭ, le făcuiŭ rĕspuns, că dacă «cererea lor era făcută în general de toți locuitoriĭ, le voiŭ «acorda-o fórte bucuros. Insĕ fiind că unĭĭ eraŭ lipiți de «superstițiea creștinilor, am lăsat la tótă lumea libertatea de a ținea Religiunea care'ĭ ar plăcea. Cu tóte a«cestea locuitoriĭ din Nicomidia și din alte óre care cetățĭ «cerêndu'mĭ cu multă stăruință, ca să nu îngăduesc maĭ «mult creștinĭ între dînșiĭ, am fost obligat de a le rĕspunde că, fiind că toți Impĕrații precedenți ordonase astfel, și fiind că acésta era plăcut dumnedeilor ce guver«neadă lumea și conserv Imperiul, vroeam mult a o confirma «Pentru aceasta, de și am ordonat maĭ nainte cu viŭ graiŭ, «și prin scris ca guvernatoriĭ de provinciĭ să nu ordone «nimic aspru contra acelor ce vor vroi a rĕmânea în Religiunea creștină, totuși ca nu cumva cu tot ordinul a«cesta să nu fie tratați cu óre care asprime, am bine voit «a vĕ însciința încă a vĕ mulțumi de a întrebuința blân«dețe și dibăcie pentru a'ĭ atrage la cultul dumnedeilor. «Iar dacă cineva 'l va îmbrățișa de sine însuși, trebue a'l «primi cu bucurie, și a lăsa pe ceĭ-l-alți în libertatea lor.

«Urmați cu exactitate acest ordin, fără a permite ca «Ofițeriĭ să exercite vre-o violență asupra locuitorilor din «provinciĭ, fiind că, cum am dis deja, nu trebue a întrebuința «de cât blândețea pentru a'ĭ atrage la cultul dumnedeilor. «Faceți a se publica acéstă scrisóre, pentru ca tótă lumea «să cunóscă intențiunile mele».

Acest Principe scriind astfel, nu dupre simțimîntul sĕŭ, ci pentru a se acomoda cu necesitatea timpuluĭ, nimenĭ nu credea că vorbește sincer, nicĭ că lucreadă de bună credință, pentru că acordându-ne, deja altă dată pacea, el făcuse pe urmă a se arăta perfidia sa. Astfel, nicĭ un cre-

ştin nu îndrăsni a se aduna, nicĭ a face profesiune publică de Religiunea sa, fiind că maĭ cu seamă scrisórea luĭ Maximin, nu dădea această permisiune, şĭ oprea numaĭ de a ne urmări. Cu tóte acestea Constantin şi Licinius 'ĭ declaraseră prin scrisórea lor, că eĭ ne lăsase o întreagă libertate. Insĕ acest nelegiuit nu vroi nicĭ de cum a se supune până când n'a fost forţat la aceasta prin rigórele dreptăţeĭ dumnedeescĭ.

CAPITOLUL X.

Biruinţa câştigată de piosiĭ Impĕraţi.

Maximin neputênd maĭ mult suporta greutatea Imperiuluĭ, de care fusese însărcinat fără nicĭ un merit, tratând afacerile fără nicĭ o prudenţă, şi fiind de altmintrelea coprins de o vanitate extra-ordinară, prin care se înălţa maĭ presus de ceĭ-l-alţĭ Împĕraţĭ care'l întreceaŭ în nascere, în educaţie, în spirit, în înţelepciune, şi ce e maĭ principal în pietate, cu care el afecta de a se numi cel dintâiŭ, se urcă la astfel de exces de estravaganţă, în cât rupse alianţa ce jurase cu Licinius, şi 'ĭ declară rĕsboiŭ. Excitând în fórte puţin timp o desordine stranie, şi umplênd tóte cetăţile de tumult şi de confusiune, el merse contra luĭ Licinius în fruntea uneĭ armate fórte numeróse, presupunênd mult ajutor de la demoniĭ, ce adora ca pre dumnedeĭ. Însĕ în mijlocul lupteĭ, el se vĕdŭ lipsit de tot ajutorul, şi biruinţa rĕmase luĭ Licinius, prin ordinul aceluĭ ce este singur adevĕrat Dumnedeŭ. Fiind părăsit de garda sa, care trecuse în partea inimicilor, el se desbrăcă mişelește de ornamentele demnităţeĭ sale, şi se amestecă în mulţimea soldaţilor. Dupĕ aceia fugi din sat în sat şi scăpă din mânile inimicilor sĕĭ, confirmând prin exemplul sĕŭ adevĕrul acestor cuvinte ale scriptureĭ că: *Nu se mântueşte Impĕratul prin multă putere, şi uriaşul nu se va mântui întru mulţimea virtuţeĭ lui. Mincinos este calul spre mântuire, şi întru mulţimea puterei sale nu se va mântui. Iată ochiĭ Domnuluĭ spre ceĭ ce se tem de dênsul, spre ceĭ ce nădĕjduesc întru mila luĭ.*

Tiranul întorcêndu-se astfel pre pămênturile de sub ascultarea sa, acoperit de ruşine şi de confusiune, făcu a executa la mórte ca înşelătorĭ şi trădătorĭ pre maĭ mulţĭ preoţĭ aĭ dumnedeilor sĕĭ, şi pre maĭ mulţĭ ghicitorĭ pe care'ĭ consultase altă dată ca pre oracolĭ, şi prin consiliul cărora el luase armele. Dupĕ aceasta redând onórea şi gloria Dumnedeuluĭ creştinilor, şi făcênd a se publica o lege solemnă pentru a restabili pre creştinĭ în o întreagă libertate, el fu atacat de o bólă primejdiósă, care ne slăbindu'l 'l luă din lumea aceasta. Iată ce coprindea legea sa:

Copie dupĕ constituţiunea făcuta de tiranul Maximin în favórea creştinilor.

«Impĕratul Cesar Caius Valerius Maximin, Germanic, Sar-«matic, pios, fericit, neînvins, August. Cred că nu e ni-«minea care să nu fie fórte convins de îngrijirea ce am «necontenit de tot ce priveşte binele, şi interesul supu-«şilor meĭ. Fiind altă dată informat de nedreptăţile şi de «vexaţiunele ce făceaŭ ofiiţeriĭ meĭ sub pretextul legeĭ, prin «care Deocleţian şi Maximian, predecesoriĭ meĭ ordonaseră «ca adunările creştinilor să fie cu totul oprite. Eŭ am oprit «anul trecut de a turbura pre ceĭ ce ar dori a trăi în exer-«ciţiul acesteĭ Religiunĭ. Insĕ am recunoscut pe urmă, că «unii judecătorĭ, ce nu înţelesese bine intenţiunea mea, «fură causa că aceĭ ce aprobaŭ această Religiune în inima «lor, nu îndrăsneaŭ a face profesiune publică de ea; pentru «a risipi decĭ cu totul teama lor, şi neîncrederea lor, le «permit prin acest edict de a o exercita liber, şi de a ce-«lebra Duminica; şi pentru a'ĭ face a simţi maĭ marĭ efecte «a le clemenţiĭ mele, ordon că dacă vre-o casă de ale «creştinilor a fost confiscată de la eĭ, séŭ dată altora de «către Impĕraţĭ séŭ usurpată de către cetăţĭ, ea li se va «înapoia» Iată terminiĭ constituţiuniĭ ce a fost expusă în public, prin care acest tiran dădu libertatea acelora pe care 'ĭ luase maĭ înainte de profanĭ, de nelegiuiţĭ, şi de ciuma neamuluĭ omenesc, nedemnĭ de a locui nu numaĭ în cetăţĭ cu ceĭ-l-alţĭ ómenĭ, dar nicĭ chiar în cele maĭ grozave pustiĭ, 'şĭ permise de aşĭ îndeplini public datoriile pietăţiĭ, de a celebra Duminica, şi de a se bucura în pace de óre care moşteniriĭ celor pe care'ĭ persecutase maĭ nainte prin fer şi prin foc, contra cărora el excitase furiea fiarelor celor maĭ crude, şi exercitase cele maĭ grozave muncĭ.

Această recunóscere publică ce el făcu de nevinovăția nóstră, plecă pre Dumnedeŭ a'ĭ acorda o mórte maĭ blândă de cum n'o merita. Ea nu fu totuși atât de gloriósă ca aceia a Impĕraților ce mor în luptă pentru apĕrarea supușilor lor. Căcĭ pe când armata sa era înșirată în bătălie, el fu lovit, ca un inimic a luĭ Dumnedeŭ, în Palatul sĕŭ unde se ascunsese, de o rană mortală ce'ĭ acoperi tot trupul. Violența durerilor de care era turmentat, 'l constrînse a se rostogoli pe pământ. Tot trupul sĕŭ era conrupt și consumat de un foc trimis din cer astfel că nu maĭ avea nicĭ o formă, și nu era de cât ca un mormînt urîcios unde era închis sufletul sĕŭ. Violența ce'ĭ sfâșiea măruntaele, și măduva, 'ĭ scóse ochiĭ din locul lor. Păstra totuși un rest de viață, dupĕ ce a perdut vederea, pentru a face frumóse făgăduințe luĭ Dumnedeŭ, și a chema mórtea în ajutorul sĕŭ. Veni în fine această mórte și'l scăpă de relele ce el recunoscea că cu dreptul a meritat prin violența cu care el persecutase pre Iisus Christos în persóna credincioșilor.

CAPITOLUL XI.

Ruina întrégă a inimicilor Religiunii.

Maximin cel din urmă, și cel maĭ crud inimic al Religiuniĭ Creștine, fiind astfel răpit din lume, se începu a se zidi Biserică, și creștiniĭ se bucurară de o maĭ mare pace ca nicĭ odată. Inimiciĭ pietățeĭ fură acoperiți de confusiune. Maximin fu declarat nelegiuit și inimic a luĭ Dumnedeŭ prin edictelele solemne. Statuele ce fuseseră ridicate în maĭ tóte cetățile în onórea sa, sĕŭ în onórea fiilor sĕĭ, fură sĕŭ dărîmate, sĕŭ diformate. Ofițeriĭ pe cari el 'ĭ considerase maĭ mult de cât pre ceĭ-l-alți, și cari pentru a'ĭ plăcea, persecutase pre creștiniĭ cu ultima furie, fură condamnați la mórte. Picenție cel maĭ scump din amiciĭ sĕĭ, și cel maĭ intim din favoriți sĕĭ, pre care 'l făcuse de treĭ orĭ consul, prefect, și intendent al finanțelor sale, și Culcian, care de asemenea trecuse prin tóte dregătoriele, și care se semnalase în Egipt prin marele numĕr de creștiniĭ ce'ĭ omorîse acolo, fură ceĭ maĭ remarcabilĭ. Maĭ mulțiĭ alțiĭ miniștrĭ aĭ tiranieĭ sale fură pedepsiți în același

fel. Crimele luĭ Teotecnu nu scăpară de dreptatea dumnedeiască. Nelegiuirea cu care el ridicase la Antiochia statua luĭ Jupiter, contribuise la înălțarea sa, și 'ĭ procurase guvernămîntul provincieĭ. Insĕ Licinius venind în acéstă cetate, și făcênd o exactă cercetare de ghicitoriĭ și de înșelătoriĭ ce eraŭ acolo, el puse la tortură pre preoțiĭ și pre falșiĭ proroci aĭ acestuĭ Idol, pentru a scóte adevĕrul din gura lor și pentru a'ĭ face să mărturiséscă înșelătoriile și vicleșugurile ce eĭ întrebuințaseră. Violența muncilor silindu'ĭ de a descoperi secretul lor, și de a declara că Teotecnu era autorul înșelăciuneĭ, el fu condamnat la mórte cu compliciĭ sĕĭ. Copiiĭ luĭ Maximin ce împărțise cu el autoritatea și onorurile Imperiuluĭ suferiră aceiași pedépsă precum și maĭ mulțiĭ alțiĭ din ceĭ de aprópe aĭ lor, carĭ oprimaseră un numĕr ne numĕrat de nevinovați, fără să fi înțeles vreo-dată acest avertisment atât de necesar: *Nu vĕ nădĕjduiți spre boieriĭ, spre fiiĭ ómenilor, întru cari nu este mântuire. Eși-va duhul luĭ și se va întórce în pământul sĕŭ. In ḑiua aceia vor periĭ tóte gândurile luĭ. (Psalm 145)*

Constantin și Licinius curățind astfel lumea de acești principĭ rĕĭ, posedară singurĭ, fără invidie și fără gelosie Imperiul ce le aparținea legitim. Fiind că aveaŭ o perfectă recunoscință de însemnatele favoruri ce primise de la Dumnedeŭ, eĭ întrebuințară puterea lor a face legĭ pentru a înlătura nepietatea, pentru a autorisa virtutea, pentru a spori cultul luĭ Dumnedeŭ, și pentru a întinde Religiunea creștină.

CARTEA A ZECEA

CAPITOLUL I

Despre pacea dată de Dumnedeŭ Bisericii.

Slavă luĭ Dumnedeŭ, care este Împĕratul și stăpânul universuluĭ, și luĭ Iisus Christos Domnul sufletelor nóstre, prin care cerem ca pacea de care ne bucurăm, să dureze fără a fi vre-odată turburată de nicĭ un sgomot ce vine din afară, nicĭ de vre-o neliniște ce se naște din lăuntru din pacea nóstră înși-ne. Insă pentru că fiind susținut prin ajutorul rugăciunelor vóstre, scumpul meŭ Paulin, am isprăvit acéstă a zecea carte a Istorieĭ Bisericiĭ, pe care o dedic voue, pentru ca numele vostru să fie ca o pecete ce închide opera mea. Cred de asemenea că va fi fórte potrivit de a însera un panegiric asupra restabiliriĭ Bisericilor, fiind că în acest punct, nu voiŭ face de cât a asculta de sântul Duh, ce pare a mĕ îndemna la acésta prin aceste cuvinte: *Cântațĭ Domnuluĭ cântare nouă, că lucrurĭ minunate a făcut Domnul Mântuit'aŭ pre Israil drépta luĭ, și brațul cel sânt a luĭ. Cunoscută a făcut Domnul mântuirea sa, înaintea neamurilor a descoperit dreptatea sa. (Psalm. 97).* Să ascultăm decĭ de Scriptura, ce ne obligă de a cânta acéstă cântare nouă, fiind că dupĕ ce am vĕdut atâtea lucrĭ grozave de vĕdut, și înfricoșate de istorisit, am vĕdut pe urmă lucrurĭ fórte plăcute, pe care sânțiĭ martirĭ aŭ dorit de ale vedea, fără să le fi putut vedea; și noĭ am celebrat o sĕrbătóre ce eĭ aŭ dorit a celebra, fără să o fi putut celebra. Eĭ aŭ trecut cu o grăb-

nicie de necredut, și aŭ fost răpițĭ la Cer, unde se bucură de o pace maĭ solidă, și de o fericire maĭ perfectă. Iar noĭ recunoscênd cu umilință că bunurile ce posedăm nu sunt încă de cât mult maĭ presus de meritele nóstre, privim cu mirare mărimea darurilor luĭ Dumnedeŭ, și onorăm făgăduințele sale, al căror adevĕr 'l vedem îndeplinit. Iată terminiĭ, prin care sânta Scriptură ni le represintă. *Veniți și vedeți lucrurile luĭ Dumnedeŭ, minunile care aŭ pus pre pământ, stricând rĕsbóe până la marginele pământuluĭ. Arcul va sfărâma și va frânge arma, și pavezile le va arde cu foc. (Psalm. 45).* Fiind că am fost atât de fericiți de a vedea în dilele nóstre îndeplinirea tuturor acestor lucrurĭ, nu ne rĕmâne alt ceva de cât de a isprăvi cu bucurie Istoria nóstră.

Seminția inimicilor luĭ Dumnedeŭ, fiind ast-fel exterminată, dupre acéstă predicere a Scripturiĭ: *vĕdut'am pre cel necurat prea înălțându-se ca Cedriĭ Libanuluĭ. Și am trecut, și nu era, și l'am căutat și n'am aflat locul luĭ.*

Intunericile persecuțiunĭ se risipiră și Biserica începu a se bucura de lumina păciĭ. Aceia chiar care eraŭ depărtați de religiunea nóstră, gustară, dacă nu abondența, cel puțin o parte din harurile ce plăcuse luĭ Dumnedeŭ de a ne da.

CAPITOLUL II.

Restabilirea Bisericilor

Toți ómeniĭ vĕdêndu-se din fericire scăpați de jugul tiranieĭ, sub care gemuse, mărturiseaŭ că Dumnedeul care, protegiase pre ómeniĭ de bine, era singurul Dumnedeŭ adevĕrat. Cât pentru noĭ, cari am pus în Mântuitorul principala nóstră speranță, noĭ simțim în fundul inimiĭ o bucurie nespusă, care se arată pe fețele nóstre, când vedem restabilindu-se locurile ce fusese infectate de către tiranul, și reclădindu-se Bisericile cu maĭ multă strălucire de cum ele nu fusese nicĭ odată. Principiĭ aŭ întrebuințat autoritatea lor a confirma prin legĭ în favórea nóstră harurile, ce ne făcuse Dumnedeŭ. Eĭ aŭ scris episcopilor. Aŭ relevat strălucirea demnităţiĭ lor, și i-aŭ îmbogățit de binefacerile lor. Voiŭ pune o copie din aceste scrisorĭ în istoria mea, pentru a fi la îndemâna posterităţiĭ.

CAPITOLUL III.

Consecrarea Bisericilor.

Am vĕdut dupĕ acésta solemnitatea sfinţirilor şi a consacrărilor oratoriilor nóstre, adunările episcopilor, mulţimea popórelor, mărturisirile reciproce ale caritĕţeĭ credincioşilor, şi întrunirea membrilor trupuluĭ Mântuitoruluĭ, care fusese figurată prin acéstă vechiă prorocie: *şi s'a apropiét ósele, fie care os la încheetura sa. (Ezechil cap. 37).* Puterea aceluiaşĭ duh se respândea în toţĭ membriĭ, ardórea aceleiaşĭ pietăţĭ însufleţea pe toţĭ credincioşiĭ, pentru a pubrica cu aceiaşĭ voce laudele creatoruluĭ lor. Ceremoniile oficiuluĭ divin fură observate cu maĭ multă pompă, şi cu maĭ multă maiestate ca nicĭ odată. Credincioşiĭ de tot sexul şi de tótă vêrsta uniră inimile lor şi vocile lor, pentru a face luĭ Dumnedeŭ rugăciunele lor; iară episcopiĭ făcură discursurĭ pentru a'ĭ adresa rugăciunĭ de mulţumire.

CAPITOLUL IV.

Discurs asupra fericiteĭ stărĭ a Bisericeĭ.

Un om de un merit mediocru, compunênd un panegiric, îl pronunţă în adunarea credincioşilor, în presenţa Păstorilor, şi'l adresă unuĭ sfânt episcop, prin îngrijirile căruia fusese zidită măréţa biserică din Tyr. Iată terminiĭ discursululuĭ: «Preoţĭ prea iubiţĭ ai luĭ Dumnedeŭ, carĭ sun-«teţĭ sfinţiţĭ prin ungerea ceréscă a haruluĭ sĕŭ şi a du-«huluĭ sĕŭ, învestiţĭ de onórea şi sfinţenia sacerdoţiuluĭ, «şi încununaţĭ cu meritul şi gloria faptelor vóstre celor bune, «şi voĭ care sunteţĭ principala podóbă a acestuĭ noŭ templu, «carele în o vêrstă plină de maturitate şi de înţelepciune, «conservaţĭ puterea şi vigórea primilor voştrĭ anĭ, carele prin «o deosibită favóre a suveranuluĭ stăpân al universuluĭ aţĭ «fost reservaţĭ pentru a înălţa acéstă sântă casă în onó-«rea cuvîntuluĭ, fiul sĕŭ unic, şi a dumnedeescĭ sale mi-«résă, ca Beseléel, ce făcu odinióră tabernacolul chivo-«tuluĭ, ca Solomon ce a zidit templul din Ierusalim, şi ca «Zorobabel ce l'aŭ restabilit, voĭ în fine sfântă turmă a

«Mântuitoruluĭ, cari aţĭ fost nutriţĭ cu doctrina pietăţĭ. De «mult timp admirând minunile, ce a făcut domnul în fa-«vórea nóstră şi eram obicinuiţĭ a'ĭ da laude prin aceste «cuvinte trase din Scriptura sa: *Dumnedeule, cu ure-«chile nóstre am auḑit, şi părinţiĭ noştri ni-aŭ spus «nouă, lucrurĭ care aĭ lucrat în ḑilele lor, în ḑi-«lele cele de demult (Psalm. 4).*

«Insă acum în loc de a auḑi, vedem cu însuşĭ ochiĭ «noştri efectele mâniĭ luĭ Dumnedeŭ, a căria putere este «egală bunătăţiĭ, şi îndeplinirea făgăduinţelor cuprinse în «testamentul sĕŭ şi în proorociĭ sĕĭ suntem obligaţĭ de a «cânta o altă cântare de laudă, şi de a striga: *Am «vĕḑut ceia ce am auḑit în cetatea Domnuluĭ «celuĭ atot puternic, în cetatea Dumnedeuluĭ nos-«tru. (Psalm. 47).* Care este acéstă cetate dacă nu Bi-«serica luĭ Dumnedeŭ cel viŭ, ce noĭ am zidit, acest stilp «şi acest sprijin al adevĕruluĭ? Aŭ nu de ea s'a dat a-«cest alt oracol? *Spusu-s'aŭ noĕ lucrurĭ minunate de «cetatea luĭ Dumnedeŭ. (Psalm 93).* Fiind că suntem «toţĭ adunaţĭ aicĭ prin harul luĭ Dumnedeŭ, e drept de a «striga: *Veselitu-m'am de ceĭ ce mi-aŭ ḑis mie: în «casa Domnuluĭ vom merge. Dómne iubit-am buna «cuviinţa caseĭ tale, şi locul locaşuluĭ slaveĭ tale. «(Psalm. 121).* Noĭ datorim a cânta nu fie-care a parte, «ci toţĭ împreună: *Mare este Domnul, şi lăudat fórte, «în cetatea Dumnedeuluĭ nostru, în muntele cel «sânt al luĭ.* El este mare în adevĕr, şi casa luĭ este «mare, înălţată şi frumósă maĭ presus de casele fiilor o-«meneşti. *Mare este Domnul care singur face lu-«crurĭ minunate care nu aŭ numĕr.* El este mare fiind «că dispune de timp şi de minunte; că pune şi depune «pre Impĕraţĭ; că ridică pre ómeniĭ ceĭ maĭ proştĭ din «pulbere, şi scóte pre ceĭ maĭ săracĭ din gunoĭ; că scobóră «pre ceĭ marĭ şi puternicĭ de pre scaunul lor, şi înalţă «pre ceĭ micĭ; că umple de bunătăţĭ pre ceĭ ce eraŭ în «nevoe şi în lipsă; şi rĕstórnă puterea celor mândrĭ. Ast-«fel el a dat nu numaĭ credincioşilor, ci şi necredincioşilor «probe de adevĕrurile lucrurilor ce aŭ fost făcute. Dum-«nedeŭ care singur are o putere şi o bunătate nesfârşită, «şi care singur a creat lumea, a făcut lucrurĭ minunate. «*Să cântăm cântare nouĕ luĭ Dumnedeŭ, care a*

«*făcut lucruri minunate, și a căruea milă este în*
«*véc.* (*Psalm. 135*). Care a lovit pre ceĭ maĭ marĭ și
«maĭ puternicĭ Impĕrațĭ, cari ș'a adus aminte de noĭ în
«timpul când eram maĭ umiliți, și ni-a mântuit din mâ-
«nile inimicilor noștri. Să nu încetăm nicĭ odată de a lăuda
«pre Părintele cel vecinic, și de a mulțumi luĭ Iisus fiul
«sĕŭ unic, care ni l'a făcut cunoscut, care ni-a luminat
«cu lumina credinței, care ni-a învĕțat adevĕrul Reli-
«giunii, care a exterminat pre nelegiuiți și pre tiranĭ, care
«a reformat moravurile nóstre, și care ni-a mântuit când
«eram perduți. Acest fiŭ unic a luĭ Dumnedeŭ, care are
«o bunătate și o puterere egală cu aceia a Părinteluĭ sĕŭ,
«s'a îmbrăcat de bună voe prin ascultare cu slăbiciunea
«naturiĭ nóstre, pentru a vindeca stricăciunea nóstră; el
«a considerat bólele nóstre, ca un înțelept și caritabil medic,
«a vindecat bubele și ranele nóstre, s'a însărcinat de mi-
«zeriile și durerile nóstre, și ni-a scos din sînul morții.
«Numaĭ el singur a avut o putere atât de întinsă pentru
«a procura mântuirea unuĭ numĕr atât de mare de persóne.
«*El a luat asupra sa pĕcatele nóstre, și s'a însăr-*
«*cinat cu durerile nóstre.* (*Isaiea cap. 53*). El a
«purtat singur greutatea nelegiuirilor nóstre, și ni-a scos
«din stricăciunea mormîntuluĭ. El ne conservă prin un
«har ce n'am fost nădĕjduit, și ne face a ne bucura de
«fericirea vecĭnică. El e singurul autor al vieței și al lu-
«miniĭ, unicul medic al bólelor nóstre, Impĕratul nostru,
«Domnul nostru, și unsul luĭ Dumnedeŭ. El a risipit prin
«lumina presenței sale, nóptea cea întunecósă, sub care
«neamul omenesc fusese îngropat prin rĕutatea demonilor,
«și a topit lanțurile nóstre, ca ceara prin strălucirea ra-
«zelor sale. Demonul autor al tuturor relelor și inimic a
«tot binele, neputênd vedea fără a crăpa de necaz favó-
«rea de care el ni-a împovĕrat, a înșirat tóte trupele sale
«contra nóstră, și ca un câne furios care muscă petrile
«ce i se aruncă, deși ele n'aŭ nicĭ o simțire, a rĕsturnat
«pre acelea cu care bisericile nóstre eraŭ zidite, a strigat
«contra nóstră prin edictele tiranilor, și prin ordonanțele
«guvernatorilor. A corupt prin veninul sĕŭ sufletele slabe,
«și le-a târît la mórte prin cultul nenorocit al Idolilor
«morți. El a ridicat contra nóstră pre aceĭ ce ascundeaŭ
«sub fața de ómenĭ, o cruțime de fiare sĕlbatice. Insĕ Ân-

«gerul sfatuluĭ celuĭ mare, generalul armateĭ luĭ Dumnedeŭ,
«după ce a încercat statornicia soldaților sĕĭ prin cele
«maĭ grozave muncĭ, s'a arătat de odată, și a distrus astfel
«pre inimicii sĕĭ în cât nu maĭ rĕmâne de eĭ nicĭ o amintire
«și a înălțat pre amicii sĕĭ nu numaĭ maĭ presus de cer
«și de stele, de sóre și de lumină, și de cele-l-alte creaturĭ
«nesimțitóre, ci și maĭ presus de ómenĭ și de Ângerĭ. De
«atuncĭ Impĕrații prin o umilită recunoștință de onorurile
«ce eĭ aŭ primit de la bunătatea luĭ Dumuudeŭ, fac ceia
«ce nu făcuse nici odată, desprețuesc Idoliĭ, calc în picióre
«cultul demonilor, 'și bat joc de vechile rătăciri, pe care
«le primiise din tradițiune de la părinții lor, și nu recunosc
«de cât un singur Dumnedeŭ, de bunătatea căruia eĭ aŭ
«vĕdut efectele atât către dênșiĭ, cum și către alțiĭ. Eĭ publică
«că Iisus Chrıstos, fiŭ unic al luĭ Dumnedeŭ este Impĕrat
«a tótă lumea. Eĭ declară prin edictele lor, că el este Mân-
«tuitorul, și consacră posterității gloriósele sale fapte, și
«celebrile sale victoriĭ. Astfel Mântuitorul nostru Iisus Christos
«este recunoscut de către Principiĭ lumiĭ, nu ca un Impĕrat
«ordinar și muritor, ci ca pre fiul luĭ Dumnedeŭ, și Dum-
«nedeŭ adevĕrat. Ajuns'a vre-odată vre un Impĕrat la un
«punct atât de înalt, sĕŭ de virtute, sĕŭ de putere, în cât
«să umple tótă lumea de numele sĕŭ, și de a fi predicat
«de tóte limbile? Făcut'a vre-odată vre-un Impĕrat legĭ
«atât de moderate și atât de sfinte, ca să fie priimite de
«tóte națiunile cele maĭ depărtate? Imblânzit'a vre-odată
«vre-un Impĕrat cu atâta bunătate temperamentul sălbatic
«al barbarilor? Susținut'a vre-odată cine-va în cursul unuĭ
«atât de lung spațiŭ de timp, sforțarea tuturor puterilor
«lumiĭ, unite împreună pentru a'l perde? Respândit'a vre-
«odată cineva ca el, în tot pământul o nație care era maĭ
«necunoscută?

«Inarmat'a vre-odată cineva atât de bine pre soldații
«sĕĭ cu armele pietății, în cât să se fi găsit eĭ în luptă
«maĭ tarĭ de cât diamantul? Găsitus'a vre-odată cineva în
«destul de puternic, chiar după mórtea sa, pentru a con-
«duce aceste armate, pentru a înălța trofee și pentru a
«umplea tóte țĕrile universuluĭ de templurĭ consacrate
«glorieĭ sale, precum este aceasta ce vedem înfrumusețat
«cu atâtea bogate podóbe? Fără îndoeală sunt fórte mă-
«rețe, și fórte strălucite aceste podóbe, fiind că ele cuprind

«o probă simțită de imperiul absolut ce Mântuitorul exer-
«cita asupra tuturor creaturilor, și că acéstă adunătură
«de frumusețe nu l'aŭ costat de cât un cuvînt. De aceia
«nimic n'a putut resista voinței cuvîntuluĭ, care este Impĕrat
«și Dumnedeŭ tot de odată. Ar trebui să am un timp în-
«delungat, ca să fac un lung discurs pentru a descrie cu
«de-amănuntul tóte aceste podóbe. N'ar trebui maĭ puțin
«timp pentru a explica, care a fost ardórea acelora ce a
«lucrat la acéstă operă, și de ce merit acéstă ardóre a
«fost înaintea luĭ Dumnedeŭ, care privește aceste templurĭ
«animate, acestă casă zidită din petre viĭ, și aședată pe
«temelia Apostolilor și a Proorocilor; care are pentru pétră
«angulară pe însuși Iisus Christos, care a fost nebăgat în
«sémă nu numaĭ de aceĭ ce aŭ lucrat la vechiul bastiment
«al Synagogeĭ, ci chiar de către maĭ mulțĭ din aceĭ ce aŭ
«lucrat la noul bastiment al Bisericiĭ, adică de către toțĭ
«rĕiĭ Architecțĭ aĭ relelor edificiĭ. Insĕ părintele cel vecînic
«l'a aședat odinióră ca și astădĭ capul unghiuluĭ al bise-
«riciĭ nóstre comune. Este óre cine-va carele dupĕ ce a
«considerat cu atenție acest templu viŭ ce noĭ compunem,
«acest sanctuar demn de Dumnedeŭ, unde nu e permis
«poporuluĭ de a intra, să îndrăsnéscă de a vorbi despre
«el? Cine ar putea să'l pătrundă, afară de suveranul Pontifice
«care pătrunde secretele inimilor ?

«Acest drept aparține încă celuĭ ce ține primul loc între
«voĭ dupe Iisus Christos, generaluluĭ armateĭ vóstre, pe
«care suveranul Pontifice l'a onorat dupe dênsul cu o-
«nórea sacerdoțiuluĭ, pe care l'a aședat păstor turmeĭ
«vóstre, l'a înălțat maĭ pre sus de popor prin ordinul
«părinteluĭ, ca interpret al voințelor sale, și al intenți-
«unilor sale ca un alt Aron și un alt Melchisedek, care
«este imaginea fiuluĭ luĭ Dumnedeŭ. Luĭ aparține dupe
«acest suveran Pontifice de a pătrunde secretele cele maĭ
«ascunse ale conștiințelor vóstre, ce el cunósțe prin o
«lungă întrebuințare, și de a vĕ da adevĕratele pre-
«cepte ale pietățiĭ, de care de mult timp, ș'a făcut un
«necontenit exercițiŭ. Suveranul nostru Pontifice face tot
«ce vede pre părintele sĕŭ făcênd. Acesta avênd de ase-
«menea ochiĭ neîncetat asupra stăpânuluĭ sĕŭ, ca asupra
«perfectuluĭ sĕŭ model, se silește pe cât 'ĭ este posibil de
«a'l imita. El se asémănă în acest punct luĭ Beseléel, pe

«care Dumnedeŭ 'l umpluse de duhul înțelepciuniĭ și al
«înțelegeriĭ pentru a'l face capabil de a releva templul
«sĕŭ. De asemenea și acesta purtând în sine însuși pre
«Iisus Christos, care este cuvîntul vecînic, și lumina în-
«țelepciuniĭ necreată, a înălțat cu un minunat curagiŭ și
«cu o cheltuélă de necredut, la care voĭ aĭ contribuit cu
«generositate din averile vóstre, acest măreț templu care
«lovește ochiĭ noștri dupre modelul unuĭ altul maĭ per-
«fect și nevĕdut. El a început maĭ întâiŭ a curăți acest
«loc sânt ce inimiciĭ noștri umpluse de tot felul de ne-
«curățiĭ, și în loc de a ceda rĕutățiĭ lor, și de a alege
«un altul unde ar fi fost maĭ multă comoditate pentru
«a zidi, și maĭ puțină lucrare, a pus el maĭ întâiŭ mâna
«la lucru, și însufleținд pre tot poporul prin exemplul sĕŭ,
«pentru ca acéstă Biserică, care fusese atacată ca o pétă
«inimică de către necredincioșĭ, care susținuse primele
«sforțărĭ ale persecuțiuniĭ, și fusese lipsită de fiiĭ sĕĭ, să
«se bucure cu noĭ de efectele bunătățiĭ și ale mărimeĭ
«dumnedeești. Marele păstor alungând lupiĭ și cele-l'alte
«fiare afară din staul, sfâșiind leiĭ, cum vorbește Scrip-
«tura și adunând pre fiiĭ sĕĭ, acesta a avut dreptate de
«a repara staulul, pentru a acoperi de rușine pre inimi-
«ciĭ Bisericiĭ, și pentru a reprima cu tărie întreprinderile
«criminale. ce făcuse nelegiuțiĭ contra glorieĭ luĭ Dumne-
«deŭ. Aceștĭ nelegiuiți nu maĭ sunt astă-dĭ, și nu eraŭ încă
«de atuncea. Eĭ aŭ atâțat persecuțiunea în curs de cât
«va timp, însă aŭ fost aspru pedepsiți, pentru acésta, și
«aŭ perit în chip ticălos cu tóte familiile lor. Predicerile
«ce sunt cuprinse în scriptură, aŭ fost în mod vĕdut îm-
«plinite în persóna lor, și maĭ cu sémă acestea: *că iată*
«*pĕcătoșiĭ aŭ încordat arcul, gătit-aŭ săgeți în*
«*tolbă, ca să săgete întru întuneric pre ceĭ drepți*
«*la inimă. Sabia lor să intre în inima lor și arcul*
«*lor să se sdrobéscă. Periŭ aŭ pomenirea lor cu*
«*sunet. Strigat-aŭ întru necazul lor, și nu i-aŭ a-*
«*jutat pre eĭ Chiemat-aŭ pre Domnul și nu i-a*
«*audit pre eĭ. Eĭ s'aŭ împedecat și aŭ căđut, iar*
«*noĭ ne-am sculat și ne-am îndreptat.* Am vĕdut încă
«cu însuși ochiĭ noștri împlinirea acesteĭ-l-lalte predicerĭ:
«*In cetatea ta Dómne, chipul lor de nimic 'l vei*
«*face.* Ast-fel a fost sfârșitul acelor ce aŭ avut îndrăs-

«néla de a declara rĕsboiŭ luĭ Dumnedeŭ, ca uriașiĭ. Insă «acéstă Biserică care era pustie și părăsită a priimit re- «compensa răbdărilĭ sale, ast-fel în cât se pare că Isaiea «a avut intențiunea de a vorbi de ea, când a dis: *Ve- «selește-te pustiea cea însetată, și să se bucure «pustiea, și să înfloréscă ca crinul. Intăriți-vĕ «mâni slabe, și genunchi slăbănóge mângâéți-vĕ. «(Isaia cap. 35). Ceĭ slabĭ de inimă cu cugetul, «întăriți-vĕ, și nu vĕ temeți, Iată Dumnedeul nos- «tru cu judecată răsplătește, și va rĕsplăti, acela «va veni și ne va mântui pre noĭ. Și vor fi cele «fără de apă bălți, și în pământul cel însetat is- «vor de apă va fi. (Psalm. 73).* Acea pustie, care ar- «dea de sete, acea cetate care era lipsită de tot ajutorul, «ale căreĭ porți, inimiciĭ aveaŭ plăcere, de a le tăia cu «topóre și cu securĭ, al căreĭ sanctuar arsese și profa- «nase tabernacolul, a căreĭ vie toți trecătoriĭ culesese, și «porcul sĕlbatic și alte fiare pustiise, înflorește acum ca «un crin prin puterea luĭ Iisus Christos. Ea era atuncĭ «pedepsită prin voința luĭ Dumnedeŭ, care se îngrijește «maĭ mult de cât un părinte de fiiĭ sĕĭ. *Că pre care «iubește Domnul 'l cértă, și bate pre tot fiul pre «care priimește. (Ebreĭ cap. 12).* După ce Biserica a «fost certată cu blândeță, i se poruncește de a se bu- «cura, de a înflori ca un crin, și de a rĕspândi mirosul «sĕŭ. Isvóre de apă aŭ eșit din pământ în pustie, și în «acele isvóre noĭ am fost regenerați. Pământul care era «uscat, s'a schimbat în bălți, și cel ce ardea de sete în «fântâni. Mânile cele slabe s'aŭ întărit, și lucrările ce ele «aŭ făcut, sunt probe de puterea lor. Genunchiĭ slăbănogĭ «aŭ fost sprijiniți. Eĭ merg în căile luĭ Dumnedeŭ și alérgă «la turma păstoruluĭ celuĭ bun. Cuvîntul luĭ Dumnedeŭ «a vindecat pre ceĭ ce aŭ fost sdruncinați prin ameniu- «țările tiranilor, și i-aŭ mângâiat dicêndu-le: voĭ care a- «veți inima slabă, întăriți-vĕ, nu vĕ temeți. Noul nostru «Zorobabel recunoscênd că acest pământ care pentru glo- «ria luĭ Dumnedeŭ devenise pustiŭ, va fi curênd repopu- «lat, nu l'a lăsat în servitudinea sa. Potolind mâniea pă- «rinteluĭ vecinic prin rugăciunile sale, la care voĭ ați unit «lacrămile vóstre, și implorând ajutorul celuĭ ce singur «póte reda viața morților, el a scos acéstă Biserică din

«ruinile sale a curățit'o de necurățiĭ, și a înfrumsețat'o «cu felurite podóbe dupre acest cuvînt al Scripturiĭ: *Mă- «rirea cea de pre urmă a caseĭ acestiea maĭ mare «va fi de cât ceea dintâiŭ. (Ag. cap. 2).* El a cu- «prins un spațiŭ maĭ mare de cât înaintea uneĭ zidirĭ, «care servește de apărare.

«Apoĭ a întins un lung vestibul spre rĕsărit, prin care «ceĭ maĭ depărtați de religiunea nóstră, pot fi invitați a- «colo, și care nu s'ar putea vedea, fără a'și aminti cine-va «cu mirare de gróza pustieĭ unde era odinióră redus a- «cest loc, unde s'a înălțat o operă atât de minunată? «Nu se intră în Biserică îndată ce s'a trecut prima ușă. «Este un mare gol între vestibul și Biserică, la ale căruĭ «patru laturĭ sunt patru galeriĭ sprijinite pe colóne, și spa- «țiul dintre colóne este închis de balustre. Mijlocul este «descoperit pentru a priimi lumina. In acel loc staŭ ca- «tecumeniĭ, saŭ aceĭ ce voesc să intre în Biserică, sunt «spălați de petele lor, pentru a primi primele instrucțiuni «ale credinții. Când s'a trecut acest spațiŭ se înaintéză «spre Biserică prin un alt vestibul, în capĕtul căruĭ sunt «treĭ ușĭ în față, despre rĕsărit, din care acea din mijloc «este mult maĭ înaltă și maĭ largă de cât cele-l'alte douĕ, «și înfrumusețată cu table de aramă. Episcopul care a «condus tótă acéstă lucrare, a făcut douĕ galeriĭ la a- «mêndouĕ laturile Bisericiĭ cu un numĕr de vestibuĭ, și «deasupra galeriilor aŭ dispus ferestre, care aduc o mare «lumină în tótă Biserica, și care sunt împodobite cu lu- «crări frumóse. Cât pentru Biserică, el n'a cruțat nicĭ o «cheltuélă, pentru a o face pre cât posilil maĭ mărétă. «E de prisos de a vorbi de lungimea și de lărgimea sa, «de minunata varietate a frumusețelor sale, de înălțimea «sa și de cedriĭ ce susțin acoperișul și de care Scriptura «pare că a vorbit în acești terminĭ: *Cedriĭ Lıbanuluĭ «pre cari i-aĭ rĕsădit Dómne. (Psalm. 103).* Ce ne- «voe e de a vorbi de planul lucrăreĭ, de admirabila dis- «posițiune a părților ce'l compun, fiind că ideea ce'și for- «mĕdă cine-va privindu-l, întrece tot ce s'ar putea dice «despre acésta? când acest mare edificiŭ fu isprăvit, Epis- «copul făcu a se pune jețuri nalte pentru aceĭ ce președ, «și băncĭ pentru popor. El puse, Altarul în mijloc, și'ĭ «închise incinta cu o fórte frumósă stolerie, pentru ca

«poporul să nu se pótă apropia de Altar. Pardoséla «o făcu de o marmură lucrată cu o dibăcie minunată. «Apoĭ făcu a se zidi două case fórte spațióse la amên- «două laturile Bisericiĭ, și unind cele două ușĭ din mijloc, «în favórea acelor ce aŭ nevoe de a fi spălați în apă, și «curățiți prin Sântul Duh, ast-fel că acéstă predicere este «cu adevĕrat împlinită: *Mărirea cea de pre urmă a «caseĭ aceștiea maĭ mare va fi de cât cea dintâiŭ.* «(*Ag. cap. 2*). Stăpânul și păstorul sĕŭ murind pentru a «o rĕscumpăra, și îmbrăcând cu nemurire și cu glorie, «trupul cel slab și pasibil ce luase pentru mântuirea sa, «trebuea ca ea să se bucure de acelaș har. Este adevĕ- «rat că ea suspină neîncetat dupĕ o glorie maĭ strălucită, «ce o va poseda cu Ângeriĭ, când trupurile vor fi scóse «din stricăciunea mormîntuluĭ, însă cu tóte acestea, ea «este împodobită aicĭ pre acest pământ cu aceste podóbe «ce lovesc simțirele, ca un crin dupre cuvîntul prorocu- «luĭ. Să vedem cum o descrie el, îmbrăcată cu haina de «nuntă, și împodobită cu cunună, și cum o îndémnă de a «mulțumi Domnuluĭ despre acésta. «*Să se bucure su- «fletul meŭ întru Domnul, că m'a îmbrăcat pre «mine în haina mântuireĭ, și cu vestmîntul vese- «lieĭ m'a acoperit, ca unuĭ mire mi-a pus mie «cunună, și ca pre o mirésă m'a împodobit cu «podóbă. Și ca pământul ceĭ crește flórea luĭ, și «ca o grădină ceĭ răsare sĕmînța eĭ, așa va ră- «sări Domnul dreptatea, și bucuriea înaintea tu- «turor neamurilor.* (*Isaia cap. 62*). Să ascultăm acum «în ce chip 'ĭ rĕspunde Iisus Christos care este mirele «sĕŭ, cuvîntul părinteluĭ vecînic.

«*Nu te teme, pentru că te-aĭ rușinat, nicĭ să-ți «fie rușine, pentru că te-aĭ ocărât, că de rușinea «cea vecînică veĭ uita, și de ocara vĕduvieĭ tale «maĭ mult nu'ți veĭ aduce aminte, că Domnul cel «ce te-a făcut pre tine, te va domni. Puțină vreme «te-am părăsit, și cu milă mare te voiŭ milui. Intru «mânie puțină am întors fața mea de către tine, «și cu milă vecînică te voiŭ milui, dice Domnul «cel ce te-a isbăvit pre tine.*

«*Deștéptă-te, deștéptă-te, scólă-te Ierusalime, «cel ce aĭ bĕut din mâna Domnuluĭ paharul mâ- «nieĭ luĭ, că paharul, cădereĭ, și paharul mânieĭ «l'aĭ bĕut și l'aĭ deșertat. Și nu era cine să te «mângâe din toțiĭ fiiĭ tĕĭ cariĭ aĭ născut, și nu era «cine să te ție de mână dintre toțiĭ fiiĭ tĕĭ pe cariĭ «aĭ crescut. Iată am luat din mâna ta paharul «cădereĭ, paharal mânieĭ mele, și nu veĭ maĭ a- «daoge încă al bea.* (*Isaia cap. 54*).

«*Scólă-te, scólă-te, îmbracă tăriea ta, îmbracă «mărirea ta. Scutură pratul, și te scólă și ședĭ, «deslégă lanțurile grumazuluĭ tĕŭ.* (*cap. 52*). *Ri- «dică împrejur ochiiĭ tĕĭ, și vedĭ pre toțiĭ: Iată s'aŭ «adunat și aŭ venit la tine. Viŭ sunt eŭ, dice «Domnul, că cu toțiĭ cu aceștia, ca cu o podóbă «te veĭ îmbrăca, și veĭ pune pre eĭ împrejurul tĕŭ. «ca o mirésă podóba sa. Că cele pustiiĭ ale tale «și cele risipite, și cele căḑute acum te veĭ strimta «de la ceĭ ce locuesc, și se vor depărta de la tine «ceĭ ce te mănâncă pre tine. Și veĭ ḑice întru inima «ta: cine a născut pre aceștiea mie, că eŭ fără de fiiĭ «am fost, și văduvă, nemernică și închisă, și pre a- «ceștiea cine i-a hrănit mie? eŭ am rĕmas singură, «dar aceștiea unde aŭ fost?* (Cap. 49). Iată prorociile ce «Isaiea făcuse în favórea nóstră și a cărora împlinire tre- «buiea în fine să vedem. Pentru acésta Păstorul vostru, «a înălțat cu voea luĭ Dumneḑeŭ, și cu ajutorul cu totul «vĕḑut al luĭ Iisus Christos, acéstă Biserică, care fusese «dărâmată, care era singură și părăsită, și a dispus'o astfel «dupĕ cum i se descrisese de către oracoliĭ luĭ Dumneḑeŭ.

«Acéstă lucrare merită fără îndoeală de a fi admirată, «când nu s'ar privi de cât aceia ce se arată pre din afară. «Insĕ se consideră ceia ce represintă ea, reînoirea inte- «rióră a templuluĭ spiritual, care este maĭ pre sus de tot «ce'și póte cineva vre odată închipui. Fiiul luĭ Dumneḑeŭ «voind a face acest edificiŭ dupre chipul sĕŭ, i-a dat o «natură necorporală și necoruptibilă, o substanță spirituală «și înțelegătóre, unde el sĕ pótă locui cu părintele, sĕŭ «dupre cum promite prin aceste cuvinte: *Voiŭ lŏcui, și «voiŭ merge cu dânșiĭ; și voiŭ fi lor Dumneḑeŭ, «și ei vor fi mie popor.* (*Levit cap. 16*) Astfel este «starea în care sufletul a fost creat la început, pentru a «purta chipul mireluĭ ceresc. Insĕ dupĕ ce prin pisma de-

«monuluĭ, a căḑut în pĕcat, el a fost părăsit de Dumneḑeŭ «și a rămas expus la violența inimicilor sĕĭ, carĭ tratându'l «cu tóte meșteșugurile lor, l'a doborât, și l'a îngropat «sub propriile sale ruine. Dupĕ o căḑere atât de deplorabilă, «el a fost rănit nu de un porc sĕlbatic ci de un demon «nevĕḑut, care l'a străpuns cu săgețile înflăcărate de o «rĕutate spirituală, care a ars cu focul pasiunilor templul «luĭ Dumneḑeŭ, care era întru el, și a profanat sanctuarul «sĕŭ. In fine pentru a'ĭ răpi tótă speranța de mântuire, el «l'a împovĕrat prin greutatea pământuluĭ, cu care l'a a- «coperit. Insĕ cuvîntul care are aceiașĭ milostivire ca pă- «rintele sĕŭ, a avut bunătatea de a'l îndrepta când a vĕḑut «că fusese destul de pedepsit de crimele sale. Alegênd «pentru acest sfârșit Impĕrațĭ sfințĭ, el a curățit prin mij- «locul lor lumea de tiranĭ. Dupĕ aceia a ridicat ómenĭ «bunĭ pe carĭ'ĭ consacrase la serviciul sĕŭ prin ungerea «sfântă a Sacerdoțiuluĭ, și umplêndu'ĭ de puterea neînvinsă «a duhuluĭ sĕŭ, el a spĕlat prin ministerul lor petele ce «sufletele contractase în comunicația lumiĭ. Dând astfel «consciințelor vóstre prima curăție el le-a încredințat ca- «ritabiluluĭ vostru păstor, carele avênd o lumină egală cu «ardórea zeluluĭ sĕŭ lucrĕḑă neîncetat a înălța în voĭ e- «dificiul spiritual, și pune acolo aur, și argint, și pietre «prețióse pentru a împlini în persónele nóstre acéstă sfîntă «prorocie: *smerită, și neașezată aĭ fost, n'aĭ avut «mângâere, iată eŭ gătesc ție Antrax piatra ta, «și temeliile tale Sapfir. Și voiŭ pune zăbrele tale «aspis, și porțile tale pietre de cristal, și zidul «tĕŭ pietre alese. Și pre toți fiiĭ tĕĭ învĕțațĭ luĭ «Dumneḑeŭ, și întru multă pace vor fi fiiĭ tĕĭ. Și cu «dreptate te veĭ zidi, depărtĕḑă-te de nedreptate, «și nu te veĭ teme, și cutremur nu se va apropiea «la tine.* (*Isaiea cap. 54*) Episcopul vostru întemeind «Biserica vóstră întru dreptate, a însemnat locul fie căruĭ «credincios; el a făcut din uniĭ ca primul zid întărindu'ĭ «prin credință. A făcut din alțĭ ușa templuluĭ, și aceștiea «sunt aceia cărora nu le-aŭ permis de cât intrarea. A făcut «din alțĭ colónele care susțin cele patru galeriĭ ale intrăriĭ, «și aceștiea sunt aceia cărora el explică înțelesul literar «a acelor patru Evangeliĭ. A înșirat pre alțiĭ de amândouă «părțile. și aceștiea sunt catecumeniĭ cari înaintéză în doc-

«trina pietățiĭ, și cari se apropie de cunoscința misterilor. «A ales pre alțiĭ ale căror pete aŭ fost spălate prin apa «Botezuluĭ, și a căror credință este întărită prin sentințele «Scripturiĭ, pentru a face din eĭ colóne carĭ susțin edifi- «ciul spiritual. A pus pre alțiĭ pentru a introduce lumina «ca niște ferestre. Vestibulul cu care a împodobit templul «este adorațiunea ce se dă luĭ Dumneḑeŭ intrând. Lumina «ce a rĕspîndit pretutindeni este adevĕrul Evangelieĭ, este «Iisus Christos, care'l învață, este duhul sânt care'l co- «munică. Credincioșiĭ al căror suflet este luminat cu cre- «dința, al căror trup este împodobit cu modestie și cu «castitate, sunt petrele ce compun edificiul darurile sân- «tuluĭ Duh care reșede în suflete dupre cum reședea în «apostolĭ asupra cărora se pogórâse în chip de limbă de «foc, sunt jețurile înalte și băncile. Iisus Christos reșede «el însușĭ în Episcop, și în aceĭ ce țin primile ranguri «după el, dupre cum fie care e capabil de a primi da- «rurile Duhuluĭ sĕŭ. Conștiințele, a căror pază o aŭ ân- «gerĭĭ, sunt ca tronurile unde el șade. Unicul altar este «inima preotuluĭ, unde Iisus Christos care este suveranul «Pontifice fiind de față primește jertfa spirituală și fără «de sânge a rugăciunelor nóstre, și o presintă luĭ Dum- «neḑeŭ părintele sĕŭ, adorându'l el maĭ întâiŭ, dându'ĭ «onorurile cuviincióse mărimeĭ sale, și rugându'l să ne «fie la toțĭ favorabil. Ast-fel este marele Templu ce cu- «vîntul Etern a zidit în lume dupre modelul aceluia ce «este maĭ presus de lume, pentru ca părintele sĕŭ să «priimească acolo cultul ce i se cuvine.

«Nu este om, a căruĭ limbă să pótă exprima cu dem- «nitate excelența acestuĭ model, frumusețea Ierusalimuluĭ «ceresc, a munteluĭ Sionuluĭ, a cetățiĭ luĭ Dumneḑeŭ care «este în Cer, unde cete nenumĕrate de Ângerĭ, și de «pruncĭ din Chreștinĭ cânt laudele Domnuluĭ lor. In ade- «vĕr *ochiul n'a vĕḑut, urechia n'a auḑit, și la ini- «ma omuluĭ nu s'a suit cele ce a gătit Dumne- «ḑeŭ celor ce'l iubesc pre el.*

«Fiind-că începem a ne bucura de aceste bine-facerĭ, «trebue ca bărbațiĭ, femeele și copiĭ să unéscă glasurile «lor pentru a mulțumi neîncetat luĭ Dumneḑeŭ. Luĭ Dum- «neḑeŭ, ḑic, *care ne iartă greșalele nóstre, și care «vindecă ranele nóstre, care isbăvește de la mórte*

«vieața nóstră, și care ne încunuńză cu milă și «cu îndurări; care umple de bunătăți poftele nós-«tre, și nu ne răsplătește după faptele nóstre. «Pre cât sunt departe răsăriturile de la apu-«suri, depărtat'aŭ de la noĭ fără de legile nóstre. «Dupre cum un părinte are dragoste și compătimire pen-«tru fiiĭ sĕĭ, ast-fel Domnul are dragoste și compătimire «pentru noĭ. Păstrând decĭ tot-d'auna amintirea de haru-«rile sale, avênd tot-d'auna înaintea spiritului, să'l iubim «din tótă inima nóstră, și să'l servim din tóte puterile «nóstre. Să ne sculăm spre a'l ruga cu tótă ardórea de «care suntem capabilĭ, ca să ne conserve în staulul sĕŭ, «și să facă a ne bucura de pace prin Iisus Christos Mân-«tuitorul nostru, căruia se cuvine slavă în vecĭ vecilor.

CAPITOLUL V.

Constituțiunĭ de ale Impĕraților

«Cred de datorie acum de a arăta legile ce făcură atuncĭ «Impĕrații Constantin și Licinius în favórea religiunĭ nóstre.

Copie dupre Constituțiunea Impĕraților Constantin și Licinius.

«Recunoscênd de mult timp, că religiunea trebue a fi «liberă și că trebue a lăsa la alegerea fie căruia, de a «servi pre Dumnedĕŭ dupre cum judecă de cuviință, noĭ «am ordonat că atât Chreștinii cât și cei-l-alți să pótă rĕ-«mânea în religiunea ce eĭ îmbrățișase odată. Insă fiind «că se făcuse mențiune de maĭ multe secte în rescriptul nos-«tru, unii s'aŭ dispensat de a'l observa. Pentru acésta sosind «cu fericire la Milan, și căutând acolo cu îngrijarea ce am «putea face pentru binele supușilor noștri, am găsit că nu e «nimic care să le fie atât de avantagios ca de a regula ceia «ce privește cultul luĭ Dumnedĕŭ, și de a lăsa atât Chreș-«tinilor cât și celor-l-alți, libertatea de a alege orĭ ce re-«ligiune le va plăcea, pentru ca Dnmnedĕŭ să ne fie fa-«vorabil, și tuturor celor ce viețuesc sub Imperiul nostru. «Noĭ am ordonat decĭ ca nimenea să nu fie lipsit de li-«bertatea de a îmbrățișa religiunea Chreștină, dar că fie «care să pótă urma pre aceia ce ar crede a'ĭ fi maĭ a-

«vantagiósă, pentru ca Dumnedĕŭ să ne favoriseze cu pro-«tecțiunea sa. Și apoĭ noĭ am avut rațiune de a face a-«céstă ordonanță, pentru a face să înceteze tóte sectele, «de care se vorbise în prima nóstră scrisóre, pentru a «suprima aceia ce se părea contrariŭ blândeței nóstre, «și pentru a lăsa întréga libertate exercițiului religiunĕĭ «Chreștine celor ce cred că trebue să facă profesiune de «ea. V'am scris acésta, pentru ca să știți că nu doresc «ca Chreștinii să fie turburați nicĭ într'un chip, fără «totuși ca cei-l-alți să fie lipsiți de libertatea de a prac-«tica ceremoniile lor obicĭnuite. Ceia ce convine blânde-«ței domnieĭ nóstre, sub care voim ca fie care să'și alégă «cutare religiune ce'ĭ va plăcea. Și acésta am făcut cu «scop de a nu micșora întru nimic din cultul luĭ Dum-«nedĕŭ. Dar noĭ ordonăm încă maĭ mult în favórea Chreș-«tinilor, ca locurile, unde eĭ aveaŭ obiceiŭ de a face a-«dunările lor, să le fie înapoiate fără banĭ, orĭ că aŭ fost «confiscate, înstreinate, ipotecate, saŭ date altora de și «prin o scrisóre precedentă, vĕ dădusem un ordin con-«trariŭ. Iară dacă aceĭ ce aŭ cumpĕrat aceste locurĭ, saŭ «cari aŭ fost gratificați cu ele aŭ vr'o dreptate a ne cere «în acéstă privință, să se adreseze la guvernatorul pro-«vincieĭ. Insă fiind că Chreștinii posedaŭ încă óre care «locurĭ în comun, afară de acelea unde eĭ făceaŭ adu-«nările lor, Noĭ vĕ ordonăm expres de a le înapoia lor, «cu sarcina totuși ca aceĭ ce vor fi fost constrînși de ale «înapoia fără să fi luat prețul, vor putea să se adreseze «la noĭ pentru a fi despăgubiți. Intrebuințați tótă graba «posibilă pentru a pune în execuțiune acéstă ordonanță, «care va contribui mult la liniștea publică. Sperăm a ob-«ține de la Dumnedĕŭ prin acest mijloc, continuarea pro-«tecțiunei sale, și a favorurilor sale. Insĕ pentru ca ni-«minea să nu ignoreze, acéstă lege, faceți să se publice «în tóte locurile unde va fi necesar.

Copie dupre o altă constituțiune prin care aceiași Impĕrați, aŭ acordat numaĭ Creștinilor libertatea de a exer-cita Religiunea lor.

«Luĭ Anulin al nostru prea iubit, salutare.

«Bunătatea nóstră a obicinuit de a ordona nu numaĭ

«ca nimenea să nu fie neliniștit în posesiunea bunurilor «sale, ci încă să se restitue fie căruĭ ceia ce i s'a răpit. «Pentru aceasta vĕ ordonăm, că îndată ce veţĭ priimi a- «céstă scrisóre, să faceţĭ a se înapoia creștinilor bunurile «ce le-a aparţinut în fie care cetate, și care a fost usur- «pate de către Decurionĭ, séŭ de către alţiĭ, fie grădinĭ, «case, moșteniriĭ, séŭ alte bunurĭ. Puneţĭ întru aceasta o «astfel de grăbnicie în cât să putem recunósce cu câtă «bucurie, executaţĭ ordinele nóstre. Fiţĭ sănĕtos, al nostru «prea iubit Anulin.

Copie dupre o scrisóre prin care Constantin ordonă ca Episcopiĭ sa se adune la Roma într'un Sinod, pentru a stabili pacea Bisericiĭ.

«Constantin August luĭ Miltiade Episcop de Roma, și «luĭ Marcu. Aflând din maĭ multe relaţiunĭ ce mi s'a «trimis de către Anulin guvernator de Africa, că Cecilian «Episcop de Catargena este acuzat de maĭ multe lucrurĭ «de către colegiĭ sĕĭ, am fost mișcat de o durere fórte «simţitóre pentru că aceste provinciĭ care prin un ordin «special al providenţeĭ, s'aŭ supus de bună voe dominaţiunĭĭ «mele, sunt desbinate, din causă că cea maĭ mare parte «din popor ia partea cea rea, și pentru că însușĭ Epis- «copiĭ nu sunt uniţĭ între eĭ. Am crezut de cuviinţă ca «Cecilian să vină la Roma cu ḑece din Episcopiĭ cari 'l «acuză, și cu alţĭ ḑece, ce el va crede a'ĭ fi favorabilĭ, «pentru ca să pótă fi ascultat înaintea vóstră, și înaintea «luĭ Retice, Matern și Mariu colegiĭ voștri, cărora am dat «ordin de a veni grabnic la Roma pentru acest scop. Deci «pentru ca să puteţĭ a vĕ informa exact de afacere, am «făcut să se libereze colegilor voștri o copie dupre me- «moriile ce mi-aŭ trimis Anulin. Examinaţĭ cu luare aminte «în ce mod acéstă contestaţiune trebue a fi terminată «dupre dreptate, pentru că voĭ sciţĭ, că am un respect «atât de mare pentru Biserica sfântă și Catolică, încât nu «pot suferi ca să lăsaţĭ în mijlocul eĭ nicĭ un motiv de «desbinare. Rog pre Dumneḑeŭ să vĕ conserve întru «mulţĭ anĭ.

Copie dupre o altă scrisóre a Impĕratuluĭ Constantin, prin care ordonă o altă adunare de episcopĭ.

«Constantin August luĭ Chreste episcop de Siracusa.

«Depărtându-se uniĭ de simţimêntul Bisericiĭ Catholice, «dorinţa de a'ĭ readuce înapoĭ m'a îndemnat a ordona «ca câţĭ-va episcopĭ din Galia, și ambele partide ce se «certaŭ cu îndărătnicie în Africa, să vină la Roma, și «în presenţa episcopuluĭ acesteĭ cetăţĭ, să se examineze «neînţelegerea lor, și să se siléscă de a o termina. Insă «fiind că uniĭ, fără a avea grije de propria lor mântuire, «și fără a păzi respectul ce datoresc credinţeĭ, refusă de «a consimţi la sentinţa ce a fost dată, sub pretext că «ea n'a fost dată de cât de un mic numĕr de episcopĭ cu «mare precipitare, și fără ca afacerea să fi fost exami- «nată cu luare aminte, și continuŭ în schismă, în loc de «a trăi în unire, ceia ce dă un mare scandal acelor chiar «ce sunt inimicĭ aĭ Religiuniĭ, am crezut de datorie a «face ast-fel ca acéstă contestaţiune ce n'a trebuit a fi «reînoită de la darea sentinţeĭ să fie în fine terminată. «Ordonând deci ca maĭ mulţĭ episcopĭ să se adune din «diferite locurĭ, în cetatea de Arles, înaintea primiĭ ḑile «a luĭ August, am crezut de asemenea a vĕ face cunos- «cut ca să luaţĭ o trăsură publică, ce vi se va da de La- «tronian colector din Sicilia, ca să mergeţĭ în acel timp «în acéstă cetate, cu douĭ eclasiasticĭ de al douilea rang, «pre cari veţĭ vroi a alege, și treĭ valeţĭ cari să vĕ ser- «véscă în călătorie, pentru că prin socotinţa adunăriĭ, «acéstă contestaţiune ce durézĕ prea cu îndărătnicie și «cu scandal, să pótă fi decisă, după ce se vor asculta ra- «ţiunile ambelor părţĭ. Rog pre Dumneḑeŭ să vĕ conserve «în sănĕtate mulţĭ anĭ.

CAPITOLUL VI.

Afacerĭ de ale Creștinilor. Copie dupre o scrisóre prin care Constantin dă avere Bisericilor.

«Constantin August luĭ Cecilian episcop de Cartagena. «Hotărând de a contribui la ceia ce va fi necesar la chel- «tuéla miniștrilor ce servesc religiunea Chreștină în A- «frica, în Numidia, și în ambele Mauritaniĭ; am făcut cu- «noscut luĭ Vesus perfectisim logothet de Africa, ca să «vĕ numere șapte miĭ cincĭ sute de mine. După ce le «veţĭ priimi veţĭ face a le distribui dupre statul ce v'a

«trimis Osius. Iar dacă dupĕ acésta vĕ va lipsi încă ceva, «cereţi la Heraclides procurator al moşiilor mele, căruia «am dat ordin prin viŭ graiŭ, de a vĕ procura tot ce «veţi pofti. Dar fiind că am auḑit că unii conrup spiritul «poporuluĭ prin rătăcirile lor, vroesc ca să ştiţi că am «poruncit luĭ Anulin Proconsul, şi Patrice Vicar al pre- «fecţilor de a nu suferi acéstă desordine. Ast-fel dacă veţi «observa că aceste persóne stăruesc în nebuniea lor, să «nu lipsiţi de a le denunţa judecătorilor, pentru ca să'i «pedepséscă dupre ordinul ce le-am dat. Rog dar pre «Dumneḑeŭ să vĕ conserve mulţi ani.

CAPITOLUL VII.

Privilegiĭ acordate Eclesiasticilor. Copie dupre scrisórea luĭ Constantin, prin care scuteşte pre Eclesiasticĭ de funcţiunile publice.

«Luĭ Anulin al nostru prea-iubit, salutare. Fiind con- «statat că despreţul religiuniĭ a atras un mare numĕr de «nenorociri şi de disgraţii asupra Imperiuluĭ, şi că îngri- «jirea ce se ia de a'i practica datoriile, 'l umple de pros- «peritate şi de fericire, am hotărât de a recompensa pre «aceĭ ce lucréză la înflorirea cultuluĭ prin sânţeniea mi- «nisteruluĭ lor. Pentru acésta voesc ca toţi aceĭ ce se «chiamă clericĭ şi cari servesc Biserica al cărei păstor «este Cecilian în întinderea provincieĭ ce vĕ este încre- «dinţată, să fie scutiţi de tóte funcţiunele publice, pen- «tru ca să nu se ocupe de cât de cultul ce eĭ datoresc «luĭ Dumneḑeŭ, fără a fi deturnaţi de la acésta prin nicĭ «o împiedecare. Aplicarea şi zelul cu care eĭ îndeplinesc «ministerul lor va atrage marĭ avantage asupra Imperiuluĭ. «Fiţi sănĕtos al meŭ prea iubit Anulin.

CAPITOLUL VIII.

Schimbarea luĭ Licinius, şi mórtea sa.

Iată abundenţa bunătăţilor ce aŭ eşit din pacea ce Mântuitorul ne-a dat prin harul sĕŭ, şi fericita stare în care era Biserica, când pisma demonuluĭ inimic a tótă

virtutea nu putu suferi prosperitatea nóstră. Pedepsele cu care crimele tiranilor fură pedepsite, nu putură face în- ţelept pre Licinius, nicĭ a'l reţinea în terminiĭ moderaţiuniĭ. De şi nu'ĭ lipsi nimic la fericirea sa, şi că împărţind cu Constantin autoritatea suverană, el avu onórea de a fi aliatul sĕŭ, şi de a ţine primul rang după dênsul, el iubi maĭ bine a imita pre tiranĭ, a căror mórte funestă vĕ- ḑuse, de cât pre buniĭ Principĭ, şi a aţâţa mâniea celuĭ maĭ blând din Impĕraţi, de cât de a conserva amiciţia sa. Fiind agitat de o furiósă gelosie, el declară răsboiŭ bine-făcĕtoruluĭ sĕŭ, fără a respecta legile naturei şi ale alianţeĭ lor, nicĭ religiunea jurămintelor sale. Nu s'ar putea ca să doréscă cine-va vre odată semne maĭ marĭ de amiciţie ca acelea ce'ĭ dăduse Constantin, în onórea ali- anţeĭ sale, dându-ĭ pre sora sa în căsătorie; comunicân- du-ĭ suverana putere ce priimise de la strămoşiĭ sĕĭ, şi împărţind cu dênsul tronul sĕŭ. Cu tóte acestea acest per- fid în loc de a recunóşte bine-facerile sale, nu'ĭ dădu în schimb de cât rele serviciĭ. El 'ĭ întinse în fie care ḑi curse; complotă contra luĭ, şi căută pentru a'l perde cele maĭ detestabile mijlóce ce póte inventa trădarea cea maĭ négră. El ascunse la început planurile sale, şi prefăcên- du-se de a fi amic luĭ Constantin, spera de a'l ruina prin vicleşugurile sale. Insă Dumneḑeŭ avea grije de a'l păzi, şi de a descoperi cursele inimicilor sĕĭ. Licinius recunoscênd decĭ că vicleşugurile nu'ĭ puteaŭ reuşi, veni la un răsboiŭ pe faţă. El nu'l declară numaĭ luĭ Constantin, ci 'l declară însuşi luĭ Dumneḑeŭ, persecutând pre creştiniĭ ce locuia în pă- mênturile de sub ascultarea sa, deşi eĭ nu'ĭ făcuse rĕŭ nicĭ odată. Exemplul tiranilor a căror insolenţă o repri- mase el însuşĭ, nu'l putu întórce de la acéstă nelegiuire, ci luând armele nu atât contra luĭ Constantin pre cât contra luĭ Dumneḑeŭ, alungă pre creştiniĭ din palatul sĕŭ, şi se lipsi de ajutorul rugăciunelor ce eĭ făcea atât pentru dânsul, cât şi pentru restul ómenilor, dupre sfântul obiceĭ al Religiuniĭ lor.

Apoĭ ordonă ca militariĭ care ar refusa de a jertfi de- monilor să fie alungaţi afară din armată. Nu este necesar de a vorbi de nedreptatea şi nelegiuirea legilor sale. El opri de a duce demâncare celor ce murea de fóme în temniţe, adică opri rudele de a ajuta rudele lor, nicĭ de

a fi mișcați de mizeria lor. El ordonă că acei ce ar mângâiea pe ceĭ închișĭ, vor fi închișĭ cu eĭ în temnițe, și condamnați la acelașĭ supliciŭ. Ce voi dice de cutezarea ce a avut de a înlătura legile cele maĭ vechĭ și cele maĭ cu înțelepciune aședate, atingĕtóre de căsătorie, séŭ de testamente, și de a introduce în loc obiceiurĭ streine? El inventă felurite mijlóce de a scóte banĭ de la supușiĭ sĕĭ, și chiar de a profita de succesiunea ómenilor de la țară. Vorbi-voiŭ óre de nevinovațiĭ ce a izgonit? de ómeniĭ de posițiune, pe cari i-a pus în temnițe pentru a sacrifica pre femeele lor desfrânării unor desfrânați? de femeele măritate și de fetele ce el a violat, deși era într'o extremă bătrânețe? orĭ cât de enorme să fie aceste prime crime ele pot părea ușóre de se vor compara cu acele ce a comis maĭ pe urmă. El s'a urcat până la acest exces de furie încât a atacat pre Episcopiĭ ce'ĭ sciea aĭ fi contrarĭ, ca fiind servitorĭ aĭ luĭ Dumnedeŭ. El nu'ĭ atacă totușĭ pe față pentru că se temea de puterea luĭ Constantin, ci în secret și desfăcêndu-se cu trădare de ceĭ maĭ bunĭ prin Ministerul Oficerilor sĕĭ. Felul de mórte ce el le procură la Amasée, și în alte cetățĭ din Pont, este un fel de mórte nouă și neauditĕ. El ordonă de a dărâma unile Biserici și de a închide pre altele, astfel că niminea nu maĭ putea să mérgă acolo pentru a face rugăciunile sale. El lucra astfel în cugetarea ce'ĭ dedea cunoscința ce avea de crimele sale, că nu pentru el se făcea aceste rugăciunĭ, ci pentru Constantin. Guvernatoriĭ de provinciĭ pentru a câștiga bunele sale grațiĭ condamnaŭ pre Episcopĭ la acelĕșĭ supliciĭ ca pre ceĭ maĭ sceleratĭ dintre toțĭ ómeniĭ. Pe uniĭ 'ĭ rupeaŭ în bucățĭ, și arunca membrele lor în mare pentru a servi de hrana pescilor. Servitoriĭ luĭ Dumnedeŭ fură atuncea siliți de a părăsi casele lor și de a căuta asigurarea lor în cele maĭ grozave pustietăți, pe vêrful celor maĭ înalțĭ munțĭ, și în mijlocul celor maĭ dese pădurĭ. Aceste detestabile planurĭ reușind tiranuluĭ, el era gata de a ridica o persecuțiune generală dacă Dumnedeŭ n'ar fi adus contra luĭ pre Constantin, și nu l'ar fi arĕtat ca o stea mântuitóre pentru a împrăștiea furtuna ce ne amenința.

CAPITOLUL IX.

Victoriea luĭ Constantin. Folósele ce el a adus Imperiuluĭ. (*an. 325*)

Victoria sa și triumful sĕŭ fură prețul, cu care ceruĭ recompensă pietatea sa. El vĕdu sub piciórele sale pre tiranul biruit cu amiciĭ sĕĭ prin mâna cea atot puternică a luĭ Dumnedeŭ. Neputêndu maĭ mult suferi excesul estravaganțelor sale, el făcu o drĕptă amestecare de milostivire și de dreptate, și se hotără de a scăpa pre ceĭ slabĭ de apĕsare, și de a conserva un mare numĕr de nevinovațĭ, făcêndu a peri un mic numĕr de culpabilĭ. El nu întrebuințase maĭ înainte de cât blândețea sa, și avuse milă de un om ce nu o merita. Căcĭ acéstă blândețe și acéstă milă nu serviră la nimic de a scóte pre acest mizerabil din crimele sale. Din contră turbarea de care era animat contra supușilor sĕĭ, crescêndu din ḑi în ḑi, nu le rĕmînea maĭ mult nicĭ o speranță. Pentru acésta Constantin neînvinsul apărător al ómenilor de bine, unind ura viciuluĭ cu iubirea virtuței, întreprinse rĕsboiul cu Crispe Cesar fiiul sĕŭ, pentru a scăpa pre toțĭ ceĭ ce gemeaŭ în apăsare. Aceștĭ doĭ principĭ invocând ajutorul Fiuluĭ luĭ Dumnedeŭ, carele este Dumnedeŭ el însușĭ, și Suveran al Impĕraților, împărțiră împreună trupele lor, încunjurară pre inimiciĭ lor și 'ĭ învinseră fără greutate. Aceștĭ ómenĭ atât de mândrĭ ce cu puțin maĭ nainte nu rĕspiraŭ de cât sînge și carnagiŭ, fură exterminați într'un moment, fără să rămâe nicĭ o amintire de numele lor. Icónele lor chiar și cele-l-alte monumente ale vanităței lor avură parte la infamiea lor. Licinius suferi aceiași pedépsă ca acelor-l-alțĭ tiranĭ, a cărora îngâmfare o vĕduse rușinată. Insĕ exemplul supliciuluĭ lor neputêndu a'l corige, el le urmă în nelegiuirea lor, și căḑŭ în prăpastiea în care eĭ perise într'un chip mizerabil.

Constantin câștigând acéstă celebră victorie cu Crispe Cesar fiiul sĕŭ, credincios imitator al virtuților sale, puse iarăși Orientul sub ascultarea sa, și uni în un singur corp aceste părți ale Imperiuluĭ, care fusese separate. Popórele liberate de frică apăsăriĭ, sub care gemuse atât de lung timp, nu cugetaŭ maĭ mult de cât de a da semne

publice de bucuriea lor. Intristarea nu se mai arătă pe fețele lor. Nu se mai audea plângerĭ din gurile lor. Nu se mai audea de cât cântărĭ prin care mulțumeaŭ luĭ Dumnedeŭ de scăparea lor, Impĕratuluĭ și fiilor sĕĭ. Eĭ uitase tótă mizeriea lor trecută, și nelegiuirea cu care fusese persecutațĭ, și se bucuraŭ cu plăcere de bunurile presente în așteptarea bunurilor viitóre. Se pubică pretutindenĭ edictele învingĕtoruluĭ, și legile ce nu era mai puțin proprii pietățeĭ sale cât și a magnificenței sale. Dominațiunea tiranilor fusese distrusă astfel; Constantin și fiĭ sĕĭ se bucurară fără invidie de autoritatea legitimă, și dădură în tot cursul faptelor lor, mărturisirĭ strălucite de pietatea lor către Dumnedeŭ, pe care'l recunoscéŭ de unicul autor al prosperităței, și al mărireĭ lor.

FINITUL PĂRȚEĬ ÎNTÂĬ

A DOUA SCRIERE A LUI EUSEBIE

A DOUA SCRIERE A LUI EUSEBIE.

VIÉȚA IMPĚRATULUĬ CONSTANTIN

Întocmită de Eusebie Episcop de Cesareia.

CARTEA ÎNTÂEA.

CAPITOLUL I.

PREFAȚA

Am vĕḑut de două orĭ veseliele publice, cu care tóte popórele aŭ celebrat în onórea Impĕratuluĭ jocurile ce se reînoesc din ḑece în ḑece anĭ, de la începutul domnieĭ sale. In al două-ḑece-lea an am avut onórea de a releva mărimea victoriilor sale, prin un discurs ce am rostit în presența sfinților Episcopĭ, în mijlocul cărora se afla și el. Nu de mult și în al treĭ-ḑecelea an al Imperiuluĭ sĕŭ, am făcut în palatul sĕŭ un alt panegiric spre lauda sa. Aș vroĭ bucuros de a continua acum elogiile sale, însă noutatea lucrurilor ce mĕ înconjóră, mĕ pun în mirare și mĕ reduc la tăcere. Orĭ în ce parte mĕ întorc, orĭ spre rĕsărit, orĭ spre apus, orĭ de privesc cerul saŭ pământul mi se înfățoșază imagina acestuĭ principe. Vĕḑ pre principiĭ fiiĭ sĕĭ, cari ca niște stele noĭ, rĕspândesc în tot universul splendórea puterniciĕĭ sale, și 'l fac a domni cu autoritate maĭ absolută ca nicĭ odată. Eĭ nu se bucuraŭ în timpul vieței sale de cât de demnitatea de Cesarĭ. Insĕ acum, eĭ a succedat la tóte titlurile sale ca și la pietatea sa.

CAPITOLUL II.

Urmarea Prefațiĭ.

Mărturisesc, că sunt răpit de admirațiune, când vĕḑ că

acest Impĕrat care convorbea, sunt puține dile, cu noĭ într'un corp muritor, priimește dupĕ mórtea sa, când natura respinge tot ce'ĭ este nefolositor, acelĕșĭ onorurĭ și acelĕșĭ laude ce primea în timpul vieței sale. Când înalț spiritul meŭ până la cer, și când vĕdŭ acolo pre fericitul sĕŭ suflet, care s'a desbrăcat de un vestmînt stricăcios, pentru a se 'mbrăca cu nemurirea, și care a schimbat o Impĕrăție timporală, supusă la miĭ de slăbiciunĭ, cu o alta care este vecinică, și care nu are nicĭ imperfecțiune nicĭ defect, rămân ca uimit, mĕ condamn însumĭ la tăcere și las însărcinarea de a'l lăuda cuvîntuluĭ etern și dumnedeesc, care singur póte confirma în mod neînvins adevĕrul celor ce el spune.

CAPITOLUL III.

Onorurĭ făcute principilor bunĭ. Pedepse tiranilor.

Acest cuvînt infailibil și neschimbător a arĕtat, chiar în acéstă viață, împlinirea celor ce el a fost predis; că aceĭ ce'l vor onora vor fi recompensațĭ, și aceĭ ce se vor declara inimicĭ aĭ sĕĭ, vor fi autorĭĭ proprieĭ lor ruine. El a arĕtat cât este de trist sfârșitul tiranilor, cari iaŭ armele contra luĭ Dumnedeŭ, și cât este de fericită însușĭ mórtea care a terminat fericita viață a luĭ Constantin, cât este de dorită, cât de lăudabilă și demnă de a fi consacrată prin monumente solide și trainice. Ómenĭĭ cari de sine însușĭ nu sunt de cât slăbiciune, aŭ găsit o slabă consolațiune contra morțiĭ, când eĭ a făcut portretul acelor pe cari vroea a'ĭ onora, și când a sperat de a eternisa memoria lor, saŭ prin o icónă de ceară, saŭ prin o statue, saŭ prin o inscripție săpată pe lemn, orĭ pe pétră. Nu trebue un fórte lung spațiŭ de timp pentru a distruge aceste monumente, cari nu represintă de cât corpul, și cari nu conservă nimic din suflet. Totușĭ aceia a căror speranță are aceleașĭ marginĭ ca și vieața lor, s'aŭ mulțumit cu acestea. Insă Dumnedeŭ carele este mântuitorul comun a'l tuturor ómenilor, și carele pregătește persónelor pióse, recompense care sunt maĭ presus de cugetările nóstre, le dă recompense ca un amanet și o probă chiar în acéstă viață. Acestea sunt făgăduințele cuprinse în cărțile prorocilor, și îndeplinite în

persóna acelor ce a fost eminențĭ în sfințenie, și maĭ cu sémă în persóna incomparabiluluĭ nostru Impĕrat, carele făcêndu-se maĭ plăcut luĭ Dumnedeŭ ca niminea din predecesoriĭ sĕĭ, a fost propus veaculuĭ nostru ca un perfect model de v rtute.

CAPITOLUL IV.

Onorurĭ făcute luĭ Constantin.

Dumnedeŭ care l'a ales spre a autorisa pietatea în tótă întinderea universuluĭ, i-a fost favorabil în cursul domnieĭ sale, de la început până la sfârșit. El l'a pus singur dintre principĭ pe un loc înalt, ca o lumină strĕlucitóre pentru a lumina pre tóte popórele și ca un eloquent predicator, pentru a predica sfintele maxime ale adevĕrateĭ Religiunĭ.

CAPITOLUL V.

Aniĭ vieței și aĭ domnieĭ sale

Dumnedeŭ l'a menținut ceva maĭ mult de treĭdecĭ de anĭ pe tron, și ceva maĭ mult de șase-decĭ pe pământ, fiind că'l destinase pentru a fi o icónă vie a puternicieĭ sale, El l'a făcut de a triumfa asupra mândrieĭ órbe, și nelegiuireĭ dĕsnădejduite a tiranilor și a uriașilor, cari luaseră armele contra Majestățeĭ sale suverane și eterne. Eĭ aŭ dispărut maĭ îndată ce începuse a se arăta, în timp ce Dumnedeŭ, carele este singur, a înarmat pre servitorul sĕŭ singur contra mulțimiĭ nelegiuiților, i-a dat puterea de a'ĭ extermina dupre fața pământuluĭ, și l'a aședat ca pre un doctor al tuturor popórelor, care declară sus și tare că nu cunósce de cât un Dumneșeŭ și că desprețuesce pe Idolĭ.

CAPITOLUL VI.

El se laudă de a se numi servitor al luĭ Dumnedeŭ, și îndeplini cu credință datoriile la care 'l obligă acéstă calitate. Dumnedeŭ, ca recompensă, 'l făcŭ stăpân inimicilor sĕĭ. Iĭ acordă glorióse victoriĭ cum nu acordase nicĭ odată

nimăruĭ altuea, întinse autoritatea sa asupra unuĭ maĭ mare numĕr de naţiunĭ, cum nu se întinsese nicĭ odată autoritatea predecesorilor sĕĭ, şi 'l dărui cu o fericire ce nu fu întreruptă de nicĭ o disgraţie în tot cursul domnieĭ sale.

CAPITOLUL VII.

Constantin comparat cu Cyrus şi cu Alexandru.

Istoria veche n'a celebrat nicĭ odată pre nicĭ un principe care a stat pe tron cu atâta strălucire ca pe Cyrus. Cu tóte acestea tótă viaţa sa n'a fost fericită, fiind că mórtea sa a fost nenorocită, şi nu numaĭ că a fost violentă, ci încă i-a fost procurată de către o femeie. Greciĭ publică, că Alexandru a supus ascultăriĭ sale o mulţime de naţiunĭ. Insĕ eĭ sunt de acord că ruinându'şĭ sănĕtatea prin beţie şi prin desfrânărĭ, el a perit ca vaĭ de lume, înainte de a fi ajuns la o vârstă înaintată. El n'a trăit de cât treĭ-decĭ şi doĭ de anĭ, şi n'a domnit de cât dece anĭ. El a trecut cu o repediciune asemenea fulgeruluĭ, a ruinat Cetăţile, şi a adus în servitudine naţiunile. Insĕ pe când el plângea perderea unuĭ băiat tinĕr, de care era nebunește înamorat mórtea 'l răpi în flórea tinereţiĭ sale, şi într'o ţară streină, fără copiĭ, ca să nu maĭ turbure maĭ mult liniştea publică. Impĕrăţiea sa fu împărţită îndată de către Oficeriĭ carĭ se luptase odinióră sub stégurile sale. Cu tóte acestea el nu datorește reputaţia sa de cât excesuluĭ disordinilor sale şi nu'l laudă de cât pentru că a săvârşit atâtea crime.

CAPITOLUL VIII.

Constantin aduce mai tot universul la ascultarea sa.

Impĕratul nostru a început de a domni la vârsta, la care acest rege al Macedonieĭ încetă de a maĭ trăĭ. Insĕ el a trăit de douĕ orĭ maĭ mult ca dânsul. Dupĕ ce a aşedat în armata sa o disciplină cu totul conformă cu modestia şi cu pietatea creştină, el o duse până în Englitera. El aduse la ascultarea sa Schiţia acea ţară ce se întinde atât de mult în nord, şi care este locuită de

diferite popóre. El a întins marginele Imperiuluĭ sĕŭ de o parte până în Etyopia spre miadă-di, şi de altă parte spre orient. El a răspândit lumina pietăţeĭ sale până la Indiĭ, şi a câştigat astfel afecţiunea principilor, a Seniorilor, şi a Satrapilor, în cât eĭ 'ĭ trimeteaŭ ambasadorĭ şi presente, 'ĭ ridicaŭ statuĭ în ţara lor, şi 'ĭ făceaŭ numele sĕŭ maĭ renumit cum nu fusese nicĭ odată numele vre unuĭ Impérat. Totuşĭ, trebue a mărturisi că el dorea maĭ puţin de a fi cunoscut de aceste popóre, de cât, de a le face cunoscut pre Dumneḍeŭ, a cărui glorie o răs,ândea.

CAPITOLUL IX.

Constantin lăsă copiilor sĕĭ Imperiul ce priimise de la părintele sĕŭ.

Cuvintele prin care el a răspândit acéstă glorie a fost susţinute prn fapte solide, prin practica constantă a tot felul de virtuţĭ, prin pietatea, prin liberalitatea ce el a exercitat către amiciĭ şi ceĭ de aprópe aĭ sĕĭ, prin blândeţa ce a întrebuinţat către supuşiĭ sĕĭ. Dumneḍeŭ a căruĭ glorie el a răspândit, a recompensat lungile sale lucrărĭ cu o domnie eternă. El 'ĭ-a dat treĭ fiĭ ca sucesorĭ aĭ puterii sale, şi ea va trece urmaşilor lor prin o sucesiune continuă. Se pare că numaĭ Dumneḍeŭ este care i-a făcut onorurĭ atât de extra-ordinare pe pământ, şi l'a înălţat la o glorie nemuritóre în cer, care póte să'ĭ facă cu demnitate lauda sa, al căruĭ subiet el 'l conservă scris în caractere ce nu se pot şterge.

CAPITOLUL X.

Istoria vieţiĭ luĭ Constantin este folositóre saŭ chiar necesară publicului.

Deşi înţeleg îndestul cât e de greŭ de a vorbi cu demnitate de fericirea ce a însoţit pre acest incomparabil principe în tot cursul vieţiĭ sale, în loc că nu e nicĭ un pericol de a tăcea, nu pot cu tóte acestea de a mĕ dispensa spre a descrie pe scurt de a o face cunoscut posterităţeĭ, şi pentru a evita în acelaşĭ timp imputarea ce mi s'ar

putea face că mĕ tem de a lucra. Căcĭ de și am fórte puțină capacitate, cred de datorie de a întrebuința puținul ce am de a releva meritul acestuĭ principe ce s'a ocupat necontenit de a procura gloria luĭ Dumnedeŭ. Sunt chiar convins că acésta va fi o lucrare fórte folositóre publiculuĭ. Aŭ nu ar fi un lucru rușinos că s'aŭ găsit spirite excelente cari aŭ scris istoria luĭ Neron, și a câtor-va altor Impĕrațĭ mai scelerațĭ de cât dânsul, și carĭ aŭ tratat cu multă eleganță un subiect atât de urâcios, și eŭ să trec sub tăcere eminentele calităților ale unuĭ principe asemenea căruĭ antichitatea n'a avut nicĭ odată, și pe care Dumnedeŭ mi-a făcut harul nu numaĭ de a'l vedea, ci și de a'l cunósce și de a vorbi cu el ca cu un prietin?

CAPITOLUL XI.

Nu se va vorbi în viéța luĭ Constantin de cât de fapte ce privesc pietatea.

Mi se cuvine mie mai bine de cât nimănuĭ altuia de a scri ceia ce sciŭ din virtuțile Impĕratuluĭ nostru, și de a'l face cunoscut acelora pe cari bunele exemple îndémnă la iubirea de Dumnedeŭ. Unĭĭ a întreprins din amiciție, din ură, saŭ din vanitate de a scrie vieți unde nu era nimic de recomendat, și fapte care nu eraŭ bune de a fi imitate. Eĭ aŭ întrebuințat câte odată termenĭ fórte mărețĭ pentru a representa crimele cele maĭ grozave. Eĭ aŭ expus în ochiĭ posterității fapte ce trebuesc a fi îngropate sub întuneric, și a învĕțat rĕul unor persóne nevinovate, și care prin o favóre particulară a luĭ Dumnedeŭ n'aŭ cunoscința rĕuluĭ. Eŭ nu am ca dânșiĭ avantagele elocuenteĭ pentru a înfrumuseța subiectul meŭ. Insĕ am un subiect a căruĭ frumusețe póte da o podóbă discursuluĭ. Aceĭ ce aduc cetireĭ, un spirit bine dispus, n'ar putea face maĭ folositóre cetirĭ de cât acele ce conțin fapte de pietate. Pentru acestea nu cred că trebue acum a representa rĕsbóele, bătăliile, victoriile, triumfurile luĭ Constantin, nicĭ legile ce a făcut el pentru guvernămîntul statuluĭ sĕŭ, și pentru binele supușilpr sĕĭ. Voĭ trece sub tăcere tóte cele-l-alte întreprinderĭ ale sale, și nu voĭ vorbi de cât de acele ce privesc serviciul luĭ Dumnedeŭ. Voĭ alege pre cele maĭ

proprĭĭ de a fi transmise posterității, și voiŭ face istorisirea lor pre cât 'mĭ va fi cu putință în maĭ puține cuvinte. Aicĭ este timpul de a publica cu o întrégă libertate laudele acestuĭ incomparabil Impĕrat. Nu'mĭ era permis de a o face în timpul vieteĭ sale, din causa schimbărilor cărora e supusă nestatornicia ómenilor. Rog pre Dumnedeŭ și pre cuvîntul sĕŭ Dumnedeesc, de a'mĭ ajuta în acéstă lucrare. Voiŭ începe-o prin istorisirea celor ce s'aŭ întêmplat luĭ Constantin din tinerețа sa.

CAPITOLUL XII.

Constantin e crescut în Palatul tiranilor cum fusese crescut și Moisi.

Istoria veche spune că jidoviĭ aŭ fost odinióră tratațĭ fórte tiranicește de către Impĕrațiĭ Egiptuluĭ. Insĕ când Dumnedeŭ a bine voit de a'ĭ libera de jugul acesteĭ nedrepte stăpânirĭ, el dispuse astfel de educația luĭ Moisĭ, în cât el fu crescut în palatul Impĕraților, și învĕță acolo maximile țĕreĭ. Când el a ajuns la vârsta de majoritate, și când dreptatea dumnedeiască a vroit să rĕsbune pre nevinovațĭ, și să pedepséscă pre persecutorĭĭ lor, prorocul a eșit din curte spre a executa ordinele luĭ Dumnedeŭ. El s'a despărțit de tiranĭĭ cari 'l nutrise în copilăria sa, și s'a dus la fraților sĕĭ. Dumnedeu l'a pus căpetenie jidovilor, i-a liberat din sclavie prin mijlocirea sa și a trimis din cer pedepsile asupra tiranilor, carĭĭ apàsaseră. Acéstă veche istorie este cunoscută de tótă lumea, de și ea este luată de către maĭ mulțĭ ca o fabulă. Acelașĭ Dumnedeu a produs în seculul nostru o minune, care nu are, nimic fabulos, și care fiind expusă propriilor noștri ochĭ este maĭ sigură de cât tot ce am putea afla din spunerea altuea. Tiranĭĭ aŭ luat armele contra luĭ Dumnedeŭ, și aŭ persecutat Biserica sa. Constantin i-a exterminat maĭ pe urmă, a trăit cu dînșiĭ în tinerețа sa, dupre cum Moisi credinciosul servitor al luĭ Dumnedeŭ trăise cu aceĭ din Egipt. Deși a fost într'o vêrstă fórte susceptibilă de rele impresiunĭ, el nu luă nicĭ o parte la conrupțiunea moravurilor lor. Bunătatea sa firéscă susținută de duhul luĭ Dumnedeŭ, nu se plecă de cât la pietate, la care fu de asemenea îndemnat prin exemplul părintelui

sĕŭ. Nu ne-am putea opri de a vorbi de acest părinte atât de celebru, de Constantie cel mai ilustru Impĕrat din secolul nostru, nicĭ de a remarca în puține cuvinte ceia ce este în viața sa, care póte releva gloria luĭ Constantin fiul sĕŭ.

CAPITOLUL XIII.

Constantin se obține de a persecuta pe creștinĭ.

In timp ce Imperiul era guvernat de patru Principĭ, Constantie păzi o conduită cu totul contrarie conduiteĭ celor-l-alțĭ, și întreținu în mod sincer pacea cu Dumnedeŭ. El se depărtă tot-deauna de nelegiuirea cu care eĭ atacară Biserica, și dărîmară până în temelie locurile adunărilor nóstre și ale rugăciunilor nóstre. El nu prihăni nicĭ odată ca dânșiĭ consciința sa prin vĕrsarea sângeluĭ nevinovat. Nici odată el nu s'a plecat ca dênșiĭ la cultul Idolilor, și nicĭ odată n'a constrîns cu dênșiĭ pre supușiĭ sĕĭ de a purta jugul aceliași servitudinĭ. El a procurat popórelor o pace profundă, mulțumită căruia eĭ aŭ putut îndeplini în liniște exercițiul pietățiĭ.

Pe când cei-l-alțĭ Impĕrațĭ împovĕrară atât de puternic pre supușiĭ lor de imposite, în cât le făcură viața mai întristătóre și mai nesuferită de cât mórtea, Constantin guvernă pre aĭ sĕĭ cu o blândeță părintéscă. Fiind că laudele sale sunt în gura a tótă lumea, nu voiŭ alege de cât una saŭ douĕ din faptele sale, din care se va putea judeca despre cele-l-alte, și voiŭ începe a trata subiectul ce mi-am propus.

CAPITOLUL XIV.

Constatie umple tesaurul public prin dibăcia sa și înapoează îndată supușilor sĕĭ tot ce eĭ aduseseră acolo.

Fiind că Constantie avea o mare reputație de moderație de blândeță, de pietate, și că în adevĕr el trata pre supușiĭ sĕĭ atât de favorabil, în cât tesaurul sĕŭ era mai sleit, Diocletian, care era cel întâiŭ și cel mai vechiŭ din Impĕrațĭ, trimise se 'ĭ facă împutare de puțina îngrijire ce el lua de la interesele statuluĭ, și de sărăcia la care el se reducea însăși prin negligența sa.

Constantie porunci Ambasadorilor luĭ Dioclețian, de a rĕmânea câte-va dile la Curtea sa, și trimeținând îndată de a chema pre ceĭ mai bogațĭ din supușiĭ sĕĭ, le declară că acésta era o ocasiune când eĭ puteaŭ să 'ĭ dea probe de afecțiunea ce eĭ aveaŭ în serviciul sĕŭ. N'a fost niminea care să nu aducă cu bucurie aur, argint și mobile prețiose la tesaurul împĕrătesc și care să nu se grăbéscă de a executa ordinile Principeluĭ sĕŭ cu mai multă ardóre și zel de cât ceĭ-l-alțĭ. Când tesaurul împĕrateseĭ, fu plin de o adunătură minunată de tot felul de bogățiĭ, Constantie le arĕtă Ambasadorilor lui Dioclețian, și le dise că de mult timp ele eraŭ ale luĭ, și că le lăsase până atunci, ca în deposit în mâinile supușilor sĕĭ. Ambasadoriĭ se întórseră cuprinși de mirare. Se dice că îndată după plecarea lor, Constantie lăuda afecțiunea ce 'ĭ mărturisiseră supușiĭ sĕĭ, și le înapoie cele ce eĭ aduseseră tesauruluĭ sĕŭ. Acéstă faptă este fără îndoeală un mare semn de blândeța sa. Voiŭ spune și o alta care este o probă de pietatea sa.

CAPITOLUL XV.

Persecuțiunea rîdicată de ceĭ-l-alțĭ Impĕrațĭ.

Guvernatoriĭ Provinciilor persecutară din ordinul luĭ Dioclețian pre toțĭ aceĭ ce făceau profesiune de cultul luĭ Dumnedeŭ. Ceĭ dintâĭ cari se luptară pentru apărarea Religiuneĭ, și cari se expuseră feruluĭ, foculuĭ și la tot felul de pericole și de muncĭ fură Ofițeriĭ Curțiĭ. Principiĭ carĭ 'ĭ condamnară la mórte, perdură prin greșala lor pre ceĭ mai bunĭ supușĭ ce avură, și se lipsiră de fructul rugăciunilor ce eĭ făceau necontenit pentru prosperitatea Imperiuluĭ.

CAPITOLUL XVI.

Constantie isgonește din palatul sĕŭ pre Creștiniĭ, carĭ voiseră a jertfi Idolilor, și reține în palat pre aceĭ ce refuzase de a jertfi.

Constantie, în loc de a urma exemplul lor, luă o hotărîre

plină de o rară înțelepciune, și săvârși o faptă fórte minunată, și care nu se póte audi de cine-va, fără a fi cuprins de mirare. El lăsă la alegerea tuturor oficerilor din curtea sa, și însuși a judecătorilor cari eraŭ ridicați la cele întâi demnități, saŭ de a jertfi Idolilor, și de a conserva rangul lor și dregătoriile lor jertfind, saŭ de a refusa să jertféscă, și de a perde dregătoriile lor, și bunele sale grații. Când eĭ s'aŭ declarat, și unii aŭ luat o hotărâre, și alții alta, Constantie descoperi secretul ce ținuse ascuns până atunci; blamă dorința prea mare ce aveaŭ unii de a conserva averea lor, și viața lor, 'i declară incapabili de dregătoriile lor, și le spuse că fiind necredincioși luĭ Dumnedeŭ, eĭ n'ar fi credincioși principeluĭ lor. Din contră lăudă credința celor-l-alți, le spuse că eĭ n'ar fi mai puțin credincioși principeluĭ lor, de cum a fost credincioși Dumnedeuluĭ lor, că ar apăra Imperiul cu mult curagiŭ de cât cei-l-alți, și ar face din eĭ principala putere, și cel mai bogat tesaur.

CAPITOLUL XVII.

Pietatea luĭ Constantie față de Mântuitorul.

Iată descrierea pe scurt ce voeam a face despre viața și despre moravurile luĭ Constantie, părintele luĭ Constantin. Orĭ cine va observa cu óre care atenție, modul cu care el a murit, va recunósce cu înlesnire diferența ce Dumnedŭ a vroit a pune între sfârșitul sĕŭ și între sfârșitul celor-l-alți principi. După ce în timp de mai mulți ani a dat exemplul tuturor virtuților demne de un mare împĕrat, după ce a recunoscut pre singurul Dumnedeŭ care a creat universul, și a condamnat nelegiuirea acelor ce adoraŭ mai mulți dumnedeĭ, el întări palatul sĕŭ prin rugăciunele persónelor de pietate, și petrecu restul vieței sale cu odihnă și cu reputație. El se bucură de acéstă fericire atât de rară, pe care mai mulți o făcu a consista în a nu priimi nicĭ o injurie, și a nu face injurie nimănuĭ. In tot cursul pacinic al domnieĭ sale, el consacră tótă familia sa, Impĕrătésa femeia sa, și principii fiiĭ sĕĭ, în serviciul luĭ Dumnedeŭ, carele este suveranul Impĕraților. Curtea sa era o adunare de adevĕrați credincioși, între cari era sfinții servitorĭ aĭ luĭ Dumnedeŭ, cari făceaŭ necontenite rugăciuni pentru conservarea persónelĭ principeluĭ, în loc că la curtea celor-l-alți Impĕrați unde nu era permis de a vorbi de creștini.

CAPITOLUL XVIII.

Constantie e cel maĭ vechiŭ din Impĕrați. El are un mare numĕr de copiĭ.

Dumnedeŭ nu lăsă pietatea sa fără recompensă. Curênd după aceia el avu întâiul rang între Impĕrați. Ceĭ douĭ mai vechĭ renunțând, nu știu din ce motiv la suverana putere, în al doilea an al persecuțiunii, el fu recunoscut în calitate de cel întâiŭ. Era mult timp de când fusese declarat Cesar, cu Galerie. Insă după ce a îndeplinit acéstă demnitate cu multă glorie, el fu ridicat la cel mai înalt rang de și fu proclamat întâiul din Impĕrați. El avu un mai mare numĕr de copiĭ ca nicĭ unul din colegiĭ sĕĭ. Când el fu aprópe de a plăti, în o adîncă bătrănețĕ, tributul ce toți ómenii datoresc naturiĭ, Dumnedeŭ făcu ast-fel că Constantin fiul sĕŭ cel mai mare se găsi de față, pentru a lua succesiunea autorității suverane.

CAPITOLUL XIX.

Constantin face o călătorie în Palestina cu Diocletian

Constantin viețuea în mijlocul colegilor luĭ Constantie părintele sĕŭ, după cum Moisi viețuise la curtea Impĕraților Egiptuluĭ. Când ajunse în flórea vêrsteĭ sale, el capătă mare considerațiune pe lângă dênșiĭ. L'am vĕdut atuncea trecênd prin Palestina la drépta luĭ Dioclețian cel mai vechiu din Impĕrați, când tótă lumea alerga cu mulțimea pentru a'l vedea, și pentru a admira semnele de generositate și de înălțare ce se arăta pe fața sa.

Nu era nimene pe care să nu'l fi întrecut în înălțime, în frumusețĕ, și în putere. El era totuși mai bogat înzestrat cu virtuțile sufletuluĭ de cât acelea ale trupuluĭ. El avea un naturel escelent ce 'l cultivase prin studiĭ, și pe care Dumnedeŭ 'l relevase prin darurile uneĭ înțelepciunĭ cerești.

CAPITOLUL XX.

Constantin merge la părintele sĕŭ.

Ardórea curagiuluĭsĕu, și înălțarea sufletuluĭ sĕu, produse gelosie și frică celor-l-alțĭ Impĕrați. Când el a descoperit planul lor cel rĕu, și cursele ce eĭ 'ĭ întinseră el fugi ca Moise, și merse la părintele sĕu. Dumnedeu 'l favorisă în tote acestea de o protecție atât de vĕdută, în cât nedreptatea inimicilor sĕĭ 'ĭ-deschise în cât-va drumul, prin care el ajunse la Imperiŭ

CAPITOLUL XXI.

Mórtea luĭ Constantie.

Constantie evitând cu fericire cursa ce'ĭ întinsese inimicĭ sĕĭ, ajunse în fine după o lungă călătorie la Constantie părintele sĕŭ pe care'l găsi aprópe de a-și da sfîrșitul. Când îl vĕdŭ întorcêndu-se într'un timp când nu nădĕjduea, el se sculă pe ședutul sĕu, 'l îmbrățișă, asigură că era ușurat prin presența sa de îngrijirile, de care fusese agitat, mulțumi luĭ Dumnedeŭ că i-a făcut acest har și mărturisi că era mulțumit să móră acum. Regulând apoĭ afacerile sale, și luându'și rĕmas bun de la copiiĭ sĕĭ ce'ĭ înconjuraŭ patul, el lăsă dupre legea naturiĭ Imperiul sĕu luĭ Constantin fiul sĕu cel maĭ mare și trecu din viața acséta în cea-l-altă.

CAPITOLUL XXII.

Constantin este proclamat Impĕrat.

Imperiul nu rĕmase vacant prin mórtea luĭ Constantie. Constantin se învesti îndată cu purpura imperială, și făcu a renasece în persóna sa tóte virtuțile Părinteluĭ sĕu. Onorurile funerariĭ ale Princepeluĭ repausat fură făcute cu o pompă extra-ordinară. Aerul resuna de strigările a tot poporul, care mărturisea că el găsea din fericire pre părintele în fiul, și care se bucura de a'l vedea luând în posesiune autoritatea sa absolută. Provinciile eraŭ încân-

tate de bucurie, pentru că Dumnedeŭ venise atât de grabnic în ajutorul nevoilor lor.

CAPITOLUL XXIII.

Mórtea Tiranilor.

Nu cred că se cuvine de a vorbi aicea de mórtea celor ce aŭ persecutat Biserica, nicĭ de a desonora memoria bunilor Principĭ, prin istorisirea crimelor celor rĕĭ. Nenorocirele ce li s'aŭ întêmplat, sunt maĭ mult de cât suficiente spre a instrui și spre a corige pre aceĭ ce aŭ fost martorĭ acelor nenorocirĭ

CAPITOLUL XXIV.

Constatin ajunge la Imperiŭ prin orânduirea luĭ Dumnedeŭ.

Iată cum Dumnedeŭ, carele a creat universul prin puternicia sa și carele 'l guvernează prin înțelepciunea sa, a înălțat el însuși pe tron pre Constantin fiul luĭ Constantie, ast-fel că și'a reservat el singur gloria înaintării sale, în loc ce înaintarea celor-l-alțĭ Principĭ aparține adesea orĭ ómenilor.

CAPITOLUL XXV.

Victorii câștigate de Constantin asupra Englesilor

De îndată ce luă posesiunea suveraniĭ puterĭ, el visită Provinciile ce favora sub ascultarea părinteluĭ sĕu, și dădu tóte ordinele necesarie. El învinse popórele ce locuesc pe țĕrmurile Rhinuluĭ, și ale Oceanuluĭ, reprimă insolența lor, și alină furiea lor. Eraŭ și alte popóre pe care se mulțumi de a le opri prin frică, și ale reține dincolo de fruntariile, lor; și aceștia eraŭ sălbaticĭ furioși și ne îmblânditĭ, ce nu'ĭ putea aduce prin nicĭ un mijloc de a întreține pacea. Dupe ce din fericire și'a ajuns planul sĕu, el își aruncă prvirea într'altă parte, trecu în Englitera, și o reduse la supunere.

CAPITOLUL XXVI.

Constantin face o îndeprindere de a libera Roma.

Considerând apoĭ universul ca un corp vast, al căruĭ cap era Roma, care gemea sub dominaţiunea Tiranilor, el creḍu maĭ întâĭu că Principiĭ, cari guvernaŭ pre cele-l-alte părţi ale Imperiuluĭ, şi cari 'l întreceaŭ în vêrstă, trebueaŭ a întrebuinţa puterea lor pentru a o pune în libertate. Insĕ când aŭ vĕḍut că aceĭ ce întreprinseseră acésta, nu câştigaseră de cât ruşine, şi că niminea altul nu era în stare de a o întreprinde, el protestă că nu putea vedea Capitala lumiĭ în opresiune, şi luă armele pentru a extermina pre Tiranĭ.

CAPITOLUL XXVII.

Constantin se hotărăşce de a nu adora de cât un singur Dumneḍeŭ.

Fiind că el era convins că avea nevoe de o putere maĭ considerabilă şi maĭ ne învinsă de cât aceia a armatelor, pentru a risipi ilusiunile magieĭ, în care Maxentie punea principala sa încredere, el recurse la protecţiunea luĭ Dumneḍeŭ. El deliberă maĭ întâiŭ asupra alegeriĭ Dumneḍeuluĭ ce trebuea a recunosce. El consideră că cea maĭ mare parte din predecesoriĭ sĕĭ, cari adoraseră maĭ mulţi Dumneḍeĭ şi cărora le oferiseră tămâe şi jertfe, fuseseră înşelaţi prin preḍicerile pline de lingueşire, şi prin oracoliĭ, cari nu le promitea de cât succese fericite, şi că în fine perise ticăloşeşte, fără ca nicĭ unul din Dumneḍeiĭ lor să'şĭ fi dat osteneala de a le ajuta. Că numaĭ părintele sĕu singur recunoscuse rătăcirea lor, şi numaĭ el luase calea cea bună, că nu adorase de cât pre Dumneḍeŭ, în tótă viéţa sa şi că Dumneḍeŭ ca recompensă, fusese protectorul sĕu, conservatorul Imperiuluĭ sĕu, şi autorul tuturor bunurilor sale. El făcu o seriósă reflecsiune asupra mulţimeĭ nenorocirilor, de care fusese împovăraţi aceĭ ce urmase o mulţime de Dumneḍeĭ, şi recunoscu că nicĭ unul din eĭ nu lăsase posterităţeĭ nicĭ măcar cea maĭ mică amintire de numele sĕu, în timp ce Dumneḍeul părinteluĭ sĕu 'ĭ dăduse probe ilus-

tre de puternicia sa. El remarcă de asemenea că aceĭ cari luând armele contra tiranilor puseseră speranţa lor în protecţiunea dumneḍeilor nu trăseseră nicĭ un folos, unul întorcêndu-se cu trupele sale, fără să fi făcut nimica considerabil, şi altul fiind ucis în mijlocul armateĭ sale. Dupe ce a meditat lung timp tóte aceste raţiunĭ, el reflectă că ar fi cea maĭ de pe urmă din tóte estravaganţele de a adora Idoliĭ de a căror slăbiciune şi nimicnicie avea probe atât de convingĕtóre, şi se hotărî de a adora pre Dumneḍeul luĭ Constanţie părintele sĕu.

CAPITOLUL XXVIII.

Vedeniea luĭ Constantin.

Constantin imploră protecţiunea acestuĭ Dumneḍeŭ, 'l rugă de a se face cunoscut luĭ, şi a'l ajuta în starea unde se găseaŭ afacerile sale. Pe când el făcea acéstă rugăciune, avu o minunată vedenie, şi care s'ar părea póte de necreḍut, dacă ar fi spusă de către un altul. Insĕ niminea nu trebue a face dificultate de a o crede fiind că acest principe mi-a istorisit'o el însuşĭ mult timp dupĕ aceia, când am avut onórea de a intra în bunele sale graţiĭ, şi când evenimentul a confirmat adevĕrul. El asigură că a vĕḍut în ḍiua miază-mare o cruce luminósă cu acéstă inscripţie: ***Întru acest semn veĭ birui,*** şi că el fu cuprins de o mare mirare de acest spectacol, precum şi soldaţiĭ sĕĭ care'l urmaŭ.

CAPITOLUL XXIX.

Visul luĭ Constantin.

Acéstă vedenie făcŭ o impresie atât de puternică asupra spirituluĭ luĭ Constantin în cât era încă cu totul ocupat de acésta nóptea următóre. In timpul somnuluĭ sĕŭ Mântuitorul i se arătă cu acelaşĭ semn, ce'ĭ arătase în aer în timpul ḍileĭ, şi'ĭ porunci de a face un steag cu aceiaşĭ formă, şi de a'l purta în rĕsbóe pentru a fi apărat de primejdie.

CAPITOLUL XXX.

Constantin poruncesce de a face un steag în formă de cruce.

Constantin sculându-se în zorĭ de ḍioă istorisi amicilor

sĕĭ visul ce avusese, și trimițênd să chieme argintarĭ și giuvaergiĭ, el se puse în mijlocul lor, le propuse desemnul și figura semnuluĭ ce vĕduse și le porunci de a face unul asemenea, înfrumusețat cu aur și cu pietre prețióse.

CAPITOLUL XXXI.

Descrierea steagului făcut în formă de cruce.

Am vĕdut steagul făcut de argintarĭ din ordinul acestuĭ principe, și îmĭ este lesne de a descrie aicĭ figura sa. Este ca o suliță, acoperită de plăcĭ de aur, care are un travers în formă de Anterină (vargă) care face crucea. In vêrful sulițeĭ este o corónă împodobită cu aur și pietre scumpe. Numele Mântuitoruluĭ nostru este însemnat pe acéstă corónă prin cele douĕ dintâĭ litere; din care cea de a doua este puțin tăiată. Impĕrațiĭ aŭ purtat pe urmă acelĕșĭ douĕ litere pe casca lor. Este un vĕl de purpură legat de varga ce traverséză sulița. Acest vĕl este de figură quadrată, și acoperit de mărgăritare, a cărora strĕlucire pricinuește admirație. Fiind că sulița este fórte înaltă, ea are în josul vĕluluĭ portretul Impĕratuluĭ și a fiilor sĕĭ, făcut în aur pe jumătatea corpuluĭ numaĭ. Constantin s'a acoperit tot-déuna în rĕsboiŭ cu acest steag ca cu un scut, și a poruncit să facă alte asemenea pentru ale purta în tóte armatele sale.

CAPITOLUL XXXII.

Constantin citesce sfânta Scriptură.

Constantin avênd spiritul cu totul plin de mirarea ce'ĭ pricinuise o vedenie atât de extra-ordinară, crede că nu era alt Dumnedeŭ ce el trebue a recunósce, de cât acela ce 'i se arĕtase, și trimițênd să chieme pre preoțiĭ și pre miniștriĭ sĕĭ, 'ĭ întrebă cine era acest Dumnedeŭ, și ce însemna figura atât de luminósă și atât de strĕlucitóre ce el 'ĭ arătase. Preoțiĭ 'ĭ rĕspunseră că Dumnedeul ce i-se arĕtase era fiul unic al luĭ Dumnedeŭ, că figura ce i-se arătase era semnul nemurireĭ și trofeul biruinței ce purtase fiul luĭ Dumnedeŭ asupra morțiĭ. Eĭ 'ĭ dĕduseră rațiunile pentru care el s'a pogorît din cer pre pĕmênt, și'ĭ

explicară misterul întrupăriĭ sale. Impĕratul ĭĭ ascultă cu o minunată atențiune. El compară discursurile lor cu vedenia ce vĕduse, și nu se îndoi nicĭ cum că eĭ 'ĭ arătă adevĕrul din ordinul luĭ Dumnedeŭ. El se aplică apoĭ la citirea cărților sacre, reținu tot deauna pre preoțiĭ pe lângă el, și se hotărî de a adora pre Dumnedeŭ ale cărul mistere eĭ 'ĭ descoperiseră. Speranța ce el pusese în protecțiunea sa 'l îndemnă curênd de a întreprinde să stingă flacăra ce fusese aprinsă prin turbarea tiranilor.

CAPITOLUL XXXIII.

Adulteriĭ comise la Roma de Maxentie.

Tiranul care luase în stăpânire cetatea Impĕrătéscă se urcase la acel exces de nerușinare și de nelegiuire, încât se afundă fățiș în cele maĭ mârșave desfrânărĭ. El răpea femeele din brațile bărbaților lor, și le trimitea lor îndărăt dupĕ ce le viola. El făcu acest ultragiŭ persónelor de posițiune însemnată și celor maĭ considerabile de ale Senatuluĭ.

El avu un mare numĕr de femeĭ de condițiune, fără a îndestula desfrânarea sa. Insĕ nicĭ odată n'a putut avea pe o femee Chreștină. N'a fost nicĭ una care să nu fi iubit maĭ bine să pérdă viața de cât onórea.

CAPITOLUL XXXIV.

Femea unuĭ Prefect 'șĭ procură mórtea spre a conserva castitatea sa.

Femea unuĭa din principaliĭ Senatuluĭ, și care avea demnitatate de Prefect, aflând că Slugile desfrânărilor luĭ Maxentie eraŭ la ușa locuințeĭ sale, și că bărbatul sĕŭ ar fi consimțit că eĭ să o ducă temêndu-se de a fi maltrată, ea le ceru puțin timp pentru a se găti, și întrând în cabinetul sĕŭ, 'șĭ înfipse un pumnal în sîn, și publică prin o faptă atât de strălucită nu numaĭ tuturor popórelor din secolul sĕŭ ,ci și tuturor secolilor viitorĭ că numaĭ între Chreștinĭ se găsește o castitate neînvinsă și scutită de mórte.

CAPITOLUL XXXV.

Masacrul poporului din Roma.

Cei mari și cei mici magistrații și poporul erau sub opresiune, și se temeau de violența cu care Tiranul comitea crimele cele mai grozave. Răbdarea ce ei conservau în mijlocul celor mai nedrepte tratamente nu'i puneau în nici o siguranță. Intr'o di, pentru un motiv fórte ușor, el porunci soldaților Gvardei sale de a ataca poporul, care fu îndată masacrat de armele nu ale Sciților și ale barbarilor, ci ale propriilor sêi cetățeni. Nu este lesne de a face enumerarea Senatorilor ce el condamnă pe acusațiuni falșe, cu scop de ale răpi averea.

CAPITOLUL XXXVI.

Maxentie se dedă la magie.

Maxentie încoronă cele-l-alte crime ale sale prin crudimile și sacrilegiile magiei deschidênd câte odată pântecele femeelor îngrecate, și ale copiilor de curând născuți ucigênd câte odată lei, și oferind jertfe abominabile pentru a evoca demonii, și a deturna rĕsboiul de care era amenințat. El speră a câștiga victoria prin aceste artificii cu tóte acestea el trata pre supușii sĕi cu o asprime atât de extraordinară, în cât ei suferiră sub domnia sa o fómete asemenea căriea nu avem esemplu în secolii precedenți.

CAPITOLUL XXXVI.

Invingerea lui Maxentie.

Compătimirea ce avu Constantin de miseria lor 'i puse armele în mâini contra aceluĭ ce era autorul miseriei. Implorând protecțiunea luĭ Dumnedeŭ, și a Mântuitoruluĭ Fiiul sĕu unic. El puse armata sa în mișcare sub steagul cruceĭ cu scop de a rastabili pre Romani în posesiunea vechilor libertăți. Maxentie punênd încrederea sa în ilusiuni'e magiei mai mult de cât în afecțiunea supușilor sĕi nu îndrăsni de a eși din Roma. Insĕ el puse garnisónă în tóte

cetățile a căror libertate o suprimase, și aședă trupe de pândă în drumurile de trecere. Constantin a căruĭ întreprindere Dumnedeŭ favoriza străbătu cu lesnire tóte aceste trupe, și intră până în inima Italieĭ.

CAPITOLUL XXXVIII.

Mórtea luĭ Maxentie.

Dumnedeŭ carele nu vroea ca Constantin să fie silit de a pune asediul înaintea Romeĭ pentru a prinde pre Macsentie, i'l adusă afară de zidurile cetățiĭ cu lanțurĭ nevĕdute. El arată adevĕrul minuniĭ, care trece de fabulă în spiritul necredincioșilor, de și ea nu e pusă în îndoélă de către Credincioșĭ, și care o operase odinióră contra Egiptenilor, în favórea Jidovilor prin o altă minune, la care Credincioși și Necredincioșii fuseră de o potrivă martorĭ. Maxentie căḑu în fundul Tibruluĭ cu soldații ce'l încunjurau, dupre cum Faraon căḑuse odinióră în fundul mărei cu căruțele și armata sa. Acest Tiran fiind pus în fugă de trupele luĭ Constantin, care era favorisat de protecțiunea ceruluĭ, el vroi de a trece un pod, unde pregătise o mașină pentru a surprinde pre inimicul sĕu. Religiosul nostru Principe fu ajutat de Dumnedeul ce el adora, și nelegiuitul peri în cursa ce el întinsese, ast-fel că i se póte aplica aceste cuvinte ale Scripturei: *Grópă aŭ săpat, și aŭ deschis pre ea, și va cădea în grópa care o aŭ făcut. Intórce-se-va durerea luĭ la capul luĭ, și pre creștetul luĭ nedreptatea luĭ se va pogorî.*(1 Mașina deschidêndu-se într'un timp când nu se aștepta la acésta, vasele fură cufundate în apă. Nelegiuitul căḑu mai întâiŭ ca o bucată de plumb împreună cu soldații ce'l încunjuraŭ. Armata pe care Dumnedeŭ o făcuse victoriósă, putea cânta atuncea aceleași Cântărĭ ce cântase Israiliții odinióră, contra luĭ Faraon: *Să cântăm Domnuluĭ că cu mărire s'aŭ prea mărit, pre cal și pre călăreț i-aŭ aruncat în mare. Ajutor și acoperitor s'aŭ făcut mie spre mântuire. Cine este asemenea ție întru dumnedeĭ, Dómne. Mărit întru sfinți, minunat întru mărire, făcênd minuni.*(2

---

1) Psalm. 7 2) Eșire. cap. 15.

CAPITOLUL XXXIX.

Intrarea luĭ Constantin în Roma.

Constantin, dupre urmarea luĭ Moisi, cântând acéstă Cântare, saŭ alta óre care asemenea în onórea luĭ Dumnedeŭ, care condusese armata sa, și care'ĭ acordase victoria, intră în triumf la Roma, unde Senatoriĭ, Cavalerĭĭ, Barbațiĭ, Femeele, Copiiĭ și tot poporul liberați din sclavie, alergară înaintea luĭ cu tot felul de mărturisirĭ de bucurie, 'l salutară ca pre liberatorul lor și conservatorul lor, neputênd a se sătura de a face aclamațiunĭ în onórea sa. Insĕ pietatea sa nepermițêndu'ĭ de a se îngâmfa de aceste laude, el dădu luĭ Dumnedeŭ gloria ce i se oferea, și protestă că din mâna sa el ținea victoria, și Roma priimise libertatea sa.

CAPITOLUL XL.

Statua luĭ Constantin.

Acest mare principe procură în cât va mântuirea tuturor ómenilor, înălțând în mijlocul Romeĭ crucea care este semnul mântuireĭ, și săpă o inscripție care'ĭ explică puternicie. El puse în mâna statueĭ ridicată în cel maĭ frumos loc din cetate, o cruce cu acéstă inscripție în latinește: *Prin acest semn salutar, care e semnul adevĕrateĭ puternicii, am liberat cetatea vóstră de dominațiunea tiranilor, și am restabilit senatul și poporul în vechia lor splendóre.*

CAPITOLUL XLI.

Veseliile publice, liberalităț făcute de Constantin.

Iată cum acest Impĕrat religios punea gloria sa în confesiunea crucieĭ, și anunța popórelor pre fiiul luĭ Dumnedeŭ. Locuitoriĭ din Roma începeaŭ a respira, dupĕ ce aŭ fost atât de mult timp apăsați sub jugul tiranieĭ, și 'șĭ închipueaŭ a se bucura de un aer maĭ curat ca nicĭ odată, și ca de o viață cu totul nouă. Națiunele ce locuesc spre

Ocean, fiind liberate de nenorocirile lor, nu cugetaŭ de cât a face veseliĭ publice, și a publica într'un glas că Constantin era un dar ceresc un Principe iubit de Dumnedeŭ, și dat Imperiuluĭ pentru a'l face înflorit. Se vedeaŭ edictele sale lipite în unghiurile tuturor strădilor, prin care el rechiema pre exilați, libera pre ceĭ închișĭ în temnițe, și înapoea averea acelor ce fusese cu nedreptul despoiați.

CAPITOLUL XLII.

Onorurĭ făcute Episcopilor. Besericĭ restabilite.

Impĕratul trimise se chieme pre Miniștriĭ consacrați la serviciul luĭ Dumnedeŭ, le făcu marĭ onorurĭ, 'ĭ învită la masa sa, de și eĭ se păreaŭ a nu avea de cât de înjosit și de desprețuit în hainele lor și în fața lor. Insĕ în loc de a privi exteriorul, el privea în eĭ Majestatea suverană, la cultul căriea eĭ eraŭ atașați prin ministerul lor. El 'ĭ ducea pretutindenea cu dênsul, și era convins căcĭ ar atrage asupra luĭ bine-cuvîntările luĭ Dumnedeŭ. El întrebuință sume considerabile, sau pentru a mărĭ Biserică, sau pentru a le înfrumuseța și a le împodobi.

CAPITOLUL XLIII.

Caritatea luĭ Constantin față de săracĭ.

El exercită liberalitatea sa către maĭ multe persóne potrivit cu nevoile lor. El priimi cu multă amabilitate pre streinĭ, și le dădu marĭ darurĭ. El nu se mulțumi de a distribui banĭ săracilor cari cerșitoreaŭ în strade și în pieţele publice, ci avu grijă de nutrimêntul lor și de îmbrăcămintea lor. El fu fórte generos către aceĭ cari fiind de o onestă nascere, căduse din nenorocire în sărăcie, dând unora moșiĭ saŭ pămênturĭ pentru subsistența lor, și altora funcțiunĭ. El îngriji cu o bunătate părintească de necesitățile Orfanilor, și luă în protecțiunea sa pre Văduvile ce n'aveaŭ nicĭ un sprijin. El mărită dupĕ ómenĭ bogați pre fetele ce n'aveaŭ părinți, dându-le maĭ întâĭ marĭ averĭ pent u a aduce în comunitate. In fine el rĕspândi binefacerile sale asupra tuturor supușilor sĕi cu aceiașĭ abon-

denţă cu care Sórele rĕspândeşte lumina sa asupra tuturor ómenilor. Nicĭ odată niminea n'a implorat în zadar ajutorul sĕŭ în nevoea sa, şi nicĭ odată niminea nu s-a retras de naintea luĭ, fără să fi primit vre un dar.

CAPITOLUL XLIV.

Constantin asistă la adunările Episcopilor.

Dacă Impĕratul de care vorbesc avea o inclinaţie atât de bine făcĕtóre pentru toţĭ supuşiĭ sĕi, el avea o îngrijire particulară de Creştinĭ. El convocă Conciliĭ (synóde) ca un Comun Episcop Hirotonit de Dumneḑeŭ pentru a linişti neînţelegirile ce se născuse în deosebite Provinciĭ între Păstoriĭ Bisericiĭ. El luă osteneală de a asista la adunările lor, de a şedea în mijlocul lor, de a examina subiectul contestaţiunelor lor, şi de a interveni spre a'ĭ împăca. El comanda atuncea Gvardeĭ sale de a se retrage, şi se ţinea destul de bine păzit de frica luĭ Dumneḑeŭ, şi de afecţiunea supuşilor sĕi. El lauda înţelepciunea şi moderaţiunea acelor ce urmaŭ partea cea bună, şi cari se plecaŭ la pace, şi blama îndărătnicia celor ce nu priimeaŭ de a se supune raţiunii.

CAPITOLUL XLV.

Constantin suferă cu o mare moderaţiune indiscreţiea unora.

Constantin suferă cu extremă moderaţiune aprinderea indiscretă a unor Episcopĭ ce se înfuriară contra luĭ, 'ĭ îndemnă prin cuvinte blânde de a întreţine pacea, şi a nu face tumult. Unĭi cedară la mustrările sale. Alţiĭ le despreţuiră, şi în loc de a întrebuinţa asprime contra lor, el lasă luĭ Dumneḑeŭ grija de a'ĭ corige. Rebeliĭ din Africa pornindu-se la o întreprindere fórte insolentă, saŭ maĭ bine fiind împinşĭ de către demonul care nu putea vedea fără necaz prosperitatea Bisericiĭ, Impĕratul 'şĭ bătu joc de acésta în loc de a se supăra, şi mărturisi că recunoşcea fórte bine că aceasta era o mesteşugire a spiritului rĕu; că pentru a face cine-va ast-fel de întreprinderĭ,

trebue saŭ să fi perdut mintea, saŭ să fie stăpânit de demonul, şi că aceĭ ce eraŭ în acéstă stare, eraŭ maĭ demnĭ de compătimire de cât de pedépsă.

CAPITOLUL XLVI.

Victoriile câştigate asupra streinilor.

Impĕratul nostru consacrându-se ast-fel serviciuluĭ luĭ Dumneḑeŭ, îngrijea cu o veghiare neobosită de necesităţile Bisericiĭ. Dumneḑeŭ, ca recompensă reduse pre streinĭ sub piciórele sale şi 'l făcu îngrozitor inimicilor sĕi, de şi de naturelul sĕu era cel maĭ blând din toţĭ ómeniĭ.

CAPITOLUL XLVII.

Mórtea luĭ Maximian

Unul din ceĭ douĭ Principĭ, cari renunţase la suverana putere, formând o conjuraţiune contra luĭ Constantin, muri de o mórte fórte nenorocită. Maĭ întâi statuele sale tură resturnate, şi apoĭ tóte cele-l-alte monumente ale sale. Curênd dupĕ aceia se descoperi o altă conjuraţiune formată de către însăşĭ rudele Impĕratuluĭ, şi acésta Dumneḑeŭ i-o descoperise. El avea bunătatea de a i se arăta, şi de a 'l prevesti de cele ce eraŭ să i se întêmple. Harurile ce el făcu acestuĭ religios Principe, sunt atât de minunate, în cât nu am cuvinte care să pótă a le exprima. El 'l preservă de tot felul de primejdiĭ în tot cursul vieţiĭ sale, 'ĭ dădu supuşĭ credincioşĭ, şi plinĭ de iubire făcu a domni pacea în Regatul sĕu, şi a înflori pietatea în Biserică în timpul domnieĭ sale.

CAPITOLUL XLVIII.

Jocurĭ celebrate în al ḑecelea an al domnieĭ luĭ Constantin.

Trecênd ḑece anĭ aĭ domnieĭ luĭ Constantin, se făcură veseliĭ publice în tóte ţările de sub ascultarea sa, şi se aduseră luĭ Dumneḑeŭ mulţumirĭ care eraŭ ca nişte jertfe

fórte curate, și unde nu era nicĭ foc nicĭ fum. Impĕratul mare bucurie avu de acésta. Insĕ avu și multă durere de noutățile ce sosiră din orient.

CAPITOLUL XLIX.

Starea rea a afacerilor din orient.

Licinius persecuta pre credincioșĭ, și turmenta pre ceĭ-l-alțĭ supușĭ aĭ sĕĭ cu o cruḍime sĕlbatică, și se părea a fi împins de demonul a face, în țara ce atîrna de el, cu totul contrariŭ de ceia ce făcuse Constantin în țara sa. Imperiul era despărțit în douĕ părțĭ, din care una seměna ḍileĭ, și ceal-altă nopțiĭ. Orientul era acoperit de gróse întunecimĭ, în timp ce occidentul era luminat de o plăcută lumină. Demonul nu putu vedea fără gelosie strĕlucirea acesteĭ lumiĭ, și Licinius care ținea pre supușiĭ sĕĭ apăsați sub jugul nedrepteĭ sale dominațiunĭ nu putu suferi prosperitatea de care se bucuraŭ supușiĭ luĭ Constantin. In loc de a urma exemplul acestuĭ religios principe, al căruĭ aliat avea onóre de a fi, el urmă exemplul nelegiuiților, a cărora mórte funestă o vĕḍuse.

CAPITOLUL L.

Cursa întinsă de Licinius luĭ Constantin.

El declară rĕsboiŭ binefăcătoruluĭ sĕŭ, fără a respecta nicĭ amiciția, nicĭ alianța, nicĭ contractele, nicĭ jurămintele. Cel maĭ blând și cel maĭ amabil din toțĭ principiĭ, 'ĭ dăduse semne sigure de afecțiunea cea maĭ sinceră, acordându'ĭ pre sora sa de soție, și comunicându'ĭ autoritatea suverană. Insĕ nelegiuitul neavĕnd de cât nerecunoștință pentru binefacerile sale, 'ĭ întinse curse. El se sili de a le ascunde. Insĕ Dumneḍeŭ le descoperi. Primile vicleșuguri fiind descoperite, el făcu recurs la altele, făcu nouĭ protestațiunĭ de amiciție, și nouĭ jurăminte, apoĭ le violă îndată. El trimise ambasadoriĭ sĕĭ pentru a cere ertare de perfidia sa, și căḍu iarăși în aceiași ca și maĭ înainte. In fine el declară rĕsboiŭ, și luă armele contra luĭ Dumneḍeŭ, la cultul căruia el sciea că Constantin e fórte atașat.

CAPITOLUL LI.

Licinius oprește pe Episcopĭ de a se aduna.

Licinius căută pretexte zadarnice pentru a turmenta pre pioșiĭ Eclesiasticĭ ce nu făcusĕră nicĭ odată nimic contra serviciuluĭ sĕŭ. Neputênd a'ĭ acusa de altă crimă, el 'și închipui de a opri pre Episcopĭ de a se aduna, și de a face conferințe. Este lămurit că el nu căută întru acesta de cât ocasiunea de a ne persecuta. Căcĭ dacă Episcopiĭ violaŭ acest edict, eĭ se expuneaŭ la a fi pedepsițĭ. Dacă îl păziaŭ, eĭ ruinaŭ disciplina Bisericiĭ, ale căriĭ afaceri nu pot fi tratate de cât în Conciliĭ (sinóde). Nelegiuitul ținea în acest punct o conduită cu totul contrarie conduiteĭ piosuluĭ nostru principe. Acesta convoca pre episcopĭ pentru a întreținea pacea în Biserică, în timp ce cel-l-alt 'ĭ oprea de a se aduna, pentru a crește turburarea și disordinea.

CAPITOLUL LII.

Isgonirea creștinilor.

Pe când religiosul Impĕrat vedea bucuros pre creștinĭ la curtea sa, nelegiuitul 'ĭ alunga din curtea sa, isgoni pre ceĭ maĭ credincioșĭ și maĭ plinĭ de iubire din supușiĭ sĕĭ, și reduse la sclavie pre aceĭ ce'ĭ ridicase odinióră la cele dintâĭ demnităților, ca recompensă de serviciile lor. El răpi averea acelor pe cari'ĭ isgonise, și amenință cu mórtea pre aceĭ ce ar face mărturisire de Religiunea nóstră. Fiind de un naturel peste fire, dedat la cele maĭ josnice desfrânărĭ, el judeca pe toțĭ după sine și însușĭ susținea că nu era posibil de a păzi înfrânarea.

CAPITOLUL LIII.

Alte edicte ale luĭ Licinius.

Din acest motiv el făcu un alt edict, prin care oprea pre bărbațĭ de a se aduna în Biserică în acelașĭ timp cu femeele; femeelor li se opri de a intra în locurile unde se învĕțaŭ maximile pietățiĭ creștine, și episcopilor de a se

însărcina cu instrucțiunea femeelor, și ordonă ca ele să fie instruite de alte femeĭ. Deși tótă lumea 'șĭ bătu joc de acest edict, el inventă un altul asemenea pentru a împrăștia adunările nóstre, și ordonă ca ele să se facă pe viitor în afară de cetate, în mijlocul câmpuluĭ, sub pretext că un aer liber ca acela este maĭ propriŭ uneĭ marĭ mulțimĭ, de cât un aer închis între zidurile unuĭ Oratoriŭ.

CAPITOLUL LIV.

Licinius ridică dregătoriile la aceĭ ce refusaŭ de a jertfi și oprește de a duce alimente celor închișĭ în temnițe.

Când tiranul vĕdu că acéstă oprire era desprețuită, el ridică masca, și ordonă ca soldațiĭ cari serveaŭ sub guvernatoriĭ de provinciĭ, să fie licențiațĭ, la cas când eĭ ar refusa de a jertfi idolilor. El lipsi prin acest mijloc pre creștinĭ de funcțiunile lor, și se lipsi în acelașĭ timp de fructul rugăciunelor lor. Ce voiŭ ḑice de asprimea ce el avu de a opri să fie ajutațĭ nenorocițiĭ cari mureaŭ de fóme în temnițe? Nicĭ odată nu ș'ar putea închipui cine-va cruḑime atât de barbară ca aceia a acesteĭ opririĭ. Pedépsa propusă acelor ce ar fi avut milă de ceĭ închișĭ, fu de a fi închișĭ cu dênșiĭ și de a suferi acelĕșĭ necomodităților și acelĕșĭ mizeriĭ.

CAPITOLUL LV.

Legĭ privitóre la măritișurĭ și testamente. Edicte pentru a face nouĭ imposite.

Este óre necesar de a vorbi de legile nouĭ ce acest tiran făcu privitóre la măritișurĭ, și la ultimele voințe ale celor morțĭ? El abrogă pre cele vechĭ, care fuseseră atât de înțelepțește stabilite de Romanĭ, și introduse altele barbare, ce nu tindeaŭ de cât la ruina supușilor sĕĭ. El inventă un mod extra-ordinar de a măsura pământurile, cu scop de a spori impositele. El făcu de a pune în registrele de venitурĭ, numele țăranilor, cari muriseră. El ardea de o avariție atât de nesățiósă, în cât dupĕ ce a

adunat tesaure imense, se plângea de sărăcia sa, și simțea un chin asemenea aceluĭ al luĭ Tental. Ce nevoe este de a face aicĭ numĕrarea nevinovaților ce el a trimis în exil, saŭ a căror avere a răpit, și a ómenilor de positiune pe care el i-a închis în temnițe întunecóse, și ale căror femeĭ el a prostituat desfrânărиĭ sclavilor sĕĭ? Orĭ cine ar despreți fără îndoeală grozava brutalitate prin care, deși el fu într'o vêrstă fórte înaintată, totușĭ se sili a viola femeĭ măritate și fete, dacă n'ar fi comis alte crime, acestea cu care dacă s'ar compara ele ar părea cu totul neînsemnate.

CAPITOLUL LVI.

Persecuțiunea ridicată de Licinius.

El se porni la acest exces de furie de a lua armele contra Bisericiĭ, și de a ataca pre Episcopĭ pe carĭ 'ĭ privea ca pre inimicĭĭ sĕĭ ceĭ maĭ neîmpăcațĭ, prin singura rațiune că eĭ eraŭ amicĭ intimĭ aĭ luĭ Constantin. El nu profită nicĭ cum de exemplul acelora ce persecutase înainte de dênsul pre Creștinĭ, și maĭ cu sémă de exemplul aceluĭ ce fusese primul și principalul autor al nedreptăților și violențelor, deși fusese martur al pedepseĭ sale, și ca din ordin secret a luĭ Dumneḑeŭ, fusese chiar unul din Miniștri.

CAPITOLUL LVII.

Maximian fiind mâncat de o rană, publică o lege în favórea Chreștinilor.

Vorbesc de Maximian, carele pângărindu-se el maĭ întâĭ prin uciderea servitorilor luĭ Dumneḑeŭ, fu pedepsit de acésta cu o pedépsă care trecu din corpul sĕu până în sufletul sĕu. O bubă 'ĭ mâncă părțile cele maĭ interne, și produse o cantitate nesfârșită de vermĭ, care pricinueaŭ o putóre nesuferită. Se ḑice că devenind fórte gras, pentru că a mâncat cu prea mult ecxces, grăsimea sa se schimbă atuncea într'o putrediciune, ce nu se putea vedea fără gróză. Asprimea acesteĭ pedepse, 'l făcŭ de a re-

cunósce enormitatea crimelor ce comisese contra Credincioșilor. El ceru ertare luĭ Dumnedeŭ, opri cursul persecuțiunĭ, permise de a restabili Bisericile, și Chreștinilor de a face în ele exercițiile ordinare ale Religiunĭ lor.

CAPITOLUL LVIII.

Maximin fuge în haină de sclav.

Licinius uită îndată acéstă grozavă pedépsă, cu care dreptatea Dumnedeéscă pedepsi pre Maximian, de și el fusese maĭ bine informat ca nimenea, fiind că fusese martur la acésta. El uită de asemenea pedépsa luĭ Maximin, carele voind a întrece rĕutatea aceluia de care vorbĭŭ acum, inventă nouĭ felurĭ de suplicĭ pentru a turmenta pre Credincioșĭ. Focul, ferul, dinții fiarelor celor maĭ sălbatice, prăpastiile cele maĭ adêncĭ, ne fiind îndestulătóre pentru a mulțumi cruḍimea sa, el ordonă prin un Edict ca să fim lipsiți de lumină și îndată dupĕ aceia scóse ochiul drept la un numĕr însemnat de bărbați, de femeĭ și de copiĭ, 'ĭ ciunti de câte un picior, tăindu-le nervul pĭcioruluĭ, saŭ prin fer, saŭ prin foc, și 'ĭ trimise la lucrarea metalurilor, pentru a consuma prin muncă restul puterilor lor, și a vieţiĭ lor. El primi curênd dupĕ aceia pedépsa ce merită. Intemeindu'și speranța sa pe mulțimea soldaților sĕi, și pe puterea demonilor ce adora ca pe nisce dumnedeĭ, el declară rĕsboiŭ. Insĕ fiind părăsit de ajutorul luĭ Dumnedeŭ, fu nevoit de a se desbrăca de hainele împărătescĭ, de care era nevrednic de a se îmbraca cu haină de sclav, de a se amesteca între mulțime și de a căuta să 'și asigure scăparea prin fugă. Insă nu se putu ascunde de ochiul Providenții, care veghiază asupra tuturor creaturilor. Căcĭ în momentul când sta ascuns, el fu străpuns de o săgétă de foc și consumat ast-fel, că nu 'ĭ maĭ rĕmânea nimic din figura sa, și nu maĭ avea de cât óse uscate.

CAPITOLUL LIX.

Maximin perde vederea, și face o lege în favórea Chreștinilcr

Dreptatea dumnedeească descărcându-se asupra lui cu o asprime încă maĭ mare, 'ĭ eșiră ochiĭ din cap, și 'l lă-

sară într'o orbire atât de tristă ca aceia, în care el adusese pre maĭ mulțĭ Martyrĭ. El mărturisi cu tóte acestea, înainte de a muri, greșala ce făcuse, când luase armele contra luĭ Dumnedeŭ, și 'ĭ ceru ertare. El făcu o ratractare atât de publică și atât de solemnă ca și aceea a luĭ Maximian, de care am vorbit; declară că se înșelase adorând pre demoniĭ ce 'ĭ luase de dumnedeĭ, și recunoscu că nu era alt Dumnedeu de cât acela al Chreștinilor. De și Licinius sciu fórte bine tóte aceste lucrurĭ, nu pentru că le a audit de la alțiĭ, ci pentru că le a vĕḍut cu însușĭ ochiĭ sĕi, totușĭ se lasă a cădea în aceleașĭ crime, ca și cum ar fi avut spiritul acoperit de un profund întuneric.

CARTEA A DOUA

CAPITOLUL I.

Acusațiuni calomnióse aduse Episcopilor.

Licinius căḑu ast-fel în abisul nelegiuireĭ, și urmând exemplul acelora, a căror pedépsă vĕḑuse, el aprinse iarăși focul persecuțiuniĭ care era maĭ stinsŭ, și aṭiță o flacără maĭ grozavă ca nicĭ odată. Frica de puterea luĭ Constantin împiedecându'l de a lua fățiș armele contra Bisericilor așeḑate în partea Imperiuluĭ sĕu, el ascunse ca un șérpe veninul ureĭ sale. și întrebuințând vicleșuguri, ucise pre ceĭ maĭ buniĭ Episcopĭ prin acusațiuni falșe prin ministerul Guvernatorilor. Felul morțiĭ lor fu fórte noŭ, și fusése necunoscut până atuncea. Cruḑimele ce fură exercitate în Cetatea de Amasia, sunt maĭ presus de ori ce imaginație.

CAPITOLUL II.

Resturnarea Bisericilor. Masacrul Episcopilor.

Unile Biserică din acéstă Cetate, fură dărîmate, și altele fură închise de către Guvernatoriĭ Provinciilor, astfel că niminea nu maĭ putea intra în ele, nicĭ a face exercițiile ordinare ale Religiuniĭ nóstre. Cunoșcința ce avea de propriile sale crime acel ce dădea acest ordin nedrept 'l convingea că nu se ruga pentru el în aceste sfinte locurĭ, ci numaĭ pentru Constatin. Guvernatoriĭ de Provincie, cari nu cugetaŭ de cât de a linguși nedreptatea și cruḑimea stăpânuluĭ lor, puseră de a executa la mórte pre Episcopiĭ ceĭ maĭ celebri prin curățenia moravurilor lor, și prin eminența sfințenieĭ lor. Acești ómenĭ ce nu făcuse rĕŭ nici odată, eraŭ tratați ca ucigași. Uniĭ fură

tăiați în bucățĭ, și aruncați în mare pentru a servi de hrană pescilor. Violența persecuțiunĭ sili pre servitoriĭ luĭ Dumneḑeŭ de a se retrage în pustietățile cele maĭ grozave. Tiranul avea scop de a le declara la toțĭ rĕsboiŭ, și nimic nu l'ar fi împedecat de la acésta, dacă Dumneḑeŭ n'ar fi luat protecțiunea sfinților sĕi, și n'ar fi ridicat pre Constantin, pentru a împrăștiea ca o lumină strĕlucitóre, întunecimea ce amenința Biserica de o grozavă vijelie.

CAPITOLUL III.

Constantin protege pe Chreștinĭ.

Acest mare Principe îndată ce primi noutatea de tratamentele riguróse ce Licinius făcea Chredincioșilor, amestecând în cât-va curagiul sĕu cu blândeța naturelulŭ sĕu se hotărî de a'ĭ răsbuna. El judecă că ar fi o faptă piósă de a asigura liniștea popórelor prin mórtea unuĭ singur om, carele fiind nedemn de compătimire, ar abusa de clemența sa, și ar săvârși excesele cele maĭ grozave ca nicĭ-odată, fără ca nevinovațiĭ ce el apăsa, se pótă găsi vre un remediu. De îndată ce a luat acéstă hotărâre, el ridică trupe, și adună arme. Când infanteria și cavaleria fură adunate, se vĕḑu mergând înaintea lor Steagul ce am descris în cartea precedentă și care era semnul credințeĭ ce ele aveaŭ în Dumneḑeŭ.

CAPITOLUL IV.

Constantin se pregătește de rĕsboiŭ făcênd rugăciunĭ, iar Licinius consultând pre vrăjitorĭ.

Constantin judecând că avea maĭ mare nevoe ca nicĭ odată de ajutorul sfinților Preoțĭ, 'ĭ reținu pe lângă el, ca pre păzitoriĭ ceĭ maĭ siguri și ceĭ maĭ credincioșĭ. Când Tiranul sciu că Constantin n'aștepta victoria de cât de la Cer, că era înconjurat de o trupă de miniștri aĭ Bisericiĭ, și că se purta înaintea armateĭ sale semnul Rĕscumpărariĭ nóstre, el 'și bătu joc de acestea ca de o slăbiciune de spirit și făcu glume de o potrivă insolente și nelegiuite. Iară el făcea recurs la vrăjitoriĭ din Egipt, la înșelă-

torĭ, la otrăvitorĭ, la Preoţiĭ şi la Prorociĭ Idolilor sĕĭ. El aduse jertfe Dumneḑeilor ce adora, şi 'ĭ consultă asupra evenimentuluĭ rĕsboiuluĭ. Tóte rĕspunsurile oracolilor fură conforme. Ele fură tóte compuse în versurĭ fórte elegante, şi tóte promiseră victoria Tiranuluĭ. Interpreţiĭ visurilor, Aruspiciĭ (preoţiĭ), care examinéză măruntaele victimilor 'ĭ confirmară aceeaşĭ promisiune, şi 'l umplură de speranţă. In acéstă dispositiune de spirit el se puse în fruntea trupelor sale, şi se pregăti la luptă.

CAPITOLUL V.

Discursul făcut de Licinius înainte de bătălie.

Inainte de a da bătălia el adună pre principaliĭ Ofiţerĭ aĭ armateĭ sale într'o pădure întunecósă, udată de ape frumóse, şi plină de statuele acelor pe cari 'ĭ lua de dumneḑeĭ. Se ḑice că după ce aŭ aprins făcliĭ, şi aŭ adus jertfe, el făcu acest discurs. «Amiciĭ meĭ, şi companioniĭ meĭ, «noĭ adorăm pre dumneḑeiĭ ce aŭ adorat strĕmoşiĭ noştri «în tot timpul. Acel ce comandă armata inimică, a renun-«ţat la obiceiul părinţilor noştri, pentru a urma opiniu-«nea neleguită a celor ce nu recunosc pre dumneḑeĭ, şi «pentru a întroduce un óre-care Dumneḑeŭ strein, în care «el pune credinţa sa, nu atât contra nóstră, cât contra «dumneḑeilor noştri, şi prin steagul căruea el desonoréză «trupele sale. Această ḑi va decide de Religiunea am-«belor părţĭ, şi de adevĕrul dumnezeilor. De vom câştiga «noĭ victoria, va fi lămurit, că aceĭ pe care noĭ adorăm «aŭ avut puterea de a ne protege, şi de a ne apĕra.

«Iar dacă acest Dumneḑeŭ, a cărui origină nu o scim «şi pre care 'l despreţuim cu cuvîntul, va fi maĭ puternic «de cât Dumneḑeiĭ noştri, va trebui a'ĭ părăsi, şi a nu'l «recunósce de cât pre dênsul. Insă de vom rĕmânea noĭ «victorioşĭ, dupre cum sper, va trebui a întórce armele nóstre contra acelor ce eĭ despreţuesc.

Iată discursul luĭ Licinius, aşa cum l'am auḑit din spunerea unor persóne ce 'l auḑise din gura sa. El comandă îndată după aceia soldaţilor de a fi gata spre a da bătălia.

CAPITOLUL VI.

Preḑicerea învingerii luĭ Licinius.

Se ḑice că se remarcă în acel timp o minune stranie în Cetăţile ce depindeaŭ de ascultarea luĭ Licinius. Se vĕḑură acolo în ameaḑă-ḑi trupe de a luĭ Constantin, care treceaŭ cu tóte semnele de bucurie ce este obiceiŭ de a da când s'a câştigat victoria. Cu tóte acestea nu eraŭ de loc trupe în acele Cetăţi. Insă Dumneḑeŭ prin un efect minunat a'l a tot puternicieĭ sale, represinta ceia ce trebuia să se întâmple. Când amêndouĕ armatele fură în faţă, acela care rupsese pacea şi tratatele începu lupta. Insă Constantin implorând ajutorul luĭ Dumneḑeŭ, şi arĕtând soldaţilor sĕĭ Steagul Crucĭĭ, 'l respinse. El veni a doua óră în faţă cu inimiciĭ sĕĭ, şi avu un succes încă maĭ însemnat de cât întâia óră.

CAPITOLUL VII.

Puterea minunată a crucĭĭ, pentru a învinge pre inimicĭ.

In tóte locurile unde stégul crucĭĭ se arăta, inimiciĭ luaŭ fuga. Constantin vĕḑênd acésta, ordonă de a'l purta în fruntea trupelor care începeaŭ a slăbi, şi îndată ele reluară curagiŭ, şi se simţiră animate de o ardóre cu totul Dumneḑeéscă.

CAPITOLUL VIII.

Constantin alege cincĭ-ḑecĭ de ómenĭ spre a purta rînd pe rînd stégul crucĭĭ.

Constantin alegênd dintre gardiştiĭ sĕĭ aprópe cincĭ-ḑecĭ din aceĭ ce întrecĕŭ pre ceĭ-l-alţĭ în puterea trupuluĭ, în mărimea curagiuluĭ, şi în pietate, 'ĭ însărcină de a păzi necontenit stégul, şi de a'l purta rînd pe rînd. El însuşĭ mi-a istorisit acest fapt important lung timp după aceia, în orele sale de repaos, şi mi-a remarcat o împrejurare care merită de a fi cunoscută de posteritate.

CAPITOLUL IX.

Imprejurare remarcabilă.

Disordinea făcêndu-se în armată, în mijlocul căldurei lupteĭ, acel ce purta stégul avu frică, și'l dădu la un altul pentru a evita pericolul Insĕ abia se desărcină de el, și priimi o săgétă în pântece, de care căḑu mort pe loc spre pedépsa friceĭ sale și a necredinţiĭ sale. Acel ce se însărcinase cu stégul în locul sĕŭ, fu apărat orĭ cât de mare cantitate de săgeţĭ aruncaŭ inimiciĭ nicĭ una nu căḑu asupra luĭ. Era un lucru minunat de a vedea, că tóte săgeţile inimicilor rĕmânea în lemnul crucii, deși era fórte îngust, și că nicĭ una nu atinse nicĭ odată pre aceĭ ce purtară acest semn al rĕscumpărăriĭ nóstre. Acéstă împrejurare nu e de la mine, ea este de la Impĕratul, din gura căruia am aflat'o. Dupĕ ce prin un efect vĕḑut al puterniciei dumneḑeescĭ, a câștigat amêndouĕ bătăliele, de care am vorbit el puse armata sa în bună ordine, și o conduse maĭ 'nainte.

CAPITOLUL X.

Micĭ lupte.

Șefiĭ armateĭ inimice neputênd susține prima ciocnire a trupelor victorióse, depuseră armele, și se aruncară la piciórele luĭ Constantin. El fu plin de bucurie de a avea acéstă ocasiune spre a întrebuința milostivire, și de a scăpa viața. El sfătuĭ pre ceĭ-l-alţĭ de a urma exemplul companionilor lor. Insĕ când vĕḑu că eĭ rĕmâneaŭ sub arme, și că eraŭ hotărâţĭ de a se apăra, porunci de a'ĭ ataca. Indată eĭ luară fuga. Uniĭ fiind urmăriţĭ fură tăiaţĭ în bucăţĭ; alţiĭ periră prin armele companionilor lor în desordinea retrageriĭ.

CAPITOLUL XI.

Fuga rușinósă a luĭ Licinius.

Șeful partiduluĭ lor luă fuga rușinósă, când se vĕḑu părăsit de soldaţiĭ și de aliaţiĭ sĕĭ, și lipsit de speranța ce pusese în ajutorul dumneḑeilor sĕĭ. Impĕratul nu vroi ca să'l urmăréscă, pentru că spera că rĕul succes al întreprinderilor sale l'ar face maĭ înțelept și maĭ moderat. El dorea maĭ bine a'ĭ da viața, deși era nedemn de acésta, și a suferi înjuriile ce priimise da la el, de cât de a'și rĕsbuna. Insĕ Licinius, fórte departe de a se corige, recurse la secretele detestabile ale magieĭ, și se umplu de o mândrie maĭ nesuferită ca nicĭ odată. Se putea ḑice de el ceia ce se ḑisese maĭ nainte de Faraon, că Dumneḑeŭ 'ĭ învârtoșase inima.

CAPITOLUL XII.

Constantin câștigă victoria prin rugăciunile sale.

Licinius legându-se cu legăturile crimelor sale, se prăpăstui în abisul uneĭ perderĭ irepabile, Constantin din contră judecând că nu putea termina rĕsboiul, fără a da încă o bătălie, el se aplică cu maĭ multă ardóre și zel ca nicĭ odată la serviciul Mântuitoruluĭ sĕŭ. El porunci să facă afară din lagăr, un tabernacol (cort), pentru a pune crucea, și a se retrage acolo adesea orĭ pentru a'și face rugăciunele sale, dupre exemplul proroculuĭ, carele dupre mărturisirea scripturiĭ, puse tabernacolul afară din lagărul israiliţilor. El era însoţit în aceste pióse exerciţiĭ de un mic numĕr de persóne de o fidelitate recunoscută, și de o virtute încercată. El nu lipsea nici odată de la acésta, când era aprópe de a da bătălia, căcĭ pe lângă că lucra tot-déuna cu o maturitate plină de înțelepciune, el consulta pre Dumneḑeŭ în tóte întreprinderile sale. Dumneḑeŭ, de asemenea, nu despreţuea de a'ĭ rĕspunde fórte simţit, și de aĭ prescrie ce trebuea a face. Atuncĭ el eșea din tabernacol cu totul plin de spiritul dumneḑeesc, comanda de a suna trâmbița, și de a merge contra inimiculuĭ. Soldaţiĭ sĕĭ năvăléu în dată, începeau atacul, și câștigaŭ victoria.

CAPITOLUL XIII.

Clemența luĭ Constantin către ceĭ învinșĭ.

Iată în ce mod Impĕratul Constantin avea obiceiŭ de

un îndelungat timp, de a se pregăti la luptă, și de a însufleți armata sa. El voea de a depinde atât de absolut de voința luĭ Dumnedeŭ, în cât în tóte ocasiunile o prefera proprieĭ sale vieți. El făcea consciința de a vĕrsa mult sînge, și cruța sîngele inimicilor sĕĭ, ca și pre acela al soldaților sĕĭ. El sfătuia pre învingĕtori a erta pre ceĭ învinșĭ. Iar dacă recunoscea că soldații nu maĭ eraŭ stăpânĭ de curagiul lor, el se silea de a'ĭ modera dându-le câte o sumă de banĭ pentru fie care om, căruĭ eĭ ar fi scăpat viața. Liberalitatea sa conservă ast-fel, un mare numĕr de Romanĭ și de streinĭ.

CAPITOLUL XIV.

Aplicarea luĭ Constantin la rugăciune.

Impĕratul practica obicinuit aceste exercițiĭ de pietate și altele asemenea. Insĕ în timpul de care vorbesc, și maĭ nainte de a începe lupta, el se închise în tabernacol, și făcu acolo umilite rugăciunĭ luĭ Dumnedeŭ, se lipsi de tot felul de desfătărĭ, se mortifică prin postirĭ, și prin alte asprimĭ, și în fine ceru la Dumnedeu harul de a îndeplni planurile ce el 'ĭ inspirase. El ajuta necontenit la nevoile statuluĭ sĕŭ, și nu cugeta maĭ puțin a conserva pre inimicĭ ca pre propriĭ sĕĭ soldați.

CAPITOLUL XV.

Reaua credință a luĭ Licinius.

Licinius cerênd pacea, dupĕ fuga rușinósă, de care am vorbit, Constantin care o ținea folositóre Imperiuluĭ, consimți a i-o acorda cu óre care condițiĭ. Licinius se prefăcu a le privi cu bună credință și se obligă cu jurămênt de ale împlini. Insă el începu în secret a face înrolărĭ de trupe, și a se pregăti de a relua armele. El se întărea pe fie-care dĭ prin nouĭ alianțe, și căuta alțĭ Dumnedeĭ în locul acelora ce 'l înșelase, fără a 'șĭ aminti de ceia ce dișese, cu puțin maĭ înainte, că dacă Dumnedeul luĭ Constantin ar câștiga victoria, va trebui a renunța la ceĭ l-alțiĭ pentru a'l adora.

CAPITOLUL XVI.

Licinius oprește de a ataca Steagul crucĭĭ.

Licinius recunoscênd prin o experiență funestă puterea neînvinsă a semnuluĭ salutar a 'l rĕscumpărărĭĭ omenescĭ, opri pre soldații sĕĭ de a se apropiea, și chiar de a arunca ochiĭ în partea unde ar fi el, și se hotărî de a ataca pre Constantin, care avea bunătatea de a amâna lupta, pentru a nu perde pre inimicul sĕu. Armata luĭ Licinius punea credința sa în numĕrul sĕu și în acela a 'l Dumnedeilor sĕĭ, și purta în formă de Steag óre care statuĭ, de la care ea aștepta tot ajutorul. Constantin se acoperi cu zaua Credințiĭ, și orîndui a purta înaintea luĭ Steagul Crucĭĭ, care făcea gróză inimicilor sĕĭ, și încurageareа soldaților sĕĭ. El făcea dificultate de a începe lupta, pentru a nu rupe tractatul ce subsemnase.

CAPITOLUL XVII.

Victoria câștigată de Constantin

Insă când vĕdŭ că inimicĭĭ eraŭ hotărâți de a începe lupta și că pregăteaŭ armele lor pentru acest sfârșit, el fu cuprins de indignare, năvăli asupra lor cu o mare iuțeală, și fără să fi tras nicĭ o săgeată, 'l puse în fugă, și trupele lor și pre acele a le demonilor cari le susțineaŭ.

CAPITOLUL XVIII.

Mórtea luĭ Licinius.

Constantin condamnă dupre asprimea rĕsboiuluĭ, pre inimicul luĭ Dumnedeŭ, și pre ceĭ maĭ principalĭ din partidul sĕu; și maĭ cu sémă aceĭ ce 'l sfătuise de a ataca pietatea, fură executați cu dênsul. Alțiĭ cari cu puțin maĭ înainte pusese speranța lor în falșiĭ dumnedeĭ mărturisiră că numaĭ singur Dumnedeul luĭ Constantin era cel adevĕrat.

CAPITOLUL XIX.

Veseliĭ publice.

Nelegiuiții fiind ast-fel răpiți din lume, și norii tiranei

un îndelungat timp, de a se pregăti la luptă, și de a însufleți armata sa. El voea de a depinde atât de absolut de voința lui Dumnedeŭ, în cât în tóte ocasiunile o prefera proprieĭ sale vieți. El făcea consciința de a vĕrsa mult sînge, și cruța sîngele inimicilor sĕĭ, ca și pre acela al soldaților sĕĭ. El sfătuia pre învingĕtori a erta pre ceĭ învinșĭ. Iar dacă recunoscea că soldații nu maĭ eraŭ stăpânĭ de curagiul lor, el se silea de a'ĭ modera dându-le câte o sumă de banĭ pentru fie care om, căruĭ eĭ ar fi scăpat viața. Liberalitatea sa conservă ast-fel, un mare numĕr de Romanĭ și de streinĭ.

CAPITOLUL XIV.

Aplicarea luĭ Constantin la rugăciune.

Impĕratul practica obicinuit aceste exercițiĭ de pietate și altele asemenea. Insĕ în timpul de care vorbesc, și maĭ nainte de a începe lupta, el se închise în tabernacol, și făcu acolo umilite rugăciunĭ luĭ Dumnedeŭ, se lipsi de tot felul de desfătărĭ, se mortifică prin postirĭ, și prin alte asprimĭ, și în fine ceru la Dumnedeu harul de a îndeplni planurile ce el 'ĭ inspirase. El ajuta necontenit la nevoile statuluĭ sĕŭ, și nu cugeta maĭ puțin a conserva pre inimicĭ ca pre propriĭ sĕĭ soldați.

CAPITOLUL XV.

Reaua credință a luĭ Licinius.

Licinius cerênd pacea, dupĕ fuga rușinósă, de care am vorbit, Constantin care o ținea folositóre Imperiuluĭ, consimți a i-o acorda cu óre care condițiĭ. Licinius se prefăcu a le privi cu bună credință și se obligă cu jurămênt de ale împlini. Insă el începu în secret a face înrolărĭ de trupe, și a se pregăti de a relua armele. El se întărea pe fie-care ḍi prin nouĭ alianțe, și căuta alțĭ Dumnedeĭ în locul acelora ce 'l înșelase, fără a 'șĭ aminti de ceia ce ḍisese, cu puțin maĭ înainte, că dacă Dumnedeul luĭ Constantin ar câștiga victoria, va trebui a renunța la ceĭ l-alțiĭ pentru a'l adora.

CAPITOLUL XVI.

Licinius oprește de a ataca Steagul crucĭĭ.

Licinius recunoscênd prin o experiență funestă puterea neînvinsă a semnuluĭ salutar a 'l rĕscumpărărĭĭ omenescĭ, opri pre soldațiĭ sĕĭ de a se apropiea, și chiar de a arunca ochiĭ în partea unde ar fi el, și se hotărî de a ataca pre Constantin, care avea bunătatea de a amâna lupta, pentru a nu perde pre inimicul sĕu. Armata luĭ Licinius punea credința sa în numĕrul sĕu și în acela a 'l Dumnedeilor sĕĭ, și purta în formă de Steag óre care statuĭ, de la care ea aștepta tot ajutorul. Constantin se acoperi cu zaua Credințiĭ, și orîndui a purta înaintea luĭ Steagul Crucĭĭ, care făcea gróză inimicilor sĕĭ, și încurageareа soldaților sĕĭ. El făcea dificultate de a începe lupta, pentru a nu rupe tractatul ce subsemnase.

CAPITOLUL XVII.

Victoria câștigată de Constantin

Insă când vĕḍŭ că inimicĭĭ eraŭ hotărâți de a începe lupta și că pregăteaŭ armele lor pentru acest sfârșit, el fu cuprins de indignare, năvăli asupra lor cu o mare iuțeală, și fără să fi tras nicĭ o săgeată, 'l puse în fugă, și trupele lor și pre acele a le demonilor cari le susțineaŭ.

CAPITOLUL XVIII.

Mórtea luĭ Licinius.

Constantin condamnă dupre asprimea rĕsboiuluĭ, pre inimicul luĭ Dumnedeŭ, și pre ceĭ maĭ principalĭ din partidul sĕu; și maĭ cu sémă aceĭ ce 'l sfătuise de a ataca pietatea, fură executați cu dênsul. Alțiĭ cari cu puțin maĭ înainte pusese speranța lor în falșiĭ dumnedeĭ mărturisiră că numaĭ singur Dumnedeul luĭ Constantin era cel adevĕrat.

CAPITOLUL XIX.

Veseliĭ publice.

Nelegiuițiĭ fiind ast-fel răpițĭ din lume, și noriĭ tiraneĭ

risipiți, se vĕdură lucind rațele uneĭ legitime domina țiunĭ, și a uneĭ oneste libertățĭ. Părțile Imperiuluĭ, care fuseseră odinióră separate, se unirĕ iarăși și provinciile de orient și de occident se unirĕ sub un același Principe, ca membriĭ aceluiași corp sub același cap.

Aceĭ ce odinióră ședeaŭ întru întuneric și în umbra morțiĭ, privirĕ lumina cu bucurie, uitară nenorocirile lor, publicară victoriile luĭ Constantin, și recunoscură puterea Mântuitoruluĭ, cari i le acordase. Acest Principe victorios reîntră în posesiunea Orientuluĭ, și puse iarăși Imperiul întreg sub puterea sa. El se bucură singur de Monarchia Romană, dupre cum singur el publicase dintre toți Impĕrații, puterea ce Dumnedeŭ posedă în tot universul, și în toțiĭ secoliĭ. Intristarea și frica furĕ risipite prin bucurie și liniștire. Popórele mărturisiră satisfacerea lor prin mulțumirile aduse luĭ Dumnedeŭ, prin aclamările ce făcură în onórea învingătoruluĭ, și prin laudele ce dădură Principilor, fiiĭ sĕi. Bucurarea bunurilor presente, și speranța bunurilor viitóre, șterse amintirea relelor trecute.

CAPITOLUL XX.

Legĭ publicate de Constantin în favórea Creștinilor.

Se publică atuncea în partea Imperiuluĭ ce locuim, legĭ fórte blânde și fórte favorabile, cum se publicase maĭ nainte în cea-l-altă parte. Aceste legĭ nu respiraŭ de cât pietatea, repaosul popórelor, și onórea Bisericiĭ. Ele chemară pre ceĭ ce fuseseră isgoniți de Guvernatoriĭ de Provinciĭ, pentru că n'aŭ vroit a jertfi Idolilor. Restabilirĕ în posesiunea averilor lor pre aceĭ ce fuseseră lipsiți de ele. Licențiară pre aceĭ, cari pentru același motiv, fuseseră condamnați la a face óre care servicĭĭ la Curte. Puseră înlibertate pre aceĭ ce fuseseră surghiuniți în insule, și pre ceĭ ce fuseseră trimiși la muncile metalurilor, saŭ întrebuințați la alte lucrărĭ publice. Lăsară alegerea celor, cari din ură pentru statornicia cu care eĭ făcuseră profesiune de Religiunea Creștină, fuseseră interdișĭ de la dregătoriile lor, saŭ de a lua funcțiunele ca maĭ înainte, saŭ de a trăi în repaos. In fine acele legĭ liberară pre ómeniĭ cari fuseseră condamnați la acea muncă rușinósă de a lucra la lucrările de femeĭ.

CAPITOLUL XXI.

Legĭ făcute în favórea Martirilor și a Bisericilor

Dupĕ ce Impĕratul avu îngrijirea ast-fel de restabilirea mărturisitorilor, și a martirilor, el se ocupă de conservarea bunurilor lor. El ordonă ca rudele celor ce suteriseră mórtea pentru apărarea credințiĭ, să se bucure de succesiunea lor, și că dacă eĭ n'ar avea moștenitorĭ, Biserica să 'ĭ moștenéscă. Ca moștenirele ce fuseseră confiscate, să fie înnapoéte vechilor proprietarĭ, orĭ de ar fi în natură saŭ de aŭ fost înstreinate.

CAPITOLUL XXII.

Fericita stare a Imperiuluĭ

Impĕratul trimise în tóte Provinciile aceste legĭ ce el făcuse în favórea Religiuniĭ Creștine; ne fiind mulțumit de a face pre credincioșĭ a simți efectele bunătățiĭ sale, el întinse liberalitatea sa, până și asupra Păgânilor și a necredincioșilor. Popórele orientuluĭ, care doriseră odinióră cu o ardóre de necrezut, de a se bucura de aceiași prosperitate, de care auḑiseră că se bucuraŭ popórele occidentuluĭ, nu încetaŭ de a se ḑice fericite, și de a lăuda generositatea Impĕratuluĭ, căruia 'ĭ datoreaŭ prosperitatea.

CAPITOLUL XXIII.

Recunoscința luĭ Constantin către Dumnedeŭ

Constantin fórte departe de așĭ atribui gloria victoriilor sale, el o atribui luĭ Dumnedeŭ, și protestă public, că din bunătatea sa el ținea suverana putere. Cine va ceti scrisorile ce el a expediat în grecește și în latinește asupra acestuĭ subiect, și a trimis în provinciĭ, va vedea în ele semnele umiliteĭ sale recunoscințe. Era una adresată creștinilor, și alta popórelor ce nu făcea profesiune de religiunea nóstră. Cred de datorie a însera aicĭ copia dupre acésta din urmă, și pentru a conserva memoria de ea, și pentru a confirma adevĕrul despre cele ce am spus de

pietatea luĭ Constantin. Acéstă copie e făcută după exemplarul ce este în mânile mele, și care este iscălit de mâna Impĕratuluĭ.

CAPITOLUL XXIV.

Lege făcută de Constantin atingĕtóre de religiunea creștină și de pietatea adevĕrată.

Constantin învingĕtor, prea mare, August: către popórele din Palestina.

«Este mult timp de când ceĭ ce sunt în credința, în «care trebue a fi în privința divinităţiĭ, aŭ recunoscut lă- «murit diferența ce este între aceĭ ce combat religiunea «creștină și aceĭ ce o apără. Se vede acum cu o maĭ mare «evidență ca nicĭ odată, estravaganța îndoelilor ce s'a făcut «asupra acestuĭ subiect, și puterea dumnedeéscă se ma- «nifestă prin mărturisirĭ incontestabile. Aceĭ ce păzea acéstă «sfântă lege, se bucură de tot felul de bunătăţi, și ajung «cu fericire scopul în tóte întreprinderile lor, în timp ce «aceĭ ce rĕmân în necredință, nu găsesc de cât ceia ce «meritä. Ce bine ar putea eĭ avea în timpul când eĭ re- «fuză de a recunósce pre unicul autor al tuturor bună- «tăţilor. Lucrurile par a vorbi de sine însușĭ.

CAPITOLUL XXV.

Exemplul luat din antichitate.

«Cine va rechema în spiritul sĕŭ timpul trecut, va găsi că «aceĭ ce aŭ luat dreptatea și probitatea de regulă a conduiteĭ «lor, aŭ reușit în tóte întreprinderile lor, în timp ce aceĭ ce «aŭ comis crime, cari aŭ fost atât de insolenţi în cât s'aŭ «ridicat în contra luĭ Dumnedeŭ, și atât de cruḍi în cât «n'aŭ avut nicĭ o compătimire de mizeria fraţilor lor, carĭ «aŭ răpit averea lor, aŭ înegrit reputația lor prin falșe acu- «zaţiunĭ, și i-aŭ făcut a suferi exilul și mórtea, și care n'aŭ «avut nicĭ odată o sinceră căință de aceste disordinĭ, a «fost trataţi dupre cum meritaŭ. Nu fără rațiune două «conduite diferite, aŭ de-asemenea succese diferite.

CAPITOLUL XXVI.

Despre aceĭ ce aŭ ridicat persecuțiunea, și despre aceĭ ce aŭ suferit'o.

«Aceĭ ce aŭ frica luĭ Dumnedeŭ înaintea ochilor, și cari «nu lucréḍă de cât cu bune intenţiunĭ, cari despreţuesc «amenințările ómenilor, și pericolile vieţiĭ presente prin «speranța bunurilor viitóre, sufer cu o răbdare nestrĕmu- «tată tratamentele care deși întristătóre, nu ar putea fi «de lungă durată. Cu cât a fost de penibile muncile ce «eĭ aŭ suferit, cu atât a fost de strĕlucită gloria ce le-a «urmat. Din contră aceĭ ce aŭ călcat în picióre dreptatea, «cari aŭ maltratat pre servitorii luĭ Dumnedeŭ, cari n'aŭ «creḍut a fi nenorociţi nicĭ culpabilĭ, cand eĭ i-a condamnat «la mórte, pentru o causă atât de bună, și carĭ n'aŭ ju- «decat că aceĭ pe cari'ĭ condamna ast-fel să fie fericiţi, «pentru că aŭ conservat luĭ Dumnedeŭ credința ce eĭ i-o «făgăduiseră, aceștia ḍic, aŭ avut displăcerea de a vedea «armatele lor învinse, și tăiate în bucăţi. Eĭ n'aŭ dat bă- «tăliĭ, pe care să nu le fi perdut.

CAPITOLUL XXVII.

Nenorociri întêmplate autorilor persecuţiunii.

«Din aceste crime aŭ venit rĕsbóele cele maĭ crude, și «desolaţiile cele maĭ deplorabile. De acolo a purces lipsa «bunurilor celor maĭ necesare, și inundația relelor cele maĭ «teribile. Autorii nepietăţiĭ aŭ avut un sfârșit tragic, saŭ «aŭ dus o viaţă infamă, și maĭ tristă, prin însuși mărtu- «risirea lor, de cât mórtea. Mizeria lor a fost în cât-va «egală cu nedreptatea lor. Cu cât insolența, cu care fie- «care din eĭ se opusese legiĭ luĭ Dumnedeŭ, a fost ex- «tremă, cu atât pedépsa lor a fost rigurósă. Eĭ n'aŭ fost «pedepsiţi numaĭ cu pedepsele din acéstă viaţă. Eĭ a fost «munciţi prin frica supliciilor, care sunt pregătite în cea- «l-altă viaţă.

CAPITOLUL XXVIII.

Dumnedeŭ se servește de Constantin, pentru a opri cursul nelegiurii.

«O nelegiuire atât de stranie, și atât de grozavă ca «acésta, dominând spiritul și inima unuĭ mare numĕr de «persóne, și tot statul fiind infectat de acésta ca de o «bólă molipsitóre, ce'l reducea la o extremă primejdie, și «care avea nevoe de un remediŭ fórte puternic și fórte «eficace, de cine a bine-voit Dumnedeŭ de a se servi? «Când vorbesc de Dumnedeŭ, înțeleg pre acela care este «adevĕratul Dumnedeŭ, și carele are o putere vecinică. «Póte cine-va publica bine-facerile ce a priimit de la el, «fără a vătăma modestia? El a avut bunătatea de a se «servi de mine pentru îndeplinirea planurilor sale. El m'a «scos prin un efect al înțelepciuniĭ sale și al puteriĭ sale «nesfârșite, din țĕrmurile océnuluĭ britanic, și din extre- «mitatea țĕrilor unde sórele apune, și mi-a dat puterea «de a risipi ca un deluviŭ de nenorociriĭ, ce acoperise fața «pământuluĭ, pentru a atrage pre ómeniĭ la păzirea legiĭ «și pentru a crește credința și religiunea.

CAPITOLUL XXIX.

Sentimentele pióse ale luĭ Constantin. Laude Măturisitorilor.

«Nu voiŭ lipsi nicĭ odată de recunoscință pentru o bine- «facere atât de însemnată. Privind ca o favóre deosebită, »bunătatea ce Dumnedeŭ a avut de a mĕ alege pre mine, «pentru a me face servitorul și executorul ordinilor sale, «m'am dus în orient pe care 'l găsiŭ împovĕrat de ne- «norociriĭ, acărora extremitate și primejdie aveaŭ nevoe de «ultimile remediĭ. Recunosc că Dumnedeŭ mi-a dat su- «fletul, viața, respirarea și simțĕmîntul. Sciŭ fórte bine «că aceĭ ce aŭ pus în el speranța lor, nu aŭ nevoe de «stima, nicĭ de afecțiunea ómenilor, și că eĭ posedă ono- «ruriĭ, cu atât maĭ solide, cu cât duc o viață maĭ mult «scutită de defecte și de pĕcate. Totușĭ nu sunt maĭ puțin «obligat a'ĭ libera de opresiunea ce eĭ aŭ suferit în unile

«timpuriĭ, și de vexațiunile ce n'ar trebui nicĭ odată a se «face persónelor nevinovate, și care nu s'ar putea scuza «de cea maĭ mică crimă. Ar fi un lucru straniŭ ca eĭ să «fi arătat fermitatea lor și statornicia lor, sub domnia Im- «pĕraților, cari i-aŭ persecutat din ura pietățiĭ lor, și a cul- «tuluĭ ce eĭ dădeaŭ luĭ Dumnedeŭ, și ca reputațiunea «și gloria lor să nu fi primit o nouă strălucire, sub dom- «nia unuĭ Impĕrat, care servește pre acelașĭ Dumnedeŭ.

CAPITOLUL XXX.

Dispositiunea luată în favórea exilaților.

«Aceĭ ce aŭ fost exilați prin sentință nedreptă a unuĭ «Judecĕtor crud, pentru că a refuzat cu îndrăsneală de a «renunța la credința și la cultul unuĭ Dumnedeŭ, căruia «eĭ se consacrase din tótă inima lor; și aceĭ ce aŭ fost «pușĭ în numĕrul ofițerilor curțiĭ, de și nu fuseseră maĭ «nainte, să aibă libertatea de a se reîntorce la casele lor, «și să rămâie acolo în pace. Aceĭ ce aŭ fost despoiați de «bunurile lor, și reduși la o extremă mizerie, să fie res- «tabiliți în prima lor stare, și să se bucure cu fericire, și «cu umilite rugăciuni de mulțumire, de efectele bunătățiĭ «luĭ Dumnedeŭ.

CAPITOLUL XXXI.

Rechiemarea celor ce eraŭ în Insule.

«Ordon ca aceĭ ce sunt reținuți contra voințiĭ lor în in- «sule, să se bucure de efectul aceliașĭ grațiĭ. Să iésă din «acele triste și grozave pustietăți, unde nu vĕd de cât «munțiĭ sălbaticĭ, și o mare furtunósă, și să meargă de a «gusta plăcerile nevinovate, ce le va procura împreună «viețuirea cu rudele lor. Aceĭ ce aŭ suferit lipsa, și in- «comoditățile ce o însoțesc, să fie încărcați de bunuriĭ, și «scăpați de frică. Făcênd glorie cum fac eŭ de a fi servi- «torul luĭ Dumnedeŭ, așĭ fi fórte mâhnit ca să se pótă «dice, saŭ să se pótă crede că cine-va a vieŭuit în frică sub «domnia mea. Mĕ silesc pre cât pot, de a reforma abu- zurile ce s'aŭ strecurat sub domniile precedente.

CAPITOLUL XXXII.

Rechiemarea celor ce fuseseră condamnați la lucrarea metalurilor, saŭ la alte lucrări publice.

«Aceĭ ce aŭ fost condamnați la lucrarea metalurilor, «saŭ la alte lucrări publice, să schimbe acéstă penibilă «ocupațiune și acest ostenitor exercițiŭ cu o liniște onestă «și cu un repaos plăcut: Iar dacă uniĭ dintre eĭ aŭ fost «lipsiți de libertate, să fie restabiliți în posesiunea ono- «rurilor, și a drepturilor ce le aparțineaŭ maĭ înainte.

CAPITOLUL XXXIII.

Restabilirea celor ce fuseseră lipsiți de dregătoriile lor.

«Aceia cari odinióră posedând dregătoriĭ în armate, aŭ «fost lipsiți sub acest crud pretext că eĭ stimaŭ maĭ pu- «țin exercițiul funcțiuneĭ lor, de cât pre acela al Religiu- «niĭ lor, să aibă libertatea saŭ de a reintra în armată, «și de a lua funcțiunile lor, saŭ de a trăĭ în liniște. Este «fórte drept, că dupĕ ce aŭ semnalat curagiul lor în mij- «locul celor maĭ teribile muncĭ, să nu depindă de cât de «la alegerea lor, saŭ de a se bucura de onorurile dregă- «torilor lor, saŭ de a gusta dulceața repaosuluĭ.

CAPITOLUL XXXIV.

Restabilirea celor ce fuseseră condamnați de a lucra la lucrări de femeĭ, saŭ reduși în servitute.

«Aceĭ ce fuseseră degradați din nobleță, și condamnați «cu nedreptul de a lucra manufacturĭ de pânzurĭ, și la «alte lucrărĭ asemenea, saŭ cari cu totul avantagiul nas- «cerĭĭ lor aŭ fost priviți ca sclavĭ aĭ fisculuĭ, să reintre «în posesiunea libertățiĭ lor, și să petrécă cu plăcere restul «viețeĭ lor. Aceĭ cari fiind de o condițiune liberă, aŭ fost «vênduți prin cea maĭ violentă și cea maĭ barbară din «tóte usurpațiunile, și aŭ gemut adesea orĭ, când eraŭ con- «strânși de a face servicĭĭ la care nu erau obicinuiți, să

«se bucure de a se vedea restabiliți într'un moment în «drepturile nașcerĭĭ lor, de a se reîntórce în brațile ru- «deniilor lor, de a fi scutiți de serviciile, ce sunt maĭ pre «jos de dênșiĭ, și să piérdă amintirea mizerieĭ lor.

CAPITOLUL XXXV.

Restituirea averiĭ Martirilor, și a Mărturisitorilor.

«Nu pot ascunde nedreptatea ce aŭ suferit aceĭ cari sub «diferite pretexte, aŭ fost despoiați de averile lor. Dacă «vre-unĭĭ din ură pentru că aŭ susținut cu îndrăsnélă «grele lupte pentru apărarea Credințiĭ lor, aŭ fost despo- «iați de averile lor, saŭ dacă alțiĭ pentru că aŭ mărturi- «sit că eraŭ Creștinĭ, aŭ fost constrînși de a părăsi Țara «lor, saŭ în fine dacă alțiĭ aŭ fost lipsiți de ceia ce po- «sedaŭ, fără a fi fost condamnați la mórte, succesiunea «lor trebue a fi luată de rudele lor. Legile adjudecând «succesiunele rudelor celor maĭ de aprópe, eĭ vor fi lesne «de recunoscut; și apoĭ nu e nimic maĭ drept de cât de «a înapoia aceste averĭ moștenitorilor, cărora ar fi apar- «ținut, dacă martirĭĭ și mărturisitorĭĭ ar fi murit de o mórte «naturală.

CAPITOLUL XXXVI.

Dispositiune făcută în favórea Bisericiĭ, în lipsă de rudeniĭ.

«Iar dacă nu se va găsi nicĭ o rudenie care să pótă lua «moștenirea martirilor, a mărturisitorilor, saŭ ale acelor «cari pentru a conserva credința lor, aŭ părăsit țara lor, «ea aparține bisericeĭ. Morțiĭ nu vor fi mâhniți de a avea «de moștenitóre, pre aceea pentru care eĭ s'aŭ expus la «tot felul de primejdiĭ. Cred de datorie a nu omite, că «dacă vre unul din aceĭ de cari vorbesc, a găsit de cu- «viință de a face donațiune averea sa, intențiunea mea «este ca ea să fie executată.

CAPITOLUL XXXVII.

Restituirea pământurilor și a caselor ce aŭ aparținut martirilor, și mărturisitorilor.

«Fiind-că doresc ca acéstă lege să fie atât de lămurită, «în cât să nu fie niminea care să nu'ĭ înțelégă disposi-

«ţiunea; aceĭ ce sunt deţinĕtorĭĭ, saŭ a uneĭ case, saŭ a «unuĭ pămănt, saŭ a uneĭ alte moşteniriĭ ce a aparţinut «odinióră acelor de care am vorbit, să scie că eĭ datoresc »să o declare eĭ însuşĭ, şi să facă restituirea îndată. De «şi eĭ aŭ priimit mariĭ veniturĭ fără titlu legitim, nu cred ca «dreptatea să permită ca eĭ să fie obligaţĭ de ale înapoia.

CAPITOLUL XXXVIII.

Declaraţiunea necesară la casul propus.

«Voesc totuşĭ ca eĭ să declare prin un act expres can-«titatea veniturilor, ce eĭ aŭ priimit, şi să'mĭ céră scriso-«rile de graţie necesare în acest cas. Acésta va fi ca o «satisfacere publică, ce eĭ vor face de avariţia lor. Eĭ vor «zice póte pentru scusa lor, că într'un timp când nu se «vedea de cât triste imaginĭ a celor maĭ grozave cruḍimĭ, «când se smulgea stăpâniĭ din casele lor, şi'ĭ masacra fără «milă, când se isgoneaŭ nevinovaţiĭ, şi când moşteniriĭe «rĕmêneaŭ ca părăsite, şi expuse la pradă, eĭ n'aŭ putut a «se dispensa de a le lua în stăpânire. Că aceĭ ce pretind «a acoperi cupiditatea lor cu acest pretext, sĕ scie că nu «o vor putea face nepedepsit, şi că îngrijirea ce voiŭ lua «de a mĕ opune la acésta, face o parte din cultul ce eŭ «datoresc luĭ Dumneḍeŭ. Le-ar fi acum periculos de a re-«ţinea ceia ce odinnióră le-a fost necesar de a priimi. Şi «apoĭ, trebue a opri pre cât se póte saŭ prin raţiune, saŭ «prin exemplu, cursul cupidităţiĭ.

CAPITOLUL XXXIX.

Restituirea bunurilor usurpate de către Principiĭ de la Bisericĭ.

«Dacă fiscul se găsesce în posesiunea bunurilor de care «vorbesc, el nu le va putea conserva. El va restitui bi-«sericilor ceia ce usurpase de la ele, fie case, pământurĭ, «saŭ alte moşteniriĭ cu tóte dependinţele.

CAPITOLUL XL.

Restituirea oratoriilor, şi a cimitiriilor.

«Cine ar putea a se îndoi dacă locurile ce aŭ fost con-

«sacrate prin reliquiile martirilor, şi care conserv memoria «preciósă a morţiĭ lor, aparţin bisericiĭ? Cine ar face di-«ficultate de a ordona ca ele să'ĭ fie restituite? Nu s'ar «putea face nimic maĭ plăcut luĭ Dumneḍeŭ, nicĭ maĭ fo-«lositor sie-însuşĭ, de cât de a avea grije ca bunurile ce «aŭ fost răpite de la Bisericĭ de către nisce sceleraţĭ sub «pretexte fórte nedrepte, şi să fie înapoéte fără nicĭ o «întârḍiere.

CAPITOLUL XLI.

Restituirea bunurilor, carĭ fuseseră saŭ date saŭ vêndute, carĭ încă aparţineaŭ bisericiĭ.

«Pentru a nu uita nicĭ un cas, de care să nu fi avut «grijă, ordonăm ca aceĭ cari aŭ cumpărat de la fisc bunurĭ «aparţinênd bisericiĭ, saŭ cari aŭ obţinut asemenea bunurĭ «ca dar, să scie că în zadar eĭ aŭ pretins ale poseda, şi «deşi cumpĕrându-le eĭ aŭ meritat a fi în disgraţia mea, «cu tóte acestea nu voiŭ lăsa aĭ face să simţéscă pre cât «'mĭ va fi cu putinţă, efectele afecţiuniĭ mele.

CAPITOLUL XLII.

Indemnare la pietate.

«Fiind-că se vede cu tótă certitudinea şi evidenţa că «mizeria şi întristarea ce acoperise faţa pământuluĭ, sunt «risipite prin puterea nesfârşită a luĭ Dumneḍeŭ, şi prin «îngrijirile ce am luat prin buna voinţa sa pentru acest «subiect, nu mĕ îndoesc nicĭ de cum ca cine-va să nu «recunóscă mărimea haruluĭ ce el ne-a făcut, când a ex-«terminat pre ceĭ rĕĭ, când a redat pacea şi bucuria óme-«nilor de bine, şi le-a permis de aşĭ implini datoriele pie-«tăţiĭ în linişte, şi de a da persónelor consacrate la serviciul «sĕŭ, onorurile ce li se cuvin. Acste persóne pióse şi sfinte «vor eşi ca din înturerecul nopţiĭ, pentru a se bucura de «lumina ḍileĭ, şi vor observa presenta lege cu o perfectă «fidelitatate, şi o deplină supunere. Acéstă lege să fie pu-«blicată în provinciile din orient.

CAPITOLUL XLIII.

Execuțiunea acesteĭ legĭ.

Iată ce conținea prima scrisóre ce ne-a fost trimisă din partea Impĕratuluĭ. Ea fu îndată observată cu sfințenie, și se vĕdu sub domnia sa cu totul contrariŭ de ceia ce se vĕduse sub dominațiunea tiranilor. Aceia în favórea cărora edictul fusese făcut, se bucurară de efectul liberalităților Impĕratuluĭ.

CAPITOLUL XLIV.

Guvernămîntul Provinciilor acordat Creștinilor. Idolatriea oprită.

Impĕratul păstră îndată dupĕ aceia o conduită în totul conformă cu legea ce făcuse în favorul Religiunii. El dădu Creștinilor cea maĭ mare parte din Guvernăminte, și opri Guvernatorilor, cari eraŭ încă atașați de supersitițiile Păgânismului de a aduce jertfe Idolilor. El făcu aceiașĭ oprire Prefecților Pretoriuluĭ ce predaŭ pre Guvernatorĭ, și posedaŭ primile demnităților. El vroea că dacă eĭ făceaŭ profesiune de pietatea Creștină, să 'ĭ urmeze regulile, și dacă eraŭ încă Păgânĭ, el nu putea suferi ca eĭ să adoreze în public pre Idolĭ.

CAPITOLUL XLV.

Idolatriea oprită. Biserici zidite

Se publică alte douĕ legĭ în acelașĭ timp. Cea dintâiŭ tindea a aboli cultul Idolilor ce fusese în us prin Cetățĭ și prin sate, și oprea în general de a ridica statue în onórea Dumnezeilor, de a prezice viitorul, și de a junghia jertfe. Cea de a doua lege ordona să se zidéscă Biserici maĭ spațióse, și maĭ vaste ca maĭ nainte, ca cum ar fi fost asigurat că tóte popórele vor renunța la rătăcirile și la estravagantele Păgânismuluĭ, pentru a se supune cu umilință la serviciul Creatoruluĭ lor. Pietatea inspira acéstă cugetare Impĕratuluĭ, și 'l îndemna de a da aceste ordine,

Guvernatorilor de Provinciĭ. Era ordonat prin aceiașĭ lege să se ia din tesaurul Impĕrătesc tot ce ar fi necesar pentru îndeplinirea unuĭ scop atât de laudabil, și să nu se cruțe nicĭ o cheltuélă. Impĕratul scrise pentru acest subiect tuturor Episcopilor, și 'mĭ făcu onórea de a 'mĭ scrie în acești termenĭ maĭ nainte de a fi scris la nicĭ unul altul.

CAPITOLUL XLVI.

Scrisórea luĭ Constantin către Eusebie, și către ceĭ-l-alți Episcopĭ pentru construirea Bisericilor.

«Credincioșiĭ servitorĭ a'ĭ Mântuitoruluĭ nostru fiind per-
«secutați până aci prin violența tiranilor, sunt fórte con-
«vins, prea scumpul meŭ frate, că edificiile Bisericilor,
«sunt în fórte rea stare prin puțina îngrijire ce s'a avut
«de a le întreținea, și pe care nu s'a putut măcar a le
«împodobi cu buna-cuviință, din causa fricĭ persecuțiunii.
«Insă acum când Religiunea Creștină este liberă și când
«balaurul a fost lipsit de autoritatea absolută prin un or-
«din al Providenții, și prin un efect al îngrijirilor mele,
«nu mĕ îndoesc nicĭ cum că tótă lumea să nu recunóscă
«mărimea și majestatea luĭ Dumnedeŭ, și că aceĭ ce aŭ
«comis greșale din rătăcire, saŭ din slăbiciune, să nu se
«siléscă a se îndrepta. Insciințați pre Episcopĭ, pre Preoțiĭ
«și pre Diaconiĭ ce vĕ sunt cunoscuțĭ, ca să se îngrijéscă
«cu o sîrguință deosebită la zidirea Bisericilor, la repara-
"țiile acelor ce căd în ruină, la adăogirea acelor ce sunt
»prea micĭ, și la construirea deplină a acelor ce se vor
«crede necesarĭ. Cereți la Guvernatorul Provincieĭ și la Pre-
«fectul Pretoriuluĭ tot ce va fi necesar pentru acest sfâr-
«șit și ceĭ-l-alțĭ să céră de asemenea. Eĭ aŭ ordin de a
«satisface cu exactitate tot ce sanctitatea vóstră va dori
«din partea lor. Rog pre Dumnedeŭ să vĕ conserve prea
«scumpul meŭ frate.

Se trimise către fie care Episcop o copie după acéstă scrisóre. Fie care Guvernator de Provincie primi un ordin conform, și voința Impĕratuluĭ fu executată cu o minunată grăbnicie în întinderea tuturor țărilor de sub ascultarea sa.

CAPITOLUL XLVII.

Constantin face o scrisóre contra Idolilor.

Constantin făcênd din ḑi în ḑi nouĭ progrese în pietate, făcuse o scrisóre către locuitoriĭ Provinciilor, atingătóre de orbirea, cu care predecesoriĭ seĭ adoraseră pre Idoliĭ. El îndemnă pre supușiĭ sĕĭ prin aceiașĭ scrisóre de a recunósce pre Dumneḑeŭ, unicul Suveran al Universuluĭ, și a pune speranța mântuireĭ lor în meditarea luĭ Iisus Christos. Am tradus acéstă scrisóre din Latinește în Grecește dupĕ originalul scris cu propia sa mână, și o voiŭ însera aicĭ pentru a face să se audă la tótă posteritatea, vocea rĕsunătóre cu care el a publicat măririle luĭ Dumneḑeŭ, Domnul și stăpânul sĕu.

CAPITOLUL XLVIII.

Edictul Impĕratuluĭ Constantin contra cultuluĭ dumneḑeilor.

PREFAȚA VIRTUȚIĬ ȘI A VICIULUĬ.

Constantin, Invingĕtor, prea Mare August; către locuitoriĭ provinciilor de orient.

«Lumina ce natura a rĕspândit în spiritul tuturor óme-«nilor, e de ajuns pentru aĭ face să cunóscă îngrijirele ce «are Providența de guvernămîntul universuluĭ. Aceĭ cari «înaintézĕ prin studiŭ către adevĕr, nu se îndoesc nicĭ de «cum, că orĭ-cine face o seriósă reflexiune asupra diver-«sităților obiectelor, ce sunt expuse ochilor sĕi să nu ajun-«gă în fine, la cunoscința principiuluĭ lor. Pentru aceia o «persónă înțeléptă nu se va mira nicĭ odată de mulțimea, «nicĭ de varietatea opiniunilor, ce despărțesc pre ómenĭ «în privința alegerĭ ce eĭ trebuesc a face de un fel de viață. «Nimic nu relevézĕ atât de tare frumusețea virtuțiĭ, ca urâ-«ciunea viciuluĭ, care 'ĭ este contrariŭ. Virtutea are recom-«pense sigure, iar viciul nu póte aștepta de cât o riguró-«să pedépsă, care va fi pronunțată de către un Judecător

«deopotrivă suveran și drept. Vĕ voiŭ propune aicea pre «cât 'mĭ va fi cu putință maĭ lămurit, sfînta speranță ce «am de bunurile viitóre.

CAPITOLUL XLIX.

*Despre Constantie părintele luĭ Constantin, despre Diocleția**n**, și despre Maximian.*

«Am avut tot-d'eauna o mare depărtare de Impĕrațiĭ «precedenți din ura asprimeĭ naturaluluĭ lor. Numaĭ sin-«gur Constantie părintele meŭ a fost care a avut blân-«deță pentru supușiĭ sĕi, precum a avut pietate către Dum-«neḑeŭ. Ceĭ-l-alțiĭ aŭ fost spirite rele, carĭ se porneaŭ maĭ «puțin spre clemență, de cât spre cruḑime în tot cursul «domnieĭ lor. Eĭ aŭ întrebuințat asprime, și aŭ combătut «buna doctrină. Furia lor s'a urcat până la acel exces «de a ridica un rĕsboiŭ civil în mijlocul uneĭ profunde «păcĭ.

CAPITOLUL L.

Persecuțiune ridicată cu ocasiunea tăcerii, la care oracolul Apolon era redus.

«Se ḑice, că Apolon declară în acel timp prin o voce «eșită din fundul uneĭ caverne, și nu din gura unuĭ om, «că ómenĭ de bine 'l împedecaŭ de a spune adevĕrul, «și că eĭ eraŭ causa falselor prediceri ce el făcuse. Dio-«cleția**n** lasă să 'ĭ créscă pĕrul capuluĭ, pentru a mărturisi «durerea sa, și deplóră nenorocirea unde era redus secolul «de a nu maĭ avea oracolĭ. Dar să vedem urmarea.

CAPITOLUL LI.

Constantin recunósce din tinerețea sa nevinovăția creștinilor.

«Acum te iaŭ de martor pre tine Dómne, carele escĭ în cer. «Tu scĭĭ că fiind încă fórte tînĕr, auḑiĭ că mizerabilul Impĕrat «care ținea atuncĭ primul rang, întrebă pre unul din ofițeriĭ

«sĕĭ, cine era aceĭ ómenĭ de bine, de cari se făcea atîta «vuet, și un preot păgân, care era de față 'ĭ rĕspunse că eraŭ «creștinĭ. Auḑind acest rĕspuns cu bucurie, el trase contra ne-«vinovățieĭ sabia care nu se cuvine a fi întrebuințată, de cât «contra crimeĭ. El scrise cu ascuțitul acesteĭ săbiĭ, dacă este «permis de a vorbi ast-fel, edicte sîngeróse, și porunci ju-«decătorilor de a se servi de tótă dibăcia spirituluĭ lor, «pentru a inventa nouĭ supliciĭ.

CAPITOLUL LII.

Persecuțiunea creștinilor.

«Pietatea fu atunci persecutată cu o licență fără frîŭ, «și împovorată de tot felul de ultragiĭ. Modestia care a-«trage respectul celor maĭ barbarĭ, fu expusă batjocurilor «sîngeróse, și celor maĭ riguróse tratamente ce Romaniĭ «a putut inventa. N'a fost supliciĭ, naufragiĭ, saŭ incendiĭ «de care, orĭ-ce vêrstă, saŭ orĭ-ce condițiune să fi fost scutită. «Pământul a plâns, cerul a suspinat, și sórele s'a întu-«necat de aceste mizeriĭ.

CAPITOLUL LIII.

Blândețea streinilor către creștinĭ.

«Streiniĭ se laudă astă-ḑi de blândețea, cu care a prii-»mit pre creștiniĭ, ce era alungați din țara lor, și de bu-«nătatea ce eĭ a avut nu numaĭ de ale mântuĭ viața, ci «încă de ale permite exercițiul religiuneĭ lor. Acésta este «o pată rușinósă, de care numele roman a fost atins în «acest secol.

CAPITOLUL LIV.

Pedépsa autorilor persecuțiuniĭ.

«Nu este nevoe de a împrospăta amintirea de acea du-«rere generală, și de acel doliŭ comun al universuluĭ. Au-«toriĭ acelor nenorociriĭ aŭ perit ticăloșește și aŭ fost pră-«păstuiți în fundul iaduluĭ. Eĭ aŭ luat armele uniĭ contra

«altora, s'aŭ distrus prin propriile lor forțe, și n'a lăsat «nicĭ prosperitate, nicĭ amintire de numele lor. O neno-«rocire atât de mare și atât de deplorabilă ca acésta nu «li s'ar fi întêmplat fără îndoélă, dacă eĭ n'ar fi fost în-«șelați de către înșelătoriĭ luĭ Apollon al lor.

CAPITOLUL LV.

Rugăciunea luĭ Constantin. Mărturisire de puterea Crucii.

«Acum te rog, O Dumneḑeule, a căruĭ mărire este nes-«fârșită, de a privi cu un ochiŭ favorabil popórele din «orient, carĭ aŭ gemut atât de lung timp în apăsare, și «de a permite ca ele să primească alinare prin ministerul «meŭ. Nu fără cuvînt, Dómne, 'ți fac acéstă umilită ru-«găciune, pentru că n'am întreprins nimic de cât prin or-«dinul tĕŭ. Steagul tĕŭ a precedat tot-d'eauna armata mea, «și a făcut'o victoriósă, și orĭ de câte orĭ necesitatea pu-«blică mĕ silește de a lua armele, 'l urmez ca pre un «semn al speranțiĭ ce am în bunătatea ta. Pentru acésta «'ți aduc neîncetat o inimă plină de dragostea ta, și de «frica ta. Am o dragoste sinceră pentru numele tĕŭ, și o «frică salutară de puterea de care mi-aĭ dat atâta semne, «și prin care aĭ întărit credința mea. Pentru aceia mĕ în-«fățișez cu bucurie, pentru a susține sfîntă casa ta, pe ca-«re tiraniĭ aŭ vroit a o dărâma.

CAPITOLUL LVI.

Constantin doresce ca tótă lumea să îmbrățișeze Religiunea Creștină, și cu tóte acestea să nu constrîngă pe niminea de a o îmbrățișa.

«Doresc din tótă inima mea pentru binele comun din «tot pământul, ca poporul tĕŭ să se bucure de o pace «profundă, și care să nu fie turburată de nicĭ un tumult, «consimt ca aceĭ ce sunt încă rămași în rătăcirile pă-«gânismuluĭ, să se bucure de același repaos ca Credin-«cioșiĭ. Dreptatea ce se va păzĭ către eĭ, și egalitatea tra-«tamentuluĭ, ce se va face atât lor cât și celor-l-alțĭ, va

«contribui mult aĭ aduce în calea cea bună. Niminea să «nu turbure pre un altul. Fie-care să alégă ceia ce va «judeca maĭ de cuviinţă. Cu tóte acestea acei ce vor «judeca sănĕtos, vor asigura cu îndrăznélă, că numaĭ aceĭ «ce păzesc poruncile tale, duc o viaţă nevinovată şi sfîntă. «Aceĭ ce se sustrag de la ascultarea ta, să aibă templurĭ «consacrate minciuniĭ, fiind că vroesc a le avea. Iar noĭ, «vom rămânea în casa adevĕruluĭ tĕŭ, unde ne aĭ-primit «din început. Dorim ca eĭ să intre ca şi noĭ în casa ta, şi să «se bucure de folosul societăţiĭ nóstre.

CAPITOLUL LVII.

Rugăciunĭ de mulţumire.

«Religiunea nóstră nu este nouă. Noĭ scim că tu aĭ ins- «tituit'o cu cultul ce ţi se cuvine, de când aĭ creat uni- «versul. Omeniĭ s'aŭ depărtat de ea maĭ pe urmă, şi aŭ «căḑut în felurite rĕtăcirĭ. Insĕ pentru aĭ scóte din ele, aĭ «trimis pre Fiul tĕŭ care le-aŭ adus o lumină fórte stră- «lucitóre.

CAPITOLUL LVIII.

Rugăciunĭ de mulţumire aduse luĭ Dumneḑeŭ de Constantin.

«Lucrurile tale sunt doveḑĭ arătate de ceia ce ḑic. Tu «ne aĭ făcut nevinovaţĭ şi Credincioşĭ prin puterea ta. Cur- «sul Sóreluĭ şi al Luniĭ este regulat, şi este o minunată «exactitate în mişcarea stelelor. anotimpurile aŭ revolu- «ţiune egală şi perpetuă. Masa pămêntuluĭ este sprijinită «pe cuvîntul tĕŭ, ca pe o temelie nestrĕmutată. Vêntu- «turile se primblă în aer. Apele curg ne încetat pe pământ. «Marea rĕmâne închisă în întinderea hotarelor ce 'ĭ aĭ pus. «Nicĭ în unul din aceste elemente nu e nimic care să nu «fie de o admirabilă întrebuinţare. Dacă universul n'ar fi «fost dispus ast-fel prin ordinul Providenţieĭ tale, de mult «timp calităţile contrarĭ, şi lupta reciprocă a părţilor ce 'l «compun, ar fi fost causa ruineĭ sale. Spiritele ce 'şĭ făcu «rĕsboiŭ, l'ar face ómenilor cu maĭ multă cruḑime, de şi «ele 'l fac deja într'un mod ne vĕḑut.

CAPITOLUL LIX.

Continuarea rugăciunilor de mulţumire.

«'Ţĭ mulţumesc cu umilinţă, Dumneḑeule şi Domnul «meŭ. Cu cât priveşte cine-va deosebirea în inclinărĭ, şi «în simţimintele ómenilor, cu atât aceĭ ce aŭ descoperit «adevĕrul, să simt întăriţĭ în Religiune. Dacă va fi cine- «va care să nu voiască a fi vindecat, să nu arunce gre- «şala asupra nimăruĭ altuĭ. Remediul şi vindecarea se oferă «la tótă lumea. Numaĭ fie-care trebue a lua aminte să nu «atace o Religiune a căreĭ nevinovăţie şi sfinţenie sunt «arătate. Să ne bucurăm toţĭ în comun de dulcéţa păciĭ, «care ni s'a acordat, şi să preservăm conşciinţa nóstră «de tot ce ar putea-o pângărĭ.

CAPITOLUL LX.

Indemnare la pace.

«Niminea să nu turbure pre aceĭ ce nu sunt de cre- «dinţa sa. Dacă cineva va avea óre care lumină, să se ser- «ve de ea pre cât 'ĭ va fi cu putinţă, pentru a lumina «pre alţiĭ, iar de nu să 'ĭ lase în pace. Alt ceva este de «a se lupta pentru a câştiga cununa nemurireĭ, şi alt ceva «de a întrebuinţa violenţă pentru a silnici de a îmbrăţişa o «Religiune.

«Dorinţa ce am avut de a nu ascunde nimic din ade- «vĕr, m'a obligat de a mĕ întinde asupra acestuĭ subiect «ceva maĭ mult de cât nu permitea blândeţa mea ordinară, «avênd în vedere maĭ cu sémă că superstiţiile Păgânismu- «luĭ sunt cu totul abolite dupre cum o încredinţéză uniĭ. «Acésta aşĭ fi dorit de a convinge pre tótă lumea, dacă «preocuparea unora nu le ar fi un obstacol neînvins.

CAPITOLUL LXI.

Contestaţie ridicată de Arie.

Impĕratul publică aceste adevĕrurĭ la toţĭ locuitoriĭ Pro- vinciilor prin scrisórea ce el le scrise, şi se sili de aĭ în-

tórce de la idolatrie, și aĭ aduce la cultul adevĕratuluĭ Dumnedeŭ. In mijlocul bucurieĭ ce trăgea din fericitul succes a uneĭ întreprinderĭ atât de laudabile, el priimi noutatea de un tumult ce turburase mult pacea Bisericiĭ. El fu fórte mișcat de acésta, și cugetă îndată la mijlócele de a aduce remediŭ la acésta.

Iată care era subiectul tumultuluĭ. Starea Bisericiĭ era înfloritóre, și Credincioșiĭ se aplicaŭ la tot felul de sfinte exerciții. Repaosul lor era atât de bine întărit că nu putea fi sguduit de nicĭ un inimic strein. Insă gelosia le întinse o cursă. Ea se strecură între dânșiĭ, și curênd apoĭ intră cu nerușinare în adunările sfinților Episcopĭ, ea 'ĭ învrăjbi pre unĭi contra altora, și le ridică neînțelegerĭ și certurĭ sub pretext de doctrină. Acéstă mică scântee ațință un mare foc, care începu în Alexandria, să întinse asupra Egiptuluĭ, asupra Lybieĭ, asupra Tebaideĭ de sus, și desolă ast-fel un mare numĕr de alte Provinciĭ, în cât nu numaĭ Preoțiĭ intrară în contestațiĭ pline de ură, ci și popórele luând parte în aceleașĭ certurĭ, făcură o desbinare și o schismă fórte funestă. Scandalul fu atât de grozav în cât sfînta doctrină a Religiuneĭ nóstre deveni subiectul derîderilor nelegiuite, și a batjocurilor, sacrilegiĭ ce Păgânii făceaŭ pe teatrurile lor.

CAPITOLUL LXII.

Despre Arie și despre partisaniĭ luĭ Meletie.

Unĭi disputaŭ în Alexandria cu o îndărătnicie neînvinsă asupra celor maĭ sublime mistere. Alțiĭ contestaŭ în Egipt și în Tebaida de sus, asupra uneĭ cestiunĭ ce fusese propusă maĭ de nainte, ast-fel că nu era nicĭ o Biserică care să nu fi fost desbinată. Libia întrégă, și cele-l-alte Provinciĭ simțiră atingerĭ de acel rĕŭ. Căcĭ Clericiĭ din Alexandria scriind Episcopilor despre desbinarea lor, n'aŭ fost nicĭ unul din eĭ, carĭ să nu se fi declarat pentru una din ambele părți,

CAPITOLUL LXIII.

Constantin trimete un Episcop la Alexandria, pentru a termina desbinarea.

Impĕratul fiind fórte mișcat de desbinarea Bisericiĭ, și

fiind mâhnit de acésta ca de o nenorocire ce s'ar fi întêmplat familieĭ sale, trimise la Alexandria un om celebru prin soliditatea credinței sale și prin îndrănsnéla profesiuneĭ ce făcuse în fața persecutorilor în cele maĭ rele timpurĭ, și 'ĭ dădu o scrisóre pentru autoriĭ desbinăriĭ. Cred că va fi fórte potrivit de a o însera în acest loc ca o probă autentică de grija ce acest Principe avea de afacerile Bisericeĭ

CAPITOLUL LXIV.

Scrisórea luĭ Constantin către Alexandru Episcopul și către Arie Preotul.

Constantin, Invingĕtor, fórte Mare, August, către Alexandru, și către Arie.

«Dumnedeŭ care are bunătatea de a ajuta tóte pla-«nurile mele, și de a conserva pre toți ómeni', 'mĭ este mar-«tor că am fost îndemnat de douĕ motive de a întreprinde «ceia ce am executat cu fericire.

CAPITOLUL LXV.

Ingrijirĭ luate de Constantin, pentru a reda pacea Bisericiĭ.

«Mi-am propus maĭ întâiŭ de a uni spiritele tuturor po-«pórelor în una și aceiașĭ credință în privința divinității; «și apoĭ am dorit a scăpa universul de jugul slavieĭ sub «care gemea. Am căutat în spiritul meŭ mijlóce lesnicióse «pentru a aduce la îndeplinire primul plan, fără a face «mult sgomot, și m'am hotărît de a lua armele pentru a «executa pre al doilea. Mĕ convingeam, că dacă aș fi atât «de fericit, pentru a aduce pre ómenĭ de a adora toți pre «acelașĭ Dumnedeŭ, acéstă schimbare de Religiune ar pro «duce o altă schimbare în Guvernămîntul Imperiuluĭ.

CAPITOLUL LXVI.

Desbinări liniștite în Africa.

«Indiscreția și temeritatea ce avuseseră unĭi de a des-

«bina popórele din Africa în mai multe opiniuni atingĕtóre «de materiile religiuniĭ, și în mai multe secte, trecênd «până la un exces de nebunie și de estravaganță cu totul «nesuferită, n'am găsit alt mijloc de aĭ opri cursul, de cât «de a răpi din lume pre inimicul comun al némuluĭ o- «menesc, care se opunea decretelor sfintelor vóstre adunărĭ, «și de a trimite pre uniĭ din ofițeriĭ meĭ, spre a împăca «pre aceĭ ce formaŭ și întrețineaŭ disputele și certurile.

CAPITOLUL LXVII.

Religiunea s'a rĕspândit din orient și în restul lumiĭ

«Lumina adevĕrateĭ religiuni fiind eșită prin o favóre «particulară a luĭ Dumnedeŭ din orient, pentru a se rĕs- «pândi asupra restuluĭ pământuluĭ, am aruncat mai întâĭ «ochiĭ spirituluĭ meŭ asupra vóstră, ca asupra unor Păstoriĭ «ce sunt datoriĭ a veghea la mântuirea tuturor popórelor. «De îndată ce am câștigat victoria, și am triumfat asupra «învinșilor, prima afacere la care m'am aplicat, fu aceia «de care vorbesc.

CAPITOLUL LXVIII.

Constantin îndémnă pre clericĭ la pace.

«Cât sunt de minunate planurile Providențieĭ, și cât de «nestrĕbătute sunt secretele sale! Ce noutate lovi urechile «mele, saŭ mai bine ce durere străpunse inima mea, când «aflaiŭ că aț ridicat între voĭ contestațiĭ mult mai întris- «tătóre de cât acele ce duraŭ încă în Africa? Am recu- «noscut că țara vóstră, de unde speram că ar veni vin- «decarea celor-l-alte, avea ea însușĭ nevoe de remediŭ. «Când am considerat origina, și subiectul diferenduluĭ vostru, «mi s'a părut fórte ușor și fórte puțin demn de a fi a- «gitat cu atâta căldură. Fiind obligat de a vĕ scrie spre «a vĕ îndemna la pace, am implorat ajutorul luĭ Dum- «nedeŭ, și m'am hotărât de a intervenĭ însumi pentru a «vĕ împăca. Când contestațile vóstre ar fi mai importante «și mai serióse de cum nu sunt, nu aș înceta să sper

«de a restabili între voĭ o perfectă înțelegere. Este decĭ «mai multă speranță de a'mĭ promite de a vĕ uni, fiind «că n'aveț nicĭ-o rațiune de a vĕ desbina.

CAPITOLUL LXIX.

Ocasiunea contestațieĭ.

«Aflu că disputele vóstre sunt născute din aceia că tu «Alexandru aĭ întrebat pre preoțiĭ bisericiĭ tale ce credeaŭ «ei atingĕtor de un loc al legiĭ, saŭ mai bine atingĕtor «de o cestiune fórte zadarnică, și că tu Arie, aĭ făcut un «rĕspuns cu indiscreție care nu trebuea nicĭ odată să intre «în spiritul tĕŭ, și că dacă ar fi intrat în spiritul tĕŭ, nu «trebuea nicĭ odată să iasă din gura ta. De acolo a venit «neînțelegerea și disputele vóstre, refusul comunicărĭ, schis- «ma care rupe legătura mutuală a credincioșilor, și care'ĭ «desparte de corpul bisericiĭ. Cere-ți-vĕ ertarea unĭ altora, «și uniți-vĕ la condițiunile raționale ce conservitorul vostru «vĕ propune. Nu trebuea de a face întrebările ce aț făcut, «nicĭ a rĕspunde la ele. Căcĭ, deși aceste întrebărĭ, ce nu «sunt de loc necesare, și care nu sunt de loc agitate de «obicinuit de cât de către persóne ce aŭ prea mult timp «liber, servesc a exercita spiritul, este mai cuviincios de «ale ținea secrete, de cât de a le publica cu ușurință în- «aintea poporuluĭ. Cât de puține persóne sunt capabile de «a pătrunde o materie atât de înaltă, și de a o explica «cu cuvinte care rĕspund la demnitatea sa? Ceĭ mai di- «bacĭ pot eĭ óre intra în cercetarea acestor întrebărĭ, fără «a se pune în primejdie de a face marĭ greșeliĭ? Nu trebue «a vorbi de ele, de cât cu multă reservă, ca nu cumva «dacă aceĭ ce ar voĭ să vorbéscă de ele nu le-ar explica «îndestul de bine, saŭ dacă aceĭ ce le-ar asculta le-ar în- «țelege prea greșit să nu cadă poporul saŭ în blestem «(hulă) saŭ în schismă.

CAPITOLUL LXX.

Indemnarea la pace

«Aceĭ ce aŭ întrebat pre ceĭ-l-alțiĭ în mod indiscret, și

«acei ce le aŭ rĕspuns necuviincios să se erte unii pre «alții. Nu e vorba între voi de nici un comandament din «legea nóstră, nici de o dogmă ce privește cultul ce se cuvine «lui Dumnedeŭ. Voi sunteți toți în același simțimînt, și e «lesne ca să vĕ uniți în aceiași comunicare.

CAPITOLUL LXXI.

Urmarea aceleiași îndemnări.

«Buna cuviința nici rațiunea chiar nu permit ca să «guvernați poporul lui Dumnedeŭ, pe când vĕ certați îm- «preună cu amărăciune pentru un subiect fórte ușor. Mĕ «voiŭ servi de un mic exemplu, pentru a însciința nisce «persóne atât de luminate ca voi, de datoria lor. Voi sciți «că deși filosofii aceleiași secte convin în acelĕși principii, «ei nu se unesc tot-d'eauna în urmările și dependințele «doctrinei lor. Insĕ pentru acésta ei nu încetézĕ de a fi «în bună înlegere; Aŭ nu este mai drept ca voi cari a- «veți onórea de a fi Miniștrii lui Dumnedeŭ, să vĕ uniți «împreună asupra punctelor din Religiunea nóstră? Fa- «ceți, vĕ rog, o reflecțiune seriósă asupra celor ce v'am «spus deja, și considerați dacă este raționabil, ca pentru «o zadarnică luptă de cuvinte, să se armeze frații asu- «pra fraților și să desbineze sfînta adunare a Credincioși- «lor. Acésta este o conduită înjositóre, care convine per- «sónelor ignorante cum este poporul, saŭ slabe cum sunt «copiii, dar care nu convine nici de cum bărbaților lu- «minați și înțelepți, cum trebue a fi Preoții. Să ne de- «părtăm de cursele ce ne întinde demonul. Dumne- «deul nostru și Mântuitorul nostru ne înfățișézĕ tuturor «aceiași lumină. Vĕ rog de a'mi permite, mie, dic care «'mi fac glorie de a'l servi, și de a'l onora, de a isprăvi «cu ajutorul sĕŭ, opera ce am început, și de îndemna pre «poporul sĕŭ prin puterea rațiunilor mele a se uni în o «aceiași comunicare. Fiind că voi faceți toți profesiune de «de aceiași credință, precum am repetat'o deja îndestul, «că sunteți de acord asupra punctelor Religiunii, și obser- «vați aceleași comandamente, subiectul asupra căruia vĕ «certați, ne privind nici un articol capital al pietății, el «n'ar fi trebuit de a pricinui schismă. Nu dic acésta pen-

«tru a vĕ obliga a fi toți de aceiași credință atingĕtor de «opiniunea degrădătóre, saŭ în fine atingĕtor de opiniunea «așa cum este, care vĕ desbinézĕ. Aveți toți aceiași cuge- «tare și aceiași credință, atingĕtor de unitatea lui Dum- «nedeŭ, și de întinderea providenței sale. Iar dacă dis- «putând póte cu prea multă subtilitate asupra acestor ces- «tiuni zadarnice și nefolositóre, nu vĕ veți uni unii cu alții, «să țină fie-care credința sa în secretul inimii sale. Insă «conservați neviolabil legătura dragostei, depositul credinței, «și preceptele legei. Reîntórceți-vă unii în sînul altora, și «vĕ îmbrățișați cu căldură. Alungați din inima vóstră tot «soiul de ură, și recunósceți-vĕ ca frați.

«Amiciția este câte odată mai gingașă și mai sinceră «după împăcare, de cum nu fusese înaintea ruptureĭ.

CAPITOLUL LXXII.

Lacrămile Impĕratului. Călătoria amânată.

«Scăpați-mĕ de grijile mele, și de neliniștea mea, da- «ți-mi iarăși frumusețea ĝilei și repaosul nopții. Fără acésta «nu aș putea să'mi opresc lacrămile, și să petrec restul «vieții mele în durere. Cum aș putea fi în bucurie, când «poporul lui Dumnedeŭ, și scumpii mei conservitori sunt «separați unii de alții prin o periculósă schismă. Pentru «a vĕ face să înțelegeți mărimea întristării mele, vĕ voiu «spune că sosind de curênd la Nicomedia, hotărîsem de «a pleca îndată spre a merge în Orient. Pe când eram «gata de plecare, acéstă noutate m'a făcut de a o amâna, «temêndu-mĕ de a nu vedea cu însuși ochii mei, ceia ce «aud cu durere spuindu-mi-se. Deshideți-mi deci prin îm- «păcăciunea vóstră calea ce mi-ați închis prin gâlcevurile «vóstre. Faceți ast-fel ca să vĕ pot vedea, pre voi și pre «cele-l-alte popóre plini de bucurie, și să daŭ mulțămită «lui Dumnedeŭ pentru buna vóstră înțelegere.

CAPITOLUL LXXIII.

Continuarea disputelor.

Iată scrisórea ce acest Impĕrat prea iubit de Dumnedeŭ, scrise pentru a se sili de a restabili pacea în Biserică.

Fiind că acela ce fusese însărcinat de a o duce, era un Episcop de o rară pietate, el nu lăsă nimic din ceia ce putea contribui la îndeplinirea voințelor Impĕratuluĭ. Insă afacerea era fórte importantă pentru a fi terminată prin o scrisóre. Asprimea certurilor spori și se rĕspândi în tot Orientul prin un efect al invidieĭ și al rĕutățiĭ demonuluĭ, carele nu putea suferi prosperitatea Bisericiĭ.

CARTEA A TREIA

CAPITOLUL I.

Comparația pietățiĭ luĭ Constantin, și a nepietățiĭ Persecutorilor.

Iată în ce mod demonul inimic a tot binele, privind cu un ochiŭ de invidie prosperitatea Bisericiĭ, o umplu de turburare în timp pe când ea părea că trebue a se bucura de cea maĭ profundă liniște. Cu tóte acestea Impĕratul prea iubit de Dumnedeŭ se aplică cu sîrguință de necredut la datoriile sale, afectă de a ține o conduită cu totul contrarie aceleia a tiranilor cari 'l precedase, și învinse pre toți inimiciĭ sĕi. Aceĭ tiranĭ fiind depărtați de cultul luĭ Dumnedeŭ, întrebuințară violențe pentru a silnici pre tótă lumea la cultul Idolilor. Constantin arătând fórte lămurit prin faptele sale, și prin cuvintele sale, că Idoliĭ nu sunt dumnedeĭ îndemnă pre toți ómeniĭ a recunosce pre Dumnedeul cel adevĕrat. Tiraniĭ avură nerușinarea de a face batjocoriĭ pline de blasfeme față de Christosul luĭ Dumnedeŭ. Constantin protestă că Christos era apărătorul sĕŭ, și se glorifică de a urma Steagul Crucii. Tiraniĭ persecutară pre servitoriĭ Mântuitoruluĭ, și 'ĭ isgoniră din țĕrile lor, și din casele lor. Constantin 'ĭ rechiemă din exil, și 'ĭ restabilĭn posesiunea stăriĭ lor. Tiraniĭ 'ĭ umplură de infamie, Constantin 'ĭ împovĕră de onoruri. Tiraniĭ 'ĭ despoĕră de averile lor, Constantin nu se mulțumi de ale inapoia averile, ci încă adaose bine-facerile sale. Tiraniĭ publicară edicte pline de calomniĭ contra păstorilor Bisericiĭ, Constantin făcu lauda lor. Tiraniĭ dărîmară până în temelie locurile unde Creștiniĭ făceaŭ rugăciunile lor; Constantin mărĭ pre

acelea ce le găsi întregĭ, și înalță altele din noŭ. Tiranii arseră cărțile dictate de duhul luĭ Dumnedeŭ, Constantin întrebuință sume considerabile pentru a face să se scrie un mare numĕr de copiĭ dupĕ acele cărțĭ. Tiranii opriră Episcopilor de a se aduna, Constantin 'ĭ chiemă din diferite Provinciĭ, 'ĭ priimi până în camera sa, și 'ĭ puse la masa sa. Tiranii făcură darurĭ demonilor, Constantin descoperi zădărniciea lor, și întrebuință în folosul ómenilor ceia ce era perdut când era oferit acestor spirite necurate. Tiranii împodobiră templurile demonilor, Constantin le dărîmă. Tiranii muncirĭ cu infame suplicii pre servitoriĭ luĭ Dumnedeŭ, Constantin 'ĭ rĕsbună pedepsind pre persecutoriĭ lor, și onorând memoria lor. Tiranii alungară din palalaturile lor pre ómeniĭ consacrați cultuluĭ luĭ Dumnedeŭ, Constantin se încredință lor maĭ mult de cât altora, pentru că era fórte convins de probitatea lor. Tiranii poftiră cu o sete nesățiósă banĭ, și adunară prin rele mijlóce, fără a se bucura de eĭ ca și Tantal, Constantin deschise vistieriie sale, și le împărtăși cu generositate la toți ómeniĭ. Tiranii uciseră persóne nevinovate cu scop de a lua averea lor, Constantin nu suferi nicĭ odată ca Judecătoriĭ să se serve în timpul domnieĭ sale de sabia ce aveaŭ în mâinile lor. El guverna pre Decurioni, și pre popórele din Provinciĭ maĭ mult cu o blândețe de Părinte, de cât cu o autoritate de Principe. Ori-cine va considera cu atențiune domnia sa, va crede a vedea un secol noŭ și o strălucitóre lumină ce iese din sînul întunericuluĭ. Va recunósce urmele degetuluĭ luĭ Dumnedeŭ, care ridicase pre acest religios Impĕrat, pentru a extermina o mulțime de nelegiuți.

CAPITOLUL II.

Pietatea luĭ Constantin.

Tiranii ne avênd nicĭ odată asemenea Impĕrați, și insolența lor comițênd contra Bisericiĭ excese, cum antichitatea nu dăduse exemplu, Dumnedeŭ a ridicat pre Constantin ca pre un om cu totul rar, și a operat prin ministerul sĕu minunĭ, care până atuncĭ fusese neaudite și necunoscute. Ce minune maĭ surprindĕtóre de cât virtutea

acestuĭ Principe, de care înțelepciunea luĭ Dumnedeŭ a făcut present ómenilor? El a predicat cu îndrăsnélă pre Christosul luĭ Dumnedeŭ, și departe de a se rușina de numele de Christos, el i-a făcut semnul pe fruntea sa, și a purtat Steagul Crucii în fruntea armatelor sale.

CAPITOLUL III.

Portretul luĭ Constantin.

Constantin a făcut să se vadă într'un tabloŭ expus dinaintea Palatuluĭ sĕu semnul salutar al Crucii zugrăvit deasupra capuluĭ sĕŭ, și dedesupt inimicul neamuluĭ omenesc, care combătuse Biserica prin armele tiranilor represintat sub forma unuĭ balaur. Scriptura 'l numește balaur și șarpe care se încolăcește pre sine-însuși. Impĕratul făcu a represinta în ceară un balaur strĕpuns de săgeți sub piciórele sale, și sub piciórele Principilor, fiiĭ sĕĭ, și prăpăstuit apoĭ în fundul mariĭ, pentru a desemna sub acéstă figură pre inimicul neamuluĭ omenesc, care prin puterea Crucii, a căruĭ figură Principile nostru purta pre capul sĕŭ, fusese prăpăstuit în fundul iaduluĭ. Iată ce semnifica acest tabloŭ. Cât pentru mine, eŭ admir pătrunderea Impĕratuluĭ, carele fiind inspirat de Duhul luĭ Dumnedeŭ, a exprimat prin acéstă pictură ceia ce fusese predis de către Prorocĭ: *în ḑiua aceia aduce-va Dumneḑeŭ, sabia cea sfîntă și mare, și tare asupra balaurului* (*șarpeluĭ*) *ce fuge, și asupra balaurului încolăcit, și va ucide pre balaurul cel din mare.* (1)

CAPITOLUL IV.

Disputele iscate în Egipt de Arie.

Turburările ce gelosia continua de a ațița în Alexandria, și shisma periculósă ce desbina pre locuitoriĭ din Tebaida și din Egipt, pricinueaŭ acestuĭ religios Impĕrat o durerósă îngrijire. Nu era cetate unde Episcopiĭ să nu se ridice contra Episcopilor, și unde popórele să nu se armeze

(1) Isaia cap. 27.

contra popórelor. Furiea lor merse atât de departe până a ataca statuele Princepeluĭ. Insă în loc de a se mâniea de acésta, el nu avu de cât durere, și departe de a voi să pedepséscă insolența acelor ce comisese acéstă crimă, el se mulțumi de a deplânge orbirea lor.

CAPITOLUL V.

Desbinarea atingĕtóre de celebrarea Serbătorii Paștelor.

Biserica era turmentată încă maĭ dinainte de o altă bólă. Ast-fel vorbesc de desbinarea ce se mișcase, atingĕtóre de ḑiua în care trebuea a se celebra Sărbătórea Paștelor. Unĭi susțineaŭ că trebue a urma obiceiul Jidovilor. Alțiĭ pretindeaŭ din contră că trebuia a examina fórte exact timpul, și a nu se uni cu popóre care în acest punct, eraŭ depărtate de harul Evangelieĭ. Era un timp îndelungat de când popórele eraŭ disbinate asupra acestuĭ subiect, și disciplina Bisericiĭ era turburată, pentru că pe când unĭi se mortificaŭ prin postirĭ, și prin asprimile penitențiĭ, ceia-l-alți celebraŭ sĕrbătórea cu tóte mărturisirile posibile de bucurie. Niminea nu putea aduce remediŭ la acest rĕŭ. Fie-care partid fiind de o greutate maĭ egală, cestiunea rĕmânea nehotărîtă. Numaĭ Dumneḑeŭ putea să o termine, și se pare că pre pământ nu era de cât Constantin, de care Dumneḑeŭ să fi bine voit a se servi pentru acest stârșit. Când veḑu că scrisórea ce scrisese la Alexandria n'avusese succesul ce așteptase, el căută în spiritul sĕŭ un alt mod de a combate pre acest inimic nevĕḑut, care turbura pacea Bisericiĭ.

CAPITOLUL VI.

Convocarea Conciliului de Nicea.

El ridică contra luĭ o armată cerésca, scriind Episcopilor din tóte părțile pentru a'ĭ aduna într'un conciliŭ. El nu se mulțumi de ale însemna timpul și locul adunării lor, ci încă avu grije de ale procura înlesnirea călătorieĭ lor, punênd la dispositia unora trăsurĭ publice, și altora

caĭ pentru a duce echipagiul lor. El alese o cetate din Bitinia, ce se părea cu atât maĭ proprie a'ĭ priimi cu cât ea purta numele victorieĭ. Episcopiĭ îndată ce priimiră scrisoriile sale, plecară cu o ardóre și o bucurie fără asemănare, în speranța de a vedea buna înțelegere restabilită între eĭ, și de a privi pre religiosul principe, de care eĭ auḑiseră vorbindu-se lucrurĭ atât de minunate. Când atâția preoți atât de depărtați prin distanța locurilor lor, și încă prin deosibirea simțimintelor lor și a înclinărilor lor fură în același loc, se păru fórte lămurit că convocarea lor era o lucrare a mâneĭ luĭ Dumneḑeŭ.

CAPITOLUL VII.

Descrierea adunării.

Aceĭ ce țineaŭ primul rang între ministriĭ bisericilor din Europa, din Africa și din Asia se aflară la acéstă adunare. Locul unde credincioșiĭ aveaŭ obiceiŭ de a face rugăciunile lor, fu atuncea adăogat ca prin un ordin al luĭ Dumneḑeŭ pentru a priimi pre preoțiĭ și pre episcopiĭ din Siria, din Cilicia, din Fenicia, din Arabia, din Palestina, din Egipt, din Tebaida, din Libia, și din Mesopotamia. Se vĕḑu acolo unul din Persia, și unul din Sciția. Pontul, Galatia, Pamfilia, Capadocia, Asia Frigiea dădură flórea păstorilor lor. Tracia, Macedonia, Achaia, Epirul și alte provinciĭ, maĭ depărtate, trimiseră acolo pre ceĭ maĭ celebri din clerul lor. Un faimos episcop din Spania se află acolo între ceĭ-l-alțĭ. Episcopul cetățiĭ Impărătescĭ lipsi din cauza vârsteĭ sale înaintată, însĕ Legațiĭ sĕĭ 'ĭ împliniră locul. Constantin fu cel dintâĭ din Impĕrațiĭ, care făcu o adunare de episcopĭ asemenea aceleia a Apostolilor, și care formă ca o cunună ce el oferi Mântuitoruluĭ, în recunoscința victoriilor ce el câștigase cu ajutorul sĕŭ.

CAPITOLUL VIII.

Urmarea aceleiași descrierĭ.

Se ḑice că în timpul apostolilor, aŭ fost în Ierusalim persóne religióse din tóte națiunile ce eraŭ sub cer; *Par-*

teni, Midenĭ, Elamitenĭ, și cari locuesc în Mesopotamia, în Iudeia, și în Capadocia, în Pont și în Asia, în Frigia, în Pamfilia, în Egipt, și în părțile Libieĭ cele de lângă Kirinĭ, și ceĭ ce venise din Roma, Iudeĭ saŭ proseliți, Kritenĭ și Arabĭ [1]). Insĕ între aceste persóne eraŭ uniĭ carĭ nu eraŭ consacrați la serviciul luĭ Dumnedeŭ, nicĭ ridicați la onórea sacerdoțiuluĭ, în timp ce în acest conciliŭ era maĭ mult de doue-sute-cincĭ decĭ de episcopĭ, și un numĕr mai ne numĕrat de preoțĭ, de diaconĭ, de acoliți și de alțiĭ cari veniseră cu dênșiĭ.

CAPITOLUL IX.

Rarĭ calităților a celor doue sute cincĭ-decĭ de episcopĭ aĭ conciliuluĭ de Nicea.

Intre acești sfințiți miniștrĭ aĭ luĭ Dumnedeŭ, eraŭ uniĭ cari se deosibeaŭ prin darul uneĭ elocințe cerescĭ, alțiĭ prin gravitatea moravurilor lor, și fermitatea răbdăriĭ lor, alțiĭ prin modestia și blândeța lor. Uniĭ atrăgeaŭ respectul prin vêrsta lor înaintată, iar alțiĭ pricinueaŭ admirațiune prin vigórea tinereții lor și viociunea spirituluĭ lor. Eraŭ uniĭ cari fuseseră admiși de curênd în ministerul sacru. Impĕratul le procura în fie-care ḑi cele de viețuire cu îmbelșugare.

CAPITOLUL X.

Ședința conciliuluĭ. Intrarea Impĕratuluĭ.

Toți ceĭ ce compuneaŭ conciliul aflându se în ḑiua care fusese alésă pentru a decide cestiunile, intrară în sala cea mare a palatuluĭ, și se puseră dupre rangul lor pe scaunile ce li se pregătise. Ei stătură într'o gravă și modestă tăcere, așteptând sosirea Impĕratuluĭ. Indată dupĕ aceia, treĭ din rudele sale intrară unul dupĕ altul. Se vĕḑu apoĭ intrând nu gardiștiĭ sĕĭ, dupre obiceiŭ, ci numaĭ aceĭ aĭ curțiĭ sale, cari preferau religiunea nóstră. De'ndată ce se auḑi semnalul care anunța sosirea sa toți episcopĭ se sculară, și la minut chiar el intră în mijlocul uneĭ trupe de

[1]) Fapt. Apost. cap. 2.

persóne de calitate, și apăru ca un ânger al luĭ Dumnedeŭ. El lua vĕḑul prin strĕlucirea purpuriĭ sale, și prin splendórea auruluĭ, și a petrilor scumpe de care era acoperită. Iată care eraŭ ornamentele exterióre. Pentru cele interióre, se arătă fórte lămurit prin modestiea cu care el ținea ochiĭ plecați, prin onesta pudóre ce se remarca pe fața sa, prin mișcarea mersuluĭ sĕŭ, prin avantagiul talieĭ sale, prin buna sa mină, prin Constituțiea sa forte și robustă, că sufletul sĕŭ avea virtuți, a căror excelență nu póte fi îndestul relevată prin tóte laudile ce i s'ar putea face. Când el ajunse în capĕtul de sus al scaunilor, se opri. Când i se aduse un scaun jos, care era de aur, și când Episcopiĭ'ĭ făcură semn de a ședea, el șeḑu, și îndată dupĕ aceia șeḑură și eĭ înșiși.

CAPITOLUL XI.

Tăcerea Conciliuluĭ.

Episcopul ce ținea primul loc din partea dréptă sculându-se făcu un mic discurs pentru a mulțumi luĭ Dumnedeŭ de darurile ce acordase Impĕratuluĭ. Când isprăvi de a vorbi, și se aședă pe scaun, tótă adunarea remase în tăcere, ținênd ațintiți ochiĭ asupra acestuĭ Principe. Atuncĭ el 'ĭ privi pre toți cu un aer vesel și plăcut, și cugetând puțin, pronunță cu un ton dulce și modest discursul ce urméză.

CAPITOLUL XII.

Discursul luĭ Constantin asupra păciĭ biserică.

«N'am dorit nicĭ odată nimic cu atâta pasiune de cât de «a vĕ vedea adunați în același loc. Mulțumesc luĭ Dum«nedeŭ că mi-a acordat acest har dupĕ atâtea altele, nu «numaĭ de a vĕ vedea adunați în același loc' ci încă de «a vĕ vedea uniți în același simțimênt: că fericita stare a «afacerilor nóstre nu maĭ este turburată prin rĕutatea ini«miculuĭ, și de când nedrépta dominațiune a celor ce a«vuseseră insolența de a declara rĕsboiŭ luĭ Dumnedeŭ «a fost distruse prin ajutorul mântuitoruluĭ, gelosia demo-

«nuluĭ nu maĭ găsește alt miloc de a înegri nevinovăția «nóstră prin falșe acusațiunĭ. Contestațiunile, ce s'aŭ ri- «dicat în biserică mi s'a părut maĭ primejdióse de cât rĕs- »bóele ce aŭ tost iscate în stat, și m'aŭ mișcat maĭ sim- «țitor de cât nicĭ o altă afacere timporală. Când prin »ajutorul luĭ Dumnedeŭ am câștigat victoria asupra ini- «micilor meĭ credeam că nu'mĭ rĕmânea maĭ mult nimic «de făcut de cât de a'ĭ mulțumi pentru acésta, și de a «mĕ bucura de aceia pe carĭ el i-a liberat, prin mine, din «servitudine. Insĕ de 'ndată ce aflaĭ neînțelegerile ce aveți «unĭĭ contra altora, departe de a le neglige, am crĕdut că «eram dator de a duce remediŭ și dăduiŭ ordinile necesare «pentru convocarea conciliuluĭ. Presența vóstră 'mĭ pricinuĭ «o satisfacere de necrĕdut. Insĕ bucuriea mea nu va fi «deplină până când nu veți avea acelașĭ spirit, și până «când perfecta înțelegere ce condițiunea vóstră vĕ obligă «de a predica altora nu va fi temeinic stabilită între voĭ. «Faceți decĭ ast-fel, iubiți miniștri aĭ luĭ Dumnedeŭ, cre- «dincioșĭ servitorĭ, aĭ Domnuluĭ și Mântuitoruluĭ comun al «tuturor ómenilor, ca contestațiile vóstre să înceteze cu «totul. Nu ați putea face nimic maĭ plăcut luĭ Dumnedeŭ, «nicĭ mie maĭ mare folos!

CAPITOLUL XIII.

Constantin împacă pre Episcopĭ.

Constantin vorbind ast-fel în limba Latină, și un interpret explicându-l în limba grécă, el permise președinților conciliuluĭ de a vorbi ceia ce le-ar plăcea. Atuncĭ unĭĭ începură a forma acusațiunĭ, alțiĭ a rĕspunde la ele, și a face plângerĭ. Aceste contestațiunĭ producând un mare sgomot, Impĕratul ascultă cu o extremă răbdare tot ce se vorbi de diferitele părți, explică câte odată rațiunile lor, și în fine 'ĭ împăcă. El le vorbi în limba grécă, de care avea óre care cunoșcință, lăudă pre unĭĭ, convinse pre alțiĭ prin puterea rațiunilor sale, și înduplecă pre alțiĭ prin dulcéța mustrărilor sale, până ce au terminat neînțelegerile lor, și aŭ alinat certurile lor.

CAPITOLUL XIV.

Conclusiunea conciliuluĭ.

Nu numaĭ că episcopiĭ se împăcară în ceia ce privește credința, ci încă se și uniră asupra ĭleĭ în care eĭ ar celebra sĕrbătórea Pascelor. Decesiunile adunăriĭ fură redijate în scris și iscălite de toți membriĭ Conciliuluĭ. Constantin privi fericita conclusiune a acestuĭ Conciliŭ ca o celebră victorie ce câștigase asupra inimiculuĭ Bisericiĭ și aduse luĭ Dumnedeŭ rugăciunĭ de mulțumirĭ publice.

CAPITOLUL XV.

Impĕratul face un ospĕț Episcopilor.

Anul al douĕ-dĕcelea al domnieĭ luĭ Constantin împlinindu-se maĭ în acelașĭ timp, să făcu veseliĭ publice în provinciĭ, și acest Principe făcu Episcopilor pe carĭ 'ĭ împăcase, un măreț ospĕț, care fu ca o jertfă plăcută ce el aduse luĭ Dumnedeŭ prin ministerul sĕŭ. Nicĭ un Episcop nu lipsi la acel ospĕț. Buna orênduélă fu maĭ admirabilă de cum s'ar putea spune. Omeniĭ luĭ Dumnedeŭ trecură fără fricĕ prin mijlocul companiilor de soldați, ce eraŭ în picióre cu sabia gólă în mână la intrarea Palatuluĭ. Unĭĭ se vĕdură la masa Impĕratului, iar alțiĭ la mese separate. Acésta era fără îndoială o imagină a Impĕrăției luĭ Iisus Christos, și se părea că era un vis.

CAPITOLUL XVI.

Daruri făcute Episcopilor.

Când ospĕțul fu isprăvit Constantin vorbi Episcopilor cu multă blândețe și le făcu tuturor daruri dupre demnitatea și meritul lor. El scrise cele ce se petrecuse în Conciliŭ, celor ce nu putuseră asista. Cred de datorie de a însera aicĭ scrisórea sa. Iat-o.

CAPITOLUL XVII.

Scrisórea luĭ Constantin către Biserică, atingĕtóre de Conciliul din Nicea.

Constantin, August, către Biserică.

«Prosperitatea de care ne bucurăm, făcându-mĕ a re- «cunósce fórte lămurit mărimea bunătățiĭ luĭ Dumnedeŭ

«către noi, am crezut că principala îngrijire ce trebue a «lua era de a face ast-fel, ca fiii prea fericiți ai Bisericii, «Catolice să fie uniți prin legătura unei aceliași credințe «a unei caritați sincere, și a unei pietăți uniforme către «Dumnedeŭ. Insă fiind că nu era nici un mijloc atât de «cuviincios pentru a se asigura de posesiunea unui bine «atât de mare, de cât de a face să se examineze mate- «riile religiunii de către toți episcopii, saŭ cel puțin de «către cel mai mare numĕr, am adunat cel mai mare numĕr «de episcopi ce mi-a fost cu putință, și am asistat la a- «dunarea lor ca unul dintre voi. Căci nu pot ascunde «bucuriea mea că sunt ca și voi, și cu voi, servitor al «lui Iisus Christos. Tóte punctele contestate aŭ fost exa- «minate fórte exact, până ce doctrina plăcută lui Dum- «nedeŭ, care tinde la unirea spiritelor, și care nu lasă cel «mai mic subiect de desbinare, n'a fost fórte lămurit re- «cunoscută.

CAPITOLUL XVIII.

Despre celebrarea Sĕrbătorii Pascelor.

«Cestiunea ce privește celebrarea Serbătorii Pascelor «fiind apoi agitată, s'a judecat cu un glas că era fórte «cuviincios ca ea să fie celebrată în aceiași di în tótă în- «tinderea Bisericii. Ce putem noi face mai conform bunei «cuviințe, și onestitățeĭ, de cât de a observa toți ast-fel «acéstă Sĕrbătóre când am priimit toți speranța nemuririi? «S'a crezut că ar fi fost o practică nedemnă de Sancti- «tatea Bisericii, de a solemnisa dupre obiceiul Jidovilor, «cari aŭ mâinile pângărite, și spiritul orbit de crimile lor. «Noi putem respinge obiceiul lor, și a face se trécă la se- «colii viitori unul mai raționabil, ce am urmat de la prima «di a patimii până aci. Să nu avem deci nimic de comun «cu națiunea Jidovilor, care este o națiune inimică. Noi «am învĕțat de la Mântuitorul un alt drum, și în sfinta «nóstră Religiune se ține o altă cale. Să rĕmânem toți «acolo, prea iubiții mei frați, și să ne depărtăm de o so- «cietate atât de infamă ca aceia a acestui popor. Nu e nimic «mai ridicol de cât vanitatea cu care ei se laudă că noi «n'am putea celebra acéstă sĕrbătóre cum se cuvine, de

«nu vom învĕța metóda în scóla lor. Ce pot sci nisce óme- «ni, cari de când s'aŭ făcut vinovați de mórtea Domnu- «lui, nu se conduc mai mult de lumina rațiunii, ci sunt «răpiți de furiea pasiunii lor? Ei sunt atât de depărtați «în acest punct, de adevĕr, în cât se întâmplă adese-ori «ca ei să celebreze de două ori în același an Sĕrbătórea «Paștelor. Ce motiv am avea noi de a urma rătăcirei lor? «Căci nici odată noi nu vom consimți de a celebra de «două ori Sĕrbătórea în acelaș an. Dar chiar când n'am «avea tóte rațiunile ce spuseiŭ, prudența n'ar lăsa de a «vĕ obliga a dori, ca curățenia consciinței vóstre să nu «fie pângărită prin observarea a nici unui obiceiŭ, care are «asemănarea cu obiceiurile unei națiuni atât de rea pre- «cum este națiunea Jidovilor. Pe lângă aceste trebue a «considera că nu e nici de cum permis ca să fie obiceiuri, «și practice diferite într'un punct de disciplină atât de im- «portant cum este acesta. Mântuitorul nu ne-a lăsat de «cât o di din liberarea sa, care este ziua patimii sale. El «a vroit ca să nu fie de cât o Biserică Catolică ai cărei «membri, de și rĕspândiți în diferite locuri să fie mișcați «de același spirit, și conduși de aceiași voință a lui Dum- «nedeŭ. Sanctitatea vóstră să considere cu obicinuita sa în- «țelepciune cât de întristător lucru ar fi și contrar bunei «cuviințe, ca în aceiași di unii să păzéscă postul, și alții «să facă ospețe. Planul Dumnedeescii Providențe este, ca «acéstă diversitate de disciplină să fie abolită, și unifor- «mitatea să fie întrodusă, dupre cum sunt convins că o re- «cunoșceți voi înși-vĕ.

CAPITOLUL XIX.

Indemnare la uniformitatea disciplinii.

«Acest abus trebuind a fi îndreptat pentru ca să nu «mai avem nimic de comun cu paricidii cari aŭ ucis pre «Stăpânul nostru, și obiceiul păzit de către tóte Bisericile «de amiadă-di, de mează-nópte, și de occident și de către «unile chiar de orient, fiind fórte favorabil, toți aŭ jude- «cat că trebue a fi generalmente primit, și am promis că «vĕ veți supune la acésta. Imbrățișați deci de bună voe «obiceiul ce e stabilit la Roma, în Italia, în Africa, în

«Egipt, în Spania, în Galia, în Englitera, în Achaia, în «Diocesia de Asia, și de Pont, și în Cilicia. Considerați «nu numaĭ că numĕrul acestor Biserică e mult maĭ mare «de cât numĕrul celor-l-alte, ci încă că obiceiul lor e spri- «jinit pe solide rațiunĭ, și că noĭ nu trebue a avea nimic «de comun cu sperjurul Jidovilor. Vĕ voiŭ spune pentru «a întrebuința maĭ puține cuvinte, că toți Episcopiĭ aŭ fost «de părere de a celebra Sĕrbătórea Pascelor în aceiașĭ ḑi. «Nu trebue a avea diferite practice într'o mare solemnitate, «și cel maĭ sigur este de a urma obiceiul care e maĭ de- «părtat de societatea rătăcirii și a crimeĭ.

CAPITOLUL XX.

Indemnare la supunerea Conciliuluĭ.

«Ascultați cu bucurie de acest ordin. Căcĭ ceia ce este «ordonat de sființiĭ Episcopĭ în Concilĭ, nu e ordonat de «cât din voința luĭ Dumneḑeŭ. Când veți face cunoscut «prea iubiților nostri frați, ceia ce vĕ scriŭ, veți hotărî în- «preună de a observa prea sfînta Sĕrbătóre a Pascelor în «aceiașĭ ḑi, pentru că, când voiŭ veni la voĭ, dupre cum «o doresc cu pasiune de mult timp, să o pot celebra cu «voĭ, și a mĕ bucura că cruḑimea diavoluluĭ a fost în- «vinsă prin puterea luĭ Dumneḑeŭ, și pentru că pacea și «adevĕrul domnesc pretutindenea cu credincioșiĭ. Rog pre «Dumneḑeŭ, prea iubițiĭ meĭ frați, să fiți sănătoși.

CAPITOLUL XXI.

Constantin trimite pre Episcopĭ la bisericile lor și le dă fórte bune sfătuirĭ.

Episcopiĭ fiind gata de a se separa, Impĕratul îĭ chiemă pre toți în aceiașĭ ḑi pentru a lua rĕmas bun de la eĭ, 'ĭ îndemnă a întreținea pacea, și a evita disputele ce pri- cinuesc certurĭ, a nu avea gelosie contra celor ce sunt maĭ sus de ceĭ-l-alți, saŭ prin eminența doctrinĭ lor, saŭ prin mărimea elocuenței lor; ci a considera aceste bune calități ca binele comun al aceluiașĭ corp. El îndemnă de asemenea și pre aceĭ ce întreceaŭ pre ceĭ-l-alți, a nu'ĭ des-

prețui, representându-le că numaĭ luĭ Dumneḑeŭ se cuvine de a judeca de meritul și de virtutea fie căruĭ. Că trebue a avea cu atât maĭ mult cumpătimire pentru ceĭ neperfecți cu cât perfecțiunea este maĭ rară. Că eĭ eraŭ datorĭ așĭ erta unul altuea greșalele, și a lua tótă îngrijirea putinciósă pentru a conserva pacea între eĭ; ca nu cum-va aprin- derea constestațiunilor lor să fie un obiect de derisiune pentru aceĭ ce nu caută de cât ocasiunea de a descredita legea luĭ Dumneḑeŭ. Că cu tóte acestea ar fi lesne de a mântuĭ pre acele persóne făcêndu-le a avea stimă și ad- mirațiune pentru practicile ce sunt observate între noĭ. Că eĭ nu se îndoeaŭ că n'ar fi multe persóne cărora e- locuența nu le servă la nimic, că maĭ mulți doresc numaĭ de a priimi ceia ce le este necesar pentru subsistența lor, alțiĭ sunt fórte mulțumiți de a fi priimiți și tratați cu po- litețe, alțiĭ nu iubesc de cât pre aceĭ ce le fac darurĭ. In fine sunt fórte puținiĭ cari ascultă bucuros sfaturile cele maĭ salutare, și cari caută sinceralmente adevĕrul. Aceste rațiunĭ obligaŭ de a erta slăbiciunea acelora cu cari trăim, și de a le da ca un înțelept medic ceia ce le este potrivit; pentru ca doctrina mântuireĭ sĕ fie generalmente respectată. Im- pĕratul representând maĭ întâiŭ tóte aceste lucrurĭ, 'ĭ con- jură de a se ruga luĭ Dumneḑeŭ pentru dênsul, și le a- cordă permisiunea de a se reîntórce intru ale lor, ceia ce făcură cu multă bucurie. Doctrina ce fusese hotărâtă în presența acestuĭ principe, și cu consimțimîntul comun al tuturor Episcopilor fu generalmente aprobată, și aceĭ ce se desbinaseră odinióră se uniră, pentru a nu maĭ for- ma de cât un singur corp.

CAPITOLUL XXII.

Liberalitatea luĭ Constantin.

Impĕratul îndeplinind tóte cu bucuria ce'ĭ dedea ferici- tul succes al adunăriĭ Episcopilor, scrise cum am spus celor ce nu putuse veni la conciliu, pentru ale comunica aceleașĭ simțiminte. El porunci de a se distribui marĭ sume locuitorilor cetăților și satelor, și celebră jocurile obicinuite pentru al douĕ-ḑeci-lea an al domnieĭ sale.

CAPITOLUL XXIII.

Constantin scrise Egiptenilor.

Pe când Bisericile din restul lumeĭ se bucuraŭ de o profundă liniște, acele din Egipt eraŭ bântuite de furtună. Violența cu care ea le turbura, aducea întristare luĭ Constantin, fără totuși a excita indignarea sa. El trimise de chiemă pre Episcopiĭ din acea țară și primindu-i cu respect ca pre părinții sĕĭ, și ca pre Prorocii luĭ Dumnedeŭ, interveni pentru a'ĭ împăca, și le făcu darurĭ. El le scrise apoĭ în acelaș sens în care vorbise, le recomandă observarea celor ce se hotărîse în Conciliŭ, și 'ĭ îndemnă a păzi între eĭ concordia în vederea judecăților luĭ Dumnedeŭ.

CAPITOLUL XXIV.

Despre îngrijirea ce avu Constantin de a scrie alte scrisorĭ Episcopilor și Popórelor.

Constantin scrise un mare numĕr de asemenea scrisorĭ saŭ Episcopilor pentru a le represinta nevoile Bisericiĭ, saŭ popórelor credincióse pe care le numea fraților sĕĭ și conservitoriĭ sĕĭ pentru a'ĭ îndemna la datoria lor. Nu voiŭ spune aicĭ nimic maĭ mult pentru a nu întrerupe cursul Istorieĭ mele. Póte că voiŭ vorbi despre acésta maĭ pe larg într'o carte a parte.

CAPITOLUL XXV.

Constantin oraonă de a zidi o Biserică la Ierusalim.

Acest Impĕrat prea iubit de Dumnedeŭ întreprinse apoĭ o minunată lucrare în Palestina. El vĕdu că era de datoriea sa de a face locul unde Mântuitorul a înviat în Ierusalim, locul cel maĭ celebru, și cel maĭ venerabil din tótă lumea, și pentru acest sfârșit el ordonă prin o mișcare a spiritului luĭ Dumnedeŭ, ca să să ridice acolo o Biserică.

CAPITOLUL XXVI.

Mormîntul Mântuitoruluĭ acoperit cu piatră, și profanat prin statuia luĭ Venus.

Era un timp îndelungat de când nelegiuiții, saŭ maĭ bine de când demoniĭ cari se serviaŭ de mânile lor, se siliseră de a nimici Monumentul de pre care un Înger pogorît din Cer și strălucitor de lumină rĕsturnase o piatră, și ridicase tot de odată piatra necredinței de pre inimile învĕrtoșate și nesimțitóre a acelor ce credeaŭ că Mântuitorul era încă culcat între morți, când el spuse femeilor, fericita noutate a învierii sale. Acești nelegiuiți și acești profanĭ 'și închipuiseră nebunește că ar îngropa adevĕrul acestuĭ Mister sub aceiași grămadă de pietre și de materiĭ cu care ar acoperi acest sfînt Mormînt. Aducênd acolo o mare cantitate de pietre, eĭ acoperiră supra-fața și ridicară de asupra un Mormînt, propriŭ a primi nu trupurile ci sufletele. Ast-fel vorbesc de o întunecósă Cavernă (pescerá) ce eĭ zidiră în onórea Demonuluĭ, necurăției, sub numele de Venus. Eĭ aduseră apoĭ acolo jerfe. Acești miserabilĭ n'aveaŭ atâta minte pentru judeca că nu era cu putință ca acel ce biruise mórtea, să nu descopere planul lor, precum nu e cu putință ca sórele să se învîrtéscă în Cer, și să nu se vadă razele sale deasupra pământuluĭ. Puterea Mântuitoruluĭ umpluse deja pământul de stălucirea sa, de și ea lumina spiritele, pe când Sórele nu luminéză de cât trupurile. Cu tóte acestea planurile ce profaniĭ și nelegiuiții aŭ făcut contra adevĕruluĭ aŭ reușit în curs de cât va timp, și nu s'aŭ găsit nicĭ Guvernator de Provincie, nicĭ general de armată, nicĭ Impĕrat; în fine nu s'aŭ găsit de cât singur Constantin care să fi fost capabil de a ridica acest scandal, și de a aboli acéstă abominațiune. Acest Principe atât de plăcut luĭ Dumnedeŭ, și atât de plin de spiritul sĕŭ, ne putênd suferi fără o extremă indignare ca un loc atât de sfînt să fi fost acoperit cu murdăriĭ, și ca îngropat în uitare prin o lucrare a mestesugireĭ inimicilor credinței, porunci de a'l curăți, cu scop de a 'l face cel maĭ strĕlucit, și cel maĭ mărețdesub Sóre; Indată ce el dădu acest ordin, edificiile ce înșălăciunea înălțase, și superstiția consacrase cultuluĭ demonilor fură dărămate până în temelie, și acest cult fu abolit.

CAPITOLUL XXVII.

Impĕratul ordonă a transporta dărămăturile Templuluĭ luĭ Venus.

Impĕratul nu se mulțumi de a dărîma Templul Idoluluĭ necurățieĭ. El ordonă de a arunca fórte departe dărămăturile, și porunci încă de a săpa pământul ce fusese pângărit prin nelegiuirea jerfelor și de a'l duce aiurea,

CAPITOLUL XXVIII.

Descoperirea Mormîntuluĭ Mântuitoruluĭ.

Aceste ordine de abia fuseseră executate, și de abia se săpase până la vechia înălțime a pământuluĭ când contra așteptărĭ, se vĕdu prea sfîntul și prea Augustul Mormînt de unde Mântuitorul înviése odinióră; și se admiră în descoperirea acestuĭ Sanctuar cea maĭ fidelă și cea maĭ vie imagină ce s'ar fi putut vre odată dori, a misteruluĭ și a glorióseĭ Invierĭ.

CAPITOLUL XXIX.

Ordine date pentru a zidi o Biserică.

Constantin dădu îndată ordinile necesarĭ pentru a zidi o mărĕță Biserică aprópe de locul unde era sfîntul Mormînt, și ordonă Guvernatorilor de Provinciĭ de a procura sumele de care ar avea nevoe pentru acest sfârșit. El scrise despre acésta Episcopuluĭ de Ierusalim, și sprijini puternic prin scrisórea sa doctrina credinței.

CAPITOLUL XXX.

Scrisórea Impĕratuluĭ Constantin luĭ Macarie, pentru construirea uneĭ Biserici în onórea morțeĭ Mântuitoruluĭ.

Constantin Invingĕtor, prea Mare, August, luĭ Macarie.

«Harul ce Mântuitorul ne face, e atât de extra-ordinar «și atât de admirabil, că nu sunt cuvinte care să 'l pótă

«exprima cu demnitate. In adevĕr ce este maĭ admirabil «de cât ordinul Providenței sale, prin care a ascuns sub «pământ în cursul unuĭ spațiŭ de timp atât de îndelungat, «monumentul patimiĭ sale, până ce inimicul pietățiĭ a «fost învins, și servitoriĭ sĕĭ pușĭ în libertate? Mi se pare «că dacă s'ar aduna toți învețații și oratoriĭ din lume, eĭ «n'ar putea nicĭ odată a spune nimic care să se apropie «de mărirea acesteĭ minunĭ, pentru că ea este pre atât «maĭ presus de tótă credarea, pre cât înțelepciunea cea «veșnică este maĭ presus de rațiune. Pentru aceia 'mĭ pro- «pun de a îndemna pre tóte popórele de a îmbrățișa re- «ligiunea cu o ardóre egală strălucirĭĭ evenimentelor mi- «nunate, prin care adevĕrul credinței este confirmat din «ḑi în ḑi. Fiind că planul care am este cunoscut de tótă «lumea, nu mĕ îndoesc că nu sunteți convins că n'am «pasiune maĭ mare de cât de a înfrumuseța prin mărețe «zidirĭ acest loc care fiind deja sfînt a fost încă sfințit prin «semnele patimiĭ Mântuitoruluĭ, și care a fost descărcat «prin voința luĭ Dumnedeŭ, și prin îngrijirile mele, de greu- «tatea unuĭ Idol cu care fusese încărcat.

CAPITOLUL XXXI.

Planul măreț al acesteĭ bisericĭ.

«Las la prudența vóstră de a lua măsurile necesarĭĭ, «pentru a face ast-fel ca edificiile să întrécă în mărime «și în frumusețe, tot ce e frumos și mare în restul lumeĭ. «Am dat însărcinare prea iubituluĭ nostru Dracilian, vica- «rul prefecților pretoriuluĭ și guvernator provincieĭ, de a «întrebuința dupre ordinile vóstre ceĭ maĭ bunĭ lucrătorĭ «a înălța zidurile. Spuneți'mĭ ce marmurĭ, și ce colóne doriți, pentru ca să vi le trimet.

CAPITOLUL XXXII.

Frumusețea plafondului.

«Așĭ fi fórte mulțumit de a sci dacă veți crede ca bi- «serica să aibă plafond, saŭ nu. Căcĭ dacă va trebui să «aibă plafond se va putea pune pe el aur. Faceți cunoscut

«mai curând oficerilor pe cari vi i-am numit, numĕrul «lucrătorilor, și sumele de bani ce vor fi necesare, și mar-«murile, colónele, și ornamentele care vor fi din cele mai «frumóse, și cele mai bogate, pentru ca să fiŭ grabnic «informat. Rog pre Dumnedeŭ, prea iubitul meŭ frate, să «fiĭ sănătos.

CAPITOLUL XXXIII.

Construirea bisericiĭ.

Proectul conținut în acéstă scrisóre fu urmat de o grabnică executare, și se înalță îndată dupĕ aceia aprópe de mormîntul Mântuitoruluĭ un noŭ Ierusalim, față-'n-fața loculuĭ unde fusese odinióră Ierusalimul cel vechiŭ, a cărui ruină Dumnedeŭ permise în ura nelegiuireĭ locuitorilor sĕĭ. Impĕratul înalță în fața luĭ un trofeŭ pentru a conserva memoriea biruinții Mântuitoruluĭ asupra morții, ce acéstă cetate sacrilege 'l făcuse a suferi. Acéstă biserică zidită de Constantin este póte noul Ierusalim predis de către prorocĭ, și onorat de mărturisirea cărților sfinte. Mormîntul lângă care ângerul anunțase odinióră misterul învieriĭ fu înainte de tóte îmbogățit de felurite ornamente.

CAPITOLUL XXXIV.

Descrierea sfîntuluĭ Mormînt.

Magnificența Impĕratuluĭ se arătă mai întâiŭ în frumusețea colonelor și ale altor ornamente cu care fu înfrumusețat Monumentul Invieriĭ Domnuluĭ nostru.

CAPITOLUL XXXV.

Descrierea Galeriilor.

De la acel mormînt se mergea la o piață de mare întindere, pavată cu pietre frumóse, și împodobită cu treĭ galeriĭ ridicate în treĭ părți.

CAPITOLUL XXXVI.

Descrierea zidurilor, și a acoperĕmîntuluĭ bisericeĭ.

Biserica fu zidită în latura opusă mormîntululuĭ, și expusă spre rĕsărit. Este o lucrare admirabilă pentru înălțimea, lungimea și lărgimea sa. Interiorul era îmbrăcat cu marmură de diferite culorĭ, și exteriorul împodobit cu pietre atât de luciĭ, și atât de bine lipite, în cât ele nu cedaŭ de loc marmuriĭ în frumusețe. Culmea fu acoperită cu plumb, pentru ca să resiste mai lesne ploilor de iarnă. Interiorul fu îmbrăcat cu scânduri, iar platondul acoperit cu un aur care rĕsfrângea o minunată strălucire în tótă biserica.

CAPITOLUL XXXVII.

Descrierea acelor douĕ galeriĭ, și acelor treĭ porți

Eraŭ de amândouă părțile bisericiĭ douĕ galeriĭ, una jósă și una înaltă, de aceiași lungime ca și biserica, al cării interior al acoperĕmîntuluĭ era îmbrăcat cu scânduri și aurit ca și restul. La locul porții celeĭ marĭ, și în afară ele eraŭ susținute de înalte colóne, și înlăuntru ele nu eraŭ sprijinite de cât pe base cadrate, împodobite de mulțime de ornamente. Eraŭ treĭ porți despre răsărit.

CAPITOLUL XXXVIII.

Descrierea semi-cilindruluĭ de desuptul căruia era altarul.

In fața acestor treĭ porți era ca un emisfer care e partea principală a tot edificiuluĭ. El era încunjurat de atâtea colóne pre câți apostolĭ sunt. De asupra fie cărei colóne eraŭ marĭ, coșurĭ de argint pe care le dăduse Impĕratul în onórea acelor douĭ-spre-dece sfinți, și pe care le consacrase luĭ Dumnedeŭ.

CAPITOLUL XXXIX.

Descrierea intrăreĭ și a vestibululuĭ

Eșind din Biserică se găsea o mare piață la a cărei ambele părți eraŭ douĕ galeriĭ, și în capĕt, pórta pieței, ce rĕspundea pe o altă piață mult mai mare, unde se ținea tîrgul, și de unde se descoperea cu admirațiune frumusețea tuturor acestor zidirĭ.

CAPITOLUL XL.

Mulțimea darurilor făcute acesteĭ Biserici de Impĕratul.

Acéstă Biserică atât de mărétă fiind înălțată pentru a servi de Monument Invieriĭ glorióse a Mântuitoruluĭ, ea fu înfrumusețată cu daruri de aur, de argint și de pietre prețióse, a căror mulțime și frumusețe n'am timp de a o descrie aci.

CAPITOLUL XLI.

Construirea a douĕ alte Biserici.

Impĕratul întreprinse de a înfrumuseța douĕ alte locurĭ, care fuseseră consacrate prin îndeplinirea a douĕ maĭ mistere. Cel dintâiŭ era peștera, unde Dumnedeescul Mântuitor avu bunătatea de a se îmbrăca cu trup muritor, și de a se face vĕdut ómenilor. Cel de al doilea era muntele de unde el se înalță la Cer. Constantin făcu numele Eleniĭ, muma sa fórte celebru, prin magnificența zidirilor ce el consimți ca ea să împodobéscă din fondul tesauruluĭ Imperial, cele douĕ locurĭ de care vorbesc.

CAPITOLUL XLII.

Călătoria Eleneĭ la Betleem.

Acéstă Impĕrătésă, a căreĭ prudență era cu totul singulară, hotărând de a aduce luĭ Dumnedeŭ ca suveranuluĭ tuturor Principilor, umilitul omagiŭ al rugăcĭunilor sale, și de aĭ da semne de recunoștința ce ea avea, de atâtea bine faceri de care el împovărase pre Constantin și pre Cesariĭ fiĭ sĕĭ, ea merse cu o minunată ardóre în o vîrstă fórte înaintată să visiteze Sfintele locurĭ, și trecênd a veni în ajutor la nevoile Provinciilor și a Cetăților din Orient. Ea aduse luĭ Dumnedeŭ respectele sale la locul ce fusese consacrat prin presența fiiuluĭ sĕŭ, după cum predisese Prorocul prin aceste cuvinte:

Intra-vom în locașurile lui, închina-ne-vom la locul unde aŭ stătut picĭórele luĭ [1]). Și curênd după aceea ea primi recompensa pietățeĭ sale.

CAPITOLUL XLII.

Descrirea celor douĕ Biserici din Betleem.

Acéstă religiósă Principesă nu se mulțumi de a fi adus luĭ Dumnedeŭ în sfintele locurĭ tributul adorațiuneĭ sale, și a cultuluĭ sĕŭ. Ea înălță douĕ Biserici în onórea sa, una aprópe de peștera în locul, unde Mântuitorul era născut, și alta pe muntele de unde se înălțase la Cer. Emmanuil, adică, Dumnedeŭ cu noĭ, a bine-voit a se naște pe pământ, și locul unde s'a născut a fost numit Betleem de cătrĕ Jidovĭ.

Elena nu uită nimic din ceea ce putu face pentru a onora nașterea Fecĭóreĭ, și Constantin fiiul sĕŭ dorind a secunda pietatea și magnificiența sa trimise mulțime de daruri de aur, de argint, și de stofe prețióse la locul unde acest mister se săvârșise. Aceiași Principesă înălță un măreț edificiŭ pe muntele Maslinilor în onórea triumfătóreĭ Înălțări a Mântuitoruluĭ nostru. Istoria asigură că într'o peșteră din acest munte el revelă Apostolilor sĕĭ sfintele sale mistere. Impĕratul îmfrumusețătă și acest loc cu un mare numĕr de daruri. După ce Elena acéstă religiósă mumă a unuĭ religios Impĕrat, cu ajutorul și liberilitatea acestuĭ Principe, a lăsat aceste douĕ monumente de devoțiunea sa către Mântuitorul aprópe de aceste douĕ peșteri ce consacrase odinióră prin presența sa, și prin săvêrșirea celor maĭ sfinte mistere ale mântuireĭ nóstre, ea primi curênd recompensa de faptele sale cele bune. Ea fu fericită în tótă viața sa până la adâncĭ bătrânețe. Ea făcu a se vedea în gura sa și în mâinile sale demne fructe ale vieței sale, ea conservă o perfectă vigóre de corp și de spirit, avu un sfârșit a cărui fericire rèspundea perfect la curățenia moravurilor sale, și primi încă în viața acésta începutul recompenseĭ sale.

CAPITOLUL XLIV.

Mărimea curagiuluĭ și liberalitatea Eleneĭ.

Traversând Orientul ea făcu distribuirĭ de ajutóre extra-

[1]) Psalm. 131.

ordinare comunităților și particularilor, ofițerilor armatei și soldaților. Ea subveni generos la nevoile a tot felul de persóne dând unora bani, altora haine liberând, pre unii din temniță, și scoțênd pre alții de la munca metalurilor; rechemând pre unii din locurile unde fuseseră exilați, și protegiând pre cei slabi contra celor puternici care vroeaŭ a'i apăsa.

CAPITOLUL XLV.

Elogiul pietății Elenei

Osârdia cu care ea exercita aceste lucrări de caritate, n'o împedica de a îndeplini fórte exact datoriile pietății sale către Dumnedeŭ. Ea mergea necontenit la biserici, le împodobea cu felurite ornamente, și nu trecea cu vederea cea mai mică capelă din orașele mici. Era un lucru minunat de a o vedea în mijlocul poporului cu o haină simplă și modestă în tóte exercițiile religiunei creștine.

CAPITOLUL XLVI.

Testamentul Elenei și mórtea sa.

Când după un lung șir de ani Dumnedeŭ a bine voit de a o chema la o stare mai fericită, ea făcu la vârsta de opt-deci de ani testamentul sĕŭ, și lăsă moștenitori pre Constantin fiul sĕŭ Impĕrat al universului, și pre Cesarii nepoții sĕi, cărora le împărți averele ce ea poseda în diferite părți ale lumii. Ea muri curênd după aceia în presența Impĕratului, care'i făcu tóte datoriele în acéstă ultimă ocasiune îmbrățișind'o, și ținêndu'i mânile. Cei ce judecaŭ sănătos în acéstă ocasiune priveaŭ mórtea sa, ca o trecere de la o viéță muritóre și miserabilă, la o viéță nemuritóre și prea fericită. Sufletul sĕŭ ajungênd deci la o stare nestricăcióșă și spirituală ca aceia a ângerilor, fu înălțat la mântuitorul sĕŭ.

CAPITOLUL XLVII.

Inmormîntarea Eleniĭ, respectul ce Constantin a-vusese pentru ea, în tot cursul vieței sale.

I-se făcu mari onoruri după mórtea sa Trupul sĕŭ

fu purtat în mijlocul guardelor cetății împĕrătesci, și pus în mormîntul Impĕraților. Ast-fel muri acéstă principesă, care pentru că a făcut atâtea fapte de pietate, și a dat lumei un Impĕrat atât de mare ca Constantin, merită de a trăi vecinic în memoria ómenilor. Mai că nu este împrejurare în viéța sa, care să nu dea subiect de a publica că el era fericit, însĕ nu e nimic care să dea o bază atât de raționabilă de a o face, pre cât duioșia și respectul ce el a avut tot-deauna pentru Impĕrătésa Elena mama sa. El o învĕță atât de bine maximile religiunei nóstre, de care ea n'avea mai nainte nici o cunoscință, în cât se părea că ea le-ar fi învățat din gura însuși a Mântuitorului. El făcu a i-se da atât de mari onoruri că nu era nimenea în provincii, nici chiar militarii, care să nu o salute în calitate de Impĕrătésă, și efigia sa era gravată pe moneda de aur. El 'i dădu o libertate absolută de a dispune, cum i-ar plăcea de fondurile tesaurului public, ceia ce fu causa ca ea să fie fórte considerată în întinderea Imperiului, și tótă lumea o stimă fórte mult. Fiind-că acéstă îngrijire ce luase Constantin de a'și îndeplini cu exactitate datoriile la care Dumnedeŭ a obligat pre fii către părinții lor contribue mult la onórea memorieĭ sale, n'am putut omite de a vorbi despre acésta în acest loc. El făcu a se zidi în Palestina tóte lucrările frumóse ce am vĕdut. El înălță încă și o mulțime de biserici fórte mărețe în cele-l-alte provincii, și le înfrumuseță cu mai multe ornamente bogate, cum nu era acelea ce fuseseră făcute mai nainte.

CAPITOLUL LXVIII.

Biserici zidite în Constantinopole pentru a onora memoriea martirilor.

Constantin hotărând de a face pre atât de celebră pre cât ar fi cu putință cetatea, căreia 'i dăduse numele sĕŭ, fucu a se zidi în foburguri și în incinta zidurilor, un mare numĕr de capele și de oratorii atât pentru a onora memoriea martirilor, cât și pentru a pune însuși cetatea sub protecțiunea Dumnedeului martirilor. Zelul înțelepciunii, de care el ardea, 'i inspiră planul de a aboli ast-fel idolatria în Constantinopole, de a nu se mai adora statuele

dumnedeilor, a nu se mai vărsa sânge; a nu se mai consuma carnea jertfelor, a nu se celebra mai mult nici o ceremonie păgână și profană.

CAPITOLUL XLIX.

Icóne ale păstorului celuĭ bun. Portretul luĭ Daniil. Picturĭ ale crucii.

Se vedea la fôntânile ce sunt în mijlocul târguluĭ, icóne ale păstoruluĭ celuĭ bun, care sunt icóne fórte cunoscute celor ce aŭ citit scriptura. Se vedea de asemenea efigia luĭ Daniil cu leiĭ, la care fu expus. Ea era de aramă aurită. Iubirea de Dumnedeŭ era atât de arzătóre în inima Impĕratuluĭ, în cât el făcu a se pune în plafondul celeĭ maĭ frumóse camere din palatul sĕŭ un mare tabloŭ al crucii, îmbogățit cu aur, și pietre prețióse; și sunt sigur că el 'l privea ca pre un puternic bulevard contra întreprinderilor inimiculuĭ Imperiuluĭ.

CAPITOLUL L.

Bisericiĭ zidite la Nicomidia și la Antiochia.

Impĕratul nu se mulțumi de a înălța tóte mărețele edificiĭ ce am descris în Cetatea căreia 'ĭ dăduse numele sĕŭ, ci încă făcu a se zidi o Biserică fórte frumósă și fórte mărétă în capitala Bitinieĭ, și înălță acolo trofeul victorieĭ ce câștigase asupra inimicilor luĭ Dumnedeŭ. El îmfrumusețță cu maĭ multe Biserici principalele cetăți din fie-care Provincie. Făcu a se zidi una fórte considerabilă prin mărimea sa, prin înălțimea sa, și prin frumusețea sa în celebra Cetate de Antiochia, Mitropolia Orientuluĭ. Ea avea opt laturĭ, și era împodobită de o mulțime de zidirĭ atât înalte precum și jóse. Ar fi cu greŭ de a descrie varietatea ornamentelor de aur, de aramă, și de alte materiĭ prețióse, de care ea strălucea din tóte părțile.

CAPITOLUL LI.

Biserică zidită la Mambrĭ.

Constantin aflând că Mântuitorul în onórea căruia el înălțase un numĕr atât de mare de Bisericĭ în tótă întinderea Imperiuluĭ,se arătase odinióră în Palestina unor ómenĭ de o singulară pietate, lângă stejarul luĭ Mambrĭ, se hotărî de a înălța o Biserică chiar în acelașĭ loc. El scrise pentru acest sfîrșit Guvernatorilor de Provinciĭ, și le ordonă de a pune tótă stăruința putinciósă pentru a isprăvi lucrarea în puțin timp. El îmĭ scrise asupra aceluiașĭ subiect o frumósă scrisóre, saŭ maĭ bine o gravă mustrare, prin care 'mĭ impută abuzurile ce se comiteaŭ în acel loc. Voiŭ însera aicea scrisórea în întregul eĭ, pentru a face cunoscut ardórea zeluluĭ, de care el era animat pentru Religiune.

CAPITOLUL LII.

Scrisórea luĭ Constantin către Eusebie.

Constantin, Invingètor prea mare, August, luĭ **Macarie**, *și celor l-altĭ Episcopĭ din Palestina*

«Intre favorurile ce aț̆ĭ primit de la sócra-mea, acéstă «Principesă atât de recomandabilă, prin sfințenia moravu-«rilor sale, unul din cele maĭ considerabile, este îngrijirea «ce ea a luat de a mĕ însciința de un abus, ce se comitea «între voĭ, pentru ca să aduc la acésta un remediŭ, pre «atât de grabnic pre cât e de necesar. Este o grozavă ne-«legiure de a pângărĭ sfintele locurĭ prin ceremoniĭ pro-«fane. Este de sigur straniŭ, prea iubițiĭ meĭ frați, că am «aflat prin scrisorile sócreĭ mele o neorînduélă ce scă-«pase din veghierea vóstră.

CAPITOLUL LIII.

Mântuitorul s'a arĕtat luĭ Abram lângă stejarul luĭ Mambri.

«Se dice că óre care persóne profanéză prin superstiț̆iile lor un loc, care este lângă stejarul luĭ Mambrĭ și ca-

«re noĭ scim că a fost sfințit prin locuința luĭ Abraam. «Eĭ aŭ înălțat acolo un Altar și o statue, și aduc neînce- «tat jertfe abominabile. Acéstă superstiție fiind contrarie «pietățeĭ domnieĭ mele, și nedemnă de sfințeniea loculuĭ, «sunt fórte mulțumit ca să sciți că am ordonat Comiteluĭ «Acacie perfectissim și amic al meŭ, de a avea grijă ca «statuele ce se vor găsi în acel loc, să fie arse imediat; «altarul să fie rĕsturnat, și aceĭ ce vor fi atât de îndrăs- «neți de a comite vre o nelegiuire în prejudițiul acesteĭ «opriri, să fie pedepsiți potrivit cu atrocitatea crimeĭ lor. «Am comandat de asemenea ca să se înalțe în același loc «o Biserică, unde sfinții să se pótă aduna. Iar dacă se va «petrece ceva contrariŭ acestuĭ ordin, să nu lipsiți de a «mĕ însciința îndată, pentru ca culpabilii să fie pedepsiți «cu ultimul supliciŭ. Sciți că Dumnedeul și Domnul tuturor «ómenilor, făcu onóre luĭ Abraam de a i se arăta în acest «loc, și de a vorbi cu el. Că acolo Mântuitorul se arătă «luĭ cu douĭ Ângerĭ, unde 'ĭ făgădui că va fi părinte al «uneĭ numeróse posterități, și unde îndeplini făgăduința «sa; că acolo Legea luĭ Dumnedeŭ începu a fi observată. «Pentru acésta mĕ țin obligat nu numaĭ de a conserva «acest loc apărat de tot felul de corupțiune, ci încă de «a'l restabili în prima sa sfințenie, ast-fel ca el să fie con- «sacrat numaĭ cultuluĭ luĭ Dumnedeŭ. Nu mĕ îndoesc că «veți ajuta întru acésta intențiunile mele, fiind că aju- «tându-le veți îndeplini o datorie indispensabilă a profe- «siunii vóstre. Rog pre Dumnedeŭ, prea iubiții meĭ frați, «să fiți sănătoși.

CAPITOLUL LIV.

Dărîmarea Templurilor.

Constantin lucra ast-fel cu o sirguință neobosită la înaintarea glorieĭ luĭ Dumnedeŭ, la stabilirea cultuluĭ sĕŭ, la distrugerea rătăcireĭ, și la stingerea idolatrieĭ. Era templurĭ ale căror porți fură ridicate. Altele care fură descoperite, pentru că fiind expuse ploilor și intemperiilor, să cadă în ruină. Era unele din care el ordonă de a se scóte statuele de bronz ce rătăcirea antichităței consacrase, și de care ea vorbise în termenĭ ce arătaŭ multă stimă și respect, și le lăsă expuse în ochiĭ publiculuĭ în piețele din

Constantinopole. Poporul privea de o parte pre Apolon Pytian, de altă parte pre Apolon Smintian. Tripediile de la Delfi eraŭ în Circ. Museile fuseseră transferate din Helicon la Palat. In fine tótă cetatea era plină de statuĭ de aramă și de bronz, care fuseseră făcute de ceĭ maĭ buni meșterĭ, și consacrate în Provinciĭ prin superstiția popórelor. Insă după ce aceste popóre le aŭ jertfit un numĕr nenumĕrat de victime ca unor divinități, pe când eraŭ ca cuprinse de bóla rătăcireĭ, care era atuncĭ bóla generală a neamuluĭ omenesc, aŭ recunoscut în fine, de și fórte târdiŭ, cât de mult se înșelase, când Impĕratul a expus însuși acele statue la batjocurile și la desprețul a tótă lumea. Cât pentru statuele de aur și de argint, iată în ce mod el le ridică întrebuințarea. Sciind că aceste lucrărĭ făcute cu multă artă, din cele maĭ bogate materiĭ ce natura propuse cupidității, eraŭ ca niște pietre ce făceaŭ a cădea pre ceĭ slabĭ și pre ceĭ orbĭ, el se hotărî de a le ridica și de a face drumul liber și sigur. Pentru acest sfârșit el nu se servi nicĭ de valórea nicĭ de puterea soldaților, el nu întrebuință de cât prudența și dibăcia a unora din amicii sĕĭ pe carĭ 'ĭ trimise în secret în Provinciĭ. Eĭ trecură prin mijlocul idolatrilor, fără a avea alte arme de cât pietatea Impĕratuluĭ și propriul lor zel pentru credință, și abolirĕ cu totul cele maĭ vechĭ rătăciriĭ. Eĭ obligară maĭ întâiŭ pre preoții păgânĭ a scóte Idoliĭ lor din locurile cele maĭ secrete, unde eĭ 'ĭ accunsese. Eĭ despuéră apoĭ pre aceĭ idolĭ de ornamentele lor, și descoperirĕ urâciunea lor la tótă lumea. In fine puserĕ la o parte ce era maĭ prețios, topiră aurul și argintul pentru a'l păstra, și lăsară Păgânilor ceia ce nu era de nicĭ o valóre. Impĕratul ordonă a transporta tot de odată statuele ce nu eraŭ de cât de aramă saŭ de bronz. Ast-fel aceștĭ Dumnedeĭ odinióră atât de mult celebrați prin fabulele Greciei, fură legați și târîți ca niște sclavĭ.

CAPITOLUL LV.

Dărîmarea unuĭ templu din Fenicia,

Impĕratul cercetă cu o îngrijire minunată până și cele maĭ micĭ resturĭ ale rătăcireĭ. El descoperi din Palatul sĕŭ o cursă întinsă mântuireĭ sufletelor într'un unghiŭ al

Feniciei, întocmaĭ dupre cum un Vultur din înălțimea Ceruluĭ descopere ceia ce se petrece pre pămînt. Era o pădure, și un Templu consacrat în onórea unuĭ infam demon, sub numele de Venus; nu în o piață publică, pentru a servi de ornament uneĭ marĭ Cetățĭ; ci la Afaea într'un loc fórte pustiŭ al Munteluĭ Liban. Acolo se ținea o scólă deschisă de desfrânare. Eraŭ ómenĭ carĭ renunțând la demnitatea sexuluĭ lor se prostitueaŭ acolo ca femeele, și cari credeaŭ așĭ face priincósă divinitatea prin infamia acesteĭ monstruóse corupțiunĭ. Era un loc privilegiat pentru a comite nepedepsit adulterul și alte abominațiunĭ. Niminea nu 'ĭ putea opri cursul, fiind că niminea nu putea intra în acel loc, dacă avea onestitate și înfrânare. Impĕratul avênd cunoscință despre acésta credu că acest templu nu merită de a fi luminat de razele Sóreluĭ, și porunci ca să fie dărîmat, statuele să fie sfărâmate, și ornamentele ridicate. Acest ordin fu îndată executat de către soldațĭ, și ceĭ ce fuseseră odinióră ceĭ maĭ dedațĭ la desfrânare, schimbară moravurile de frică de a fi pedepsiți cu asprimea cu care Impĕratul 'ĭ amenința. Păgânĭ chiar însușĭ recunoscură estravaganța superstițieĭ lor, și se abținură de la excesele cele maĭ blamabile.

CAPITOLUL LVI.

Dărîmarea templuluĭ luĭ Esculap.

Rătăcirea de care un numĕr nenumĕrat de persóne eraŭ preveniți, că un demon din Cilicia avea virtutea de a vindeca bólele cele maĭ primejdióse, de și nu era de cât un înșelător care 'și bătea joc de simplicitatea popórelor, Impĕratul care 'și propusese de a autorisa cultul luĭ Dumnedeŭ, și de a nu suferi nicĭ un altul, ordonă de a dărîma templul. Indată acest edificiŭ, care fusese privit cu admirațiune de către Filosofĭ, fu dărîmat de mâinile soldaților. Acel ce înșelase atât de îndelungat timp pre ómenĭ promițênd de a'ĭ vindeca, nu găsi nicĭ cum remediŭ pentru el însuși în acéstă împrejurare, precum de asemenea nu găsi când fu lovit de fulger, dupre cum Poețiĭ aŭ inventat'o. Lovitura ce 'ĭ dădu Constantin nu avu nicĭ inventiune, nicĭ fabulă. El rĕsturnă ast-fel templul, în cât nu rĕmase nicĭ o urmă de rătăcire.

CAPITOLUL LVII.

Convertirea Păgânilor.

Când aceĭ ce fuseseră ceĭ maĭ atașați la cultul demonilor vĕdură rătăcirea lor descoperită, templurile dărîmate, și statuele rĕsturnate, uniĭ îmbrățișară doctrina salutară a Mântuitoruluĭ iar ceĭ ce nu voiră a o îmbrățișa, condamnară superstițiunea părinților lor, și 'și bătură joc de aceĭ pe carĭ 'ĭ adorase odinióră ca pre Dumnedeĭ. Eĭ aveaŭ dreptate de a 'și bate joc de eĭ fiind că vedeŭ murdăriile ce fuseseră lung timp, ascunse sub frumusețea exterióră, a acelor figurĭ. Eĭ nu vedeaŭ în lăuntru de cât óse putrede, de cât fășiĭ de stofe, pae și fin. Când vĕdură că în lăuntrul acestor statuĭ nu era nicĭ vre un demon care să facă Oracolĭ, nicĭ vre un Dumnedeŭ care să predică viitorul, nicĭ vre o fantomă négră și întunecósă care să pótă fi vĕdută, eĭ condamnară nebunia lor și nebunia strĕmoșilor lor. Iată pentru ce nu era nicĭ o pesceră atât de întunecósă, nicĭ atât de adâncă, unde să nu intre aceĭ pe carĭ 'ĭ trimisese Impĕratul pentru a stîrpi resturile idolatrieĭ, și nu era sanctuar în templurĭ unde să nu mérgă soldațiĭ ca în locul cel maĭ profan, după ce orbirea Păgânismuluĭ fusese public recunoscută.

CAPITOLUL LVIII.

Dărîmarea unuĭ templu al luĭ Venus. Construirea uneĭ biserici.

Acéstă faptă este fără îndoeală una din cele maĭ frumóse ale luĭ Constantin, deși el a făcut un mare numĕr de asemenea fapte în provinciĭ; voiŭ istorisi aicĭ una ce el făcu la Heliopole, cetate din Fenicia. Păgânĭ din acéstă cetate admițênd public desfrânarea permiteaŭ femeelor și fiicelor lor de a se prostitui nepedepsit. Impĕratul de care vorbesc, fiind ales de Dumnedeŭ pentru a învĕța înfrânarea și cumpătarea în tot pământul, opri acele popóre de a continua în acéstă grozavă neorânduélă, și făcênd, față de eĭ prin scrisorile sale, funcțiunea de predicator, 'ĭ sfătui de a priimi lumina credințeĭ, și a recunósce pre Dumnedeŭ

cel adevĕrat. El nu se mulțumi de ale anunța ast-fel doctrina Evangelieĭ, ci încă înălță în mijlocul cetățeĭ lor o mărétă zidire, și o consacră exercițiilor religiuneĭ nóstre. Ast-fel se vĕdu o nouă minune, care până atuncĭ fusese neauḑită. O mulțime de persóne, smulse de la superstiția păgână, fu schimbată într'un minut, în o adunare de credincioșĭ conduși de către diaconĭ, de către preoți, și un episcop. Impĕratul făcu a se distribui marĭ sume în cetate pentru alinarea săracilor, cu scop de a'ĭ atrage prin acéstă iubire la Evangelie, dupre acéstă cugetare a sfîntuluĭ Pavel: *mĕ bucur, numaĭ să fie propoveduit Iisus Cristos, orĭ prin ce chip ar fi, saŭ prin ocasiune, saŭ prin un adevĕrat zel.*

CAPITOLUL LIX.

Tumult aṭiṭat în cetatea de Antiochia, cu ocasiunea luĭ Eustatie.

Pe când religiunea creștină se stabilea ast-fel între tóte popórele, și biserica gusta fructele păcĭĭ, gelosia care face rĕul sĕŭ din binele altora, nu lipsi de a turbura prosperitatea nóstră. Ea speră că aprinderea disputelor, nóstre și excesul disordinilor nóstre, ar porni contra nóstră indignarea Impĕratuluĭ, și în acéstă speranță, ea aprinse în Antiochia focul uneĭ furióse certe, și umplu biserica din acéstă cetate de turburărĭ atât de tragice ca acele ce poețiĭ profanĭ arătă în teatrurĭ. Credincioșiĭ se desbinară în douĕ partide, iară restul locuitorilor, magistrațiĭ și militariĭ, luară armele unĭĭ contra altora, și s'ar fi încăerat la luptă de n'ar fi fost opriți prin un ordin secret al Providenței, și de téma de a aṭița mâniea Impĕratuluĭ. Acest principe opri ca un înțelept medic, cursul acestuĭ rĕŭ prin blândeța sa naturală. El trimise în acéstă cetate un comite de o credință încercată, care liniști turburarea prin prudența sa, și scrise el însuși mai multe scrisorĭ pentru a sfătui pre locuitorĭ la pace, și la modestia creștină. El 'ĭ scuză în cât-va, și aruncă vina de cele ce se întâmplase asupra aceluia ce fusese principalul autor. Aș reproduce aicĭ scrisorile sale în întregul lor pentru învĕțămintele salutare ce ele conțin, dacă nu m'aș teme de a lăsa o pată la re-

putațiea acelor ce aṭițase desordinea, a cărĭĭ memorie nu voesc a maĭ reînoi. Nu voiŭ reproduce de cât pre aceia în care el mărturisește bucuria sa de restabilirea buneĭ înțelegerĭ, și care el sfătuește pre locuitorĭ a nu dori de păstor pre episcopul uneĭ alte cetățĭ prin mijlocirea căruia eĭ se reconciliase, și de a alege dupre obiceiŭ, pre acela pre care Mântuitorul le-ar destina. Iată termeniĭ scrisorĭĭ sale.

CAPITOLUL LX.

Scrisórea luĭ Constantin către locuitoriĭ din Antiochia, prin care el le ordonă de a lăsa pre Eusebie la Cesaria, și de a alege un alt episcop de cât pre el.

Constantin, învingĕtor, prea mare, August: către poporul din Antiochia.

«Unirea ce e stabilită între voĭ a fost fórte plăcută per-
«sónelor celor maĭ inteligente, și celor maĭ luminate ale se-
«coluluĭ. Maniera vóstră de a trăi, zelul vostru pentru re-
«ligiune și afecțiunea vóstră pentru serviciul meŭ, 'mĭ
«daŭ pentru voĭ o afecțiune nedeslegată și neviolabilă.
«Prudența conduiteĭ este isvorul tuturor bunurilor, de care
«se bucură cine-va în cursul acesteĭ viețe. Ce este maĭ cu-
«viincios pentru voĭ de cât acéstă prudență? Nu vĕ mi-
«rați decĭ că dic, că iubirea de adevĕr a servit maĭ mult
«a procura conservarea vóstră, de cât a atrage asupra
«vóstră ura. Ce este maĭ de dorit și maĭ cuviincios între
«fraṭiĭ ce merg împreună în aceiași cale a dreptățiĭ, și
«cari tind la același loc de repaos ce Dumneḑeŭ le-a pro-
«mis, de cât de a fi în o perfectă unire de spirite și de
«voințe? Perfecțiunea ce Dumneḑeŭ cere de la aceĭ ce fac
«profesiune de lege și dorința ce am de a vedea alegerea
«ce aṭi făcut, confirmată prin fapte sfinte, vĕ oblig a în-
«treținea acéstă unire. Dacă vĕ miraṭi de acest exordiŭ,
«și dacă nu'ĭ descoperiṭi planul, vi'l voiŭ explica fórte
«bucuros. Mărturisirile avantagióse, ce daŭ luĭ Eusebie
«actele ce am citit, a căruĭ profundă doctrină o cunosc de
«mult timp, unită cu o deosebită modestie, și cu elogiile
«extra-ordinare ce fac de meritul sĕŭ, mi-a descoperit do-

«rința ce voĭ aveți de a'l alege ca episcop al vostru. Ce «cugetărĭ credeți voĭ că am avut asupra acestuĭ subiect, «când am examinat regulile adevĕruluĭ și ale dreptățiĭ? «Ce neliniște vĕ închipuiți voĭ că mi-a adus acest plan ce «aveți? O sfîntă credință, ce ni-a prescris prin gura Mân«tuitoruluĭ forma conduiteĭ nóstre, cât aĭ fi tu de aspră «și întristătóre păcătoșilor dacă n'aĭ refusa de a lucra din «motivul intereselor tale? Mi se pare că acel ce preferă «pacea orĭ căruĭ lucru, se pune maĭ pre sus de însușĭ «victoria. Nu e niminea care să nu fie mulțumit de a o «câștiga. Insĕ este maĭ onest de a se lipsi de ea, pentru «a nu vătăma dreptatea. Vĕ rog, prea iubițiĭ meĭ frați, «de a'mĭ spune, pentru ce luați o hotărîre, care este în«juriósă altora? Pentru ce formați planurĭ, cari sunt con«trariĭ pietățiĭ de care faceți profesiune? Eŭ stimez fórte «mult pre acest episcop, pentru care voĭ mărturisiți atâta «iubire și atâta respect; însĕ nu trebue a desprețui cu «ocasiunea sa legĭ, cari aŭ fost în general primite, a tur«bura pre alțiĭ în posesiunea bunurilor lor, și a face o «alegere odiósă, ca și când nu s'ar putea găsi, nu unul, «saŭ douĭ eclesiasticĭ, și maĭ mulți tot atât de demnĭ, ca «și Eusebie, de a fi pușĭ pe scaunul episcopal de Antiochia. «Când se procede fără violență la alegerea demnităților «eclesiastice, se găsesc toți candidațiĭ egalĭ. Cercetarea ce «se face de calitățile vre unuia, nu trebue nicĭ de cum a «fi înjuriósă celor-l-alți. De și nu tóte spiritele aŭ aceiași «înălțare, ele aŭ totuși aceiași cunoscință de poruncile luĭ «Dumnedeŭ și aceiași înclinare de ale observa. De vom «vroi a mărturisirĭ sincer adevĕrul ceia ce voĭ aĭ făcut, «nu e de a opri un episcop, ci de a'l răpi, și acésta nu «e o faptă de dreptate, ci o violență și un atentat. Orĭ «de ce simțimênt, poporul ar fi prevenit asupra acestuĭ «subiect, voiŭ dice cu îndrăsnélă, că acéstă întreprindere «a dat loc la rele svonurĭ, și că eĭ aŭ excitat grozave fur«tunĭ. Oile uită blândeța lor naturală, și daŭ semne de «mânie, când se vĕd părăsite de păstoriĭ lor. De nu mĕ «înșel întru acésta, vĕ rog de a considera folósele ce veți «câștiga renunțând la planul de a răpi pre Eusebie. Veți «conserva amiciția locuitorilor din Cesaria. Eusebie, carele «a făcut o călătorie la Cetatea vóstră cu o intențiune fórte «laudabilă, va avea profitul că virtutea sa a fost onorată

«prin alegerea ce ați voit a face în persóna sa, și voĭ veți «avea gloria de a vĕ menține în posesiunea vechiuluĭ vos«tru obiceiŭ, dacă veți aduce tóte îngrijirile de care sun«teți capabilĭ, pentru a căuta fără sgomot, fără tumult, fă«ră turburare, un Episcop ast-fel cum vĕ este necesar. A«ceste sgomote sunt tot deauna nedrepte. Ele sunt niște «scânteĭ carĭ ațină incendiile. Doresc să fiŭ pre atât de în«naintat în harul luĭ Dumnedeŭ, pre atât de bine în spi«ritile și în inimile vóstre, pre atât de fericit în cursul vie«țiĭ mele, pre cât vĕ iubesc, și pre cât vĕ doresc un per«fect repaos. Renunțați la certurĭ. Restabiliți între voĭ bu«na înțelegere cu curăția moravurilor, înălțați Stindardul «păciĭ și conduceți corabia vóstră cu o cârmă atât de tare «ca ferul către lumina cerească. Incărcați-o cu mărfurĭ ne«stricăcióse. Tot ce putea să o strice a fost ridicat. Con«servați cu îngrijire bunurile ce posedați, nu întreprindeți «nimic cu ușurință. Rog pre Dumnedeŭ, prea iubițiĭ meĭ «frați, să fiți sănătoși.

CAPITOLUL LXI.

Scrisórea luĭ Constantin către Eusebie, prin care 'l laudă că a refusat Episcopia de Antiochia.

«Am citit de maĭ multe orĭ scrisórea vóstră, și am re«cunoscut că ați observat fórte exact disciplina Bisericiĭ. «Acesta este efectul uneĭ deosebite pietățiĭ de a rĕmânea «tare în simțimêntul, care este cel maĭ conform voinței «luĭ Dumnedeŭ, și tradițiuneĭ Apostolilor. Trebue să vĕ con«siderați fericit, că ați fost stimat prin judecata maĭ a tot «universul, demn de guvernămîntul întregeĭ Biserică. Dorin«ța ce tóte popórele mărturisesc de a fi sub conducerea «vóstră face culmea acesteĭ fericirĭ. Ați lucrat fără îndoia«lă cu multă prudență, când, dupre poruncile luĭ Dum«nedeŭ, și disciplina Apostolilor, ați refusat Episcopia de «Antiochia, și ați iubit maĭ bine a rĕmânea în aceia, unde «ați fost stabilit de la început din orînduirea luĭ Dumnedeŭ. «Am făcut rĕspuns și locuitorilor de Antiochia, și Epis«copilor, colegiĭ vostriĭ carĭ 'mĭ scriseseră asupra acestuĭ «subiect. Când Sanctitatea vóstră va vedea scrisorile mele, «veți recunósce lesne că le-am scris, prin mișcarea Spiritu-

«luĭ luĭ Dumnedeŭ, şi că planul acestor popóre era con-
«trar dreptăţiĭ. Va trebui să asistaţi la adunările lor, pen-
«tru ca hotărîrea ce aţĭ luat, să fie acolo confirmată.

CAPITOLUL LXII.

Scrisórea luĭ Constantin către Conciliŭ, prin care opreşte de a trastera pre Eusebie de Cesaria la Antiochia.

Constantin, Invingĕtor, prea Mare, August, luĭ Teodor, luĭ Teodot, luĭ Narcis, luĭ Aetius, luĭ Alfeŭ, şi celor l-alţĭ Episcopĭ adunaţi la Antiochia.

«Am citit scrisórea ce Sanctitatea vóstră mi-a scris, şi
«am recunoscut înţelépta hotărîre a luĭ Eusebie, colegul
«vostru. Dupĕ ce m'am însciinţat fórte exact atât din scri-
«sorile vóstre cât şi din acelea ale Comiţilor perfectisimĭ
«Acakie şi Strategie, de cele ce s'aŭ petrecut în adunare,
«şi după ce am făcut o seriósă reflexiune, am făcut cu-
«noscut poporuluĭ de Antiochia, ceia ce mi s'aŭ părut maĭ
«conform voinţeĭ luĭ Dumnedeŭ, şi orînduieleĭ Bisericeĭ.
«Am adăogat la finele acesteĭ scrisorĭ, copie dupre acelea
«ce le-am adresat, ca să puteţĭ cunósce ce dreptatea m'a
«obligat de a le scrie asupra cereriĭ vóstre şi a lor, ca prea
«sfintul Eusebie să fie transferat de la scaunul de Cesareia
«la acel de Antiochia. Scrisórea luĭ Eusebie se pare fórte
«conformă sfintelor Canóne. Insă este cuviincios ca să sciţĭ
«şi care este simţimîntul meŭ. Am aflat că Eufronius pre-
«otul şi cetăţeanul din Cesaria Capadokieĭ, şi Georgie
«preotul şi cetăţeanul din Aretusa chirotonit de Alexan-
«dru Episcopul de Alexandria, sunt douĭ ómenĭ carĭ ţin
«o sfintă doctrină. Propuneţi 'ĭ cu cei-l-alţĭ carĭ vor fi
«judecaţi demnĭ de a fi ridicaţi la demnitatea Episcopală,
«şi faceţi o alegere conformă tradiţiuniĭ apostolice. Rog
«pre Dumnedeŭ, prea iubiţĭ ĭ meĭ fraţĭ, să fiţi sănătoşĭ.

CAPITOLUL LXIII.

Ingrijirile luate de Constantin pentru stîrpirea Eresiilor.

Iată ce scrise incomparabilul Impĕrat sfinţilor Păstorĭ, pentru a'ĭ sfătui de a procura pacea Bisericiĭ. Când a li-

niştit disputele, şi a stabilit uniformitatea doctrinii, el întreprinse de a extermina o primejdiósă nelegiuire. El trimise ordin Guvernatorilor de Provinciĭ de a urmări, şi de a alunga pre ómeniĭ ce pustieaŭ staulul oilor, sub o falşă aparenţă de modestie şi de gravitate de prorocĭ mincinoşĭ, pre carĭ Mântuitorul 'ĭ numeşte lupĭ răpitorĭ îmbrăcaţi în pieĭ de oĭ, şi a căoror cruḍime nu se arată de cât prin faptele lor, care sunt fructele inimiĭ lor. El nu se mulţumi de a expedia acest ordin contra lor, ci încă le trimise şi o scrisóre prin carĭ 'ĭ sfătuea a schimba socotinţa, şi a reveni la Biserică, ca la portul mântuireĭ lor. Iată cum le vorbeşte.

CAPITOLUL LXIV.

Constituţiunea luĭ Constantin contra Ereticilor

Constantin Invingĕtor, prea Mare, August către Eretich.

«Novaţienĭ, Valentinienĭ, Marconiţĭ, Paulienĭ, Catafrigienĭ,
«şi toţĭ cari predicaţĭ doctrinĭ noĭ în adunărĭ particulare,
«învĕţaţi din acéstă lege vanitatea şi falsitatea opiniunilor
«vóstre, şi rĕutatea otrăviĭ, prin care înveninaţi sufletele
«şi le daţi mórtea. Voĭ sunteţi inimicii adevĕruluĭ şi aĭ vie-
«ţiĭ. Sfaturile vóstre sunt periculóse, nu tind de cât la vi-
«ciŭ şi la conrupţiune, la opresiunea nevinovăţieĭ şi la rui-
«na credinţiĭ. Voĭ comiteţi necontenit păcate, sub pretext
«de a face serviciŭ luĭ Dumnedeŭ, faceţi rane muritóre
«consciinţilor nevinovate, şi răpiţi lumina de la ochiĭ ce o
«caută. Mulţimea şi importanţa ocupaţiilor mele nu'mĭ per-
«mit de a face o enumerare maĭ lungă nicĭ maĭ exactă
«de crimele vóstre. Ele sunt atât de enorme, atât de gro-
«zave, atât infame în cât mi-ar trebui maĭ multe ḍile pen-
«tru a le explica. Sunt chiar mulţumit de a întórce cu-
«getarea mea de la acésta, de frică de a corupe curăţiea
«credinţiĭ mele. Cum aşĭ suferi maĭ mult timp acéstă neo-
«rînduealã, fiind că răbdarea mea este causa că aceĭ ce
«sunt sănătoşĭ sunt atacaţĭ de acest rĕŭ contagios? Pen-
«tru ce nu i-aşĭ smulge rădăcina?

CAPITOLUL LXV.

Constantin oprește pe Eretici de a se aduna.

«Nelegiuirea vóstră ne mai putênd fi suportată, Noi vĕ «oprim prin acéstă lege de a face pe viitor adunări, nicĭ «în public, nicĭ în particular; și ordonăm că tóte locurile, «unde le făcéțĭ în trecut, vĕ vor fi luate. Aceia dintre voĭ, «cari caută de buna credință curățiea Religiunii, să re- «vină în sînul Bisericiĭ, și să reintre în sfînta comuniune, «unde vor găsi adevĕrul. Nu se cuvine a suferi într'un «secol atât de fericit ca al nostru, înșelătoriile ce între- «buințéză schisma și eresia pentru a înșela sufletele cele «simple. Este mult mai drept a face ast-fel ca aceĭ ce tră- «esc în speranța bunurilor cerescĭ, să revină din rătăcirea «lor, să se reîntórcă din cărările abătute la calea cea dré- «ptă; din întuneric la lumină; de la vanitate la adevĕr; «de la mórte la viéță. Pentru acest sfârșit noĭ am ordonat, «dupre cum am spus'o deja, ca tóte Oratoriile ereticilor, «dacă totuși se póte a le numi Oratoriĭ, să fie date Bi- «sericiĭ Catolice, iar cele-l- alte locurĭ, unde voĭ vĕ adu- «nați, să fie confiscate, fără ca să puteți a vĕ aduna în «nicĭ unul pe viitor, fie în particular, fie în public. Or- «donăm ca acéstă lege să fie publicată.

CAPITOLUL LXVI.

Cărți găsite în mâinile ereticilor. Convertirea mai multora dintre eĭ.

Adunările ereticilor fiind împrăștiate prin autoritatea acesteĭ legĭ, și aceste animale crude puse în fugă, o parte din aceĭ pe cariĕĭ înșelase, fiind spăimântați prin amenințările Impĕratuluĭ, ascunseră mișelește simțimintele lor, și reintrară cu rea credință în Biserică. Fiind că fusese ordonat ca cărțile ereticilor să fie căutate, se arestară mai multe persóne, ce se aplicaŭ la arte oprite. Și acești ómenĭ întrebuințaŭ tot felul de mijloce, pentru a evita pedépsa crimelor lor. Eraŭ uniĭ cari se convertiră cu tótă sinceritatea. Episcopiĭ examinară pre uniĭ și pre alțiĭ cu tótă îngrijirea putinciósă. Eĭ isgoniră pre aceĭ ce întrebuin-

țase acéstă meșteșugire de a se îmbrăca în pieĭ de óie pentru a fi primiți; iar pre aceĭ ce se înfățișaseră cu buna credință, 'ĭ primiră la comunicare, dupĕ ce i-aŭ încercat cât-va timp. Iată conduita ce fu păzită către ereticĭ. Aceĭ ce nu țineaŭ nicĭ o doctrină contrară doctrineĭ Bisericiĭ, și cari nu fuseseră separați de cât prin greșala schismaticilor, fură primiți îndată în Biserică. Eĭ se reîntórseră la patria lor cerésca, dupĕ un lung exil, și recunoscură pre dumnedeésca lor Mumă, dupĕ o lungă absență. Iată cum membriĭ se întruniră pentru a nu face de cât un singur corp. Iată cum Biserica Catolică rĕmase singură fără nicĭ o adunare de ereticĭ, și acéstă minunată schimbare fu opera singuruluĭ nostru Impĕrat, prea iubit de Dumnedeŭ.

CARTEA A PATRA

CAPITOLUL I.

Constantin face milostenii și dă dregătorii.

Impĕratul nu negligea guvernămîntul Statuluĭ, pe cînd lucra cu atâta sirguință la mărirea Bisericiĭ, și la propagarea Evangelieĭ. El dădea neîncetat locuitorilor din provinciĭ semne de iubirea sa, sau prin îngrijirea părintéscă ce avea în general de interesele lor, saŭ prin liberalitățile ce făcea către fie-care în particular. El n'a înșelat nicĭ odată speranța nimăruĭ care avuse recurs la bunătatea sa, și nicĭ odată nu i-a respins cererea sa. El a dat unora banĭ, altora moșiĭ, altora dregătoriĭ de consul, de senator, de guvernator de provinciĭ, de comite de întâiul, de al douilea saŭ de al treilea ordin. El a dat la maĭ mulțĭ alțiĭ titlul de perfectissim; căcĭ pentru a gratifica un numĕr maĭ mare de persóne, el inventă un mare numĕr de demnităților noĭ.

CAPITOLUL II.

Reducerea uneĭ a patra părți din imposite.

Pasiunea ce el avea de a face viéța tuturor supușilor sĕĭ, nu numaĭ liniștită ci și plăcută se arătă prin exemplul rar al uneĭ generosităților, ce se va întinde preste secolul sĕŭ, și care este lăudată în fie-care ḑi prin credința publică. El desărcină pre proprietarĭ de perceperea uneĭ a patra părți din tribut, ce eĭ eraŭ datorĭ a plăti, ast-fel că

din patru aniĭ aveaŭ unul liber, în care se bucuraŭ de tóte fructele lor. Acest har a fost acordat pentru tot-déuna, și trebue a se rĕspândi asupra posterității celeĭ maĭ depărtate.

CAPITOLUL III.

Tot despre imposite.

Uniĭ plângându-se că nu se observase nicĭ o dreptate când se impusese tributurile sub domniile precedente, și că'ĭ încărcase peste măsură; Impĕratul dădu ordin ca să li se facă dreptate, și să nu se céră de la eĭ impositul de cât în proporție cu valórea pământurilor lor.

CAPITOLUL IV.

Liberalitatea făcută de Constantin către apărătoriĭ ce perduse causa lor.

Când el judeca o causă, el dădea saŭ banĭ, saŭ moșteniri celuĭ ce o perduse pentru a'l lăsa să plece pre atât de mulțumit ca acela în favórea căruĭ el se pronunțase. El credea că nimenĭ nu trebue să se retragă trist dinnaintea sa. Ast-fel el lăsă să plece ambele părți mulțumite, și făcea a se admira pre atât liberalitatea sa cât și dreptatea sa.

CAPITOLUL V.

Invingerea Sciților.

Este óre nevoe să maĭ vorbesc de Națiunile barbare pe care el le-a redus la ascultarea Imperiuluĭ. El a obicĭnuit pre Sciți și pre Sarmați la jugul dominațiuniĭ Romane, ce eĭ tot-d'eauna 'l scuturase. Impĕrații, predecesoriĭ sĕĭ plăteaŭ un tribut anual celor dintâĭ din aceste popóre. Insă Constantin ne putênd a se supune uneĭ servitudiniĭ atât de înjositóre, merse asupra lor sub Steagul Mântuitoruluĭ sĕŭ, înfrână prin puterea armatelor sale pre aceĭ ce îndrăsniră a i se opune, și îndulci naturelul salbatic al celor-l-alte popóre prin mijlocirea trimișilor sĕĭ.

CAPITOLUL VI.

Reducerea Sarmaților la ascultarea Romanilor.

Dumnedeŭ smeri el-însuși mândria Sarmaților, și 'i supuse sub piciórele luĭ Constantin. Eĭ dăduse arme sclavilor lor pentru a combate pre Sciții, cari le declarase rĕsboiŭ. Când acești sclavĭ câștigase victoria, eĭ se resculară contra stăpânilor lor, și 'i alungară din țara lor. Acești fugarĭ nu găsiră alt azil de cât clemența luĭ Constantin, carele 'i primi fórte bine, și puse în trupele sale pre aceĭ ce eraŭ propriĭ a purta armele, iar celor-l-alți le dădu pământurĭ pentru subsistența lor. Eĭ înșuși mărturiseaŭ că disgrația lor se schimbase într'o deosebită fericire, fiind-că eĭ se desfăcuse de barbaria națiunii lor și învĕțase politeța Romanilor.

CAPITOLUL VII.

Ambasade de la diverse Națiunĭ. Darurĭ făcute de Impĕratul.

Dumnedeŭ supuse ast-fel maĭ multe popóre puternicieĭ luĭ Constantin. El primea neîncetat Ambasadorĭ încărcați de bogate darurĭ. Am vĕdut la pórta Palatuluĭ sĕŭ streinĭ carĭ aveaŭ haine de o modă fórte deosebită de a nóstră, și pĕrul și barba într'un alt chip. Eĭ eraŭ grozavĭ la vedere, căutătura lor era sălbatică, și talia lor monstruósă. Unii aveaŭ fața roșie. Alții o aveaŭ maĭ albă de cât zăpada, iară alții de culóre amestecată. Se vedeaŭ printre acești streinĭ Indienĭ, Etiopienĭ, carĭ fiind, cum dice Omer, desbinați în douĕ popóre, locuiaŭ la extremitatea lumiĭ. Eĭ aduceaŭ, dupre cum se vede represintat în tablourĭ, ceia ce aveŭ maĭ bun și maĭ ales în țara lor. Unii ofereaŭ luĭ Constantin coróne de aur, alții diademe semănate cu mărgăritare, alții băeți tinerĭ ce aveaŭ plete blonde; alții veste cusute cu florĭ de aur dupre chipul țării lor; alții caĭ; alții scuturĭ, lăncĭ, arcurĭ, și săgeți. Aceste darurĭ eraŭ nu numaĭ un semn de supunerea și respectul lor, ci și o arvună de alianță și de serviciile lor. Impĕratul le priimea fórte bucuros, și le făcea îndată darurĭ maĭ bogate. El gratifică

pre ceĭ maĭ considerabilĭ din aceĭ ambasadorĭ cu óre care demnități de a le Imperiuluĭ, și cea maĭ mare parte din eĭ se găsiră atât de tare îndatorați, în cât le plăcură maĭ bine a rĕmânea la curtea sa, de cât a se reîntorce în Țara lor.

CAPITOLUL VIII.

Constantin scrie Regeluĭ Persieĭ în favórea Creștinilor.

Regele Persieĭ căutând alianța Impĕratuluĭ precum și ale celor-l-alți streinĭ, și trimețêndu'i pentru acest sfârșit ambasadorĭ cu darurĭ, acest Principe usând de o magnificență extra-ordinară, 'i trimise din partea sa darurĭ mult maĭ bogate de cât acele ce primise. Aflând cu bucurie că era în acel Regat o mulțime de persone care făceaŭ profesiune de credință, el credu de datorie a le face să simță efectele protecțiuniĭ sale, și scrise în favórea lor în acești termenĭ.

CAPITOLUL IX.

Scrisórea luĭ Constantin către Sapor, Regele Persilor.

«Păzind credința sunt luminat de lumina adevĕruluĭ și «urmând acéstă lumină pătrund din ce în ce maĭ mult obs-«curitatea credințiĭ. Eŭ fac profesiune de Religiunea care «mĕ învață a adora pre un singur Dumnedeŭ, sub a că-»ruĭ apărare am plecat de la țĕrmurile Oceanuluĭ, și am «dat speranță Imperiuluĭ de a se vedea curând liberat de «disgrațiile sale. Provinciile care gemeaŭ sub dominațiunea «tiranilor, aŭ găsit un liberator. Eŭ public mărirea acestuĭ «Dumnedeŭ, carele le-a ajutat. Am ordonat a se purta «stégul sĕŭ de către soldații meĭ, cari'l adoréză, și carĭ «prin puterea sa câștigă victoriĭ fórte însemnate.

CAPITOLUL X.

Desprețuirea Idolilor.

«Mărturisesc că am tot-déuna în spiritul meŭ mărirea

«sa, că'l privesc cu ochiĭ sufletuluĭ în înălțarea glorieĭ sale, «și că'l invoc în genuchĭ. Despreţuesc vĕrsarea sângeluĭ, «odorea ce ese din măruntaele victimelor, lumina ce este «întreținută din materiĭ scóse din pământ, și tóte lucru- «rile de care rătăcirea și superstiția se servesc pentru a «perde pre păgânĭ. Dumnedeŭ n'ar putea suferi ca ómeniĭ «să abuzéze de bunurile ce el le-a acordat pentru între- «buințarea lor. El nu cere de cât un suflet curat, și o «conscință neprihănită a cărĭ fapte el le cumpăneste. Luĭ «'ĭ place modestia și blândeța. El iubește pre persónele «pacĭnice, și despreţuește pre aceĭ ce ațiță turburările. El «reprimézĕ îngâmfarea, smerește pre aceĭ ce se înalță, și «înalță pre aceĭ ce se smeresc. El protege pre principiĭ, ce «guvernézĕ cu dreptate, întărește puterea lor și le dă pacea.

CAPITOLUL XI.

Despre prinderea luĭ Valerian.

«Nu mĕ înșel nicĭ de cum fratele meŭ, când recunosc «că acest Dumnedeŭ este domnul și părintele tuturor ó- «menilor. Maĭ mulțĭ din aceĭ ce m'aŭ precedat, aŭ fost «atât de orbĭ în cât l'aŭ negat. Insĕ sfârșitul lor a fost «atât de nenorocit, în cât a fost propus maĭ pe urmă ca «un exemplu funest care trebuea a întórce pre ceĭ-l-alțĭ «de la nelegiuire. Acela pre care dreptatea dumnedeiască «a urmărit ca un fulger de aicĭ până în țara vóstră, și «carele a înălțat acolo trofeul infamieĭ sale, a fost unul «dintre eĭ.

CAPITOLUL XII.

Ruina persecutorilor Bisericeĭ.

«Pedeapsa publică ce a suferit ceĭ-l-alțĭ face o parte «din gloria secoluluĭ nostru. Am fost martor al morțiĭ de- «plorabile a acelor ce făcuse legĭ fórte nedrepte contra po- «pórelor ce fac profesiune de cultul luĭ Dumnedeŭ. Pentru «acésta 'ĭ mulțumesc că prin un ordin particular al Pro- «videnției sale, a dat pacea celor ce păzesc legea sa. Bu- «nătatea ce el are de a uni pe tóte popórele în exercițiul

aceleĭași Religiunĭ mĕ face a spera, că secolul nostru va fi plin de prosperitate și de fericire.

CAPITOLUL XIII.

Rugăminte în favórea Creștinilor.

«Ce bucurie credeți că simț când aud că cele maĭ fru- «móse Provinciĭ ale Persieĭ sunt pline de Creștinĭ?. Doresc «ca afacerile lor și ale vóstre să fie într'o stare înflori- «tóre și ca suveranul Domn al Universuluĭ să vĕ fie fa- «vorabil. Eŭ pun pe Creștinĭ sub protecțiunea clemenției «vóstre. Vi'ĭ las în mâĭnile vóstre, și vĕ rog de aĭ face să «simță efectele blândeții și bunătății vóstre, care nu vĕ «vor fi maĭ puțin glorióse, pre cât vĕ vor fi folositóre.

CAPITOLUL XIV.

Pacea acordată rugăciunilor luĭ Constantin.

Universul fiind condus ca o carabie, prin dibăcia unuĭ învĕțat pilot, tóte popórele gustară dulcețile păcĭĭ sub domi- națiunea, și în Religiunea unuĭ Principe, care punea glo- ria sa în serviciul ce el dădea luĭ Dumnedeŭ. Fiind-că era convins că rugăcĭunile contribueaŭ mult la binele Sta- tuluĭ, el făcu rugăcĭunĭ fórte umilite și fórte ardĕtóre, și îndemnă pre Sfinții Păstorĭ aĭ Bisericĭ de a face și eĭ rugăcĭunĭ în favórea sa.

CAPITOLUL XV.

Imagina luĭ Constantin represintată rugând pe Dumnedeŭ.

Curățenia și ardórea credinții sale, se vĕd pe monedele de aur, pe care el este gravat în aceiași stare în care a- vea obiceiŭ de a se ruga luĭ Dumnedeŭ, cu ochiĭ ridicați la Cer, și cu mâĭnile întinse. Nu este provincie în care să nu se vadă aceste monede. Sunt și câte-va tablourĭ la intrarea Palatuluĭ, unde el este zugrăvit în picĭóre, și rugându-se cu mâĭnile întinse, și cu ochiĭ ridicați la Cer.

CAPITOLUL XVI.

Oprire de a pune portretul luĭ Constantin în templurile Păgânilor.

Dacă Constantin ţinu la onórea de a fi zugrăvit în posiţiunea de rugător înaintea tronuluĭ Majestăţiĭ eterne, el nu vroiĭ nicĭ-odată ca portretele sale să fie puse în templurile, unde Păgâniĭ se adună pentru a se închina Dumnedeilor mincinoşĭ, ca nu cum-va să fie pângărit prin umbra şi prin cea maĭ mică aparenţă a acesteĭ condamnabile superstiţiunĭ.

CAPITOLUL XVII.

Rugăciunĭ făcute în Palat.

Orĭ-cine va lua ostenéla de a considera grija ce avu Constantin de a face ca o Biserică din Palatul sĕŭ, va recunóste lămurit cele maĭ vĕdute semne de pietatea sa ca acele ce ni s'aŭ arĕtat până acum. El dădea în Palat la tótă lumea un exemplu public de devoţiune. Ţinea în mâînile sale cărţile Scriptureĭ şi medita adevĕrurile sfinte ce ele cuprind. Dupĕ meditare, el făcea rugăcĭunĭ publice cu tótă Curtea sa.

CAPITOLUL XVIII.

Lege pentru observarea Duminiceĭ.

Constantin ordonă ca ḑioa Domnuluĭ, care este ḑioa mântuireĭ, şi cea maĭ întâiŭ din tóte ḑilele să fie destinată rugăcĭunĭĭ. El dădu grija Palatuluĭ sĕŭ Diaconilor, şi celor-l-alţĭ Miniştriĭ consacraţĭ la serviciul luĭ Dumnedeŭ. El învĕţă pre soldaţiĭ şi pre ofiţeriĭ curţiĭ sale a observa aceĭaşĭ ḑi, şi a face rugăcĭunĭ plăcute luĭ Dumnedeŭ. Indemnă pre cât 'ĭ fu cu putinţă pre ceĭ-l-alţĭ supuşĭ aĭ sĕĭ a se deda la acelaşĭ exerciţiŭ de pietate. Ordonă ca sâmbăta şi Duminica să fie sĕrbătorite în onórea, precum e probabil, a misterelor ce Dumnedeŭ a bine-voit a sĕvîrşi în acele ḑile.

CAPITOLUL XIX.

Rugăciune făcută de soldaţiĭ Păgânĭ, Duminica.

Constantin învĕţă pre toţĭ soldaţiĭ sĕĭ, a observa cu respect, ḑiua Duminiciĭ, care se numeşte şi ḑiua Sóreluĭ şi a luminiĭ. El dădu ḑiua întrĕgă celor ce îmbrăţişase credinţa, pentru a se ocupa fără întrerupere de rugăciune în locurile sfinte, unde Credincioşiĭ se adună, iară celor ce nu primise încă cuvîntul luĭ Dumnedeŭ, el le ordonă prin o constituţie particulară, de a se aduna într'un câmp frumos, şi de recita acolo toţĭ împreună, la semnalul ce li se va da, o rugăciune ce vor fi învĕţat'o maĭ nainte de rost. El 'ĭ învĕţă că nu trebueaŭ a pune încrederea lor, nici în puterea trupuluĭ lor, nicĭ în oţelirea armelor lor, ci în ajutorul luĭ Dumnedeŭ, carele este Domnul absolut al universuluĭ, autorul tuturor bunurilor, şi împărţitorul victorieĭ, şi pe care trebue a o cere de la el, deschidĕnd ochiĭ, şi întinḑĕnd mâinile către dênsul. Formula rugăciunĭĭ ce el le prescrise era în latineşte. Iată o traducere fórte fidelă.

CAPITOLUL XX.

Rugăciunea prescrisă de către Constantin soldaţilor sĕĭ.

«Recunóscem că tu eştĭ singurul Dumnedeŭ; mărturi-
«sim că tu eştĭ Domnul nostru, şi implorăm ajutorul tĕŭ.
«Numaĭ prin ajutorul tĕŭ noĭ am câştigat victoria, şi am
«biruit pre inimiciĭ noştriĭ. 'Ţĭ mulţumim de harurile ce ni-
«aĭ acordat în trecut, şi nădĕjduim continuarea lor şi pe
«viitor. Te rugăm toţĭ de a ne conserva mult timp pre
«Constantin Impĕratul nostru, în deplină sănătate şi în vic-
«toria cu prea-pioşiĭ Principĭ, fiiĭ sĕĭ.

CAPITOLUL XXI.

Sirguinţa luĭ Constantin la rugăciune.

Acest pios Principe fiind fórte instruit în misterile nóstre se închidea la óre-care oră în fie-care ḑi în cabinetul sĕŭ,

pentru a se prosterne înaintea luĭ Dumnedeŭ, și a'ĭ cere fórte umilit harurile ce 'ĭ eraŭ necesariĭ. El adună în dilele de sĕrbătorĭ, tóte puterile trupuluĭ și ale spirituluĭ sĕŭ, pentru a se aplica la exercițiile pietățiĭ cu o ardóre nouă, și dădea exemplu de acésta celor-l-alțĭ, ca cum ar fi fost Păstorul și Episcopul lor. In ajunul dileĭ ce preceda sĕrbătórea el ordonă a aprinde în tótă Cetatea o atât de mare cantitate de făcliĭ și de candele, în cât nóptea, în care Credincioșiĭ făceaŭ privighiere pentru a se ruga, era maĭ luminósă de cât însușĭ diua. Cum începea a se ivi zorile, el făcea milosteniĭ la supușiĭ sĕĭ, pentru a imita liberalitatea cu care Domnul rĕspândește lumina sa.

CAPITOLUL XXII.

Cultul Idolilor înlăturat.

Acelașĭ Impĕrat închise templurile tuturor supușilor sĕi, și le opri jertfele. El trimise și o lege în Provinciĭ, prin care obligă pre Guvernatorĭ la observarea Duminiciĭ, și a sĕrbătorilor Martirilor.

CAPITOLUL XXIII.

Constantin se numește el însuși Episcop, stabilit pentru ceia ce privește în de afară de Biserică.

Făcênd într'o di un ospĕț Episcopilor, din numĕrul cărora avém onórea de a fi, el le dise cu un temeiŭ fórte legitim că și el era Episcop, și se servi cam cu aceste cuvinte: *Voĭ ațĭ fost pușĭ de Dumnedeŭ Episcopĭ, pentru cele din lăuntru ale Bisericiĭ, și eŭ am fost pus pentru cele din afară.* El 'și îndeplinea de asemenea fórte exact acéstă însărcinare, și îndemna pre toțĭ supușĭ sĕĭ la pietate cu veghierea și zelul unuĭ adevĕrat Păstor.

CAPITOLUL XXIV.

Idolatria înlăturată. Spectacolile gladiatorilor oprite.

Prin un efect al acestuĭ zel el opri în mod absolut de

a jertfi Idolilor, de a consulta ghicitoriĭ, de a înălța statuĭ, de a face ceremoniĭ abominabile și luptele gladiatorilor. Locuitoriĭ din Egipt și din Alexandria, consacrând la cultul Niluluĭ pre óre-care ómenĭ afemeiațĭ, Constantin făcu o lege, prin care opri în mod absolut acéstă profanare a natureĭ. Fiind că aceste popóre superstițióse 'șĭ închipuiaŭ, că Nilul n'ar inunda maĭ mult pământurile lor, dacă s'ar înceta cultul sĕŭ, Dumnedeŭ arătă cu totul din contra în favórea Religiuniĭ nóstre. Căcĭ îndată ce acești ómenĭ necurațĭ aŭ fost exterminațĭ din tóte Cetățile ce eĭ pângărise prin nelegiuirea ministeruluĭ lor, Nilul păru a mărturisi bucuria ce avea de îndepărtarea lor, prin abondența cu care el revărsă apele sale, și a învĕța prin acésta chiar pre acele popóre nebune, a nu atribui prosperitatea lor nimănuĭ altuia de cât luĭ Dumnedeŭ.

CAPITOLUL XXV.

Reformarea legilor care priveaŭ pre aceĭ ce n'aveaŭ copiĭ, și executarea testamentelor.

Ori-cine ar vroi să cerceteze cu luare aminte cele-l-alte abuzurĭ ce a reformat Impĕratul nostru, ar găsi o largă materie pentru a face maĭ multe volume. Eŭ nu voiŭ însemna aicĭ de cât una saŭ douĕ legĭ pe care el le-a schimbat. Era o veche dispositiune care lipsea, pre aceĭ ce nu aveaŭ copiĭ, de succesiunĭ carĭ fără acésta le-ar fi aparținut. Impĕratul credu de datorie a o îndrepta. El judeca fórte înțelepțește că numaĭ greșalele de bună voie merită de a fi pedepsite. Decĭ, maĭ mulțĭ nu aŭ copiĭ fără să fie din greșala lor. Sunt uniĭ, cari doresc să aibă, și cari nu pot căpăta de la natură. Sunt alțiĭ, cari ar fi bucuroșĭ de a avea copiĭ lor ca moștenitorĭ, însă nu voesc a naște pentru că aŭ pre atâta versiune de femeĭ, pre cât inclinare la virtute. Sunt femeĭ carĭ se consacră cu totul la serviciul luĭ Dumnedeŭ, și care 'ĭ oferă curățiia trupuluĭ lor ca și aceia a inimiĭ lor. Pentru că aŭ făcut luĭ Dumnedeŭ un sacrificiŭ atât de plăcut, fi-vor ele pentru acésta maĭ maltratate? Hotărârea lor merită de a fi admirată, și perseverența lor întrece puterile natureĭ. Aceĭ ce aŭ dorit copiĭ și n'aŭ putut avea, sunt maĭ mult demnĭ de compă-

timire de cât de pedépsă. Aceĭ ce nu vroesc a avea prin dorința de a ajunge la o maĭ înaltă perfecțiune, merită de a fi admiraț̆i. Iată motivile ce îndemnară pre Impĕratul a reforma acéstă lege. Acelaș̆i Principe observând că formalităț̆ile prescrise prin vechiul drept pentru validitatea testamentelor eluda fórte adese-orĭ efectul ultimeĭ voințe a murinḑilor, el ordonă, ca în orĭ-ce mod ar fi conceput un testament să fie valabil, și ca aceĭ ce n'ar vroi să'l facă prin scris, l'ar putea face prin viŭ graiŭ în presența marturilor capabilĭ de a'ĭ atesta adevĕrul.

CAPITOLUL XXVI.

Legĭ contra Jidovilor, și în favórea Episcopilor.

Acelaș̆i Impĕrat opri Jidovilor de a avea sclavĭ pre Creș̆tinĭ, în credința că nu era drept ca aceĭ ce fuseseră rescumpăraț̆i de către Mântuitorul să rĕmână sub puterea celor ce 'l omorîse, dupre cum omorîse maĭ nainte pre Prorocĭ. El ordonă ca Creș̆tinul să fie pus în libertate, iară Jidovul să fie condamnat la o amendă. El confirmă decretele ce făcuse Episcopiĭ în Sinóde, ast-fel nu era maĭ mult permis Guvernatorilor de Provinciĭ de a împedeca executarea lor. Acéstă lege era întemeiată pe opiniunea în care el era, că trebue a prefera pre Ministriĭ luĭ Dumneḑeŭ, judecătorilor secoluluĭ. El publică un mare numĕr de asemenea legĭ, carĭ ar merita de a fi adunate și cuprinse într'un volum, pentru a arĕta înțelepciunea și întinderea prevederel sale. Ce voiŭ ḑice de grija ce avea de a căuta de diminéța până séra pre aceĭ ce aveaŭ nevoie de ajutorul sĕŭ?

CAPITOLUL XXVII.

Bunurĭ date Bisericilor de Constantin.

El exercita cu deosebire liberalitatea sa pentru Biserică, dându-le câte odată pământurĭ, și câte odată venitur̆ĭ pentru nutrimentul vĕduvelor și al orfanilor. El avea grijă de a îmbrăca pre săracĭ, și onora cu deosebire pre ceĭ ce se consacrase la serviciul luĭ Dumneḑeŭ. El avea un respect deosebit pentru adunarea Feciórelor ce hotărîseră a păzi

tótă viața lor virginitatea lor, și nu se îndoia nicĭ cum că trupurile lor n'ar fi templurĭ unde locuea Sfîntul Duh.

CAPITOLUL XXVIII.

Discursurĭ compuse de Constantin.

Principele, a căruĭ viéță scriŭ, petrecea câte odată noptĭ întregĭ în meditarea Legiĭ luĭ Dumneḑeŭ. In órele sale de repaos el compunea discursurĭ pentru instruirea popórelor sale, în credința că el nu trebuea a le conduce de cât prin rațiune. Eĭ alergaŭ cu mulțimea pentru a'l asculta. Când se găsea câte odată în casul de a vorbi de misterele nóstre, el se scula și le explica cu o modestie neasemănată. Iară când auditoriĭ sĕĭ 'l aplaudaŭ, el le arăta prin gesturile sale a reserva admirațiunea lor pentru Impĕratul carele este în Cer. Ordinea ce el ținea maĭ adesea orĭ în discursurile sale era de a le începe prin combaterea eróreĭ Păgânilor, carĭ adoraŭ maĭ mulț̆ĭ Dumneḑeĭ. El se întindea apoĭ asupra probelor unităț̆eĭ luĭ Dumneḑeu,și a Proviḑenț̆eĭ prin care el guvernéză Universul. El explica dupĕ acésta motivele ce l'aŭ îndemnat a se pogorî pre pământ, și împrejurările viețiĭ ce a dus pre pământ. De acolo trecea la descrierea judecăț̆ĭ și înspăimânta pre auditoriĭ sĕĭ prin vehemența invectivelor ce el făcea contra avarilor, a nedrepț̆ilor și a violenț̆ilor. Mustrând câte odată cu tărie viciile de care se simțeaŭ vinovaț̆ĭ ceĭ maĭ de căpitenie aĭ curț̆ĭĭ sale, el 'ĭ silea a pleca ochiĭ în jos. El le declara sus și tare că într'o ḑi eĭ vor da seamă luĭ Dumneḑeŭ de tóte faptele lor, că el le încredințase guvernământul cetăț̆ilor și al provinciilor dupre cum el primise guvernământul Imperiuluĭ, că Suveranul Domn de puterea căruia eĭ atârnă toț̆ĭ de o potrivă, le va cere cuvînt de modul cu care eĭ 'și vor îndeplini însărcinările lor. Iată salutariile instrucț̆iunĭ ce ardórea și curăția credinț̆ĭĭ sale 'ĭ puneaŭ necontenit în gura sa. Insă ele căḑeaŭ pre inimĭ împietrite și nesimț̆itóre, care fiind pline de iubirea lucrurilor vĕḑute, aplaudaŭ la adevĕr, fără a urma maximile ce el le prescria.

CAPITOLUL XXIX.

Lăcomia unuĭ avar înfruntată prin predicarea luĭ Constantin.

Luând într'o dĭ de mână pre unul din ceĭ de căpetenie aĭ curțiĭ sale, 'ĭ dise: Aŭ nu vom pune marginí lăcomieĭ nóstre? Apoi însemnând cu lancea sa pe pământ, un spațiŭ cam de mărimea trupuluĭ omenesc, el adăogă: Când aĭ aduna tóte bogățiile universuluĭ, nu veĭ posede după acéstă viéță de cât un spațiŭ asemenea acestuia ce am însemnat. Insĕ orĭ cât se sili el de a da sfaturĭ atât de salutariĭ mântuiriĭ, ele nu serviră niměnuĭ, și se găsiră asemenea cuvîntuluĭ luĭ Dumnedeŭ, care maĭ adese orĭ nu găsesce credare, și nu produce nicĭ un rod.

CAPITOLUL XXX.

Clemența luĭ Constantin desprețuită.

Inclinarea prea mare ce avea Constantin spre clemență, făcênd a înceta pedepsele maĭ în tótă întinderea Imperiuluĭ, nu maĭ era barieră pentru a opri cursul crimelor. Maĭ mulțĭ luară ocasiune din acéstă licență pentru a blama guvernul. Nu voiŭ întreprinde de a decide dacă aveaŭ saŭ nu dreptate. Mĕ mulțumesc de a raporta adevĕrul faptuluĭ.

CAPITOLUL XXXI.

Discurs adresat de Constantin în adunarea credincioșilor.

Impĕratul compunea discursurile sale în latinește, și apoĭ se traduceau în grecește. Voiŭ pune la finele acesteĭ biografii, discursul ce el adresă în adunarea credincioșilor, ca nu cum-va aceia ce istorisesc sĕ trécă drept o fabulă.

CAPITOLUL XXXII.

Constantin ascultă stând în picióre, discursul ce făcu Eusebie în onórea sfîntuluĭ mormînt.

Nu pot trece sub tăcere o faptă ce făcu acest minunat

principe într'o dĭ în presența mea. Cunoscința ce aveam de pietatea sa dându'mĭ îndrăsnéla de a'l ruga să asiste la un discurs ce aveam de scop de a face în onórea mormîntuluĭ Mântuitoruluĭ nostru, el consimți la acésta cu bucurie. Eŭ rostiĭ acest discurs în palatul sĕŭ în presența unuĭ auditor compus din un numĕr nenumĕrat de persóne din curte și din cetate.

Impĕratul 'l ascultă stând în picióre în mijlocul adunăriĭ, și cu tóte stăruințele ce'ĭ făcuĭ de a ședea pre tronul ce i-se pregătise, el nu vroi să șédă. El examina cu atenție maximele ce spuneam și le confirma adevĕrul prin mărturisirea sa. Fiind-că cugetasem a ținea un discurs fórte lung vroeam a'l întrerupe fără a'l fi rostit întreg. Insĕ el mĕ îndemnă a'l isprăvi, și la rugămintea ce 'ĭ făcuĭ încă de a ședea jos el se scuză fórte politicos, dicêndu'mĭ pe de o parte că nu s'ar putea asculta cuvîntul luĭ Dumnedeŭ cu destulă luare aminte și cu îndestul respect, și asigurându-mĕ pe de altă parte că se găsea fórte comod în picióre. Când isprăviĭ discursul meŭ mĕ reîntorseĭ la ale mele, și mĕ aplicaĭ la ocupațiunile mele ordinare.

CAPITOLUL XXXIII.

Constantin scrie luĭ Eusebie.

Fiind-că acest religios principe nu înceta nicĭ odată de a veghia la necesitățile bisericiĭ, el 'mĭ făcu onórea de a'mĭ scrie două scrisorĭ, prin una 'mĭ ordona de a face să se transcrie cărțile Scriptureĭ, iară prin cea-l-altă 'mĭ făcea rĕspuns privitor la o carte ce avuseĭ onórea de a'ĭ adresa asupra moduluĭ de a celebra sĕrbătórea pascelor.

CAPITOLUL XXXIV.

Scrisórea luĭ Constantin către Eusebie, în privința discursuluĭ ce compusese acest episcop asupra celebrăreĭ sĕrbătoreĭ pascelor.

Constantin învingĕtor, prea mare August: luĭ Eusebie.

«Negreșit este o întreprindere fórte dificilă și maĭ pre

«sus de tótă elocuența de a explica misterele luĭ Dum-
«neḍeŭ, de a desvolta cestiunea atât de importantă, și în
«același timp atât de obscură a celebrăreĭ sĕrbătoriĭ pas-
«celor, de a descoperi origina sa, și de a găsi cuvinte
«care sĕ rĕspundă la demnitatea subiectuluĭ. Când cine-
«va ar fi priceput bine adevĕrurile sfinte ale religiuneĭ,
«totuși n'ar fi capabil de ale enunța. Pentru acésta pe lingă
«plăcerea deosebită ce am simțit la citirea cărțeĭ vóstre,
«am admirat ardórea cu care vĕ aplicați la studiŭ, și lau-
«dabila emulațiune de a întrece pre ceĭ-l-alți savanți și am
«ordonat dupre cum doriați, ca să fie publicată, și pusă
«în mânile tuturor persónelor care aŭ un zel sincer pentru
«religiunea nóstră. Bucuria cu care priimesc aceste bo-
«gate produceri ale spirituluĭ vostru, vĕ obligă a'mĭ maĭ
«presinta adese orĭ și altele nouĭ. Sciŭ că n'aveți nevoie
«ca să vĕ îndemn la acéstă lucrare, și că sunteți destul de
«plecat la acésta de voĭ înși-vĕ. Acéstă stimă ce eŭ fac
«de operile vóstre, arată că orĭ ce greutate ar fi a con-
«serva frumusețea lor, traducêndu-le în o altă limbă, acel
«ce le-a tradus în latinește n'a lipsit nicĭ de fidelitate,
«nicĭ de eleganță. Rog pre Dumneḍeŭ, prea iubitul meŭ
«frate, sĕ vĕ conserve. Iată ce scrise Constantin luĭ Eu-
«sebie asupra acestuĭ subiect. Voiŭ adăoga și ceia ce'ĭ
«scrise în privința exemplarelor Scripturеĭ.

CAPITOLUL XXXV.

Scrisórea luĭ Constantin către Eusebie, atingĕtóre de copiile cărților sfinte ce el dorea a avea.

Constantin, învingĕtor, prea mare, August: luĭ Eusebie.

«Providența Mântuitoruluĭ nostru atrăgênd o mulțime
«de necreḍut de persóne la religiunea creștină în noua
«cetate, căreia i-am dat numele meŭ, este cu dreptul de
«a o mări, și de a zidi în ea biserică. Vĕ voiŭ spune cu-
«getarea ce am avut asupra acestuĭ subiect. Sunt de pă-
«rere ca să faceți a se scrie pe frumos pergament, cincĭ-
«ḍecĭ de exemplare de sfînta scriptură, a căreĭ citire sciți
«că este fórte necesară în Biserică, și să alegeți persóne
«capabile, ast-fel ca aceste exemplare să fie lesne de ci-

«tit, și sĕ pótă a fi transportate cu ușurință. Am ordonat
«logotetuluĭ diocesiuluĭ, să aibă grije de a procura tot ce
«va fi necesar pentru acéstă cheltuélă. Las la sîrguința
«vóstră de a face ca aceste copiĭ să fie terminate în scurt
«timp. Când ele vor fi isprăvite, luați, în puterea acesteĭ
«scrisorĭ, douĕ trăsurĭ publice, pentru a mi le trimite prin
«unul din diaconiĭ voștri, pe care'l voiŭ priimi favorabil.
«Rog pre Dumneḍeŭ, prea iubitul meŭ frate, să vĕ conserve.

CAPITOLUL XXXVI.

Grăbnicia adusă de Eusebie în executarea ordinuluĭ Impĕratuluĭ.

Indeplinii îndată acéstă însărcinare ce'mĭ dăduse Impĕ-
ratul, și'ĭ trimiseĭ curênd dupĕ aceia fórte frumóse exem-
plare, precum se arată prin o altă scrisóre ce'mĭ făcu
onórea de a'mĭ scrie, pentru a mărturisi bucuria sa, că
cetatea luĭ Constantie, odinióră supusă cultuluĭ idolilor, se
lepădase de idolatrie.

CAPITOLUL XXXVII.

Privelegiĭ acordate acesteĭ cetăți.

Priimind credința, ea primi favorurile princepeluĭ pă-
mântuluĭ, precum și harurile Impĕratuluĭ ceruluĭ. Ea fu
pusă în rangul cetăților, pe când odinióră nu era de cât
un sat al Palestineĭ, și schimbă vechiul sĕŭ nume cu a-
cela de Constanția, sora Impĕratuluĭ.

CAPITOLUL XXXVIII.

Convertirea altor cetăți la credință.

Maĭ multe alte cetăți dădură un asemenea exemplu de
o schimbare atât de fericită. Cetatea care în Fenicia pórtă
numele Impĕratuluĭ, arse pre dumneḍeiĭ sĕĭ, și îmbrățișă
credința. A fost o mulțime de popóre în cetăți și în sate,
care sfărâmară statuele ce adorase ca pre nișce divinități,
care surpară de sine însuși templurile ce eĭ ridicaseră

odinióră în onórea lor, și care zidiseră biserică. Nu'mĭ este cu putință de a represinta cu deamăruntul faptele principeluĭ nostru, în sînul căruia Dumnedeŭ vĕrsase precióse tesaure ale harurilor sale. Executarea uneĭ atât de înalte întreprinderĭ este reservată celor ce aŭ onórea de a se bucura necontenit de presența sa. Eŭ mĕ voiŭ mulțumi, maĭ nainte de a vorbi de mórtea sa, de a însemna aicea ce am putut afla.

CAPITOLUL XXXIX.

Treĭ fiĭ aĭ luĭ Constantin, ridicați în diferite timpurĭ la demnitatea de Cesarĭ.

In timpul de care vorbesc aici, era deja treĭ-decĭ de anĭ de când el ajunsese la Imperiŭ. El 'și asociă pre ceĭ treĭ fiĭ aĭ sĕĭ în treĭ ocasiunĭ. El făcu acéstă onóre în al decelea an al domnieĭ sale, celuĭ dintâĭ care avea același nume cu dînsul. In al douĕ-dece-lea an o făcu celuĭ al douilea, care avea numele strĕbunuluĭ sĕŭ, și în al treĭ-decelea an o făcu celuĭ de al treilea, care prin numele sĕŭ, de Constantie exprimă perfect fermitatea și statornicia sufletuluĭ sĕŭ. Dupĕ ce a ridicat la acéstă culme de mărire omenéscă pre fiiĭ sĕĭ, al căror numĕr era ca o imagine, deși slabă și neperfectă, a aceluia din persóne, ce noĭ adorăm în natura dumnedeiască, el credu de datorie a face o ceremonie măréță în al treĭ-decelea an al Imperiuluĭ sĕŭ, pentru a mulțumi luĭ Dumnedeŭ de prosperitatea a căreĭ curs umplusese, și judecă ca sfințirea bisericiĭ ce el înălțase în Ierusalim, ar fi fórte potrivită în acéstă împrejurare.

CAPITOLUL XL.

Convocarea unuĭ conciliŭ la Tir.

Invidiea se sili de a turbura bucuria acesteĭ sĕrbătorĭ, întocmaĭ dupre cum un nor întunecos se pune înaintea razelor Sóreluĭ. Ea sgudui Bisericile din Egipt prin violența certurilor ce ea ridica acolo. Impĕratul convocă îndată pre Episcopiĭ din Egipt, din Libia, din Asia, și din Europa, pentru a le opune ca o armată neînvinsă gelosieĭ, și rĕutățiĭ demonuluĭ. El dori ca eĭ să decidă maĭ întâiŭ cestiunele contestate, și apoĭ să celebreze Sfințirea Bisericiĭ din Ierusalim. El le ordonă pentru acest sfârșit de a se aduna cu tótă graba ce le ar fi posibil la Tir, cetate capitală din Fenicia, pentru a termina acolo certurile lor, nepermițênd legea luĭ Dumnedeŭ ca aceĭ ce sunt însuflețițĭ de ură contra fraților lor, se întreprindă de aĭ aduce jertfe. Impĕratul avênd tot deauna preceptele acesteĭ legĭ înaintea ochilor, le represinta sfinților Miniștri aĭ Bisericiĭ. Și pentru acésta el scrise scrisórea ce urmézĕ, acelora, cari din ordinile sale, se adunase în Tir.

CAPITOLUL XLI.

Scrisórea Impĕratuluĭ Constantin către Conciliul din Tir.

Constantin Invingĕtor, pre-Mare, August: sfîntuluĭ Conciliŭ adunat în Cetatea Tir.

«Prosperitatea de care se bucură secolul nostru, părea «a dori ca Biserica Catolică să fie scutită de turburărĭ, și «servitoriĭ luĭ Dumnedeŭ să fie maĭ presus de afronturĭ, și «de insulte. Insă fiind că uniĭ fiind agitați de o violentă «dorință de a contesta, și ducênd o viéță, dacă este per«mis de a o spune, nedemnă de sfințenia profesiuneĭ lor, «se silesc de a ne umplea de confusie, și de desordine, «ceia ce eŭ privesc ca cea maĭ funestă nenorocire ce se «póte vre odată întâmpla; vĕ îndemn de a vĕ aduna grab«nic, precum sciŭ că doriți, de a susține pre aceĭ ce aŭ «nevoe de sprijinul vostru, de a vindeca prin remediĭ cu«viincióse bólele spirituale ale fraților vostri, de a aduna «membriĭ despărțițĭ de corpul Bisericiĭ, de a îndrepta ne«orînduelele, pe cât timpul vĕ permite, și de a da atâtor «Provinciĭ pacea ce mândria și insolența unuĭ mic numĕr «de persóne le-aŭ răpit'o. Tótă lumea va rĕmânea lesne «de acord că nu ați putea face nicĭ odată nimic care să «fie atât de plăcut luĭ Dumnedeŭ, atât de conform inten«țiunelor mele, și atât de glorios pentru voĭ înși-vĕ. Nu «amânați. Reîndoiți dacă e cu putință, ardórea vóstră, și

«terminați neînțelegerile vóstre cu sinceritatea și buna cre-
«dință ce Mântuitorul ne recomandă atât de tare de a păzi
«în tóte faptele nóstre. Eŭ nu voiŭ lipsi la nimic de la ceia
«ce voiŭ putea face în avantagiul Religiuneĭ nóstre. Am
«îndeplinit deja tot ce aț̦ĭ cerut prin scrisorile vóstre. Am
«scris Episcopilor, dupre cum aț̦ĭ dorit, pentru a le face
«cunoscut de a se aduna, și de a împărț̦i cu noĭ grija afa-
«cerilor Bisericiĭ. Am trimis de asemenea și pre Dionisie,
«care a fost odinióră Consul, pentru a arăta Episcopilor
«ce trebue sá se găséscă cu voĭ, care sunt datoriile lor,
«pentru a vedea ceia ce se va petrece, și pentru a lua
«séma, să nu se petrécă nimic contra ordineĭ, nicĭ contra
«modestieĭ. Iară dacă vre unul va fi atât de cutezător,
«în cât se despreț̦uéscă ordinile mele, ceia ce nu cred că
«se póte întâmpla, și de a refusa să asiste la Conciliŭ,
«voiŭ trimete ofițerĭ carĭ 'l vor conduce în exil, și 'l vor
«învęța a nu maĭ fi neascultător ordinilor ce Impęratul
«dă pentru interesul adevęruluĭ. Nu ręmâne maĭ mult ni-
«mic de făcut sanctităț̦eĭ vóstre de cât de a aduce remediĭ
«cuviincióse la greșalele ce aŭ fost comise prin nesciință
«de a urma regulile ce v'aŭ lăsat Apostolĭ, fără a judeca
«nicĭ din ură, nicĭ din favóre, pentru ca să stergeț̦ĭ ru-
«șinea Bisericiĭ, să mę scăpaț̦ĭ de cele maĭ durerőse în-
«grijirĭ ale mele, și să vę ridicaț̦ĭ voĭ înși-vę propria vós-
«tră reputație. Rog pre Dumnędeŭ, prea iubiț̦iĭ meĭ fraț̦ĭ,
«să vę conserve.

CAPITOLUL XLII.

Adunarea Episcopilor în Ierusalim.

Episcopiĭ eraŭ ocupaț̦ĭ cu executarea celor ce le era pres-
cris prin acéstă scrisóre, când eĭ priimiră ordin din partea
Impęratuluĭ de a se duce grabnic la Ierusalim. Eĭ plecară
îndată din capitala Feniciei și făcură călătoria cu trăsurĭ
publice. Cetatea Ierusalimuluĭ fu curênd plină de ceĭ maĭ
celebri Episcopĭ aĭ principalelor Provinciĭ ale Imperiuluĭ.
Macedonia trimisese acolo pre Păstorul Mitropoliei sale.
Panonia, Moesia alese flórea turmeĭ. Persia trimisese po-
dóba Cleruluĭ sęŭ, un om care unise pe lângă o profundă
doctrină o eminentă sfințenie. Păstoriĭ Bisericilor din Bitinia

și de Tracia onorară adunarea prin presența lor. Ceĭ maĭ
iluștri din Cilicia se găsiră acolo. Aceĭ carĭ în Capadocia,
întreceaŭ pre ceĭ din provincia lor în sciință, saŭ în elo-
cuență, se arătară acolo cu multă strălucire. In fine ceĭ din
Siria, din Mesopotamia, din Fenicia, din Arabia, din Pa-
lestina, din Egipt, din Libia și din Tebaida isprăviră
de a umplea locul ce le fusese pregătit. Nu era nicĭ unul
din aceĭ Episcopĭ, care să nu fi fost urmat de o mare mul-
țime de popor din Diocesia sa. Eraŭ ofițerĭ aĭ curțiĭ, cari
aveaŭ sarcina de aĭ priimi, și de a face tóte cheltuelele
necesariĭ, pentru a face ceremonia, una din cele maĭ fru-
móse care aŭ fost vre odată.

CAPITOLUL XLIII.

Primirea făcută Episcopilor. Milostenii împăr ț̦ite săracilor. Daruri oferite Bisericii.

Marian, om fórte iubit în serviciul Impęratuluĭ, fórte re-
comandabil prin ardórea pietățiĭ sale, și prin cunoscința
ce el avea de sfinta Scriptură, și încă maĭ mult prin în-
drăsnéla cu care apărase și susținuse credința în timpul
asprimeĭ persecuțiunilor, priimi fórte politicos pre Episcopĭ,
și 'ĭ tratá în mod măreț. El sub-veni la nevoile unuĭ mare
numĕr de săracĭ, atât bărbațĭ, cât și femeĭ. El împodobi
și Biserica cu tot felul de bogate podóbe.

CAPITOLUL XLIV.

Discursurĭ rostite de către Episcopĭ. Alte funcțiunĭ exercitate de către aceĭ ce nu eraŭ obicinuiț̦ĭ a vorbi în public.

Sfinț̦iț̦ii miniștri aĭ luĭ Dumnędeŭ contribuiră care de
care maĭ mult, unii prin sîrguința rugăciunilor lor, și alț̦ii
prin eleganța discursurilor lor la creșterea solemnităț̦iĭ ser-
bării. Aŭ fost unii, cari aŭ relevat prin laudele lor pie-
tatea ce arăta Impęratul către Mântuitorul. Aŭ fost alț̦ii,
cari descriseră frumușeța și magnificența Bisericiĭ ce el ri-
dicase în onórea sa. Alț̦ii explicară doctrina Religiuniĭ nós-
tre într'un sens, care avea raport cu ceremonia ęileĭ. Alț̦ii

interpretară Scriptura și 'i descoperiră misterele cele mai ascunse. Aceĭ ce nu aveaŭ talentele necesariĭ pentru a îndeplini aceste funcțiuni strălucitóre, alinară mânia luĭ Dumnedeŭ prin jertfele cele fără de sînge ce eĭ 'i aduseră pentru pacea generală a Statuluĭ, pentru liniștea particulară a Bisericiĭ, pentru prosperitatea Impĕratuluĭ, care le procurase atâtea folóse, și pentru prosperitatea Principilor, fiiĭ sĕĭ. Iară eŭ care primiĭŭ în acéstă ocasiune maĭ marĭ onorurĭ de cât merit, fuiŭ întrebuințat a publica devoțiunea și liberalitatea luĭ Constantin, a descrie varietatea minunată a ornamentelor cu care el împodobise Biserica, a cărui sfințire facem, și a găsi în expresiunele figurate a le Prorocilor, un înțeles care putu a fi aplicat cu óre-care justeță la ceremonia care ne aduna.

CAPITOLUL XLV.

Descrierea Bisericiĭ din Ierusalim, făcută de Eusebie.

Am represintat într'altă carte structura Bisericiĭ consacrată în onórea Mântuitoruluĭ, figura sfinteĭ caverne, frumusețea acestor lucrărĭ, și mulțimea darurilor saŭ de aur, de argint, saŭ de petre scumpe. Am dedicat acea carte Impĕratuluĭ, și o voiŭ pune-o la finele acesteĭ cărți cu discursul ce rostiiŭ puțin maĭ târdiŭ la Constantinopole în al treĭ-decelea an al domnieĭ luĭ Constantin. Acésta a fost a doua óră când avuiŭ onórea de a publica laudele luĭ Dumnedeŭ în Palatul acestuĭ Principe. El mĕ ascultă cu o satisfacere ne asemănată, dupre cum o mărturisi în timpul ospĕțuluĭ ce el făcu în aceiași ḑi Episcopilor.

CAPITOLUL XLVI.

Timpul celebrăreĭ Conciliuluĭ din Nicea; și a sfințireĭ Bisericiĭ din Ierusalim.

Acest al doilea Conciliŭ, ce convocase Impĕratul în Cetatea Ierusalimuluĭ fu cel maĭ numeros din tóte acelea de care am cunoscința, după cele-l-alte, atât de celebru, care fusese la Niceea, cetate faimósă din Bitinia. Acesta fusese

ținut în al douĕ-decelea an al domnieĭ sale, pentru a aduce mulțumirĭ Dumnedeu de victoriile ce 'ĭ acordase, și cel-l-alt în al treĭ-decelea pentru a celebra sfințirea Bisericiĭ din Ierusalim care era ca un dar ce el aducea Mântuitoruluĭ, în recunoscința păciĭ de care se bucura tot Imperiul.

CAPITOLUL XLVII.

Modestia luĭ Constantin.

După ce se isprăvise ceremonia, fiind că nu era nimenĭ care să nu se silĕscă de a releva prin laude extra-ordinare virtutea necomparabilă a Impĕratuluĭ, se găsi un Episcop, care avu îndrăsnéla de a'ĭ ḑice că el era fórte fericit, fiind că se bucura în acéstă viéță de Imperiul Universuluĭ, și că poseda în cea-l-altă, cu Fiul luĭ Dumnedeŭ, un alt Imperiŭ, care n'are sfârșit. Constantin respinse acéstă laudă, și sfătui pre acela ce 'ĭ-o dăduse, de a se ruga luĭ Dumnedeŭ pentru dênsul, ca să'l învrednicéscă de a'l priimi și în acéstă lume, și în cea-l-altă în numĕrul servitorilor sĕĭ.

CAPITOLUL XLVIII.

Căsătoria luĭ Constantie.

Când se înplini al treĭ-decelea an al domnieĭ sale el făcu ceremonia nunțeĭ luĭ Constantie, al doilea fiŭ al sĕŭ. El făcuse deja maĭ nainte nunta celuĭ maĭ mare; făcu mărețe ospețe, conduse el însușĭ pre fiul sĕŭ, priimi de o parte pre bărbațiĭ, și de ceia-l-altă parte pre femeele de prima condițiune, și distribui bogate darurĭ popórelor.

CAPITOLUL XLIX.

Ambasadorĭ trimișĭ de către Indienĭ.

Ambasadoriĭ Indienilor sosiră în același timp cu petrele scumpe de mare preț, și cu animalele de o specie diferită de acelea din aceste țĕrĭ, pentru a mărturisi Impĕratuluĭ respectul ce principiĭ națiuneĭ lor aveaŭ pentru dînsul, și de care eĭ dădĕŭ semne publice prin îngriji-

rea ce eĭ luaŭ de a grava imagina sa și de a înălța în diferite locurĭ statua sa. Ast-fel, popórele de orient se supuseră puternicel sale, dupre cum acelea de occident se supuseseră încă de la început domnieĭ sale.

CAPITOLUL L.

Impărțirea Imperiuluĭ.

Constantin supunênd ast-fel ascultărĭ sale extremitățile universuluĭ împărți Imperiul între fiiĭ sĕĭ. El dădu partea ce primise de la strămoșiĭ sĕĭ, fiiuluĭ sĕŭ celui maĭ mare, orientul celuĭ de al doilea și țĕrile, ce se întind între amêndouĕ, celuĭ de al treilea. El le lăsă o altă succesiune mult maĭ bună și maĭ avantagiósă, care fu aceia a pietățiĭ, ale cărĭ simțiminte el le inspiră și prin el însușĭ, și prin guvernatoriĭ și preceptoriĭ ce puse pe lângă eĭ. El avu grije de asemenea de a'ĭ face să învețe frumósele litere, jurisprudența, politica, și exercițiile corpuluĭ. Eĭ aveaŭ toțĭ un mare numĕr de ofițerĭ pentru a'ĭ păzi și pentru a'ĭ servi, și Impĕratul 'ĭ alese el însușĭ dupre cunoscința ce avea de fidelitatea lor.

CAPITOLUL LI.

Înțelepte sfătuirĭ date de Constantin fiilor sĕĭ.

Cesariĭ aveaŭ în timpul tinereții lor ofițerĭ, cari îngrijeaŭ de afacerile lor. Insĕ când ajunseră la o vîrstă desăvârșită, eĭ nu se conduseră maĭ mult de cât de sfătuirile Impĕratuluĭ, părintele lor. Câte odată el le propunea prin viŭ graiŭ exemplul sĕŭ, și câte odată le dădea prin scrisorile sale precepte de tóte virtuțile necesariĭ unuĭ principe. El le recomanda maĭ cu sémă de a prefera cunóscerea și serviciul Domnuluĭ absolut al universuluĭ tuturor mărirelor secoluluĭ, și suveraneĭ puterĭ; de a protege biserica și de a face profesiune publică de religiunea creștină. Aceștĭ tinerĭ principĭ se înălțară de sine însușĭ, și prin activitatea virtuțiĭ lor, la o perfecțiune maĭ înaltă de cât aceia, la care'ĭ îndemna Impĕratul părintele lor. Eĭ avură tot-déuna legea luĭ Dumnedeŭ înaintea ochilor, și'șĭ îndepliniră în

palatul lor tóte datoriile pietățiĭ. Constantin avusese grija de a nu le da nicĭ un ofițer, care să nu fi fost creștin, dupre cum el păzise de a nu acorda principalele dregătoriĭ ale armateĭ, de cât acelora de aceiașĭ religiune. El era convins, că aceĭ ce păzesc luĭ Dumnedeŭ credința ce eĭ i-aŭ promis, nu vor lipsi nicĭ odată de a o păzi ómenilor. Când acest prea fericit principe a isprăvit de a stabili ast-fel o ordine fórte perfectă în statul sĕŭ, Dumnedeŭ, care împarte recompensele cu o înțelepciune și o dreptate suverană, 'l luă din acéstă viéță pentru a'ĭ da una maĭ bună.

CAPITOLUL LII.

Constituțiea vigurósă a luĭ Constantin.

Constantin domni aprópe treĭ-decĭ și doĭ de anĭ, și trăĭ aprópe șase-decĭ și patru. El conservă în acéstă vêrstă o sănătate maĭ vigurósă de cât aceia a tinerilor, o față frumósă care'l făcea a fi admirat, și o putere capabilă de tot felul de exercițiĭ și de osteneli. El călărea, alerga, câștiga întâetatea în jocurile și luptele ce nu eraŭ de cât pentru petrecere, dupre cum câștiga adevĕrate victoriĭ asupra adevĕraților inimicĭ,

CAPITOLUL LIII.

Avariția și ipocrisiea unora.

Dacă Constantin avea tóte avantagele corpuluĭ, el poseda într'un grad maĭ eminent virtuțile spirituluĭ. El avea maĭ cu sémă o blândețe fără asemănare. Maĭ mulțĭ 'l blamară pentru acésta, din causă că ceĭ rĕĭ abuzaŭ de ea pentru a autoriza crimele lor. Sunt martur de insolența cu care douĕ marĭ neorânduelĭ domniră în timpul sĕŭ, adică o nesățiósă avariție, care răpea averea altuia cu ultima violență, și o falsă devoțiune ce se introducea în biserică sub aparența adevĕrateĭ devoțiunĭ. Bunătatea naturală a Impĕratuluĭ, nevinovăția sa, și sinceritatea sa 'l făceaŭ a crede că niște ómenĭ a cărora conduită nu era de cât ipocrisie și înșelăciune, aveaŭ o afecțiune sinceră pentru serviciul sĕŭ și o pietate solidă către Dumnedeŭ. Prea marea opiniune ce el avu de acești ómenĭ 'l făcu să comită marĭ greșelĭ și micșoră mult reputația sa.

CAPITOLUL LIV.

Aplicarea necontenită a luĭ Constantin

Dreptatea Dumnedeéscă nu amână mult timp pedépsa acelor persóne, cari impuseseră bunătățiĭ luĭ Constantin. El câștigase o cunoscință de sciințe atât de profundă, în cât până la finele vieții sale compuse discursurĭ pentru instrucțiunea supușilor sĕĭ, și făcu legi atât pentru regularea ómenilor de rĕsboiŭ, cât și pentru decisiunea afacerilor civile, saŭ pentru alte necesităților publice. Spre finele vieții sale, el rosti o oratiune funebră, unde vorbi fórte lung de nemurirea sufletuluĭ, de recompensele ce Dumnedeŭ a pregătit celor ce-ĭ servesc, și de mórtea vecínică, la care el va condamna pre nelegiuiții. El predică aceste importante adevĕruri cu o vehemență care mira pre tótă curtea sa. El întrebă într'o di pre un om de calitate, a căruĭ vanitate o cunóscea, ce judecată făcea el de discursurile sale? Deși acel om era încă în rătăcirele păgânismuluĭ, el mărturisi, că n'avea nimic de dis contra ratiunelor ce Impĕratul propuse contra pluralității dumnedeilor. El părea a se pregti la o sfîntă mórte prin aceste exercitiĭ de pietate.

CAPITOLUL LV.

Constantin se pregătește de rĕsboĭ prin fapte de pietate,

Nu trebue a uita de a spune că sosind noutatea de o resculare a unor popóre din orient, Împĕratul se hotărî a lua armele contra lor, și mărturisi că avea încă de a învinge pre acești inimicĭ. El ridică trupe pentru acest sfârșit, comunică planul sĕŭ la uniĭ din episcopĭ, și'ĭ rugă de a'l urma, și de a se lupta pentru dânsul prin ardórea rugăciunelor lor. El le însemnă în aceĭași oră drumul, pe unde eĭ trebuiaŭ a merge, și ordonă a se pregăti un cort în formă de capelă, pentru a implora cu eĭ ajutorul Dumnedeuluĭ puterilor și a Împărțitoruluĭ victorieĭ.

CAPITOLUL LVI.

Pacea acordată Persilor.

Intre acestea Persiĭ aflând că Impĕratul luase armele, și temêndu-se fórte de a veni în luptă cu el, trimiseră spre a 'ĭ cere pacea. El le-o acordă fórte bucuros și trimise îndărăt pre ambasadoriĭ lor fórte mulțumiți. Fiind că atunci era sĕrbătórea Pascelor, el petrecu nóptea în rugăciunĭ cu credincioșiĭ.

CAPITOLUL LVII.

Bisericiĭ zidite în onórea Apostolilor în Constantinopole.

Impĕratul înalță curênd după aceia o Biserică în Constantinopoli, pentru a onora memoria Apostolilor. Pĕreții eraŭ îmbrăcați cu marmoră, de la pardosélă până la acoperemînt; deasupra era un tavan de lemnărie tot aurit. Biserica era acoperită cu aramă în loc de olane. Acoperĕmîntul era aurit în óre-care locurĭ, și resfrângea o strălucire minunată, care lua vederea celor ce'l priveaŭ. Cupola era acoperită cu aramă și cu aur și acésta cu multă dibăcie.

CAPITOLUL LVIII.

Urmarea aceleiași descrierĭ.

Acéstă Biserică era zidită în mijlocul uneĭ marĭ piețe, la ale căriĭ patru părți eraŭ galeriĭ. Eraŭ încă acolo băĭ, și case pentru locuința servitorilor Bisericiĭ, care eraŭ de o întindere egală cu aceia a galerielor.

CAPITOLUL LIX.

Mormîntul luĭ Constantin.

Impĕratul înalță acest măreț edificiŭ pentru a onora memoria Apostolilor Mântuitoruluĭ. Insă în același timp el avea un alt scop, pe care 'l ținu mult timp secret, și pe care

nu'l descoperi de cât pe la finele vieţiĭ sale. El dorea ca trupul sĕŭ să fie pus acolo dupĕ mórtea sa, pentru a avea parte la rugăciunile ce se vor face acolo în onórea acestor primĭ predicatorĭ aĭ Evangelieĭ. El făcu a se înălţa mormîntul sĕŭ în mijlocul a douĕ-spre-ḑece altele ce făcuse a se înălţa în formă de colóne, în onórea celor doi-spre-ḑece Apostolĭ. Dumneḑeŭ favorizĕ laudabilele sale intenţiunĭ. Căcĭ dupĕ ce a celebrat serbătórea Pascelor cu exerciţiile ordinare ale pietăţeĭ creştine, şi cu semnul uneĭ veseliĭ publice, Dumneḑeŭ căruia 'ĭ făcea glorie prin aceste datorĭ de Religiune, avu bunătatea de a'l chiema la o viéţă maĭ fericită de cât aceea ce ducea pre pământ.

CAPITOLUL LX.

Bóla luĭ Constantin.

Acest Principe fu maĭ întâiŭ atins de o uşóră indisposiţiune, şi apoĭ de o periculósă bólă. El merse îndată la băĭ calde. Apoĭ se duse la Helenopole, unde făcu lungĭ rugăciunĭ în Biserica Martirilor. Când se simţi aprópe de sfârşit, el creḑu că trebue să 'şĭ expieze păcatele sale, şi nu se îndoi nicĭ de cum că ele trebuesc a fi spălate prin puterea nespusă a cuvintelor botezuluĭ. El se puse în genunchĭ în Biserică, mărturisi păcatele sale, ceru ertare la Dumneḑeŭ, şi primi prima punere a mâinilor. Ducêndu-se apoĭ la un sat din Nicomidia, trimise să chieme pre Episcopĭ, şi le vorbi ast-fel.

CAPITOLUL LXI.

Discursul prin care Constantin cere Botezul

«Iată timpul ce am dorit cu pasiune, şi în care am «sperat de a fi mântuit. Iată timpul de a primi semnul «nemurireĭ şi pecetea mântuireĭ. Hotărîsem odinióră de a'l «primi în fluviul Iordanuluĭ dupĕ pilda Mântuitoruluĭ. Insĕ «Dumneḑeŭ care şcie ce'mĭ este maĭ de folos, a bine-voit «ca să'l primesc în acest loc. Să nu amânăm maĭ mult. «Dacă Dumneḑeŭ care este arbitrul vieţeĭ şi al morţiĭ, 'mĭ «va lăsa încă câţĭ-va anĭ pe acest pământ pentru a'l ruga «în mijlocul credincĭoşilor, 'mĭ voiŭ prescrie un mod de viaţă cu totul conform sfinţenieĭ legilor sale.

Dupĕ ce a vorbit ast-fel, Episcopiĭ făcură sfintele ceremoniĭ, 'ĭ conferiră sfintele taĭne, şi'ĭ prescriseră regulile ce trebuea să păzéscă. Ast-fel el fu cel dintâiŭ din toţĭ Impĕraţiĭ, carele primi o nouă nascere, şi o viaţă spirituală în Biserica Martirilor, care fu plină de Sfântul Duh, şi luminată de o lumină ceréscă. Ardórea credinţeĭ sale 'l umplea de o bucurie ce nu se póte exprima, şi minunile ce Dumneḑeeasca putere lucra în favórea sa, 'l răpea în admiraţiune. De îndată ce ceremonia fu isprăvită, el fu îmbrăcat cu o haină, a căria albéţă strălucea ca Sórele, se culcă şi nu vroi nicĭ odată dupĕ aceea de a îmbrăca haina sa de purpură.

CAPITOLUL LXII

Rugăciunĭ de mulţumire aduse luĭ Dumneḑeŭ de Constantin.

Indată dupĕ aceea el înălţă vocea sa, pentru a aduce luĭ Dumneḑeŭ rugăciunĭ de mulţumire, şi când le isprăviră, el rosti aceste cuvinte:

«Recunosc acum fericirea ce am, că am priimit lumina «credinţeĭ, şi dreptul la viaţa vecĭnică». El deplângea nenorocirea acelora cari eraŭ exclşĭ de la aceste bunurĭ, Ofiţeriĭ din armata sa mergênd să'l salute, şi mărturisindu'ĭ cât de mult se temeaŭ de a'l perde, şi cât doreaŭ ca Dumneḑeŭ să prelungéscă viaţa sa, el le rĕspunse că începe a se bucura de adevĕrata viaţă şi că cunoscea singur valórea bunurilor ce'ĭ făcuse Dumneḑeŭ, şi pe care dorea cu nerăbdare de a le poseda. El regulă apoĭ afacerile sale, ordonă că în fie care an să se dea óre-care daruri în numele sĕŭ locuitorilor din Constantinopole, împărţi Provinciile între fiiĭ sĕĭ, şi lăsă încă şi alte ordine după cum judecă de cuviinţă.

CAPITOLUL LXIII.

Mórtea luĭ Constantin.

Impĕratul făcu tóte cele ce am spus, în timpul solemnităţiĭ Penticosteĭ, a căreĭ celebrare se săvîrşeşte în ḑiua

care urméză cele șépte sĕptămâni după învierea Mântuitoruluĭ și în care el se sui la Cer, și trimise pre Sîntul sĕŭ Duh pre pământ dupre mărturisirea Scripturei. In ultima ḑi a acesteĭ sĕrbătorĭ, care se póte numi cea maĭ mare din tóte, Constantin încetă din viață pe la amiază-ḑi, lăsând ómenilor corpul sĕŭ, și dând luĭ Dumneḑeŭ sufletul sĕŭ, care era plin de cunoștința sa și de iubirea sa. Iată care fu sfîrșitul acestuĭ Principe dar să vedem urmarea.

CAPITOLUL LXIV.

Regretele ómenilor de rĕsboiŭ.

Ofițerii sfâșiéră îndată vestmintele lor, se prosternară, 'șĭ loviră capul de pământ, umplură Palatul de plângerĭ, și de suspinurĭ, și plânseră mórtea Impĕratuluĭ cu aceĭașĭ duioșie cu care copiĭ plâng mórtea părinteluĭ lor. Tribunii și Sutașii publicară bine-facerile ce eĭ priimise de la bunătatea sa. Soldații 'l regretară dupre cum o turmă părăsită regretă pre Păstorul sĕŭ. Poporul rĕspândit în strade dădu tot felul de semne de durerea sa. Ceĭ maĭ mulțĭ eraŭ paliḑĭ și miraț, și nu era nimenea, care să nu ĭa parte la perderea publică.

CAPITOLUL LXV.

Funeraliile luĭ Constantin.

Ofițerii ridicară corpul de pre pat pentru a'l pune într'un sicriŭ de aur, și 'l duseră în una din cele maĭ frumóse camere ale palatuluĭ din Constantinopoli. Se aprinse o atât de mare cantitate de făcliĭ de céră de jur împrejur, că așa céră nu se vĕḑuse nicĭ odată. Ofițerii veghiară ḑi și nópte împrejurul corpuluĭ.

CAPITOLUL LXVI.

Onorurĭ date luĭ Constantin dupĕ mórtea sa.

Ofițerii armateĭ, Com ții și Magistrații mergeaŭ la órecare óră să salute pre Impĕratul dupre cum aveaŭ obiceiul de a'l saluta în timpul vieții sale. Senatorii veneaŭ apoĭ dupre rangul lor, și poporul alerga cu mulțimea pentru a vedea ceremonia. Ea ținu fórte lung timp, pentru că Ofițerii hotărîseră de a păzi ast-fel corpul luĭ Constantin până ce vor veni Principiĭ, fiiĭ sĕĭ, spre a asista la pompa funebră. Ast-fel acest celebru Impĕrat avu singur avantagiul de a guverna dupĕ mórtea sa cu o putere atât de absolută, cu care guvernase în timpul vieții sale. Dumneḑeŭ 'ĭ făcu acéstă onóre ce n'o făcuse nicĭ unul din predecesoriĭ sĕĭ, spre recompesă a onorurilor ce priimise de la dînsul, și care nu le primise de la nicĭ un Principe altul. Nu e niminea care avênd puțină lumină să nu judece, că sufletul incomparabiluluĭ nostru Impĕrat posede în Cer o împĕrăție vecinică, fiind că corpul sĕŭ a conservat pre pământ dupĕ mórtea sa, acelașĭ comandament ca și în timpul vieței sale.

CAPITOLUL LXVII.

Proclamarea fiilor luĭ Constantin.

Tribunii aleseră dintre Ofițerii armateĭ pre aceĭ ce odinióră păruse ceĭ maĭ iubiț în serviciul repausatuluĭ Impĕrat și 'ĭ trimiseră la Principiĭ fiiĭ sĕĭ pentru a'ĭ informa de tot ce se întâmplase. Insă de îndată ce noutatea morțiĭ Impĕratuluĭ se rĕspândi în trupele ce eraŭ în Provinciĭ, în acelașĭ minunt chiar ca cum ele ar fi fost însuflețite de acelașĭ spirit, de a nu recunósce de Impĕrat pre niminea altul de cât pre fiiĭ sĕĭ, începură a'ĭ numi Împărați în loc de a'ĭ numi Cesarĭ, ca maĭ 'nainte. Ele 'șĭ scriseră unile altora, și ast-fel intențiunea ofițerilor fu cunoscută în puțin timp în tótă întinderea Imperiuluĭ.

CAPITOLUL LXVIII.

Doliŭ public la Roma.

De îndată ce trista noutate a morțiĭ luĭ Constantin ajunse la Roma, senatul și poporul fu coprins de o adîncă durere. Băile fură închise, târgurile oprite, jocurile, spectacolele și cele-l-alte petrecerĭ încetară. Nu era nimenea

care să nu pórte semnele întristăreĭ publice, și care să nu publice laudele rĕposatuluĭ Impĕrat. Maĭ mulțĭ voiră a avea portretul sĕŭ, și unĭĭ îl representară în cer, unde se bucură de o fericire vecinică. Eĭ proclamară pre Principiĭ, fiiĭ sĕĭ, singurĭ Impĕrațĭ, și cerură cu marĭ stăruințe ca corpul să fie adus în cetatea lor.

CAPITOLUL LXIX.

Depunerea corpuluĭ luĭ Constantin.

Constantie al doilea fiŭ al luĭ Constantin sosind la Constantinopole se făcu ceremonia pompeĭ funebre. El mergea înainte; în urma luĭ mergeaŭ Companiile ómenilor de rĕsboiŭ, urmate de o mulțime nenumĕrată de popor. Ofițerĭĭ eraŭ în jurul corpuluĭ. El fu depus în Biserica S-țiĭ Apostolĭ.

CAPITOLUL LXX

Rugăcĭunĭ făcute pentru Constantin.

Când Constantie se retrase cu ómeniĭ de rĕsboiŭ, sfinților servitorĭ a'ĭ Bisericeĭ începură rugăcĭunile cu poporul și le întrerupseră prin suspinele lor, și prin lacrămile lor. Dumnedeŭ recunoscu fidelitatea serviciilor acestuĭ Principe prin harul ce'ĭ făcu de a'ĭ da pre fiiĭ sĕĭ ca succesorĭ, și de a permite ca corpul sĕŭ să fie depus (dupre cum el dorise) în Biserica S-ților Apostolĭ, ca să participe la rugăcĭunile ce se vor face în ea de către Credincĭoșĭ, și să conserve în cât-va dupĕ mórtea sa o autoritate absolută.

CAPITOLUL LXXI.

Comparație a Fenixuluĭ, și a grâuluĭ.

Constantin fu întru acésta asemenea nu aceleĭ pasĕrĭ din Egipt ce se dice că se arde ea însăși pe un rug de parfumurĭ, și renasce din cenușa sa; ci Mântuitoruluĭ, carele fiind semănat ca un grăunte de grâŭ se înmulțește

prin bine-cuvîntarea ceruluĭ, și produce spice care acoper tot pământul. Împĕratul viețuesce ast-fel în fiiĭ sĕĭ, guvernéză sub numele lor, și se arată cu eĭ în tablourĭ și în cele-l-alte lucrărĭ.

CAPITOLUL LXXII.

Imagina luĭ Constantin gravată pe monedă

Se făcură medaliĭ în onórea sa, unde era represintat cu capul acoperit, și pe partea cea-l-altă ședênd pe un car, cu o mână ce eșa dintr'un nor care se întindea ca și cum spre a'l atrage la Cer.

CAPITOLUL LXXIII.

Pietatea luĭ Constantin recompensată.

Dumnedeŭ a însemnat fórte lămurit în împrejurările ce am descris diferința ce este între Principiĭ, cari 'l servesc și aceĭ ce se declară contra luĭ. El a lăsat a isbucni mâniea sa la mórtea Impĕraților, cari'ĭ făcuse rĕsboiŭ, în timp ce el n'a dat de cât probe de bunătatea sa la mórtea luĭ Constantin, care i-a fost tot-d'auna credincios.

CAPITOLUL LXXIV.

Urmarea comparațiuneĭ luĭ Constantin, și ale altor Impĕrațĭ.

Fiind-că el singur înlăturase superstițiunea și autorizase pietatea, numaĭ el singur primi, și chiar în acéstă viéță și în cea-l-altă o recompensă de care nimenea altul nicĭ odată n'a fost onorat, fie între grecĭ, saŭ între streinĭ. În fine el a fost atât de celebru, în cât Roma veche n'a produs nicĭ odată nicĭ un Principe, care să i-se pótă compara.

— **FINE.** —

TABLA DE MATERIE

Introducerea . . . . . III.

CARTEA I.

Pag.

§ I Planul opereĭ 3
„ II Prescutare de probele divinităţiĭ fiuluĭ luĭ D-ḑeŭ . 4
„ III Numele de Cristos (uns) şi de Iisus. 10
„ IV Vechimea religiuniĭ predicată de Iisus Cristos . .13
„ V Timpul nasceriĭ Mântuitoruluĭ 15
„ VI Implinirea profeţiei despre venirea Mesieĭ 16
„ VII Deosebirea modurilor descrieriĭ genealogiĭ Mânt. . .18
„ VIII Cruḑimea luĭ Irod contra pruncilor 22
„ IX Pilat guvernator Iudeei 24
„ X Preoţiĭ Ebrei din timpul predicăriĭ luĭ Iisus. . .25
„ XI şi XII Botezul luĭ Ion şi discipuliĭ Mântuitoruluĭ. . . .26
„ XIII Istoria regeluĭ de Edesa scrisórea luĭ şi rĕspunsul luĭ Iisus. 28

CARTEA II.

§ I Prefaţa 32
„ II Tiberie propune senatuluĭ de a pune pe Iisus între ḑei .34
„ III Progresele minunate ale Evangelieĭ 35
„ IV Caligula dă regatul jidovilor luĭ Agripa 36
„ V Filon e trimis în ambasadă de jidovi la Caligula .37
„ VI Nenorociriĭ întâmplate jidovilor dupe atentatul contra Mântuitoruluĭ 38
„ VII VIII şi IX Mórtea violentă a luĭ Pilat; Fómetea întâmplată în timpul luĭ Caligula. Martirul apost. Iacob 40
„ X Irod Agripa e pedepsit pentru persecuţia întreprinsă contra Apostolilor 41
„ XI şi XII Despre Teuda înşĕlătorul şi caritatea Eleneĭ regina Osdroenienilor 43

		Pag.
§ XIII	Simon magul	44
„ XIV	Petru predică Evangelia la Roma.	45
„ XV, XVI	Evangelia luĭ Marcu și predica sa	46
„ XVII	Istorisirea luĭ Filon despre exercițiile Egiptenilor.	46
„ XVIII	Catalogul cărților luĭ Filon.	49
„ XIX și XX	Nenorocirea jidovilor și desordinĭ în Ierusalim sub domnia luĭ Neron	51
„ XXI	Egipténul de care s'a vorbit în faptele Apostolilor.	52
„ XXII	Pavel trimis din Judeia la Roma.	53
„ XXIII	Martirul luĭ Iacob, fratele Domnuluĭ.	54
„ XXIV	Anien succedă luĭ Marcu.	57
„ XXV	Martirul luĭ Petru și Pavel.	57
„ XXVI	Jidovĭi declară rĕsboiŭ Romanilor	59

CARTEA III

§ I	Națiunile cărora Apostolĭi le-a vestit Evangelia.	60
„ II	Primul Episcop de Roma după Apostolĭ	60
„ III	Epistolele Apostolilor.	60
„ IV	Primiĭ succesorĭ aĭ Apostolilor	61
„ V	Ultimul asediŭ al Ierusalimuluĭ	62
„ VI	Fómetea de care jidovĭi fură cuprinșĭ	63
„ VII	Prețicerile Mântuitoruluĭ	69
„ VIII	Prețicerile, care aŭ precidat rĕsboiul.	70
„ IX	Laude la adresa luĭ Iosif	72
„ X	Catalogul cărților sfinte făcute de Iosif.	73
„ XI	Simion guvernator bisericiĭ de Ierusalim	74
„ XII, XIII	Persecuția scoborîtorilor luĭ David, Anaclet	75
XIV, XV	Avilius și Climent	75
„ XVI XVII	Epistola luĭ Climent, persecuția luĭ Domițian	76
XVIII	Ion apostolul.	76
„ XIX	Domițian omoră pe scoborîtoriĭ luĭ David.	77
XX	Rudele Mântuitoruluĭ	77
„ XXI	Cerdon III episcop de Alexandria	78
XXII	Ignatie al II episcop de Antiochia	78
„ XXIII	Istorie atingĕtóre de Ion apostolul	79
„ XXIV	Ordinea Evangeliilor	82
„ XXV	Cărțile scripturiĭ primite și neprimite	84
„ XXVI	Menandru înșelătorul	85
„ XXVII XXVIII	Ebionțiĭ. Cerint.	86
„ XXIX	Nicolae și sectatoriĭ sĕĭ	87
„ XXX	Apostoliĭ căsătoriți	88
„ XXXI	Mórtea luĭ Ión și a luĭ Filip	88
„ XXXII	Martirul luĭ Simeon episc. de Ierusalim.	89
„ XXXIII	Traian oprește de a căuta pre creștinĭ.	91
„ XXXIV XXXV XXXVI	Evarest episc. de Roma; Just al treilea Ep. de Ierusalim și Ignatie	92
„ XXXVII	Predicatoriĭ Evang. din acest timp	94

		Pag.
§ XXXVIII și XXXIX	Epistola luĭ Clement. Cărț. luĭ Papias.	95

CARTEA IV

§ I și II	Episcopiĭ de Roma și Alexandria sub domnia luĭ Traian. Revolta și rĕsboiul jidovilor.	98
„ III	Cărțile compuse pentru apărarea credinții.	99
„ IV	Episc. de Roma și Alex, sub domnia luĭ Adrian.	99
„ V	Episcopiĭ de Ierusalim.	100
„ VI	Cea de pe urmă luare a Ierusalimuluĭ sub domnia luĭ Adrian	100
„ VII	Despre aceĭ ce predicară doctrini falșe	101
„ VIII	Scriitoriĭ bisericești din acest timp	103
„ IX	Scrisórea luĭ Adrian în favórea creștinilor.	104
„ X și XI	Episc. de Roma sub Antoniŭ. Șefiĭ noilor secte.	105
„ XII și XIII	Apologia luĭ Iustin. Constituțiunea luĭ Antoniŭ.	107
„ XIV, XV	Policarp și martiriul sĕŭ	108
„ XVI	Martirul luĭ Iustin.	115
„ XVII	Martiriĭ menționați de Iustin	117
„ XVIII	Operile luĭ Iustin	118
„ XIX, XX	Guvernatoriĭ bis. din Roma Alexandria și Antiochia.	120
„ XXI-II	Scriitoriĭ bisericescĭ și Hegesip	120
„ XXIII	Dionisie Episc. de Corint și cărțile sale.	122
„ XXIV și XXV	Teofil Episc. de Antiochia. Filip și Modest	124
„ XXVI	Meliton și aceĭ de care el a făcut mențiune	125
„ XXVII	Apolinarie Episc. Ierapolieĭ	127
„ XXVIII, XXIX	Musan și operile sale. Tatian și eresia sa.	128
„ XXX	Bardesan, Sirian și cărțile sale.	129

CARTEA V

	Prefața.	130
§ I	Martiriĭ din Galia sub domnia luĭ Verus	131
„ II	Remediile date de sf. martiriĭ, celor căduți în timpul persecuțiunii	141
„ III	Vedenia martiruluĭ Attalus	142
„ IV	Martiriĭ recomandă pre Irineŭ luĭ Elevterie.	143
„ V	Rugăciunele creștinilor sub domnia luĭ M. Aureliŭ.	143
„ VI	Episcopiĭ de Roma.	144
„ VII	Darul minunelor ce era încă între credincioși.	145
„ VIII	Catalogul cărților sacre făcut de Irineŭ.	146
„ IX și X	Episc. de Alex. sub Comod. Panteon	148
„ XI și XII	Clement Alexandrinul; Episcopiĭ de Ierusalim	149
„ XIII	Rodon și desbinarea Marcioniților	150
„ XIV-XV	Preoțiĭ falșĭ aĭ Catafrigienilor. Schisma luĭ Blast	151
XVI	Montan și falșiĭ sĕĭ profeți.	151
„ XVII	Miltiade și scrierile sale	155
„ XVIII	Combaterea rătăciriĭ Catafrigienilor de că're Apollonius	155

		Pag.
§ XIX	Judecata luĭ Serapion contra eresiilor.	158
„ XX	Operile luĭ Irineŭ contra schismaticilor din Roma	158
„ XXI	Martirul luĭ Apollonius	160
„ XXII	Episcopiĭ celebri din acel timp.	161
„ XXIII	Cestiunea privitóre la celebrarea serb. Paşceluĭ .	161
„ XXIV	Opunerea Episcopilor din Asia	162
„ XXV	Unirea Episcopilor în acéstă privinţă	164
„ XXVI, XXVII	Operile luĭ Irineŭ şi a altor scriitorĭ . . .	165
„ XXVIII	Sectatoriĭ luĭ Artemon. Maravurile lor	166

CARTEA VI

§ I	Persecuţiunea contra creştinilor sub Sever. . .	169
„ II	Educaţia luĭ Origen.	169
„ III	Modul predicăreĭ luĭ Origen.	171
„ IV	Discipuliĭ luĭ Origen carĭ suferiră martirul . .	173
„ V	Despre Potamiana	173
„ VI	Clement Alexandrinul	174
„ VII şi VIII	Iuda scriitorul. Fapta îndrăsnéţă a luĭ Origen.	175
„ IX	Minunile făcute de Narcis	176
„ X şi XI	Episc. de Ierusalim; Alexandru.	177
„ XII	Serapion şi cărţile sale	178
„ XIII	Operile luĭ Clement	179
„ XIV	Citaţiunile luĭ Clement din Sf. Scriptură . . .	180
„ XV şi XVI	Eraclas. Origen studiază Sf. Scriptură. . . .	182
„ XVII, XVIII	Simaca. Ambrosie	183
„ XIX	Mărturisirile păgânilor despre Origen.	184
„ XX	Scriitoriĭ renumiţĭ din acel timp	186
„ XXI. XXII	Episcopiĭ din acel timp. Operile luĭ Ipolit. . .	187
„ XXIII	Aplicaţiunea luĭ Origen la studiul Sf. Scripturĭ .	188
„ XXIV, XXV	Cărţile şi catalogul cărţilor sale	188
„ XXVI	Heraclas devine Episc. al Alexandrieĭ	191
„ XXVII	Cum Origen e considerat de ceĭ-l-alţĭ Episc. . .	192
„ XXVIII	Persecuţiunea luĭ Maximin contra Bisericiĭ. . .	192
„ XXIX	Modul alegeriĭ luĭ Fabian de Episc. la Roma. .	193
„ XXX	Discipuliĭ luĭ Origen	193
„ XXXI-II	Africanus. Cărţile compuse de Eusebiŭ în Cesaria.	194
„ XXXIII-IV	Rătăcirea luĭ Berill. Filip împĕratul	194
„ XXXV-VI	Dionisie Ep. Alexandrieĭ. Alte opere ale luĭ Orgen	196
„ XXXVII	Diferendul iscat între arabĭ.	196
„ XXXVIII	Eresia Helcesaiţilor.	197
„ XXXIX	Persecuţia luĭ Decius contra Bisericiĭ	197
„ XL	Intâmplările luĭ Dionisie Ep. Alexandrieĭ . . .	198
„ XLI	Martiriĭ din acest timp	199
„ XLII	Alţĭ martiriĭ de carĭ a vorbit Dionisie	203
„ XLIII	Novat şi cresia sa	204
„ XLIV	Istoria luĭ Serapion de Dionisie	207
„ XLV	Scrisórea luĭ Dionisie către Novat	208
„ XLVI	Alte scrisorĭ ale luĭ Dionisie	209

		Pag.
	CARTEA VII	
§ I-II	Rĕutatea luĭ Decie şi a luĭ Gallus. Guvernatoriĭ Bisericiĭ din acel timp	211
„ III IV şi V	Opiniunea luĭ Ciprian despre Botez, Scrisorile luĭ Dionisie asupra acesteĭ cestiunĭ. Pacea Bisericiĭ .	212
„ VI	Eresia luĭ Sabellius	213
„ VII	Erórea ereticilor vedenia luĭ Dionisie.	214
„ VIII IX	Eresia luĭ Novat. Botezul ereticilor	215
„ X	Persecuţiunea ridicată de Valerian	216
„ XI	Persecuţiunea suferită de Dionisie şi alţĭ creştinĭ.	218
„ XII-XIII	Martiriĭ din Cesareea. Pacea dată bisericiĭ de Galian.	222
„ XIV	Episc. renumiţĭ din acest timp	223
XV	Martirul luĭ Mariŭ	223
„ XVI	Istoria luĭ Astirius	224
„ XVII	Minunile făcute de Mântuitorul la Paneada. . .	224
„ XVIII	Statua pusă acĭ de femea vindecată de Iisus . .	225
„ XIX	Scaunul luĭ Iacob Episc. de Ierusalim	225
„ XX-I	Scrisori pascale ale luĭ Dionisie. Revolta din Alex.	226
„ XXII	Bóla ce domni în acel timp.	228
„ XXIII	Domnia luĭ Galian	229
„ XXIV	Nepos şi schisma sa	230
„ XXV	Apocalipsul luĭ Ión.	232
„ XXVI	Alte scrisorĭ ale luĭ Dionisie Ep. de Alexandria.	235
„ XXVII-III	Pavel de Samosata. Episc. renumiţĭ din acel timp .	236
„ XXIX, XXX	Pavel de Samosata depus	237
„ XXXI	Eresia Manicheilor. Teologiĭ renumiţĭ.	241
XXXII	Regulele luĭ Anatolius pentru serb. Pascelor . .	243
	CARTEA VIII	
§ I	Despre cele ce a precedat persecuţiunea . . .	247
„ II	Dărîmarea Bisericilor	249
„ III-IV	Luptele martirilor; Renumele lor	250
„ V-VI	Intâmplările din Nicomidia. Ceĭ din palatul împĕr.	251
„ VII	Egiptenĭi carĭ aŭ suferit martirul în Fenicia . .	253
„ VIII-IX	Martiriĭ din Egipt şi Tebaida	254
„ X	Martiriĭ din Alexandria, după Fileas.	256
„ XI, XII	Intâmplările din Frigia. Maĭ mulţĭ martiriĭ. . .	258
„ XIII	Episcopiĭ martiriĭ	260
„ XIV	Moravurile persecutorilor.	262
„ XV-VI	Nenorocirile păgânilor. Sfârşitul persecuţiunĭ . .	265
„ XVII	Revocarea edictelor	266
	SUPLMENT LA CARTEA VIII	
	După cum se găsesce în unile manuscripte.	268
§ I-II	Martirul luĭ Procopie, Alfeŭ, Iacheŭ, Roman . .	269

		Pag.
§ III	Timoteŭ, Agapie, Tecla și alți 8	269
„ IV-V	Martirul luĭ Afian, Ulpian, Edesius, Agapie, Teodosie.	272
„ VI-VII	Domnin și Auxentie	272
„ VIII-IX	Martirul luĭ Valentin ,Pavel, Antoniŭ	278
„ X	Zebinas, German, Petru călugărul, Asclepius,	278
„ XI	Pamfilie și al altor doĭ-spre-ḑece	278
„ XII	Păstoriĭ Bisericilor	288
„ XIII	Martirul luĭ Silvan, Ion și a altor 39	288

CARTEA IX

§ I-II	Falșa bună-voință a luĭ Maximin	291
„ III	Statua fabricată în Antiochia	292
„ IV	Despre cele ce s'a ordonat în unele cetățĭ c. crest.	293
„ V	Acte falșe contra creștinilor	293
„ VI	Martiriĭ din acel timp	294
„ VII	Edicte contra creștinilor	294
„ VIII	Despre rĕboiul, fómetea și pestilența din a. timp.	297
„ IX	Mórtea tiranilor și ultimele lor cuvinte	298
„ X	Biruința câștigată de pioșiĭ Împĕrațĭ.	302
„ XI	Ruina întrégă a inimicilor religiuniĭ.	304

CARTEA X

§ I	Pacea dată de Dumneḑeŭ Bisericiĭ	306
„ II	Restabilirea Bisericilor	307
„ III	Consacrarea Bisericilor	308
„ IV	Discurs asupra fericiteĭ stărĭ a bisericiĭ	308
„ V	Constituțiuni d'ale împĕraților	320
„ VI	Constantin dă averĭ bisericilor.	323
„ VII	Privilegiĭ acordate eclesiasticilor	324
„ VIII	Schimbarea luĭ Licinius și mórtea sa	324
„ IX	Victoria luĭ Constantin. Folósele aduse de el Imperiuluĭ.	326

A DOUA SCRIERE A LUĬ EUSEBIE.

VIÉȚA ÎMPĔRATULUĬ CONSTANTIN.

CARTEA I

§ I-II	Prefața și urmare	331
„ III	Onorurĭ făcute principilor bunĭ	332
„ IV	Onorurĭ făcute luĭ Constantin	333
„ V-VI	Aniĭ viețiĭ și aĭ domnieĭ sale	333
„ VII	Constantin comparat cu Cirŭ și cu Alexandru	334
„ VIII	Constantin aduce tot universul la ascultarea sa.	334
„ IX	Constantin lasă copiilor sĕĭ imperiul	335

		Pag.
§ X	Istoria viețiĭ luĭ Const. folositóre publiculuĭ.	335
„ XI	Faptele de pietate ale luĭ Constantin.	336
„ XII	Const. crescut în palatul tiranilor.	337
„ XIII	Const. se abține de a persecuta pre creștinĭ	338
„ XIV	Const. umple tesaurul public	338
„ XV	Persecuțiunea ridicată de ceĭ-l-alțĭ împĕrațĭ.	339
„ XVI	Constantie isgonesce din palat pe creștiniĭ cari voiseră a jertfi idolilor	339
„ XVII	Pietatea luĭ Constantin față de mântuitorul	340
„ XVIII	Constantie e cel maĭ vechiŭ din împĕrațĭ	341
„ XIX	Constantin călătorește în Palestina cu Dioclețian.	341
„ XX	Const. merge la părintele sĕŭ	342
„ XXI-XXII	Mórtea luĭ Constantie. Const. proclamat împĕrat	342
„ XXIII-XXIV	Mórtea tiranilor. Const. împĕrat	243
„ XXV	Victoriile luĭ Const. contra Englejilor	343
„ XXVI	Constantin liberéză Roma	344
„ XXVII	Constantin adoréză un singur Dumneḑeŭ	344
„ XXVIII-IX	Vedenia și visul luĭ Constantin.	345
„ XXX	Cont. face un stég în formă de cruce	345
„ XXXI-II	Descrierea stéguluĭ. Constantin citesce sf. Scriptură.	346
„ XXXIII	Adulteriĭ comise la Roma de Maxentie	347
„ XXXIV	Mórtea uneĭ femeĭ pentru a'șĭ păzĭ castitatea	347
„ XXXV	Masacrul poporuluĭ din Roma	348
„ XXXVI-VIII	Maxentie se dădu la magie. Mórtea sa.	348
„ XXXIX	Intrarea luĭ Constantin în Roma	350
„ XL-I	Statua luĭ Const. liberalitatea sa	350
„ XLII-III	Onorurĭ făcute episcopilor; caritatea sa	351
„ XLIV	Const. asistă la adunările episcopilor.	352
„ XLV	Const. suferă indiscrețiunea unora	352
„ XLVI-II	Victoriile luĭ Const. Mórtea luĭ Maximian	353
„ XLVIII	Jocurĭ celebrate în al ḑecilea an a luĭ Const	353
„ XLIX	Starea rea a afacerilor din Orient	354
„ L	Cursa întinsă de Liciniu luĭ Constantin.	354
„ LI	Licinius opreșce pe episcopĭ de a se aduna.	355
„ LII-III	Isgonirea creștinilor. Edictele luĭ Licinius	355
„ LIV	Licinius ridică dregătoriile creștinilor ce refusaŭ a jertfi idolilor	356
„ LV	Legi privitóre la măritișuri testamente și imposite.	356
„ LVI	Persecuțiunea ridicată de Licinius	357
„ LVII	Maximian bolnav publică o lege contra creștinilor.	357
„ LVIII	Maximian fuge în haină de sclav	358
„ LXIX	Maximian perde vederea	358

CARTEA II.

§ I	Acusațiunĭ calomnióse aduse episcopilor	360
„ II	Răsturnarea bisericilor. Masacrul episcopilor	360

		Pag.
§ III-IV	Const protege pre creștinĭ și face rĕsboi lui Licinius .	361
„ V	Discursul luĭ Licinius înainte de bătălie . . .	362
„ VI	Predicerea învingerĭĭ luĭ Licinius	363
„ VII-III	Puterea minunată a crucĭĭ. Purtarea stégulŭĭ . .	363
„ IX-X	Imprejurare remarcabilă. Micĭ lupte	364
„ XI	Fuga rușinósă a luĭ Licinius	364
„ XII	Const. câștigă victoria prin rugăciunĭ	365
„ XIII	Clemența luĭ Const. către ceĭ învinșĭ.	365
„ XIV	Aplicarea luĭ la rugăciune	366
„ XV	Reaua credință a luĭ Licinius	366
„ XVI	Licinius opresce de a ataca stégul crucĭĭ . . .	367
„ XVII-III	Victoria luĭ Const. mórtea luĭ Licinius	367
„ XIX	Veseliĭ publice	367
„ XX	Legi publicate de Const. în favórea creștinilor. .	368
„ XXI	Legĭ în favórea martirilor și bisericilor	369
„ XXII-III	Fericita stare a imperiuluĭ. Recunoscința luĭ Const.	369
„ XXIV	Legile luĭ Const. atingătóre de religiune. . . .	370
„ XXV	Exemplul luat din anticitate.	370
„ XXVI-II	Persecutorĭĭ și nenorocirile lor	371
„ XXVIII	Dumnezeŭ se servesce de Const. p. a. opri neleg. . .	372
„ XXIX	Pietatea luĭ Const. Laude mărturisitorilor . . .	372
„ XXX	Dispositiuni luate în favórea exilaților	373
„ XXXI	Rechemarea celor din insule.	373
„ XXXII	Rechemarea condamnaților la lucrarea metalurilor .	374
„ XXXIII-IV	Restituirea în dregătorĭĭ a celor condamnațĭ . .	374
„ XXXV	Restituirea averĭĭ martirilor și mărturisitorilor .	375
„ XXXVI	Dispositiunĭ în favórea Bisericiĭ	375
„ XXXVII-IX	Restituirea pămînturilor și bunurilor. . . .	375
„ XL	Restituirea oratorilor și cimitirilor	376
„ XLI	Restituirea averilor vîndute	377
„ XLII	Indemnarea la pietate	377
„ XLIII	Execuțiunea acesteĭ legĭ	378
„ XLIV	Guvernămîntul provinciilor date creștinilor . .	378
„ XLV	Idolatria oprită. Biserică zidite.	378
„ XLVI	Scrisórea luĭ Const. către Eusebie și ceĭ-l-alțĭ. .	379
„ XLVII-VIII	Scrisórea și edictul luĭ Const. contra idolilor .	380
„ XLIX	Constantie Dioclețian și Maximian	381
„ L	Persecuția pentru reducerea la tăcere a luĭ Apolon.	381
„ LI	Const. cunósce din tinerețe nevinovăția creșt . .	381
„ LII-III	Persecutiune contra creștinilor. Blîndețe streinilor.	382
„ LIV-V	Pedépsa persecutorilor. Rugăciunea luĭ Const. .	382
„ LVI	Const. doresce ca tótă lumea să îmbrățișeze creșt.	383
„ LVII-IX	Rugăciunĭ aduse luĭ D-ĝeŭ de Const.	384
„ LX-I	Indemnarea la pace. Contestație ridicată de Arie .	385
„ LXII	Arie și partizanĭĭ luĭ Meletie	386
„ LXIII	Const. trimite un episcop la Alexandria . . .	386
„ LXIV	Scrisórea luĭ Const. către Arie și Alexandru . .	387
„ LXV	Ingrijirile luĭ Const. p. pacea bisericiĭ.	387
§ LXVI	Desbinărĭ liniștite în Africa	387
„ LXVII	Răspândirea religiuniĭ în orient	388
„ LXVIII	Const. îndémnă pe clericĭ la pace.	388
„ LXIX-XI	Ocasiunea contestațieĭ. Indemnarea la pace. . .	389
„ LXXII-III	Lacrămile împĕratuluĭ. Continuarea disputelor . .	391

CARTEA III.

		Pag.
„ I	Comparația pietățiĭ luĭ Const. cu a persecutorilor .	393
„ II-III	Pietatea și portretul luĭ Constantin	394
„ IV	Disputele iscate în Egipt de Arie	395
„ V	Desbinarea atingĕtóre de serb. Pascelor.	396
„ VI-VII	Convocarea conciliuluĭ din Niceea.	396
„ VIII	Descrierea adunărĭĭ din Niceea.	397
„ IX	Calitățile Episc. de la conciliul din Niceea. . .	398
„ X	Ședința conciliuluĭ. Intrarea Impĕratuluĭ. . . .	398
„ XI-XII	Tăcerea conciliuluĭ. Discursul luĭ Constantin . .	399
„ XIII	Constantin împacă pe Episcopĭ	400
„ XIV-V	Conclusiunile conciliuluĭ și ospĕțul	401
„ XVI	Daruri făcute episcopilor.	401
„ XVII-XX	Scrisórea luĭ Const. către Biserică, atingĕtóre de conciliul din Niceea	401
„ XXI	Const. trimite pe episcopĭ la Bis. lor.	404
„ XXII	Liberalitatea luĭ Constantin.	405
„ XXIII	Constantin scrie Egiptenilor.	406
„ XXIV	Ingrijirea luĭ Const. de a mai scrie	406
„ XXV	Const. ordonă de a zidi o biserică la Ierus. . .	406
„ XXVI	Mormîntul mântuitoruluĭ.	407
„ XXVII	Impĕratul ordonă a transporta dărămăturile templuluĭ Venus	408
„ XXVIII	Descoperirea mormîntuluĭ	408
„ XXIX	Ordine date pentru a se zidi o Biserică . . .	408
„ XXX	Scrisórea luĭ Const. către Macarie în acest sens . .	408
„ XXXI-II	Planul mărețĭ al Bisericiĭ. Frumusețea plafonduluĭ .	409
„ XXXIII	Construirea bisericiĭ	410
„ XXXIV-VII	Descrierea mormîntuluĭ, galeriilor și zidurilor .	410
„ XXXVIII-IX	Descr. semi-cilindruluĭ, intrărĭĭ și vestibululuĭ.	411
„ XL	Darurile făcute de împĕrat.	412
„ XLI	Construirea a două alte biserică	412
„ XLII	Călătoria Eleneĭ la Betleem.	412
„ XLIII	Descierea celor două biserică din Ierusalim . .	413
„ XLIV	Mărimea curagiuluĭ și liberalitatea Eleneĭ . . .	413
„ XLV, XLVI-II	Elogiul pietățiĭ, test. și înmormîntarea Eleneĭ .	414
„ LXVIII	Biserică zidite în Constantinopole în onór. martirilor.	415
„ XLIX	Icóne ale păst. celuĭ bun; port. luĭ Daniil Pic. ale crucĭĭ	416
„ L	Biserică zidite la Nicomidia și Antiochia	416
„ LI. LII	Bis. zidită la Mambri și scris. luĭ C-tin către Eusebie .	417
„ LIII	Mânt. s'a arătat luĭ Abram lîngă stejarul luĭ Mambri .	417

		Pag.
§ LIV	Dărâmarea templurilor.	418
„ LV	Dărâmarea unuĭ templu din Fenicia	419
„ LVI	Dărâmarea templuluĭ luĭ Esculap	420
„ LVII	Convertirea păgânilor	421
„ LVIII	Dărâmarea unui templu a luĭ Venus Constr. uneĭ Bis.	421
„ LIX	Tumult aţîţat în Antiochia cu ocasia luĭ Eustatie .	422
„ LX	Scrisórea luĭ Constantin către locuitoriĭ din Antiochia prin care le ordonă de a lăsa pe Eusebie la Cesareea şi de a alege alt episcop	423
„ LXI	Scrisórea luĭ Constantin către Eusebie prin care'l laudă că a refusat episcopia de Antiochia	425
„ LXII	Scrisórea luĭ C-tin către conciliŭ, prin care opresce. transferarea luĭ Eusebie	426
„ LXIII	Ingrijirile luate de Const. pentru stîrpirea eresiilor .	426
„ LXIV	Constituţiunea luĭ Const. contra ereticilor , . . .	427
„ LXV	Constantin opresce pe eretică d'a-se aduna. . . .	428
„ LXVI	Cărţi găsite în mîna eret. Convert. maĭ multora din eĭ	428

CARTEA IV

§ I	Constantiu face milosteniĭ şi dă dregătoriĭ . . .	430
„ II	Reducerea uneĭ a 4 părţi din imposite	430
„ III, IV	Tot despre imposite. Liberalitatea făcută de Constantin către apărătoriĭ ce perduse causa lor . .	431
„ V	Invingerea Sciţilor	431
„ VI	Reducerea sarmaţilor la ascultarea romanilor . .	432
„ VII	Ambasade de la diverse naţiunĭ. Daruri făcute de Imp.	432
„ VIII	Const. scrie regeluĭ Perşilor în favórea creştinilor .	433
„ IX-X	Scrisórea luĭ Const. către Sapor, regele Perşilor şi despreţuirea idolilor	433
„ XI, XII	Despre prinderea luĭ Valerian. Ruina pers. Biser.	434
„ XIII-XIV	Rugăminte în favórea creştinilor. Pacea acordată rugăciunilor luĭ Constantin.	435
„ XV	Imaginea luĭ Const. reprezentată rugând pe D-ḑeŭ .	435
„ XVI	Oprire d'a pune potretul luĭ Const. în tem. păgânilor	436
„ XVII-III	Rugăciunĭ făeute la palat şi lege pentru observarea duminiceĭ	436
„ XIX	Rugăciune făcută de soldaţiĭ păgânĭ Duminica . .	437
„ XX-XXI	Rugăciunea prescrisă soldaţilor. Sârguinţa luĭ la rug.	437
„ XXII-IV	Cultul idolilor înlăturat Const. episc. extern. . .	438
„ XXV	Ref. legilor privitóre la ceĭ fără de copiĭ	439
„ XXVI-II	Legĭ contra jidovilor. Bunurĭ date Bisericilor . .	440
„ XXVIII	Discursurĭ compuse de Constantin. , ...	441
„ XXIX	Lăcomia unuĭ avar înfruntată de Const.	442
„ XXX	Clemenţa luĭ Constantin despreţuită	442
„ XXXI	Discurs adresat de Constantin credincioşilor. . .	442
„ XXXII	Const. asculta discursul luĭ Eusebiŭ stând în picióre	442
„ XXXIII-IV-V	Constantin scrie luĭ Eusebiŭ	443

		Pag.
„ XXXVI	Grăbnicia luĭ Eusebiŭ p. esecutarea ordinuluĭ . .	445
„ XXXVII	Privilegiĭ acordate cetăţiĭ Cesareea, ...	445
„ XXXVIII	Convertirea altor cetăţĭ la credinţă.	445
„ XXXIX	Fiĭ luĭ Constantin, cesarĭ. , ...	446
„ XL	Convocarea unuĭ conciliŭ la Tir	446
„ XLI	Scrisórea luĭ Constantin către conciliŭ.	447
„ XLII	Adunarea Episcopilor în Ierusalim	448
„ XLIII-IV	Primirea făcută episc. Discursurile lor	449
„ XLV	Descrierea Bis. din Ierusalim f. de Eusebiŭ . . .	450
„ XLVI	Timpul celebrăreĭ conciliuluĭ din Niceea. . . .	450
„ XLVII-III	Modestia luĭ Const. Căsătoria luĭ Constantie. . .	451
„ XLIX	Ambasadoriĭ trimişĭ de Indienĭ	451
„ L-I	Impărţirea imperiuluĭ. Const. da sfaturĭ fiilor sĕĭ .	452
„ LII	Constituaţia vigurósă a luĭ Constantin	453
„ LIII	Avariţia şi ipocrisia unora	453
„ LIV	Aplicarea necontenită a luĭ.	454
„ LV	Const. se pregătesce de rĕsb. prin fapte de pietate .	454
„ LVI-VIII	Pacea dată Perşilor. Biser. zidite în Constantinopole.	455
„ LIX	Mormîntul luĭ Constantin	455
„ LX-I	Bóla luĭ Const. discursul sĕŭ prin care cere botezul .	456
„ LXII-III	Rugăciunĭ aduse de Const., mórtea sa	457
„ LXIV	Regretele ómenilor de rĕsboiŭ	458
„ LXV-VI	Funeraliile şi onorurile date luĭ Constantin . . .	458
„ LXVII-VIII	Proclamarea fiilor sĕĭ. Doliŭ public la Roma . ,	459
„ LXIX-LXX	Depunerea corpuluĭ luĭ Const. Rugăc. pentru el .	460
„ LXXI	Comparaţia fenixuluĭ şi a grâuluĭ	461
„ LXXII-III	Imagina luĭ Const., pietatea sa recompensată. . .	461
„ LXXIV	Urmarea comparaţieĭ luĭ Const şi a altor împĕraţĭ .	461
	Tabla materiilor.	463